

Andhra University Series : No. 42

ద్విపద భారతము

నంపుటము 3

(భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, శల్య, సౌప్తిక, శ్రీ పర్వములు)

అంధకర్తలు:

భీష్మ పర్వము	}	...	తిమ్మయ
ద్రోణ పర్వము			
కర్ణ పర్వము	}	...	సోమన
శల్య పర్వము			
సౌప్తిక పర్వము			
శ్రీ పర్వము			

విద్యాన్.

గంటి జోగి సోమయాజి. ఎం. ఎ., ఎల్. టి.,
అంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్ ప్రచురణ శాఖాధ్యక్షులు :

అంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తుచే బ్రచురితము

రాజమహేంద్రవరము : సరస్వతీ పబ్లికేషన్స్ నందు

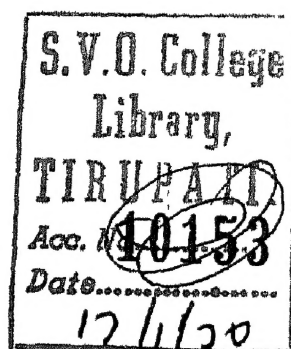
శ్రీ అద్దేపల్లి నాగేశ్వరరావు గారిచే ముద్రితము.

1950

Price Rs. 15/-]

[వెల. రూ. 15/-

మూడునంపుటముల సెట్టు - వెల రూ. 35/-

035, 1A2
J50.3

035, 1A2
J50.3

31185

ఉ పో ధ్వా త ము

ఆంధ్రదేశమునందలి యముద్రితాంధ్రవాఙ్మయమును నేకరించి ప్రచురించు తలంపుతో, ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారు చాలకాలమునుండియు తంజావూరు మొదలైన స్థలములలోనున్న యముద్రితగ్రంథములను నాని ప్రతులను సంపాదించుచున్నారు. ఈసందర్భమున 1938 వ సంవత్సరమునుండియు తంజావూరు నరస్వతీమహాలులోని తాళపత్రగ్రంథములకుఁ బ్రతులు తయారుచేయుచు చునే యున్నారు. అట్లుసంపాదించిన యనేక గ్రంథములలో ద్విపదభారతమును సంస్కరించి ముద్రించుట కారంభించిరి. ఆకాలమున ఈకార్యము సాగించుటకు అధ్యక్షులుగా శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు నియమింపఁబడిరి. 1949 వ సంవత్సరము జనవరిలో వీరు ఉద్యోగమునుండి విశ్రాంతిపొందిరి. అప్పటికి ద్విపద భారతములోని మొదటిసంపుటము (అనగా ఆది సభా పర్వములు) ముద్రించి ప్రకటింపఁ బడినది. రెండవసంపుటము ఉద్యోగపర్వాంతము వారిపర్యవేక్షణము ననే వెలసినది. 1949వ సంవత్సరము అక్టోబరుమాసములో ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రచురణశాఖకు నన్నధ్యక్షునిగా నియమించుటచే మిగిలిన గ్రంథమును నేను నరిచూడవలసి వచ్చినది. కర పర్వము తుదియాశ్వాసమునుండియు స్వర్గారోహణ పర్వాంతము పరిశీలించు నవకాశము నాకేర్పడినది.

ఈ ద్విపదభారత ముద్రణమున కాధారము చాలవఱకుఁ దంజావూరిలోని తాళపత్రమాతృక యొక్కటియే. సాప్తిక స్త్రీపర్వములకు తిరువతిలో వేటొక తాళపత్రమాతృక యుండఁగా, దానిని త్రవ్వించి గ్రంథమును బరిశీలించి యా ప్రతులయందలి పాఠాంతరములతో నా తరగతిద్రవ్యములను ముద్రించితిమి. తమ తాళపత్రమాతృకలను బంపి మా ప్రయత్నమును సఫలముచేసిన శ్రీ తిరువతి వెంకటేశ్వర ప్రాచ్య విద్యాపరిశోధనాల యాధ్యక్షులకు మాకృతజ్ఞత.

ఈ ద్విపదభారత ముద్రణము నిర్వహించుటలో మొదటినుండియు సహాయులుగా శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మగారు ప్రవచించుచున్నారు.

వా ల్తే రు }
7-6-50 }

వి ద్వాన్ సో మ యా జి,
ప్రచురణశాఖాధ్యక్షుఁడు.

PLAC.
Date

S.V.D. College
Library,
TIRUPATI.
Acc. No
Date

31185
Date

విషయసూచిక

భీష్మపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

విషయము	పుటసంఖ్య
ధృతరాష్ట్రునికడకు వేదవ్యాసుఁ డరుదెంచుట ...	3
సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రునికు భూపరిణామంబు చెప్పుట ...	౪
భీష్మునిమరణము విని ధృతరాష్ట్రుఁడు పలవించుట ...	౫
యుద్ధ విశేషములను సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రుని కెఱిగించుట ...	౯
భీష్ముఁడు నిజయోధుల కుత్సాహంబు గలిగించుట ...	౧౧
పాండవయోధులు యుద్ధమునకు వెడలుట ...	౧3
ధృష్టద్యుమ్నుఁ డచలవ్రాహ్మణముపన్నుట ...	౧౬

భీష్మపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

ధర్మరాజు పాదచారియై భీష్మునియొద్దకుఁ బోవుట ...	౧౯
ధర్మజుఁడు గురు కృప శల్యులచేత రణమున కనుజ్ఞాతుఁ డగుట ...	౨౦
అర్జునుఁడు స్వజనసంహారమునకు శంకించి మోహవిష్టుఁడగుట ...	౨౪
అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణుని దివ్యరూపంబు గనుఁగొని స్తుతించుట ...	౨౬
భీష్ముని ప్రథమ దివసయుద్ధము ...	౨౮
భీష్ముఁడు పాండవవీరుల నొప్పించుట ...	3౦

భీష్మపర్వము - తృతీయాశ్వాసము

పద్యము	పాదము	పాదము	పాదము
ద్వితీయనివన యుద్ధక్రమము
ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణుని దలపడి విర్రుడుగుట	37
భీముడు కళింగసైన్యము నులుమాడుట	38
తృతీయనివనయుద్ధము	39
దుర్యోధనుడు భీమునితో బోరి మూర్ఖిలుట	43
భీష్ముని విజృంభణమునకు బాండవయోధులు	44
తల్లడిలుట
శ్రీకృష్ణుడు భీష్ము దా వడబోవుట	45
చతుర్థనివన యుద్ధము	46
ధృష్టద్యుమ్నుడు శల్యునందను మడియించుట	47
భీమ నేనుడు మాగధు గజానీకము మడియించుట	48
భీముడు దుర్యోధనునితో బోరి మూర్ఖిలుట	49
ఘటోత్కచుడు మాయాబలంబున శౌరవ	50
సైన్యముపై విజృంభించుట	51
కృష్ణార్జునులు దుష్టసంహారమునకై జన్మించిన	52
నరనారాయణు లని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రున
కెడిగించుట
పంచమనివన యుద్ధము	53
ద్వంద్వయుద్ధము	54
అభిమన్యు లక్ష్మణకుమారుల ద్వంద్వయుద్ధము	55

భీష్మపర్వము - చతుర్థాశ్వాసము

పంచమనివన యుద్ధక్రమము	56
భీముడు దుర్యోధనుని మూలబలము నుక్కడచుట	57
ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణునిపై దలపడుట	58

విషయము

పుటసంఖ్య

తెరలినపైనికుల నర్జునుడు మఱలించుట	...	౭౪
భీష్మగాంధారేయుల సంవాదము	...	౭౬
నప్తమదివస యుద్ధక్రమము	...	౭౭
ధృష్టద్యుమ్నానిచే దుర్యోధనుడు నిరభుఁ డగుట	...	౭౯
చేకితాన కృపాచార్యుల ద్వంద్వయుద్ధము	...	౮౧
అప్తమదివస యుద్ధక్రమము	...	౮౬
భీముడు, సునాభుఁడాది కురుకుమారుల నుఱు		
మాడుట	...	”
ఇరావంతుఁడు గాంధారవతులఁ జంపి యలంబునునిచే		
న్యతుఁడగుట	...	౮౮
ఘటోత్కచుఁడు కౌరవపై న్యమును నుఱుమాడుట	...	౯౧
భీముఁడు ఘటోత్కచునకుఁ దోడగుట	...	౯౩

భీష్మపర్వము - పంచమాశ్వాసము

దుర్యోధనుడు భీష్ముని నిష్ఠురము లాడుట	...	౯౭
నవమ దివస యుద్ధక్రమము	...	౯౯
అలంబునుఁ డభిమన్యుపైఁ గవియుట	...	౧౦౧
అర్జునుఁడు ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధము సేయుట	...	౧౦౩
దుర్యోధనుఁడు శల్యునిఁ బొండ్లవులపైఁ బురి		
కొల్పుట	...	౧౦౬
భీష్ముఁడు విజృంభించి పాండవ సేనల నుఱుమాడుట	...	౧౦౭
శ్రీ కృష్ణుఁడు తేరు డిగి భీష్మునిపైకిఁ బోవుట	...	౧౧౦
పాండవులు రహస్యప్రకారమున భీష్ముని యొద్దకుఁ		
బోవుట.	...	౧౧౪
భీష్ముని దశమదివసయుద్ధక్రమము	...	౧౧౬
అర్జునుఁడు ప్రోత్సహించి శిఖండిని భీష్మునిపైఁ		
గవియించుట	...	౧౧౮

విషయము	పుటసంఖ్య
దోణుఁ డశ్వత్థామను భీష్మునకుఁ దోడంపుట	౧౨౧
శతానీకుఁడు భీష్మునితోఁ బోరి మడియుట	౧౨౫
శిఖండిని మున్నడుకొని యర్జునుఁడు భీష్మునిఁ దునుమాడుట	౧౨౭
కౌరవ పాండవయోధులు శరతల్ప గతుఁడైన భీష్మునియొద్దకు వచ్చుట	౧౨౯
కర్ణుఁడు భీష్ముని యొద్దకేగి రణమొనర్ప ననుజ్ఞ వేడుట	౧౩౩

ద్రోణపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

యుద్ధవిశేషములను సంజయుఁడు భృతరాష్ట్రున కెఱిగించుట	౩
ద్రోణాచార్యుల సర్వసేవాధిపత్యము	౫
ధర్మజుఁ బట్టియిచ్చునట్లు ద్రోణుఁడు దుర్యోధనునకు వరమొనఁగుట	౭
ద్రోణుని ప్రతినకు వెఱవవలదని యర్జునుఁడు ధర్మజు నకు ధైర్యము గొలుపుట	౮
ద్రోణుఁడు పాండవసైన్యముపై విజృంభించుట	౧౧
అర్జునుఁడు ద్రోణునాఁగి కౌరవసైన్యము నుఱు మాడుట	౧౨
ద్రోణుని ద్వితీయ దివన యుద్ధము	౧౩
అర్జునుఁడు సంశప్తకులపైఁ దలవడుట	౧౪
సంశప్తకులెల్ల రొక్కుమ్మడి నర్జునుఁ బొదుపుట	౧౫
సత్యజిత్తు ద్రోణు నెదిర్చి మడియుట	౧౬
భగదత్తుఁడు నుప్రతీకముఁ బఱపి పాండవసేనలఁ గలఁచుట	౧౭

విషయము

పుటసంఖ్య

అర్జునుడు భగదత్తుతోఁగూడ సుప్రతీకమును

మడియించుట

...

౨౧

కర్ణార్జునుల యుద్ధము

...

౨౩

(ద్రోణవర్ణము - ద్వితీయాశ్వాసము

ద్రోణుని మూడవనాటి యుద్ధము

...

౨౪

అభిమన్యుడు పద్మవ్యూహంబు భేదించి

ప్రవేశించుట

...

౨౭

తనపై నెత్తివచ్చిన కురుయోధుల నభిమన్యుడు

గండడఁచుట

...

౨౮

దుశ్శాసనుఁ డభిమన్యుచే మూర్ఛితుఁడగుట

...

౩౧

పద్మవ్యూహంబుఁజొచ్చు పాండవుల సైంధవుఁ

డడ్డగించుట

...

”

వృష సేనుఁడభిమన్యుఁడాఁకి మూర్ఛితుఁ డగుట

...

౩౪

లక్ష్మణ కుమారుఁ డభిమన్యునితోఁ బోరి

మడియుట

...

౩౬

కర్ణాది యోధవర్గము వంచనచే నభిమన్యు

మడియించుట

...

౩౮

అభిమన్యుమృతికి ధర్మజుఁడు శోకించుట

...

౪౧

నువర్ణ నిష్ఠీవి చరిత్ర

...

౪౨

పోడశ మహారాజు చరిత్ర

...

౪౩

(ద్రోణవర్ణము - తృతీయాశ్వాసము

అర్జునుడు శిబిరంబునకు వచ్చునెడ

దుర్నిమిత్తములఁగని కృష్ణున తెలిగించుట

...

౪౬

కృష్ణుఁ డర్జునునకు శోశోపశమనంబుగాఁ బలుకుట

...

౪౮

విషయము	పుటసంఖ్య
అభిమన్యుడు గూలిన తెఱఁగు ధర్మరా జుద్దనున కెఱిగించుట	... ౪౮
అర్జునుని ప్రతిజ్ఞకుఁ దల్ల డపడి సైంధవుఁడు దుర్యో ధనునితోఁ జెప్పికొనుట	... ౫౦
కృష్ణుఁడు సుభద్ర నూరార్చుట	... ౫౨
అర్జునుఁడప్రతిజ్ఞఁ గూర్చి కృష్ణుఁడు దారకునితోఁ జెప్పుట	... ”
కలలో నర్జునుఁడు కృష్ణునితోఁ గూడి కైలాసమున కేఁగుట	... ౫౩
ద్రోణుని నాల్గవనాటి నమరము	... ౫౫
అర్జునుఁడు ద్రోణునిచే ననుజ్ఞాతుఁడై మొగ్గరంబు చొచ్చుట	... ౫౮
అర్జునుఁడు శ్రుతాయుధప్రముఖ యోధులఁ జంపుట	... ౫౯
దుర్యోధనుఁడు ద్రోణుని మాటనాడుట	... ౬౦
ధృష్టద్యుమ్న ద్రోణాచార్యుల యుద్ధము	... ౬౩
విండాసువిందులర్జునుచే మృతీబాండుట	... ౬౪
శవచధారణంబున దుర్యోధనుఁ డర్జునుఁ దలపడుట	... ౬౬
కర్ణాది రథికు లొక్కుమ్మడి నర్జునుఁ బొదువుట	... ౬౮

ద్రోణవర్షము - చతుర్థాశ్వాసము

ధర్మరాజు ద్రోణునితో యుద్ధ మొనర్చి యోడి పోవుట	... ౭౦
అలంబునుఁడు ఘటోత్కచునితో యుద్ధము నేయుట	... ౭౨
ధర్మరాజు సాత్యకిని అర్జునునకుఁ దోడ్పడఁ బొమ్మని ప్రార్థించుట	... ౭౩
సాత్యకి మొగ్గరంబుఁ బ్రవేశించుట	... ౭౪

విషయము	పుటసంఖ్య
నుదర్శనుఁడను రాజు సాత్యకితోఁ దలపడి మడియుట ...	౭౮
దుశ్శాసనుఁడు సాత్యకితో యుద్ధ మొనర్చి పాటి పోవుట ...	-౭౯
ధర్మరాజు భీము నర్జునునకుఁ దోడంపుట ...	౮౨
భీముఁడు ద్రోణాది రథికుల నుత్తరించి యర్జునుఁ జేరఁ బోవుట ...	౮౪
దుర్యోధనుఁడు ద్రోణుని దూఱనాడుట ...	”
భీముఁడు శత్రుంజయాది కురుకుమారుల మడి యించుట ...	౮౭
కర్ణుఁడు భీమనేను నవమానించి నీచోక్తులు నల్కుట ...	౮౯
భూదిశ్రవుఁడు సాత్యకితో యుద్ధ మొనర్చి మడియుట ...	౯౦
సాత్యకి పరాభవ కారణము ...	౯౩
కర్ణుఁడు సాత్యకితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట ...	౯౪
కర్ణార్జునుల ద్వంద్వయుద్ధము ...	౯౬
అర్జునుఁడు సైంధవులఁ దునుముట ...	౯౭

ద్రోణపర్వము - పంచమాశ్వాసము

పాంచాలురఁ జంపక కవచంబు విడువనని ద్రోణుఁడు ప్రతిజ్ఞ నేయుట ...	౧౦౦
భీముఁడు బాహ్నికుని మడియించుట ...	౧౦౩
కృపాచార్యుఁడు కర్ణుఁ బరిహసించుట ...	౧౦౪
సోమదత్తుఁడు సాత్యకితో యుద్ధ మొనర్చి మడియుట ...	౧౦౫
పాండవ కౌరవ వీరుల ద్వంద్వయుద్ధము ...	౧౦౬
కర్ణ దుర్యోధనులు దురాలోచనచేసి సాత్యకిని దలపడుట ...	౧౦౭
అలంబునుఁడు మైడింబుఁ దాఁకి మడియుట ...	౧౦౮

విషయము	పుటసంఖ్య
ఘటోత్కచుడు అలాయుధుని మడియించుట	౧౦౯
ఇంద్రుఁ డిచ్చిన శక్తిచేఁ గర్ణుడు ఘటోత్కచునిఁ జంపుట	౧౧౧
ద్రోణుడు విరాట ద్రువదుల సంహరించుట	౧౧౫
అశ్వత్థామ హతుడైనట్లు కృష్ణాదులు ధర్మజుచే బాంకాడించుట	౧౧౭
ధృష్టద్యుముడు మృతుడైన ద్రోణకంఠము నుత్తరించుట	౧౧౯
అశ్వత్థామపూన్నివలనఁ గౌరవయోధులు మరల ననికీఁ గడంగుట	౧౨౦
ద్రోణపరిభవంబునకు సాత్యకి ధృష్టద్యుము నధిక్షేపించుట	౧౨౧
అశ్వత్థామ పాండవసేనపై నారాయణాస్త్రము ప్రయోగించుట	౧౨౨

కర్ణ పర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుడు కర్ణుని తెలుఁ గెఱిగించుట	౩
కర్ణునిమృతికి ధృతరాష్ట్రుడు దురపిల్లుట	౫
దుర్యోధనుడు కర్ణునకు సర్వసేనాధిపత్యంబు గట్టుట	౯
కర్ణుని తొలినాటి యుద్ధము	౧౦
క్షేమధూర్జియనురాజు భీమునితోఁబోరి మడియుట	౧౬
సాత్యకిచే విందాసువిందులు మడియుట	౧౮

కర్ణ పర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

వ్రతివింధ్యుడు చిత్రుడను రాజుఁ జంపుట	౨౨
దుశ్శాసనుడు సహదేవునితోఁబోరి మూర్ఛిల్లుట	౨౫
కర్ణ నకులుల ద్వంద్వయుద్ధము	౨౬

విషయము	పుటసంఖ్య
కర్ణుడు నకులు నొవ్వనాడుట	... ౨౮
ధృష్టద్యుముడు కృపాచార్యులతోఁ బోరి	
యోడిపోవుట	... ౩౦
దుర్యోధనుడు ధర్మజునితోఁబోరి విరథుఁ డగుట	... ౩౩
దుర్యోధనుడు ధర్మజుతోఁబోరి మూర్ఛిల్లుట	... ౩౫

కర్ణ పర్వము - తృతీయాశ్వాసము

కర్ణుని రెండవనాటి యుద్ధము	... ౩౮
దుర్యోధనుడు కర్ణునకు సారథ్యంబు నేయుమని శల్యుని వేడుట	... ౪౦
త్రిపురాసుర వృత్తాంతము	... ౪౨
శల్యుడు కర్ణునకు సారథ్యము నేయ నియ్యకొనుట	... ౪౭
శల్యుడు కర్ణునిమనసు నొవ్వనాడుట	... ౪౮
శల్యుఁ డర్జును పరాక్రమం బుగ్గడించి కర్ణునిఁ జిన్నఁ బుచ్చుట	... ”
కర్ణుడు శల్యునిపైఁ గోపించి యతని దురాచారము లుగ్గడించుట	... ౫౦
హంస కాకోపాఖ్యానము	... ౫౧
తినకుఁ గలిగిన శాపంబులు కర్ణుడు శల్యునకెఱిగించుట	... ౫౩
అవుడు తోచిన యుత్పాతములను శల్యుడు కర్ణునకుఁ జూపి చెప్పుట	... ౫౫
కర్ణుడు పాంచాలకుమారులఁ జంపుట	... ౫౮
కర్ణుడు ధర్మజుతోఁబోరి నొవ్వజేయుట	... ౫౯

కర్ణ పర్వము - చతుర్థాశ్వాసము

భీముడు కర్ణుని మూర్ఛితుఁజేసి నాలుక గోయఁబూనుట	... ౬౨
భీముడు శ్రుతవర్మాది కుమారులఁ జంపుట	... ”

విషయము

- సంశ్చల్యం లోకమొగి నర్జనునిరథము నాగుట ...
- అశ్చిత్తామ యర్జనుతోఁ దలవడి పోరుట ...
- కర్ణుడు పాండవనేనలపై భార్గవాశ్రమము ప్రయోగించుట ...
- ధర్మజుని నేమంబరయఁ గృష్ణార్జును లాతని శిబిరమునకుఁ బోవుట ...
- కర్ణుడు బ్రతికియుండుట విని ధర్మజుఁ డర్జునుఁ గినియుట ...
- అర్జునుడు ధర్మజుతలఁ దలుగ నుంకించుట ...
- ద్రుపదాశ్రమము గాకుండ ధర్మజు దూఱుమని కృష్ణుఁ డర్జునునితోఁ జెప్పుట ...
- కృష్ణునిమాటలచే ధర్మరాజు కలఁకదేటి ప్రసన్నుడగుట ...

కర్ణపర్వము - పంచమాశ్వాసము

- దుశ్శాసనుడు భీమునితోఁబోరి మడియుట ...
- భీముడు దుశ్శాసనువక్షము చీల్చి రక్తపాసమునేయుట ...
- కర్ణార్జును లొండొరులపై దివ్యబాణములఁ బ్రయోగించుట ...
- కర్ణుఁడర్జునుపై నర్చముఖశరం జేయుట ...
- అర్జునుడు ఘోరశర ప్రయోగ మొనర్చి కర్ణుని మడియుచుట ...

శల్యపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

- శృపాచార్యుడు దుర్యోధనునకు హితోపదేశము నేయుట ...
- దుర్యోధనుడు శిబిరంబు విడిచి సరస్వతీతీరంబు చేరుట ...
- దుర్యోధనుడు శల్యుని నేనాధిపతిగాఁ జేయుట ...

విషయము

పుటసంఖ్య

కురు పాండవుల పదునెనిమిదవనాటి యుద్ధ ప్రారంభము	...	౧౧
నకులుఁడు కర్ణపుత్రులఁ జిత్రసేనాదుల మడి యించుట	...	౧౨
శల్య భీమసేనుల గదాయుద్ధము	...	౧౪
ధర్మజాదులు శల్యునిపైఁ దలపడుట	...	౧౬
శల్యధర్మనందనుల ద్వంద్వయుద్ధము	...	౨౦
ధర్మజుఁడు శక్తిప్రయోగించి శల్యునిఁ జంపుట	...	౨౩

శల్యవర్షము - ద్వితీయాశ్వాసము

శల్యుచుట్టము లొక్క మొగి ధర్మజుఁబాదువుట	...	౨౬
ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకులచే సాల్వుఁ డేనుఁగుతోఁ గుడ మడియుట	...	౨౮
శకునిసహదేవు లాశ్వికసహాయులై ఘోరంబుగాఁ బోరుట	...	౩౧
దుర్యోధనుని మార్ఖ్యంబు దేశించి కృష్ణార్జునులు సంభాషించుట	...	౩౨
ఉలూకుఁడు సహదేవునితోఁ బోరి మడియుట	...	౩౫
సహదేవుఁడు శకునికఠ ముత్తరించుట	...	౩౭
దుర్యోధనుఁడు ద్వైపాయనంబను మడుపున డాగుట	...	౪౧
కృప కృతవర్మాశ్మతామలు దుర్యోధనునిఁ గని సంభాషించుట	...	౪౪
ధర్మరాజు మడుగున డాగియున్న దుర్యోధనుని దూఱనాడుట	...	౪౭
మడుగుననుండి దుర్యోధనుఁడు ధర్మజున కుత్తర మొసఁగుట	...	౪౮
దుర్యోధనుఁడు మడుగు వెడలి వచ్చుట	...	౫౦

విషయము

భీమదుర్యోధనుల గదాయుద్ధ మరయుటకై బలరాముఁ
డేతెంచుట ...

శల్యపర్వము - తృతీయాశ్వాసము

ప్రభాస తీర్థాభి వర్ణనము ...
చమపాద్యేద తీర్థప్రభావము ...
పాండవ దుర్యోధనులు రణరంగమునకుఁబోవుట ...
భీమదుర్యోధనులు గదలఁగొని ఘోరముగాఁ బోరుట ...
భీమదుర్యోధనుల తారతమ్యంబు శ్రీకృష్ణుఁ
డర్జునునితోఁ జెప్పుట ...
భీము గదాఘాతముచే దుర్యోధనుఁడు తొడలు విడిగి
కూలుట ...
శ్రీకృష్ణుఁడు బలరామునకుఁ గోపోపశమనంబు నేయుట ...
అగ్నిదత్తంబైన యర్జును రథంబు కాలిపోవుట ...

సౌప్తికపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

ఉల్కాకము కాకములఁ జంపుట యశ్వత్థామగాంచుట ...
కృపాచార్యుఁడశ్వత్థామకు నీతివిశేషంబు తెలిఁగించుట ...
అశ్వత్థామ తనపూనిక్కి స్థిరీకరించుట ...
శివుఁడు భూతాకృతియై యశ్వత్థామకుఁ బాదనూపుట ...
శివుఁడు వ్రత్యక్షమై యశ్వత్థామకు ఖడ్గ మొనఁగుట ...
అశ్వత్థామ నిద్రావరవశుఁడగు ధృష్టద్యుమ్నునిఁ జంపుట ...
అశ్వత్థామ యువపాండవుల నుఱుమాడుట ...
అశ్వత్థామ పాండవశిబిరంబు వెడలి కృప కృతవర్మలఁ
గలియుట ...
అశ్వత్థామాది రథికత్రయము దుర్యోధనునిఁ గనుఁగొనుట ...

సాప్తికపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

విషయము

పుటసంఖ్య

తమవా రశ్వత్థామచే నన్యాయంబుగాఁ దెగుట		
విని ధర్మజాదులు చింతించుట	...	౨౪
ద్రాపదీప్రేరితుఁడై భీముఁ డశ్వత్థామను పరిభవింప		
నేఁగుట	...	౨౬
ధర్మజాదులుఁ దోడ్కొని కృష్ణుఁ డశ్వత్థామమీఁదికిఁ		
బోవుట	...	౨౯
అశ్వత్థామాదులుఁ బ్రహ్లాదిరోనామకాస్త్రము		
లొండొంటిఁ దాఁకుట	...	౩౧
శ్రీకృష్ణుఁ డుత్తరగర్భంబు దగ్ధంబుగాకుండఁ జేయ		
నిశ్చయించుట	...	౩౩
భీమసేనుఁ డశ్వత్థామశిరోరత్నము ద్రాపది కిచ్చుట	...	౩౫
కృష్ణుఁడు ధర్మజానకు శివప్రభావం బెఱిగించుట	...	౩౭
దుద్రుఁడు దేవతలుసేయు యజ్ఞముచెలుచుట	...	౩౯

స్త్రీపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునికు దుఃఖోపశమనంబు సేయుట	...	౫
విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునికు సంసారగహనము		
తెఱుఁ గెఱిగించుట	...	౭
వ్యాసుఁడు ధృతరాష్ట్రునికు దుఃఖోపశమనంబు సేయుట	...	౧౦
ధృతరాష్ట్రుఁడు సచరివారముగాఁ బాలికలనికిఁ బోవుట	...	౧౧
కృపుఁడు గాంధారి నూరార్చుట	...	౧౩
ధర్మరాజు తమ్ములతో ధృతరాష్ట్రనొద్దకుఁబోవుట	...	౧౪
ధర్మజుని శపింపఁబూనిన గాంధారిని వ్యాసుఁ		
డుపశమింపఁజేయుట	...	౧౬
భీముఁడు వినీతుఁడై గాంధారికిఁ బ్రత్యుత్తర మొనఁగుట	...	”
సాండవులు కుంతియొద్దకేఁగుట	...	౧౮

ప్రవర్ణము - ద్వితీయాశ్వాసము

విషయము	పుటసంఖ్య
గాంధారి పాలికలనుజూచి కృష్ణునితో జెప్పి దుఃఖించుట ...	౨౧
దుర్యోధనుని క శేబరముఁగాంచి గాంధారి విలపించుట ...	౨౨
గాంధారి యభిమన్యు క శేబరముఁగాంచి దుఃఖించుట ...	౨౩
సైంధవు క శేబరముఁజూచి గాంధారి దుఃఖించుట ...	౨౬
శల్యునిక శేబరము గాంచి గాంధారి దురపిల్లుట ...	౨౮
గాంధారి శ్రీకృష్ణునకు శాపంబొసఁగుట ...	౨౯
కర్ణుడు తనకొడుకని కుంతి ధర్మజున కెఱిగించుట ...	౩౦

భీష్మ పర్వము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీరామచంద్ర, యాశ్రితవార్ధిచంద్ర, | చారు నిర్మలగాత్ర, శశి సూర్యనేత్ర,
పంకజగర్భసంభవ భవప్రముఖ | కింకరార్చిత, దశగ్రీవసంహార,
అర్ణవదర్పాపహర, యా కుంభ | కర్ణాది రాక్షస ఖండనోద్దండ,
ఖండేందుధర చాపఖండనచండ, | కాండ సమగ్ర, యాఖండలవినుత,
దశరథరాజనందన, సార్వభౌమ, | అసదృశకీర్తి దిగంత విశ్రాంత,
పరమాత్మ, తారకబ్రహ్మస్వరూప, | గిరిజనన్నత, జానకీచిత్తచోర,
శరణాగతుని నన్న జాల రక్షించి | వరుసతో వినఁగ దేవా! చిత్తగింపు.

జనమేజయుఁడు తొల్లి నకలభారతము | మునివల్లభునిచేత ముద మొప్ప విసుచు
వరుస నుద్యోగపర్వము విన్న వెనుకఁ | బరమహర్ష ముతోడఁ బలికె నక్కభకు :

“అసఘాత్య, మాతాత లట్లు సంగ్రామ | మొనరించుకొఱకునై యుద్ధోర్విఁ గడిసి
తరువాత నేమివర్తనము గావించి? | రెఱిగింపవే! నాకు నింతయు.” ననిన
జనమేజయునకు నైశంపాయనుండు | వినిపింపదొడఁగె నా వృత్తాంతమెల్ల:

“కౌరవ పాండవాగ్రణు లివ్విధమున | భూరి కురుక్షేత్రమున దండు విడిసి
సమరసన్నాహంబు సమకూర్చుచోట | క్రమముతో నిట నంబికాతనూభవుఁడు
గాంధారియును దానుఁ గనకపీతమున | సంధిల్లఁ గూర్చుండి సంజయుఁ బలికె :

“జూదంబె వాదమై నుతుల కీరీతి | భేదమై యంతలుపెట్టెఁ జూచితివె!
హరి వచ్చినప్పుడే యక్కటా సంధి | యరుదారఁ జేయలే డయ్యె రారాజు.
పాండవోత్తములకుఁ బద్మవత్రాక్షు | దండ గల్గుట కొంత తలఁపలే డయ్యె.
ఏ నుపేక్షింపఁగా నిట్లయ్యె; నొకఁడు | మానుపనేర్చునే మఱి కర్మఫలము.”

ధృతరాష్ట్రుని కడకు వేదవ్యాసుఁ డరుదెంచుట

అనునంత సచటికి నరుదెంచె నమర | మునివంద్యుఁ డా వ్యాసమునివల్లభుండు.
కడునొప్పు నీలమేఘముఁబోలె బల్ల | జడలు బాలార్కుని సఖ్యంబునేయ
పుణ్యతీర్థోదక పూర్ణ పుణ్యైక | గణ్యకమండలు కరమున వెలుఁగ
దండధారుని సముద్దండ గర్వంబు | దండింపఁగల యోగదండంబు దాల్చి
చనుదెంచి యమ్మహీశ్వరునిచేఁ బూజ | లనువారఁ గైకొని యర్థి నిట్లనియె :

“కాలంబు డగ్గఱఁ గాన భూపతుల | కాలంబు సమకూరె హస్తిపురీశ!
 కురురాజు తన వృథాకోపంబె కాని | షరబుద్ధి వినఁడు నిర్భర గర్వరేఖ.
 ఏమిచేయఁగవచ్చు నిది యీశ్వరాజ్ఞ | యోమహీనాధ, నీవుటక చింతిలకు.
 వలనొప్ప నిట్టి దుర్వహానంగరంబు | తెలియఁ జూచెదనన్న దృష్టి నీకిత్తు.
 ఆవాంఛ గలిగిన నడుగు వరమ్ము | నీ.” వన్న మునితోడ నృపుఁ డిట్లులనియె :
 “ఎక్కుడు వాంఛచే నిట్టి ఘోరాజి | చక్కఁ జూడఁగనోప సంయమితిలక!
 అన్నదమ్ములు భూమిక్తై పోరిరనఁగ | విన్నవారలకెల్ల వెంగెంబుగాదె!
 ఈ వరంబొల్ల నా కిఁకొక్కవరము | దేవ, యీయవె! కృపాదృష్టి గల్గినను.
 పాండవ కారవ ప్రథనవర్తనము | లొండొండ విచరింప నొకనిఁ జాలింపు.”
 అనిన నమ్మాని కృపార్ద్రచిత్తమున | ఘను సంజయునిఁజూచి కడువేడ్కఁ బలికె :
 “అనిలోనికేగి నీవరుదెంచి పతికి | వినిపింపు మచ్చటి విధమెల్లఁ దెలియ.
 ఆ రెండు తెగలవా రాడు వాక్యములు | వారి నర్తనములు వారి యెన్నికలుఁ
 గలుగు రహస్యప్రకార భావణలు | వలయు దివారాత్రవర్తన స్థితుఁ
 దలఁచిన మాత్ర సంతశ్శీమలోనఁ | దెలియునట్లుగ నీకు ధీర, యిచ్చెదను.
 మఱియు నయ్యాజిఁగ్రుమ్మలు మహాయుధము | లెఱియఁ దాఁకకయుండ నిత్తునరంబు.
 నమరవీక్షణకాంక్షఁ జనుదెంచు సురల | గముల రూపములు వాక్యములుఁ జిత్తములు
 భావంబులును దేటపడునట్టి తెఱఁగు | వేవిధంబుల మనోవేగంబు నిత్తు.”
 అని సంజయునకు మహావరంబిచ్చి | చనియె నమ్మాని స్వేచ్ఛావిహారమున.
 అంత సంజయుతోడ నంబికానూనుఁ | డెంతయుఁ బ్రీతితో నిట్లని పలికె :
 “చూచితే! కురు పాండు నుతు లకారణము | భూచక్రమునకునై పోరుచున్నారు.
 ఇదిగాక తొంటిభూమిశులు నిట్లు | మది మది నచనికై మత్తులై పోరి
 పృథివిఁ గూలినవారు పె క్కని విందుఁ | బృథివీ నెట్టి విశేషబృందంబు గలదొ ?
 యిది నాకుఁ దెలియ నీవెఱింగింపు.” మనిన | నదమల వాక్పౌఢి సంజయుఁ డనియె :

సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు భూపరిణామంబు చెప్పట

“జానొప్ప నీధరాచక్ర విశేష | మేనెంతవాడ నీ కెఱుంగఁజెప్పఁగను.
 ఐన నా యెఱిగినయంత చెప్పెదను | మానవేశ్వర, విను మహి మహాత్త్వంబు.
 నానాప్రకారమై నడచు చరాచ | రాసీకములు భూమి నవతారమందు;
 నిందె వర్ధిలు వెవ్క నిందె యడంగు; | సందేహమే భూమి సకలంబు తాన,

అరసిచూడఁగ శబ్ద మాకాశగుణము ; పరగు మారుతము శబ్దస్పర్శములను ;
రూఢి శబ్దస్పర్శ గూఢగుణంబు | లాటపట్టెయుండు నా తేజమునకు.

రుచిర శబ్దస్పర్శ రూప¹రసంబు | లుచితంబులై యుండు నుదకంబునకును.

ఇన్నిగుణంబులు నెనఁగ గంధంబు | వన్నెయై యొప్పురు వసుధకు నెపుడు.

అదిగానఁ బంచ²భూతాధికం బనఁగఁ | బొదలిన యీక్షోణీ³ బాగడ నచ్చెరువు.

మేరువనంగ భూమిధరంబొకటి | భూరి భయంకరాద్భుత పుణ్యభూమి.

వివరింపఁ బదియారువేల యోజనము | లవనిఁ గ్రుంగిన పాద మమ్మేరువునకు.

భ్రాజితంబుగ నెనుబది నాల్గువేలు | యోజనంబులు దాని యూర్ధ్వభాగంబు.

అట్టిమేరువు దక్షిణాంగంబునందుఁ | బుట్టె శిశుత్తాల జంబూవృక్ష మొకటి,

దివ్య తేజోభాగ్యదీప్తుల నడరు | నవ్యసుదర్శన నామకంబునను.

విస్తారమై రెండువేలు నేనూరు | ప్రస్తుత యోజన ప్రఖ్యాతి పొడవు.

దానిపండులు మహీస్థలి మహానినద | పై నిరతము రాలి యవియుచునుండు.

ఆ రస మ్మొక్కయేరై మేరువునకు | భూరి ప్రదక్షిణంబుగ నేగుదెంచి

పొనర నుత్తర కురుభూములు చొచ్చి | వనధిఁ గూడుటఁజేసి వసుధేశతిలక !

భూమి నత్తటిని జంబూనది యయ్యె ; | ఆ మహానది సోఁకి యచటఁ బైఁడయ్యె.

జంబూనదీతోయ సంసర్గమహిమ | జంబూనదఖ్యాతి సంధిలైఁ బసిఁడి;

కానదీతోయంబు లానిన మనజు | లేనాశమును జెంద రెఱుంగరు ముదిమి.

... .. |

ఇట్టి సర్వమునకు హేతువై పరఁగు | సట్టి జంబూమహిజాఖ్యానమునను

బూలిచె నిద్దీవి జంబూద్వీప మనఁగ, | వెలసె సుదర్శనద్వీపంబు ననఁగ.

మొదలను లవణనముద్ర ముద్రితము | ఇది కడునొప్పురు నేమి చెప్పెడిది.

ఓదేవ, యీదీవి కుత్తరసీమఁ | బ్రోది గల్గిన మేరు భూధరంబునకు

నిటఁ బ్రదక్షిణముగా హేమకూటంబు | నట నిషధంబు హిమాచలేంద్రంబు

శ్వేతపర్వతమును శృంగవంతంబు | నాతరువాత నీలాద్రియు నమరు.

ఇట్టి శైలములకు నెల్ల రాజనఁగఁ | బట్టు గల్గిన మేరుపర్వతాగ్రమున

యునులుఁ గిన్నరులుఁ గింపురుష గంధర్వ | ఘన సిద్ధ సాధ్య⁴దిక్పతు లాదియైన

దేవయోనులు మహాదివ్యసౌఖ్యముల । వేరిధంబుల కనుభవించుచును ।
 మొనగట్టి తత్త్వాంతమునఁ గన్గి కార । వనముల పరిసరములను నొనరు
 హిమశైలపుత్రీనమేతుండై శివుఁడు । చినులసౌఖ్యములు నొనరు నొనరు ।
 మొదల జంబూద్వీపమునఁ గలయట్టి । వనముల కనుభవించుచును ।
 కరమొప్పఁ దొమ్మిది ఖండంబు లగుచు । వనములు లోక విద్యుభవములు ।
 ధరణీశ, శృంగవంతము మధ్యనీను । వనముల నొనరు నొనరు ।
 కీర్తికెక్కిన శ్వేతగిరిపాత పుణ్య । వర్షి మౌర్యులయొద్ద నొనరు ।
 తగిలి నీలాద్రి కుత్తరదక్షిణములు । నొనరు నొనరు నొనరు ।
 జగదేక దేవతాస్థానమా మేగు । జగతీధిపత్ర ప్రవృత్తివలములు
 లాలిత కేతుమాలాఖ్యవర్షంబుఁ । వన భద్రాశ్వినములు శోభింపు ।
 ఉరుతర హేమకూటోత్తరమందు । హిమవంతులను నొనరు నొనరు ।
 సరి హిమవంతు పార్శ్వములఁ గింపును । వర్షంబు భాగ్యహరములు నొనరు ।
 అనిన నంజయుఁ బల్కె నాంబికేయుఁడు : । “విదవంతులను నొనరు నొనరు
 జలనిధులను నమస్తద్వీపములను । వెలయు ప్రభావము విశేషములును ।”
 నాపుడు నతఁడు భూనాథునిఁ బలికె : । “ఈ విధంబునకు నొనరు నొనరు
 రీతైన అవణవారిధి నట్టనడుము । భూతి విఖ్యాత జంబూద్వీప మునును ।
 మొదల నిక్షునముద్ర ముద్రితంబగుచు । భూతల ద్వీపములు నొనరు నొనరు
 తేనియ మున్నరు తిరిగి కొల్వఁగను । భీమని శాల్యలీద్వీప మునును ।
 భూపాల, ఘృతమహాంభోరాశి నడుము । నీవనంబులు కుశద్వీపములు నొనరు ।
 దధి మహాంభోరాశి తను జాట్టికొలువ । వధిప, శ్రోతవద్వీప ములనును నొనరు ।
 క్షీరవారాశి వేష్టితమై నిధాన । గౌరవంబుగను శాశద్వీప మునును ।
 అరుదైన శుద్ధోదకాంబుధి తన్ను । తిరిగిరాఁ బుష్కరద్వీపములు నొనరు ।
 అమర నెప్పదివేలు నాన్నురు యోజ । సములు జంబూద్వీప విద్యుభవములు
 ధీర, చూడఁగ దాని ద్విగుణప్రమాణ ।
 మన శాల్యలీద్వీప మధికమై పరఁగు ।
 తెగువమై శాల్యలీద్వీపంబుకంటె । ద్విగుణమై విను కుశద్వీపము నొనరు ।

* ‘జంబూద్వీపము’ కర్త ఆధ్యాహర్యము.

దానికి రెట్టియై తనరారుచుండు । జానొప్పఁగాను గ్రొంచద్వీపభూమి.
అందుకు నినుమడై యలరారు నెపుడు । క్రందుకొసంగ శాకద్వీప మధిప !
ఈరీతి నొండొంటి కెక్కుడై పుణ్య । సారమ్ములై మహాసౌఖ్యమ్ములగుచుఁ
బరఁగు నీదీవులఁ బర్వతమ్ములును । వర పుణ్యనదులును వస్తు సంఘములు
ధనధాన్య పస్తు వితానంబు దివ్య । మునులు దేవాలయంబులు ససంఖ్యములు.
అంతకుఁ గర్తయు ¹నాప్రహర్తయును । శాంతచిత్తుండైన సర్వేశ్వరుండు
డాకొన్న కపట నాటకసూత్రధారి । వైకుంఠపతి భక్తవత్సలుం డెపుడు
నగణిత కనకమయంబైన యట్టి ।

భూతప్రభూతముల్ పుణ్యాష్ట చక్ర । చేతో జవప్రభాంచిత శకటమునఁ
గమలావినోద ప్రకార పరాయ । ణమునఁ గృపామూర్తి నటియింపుచుండు.”
అనిన నద్భుతమంది యటఁ దలనూచి । జనపాలవరుండు సంజయున కిట్లునియె :
“కొంచెంబులోపలఁ గొంచెమీ వరున ; । మించుకనేల తా రిందేలవలసి
రణమిట్లు చేయఁ గౌరవ పాండవులకు । గణుతింప నగుఁబాటు కాదొకొ తమకు !
లుబ్ధిబుద్ధులొకింత లోఁగరుగాక । లబ్ధమెయ్యది బంధులను జంపుకొనఁగ ? ”
ననిన సంజయుఁ డను : “నశ్లేల దేవ ! । విను మింతయును నీకు విస్తరించెదను.
ధర లుబ్ధబుద్ధి నీతనయుఁడేకాని । యరయఁ బాండవులకు సత్యాశ లేదు.
నీబుద్ధి హరిబుద్ధి నీతి గైకొనక । సౌఖ్య కలుపుచే ఊతి దెచ్చుకొనియె.
వారు పూనికదీర్చి వచ్చినఁ గొనక । వారక తా బలవంతుండు వోలె
భువిలోని తగవునఁ బొనఁగ వారలకు । సవరాజ్య మీకున్నఁ జంపకుండుదురె !
అట్లుండె నీవర్షమందు వర్తించు । నట్టి విభూతి పాయక యెఱింగింతు.
మలయశైలము శుక్తిమంతము వింధ్య । యలమహేంద్రము పారియాత్రాచలంబు
తగునహ్య ఋక్షవంతములన గోత్ర । నగము లేడు చెలంగు నరనాథతిలక !
ఇందు నానాధాన్య హేమమాణిక్య । సందోహములు ఘటించఁగ ననువగును.
తగరంబుఁ గంచును దామ్రంబు నినుముఁ । దగు గంధ వస్తుసంతతి యిందు దొఱకు.
గంగయు సరయువుఁ గావేరి పెన్న । తుంగభద్రయు శతద్రువు తామ్రపర్ణి
తమన నర్కద వితస్తయు విపాశయును । యమున బాహుదయు నేకామ్రము ననఁగఁ

దలచినమాత్రం బాతకరాశినెల్ల | నలియజేసెను పుణ్యనదు లనేకములు.
 కాంచి శ్రీశైలంబుఁ గాశి వెండియును | సంచిత పుణ్యదేశము లనేకములు.
 గాంధార కాంభోజ గౌళాంగ వంగ | సింధు కర్ణాట కాశ్మీర సౌరాష్ట్ర
 పలు విదేహ త్రిగర్త పాండ్య సింహాది | ఘటిత దేశము లిందె గలవు భూపాల!
 వరుస నష్టాదశవర్షంబు లందు | వర పుణ్యసతులును వారకాంతలును
 గమనీయ రూపరేఖా విలాసముల | నమరుదు రిందు నేమని చెప్పవచ్చు!
 కావున దీనికై క్షత్రియవర్గ | మేవిధంబునఁ బోర కేల మానుదురు?
 అన్నదమ్ములు తండ్రి యస రెత్తిపోయి; | యెన్నికఁ బోరాడి యేలుదు రుద్వి.
 అదిగాన మనవార లవనికై యిట్లు | ఎదిరి పోరాడుట యెగ్గుగా దనఘు!”
 అనిన సంజయుని వాక్యములకు మెచ్చి | మనుజేశుఁ డతని నమ్మానించి పలికె:
 “రమణ, నీవింకఁ గౌరవ పాండు సుతుల | సమరంబుఁ జూచి యచ్చటి విశేషములు
 వినిపింపు మాకును విశదంబుగాఁగ.” | అనుటయు సంజయుఁ డాప్రాద్దే యరిగి
 వది దివంబులు భీష్ము బవరంబు చూచి | పదునొకండవనాఁడు పతిఁ గానవచ్చి
 యతని యంఘ్రుల నుత్తమాంగంబు మోపి | సతులు భీతిల నొక్కజాము వాపోయి,
 యిదియేమి సంజయ, యిదియేమి యనఁగఁ | బదరి భీష్మునిపాటు పతితోడఁ జెప్పె.

భీష్మ మరణమువిని ధృతరాష్ట్రుండు పలవించుట

చెప్పిన “బిడుగాటుచే” నద్రిగూలు | చొప్పునఁ బడి మూర్ఛపోకుగాఁ గూలి,
 హాహాధ్వనులతోడ నంగనలెల్ల | నోహటించిన శిశిరోపచారములఁ
 గొంత దెప్పిరియు డగ్గుత్తికవెట్టి | యంతంత నాతఁ డిట్లని ప్రలాపించె:
 “హా జాహ్నవీపుత్ర! హా లోకమిత్ర! | హా జగన్నుతలీల! హా శౌర్యలోల!
 హా సోమకులచంద్ర! హా కౌరవేంద్ర! | హా సాధుగుణసక్త! హా విష్ణుభక్త!
 ఎవ్వండు నినుగూర్చె! నెట్లు గూలితివి! | ఎవ్వండు రక్షించు నింకఁ గౌరవుల!
 భృగురాము గలిచిన బిగువెందుబోయె! | పగరగల్చిన బాహుబల మెందుబోయె!
 వ్రకటిత శత్రునంపద యెందుబోయె! | అకట! పాండవవార్ధి నడగితే భీష్మ!
 వజ్రపై న శాత్రవ ప్రాణవాయువుల | నెఱిఁ బ్రజ్వరిల్లెడి నీవ్రతాపాగ్ని
 కాంతేయ కరముక్త కాండవర్షమున | నింతటిలో నాతె నేమి నేయుదును!
 పాపం నాకెవ్వరు బుద్ధిచెప్పెదరు! | వసుమతి నింక నెవ్వనికి మ్రొక్కదును!

1. పాప. (మా)

ఇల జాహ్నువీ వంశ మింక నెక్కడిది ! తలఁప జూదంబకదా యింతచేసె !
వడి నిన్ను జంపినవాని చేతులకు । నడరిన కురుసేన లడ్డమే తండ్రి !”
అనియేడ్చి మఱియు నిట్లను సంజయునకు : । “ అనఘాత్మ ! యింతసత్యమె భీష్ముపాటు !
భ్రమపుట్టి తప్పజెప్పవుగదా నీవు ! । సమరోర్వి నతఁడేల సమయు నల్పమున !
కాదేని శౌరి చక్రము వై వలయు ; । కాదేని శివుఁ డుదగ్రతఁ గూల్పవలయు !
ఒండేని నతఁ డేయకుండెనో గాక ! । ఖండింప¹ నెట్లోపు గాంగేయు నొకఁడు !
సైంధవుం డెటపోయె ? శకుని యేమయ్యె ? । గాంధారికొడుకు లెక్కడనుండి రవుడు ?
గురుఁడు తోడ్పడఁ డెట్లు ? గురుతనూజాది । కురుసేన లతని దిక్కును జూడరైరె ?
భూభుజోత్తముఁడుఁ గృపుండు నేమైరి ? । ఏభంగి బోరాడె నిరువాగు నపుడు ?
బవరంబు నాకు నేర్పఱుతుగా.” కనిన । నవనీళుతోడ నిట్లనియె సంజయుఁడు :

యుద్ధవిశేషములను సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రుని కెఱిగించుట

“ ఏమనిచెప్పుదు నిభపురినాథ ! । ఈ మహాసంగ్రామ మెట్లు వర్ణింతు !
భారతయుద్ధంబు భక్తితో విన్న । వారికిఁ బుణ్యంబు వర్ధిల్లుచుండు.
మునుపు వేదవ్యాసముని కృపఁజేసి । వినిపింతు నే నీకు విస్తారముగను.
అనఘాత్మ, వినుము నిన్నారాత్రి వీడు । కొనిపోయి నీపెద్దకొడుకు వేలంబు
చొచ్చితి ; నపుడు నీసుతుఁడు²కొల్విచ్చి । మెచ్చుగా బీరంబుమీఁద నున్నాఁడు.
హితులు మంత్రులుఁ బురోహితులుఁ దీర్చులు । మతిమంతులఖిలసామంతులుఁగొలువఁ,
దఱిమి మృత్యువునై నఁ దంష్ట్రలు పెఱికి । విటుగఁదోలెడిపాటి వీరయోధులును,
గణుతింప నిఁద్రునిఁ గైకొన నట్టి । మణి సువర్ణ కిరీట మకుట వర్ధనులు,
భద్రాత్ముడగు వీరభద్రునికంటె । రాద్రభీకరు లతిరథ సమరధులు,
శలుఁడు శల్యుండు నశ్వత్థామ కృపుండు । కలశసంభవుఁడుఁ గేకయులు సైంధవుఁడు
దండనాథులుఁ దిగర్తులును దుశ్శాస । నుండు బాహ్లిక వికర్ణులుఁ జేరికొలువఁ
జామరద్వయముచే సాచూజ్యలక్ష్మి । తామరతంపరై తన్నాశ్రయింప,
‘కడియ కొత్తకు సముఖావాహా’ యనుచు । నదటు³సందడి వేత్రహస్తులు జడియఁ,
గొలుపున్న వేళ నా కురురాజుఁ గాంచి । తలఁకక యేను బాదములకు నెఱిగి
కొలిచియుండితి ; నంతఁ గురుకులేశ్వరుఁడు । పలికె దిగ్దేశభూపతుల నీక్షించి :
“ నరనాథులార, పాండవులకు మనకుఁ । గరము భీకరమైన కదనంబు గలిగె.
ఇట్టిరణంబులో నీభీష్ము డరులఁ । బట్టి చంపఁగఁ జలపట్టియున్నాఁడు.

1. నెట్లోపు 2. కొల్విచ్చి. 3. సందుల. (మా).

ఉగ్రుడైన శిఖండి నొక్కనిఁ జంప | ¹సుగ్రహమునఁ బొందుసుతులఁ జంపెడిని.
 కాపున మన మా శిఖండి మర్దనము | గావింపకుండుట కార్యమా తలఁప!
 ఏమరియుండరా దిందఱుఁ గూడి | నేమించి యాశిఖండినె చంపవలయు.
 అతిజతనముమీఱ నంగనాపూర్వు | క్షితి భీష్ముజేరినిచ్చిన పని తప్ప.
 రక్షచాలని మృగరాజేంద్రునైన | భక్షింపదే! నక్క బ్రదికితి ననుచు.
 మదమెత్తి బెబ్బలి మఱచి నిద్రింపఁ | బొదివి తా గొటియైనఁ బొరిగొనకున్నె!
 ఇతనిఁ గాచిన నితఁ డెల్లయోధులకుఁ | బ్రతిలేని సర్వాంగ రక్షయాఁ గాదె!”
 అని చెప్పి “యెల్లి రేపాజినేయంగ | ఘనతర సన్నాహ కలితులై రండు
 పొం” డని యనిచి భూభుజుండు లోపలికిఁ | జండ వేత్రకర ఘోషములతోఁ జనియె.
 అంత సూర్యోదయంబైన భీష్ముండు | సంతోషమున రణోత్సాహంబు మెఱసి
 కాలక్రియలు దీర్చి కాంచన రత్న | లాలిత భూషణాలంకారుఁ డగుచు
 ధళధళాయుతమాన తప్త సువర్ణ | మిళిత వస్త్రము మేన మెండుగాఁ గట్టి
 శరచాప కవచాది సన్నద్ధుఁడగుచు | ఖరకర ప్రతిమాన ఘనతేజ మమర
 వెడలఁ గాంతేయుల విజయంబుగోరి | తడయక భటకొటి తనుజేరి కొలువ.
 అప్పుడు రారాజు సఖిలభూవిభులుఁ | దప్పక సంగరోత్సవమెల్ల మెఱసి
 తమ తమ బలములుఁ దమ తురంగములుఁ | దమ మత్తగజములు దట్టమై నడువ,
 భేరి ధణంధణ వృథుల ఘోషముల | చే రాద్రమై దిశన్ చిల్లులువోవ,
⁴ఉడుకు రథంబులు నొక్కొక్కయూరి | పఱపునఁ దముఁజేరి పదిలమై నడువ,
 మెఱపుల తక్కునా మెఱయు పట్టెములుఁ | దఱుచైన బరిగోల దళములుఁ జెలఁగ,
 ననదృశ ప్రభలు దైవాఱు గై నేసి | వెన దండనాథుని వెరుకొని చనిరి.
 కౌరవవతియు సంగరకుతూహలము | చారుముఖాబ్జప్రసన్నత దెలుప
 సుతులు సోదరులును జుట్టాలు సఖులు | హితులు మంత్రులుఁ దన్న నెలమి నేవింపఁ,
 జండతురంగ హేషారవంబులును | దండియా కరిబృంహితములు నుబ్బెనఁగ,
 ననురక్తి నేకాదశాక్షోహిణులును | దన కేతనచ్ఛాయఁ దగిలిరాఁ గదలె.
 మఱియుఁ గాంచనరత్న మయరథంబెక్కి | మెఱసె సంగరమున మేటి ద్రోణుండును.
 వృత్త చక్రహయోగ్ర వృషభాఖ్య కేత | నోత్తమ ఘనరథంబొనర నాకృపుండు,

1. సుగ్రహమున. 2. లేదిందఱు. 3. వచ్చిన. 4. సూరకరథంబు లొక్కొక్కయూరి
 5. హయంగ. (మా)

మణి సింహలాంగూల మహితధ్వజంబు | ప్రణవినొప్పెడు మహారథుడు ద్రాణియును,
అతుల వరాహధ్వజాతపత్రముల | వితతుడై రణకళావేది పైంధవుడు,
శ్రీకర భూషణాంచితుడై గభీర | భీకరస్ఫూర్తి శోభిల్లు శల్యుడును,
దూరీకృతారాతి దుశ్శాసనుండు, | భూరివిక్రముడైన భూరిశ్రవుండు,
ఘనపరాక్రముడు త్రిగర్తనాథుండును, | అనఘవర్తనులు విందానువిందులును,
శూరులు బాష్ణీక సోమదత్తులును, | ధీరుడు మాహిష్మతీనాయకుండును,
మరు గౌళ కర్ణాట మగధ కాంభోజ | నరనాయకులును, గాంధారభూపతియు
ననువారు వీరు మహారథోత్తములు | ఘనతర సుభట సంకలితులై కదలి
నాగకేతనుని ముందట వెన్నఁ బార్శ్వ | భాగంబులను గూడి పయనమై చనిరి.
ఈరీతి నా కారవేశు పైన్యములు | ఘోరవైఖరిఁ గూడుకొని దిక్కులద్రువ
ఘన శతకోటి ముద్గర శూల ముసల | ధనురస్త్ర కుంత గదాదండ నఖర
పరశు తోమర భిండివాల చక్రాది | గురుతరాయుధ పంక్తి గుంపులై నడవఁ,
బ్రశయకాలాంబుద పటల ప్రమాణ | ఫలకసంఘంబు లుదృఢమై చెలంగ,
జనపాల రత్న కాంచన సముజ్జ్వలిత | ఘన కిరీటప్రభా ఘనతేజ మలర,
సురలక్ష్మి నను దేరిచూడంగరాక | కర ముగ్రమై యుండె ఘనధూళి పొదలి.
మఱియు భూషణ ¹వజ్రమహిమ హంసముల | తెఱఁగైన, హరిసీల దీధితుల్ భృంగ
మాలికాకృతి నొప్ప, మాణిక్యకాంతి | జాలంబు పద్మవిశాలత దెలుప,
కురుసేన తామరకొలని చందమునఁ | బరికింప నొప్పి భూపా! యేమిచెప్ప.

భీష్ముండు నిజయోధుల కుత్సాహంబు గలిగించుట

చని చని యిరీతి సంగ్రామభూమి | గని యందు విడియుచో గాంగేయుఁ డపుడు
తప్పక నిఖిలభూధవులను వరుస | రప్పించి యిట్లను : “రాజేంద్రులార!
జాలినిబడి యింటఁ జచ్చుటకంటె | బోలఁ గురుక్షేత్రమునఁ బడుటొప్పు.
ఆజిఁ గూలుట సహస్రాశ్వమేధంబు | లోజఁ జేయుటగాదె యుర్వీశ్వరులకు!
నాఁ డన్నమాటకై నాతోడి కినుక | రాడయ్యెఁ గంటిరే! రాధేయుఁ డనికి.
పొనర నేలికసొమ్ము బుక్కాముగాఁగఁ | దిని పోటుతరువాతఁ దేరకాడయ్యె.
తాను రాకుండినంతన నాకుఁ గార్య | హాని పుట్టెడునొకో! యాజిమధ్యమున.
తనుఁ దోడుగోరునే! తటినీనుతుండు | ఘన భార్గవాస్త్ర విఖ్యాత కోవిదుండు.

అంధకారముఁ జింప నర్కుండు కుముద | బంధుని తోడొసవడునె! యెందైన.
 అట్టుండె మీసైన్యమంతయు నిపుడు | గట్టి మొగ్గరములుగాఁ దీర్పు” డనుచు
 ననిచిన వారు సాహసభాషలాడి | చనిరంత నాత్మీయసైన్యంబులకును.
 అట్టిచో గాంగేయుఁ డధిపతిఁ జూచి | పుట్టిన భయమెల్లఁ బోవ నిట్లనియె:
 “కారవ్య, వెటవకు; కొంతేయవరుల | ఘోరాజిఁ గూల్చి నీకును జయంబిత్తు.
 ఒకనాట వేపుర నుకుకాంతి రత్న | మకుటవర్ధనులఁ జింపక జోడువిడువ.
 నిజము పార్థులఁ జంపి నీచేత నుర్వి | ప్రజల నేలెందు నాపలుకు పాలితు.”
 ననిన సంతోషించి యహికేతనుండు | తన దండనాథుఁ గీర్తనచేసి పలికె:
 “నేడుగదా భీష్మ, నీ ప్రతాపాగ్ని | వేడిమి నాతోడ వెడలనాడితివి.
 తొలుతఁ గార్యము¹ చెప్పి తుదముట్ట దానిఁ | దలకొనుటెల్లఁ బెద్దల రీతిగాదె!
 హరిహర బ్రహ్మాదులైన దేవతలు | పరిగణింతురు నీ ప్రభావవర్తనలు.
 దానికిఁ దగఁ బాండుతనయుల గెల్చి | పూనిక నాకీవె భూమి యంతయును.”
 అని వెండియును బల్కె : ‘ననఘ, యీ నేన | కరువైనయట్టి పూహంబువన్నింపు.”
 నావుడు నద్దండనాథుఁ డవ్వెభుని | యానతి వహియించి యతిసంభ్రమమునఁ
 దవిలి ద్రోణుండుఁ దానుఁ దాలకేతనము | నవవేదికాకేతనముఁ దేజరిల్ల
 బలముల మెలగి యేర్పటచి యేర్పటచి | సొలవక మేటిపాఁజులు దీర్చి తీర్చి
 తూర్పు పిఱుందుగా దొరలను నునిచి | దర్పించి మొనలముందటఁ దాను నిలిచెఁ
 బడమర మొగమైన భానుండుపోలె | బడసినాయితంబైన పండునుబోలె.
 వలపటఁ గృపుని షష్ఠ్యత్థామ నునిచి | నలచి దావటఁ గృతవర్మ మద్రవుల
 వడి వెన్న భూరిశ్రవసుని బాష్ఠీకు | నడుముఁ గుమాళ్లతో నరపతి నునిచి,
 యతనిముందటఁ బ్రతిజ్ఞాశీలుండైన | యతివీరు సంశప్తకాధీశుఁ బెట్టి,
 మఱియు సామంతుల మగఁటిమి భటులఁ | దరువాతగా నిల్చి తగిన తావులను
 గొలఁదికిగానని యేనుగులకుఁ దేరులను, | పొలివోని యారథంబులకు గుట్టముల,
 నాయుత్తమాశ్వంబులకు విలుకాండ్ర | నాయుధంబులవారి నట నిల్వఁ బనిచి,
 మానుషపూహంబు మానుషాలోక | నానంద భయరాద్రమైయుండఁ బన్ని,
 నిజము దీనికి నిది నిర్ణయంబనుచుఁ | బ్రజల నియోగించు బ్రహ్మయుఁ బోలె
 నందట నియమించి యాహవోత్సాహ | కందళితాత్ముడై గాంగేయుఁ డొప్పె.

1. కప్పి తుదిముట్టెనేని. 2. నాయతము. 3. గా నియ్యేనుగులకు. (మా)

ఇట్టి రాజవ్రాహ్మ మొగట నణఁనఁ | బుట్టెనో యచి భీతిపుట్టె లోకులకు.
అది లోకములమ్రొంగ నభివ్రండు తెఱచు | వదనంబుఁబోలె నుజ్జ్వల భీమరేఖ.
కనుఁగొనవచ్చిన ఘన సిద్ధ సాధ్య | దనుజ గంధర్వ విద్యాధరాధిపులు
ఆసేన కడగట్టు హవణు గంభీర | మానంభ్రమముఁ జూచి యాశ్చర్యపడిరి.

పాండవయోధులు యుద్ధమునకు వెడలుట

అటమున్న ధర్మరా జతివై భవమునఁ | బటహ భేరీ భూరి భాంకార మడరఁ,
దుహినాంశు లిలఁ బెక్కు యోధిరో యనఁగ | బహుభంగి ధవళాతపత్రముల్ వెలుఁగ
నురుభాగ్యమునఁ దన్ను నూరులంఁతేసి | ధరణినాయకుల రథంబులు గొలువఁ,
దురగఱురోద్ధూత ధూళి యచ్చరల | శిరసుపూవులతోడఁ జెలుములు సేయ,
వరునఁ గేతన మణివ్రాత దీధితులు | ఖరకర కిరణ సంఘములతో నొరయఁ,
గై సేసి రథమెక్కి కదలె నల్లడల | భాసిల్లు చతురంగబలములు గొలువ.
అతనివెంటనె గూడి యనిలసంభవుఁడు | ప్రతిలేని భూషణప్రభలు శోభిల్ల
సంగరం బొదలిన సంతోషచుహిమఁ | బొంగారు భుజము లద్భుతముఁ బుట్టింప
డాకాల బిరుదు కూడక యెత్తరాసి | భీకర మణిగండ పెండెంబు దాల్చి,
కారవనయన భీకర భూరి ఘోర | ధారల గద బాహుతలమునఁ దాల్చి,
క్రందోష్పఁ దన పరాక్రమము లందంద | వందిమాగధకోటి వర్ణనసేయ,
1 హవణించి భేరి కాహళ శంఖ పటహ | రవములతో మహారథమెక్కి వెడలె.
ఇట్టి భీముని వెంట నింద్రనందనుఁడు | చుట్టును బహురాజసుతులు సేవింపఁ,
జెలఁగి దేవేంద్రుఁ డిచ్చిన కిరీటంబు | ధళధళాయతకాంతిఁ దరుణార్కుఁ బోల,
గరుడాంకచోదితోత్కట ధవళాంగ | హరి సమన్విత రోహణాద్రిప్రమాణ
కపికేతనాభీల ఘుటికాఘోష | విపుల ప్రభాభాసు విస్ఫురద్రథము
నుదయాది నెక్కు సూర్యుఁడుపోలె నెక్కి | కొదలేని ముత్యాల గొడుగులనీడఁ
దను నుత్తమశాజోయుధామన్యు లెపుడు | ఘన చక్రరక్షకఖ్యాతి సేవింప,
కాలకేయ నినాతకవచాఁ రిపులఁ | జాలఁ దిన్నట్టి యక్షయబాణములును,
కంటక త్రిపురారి కటకంఠశిరము | గెంటుగాఁ బగులఁ దాఁకిన గొండివంబు,

బావుగా నిర్జరప్రతతి మెచ్చునకు | దీవించి యిచ్చిన దేవదత్తము
 ధరియించి వెడలె ముందట వేత్రకరులు | చనియించి సందడికడియ వేయగను.
 క్రీడి పిఱుంద మాద్రీతనూధవులు | వేడుక మెరువెంచ విధవగలు మిఱసి
 తమ పొకుమార్తెంబు దర్శించి రాచ | గములు లబ్ధించి శృంగారంబు లుడుగ,
 లెక్కలేని రథావలియు భటావలియు | మిక్కిలి పానులును మిక్కిలి కగులు
 బలిసిరాఁ జనిరి ద్రావడి పగదీర్చు | గలిగె మాకనుచు విశాసంబుతోడ,
 వారివెంటనె గూడి వశిత శస్త్రాస్త్ర | పారీణుడై స మధద్రాసుతుఁడును,
 పొరువ కోదండ బహుళ విద్యాని | శారమలైన పాంచాలనూనులును,
 రసికులౌ తమ యీడు రాచకుమాళ్లు | వెనకోడ నేతెంచి వెంట నేతేర
 శేషప్రమాణ విశేషతుండ్రగ | భీమణ మున్నేభ శృంగదంబు నడవ,
 హేపారవంబుల కిరవులై రత్న | భూషణ సూటంబులు పెక్కు నడవ,
 కన్నెకయ్యము నేడు గలిగె మాకనుచు | వన్నెమై జనిరి సర్వలలంబు గొలుచు,
 ద్రుపదుండు ధృష్టకేతుండు మత్స్యదేశ | స్వపూతు¹ శిఖండి శినిప్రసాదుండు
 ఘన చేకిలాన మాగధ సహదేవు | లనువాగు నప్తసంఖ్యాక్షోహణేశు
 లనికి రథారూఢులై మహోద్దండ | ధను రత్నకేశనోద్ధతులు నై చనిరి,
 మఱియు మాయాబలోన్మత్తుడై నేన | తఱచుకఁ గడలె నశ్మశి ఘటోశ్క చుడు,
 గదుండు పాండ్యుండు కేకయులు శైబ్యుండు | గదలిరి నేన లగ్గలముగాఁ గాలు...
 వెండియు ఘనులైన వివిధ దిగ్గేశ | మండలాధిపులు సామంతులు భటులు
 దమతమరథములుఁ దమ లాంఛనములుఁ | దమ సైన్యముల నొప్పి దర్శనము మిఱసి
 బిరుదడిండిమములు భేరులు గొర్లు | మురజికాహళములు ముంగలితిండ్లు
 తమ్మటమ్ములు డోళ్లు తప్పెట్లు బూర | కొమ్ములు గిడిగిల్లుఁ గోలాపాలముగ
 గనుఁగొను ఖచరుల కనుబాటు దాఁగు | నని గూఢవక్త్ర సహస్రంబులొగ
 బిరుదు పెక్కింబులు భీకరధ్వజము | లరుణాంశునిభమైన యస్త్రశస్త్రములు
 భూషణంబులు మహాద్భుత చామరములు | వేషంబులును నొప్ప వెడలి రాజుని,
 అప్పటి సందంభ మధినాథ, యేమి | చెప్పంగవచ్చు! విచిత్రమై కోఁచె,
 ప్రాచిపయోధితోఁ బల్కిమాంభోధి | యేచి పోరాడఁ బోయెమలాగు దోఁచె,
 ఘన సైన్యధూళి యాకాశంబు నిండి | యనిమిషనామంబు లణఁచె లేఖులు,
 నలువై నయట్టి నేనాముఖంబునకుఁ | దిలకమై పాంచాలదేశేంద్రనుతుండు

1. శిఖండికిని ప్రధమండు. (మా)

అగ్నికుండజుఁ డితండని తోఁప దేహ । మగ్నివర్ణమునఁ బాయక తేజరిల్ల,
 ననువు లెఱింగి వ్యూహము గూర్చి విప్పఁ, । బనిమంతులగు వేత్రబాహులు గొలువ,
 ఘనసైన్యసరిసిలోఁ గలహంస వోలెఁ । దునియని శ్వేతకేతువు నంచలింప,
 నటువచ్చు నిటువచ్చు సధిపు వీక్షించుఁ । దుటుములుగా నేనఁ దోలించు విష్ణు
 ధరణినాయకులఁ బంతంబులాడించు । దొరలతో భాషించు ద్రోణు నిందించు
 యమసూతికడ వేత్రహస్తుఁడై నిలిచి । సమకొన్న సందడి జడియంగ వ్రేయు,
 మితికి నష్టను షేరిమీఁదికివచ్చు, । సతనితోఁ బంతంబులాడి మెప్పించు.
 ఇట్లు ధృష్టద్యుమ్నుఁ డేతేర జముని । పట్టి కురుక్షేత్ర బహు పుణ్యభూమి
 గదిసి కౌరవులనుగాంచి కట్టెదుట । మొదలనే తనసైన్యముల నిల్వఁబనిచి
 జయసూచకములైన చారునిమిత్త । చయములకెల్ల హర్షంబునొందుచును
 అడియాలములతోడ నక్కడక్కడను । బుడమితేఁడుల నిల్పి భూమివల్లభుఁడు
 ఇరువాగుఁ గలయంగ నీక్షించి యపుడు । పరమాదరమున భూపతుల కిట్లనియె :
 “ ఈ యాజి మనకింక నింద్రత్వ మొండెఁ । బాయని రాజ్యవైభవ మొండెఁ గలుగు.
 ఒక్కట గురు... ..తరవా... .. । గానోపు నీసేనకంటె.
 ఈసేన ఘనమయ్యె నెట్లాకో యింక । మో సనా వలదు నమ్ముడు క్రీడి గలఁడు.
 కాలకేయ నివాతకవచులఁ జంపె ; । శూలితోఁ బోరాడె ; సురరాజు గెలిచె ;
 జిత్రసేను జయించెఁ జెలఁగి కౌరవ్య । చిత్రసేను వధించెఁ జిత్రంబుగాను.
 దివ్యాస్త్రలాభంబు దివ్యతేజంబు । నవ్యాహతంబు లీ యర్జునునకును.
 మీరెల్ల నల్పులే ! మిహిరప్రతాప । పౌరుషాధికు లెదుర్పఁగరాదు మిమ్ము.
 ఏభంగినైన నా కీ సేన గెలిచి । సౌభాగ్యముగ రాజసౌఖ్య మీవలయు.”
 అనిన వారలు తమ కర్హమానట్లు । విసుతిఁ బంతములాడి విభుని మెప్పించి
 సమరసన్నాహంబు నమకూర్చుచోట । యమసూతి క్రీడి కిట్లను విన్ననగుచు :
 “ సహజన్మ, చూచితే ! సర్పాంకు యత్న । మహాహ యీసేనకు సధికంబు గూర్చె.
 ఇదె మానుషవ్యూహ మింద్రాది భయద ; । మదె భీష్ముఁ డున్నవాఁ డగ్రభాగమున.
 ఏభంగి గెల్తుమో యెఱుఁగముగాని । యీభీష్ముఁ జూచి నాకిదె భీతి వొడమె.”
 అనిన నవ్వుచుఁ గ్రీడి యన్న కిట్లనియె : । “జననాథ, నీవు సంశయ మందనేల !
 ధర్మంబుగలచోటఁ దాఁ జేరు జయము । ధర్మనాశకుల చెంతలఁ జేరదనుచు
 వారక ద్రోణుండు వ్యాసుండు వినఁగ । నారదుం డొకనాఁడు నాకెఱిగించె.

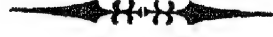
కావున ధర్మంబుగలిగిన నిన్ను । ద్రోవక జయము చేరట దుష్కరంబె!
 అదియునుగాక మహాసత్వధనులు ।
 విరటుండు శంఖుండు విను ఘటోత్కచుడు । దొరలు వెండియునుయోధులు ధురంధరులు
 నీకు నున్నా ; రట్టి నృపులలో నొకడ । చీకాకుపడఁ గురునేన మోదెడిని.
 గాండీవ ఖిపుడు తెక్కలు వచ్చినట్లు । మండలేశ్వర, మాఱు మలయుచున్నదియు.
 దొనలలో నస్త్రునందోహంబు వెడలి । పనుపు మమ్మని తీవ్రపడఁజొచ్చె నధిప!
 వడముడి గద కౌరవవ్యూహమునకు । విడు విడు మనఁజొచ్చె వేగిరింపుచును.
 దానిపై నీలావు తలఁపవుగాక । దానవానళినై న దండింపఁగలవు.
 ఇట్టి నీవలిగిన నెవ్వండు నిలుచు ? । కొట్టివైపించెడు కురునేన నేడు.”
 అనిన సంతోషించి యధిపతి తెలిసి । యనిమిషేశ్వరుసూతి నపుడు వీక్షించి,
 “మును కౌరవవ్యూహమునకుఁ దగంగ । ఘనతరవ్యూహ మొక్కటి పన్నఁబనుపు.”

ధృష్టద్యుమ్నుఁ డచలవ్యూహము పన్నుట

అనిన నాతఁడు ద్రుపదాత్మజు నచల । మను మహావ్యూహంబు హవణింఁ బనిచె.
 పనిచినఁ బనిఁబూని పాండవమంత్రి । తననేర్పు మెఱసి యెంతయు మొనదీర్చె.
 ఆ యచలవ్యూహమందున ద్రాప । దేయు లుత్తరుడు మాద్రదేయు లార్జునియుఁ
 దను పరివేష్టింపఁ దా నగ్రభాగ । మున నిల్చెఁ దనర భీముడు రక్షగాఁగ.
 జగతికి వ్రేఁగై న సైన్యముల్ గొలువఁ । దగఁ జేకితాన సాత్యకి సమేతముగ
 జననాథ, మత్స్య పాంచాల వల్లభులు । తనరి రా దక్షిణోత్తర భాగములను.
 నడుమ ఘంటాఘోషణస్ఫురద్వ్యతుల । ముడివడ నేనుఁగుమొత్తముల్ గొలువ,
 కనకరథంబెక్కి ఘనకీర్తులనఁగఁ । జను ధవళచ్ఛత్రచామరల్ మెఱయ
 వసుమతీసురులకు వస్త్రుహేమంబు । లొనఁగుచు వారిజయోక్తులు వినుచు
 ధర్మజుఁ దుండఁ బంతములాడు దొరల । కర్ణిలి నుచితవాక్యములఁ జెప్పుచును.
 ఆతనిముందట నమరేంద్రసుతుని । చేత నెంతయు సురక్షితుడై శిఖండి
 పరఁగ గంగాతనూభవుని కట్టెనుర । విరసంబుతో నిల్చె విల్లును దాను.
 ధృష్టకేతుడు, సహదేవుండు మిగుల । న్రష్టలై వెనుకపార్శ్వములఁ గీల్కొనిరి.
 ఇట్టచలవ్యూహ మెదిరికి భయము । చుట్టములకు జూడ సుఖమును నగుచుఁ
 గరులు శైలములుగా, గంధర్వచయము । తరఁగలుగా, యోధతతి మీలుగాఁగ

గొడుగులు నురుగుగాఁ గుంభినీపతులు | జడిగొన్న మణులుగా శరధినిబోలె.
 ఎఱుఁగు దెల్పును నల్పు హేమవర్ణంబు | మెఱయు జోళ్లు ధరించి మేఘైనదొరలు
 ఆఁబోతులును బోలె నాసేనలోన | సాఁబాలు తారయై చరియించి రపుడు.
 పడగలు భాన్కరప్రభ నభోవీధి | నెడగలుగఁగ జోపి యిరులు గ్రమ్మఁగను
 బ్రహ్మస్పృష్టియుఁ బోలె బహురూపగతుల | బ్రహ్మాండభయదమై భాసిల్లె నధిప !
 ఉర్ద్విభారకులెల్ల నొకచోటఁ గూడ | నుర్ద్విభారము శేషుఁ డోర్వలేడయ్యె.
 ఇ ట్టిరువాగునందేర్పడఁ గూడి | పుట్టనివాఁడును బుట్టి బాల్యంబు
 విడువనివాఁడును వృద్ధు రోగియును | బడఁతులుఁదప్ప భూప్రజ యుద్ధమునకు
 హవణతో నేతెంచి. ” రని సంజయుండు | నవభంగి ధృతరాష్ట్రునకుఁ జెప్పె ననుచు
 జనమేజయునకు వై శంపాయనుండు | వినిపింప నమ్మహీవిభుఁడు హర్షించి
 తరువాతి దైన కథా ప్రసంగంబు | నెఱిగింపవే నాకు నింతయు ననిన,
 సాకేతపురవాస, చతురవిలాస, | కాకుత్స్థకుల పూర్ణ కలశాబ్ధిసోమ,
 మునియాగరక్షక, పురహర విసుత, | ఘనవిరాధచ్ఛేద, కామితఫలద,
 జననాథ, జనకరాజాత్మజారమణ, | వనధిబంధన, రఘువల్లభ, శరణు.
 ఇది సదాశివభక్త హితగుణానక్త | సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
 స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర | మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
 రచితమై భీష్మపర్వమున నాశ్వాస | ముచితార్థయుతముగా నొక్కటి యయ్యె.

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

శ్రీధరిత్రినాథ, జితదైత్యనాథ, | సాధుజనస్తుత్య, సత్యచారిత్ర,
 ప్రవిమల గుణహార, భక్తమందార, | రవికులాంబుధిచంద్ర, రఘురామచంద్ర !
 అవధారు మఱియు సంయమి చెప్పదొడగె | సవినయస్ఫూర్తికా జనమేజయునకు :
 ధృతరాష్ట్రు డా రెండు తెఱఁగులవారి | వితతవర్తనములు విని కలంగుచును
 పలికె సంజయుతోడ భయ మాతృనిగుడ : |
 “సరి నిట్లు గూడిన సైన్యద్వయమున | నురుగర్వగేఖయు నుబ్బు కడంక
 యధికమైయెందుండె?”ననినసంజయుఁడు : | “బుధపూజ్య, యీగుణంబులు రెంటుననుము;
 లైనను కృష్ణార్జునానుభావమున | నానేత్రముల కది యధికమై తోఁచె.
 అనిలవశంబున నాసేనకరుల | ఘనమదధారల గంధ మేతేర
 మత్తాళిగర్వంబు మ్రంద నీకరుల | యుత్తుంగ మదధార లువ్వున దిగును.
 ఆసేన వివిధ దివ్యాయుధప్రభల | మాసెను మనసేన మహితాస్త్రురుచులు.
 ఇవియెల్ల నీసూనుఁ డిచ్చుఁ గైకొనక | బవరంబునకు వచ్చు బరవసంబెఱిగి
 దేవత లలర నొత్తిరి పాంచజన్య | దేవదత్తంబులు ధృతి నాదిమునులు.
 ఆ మహాధ్వనులు గర్జాభావ మగుడు | నీమొన వర్షించె నెత్తురువాన.
 చేతప్పి ధరవ్రాలు సేనాస్త్రుతతులు | భీతి నవ్వానలోఁ బిడుగులఁ బోలె.
 ఆసేల సైనికహారాళి రాలి | వానతారలవలె వర్షింపఁజొచ్చె.
 ఇట్టి యుత్పాతంబు లేటికి మాను | నెట్టన కృపుఁడును నీసైన్యపతియు
 గురుఁడును దేరులెక్కుచుఁ బొండవులకు | గురుతరాభ్యుదయంబు గోరుచునుండ.
 అది యట్లు దగుఁగాదె! యన్యాయి గెలుపు | మదిఁగోర రార్యులు మాట లెట్లున్న.
 అప్పుడు దుర్యోధనాదులు దిశలు | గప్పు తూర్యధ్వని క్రందుకొనంగ
 నాహవోత్సాహమై యాసైన్యయుగము | వాహనరవముల వరశస్త్రురుచుల
 నీరభాషణముల విలుగోల పూన్కిఁ | దారాపథముఁ గప్పు దండియార్చులను
 ఁడిగొన్న జడధియు జడధియుఁ దాఁకు | వడుపు సంధిలఁ జేరవచ్చుచో దేవ,
 తనహస్తమెత్తి మందాకినీసూనుఁ | డనియె నయ్యుభయసైన్యంబులు వినఁగ :

“ఒకమాట పల్కెద నోసేనలార ! | ప్రకటించి, వినుఁ డిది బవరంబుపాడి.
ఒకనితోఁ బోరాడ నొకఁ డేయరాదు ; | వికటమూర్ఖితుఁడైన వెనఁ జంపరాదు ;
విరఘ నిర్గత¹చాపు విరిదలవాని | గిరి మ్రాను పుట్ట నెక్కినవాని మఱియుఁ
బడినఁ, గైదువు జాతిపడిన, వెడంగు | పడిన, నాజికి వెలువడిన, లోబడిన,
బంటుఁ జంపఁగరాదు ; పతియాజ్ఞయిదియు ; | వింటిమి వినమని విధము లెన్నకుఁడు.”

ధర్మరాజు పాదచారియై భీష్మనియాద్దకుఁ బోవుట

అని నమయముచేసె ; నానమయమున | ధనువు జోడును డించి ధర్మనందనుఁడు
మోడ్చినకేలును మూర్ఖభావంబు | నూడ్చిన హృదయంబు నుడిగిన పలుకుఁ
బాదచారము నచ్చుపడఁ దేరుడిగి | మీదండు చొరఁగ, సమీరనందనుఁడుఁ
దమ్ములు దొరలు మొత్తమ్ములై బలుని | తమ్ములు గూడి రా ధర్మజుఁ గదిసి
యతనిపూఁ వెఱుఁగక యగ్ని నిట్లనిరి : | “కతమేమి నీకిట్లు కదలిరా ననఘ !
ఎంతకార్యంబైన నేమున్నవార ; | మింతదీనత మీకు నిట్లు లర్హంబె !
పన్నిన పగతులపై నొంటి నిట్లు | నన్నాహములు డించి చనుట ధర్మంబె !
తేకువ పోనాడి తిరుగుదే ! మనదు | కాఁకకుఁ గాని యీ కౌరవులార్వ.
ఇందఱుఁ గలుగ నీకేల యీదైన్య ! | మందఱు నినుజూడ, నరులు మమ్మాడ.
ఏలపోయెడు ! నిలు మింతట.” ననుచు | నోలి భీమార్జును లొగి మాద్రిసుతులు
తై నేయ సాభద్ర పై న్యేశముఖ్యు | లూనిన ధృతి నడుగ, నొకమాటయైన
నాడక యతఁ డేగ, హరి వారిఁ గదిసి | “ఓడక మీకేల యూట కిట్లడుగ ?
ఈతని తలఁపు నాకెంతయుఁ దెలియు ; | ఇతఁడు భీష్ముని ద్రోణు నిట శల్య కృపుఁ
నాజిసేయ ననుజ్ఞ యడుగఁ బోయెడిని ; | రాజిల్ల నటుగాని రాదు జయంబు ;
మీరు నిల్చుట మేలు మెండయి పోక ; | ధాగుణీనాథు చిత్తమువచ్చు దీన.”
అనిన భీమార్జునయములు సాత్యకియు | వనజనాభుఁడు తక్క పఱలినవారు
నిలిచి నన్నద్ధులై నృపుఁ జూచుచుండి ; | రలయక మఱిగొంద తాసేననుండి
“శరణని వచ్చెబో శమననందనుఁడు ! | కురునృపాలుండు గై కొనఁబోఁడుగాని.
అతఁడేల శరణను సర్జునాగ్రజుఁడు ! | ధృతి సంధిగోరి యేతెంచెనో గాక !
అదియు నేల తలంచు హరి గల్గియుండ ! | పదిలఁడై కురురాజుఁ బట్ట రానోపు.
పట్టిన మనమేల పట్టంగనిత్తు | మెట్టిదో కనుఁగొంద మితనిచిత్తంబు.”

1. జీవు. 2. తిరుగుదే మనల | కొంకకు గాక.....లార్ప. (మా)

అనిరి కొందఱు; గొంద : “ అట్లేల తలఁప ! వినుత ధర్మాధర్మవిదుఁడు ధర్మజుఁడు
 వఁటికి వచ్చెనో! యీ భీష్మగజము । వేటాడ ననువులు వెదక రానోవు.”
 అని పలుకుచునుండ నాయుధప్రకర । ఘనతర సన్నాహ గంభీరమైన
 యల కురువ్యూహంబు యచునూతి సొచ్చి । తలఁకక భీష్మరథంబు డగ్గఱుచు
 న్నామంబు నొడివి ప్రణామంబు చేసి । రామశిష్యునకు భూరమణుఁ డిట్లనియె :
 “పెద్దకాలంబయ్యె భీష్మ, మిమ్మేను । దద్దయు నేఁడైన దర్శింపఁగలిగె.
 కీర్తిమంతుడనైతిఁ గృతకృత్యభావ । వర్తనంబును గల్గె వసుధలో నాకు.
 ఇవె సేన లేఁ గొన్ని యెసఁగిన వెన్ని । నవరించి తెచ్చితి సంగ్రామమునకు.
 పెనఁకువ మిముబోటి పెద్దలమీఁద । మొనలఁ దేవలసెను మూర్ఖభావమున.
 దేవ, నిన్నెదిరించి తెంపుతో రణము । గావించువాడనై కడుభక్తి మున్న
 యాజినేయ ననుజ్ఞ యడుగ వచ్చితిని; । రాజ, మాకిదిగదా రణజయం.” బనిన
 లీల భీష్ముఁడు నవ్వి : “లెస్స నచ్చితివి; । మేలు, నీవిట నన్ను మించిరాకున్న
 శపియింపఁ గలవాడ శమనకుమార! । చపలత లేదింకఁ జాల మెచ్చితిని;
 అడుగుము వరమిత్తు నరుల నీకొఱకుఁ । బొడుమన్నఁ బొడఁగాని బొంకాడరాదు.”
 అనుటయు ధర్మరా “జట్లగుఁగాక; । ఘన కౌరవార్థమై కదనంబు నడపు;
 హితమీవు తలఁపు మా కింతియచాలు; । ధృతి నింక నొకమాట దేవ, యడిగెదను;
 గినియక విను మాకు గెలుచు నుపాయ । మనఘాత్మ, కృపగల్గి యాసతి యీవె!”
 అనిన మోమున మందహాసంబు మొలవ । మనుమని వీక్షించి మగఁటిమిఁ బలికె :
 “చేత విల్లుండిన శివ హరి బ్రహ్మ । దైతేయ యక్ష గంధర్వుల గెలుతు;
 అట్టైన నీవు నన్నని బెడఁబావు । దిట్టతనంబులు దెల్పెద వెచుక;
 నిది వేళగాదు నీ విపు డేఁగు.” మనిన । మదినుబ్బి తాతకు మఱియును మ్రొక్కి
 ‘అరుల నిర్జింతుగా’ కనెడు దీవనలఁ । బొరసి భీమాదులు పొదివి యేతేర

ధర్మజుఁడు గురు కృప శిష్యులచేత రణమున కనుజ్ఞాతుఁ డగుట

గురునకుఁ గృపునకుఁ గోరి శిష్యునకు । నరపతి పాదప్రణామముల్ సేసి
 యాజినేయ ననుజ్ఞ యందఱ నడిగి । యోజతో వారి జయోక్తుల నలరి
 గురుజూచి ‘నాగెల్పు కోరవే!’ యనిన । “నొరులు గోరఁగనేల! యోరాజ, నీకు;
 నగధారి మంత్రియై నడపుచున్నాఁడు; । పగ యడఁచి నుఖంబు పాటెంతుగాక.”

యనినంత గురునకు నతఁడు కేల్పొగించి । “విను మొక కార్యంబు విన్నవించెదను ;
కినియకు మేరీతి గెలుతుము మిమ్ము ! । అసిమిషేశ్వరుఁడు మోకడ్డంబుగాఁడు ;
ఆనతియిచ్చి నన్ననుతుగా.” కనిన । నాననాబ్జమున నవ్వలర నగ్గురుఁడు :
“కై దువుచేనున్నఁ గఱకంఠుఁడైన । నాదెస రాలేఁడు నవనంగరముల.
పనివడి యేనొక ప్రాయోపవేశ । మున నస్త్రుసన్నాభసముద్ర నుండినను
చంపఁబుట్టినవాఁడు సంతిలైనని । చంపుఁ ; బ్రాయోపవేశములాగు వినుము.
పుట్టి యెన్నఁడు బొంకు పొరయనివాఁడు । బెట్టిదంబుగఁ బ్రాణభీతి వాక్యంబు
నని మొనఁ బల్కిన నస్త్రుసన్నాభస । మొనరింతు.” నని ద్రోణుఁ డున్నట్లు పలికి
‘జయసిద్ధి నీకు నాఁ జను’ మన్నఁ గదలి । రయమొప్పు గృపు ధర్మరాజంతఁ గదిసి
యతని వధోశాయ మడుగ సాహసము । గతిగూడకున్న, నాక్రమ మాతఁ డెఱిగి
దైవమిచ్చినయట్టి తన యవధ్యత్వ । మావిభునకుఁ దెల్పి “యని మిమ్ముగాతు ;
సందియంబేటికి ? జయసిద్ధి నిన్ను । జెందుఁ బొ.” మ్మని యంప శీఘ్రుంబె యతఁడు
శల్యునిఁ గదిసి యంజలిచేసి పలికె : । “శల్య, నీతో మున్ను చాటితిఁ దెలియ ;
కర్ణకఠోరవాక్యములఁ గయ్యమునఁ । గర్జుచిత్తము నీరు గావెతు నంటి ;
వది మఱవకు చాలు.” ననిన శల్యుండు । “వదలక యిది చెప్పవలదు వేమాటు ;
జయసిద్ధి నీకు నీశ్వరుకృపఁజేసు ; । ప్రియముతోఁ జను.” మన్నఁ బృథివీశ్వరుండు
హోతల పరియించి హోమంబుకొఱకు । నాతత నన్నద్ధుఁడగు యజ్వబోలె
దలయెత్తి ప్రజచూడఁ దమ్ములు గొలువ । నలయక వైరిసైన్యములోన వెడలి
వచ్చుచో, నది చూడవచ్చి కర్ణుండు । పచ్చికదిబ్బపై బలములుఁ దాను
బాధులఁ గ్రీఁగంటఁ బాటఁజూచుచు । అర్థిమైచుండంగ, హరి నానిఁ గదిసి
“పోరాడి భీష్ముండు పొలియునందాఁక । నూట నున్నాడ వోకర్ణ, నీవు.
నిలుకాల సూర్యుండు నిలువఁడుగానఁ । దలకొనఁదగు నీకుఁ దండ్రునిధంబు.
కౌరవార్ధరణంబు గలిగినదాఁకఁ । జేరి పాండవులకుఁ జేదోడుగమ్ము ;
పురుషార్థివని నిన్ను బొగడు లోకములు ; । చిరకీర్తి శరవిద్య చీరువో దింత.
పన్నగధ్వజఁ డేమి పాండవు లేమి । యెన్నంగ నరి నీకు నేతెంతుగాక.”
అనినఁ గోపమువచ్చి యంగాధిరాజు । కసలుట యెదిరికిఁ గానరాసక
ధనువుతోనే ప్రాణధార వోయుటలు । వినవె కౌరవులకు ! విశ్వమెఱుంగ.
ఏననంతుండ నీ యిరునాల్కలేదు ; । దానవాంతక, పొమ్ము ధర్మజుఁ గూడ.

మూలోని జగడంబు మఱి నీకుడడవ | నేల ! మీలోని కేనేల వచ్చెదను !”
 అనిన మెచ్చిన భావ మతఁడు నటించి | చనుదొంచె ; నిచ్చట శమననందనుఁడు
 చని చని నిలిచి నీసైన్యంబుచూచి | యనియెను గేలెత్తి యందఱు వినఁగ :
 “ అపుడు వింటిమి వినమనక నామాట | నృపులార, వినుఁడు సంధిలె రణద్వయము.
 మా విజయమునమ్మి మామాట నమ్మి | రావలసినవారు రంకు వచ్చినను.
 తోడఁబుట్టినవారితోడి మన్ననలు | వేడుకఁ జేయుదు వేఱునేయకను.
 ఇపుడు వచ్చుటయ మే లిదివేళ.” యనిన | నృపు లూరకున్నచో నీపుత్రుఁ డొకఁడు
 అనఘ, వైశ్యాపుత్రుఁడగు యుయుత్సుండు | తనపౌఞ్జుఁ దాను గాంధారేయు విడిచి
 విఫలవృక్షము పక్షి విడిచి వేవేగ | నఫలవృక్షము చేరు చందంబు దోఁప
 ధర్మజుఁ గూడినఁ దా నన్నయట్లు | నర్మిలిఁ బాలించె నతని ధర్మజుఁడు.
 నవతిత్తినుతుండు సతఁఁడు గాదనుట | సువిదితమయ్యె నీసుతుల కారాక.
 అంత ధర్మజుఁడు రథామాఘుఁ డగుచుఁ | గాంతి దిక్కులఁ బర్వఁ గవచంబుఁ బూని
 తూణీర కార్ముకాదులు ధరియింప | రాణమై నఖిలతూర్యములు ఘోషించె.
 హస్తీబృహహితములు హయహేషితములుఁ | బ్రస్తుతిధ్వనులు సంబరమెల్లఁ గప్పె.
 అంతఁ దమ్ములు యోధు లరదంబులెక్కి | యంతంతఁ గవచశస్త్రాదులు పూని
 పరగి పూర్వవ్యూహభావమై నిలువ, | నిరువాగుప్రజలు ననేకమార్గములఁ
 బాండవు లరులచేఁ బడునట్టి పాల్లు, | అండజధ్వజ సంధి కనిచిన క్రమము,
 హరిఁబట్టఁ గురురాజు హవణించువిధము, | గురు భీష్మ కృపు లాదుకొనిన వాక్యములు,
 హరి పాండవులకుఁ దోడైన క్రమంబుఁ | బరిగణించిరి మృత్యుభయ మాత్మగదుర.”
 అని సంజయుఁడు చెప్ప నాంబికేయుండు : “ వినుము కౌరవ పాండవేయ సైన్యములు
 భూరి కురుక్షేత్రమున దండుగూడి | యేరితిఁ బోరాడి రిల సంచలింప ?
 తలపోయ మోక్షప్రదంబైన చావు | కలుగుట యల్పమే కర్మజీవులకు ?
 గంగనాడఁగనేల గయఁ జేరనేల | రంగైన యోగమార్గములఁ బోనేల
 నన్యసింపఁగనేల నవనకర్మములు | విన్యసింపఁగనేల విను మిట్టిచోట
 స్వామికార్యార్థమై చచ్చినభటుల | కేమార్గమున ముక్తి యెదురుగా వచ్చు ?
 వీరలకథ నాకు వివరింపు.” మనిన, | ఆ రాజవరున కిట్లని చెప్పఁదొడఁగె :
 “ పాండవవ్యూహంబు పరికించి నృపతి | గుండియబెదర ¹నగ్గురుఁ గానఁబోయి,

1. కన్గొని రాజుపోయి | ద్రోణశిష్యుండును ద్రుపదనూనుఁడును. (మూ).

“ద్రోణ, నీశిష్యుండు ద్రుపదసూనుండు । గాణారి మెచ్చంగఁ బన్నిన యొడ్డు
 చూచితే! యీనేర్పు సురలకు లేదు ; । రాచపుంజముచనే రచియించినారు.
 శైనేయ మాత్యు పాంచాలురు చేకి । తానుండు పురజిత్తు ద్రౌపదేయులును
 ఘనుడు పాండు్యండు శిఖిండి హైడింబు । లొనర యుధామన్యుఁ డుత్తమకౌజుండు
 నభిమన్యుఁ డాదిగా నందున్న యోధు । లభినవోత్సాహులు హరినరోషములు.
 అదిగాక భీమాద్భువాభిరక్షితము ; । త్రిదశులకై నను దృష్టింపరాదు.
 మన మొనఁగల యోధుండలి వినుము । మును నిన్ను గృపుని భీష్ముని జెప్పనేల !
 భూరిశ్రవుండు ద్రోణపుత్రుండు శల్యుఁ । డారయ భగదత్తుఁ డనుజవర్గమును
 శకుని భోజాధీశ సైంధవ ప్రముఖు । లకలంకబలులు మహాత్ము లున్నారు.
 ఉండిన నేమి వారోపును రణఁవఁ, । బాండవతతి నని పట్టదు నాకు.
 కావున మీరెల్ల గాంగేయ రక్ష । గావింపుఁ డట్టైనఁ గలుగు జయము.”
 అనుచోట సింహనాదానంతరమున । జననాథ, భీష్ముండు శంఖమొత్తినను
 ఈ రేడుజగములు సిట్టట్టు వడియె ; । తాఱుమాటయ్యె విధాతమంత్రములు.
 అంత శంఖధ్వని నందఱుఁ జేయఁ । గొంతయైన భయంబు గొనరు పాండవులు.
 ఉభయదళంబులు నొక్కటఁ దూర్య । విభవంబు మెఱయించి వివిధయత్నములఁ
 దలపడుచున్నంత దైత్యురి యొత్తెఁ । బలితారిజన్యంబు పాంచజన్యంబు.
 శతమఖసుతుఁ డంత సంప్రీతి నొత్తె । ధృతలోకచిత్తంబు దేవదత్తంబు.
 గుణి భీముండును నొత్తె ఘోరతమిఱ । రణభూమిఁ జెవికి వేండ్రంబు ప్రౌండ్రంబు.
 శస్త్రమైన యజాతశత్రుండు నొత్తె । విస్తరింపఁగ నంత విజయంబు జయము.
 నమితవై రివిభూతి నకులుండు నొత్తె । శమిశురోధిశేషమును ఘోషమును.
 దినకరద్యుతి సహదేవుండు నొత్తె । మనుజు బాష్పదమైన మణిపుష్పకమును.
 తక్కటియోధులుఁ దమతమ ధృతికి । నిక్కగా శంఖంబు లెలమి నొత్తినను
 జగముల జనులు మూర్ఛాప్రభావమునఁ । దెగిపడ్డ తనువులై తెలిసిరవ్వెనుక.
 కవ్వడి యవ్వేళ గాండీవధనువు । నెవ్వడితో నెత్తి నెమ్మి సారించి
 పలికె గృష్ణునిజూచి : “వద్దపత్రాక్ష ! । నిలుపుము పోసక నీ తురంగముల.
 తెలియ నిందెవ్వరు గివులుచున్నారో ! । తొలుత నా కెవ్వనితోఁ దాడవలెనో !

ఏతూపులకు నెవ్వఁ జేపాటి యగునొ ! చూతము రథ మొక్కచో నిల్పు.” మనిన హరియుఁ బార్థుఁడు చెప్పినట్లు సేయుటయు । శిరమెత్తి పార్థుఁ డాసేన వీక్షించి సఖులు బంధులు నందు సాఁబాటు నున్న । ముఖవికాసముదప్పి మోహించి యపుడు గాండిన మటుపెట్టి ఘనుఁడు గూర్చుండి । పుండరీకాక్షునిఁ బొసంగ నిట్లనియె :

అర్జునుఁడు స్వజనసంహారమునకు శంకించి మోహవిష్టుఁ డగుట

“ ఇందు నిందలు విందు లిందీవరాక్ష, । మందునకును శత్రుమాత్రుండు లేడు. పిన్నలు మామలు పెద్దలు తంఁగు । లన్నలు ముత్రాత లనుజులు సుతులు వియ్యంకు లార్కులు విద్యాగురులును । నెయ్యరు వీర లేనపుని జంపుదును ! చండాలుఁడునుగూడఁ జాలఁ దీపనికీ ; । పండితోత్తమ, నన్ను బహతురే యిట్లు ! ఒకగూటిపిల్లల మొకయీడువార । మకట ! యిందఱిబట్టి యణఁపనోపుదునె ! నేఁగాక చేతులు నిడుపైనఁ దల్లిఁ । గాఁగిలించెడువారు గలరె తక్కురులు ! చెనఁటి కారవుఁ డింత చేయుఁ గాకేమి । మనకైనఁ గొంత ధర్మము త్రోవ వలదె ! నిశిత చక్రమువైచి నీవైన వీరి । విశసింతుగాని నే విశిఖంబు దొడుగ.”

అనిన పార్థునిజూచి యబ్జనాభుండు । తనకార్య మనువుగాఁ దలఁచి యిట్లనియె :

“ ఎక్కడి కృపపుట్టె నీవేళ నీకు ? । తక్కుము మనకు బాంధవుఁ డెవ్వఁ డిందు ? బంధుసంకల్పంబు పరమమూఢులకు । సంధపరంపరై యరుదెంచుచుండు. ఇతఁడు బంధుఁడు నాకు నితఁ డన్యఁడనుట । మతిలోన నెలకొన్న మమతసత్త్వంబు. ఆ మమత్త్వము డించి యఖిలబాంధవుల । నీమాటు చూడుమా యెట్లున్న వారొ ! వారును దమ కర్మవశమునఁ బుట్టి । రేరీతి నటుపోదు ; రిట మాన్పరాదు. నీవు చంపుటయును నీచేత వీరు । చావు పాలగుటయుఁ జర్చింప విధ్య.

అనుపాటి యగులీల నా జగన్మయుఁడు । తనువిశేషంబులు ధరియించు విడుచు.

సుర నర వృక్షాది సుభగదేహములు । పురుషున కెపు డెన్నిపో వెన్నిరావు !

లలి జీర్ణవస్త్ర మొల్లక క్రొత్తచీర । వెలయుఁ దాల్చినమాడ్కి వినుము జీవుండు

ఆరయ వార్ధకమగు మేను విడిచి । సారెకుఁ జొచ్చు శైశవమైన తనువు.

కావున దేహవికార మేమియును । జీవాత్మ సోఁకదు ; జీవుఁ డద్వయుఁడు

నిత్యనిశ్చింతుండు నిత్యనిర్మలుఁడు । సత్యసంకల్పండు శాశ్వతుఁ డతఁడు.

జీవాత్మ చెడునను చీఁకును గలఁడె ! । జీవుఁ డెవ్వఁడుగాఁడు చింతింప నేను.

ఏను లీలార్థమై యీశృష్టియైనఁ, । బూని చరాచరంబులు నిందులోనఁ

బుట్టినయట్లగుఁ బోయినట్లగును । గట్టియైనట్లగుఁ గరగినట్లగును.

'దునో యేది లోకంబా | వేగదెన్నఁడు నని వేగినట్లగును
 నీచింత గలుగుఁ గాకేమి | తలఁప జీవుఁడు శుద్ధతనుఁడు కాంతేయ !
 పైఁబాటఁ గమలాపుఁడున్న | యనువున నుండు దేహములేఁగ నాత్మ.
 యప్ప వివేకివై చూడు | విశ్వంబు నాకంటె వేఱు గా." దనుచు
 నధ్యాత్మమర్మములఁ బార్థనకుఁ | దెఱఁగొప్ప నజ్ఞానతిమిరంబు మాన్పి
 గానక్తిఁ బాపి పోటునకు | బంధునిఁగావింపఁ బార్థుఁ డుప్పొంగి :
 శ్రీగురుమూర్తి వేను శిష్యుండ | దేవ, నాకడఁగె సందేహంబులెల్ల.
 క్షతో నేను మీమూర్తి | చూచెదఁ గృపతోడఁ జూపవే నాకు.
 చీక మహాదేవగణము, | లందు ననేక మహామునిశ్రేణి
 పచ్చు; నద్భుత చరాచరము | లుడుగక చూపవే యోకృష్ణమూర్తి !
 తింగెదనన్న మెఱయు నజ్ఞాన | తిమిరంబుచేఁ గానఁ దీఱదెప్పుడును.
 గృవశాన నిన్నెఱింగితిని ; | వేడితిఁ జూపవే విశ్వరూపంబు !
 శోదాదేవి ముమ్మాఱు చూచె | నన విందు నీదు దివ్యాకారవిధము.
 జూడవే నవకృపాదృష్టి | నన్నెగల్గిన భక్తనత్పల!" యనిన,
 గ్రీడికి దివ్యమగు దృష్టినిచ్చి | నిరుపమగతిఁ జూడ నిజమూర్తిఁ జూపె.
 చీక సప్తాంబురాసులును | మందరాది సమస్త మహితశైలములు,
 గదాసిశార్ఙ్గ సంఘములుఁ | బుంఖానుపుంఖిమా భుజములు నమరె.
 ములు మఱి శాంభవీదేవి | నయమొప్ప శ్రీలక్ష్మి నయభక్తిఁ గొలువ,
 బహ్మ లేకాదశ రుద్రు | లనిమిషేశ్వర వహ్ను లమరి రంగముల ;
 త లంతక వరుణ | విశ్వలు వసువులు వెలసి రూరువుల.
 క్త మకుటాగ్ర భాగఁబులందు | రహికెక్కఁ బెక్కెన రవిమండలములుఁ,
 మకూపముల సంధులను | గురుతర బ్రహ్మాండకోటులుఁ బొడమె.
 ప్పష్టి భోజాంధక వీరు | లుధయపార్శ్వంబుల నొప్పారి రపుడు.
 మున నక్షత్రలోకంబు | ఘటిత మాక్తికభాతిఁ గరము శోభిల్లె.
 ప్పలునుమండె; బ్రశయవాయువులు | నెలకొనె; నుత్పాత²నిచయంబువొడమె;
 భులు మ్రోసె ; సురపుష్పవృష్టి | గురిసె ; ధరిత్రి సంక్షోభించె నపుడు,

నారద సనక సనందనాదులును | బౌరాశరాది తపఃపరాయణులు
గరుడ విద్యాధర ఖచర తుంబురులు | ఒరమవైష్ణవులును ఫణికులేందులును
జయజయధ్వనులతో సన్నతుల్ నీయ | భయదోగ విశ్వరూపము చూడనొప్పి.
అప్పు డర్జునుడు సాష్టాంగప్రణామ | మప్పురమాత్మున కతిభక్తి జేసి :

అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని దివ్యరూపంబు గనుగొని స్తుతించుట

“సర్వజ్ఞ! సర్వేశ! సర్వభూతాత్మ! | సర్వసహధార! శరణంబు నీకు.
దేవ! దేవకిపుత్ర! దేవేంద్రవంద్య! | నీవిశ్వరూపంబు నేర్తునే చూడ!
సరిగాదు రవినహస్రము దీనిరుచికి; | సరిగావు గగనలక్షలునున్నతికిని;
అమరు లీమూర్తిలో నణగుచున్నారు; | కమలాసనుడు నిందుఁ గలియుచున్నాడు;
చంద్రార్కనయనదంష్ట్రాకరాశములు | సాంద్రాననము లిందు సంఖ్యకుమీఁతె.
అంబరాభరణంబు లవి పెక్కుగంటి; | ముంబరంబగు జగంబులన్లెఱుగంటి;
అదే నిన్నుజూచెద రఖిలదేవతలు; | నదే నిన్ను బొగడెద రఖిలసంయములు;
వారక నీముఖోజ్జ్వలవహ్నులందు | వారె కొరవులెల్ల వచ్చి కూలెదరు;
ఏ నిన్ను మఱిది నెవ్వరో యెఱుంగ | ఏమలారంగఁ జెప్పవే! వణంకెదను.”
అనినఁ గృష్ణుడు పల్కు: “నర్జున, యేను | ఘనలోకసంహారకరుడఁ గాలుండ.
నీవు కయ్యంబు మానితిగాన రిపుల | నే వధించెదనని యేగుడెంచితిని.
కావున వీరి నే గడతేర్తు విడువ; | నీవును నిచ్చమై నిలిచిన నిలుము.
ఆసతో వచ్చిన యస్త్రదేవతలు | నీసమరము గోరి నేడు నున్నారు.
అడిచి పాల్గొనింప నవి యెల్లవేల? | వడి సరాతులఁ జంపి వసుధ గైకొనుము.”
అనినఁ గవ్వడిపల్కు: “నట్ల చేసెదను; | నను గటాక్షింపుము. నాతప్పు లోర్పు.
మనుజుఁగాఁ జింతించి మందేమేలమున | ననఘ, యేమంటినో! యాధ్యుండ వీవు.
మిమ్ము సఖుండని మేనబావనుచు | నమ్మి నవ్వుదు లోకనాయక, యెఱుంగ.
ఉర్వివా రీమూర్తి నోపరు చూడఁ | బూర్వప్రకారమై పొడనూపు.” మనినఁ
గరుణాసమేతుడై గరుడవాహనుడు | నరునికై తొంటి మానవమూర్తి చాల్చి
చెన్నార నొగలిపైఁ జేక్కిలబట్టి | యన్నవ సగవుతో నాక్కిడి బలికె:
“ఏమహాత్ములకై న నెఱుంగఁ జొప్పడని | మామూర్తి చూచితే! మనుజేంద్ర, నీవు.
సమరంబులో బంధుసంజ్ఞ శాత్రవుల | సమయింపఁ జాలుదా చాలవా?” యనిన
నతడు సిగ్గున నుత్తమాంగంబు వాంచి | వితతాయుధము వట్టి వెన్నుని జూచి
నుఱియు సభ్యాత్మమర్దము లనేకములు | తరవాయిగొని యడిగి తనసొమ్ముజేసి

హరిభక్తి ముక్తికి నాధారమనియు, | హరిభక్తి భాగవతానందమనియు,
హరిభక్తి వేదవేదాంతార్థమనియు, | హరిభక్తి యతిరహస్యమునుగాఁ దెలిసె.
విను మిట్టి తెఱఁగులు వినఁ గనుంగొనఁగ | జననాథ, వ్యాసప్రసాదంబు నాకు.
అనయంబు నేను విన్నంత కన్నంత | వినిపింప నిదె కంటి వింటివే?'' యనిన
నతఁ : “జేను వింటిఁ గృతార్థుండనైతి; | సుతుల సంగర మింక సువ్యక్తముగను
వర్ణింపు మునుమునెవ్వరు తాఁకి?'' రనిన | వర్ణించె నతఁడు నవ్వసుధేశ్వరునకు.
మునుపు తాఁకినవాఁడు మూర్ఖు నీసుతుఁడు; | వెనుకఁదాఁకిరి పాండవేయు లుగ్రమున.
అప్పటి సంరంభ మమరేంద్రుఁడై నఁ | దప్పక యొక్కింత దర్శింప నోడు.
బలధూళి యొకటి యేర్పఱుపరాకుండె; | బలఘోష మొకటి యేర్పఱుపరాకుండె.
గొడుగులుఁ బడఁగలుఁ గోలలఁ ద్రెవ్వి | కడునాడు మింటిపై గ్రద్దలలోన.
మొనల నెత్తురులేర్లు ముంచు నన్ననుచు | వనధి డాఁగఁగఁ బోలు వలయాద్రిగుహల.
పొడు పట్టు పొరిగొను పోసీకు పొదుపు | మడు వ్రేయు మనుమాట లఖిలంబు నిండె;
నకల దిక్కుల కస్థి శల్య కపాల | శకటాంగములు ద్రెవ్వు చప్పుళ్లు పరఁగె;
ఘనతర శస్త్రాస్త్రఘట్టన లెనఁగె; | అనలకణంబు లయ్యాజిఁ గిక్కిరిసె;
చఱచి దిక్కులఁజొచ్చు నమయతూర్యముల | బెరసె దేవస్త్రీల పెండ్లితూర్యములు;
తొండంబు లొండొంటితోఁ జుట్టి పెనఁగు | శుండాలములపోరు చూడ వ్రేఁగయ్యె;
రథికులు తలపడి రాద్రశస్త్రాస్త్ర | మథిత పరస్పర మకుటాగ్రులైరి;
పటహ భేరీ శంఖ భాంకార¹ఘోష | ఘటితమ్ములై దిశల్ కంపింపదొడఁగె.
ఆ మహారణములో నాభీష్మరథము | నేమిఘోషము మించి నేల చించుచును
జరియింప భీష్మచేఁ జదియు తేరులును, | ధర వ్రక్కలై వ్రాలు దంతావళములు,
తుత్తుమురై నేలదొరుగు నశ్వములు, | మొత్తములై తెల్వి మొగ్గు కాల్బంట్లు
పడియెడు దొరలునై పాండవసేన | తడఁబడఁ దొడఁగినఁ, దనపేరు వాడి
వడముడి భీష్మతో వచ్చు సైన్యముల | నడిమికిఁ దనతేరు నడిపించి కడిమి
గదవ్రేసెఁ గొందఱు గడిదలల్ వగిలి | ముదురు నెత్తురుగ్రక్క మొగి వెన్కదొక్క.
వెన వ్రేసెఁ గొందఱు విశిఖవేగమునఁ | ²గసిమసంగినరీతిఁ గడిమిమైఁ గూల.
అదలించెఁ గొందఱ నాగ్రహోద్వృత్తిఁ | జదికిలఁబడి కుండ సైన్యముల్ మ్రంద.

1. ఘోర | ఘటితమై. 2. కసిమంబు చెడినేల. (మా)

కరిచొచ్చి విజించిన కదళీవనంబు | కరణి వాయుజు డిట్లు కడిమిఁ బెంపొంగ,
దుర్బలఁబండును దుశ్శాసనండు | దుర్బులుండును మహి నుష్కహింసాయుగం
చిత్రసేనుడు వృషసేనుడు చారు | చిత్ర వివింశతి చిత్రదృశ్యులును
బురుమిత్రుండును మహీభుజు డాత్మమెచ్చ | శరనుహావృన్ది గీచనైసి దాణి
జ్యౌఘోషములు దిశాచక్రంబు గప్ప | నాఘూర్ణతాకన్యక యుష్మదం గిషియ
గవలు సైన్యపుండు శిఖండి సౌభద్రు | లననీధవునిశక్తి లాదిగా దొరలు
పవనమానునకుఁ దోడ్పడి రట్టిచోట | నవఖండములందు నాటి యుద్ధతికి.
ఇటుమాడఁ గారవులే కెల్తురసఁగ | నటుమాడఁ బొమ్మపై నెల్లము నెల్లమునఁగ
నుభయ బలంబులు నొక్కటఁ దాఁకె | విభలంబు బుకొల్పు విధి క్షేపింబు.
కరిఘంటికాధ్వని ఘనఘోటకముల | యురుహేష మసిఘట్టనోగ్గిరనము
భేరిమృదంగాది భీమణధ్వనికిఁ | దాగెక్కడై మోస దశకుక్కు లగ్రహన,
ఉదయించు నెత్తుల నొడుగు వెండియును | ఉదయించు నెత్తుల నొడుగు రజంబు.
లయ్యదయాస్తమయంబుల విధము | చయ్యస నెఱిగించె సంసారవిధము.
కమలబంధపుఁ బ్రాకు కప్పారుధూళి | సమకొన్న రాహువుచందంబు దోవ
ద్రిదశలఁ గప్పిన తెల్లనిధూళి | కదనోర్వి కొకమేలు కట్టునై తోఁచె.
ఖచర కాంతలఁ జేరు కట్టెఱుధూళి | యుచిత పాల్కవంక్తియొప్పు దీపించె,
పన దిశాభిత్తులఁ బట్టినధూళి | పసిడి పూత విధంబు భాసిల్లఁ జేసె.

భీష్మని ప్రథమ దివస యుద్ధము

అప్పుడు నీపుత్రుండలర భీష్ముండు | తప్పక దారుణాస్త్రముల వర్షముల
యమనూతి నేనాగ్ని నార్పఁజేయుటయు, | సమరేంద్రసూనుఁ డాయతీరథు సంశ
గాండివ నిర్ముక్త కాండప్రచండ | చందాంశుకరముల నగి నాగ్రసుంహ
బరశురామునిచేతఁ బరగిన శరము | లురురాజకలకలం బోర్లనన్నట్లు
శాంతనవోన్ముక్తశరములు పాండు | సంతతి నెల్ల జర్జరితంబు చేసె.
కినిసి సాత్యకి యంతఁ గృతవర్షదాణి | ధనువును జోడును ధరపాలు చేయ
నతఁ డొందువలె శరావళిఁ దొడిగి | ధృతి నేసె సాత్యకి తిరుగుడు పడఁగ.
కొనలుం డభిమన్యు ఘోరాజుఁ జెనకి | యా సుభద్రకుమారు నలుగులఁ గప్పి
తానును గర్జుచందంబు వహించి | రా నన్నగతిఁ జోయె రణభూమి విడిచి.
భీమసేనుని మనభీముండు దాణి | భీమాస్త్ర శతముల బిట్టు గప్పినను
ఆతఁ డీతనిమార్గణావళి నఱికి | కేతు చాప చ్ఛత్ర కృపణుఁ గావించె.

యువరాజు నకులుని నుగ్రోగబాణ | నవతి గ్రుచ్చిన నల్లి నకులుఁ డా ధూర్తు
నింతి ద్రావదీ దొల్లియీడ్చిన కేలు | నంతలుగా నేసె చజ్రబాణముల.
ధృతి దుర్ముఖుఁడు సహదేవునిఁ దాఁకి | శిశి శిలీముఖములు చిచ్చులు గురియ
నరువది నాటిన నన్నియు నాటి | నఱికి దుర్ముఖులేరు నకులనుజుండు.
శమనతనూజుండు శల్యునిఁ దాఁకి | యమితాస్త్రములఁ గప్ప నతఁడు తద్దనువు
నఱికిన, వేటాక నవచాప మెత్తి | వఱపె నమ్ములు మద్రపతిమీఁద నృపుఁడు.
శరగురుఁ దాఁకి ధృష్టద్యుముఁ డారు | శరముల విలుద్రుంపఁ జాలఁ గోపించి
గురుఁ డొండు ధనువునఁ గోలలు దొడిగి | యరి ముంచె గిరిని దోయధి ముంచినట్లు.
మాగధ సహదేవు మగటిమిఁ దాఁకి | భోగి భోగనిభుండు భరిశ్రవుండు
శరములఁ దద్భుజాస్తంభంబు నొంప | సురము నొంచె నతఁడు నుగ్రాస్త్రతీర్తిని.
ధృతి బాహ్నికునిఁ దాఁకి ధృష్టకేతుండు | శతసంఖ్య గడచిన శరముల గ్రువ్వ
నతఁడు నట్టిశరాలి నాతనిఁ బొదువ | శతమఖవృత్రుల సరిబోలె రణము.
అలయలంబనునకు మ్రోడింబుతోడఁ | దలపాటు గల్గుచోఁ దరులును గిరులు
వరుస నెక్కడినుండి వచ్చెనోకాని | తరమిడిఁ దండ్రిపతండ్మై యపుడు
సమరాంగణము శరీరములును నిండఁ | దముఁ గానరాదు ప్రతాపాగ్ని గాని.
నెఱయ నీగతి శిఖండికి ద్రోణజునకు | నెఱచిచ్చుకోలల యేట్లాట బలిసె
పలు తెఱంగుల మాత్స్య భగదత్తులకును | జగతికి వ్రేఁగైన సంగ్రామ మొదపె.
చెలఁగి నుశర్మకుఁ జేకితానునకుఁ | గలిగె నుద్దామ సంగర కుతూహలము.
బవరంబు శకునికిఁ బ్రతివింద్యునకును | వివిధాస్త్ర వితతుల విరివియై నడచె.
ఆయతరణము శ్రుతాయువునకును | రాయుచుఁ గల్గె నిరావంతుతోడ.
ధరఁ గుతిభోజుతోఁ దత్పుతుతోడ | నరుదయ్యె రణము విందానువిందులకు.
కైకాని యేవురు గాంధార పతులఁ | గేకయు లేవురుఁ గినిసి మార్కొనిరి.
తివిఱి నీతనయుండు దీర్ఘబాహునకుఁ | బవరముత్తరుతోడఁ బ్రభవించె నధిప !
నుతగతి నకులనూనుండు పేరువాడి | యతిఘోరముగఁ దాఁకి నయ్యులూకునిని.
వెండియు వీరులు వెన నిందునానుఁ | దండతండంబులై ద్వంద్వయుద్ధములు
సుర సిద్ధ సాధ్యులు చూచి యాశ్చర్య | భరితులై వినుతింపఁ బాటించి రధిప !

ఏటుకోల భంగి నేర్చినమగలు | కోటాన కోటులు గుంపులై తాళ
 నెక్కడ చూచిన నెక్కడి ఘోర | మిక్కయ్య మని తోచ నేట్లాడిరపుడు,
 ద్విరదరదంబులు తేరుల నొగలు | సరిదాడి విజ్ఞుడై చప్పుట్లు బెరసె.
 వారణ హయరథప్రజము పైబడినఁ | బోరాట నొడుగక పొడుచు కాల్పంట్లు,
 నిరుపమ రథమహానివహంబు మీదఁ | దురగ రత్నంబులఁ దోలు రావతులు,
 హరి కాలుబంటు తేరన కుర్చి గలయఁ | గరిచేతఁ ద్రొక్కించు కడిది మావతులు,
 రథకులఁ జంపి యారథముల కుజ్జీ | రథిని మార్కొను మహారథకులుఁ గలిగి,
 గదలుమోములదాడి కడుములుగట్టి | యుదరివెద్దిరుగుచునున్న యేనుఁగులు,
 బిరుదుకోల నేడు పెరిగినట్లయ్యు | బరగ మిన్నలమీదఁ బాటు గుట్టములు,
 నొకహస్త మెడలిన నున్న హస్తమునఁ | బ్రకట శాత్రువు మీదఁబడి పొడుచువారు,
 దల ద్రెవ్విను మున్న తా దృష్టి యిడిచ | తులువపైబడి పొడ్చి తూలెడువారు,
 నిజవాహనంబు మ్రందిన నవ్యవాహ | భజనఁ బల్కెనునిల్చి పరుఁగుల్పువారు,
 ఖండంబు లయ్యును ఘనతర భ్రుకుటి | యిందు నాడుగలచు టుడుగనివారు,
 దారు నొచ్చియును పొండవులకుఁ దోడు | పోరాడువారునై భూరిభంగులను
 దళములు పోర, రథంబులుపాటి | నలసిన తలలుఁ జూర్చములైన విండ్లుఁ
 గరుల త్రొక్కుల నేలఁగలిసిన భటులు, | వరునఁ దుత్తుములైన వాలుగుండెలును,
 హరిఖురాగ్రముల నుగ్గైన బొమ్మకలు, | నురుగలిఁ ద్రెవ్విను యూరుకాండములు
 వీరాసి నిహతిఁ ద్రెవ్వియు రథమీడ్చు | తేరి గుట్టములునై దృష్టింప రణము
 శరశయ్య నిట్లెక్కు శాంతనవుండు | పరమార్థమన్నట్లు భటులట్టి శయ్య
 నేక్కిన చోటునై యింపార, సూర్యుఁ | డెక్కి మిన్నను పట్టపేనుగం ³ వీపు
 కొడుకు పచ్చెనొ రాడొ ఘోరాజకనుచుఁ | బొడవెక్కి వీక్షించుపోల్కి దీపింప.

భీష్ముడు పాండవవీరుల నొప్పించుట

అపుడు దుర్యోధనుండనుప దుర్ముఖుండు | కృప వివిశతి శల్య కృతవర్మలనఁగ
 నేవురుదొరలు వీరలమీ బంచాగ్ని | భావంబువారు విస్ఫారతేజముల
 గాంగేయుకెలకులఁ గదిసి శాత్రువుల | భంగపెట్టుచు బరాబరి సేయునంతఁ,
 దన తాలకేతువు దశదిశావీధి | వనమునఁ దోచ దేవవతుండలరి
 తూలముం దఱుము వాతూలముఁ బోలె | వేలములకు సైన్యవిత్తిఁ బోదఱిమిను,
 పాంచాల కేకయప్రముఖులు వాఱ, | నంచితే పూహపార్శ్వములైన వారి

మూఁకలకుఁజికి యమ్మొనలెల్ల విప్పి | యాఁగొన్నపులి యాలకాది గొన్నట్లు
 వెన్నడించియు, జోడు విల్లుఁ బతాక | యెన్న రథ్యము సూతునిలకు వ్రాల్చియును,
 వారి తూపులవాన వరుసఁ దోడ్తోన | వారించియు ననూనవైఖరిఁ దాఁకి,
 యెక్కడఁజూచిన నెదుటఁ బార్శ్వములఁ | బెక్కండ్రు భీష్ములు బెరసినట్లుండఁ
 బ్రజలను బుట్టించి బ్రహ్మయాత్రేఁగు | నిజలీలఁ జెఱుప జన్మించినాఁ డనఁగ.
 దాయలఁ దమనందు దట్టమై వివిధ | సాయకమయముగా శరములేయుచును
 నేమి¹చాళులు వట్టు నెత్తుటఁ దడుపు | భూమిశ, భూమిఁ దూపులనారునాటు
 సురపులవృష్టి నచ్చుగ నెరువుగట్టుఁ | బారిపారి రథవేగమున నెలుగువెట్టు
 విమతులు ధరఁబడ్డ విజయఫలంబు | క్రమ మొప్పఁ గొను భీష్మకర్షకుండడర.
 భయమంది భగ్నమై పాండవబలము | లయకాల మిదియని లజ్జను విడిచి
 వడగండ్లఁ జిగురాకు వ్రయ్యలైనట్లు | తడఁబడి తలచెడి ²తట్టాడి తలఁకి
 చిందఱుపంద్రై చివికి చీకాకు | నొందుచు శివోకనిపై నొకఁడు వ్రాలుచును
 మందాకినీనూను మార్గొను మగలు | మందునకును లేకమగఁటిమిఁ బాయఁ
 దల్లిగారగు సుభద్రాదేవి కడుపు | చల్లఁగాఁ బుట్టిన సౌభద్రుడవుడు
 కరికారపతాక గలిగి సువర్ణ | వర్ణరథ్యముల నుజ్జ్వలమైన రథము
 నెక్కి శౌర్యము రూఢిఁజేసిన భీష్మ |
 మద్రాధిపతిఁ బదిమార్గణంబులను | భద్రాత్ముఁ గృతవర్కుఁ బదిమార్గణముల
 ఘనుఁడు వివిశతిఁ గాండవిశతిని, | అనువొప్పఁ గృపుని నూఱంబకంబులను,
 దుర్ముఖుఁ బదియారు తూపుల నొంచి | మర్కటంబు లగలించి మఱియంతఁ బోక
 నారాచవర్షంబు ⁴నాదేయుమీఁద | వారక కురియింప, వారలు మెచ్చి :
 “ యితఁడు మహావీరుఁ డెవ్వరికంటె ; | బ్రతివచ్చుఁ గ్రీడికిఁ బౌరుషస్ఫురణ.
 ఆర్పుర నణఁచు సంయమిపోలే మనల | నార్పుర శరవిద్య నడఁపుచున్నాడు.
 వాల నిచ్చిన గాదు వారికి వారు | చేలాపుపన వీనిఁ జెండాడుటొప్పు. ”
 అని సూతునిొక్కఁడు హయములనొకఁడు | ధనువాక్కరుఁడు కేతుండఁ మొక్కరుఁడు
 ఘనరథం బొక్కఁడు కవచ మొక్కరుఁడు | తునుమాడఁ జొచ్చినఁ దోడ్తోన నతఁడు
 నన్నిటికిన్ని చయ్యనను గైకొనుచు | మిన్నేటినుతు విల్లు మెఱుఁగుటవృత్తులను

విజిచిన విఱుగక వీడెంతయనుచు | నఱమంట పిడుగునై యఱగన్ను మెఱయ
 నమరనదీనూనుఁ డభిమన్యు నవుడు | నమయించు తలఁపున శక్తి వైచుటయు,
 నది మూఁడు శరముల నాడుని దునిమి | నదినూను కవచంబు నఱకిన, నలిగి
 కృతవర్మ మదేశ కృప వివింశతులు | ధృతి దుర్ముఖుఁడు భుజోదేశకంబుతోడ
 బాణాష్టకంబులు బాణనవ్వుతులు | బాణశతంబులు బాలుపై నేయ
 నంతలో భీష్ముఁ డస్త్రాది సన్నాహ | దంతురంబైన రథంబెక్కి వచ్చి
 సాయకత్రయమున సౌభద్రు నురము | వాయుపు లడమాడ వ్రయ్యలు వాపి
 పాఱవాతమ్ములు ఫాలదేశమున | నాఱు నాటినఁ బ్రాణ మల్లలనాడి
 కోపధూమాక్షుడై గోత్రారిమనుమఁ | డేవుచేవయు నాత్మ నినుమడింపంగఁ
 గ్రొత్త గు మిన్నేటికొడు కెత్తికొనిన | యుత్తాల తాలాంక ముర్విఁ గూల్చుటయు
 రాజచిత్తము పాండురాజుసైనికుల | నాజలో గెల్వరాదని కొంత దెలిసె.
 ఆర్చె బాండవసేన యాహవలక్ష్మి | యూర్చిపుచ్చిన భావముండె నీ మొనకు.
 సౌభద్రుపై సంపజడి శల్య కృపులు | వేధంగి నడరింప వేగంబె వచ్చి
 పావని యాబాణవటలంబు విప్పి | దేవవ్రతుని విల్లు ద్రెవ్వనేయుటయు,
 నతఁ డొండువింట నస్త్రావళి దొడిగి | ప్రతివీరు సింగంపుఁబడగ దున్నాడి
 యంబకత్రయమున నభిమన్యు గ్రుచ్చి | పంబి పైపై వచ్చు పరసేనఁ బజప
 వారి సైన్యపుఁడును వరుసఁ గేశయులు | వైరాటు లిరువురు వారి తండ్రియును
 బవనజ పార్థసంభవులకు మిగిలి | దివిజ నదీనూనుతే రాక్రమించి
 శక్తి కుంత ప్రాసచక్ర గదాది | శక్తిఁ దోమర నహస్రంబులు గురిసి
 కృతవర్మ మదేశుఁ గృపు వివింశతిని | ధృతి దుర్ముఖుని గుంపు తెరలఁ దోలుచును
 ఎడనెడ భీష్ముతో నేట్లాడుకొనుచు | పడముడి వడిమెచ్చ వాలుచో, నందుఁ
 గరిఘటాపటలితో గర్వంబుతోడ | ధరణీశుఁ డలర నుత్తరకుమారకుఁడు
 శల్యుపైఁ గవిసి విశల్య దోశ్యక్తిఁ | గల్యంశజంకును గలసేన చూడఁ
 గరిగొల్పి నారాచ ఘనవృష్టి గురిసి | హరుల నూతునిఁ జంపి యరదంబు నఱకి
 యురుచాపయష్టియు నూనంబుచేయ | దరహాస మొప్ప చూత్పుని జూచి యతఁడు :
 “గోగ్రహణమునాఁడు కురుసేనమీఁద | నుగ్రతచూపిన యోధవా!” యనుచుఁ

బ్రహ్మకాలమునాటి భాస్కరప్రభులఁ గిల కిల నవ్వెడి భోటకంబొకటి
 యుత్తరుమీఁదఁ బ్రయుక్తివై చుటయు । సత్తుంగ రుచి నది యుడువీధిఁ గప్పి
 దొరకఁ గాలున కిది తొలిముద్గ యనఁగఁ । బరిమార్చె సుత్తరుఁ బ్రాభవోత్తరుని.
 అతఁ డిట్లు కూలిన నాతసు కరిని । ధృతిఁగూల్చి శల్యుండు తేరొక్కఁబెక్క.
 తమ్ముఁ డిట్టిల్లినఁ దానల్లి శంఖుఁ । డమ్మద్రవఁదాఁకి హస్తినంపదను.
 వరమేఘకులముతో వజ్రగిరీశు । నిరవాప్తుఁ జెనకఁ బోయినలాగు దోఁప
 ఘోరభంగిఁ గడంగి కలిశోపమాన । దారుణాస్త్రములఁ బ్రతాపించి యేయ,
 సముత్పత్తికి భీష్ముఁ డమితరథాశ్వ । సమృద్ధమున నట్టి శంఖుని కరుల
 నినుకఁ గట్టిన బొమ్మరిండ్లు వేడుకకు । వెనఁ గాళ్లఁ దన్నెడి వెట్టియుఁ బోతె
 ఘీంకారమునకు ¹దిగ్భిత్తులు పగుల । శంకలేక వధించు నంచుతానఱిగి,
 “యోడకుం డోడకుం డో యోధులార ! । క్రీడి వచ్చితి మీకు గెలువేమి బ్రాతి !
 యటుచూడుఁ” డని మార్గణావళిఁ బఱువఁ । బలుభంగి నధిప, నీబలములలోనఁ
 జిద్రువలయ్యెడు తేరుఁ, జెడిపాటు హయము, । నదవదయగు బంటు, నణఁగు గజంబు,
 ధూళిపాటు పతాక, త్రుంగెడి గొడుగు, । గాలిబోయెడు విల్లుఁ గలుగవచ్చినను
 అయ్యెట్లు దోసవం డవసినయట్లు । చయ్యన విచ్చె వానవముఖ్యు లలర.
 నరుండతొ నిలువక నారి సారించి । సురసదీనూనుపై స్ఫురణమై నిగిడె.
 ఇరువురుఁ దలపడ నీక్షించు ప్రజకు । హరి హరి దాఁకిన యాచందమయ్యె.
 ఇట్టిరువురుఁ దాఁక నిరువంక దొరలు । పోట్లాట కెక్కిరి భూపాల, వినుము.
 అప్పుడు భానున కపరాహ్ణమయ్యె ; । నెప్పటిశంఖుపై నెక్కె శల్యుండు.
 గజయుద్ధమునకోర్చి కలకలంబోర్చి । నిజశరంబుల మాత్యన్యనికరంబు దఱిమి
 విరటు శతాసికు వెన కివెన్నడింపఁ । దిరమైన మద్రేకు తెగువకు వెఱచి
 పదఘట్టనల భూమిభాగంబు వగులఁ । జెదరి శంఖుండు చేరె సేనానికడకు.
 శంఖుఁడిట్లు దుఁగుట శాత్రువభటులు । శంఖంబులొత్తుట చక్క వీక్షించి
 నరుని భీష్ముండు తృణంబుగా నెన్ని । కురిసెఁ గోలలవాన గుణఘోషమడర.
 నరుడు నాభీష్ముఁ దృణంబుగా నెన్ని । పారి పారి బహుశరంబుల వెల్లెగొలిపె.
 ఇరువురిరణమున కీ యుగంబెల్ల । నరిచాలదని తోచె శత్రుస్త్రములును.

1. దిగ్భిత్తులు. 2. శంఖంబుల. 3. జెన్ను. 4. మనఁగ. (మా).

వడినంత భీష్ముండు వాసవితోడి । బెడిదము చాలించి పెర్రునోడి ॥
 ద్రువదునేనకుఁ దేరు దోలించి యతని । యసరిమితోగ్రసైన్యంబులై
 నెండినవమున కెగసి కార్చిచ్చు । మండెడుకై వడి మదగజ తలగ
 రథ పదాతిచయంబు రాద్రబాణాగ్నిఁ । బృథివిపాలొనరించి పేర్చి పురి గుడు
 ఘనుడు కేకయపంచకము నేనకుటికి । నునిశితాస్త్రంబులఁ బూర్ణ బురగా
 నాలోడనముచేసి యంత విరాటు । నాలుగుదెగల సైన్యము చూచిపోయి
 యడయాలములతోడ నార్పులతోడ । గొడుగులతోడ నెక్కడు పోయిపోయి
 బెక్కుదిక్కులఁ బర్వ పృథివీశునేన । నొక్కదిక్కుగ నొత్తి, నొకాఘట పాతాళ
 బాండుతనూజులు పరికింపుచుండఁ । జండిమనెలుపువో, బుడభానుడు
 “ఎనయఁ దేజము చూప నీతండు చాలుఁ । బునరుక్తి పో” ॥ ౧ ॥
 భానుఁ డంబుధి గ్రుంకె బాండవాస్యముల । తోన వంశజములు దురమున నుండి
 కాంతేయ భీత్యంధకారంబుతోన । యంతంతఁ బర్వ సయ్యంధకారంబు
 గారాజ పులకాంకురంబులతోన । తారలు పొడమ నెంతయు నభోషి
 రమణ భీష్ముని యనురాగంబు తోడ । నమరె సంధ్యారాగ మవరింపి పము
 అప్పుడు కురువీరు లాజిచాలించి । విప్పుమోముల భీష్మువీనులించుకొనుచు
 వేలంబులకు నేగ వినుము పాండవులు । నాలంబు చాలించి యరిగి రిండ్లగును
 అని యిట్లు తొలినాఁటి యాజిలో భీష్ముఁ । డొనరించు పౌరుషంబొని పంజరము
 ఇట నాంబికేయన కెఱిగించె ననుచు । నట ముని జనమేజయశ్రీతీసుధు
 జెప్పిన నారాజు చెలఁగి యమ్మాడ । నెప్పటఁ గథించెల్ల నెఱిగించుచు
 గౌతమ్య గర్భదుగ్ధాబ్ధి శుభ్రాంశ! (?) । ఈశాన సంస్తుత్య! యింద్రదాగ్ధియ! ।
 పాలిత దివ్యగ్రబాణసంపన్న! । నీలాంబుదశ్యామ నిర్మలదేహ! ।
 నవకాది మునివంద్య! నచ్చిదానంద! । మనువంశతిలక! రామా! మీరుగదా
 ఇది నదావధక్త హితగుణానక్త । నదయస్వరూప కాశ్యపగోత్ర! దీని
 స్తుతిపాత్ర వల్లభనూరి నత్పత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
 రచితమై భీష్మపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థయతముగా నొప్పి రెండవది

1. నెలుపువో. 2. మీ. 3. రెల్ల. (మా).

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీకంఠ కమలజార్చిత పాదయుగళ! | నాకేశవందిత సవ్యచారిత్ర! |
 లోకరక్షక, భక్తలోల, శరణ్య, | నీకు మ్రొక్కెద రామస్వప, చిత్తగింపు.
 అవధారు మఱియు సంయమి చెప్పదొడగె | సవినయస్ఫూర్తికి జనమేజయునకు.
 ఆరీతి భీష్ము పరాక్రమంబునకు | సారస్వవిముఖుడై శమన నందనుడు
 నాటి నిశావేళ సరనాథులెల్ల | వాటంపు భక్తి గొల్పంగె గొలుపుండి
 శౌరికిట్లును: “నిన్ను శక్రజనమ్మి | పోరిలో బ్రజల గోల్పోవుచున్నాడ.
 బాణారి బాణాది బాణసంపదకు | ద్రోణమెచ్చులు గన్న తూపులపనకు
 బ్రమసి యే కారపవతితోడి యనికి | సమకొంటి గాక యీచల మెవ్వడెఱుగు.
 ఇతడు శాత్రవహింసకేనోప ననిన | ధృతి నొక్కవిధము సంధింపనే యేను!
 ఆపగానుతు మర్త్యుడని యుంటి గాని | నాపాలి మృత్యువై నటియించు టెఱుగె.
 ఉత్తరుం డీలై లోకోత్తరుం డొకడు | క్రొత్తగా నిదె నేడు గూలెనై న్యంబు.”
 అనిన గృష్ణుడు వల్లె ‘నల్లేలతలవ! | ఎనయ నీయెడ గ్రీడి హిత మేల మఱచు!
 ఎల్లింటిరణమున నీక్షింపు మితని; | చల్లనై యీరాత్రి శయనింతు గాక.’
 అనిన సంతోషించి యవసీశ్వరుండు | వనజనాభుని నంది వానిని నంది
 యనిలజ నంది పైన్యపు నంది నకల | జననాథులను నంది చనియె లోపలికి.
 ఆరాత్రి దొర లాత్మ నాపగాతనయు | పేరుష మొకతృణప్రతిమగా నెన్ని
 “యెప్పుడు వేగునో యీనాల్లు జాలు! | తప్పక యుగములై తాదోపదొడగె.”
 అనుసంతక బక్షద్వయము నూచి విడిచి | యెనయ నించుకనిక్కి¹ యల దోడఁ జీ
 చంచుపుటము విచ్చి చరణాయుధంబు | కొంచక కొక్కురొకో యని యార్చె.
 వదలె విటగ్రీవ వనితాకరములు; | ²ప్రిదిలె నుష్ణసుఖంబు పృథివి జీవులకు.
 భటుల నాజికి లేపఁ బఱలెంచె ననగఁ | బటు ³గుణత్రయముతోఁ ⁴బయ్యెర వెట్టె.

ద్వితీయ దివస యుద్ధక్రమము

అంతఁ దూర్వరవంబులంతంతఁ జెలగ | సంతక ప్రియనూనుఁ డరుణోదయమున
 నిత్య కృత్యాచార నియమముల్ దీర్చి | దైత్యారి సాత్యకి తమ్ములు సఖులు

1. యలదోకచీర. 2. పృథివీ. 3. గణ. 4. పయ్యడ. (మా).

తూర్య స్వనంబులు తోరమై దిశల । నూర్యప్రభలతోడఁ జుట్టుముట్టఁగను
జేనుపి రారాజు సేనలఁ దఱుమ । నానూటిఁ బగవారు నలమి పైఁబడఁగఁ,
బోరు ఘోరంబయ్యెఁ బురుషూత నగర । వారాంగనల యిండ్ల వాఁకిళ్లు తెఱవ
... .. । కేళీకలాప ధిక్కుత వేగమగుచు,
నారద వీణా రణ ద్రామనామ । పూరిత నకల నభోభాగ మగుచు,
పటహ నిస్సాణ నిర్భరనాదజాత । పటు దిశావలయ దర్పధ్వంసమగుచు.
ఆ రణంబున భీష్మఁ డానాటిరణము । కారణంబుగ నేచి కొంతేయకొటిఁ
గొంచక చించిన గొడుకుచు సేన । కంచుమించై పాట గళములు నఱికి
దొరల నందఱు దోలి తొప్పరలాడ । నరుడు నారాయణునకు నిట్టులనియె :
“బావ, చూచితే ! శూన్యభావన నన్ను । నీ వీరవరుఁ డెన్ని యిటు మనసేన
నాహుతిఁగొనఁజొచ్చె ; నటు మనరథము । మోహరింపఁగఁజేయ మురవైరి, తగును.”
అనినఁ గృష్ణుడు రథంబాత్రోవఁ దెచ్చె ; । అనిమిషనదిసూతి కర్ణునతోడ
నని ఘోరమై చెల్లె నప్పరో యక్ష । దనుజ గీర్వాణ గంధర్వులు పొగడ.
రామునిచేఁ గొన్న రాద్రబాణములు, । భీమునిచేఁ గొన్న భీకరాస్త్రములు,
నిరువురు నాటుచో నిరువురుఁ గొంత । సురంగరు సోలరు శూరత పెరుగ.
నరుని తూపులు తాకి నదిసూను పడగ । యరదంబు విలు జోడు నడఁగినఁ జూచి
కలగి కౌరవులెల్ల గాంధార శల్య । కలశజాలాది (గాఁ గల యోధులెల్ల)
నేయుదు రవి క్రీడి యెంతయుఁచునుము; । పాయుదు రిటఁ గూడఁబడుదురు ; మఱియు
నందఱికందఱై హరినూతి పెనఁగఁ । జిందఱవందఱై క్షీతివ, నీదొరలు
గాంగేయరక్షకై కడఁగి వచ్చియును । సంగరమునుపిడి చయ్యనఁ దొలఁగ,
శరముల బలములఁ జక్కుగా నఱుకు । నరుప్రతాపమునకు నరనాథుఁ డులికి
దేవప్రతునిఁజేసి తెగువ నిట్లనియె : । “ఓ వీర, పాండవేయుల గెల్తుననుచు
సేనలు విన నాడి సేనాసితనము । (పూనిన నీదగు) భుజశక్తి గాన.
వాల నిచ్చితిగదా వాసవి నింత ! । తోలనిచ్చితిగదా దొరల నీరీతి!
బవరానఁ గుత్తుకబడియై శివుని । మివిలిన శరవిద్య మించుచుండియును
ధృతి నిన్నుగావ నేతెంచు పైన్యముల । నితఁడు (వెన్నాడుచు నిట్లు) మోఁదెడిసి.

1. తొలవిచ్చితివి. (మూ).

గురుఁడాదిగా వీని కోలలఁ బగిలి । విరఘులై శిరములువీడఁ బాత్రెదరు.
 ఇట్టివాడవు కర్ణ నేటికి వెడలఁ । గొట్టితి రణభూమిఁ గొంతోపకుండ? ”
 అనిన నించుక నవ్వి యాపగేయుండు : । “ జననాథ, నీమాట నకలంబు నిజము.
 నేన.....డ్డు । కానవు నాపరాక్రమ మింకఁ జూడు.”
 అనుచు గాంధీవహాణిక్తై తేరుగడవ, । జనపతి తానును సాహసస్ఫురణఁ
 గృతవర్మ గురువుత్ర కృపులతో నెక్కి । యతిఘోర శరవృష్టి నర్జునుఁ బొదువ
 మహిమఁ బార్థునకు ధర్మజ భీమ నకుల । సహదేవు లాహవోత్సాహములై యొడవి
 భీష్ముపై నెక్కిన, బెడిదమై రణము । గ్రీష్మ భాస్కర కరాకృతిఁ దేజరిల్లె.
 అందు గంగాసూతి హస్తకౌశలము । పొందునఁ బురుషాత్మపుత్రుని మేన
 నమ్ములు గ్రుచ్చిన, నపుడు రక్తములు । చిమ్మిన గ్రో(వితోఁ జిమ్మినట్లె)గసె.
 నరులకు భీష్మునినేయు నారాచకోటి । గరభాగ్నికణములు గ్రక్కుచు నడరి
 యతని విల్లును జోడు నరదంబుఁ గాల్చు । నతనికి నవియెల్ల నరుడెంచు మఱియు.
 నరుడుద్రుంచు రయంబు నది (సూతి వాని) । వరుసఁదెచ్చు రయంబు వసుధకేర్పడదు.
 ఇద్దరు సరివత్తు రిష్టువిద్య ననఁగ । నద్దరిపాటుగా నాపగేయుండు
 త్రోవ్వొడితూపున గోవిందునరము । రుద్దిన, నులివేడి రొంపినత్తురులు
 (క్రుంకుభానునిపోలె) గొన మింటికెగసె । మంకెనపూచాయ మఱపించుమాడ్కి.
 ఆతతాగ్రహగుణవ్యగ్రుండై నరుండు । తాతఁజూచి యురంబు దశవిశిఖములఁ
 దూలనేసి నొడల్ దూలియు నతఁడు । తాలిమి వదలక దర్పంబు (మెఱసి)
 వింట నగులకంటె వేండ్రంబులైన । కంటకాస్త్రములు లక్షలసంఖ్య దొడిగి
 దయలేక నరునేయ, దాక్షిణ్యమాత్ర । మయిన లేక నరుండు నాభీష్ము నేసె.
 అయ్యంపవెల్లువ నమరణోకంబు । వ్రయ్యునో! లోకంబు వడిఁ దడఁబడునో!
 చుక్కలు డుల్లునో! సూర్యునిరథము । చిక్కునో! యని చలించిరి సురాసురులు.
 అప్పుడు మధ్యాహ్నమయ్యె గెంధూళి । గప్పి సంధ్యాకాలగతి మింటఁ దోఁచె.

భృష్టద్యమ్ముండు ద్రోణునిఁ దలవడి విరఘుఁ డగుట

ద్రోణుపై ద్రుపదపుత్రుండు తేరు పఱపి । బాణవర్షములఁ గప్పఁగ నాతఁ డలిగి
 వాని నూతచ్ఛత్ర వాణివర్గంబ । నోనేసి యార్చ, ద్రోణున కల్గి వాడు
 శితబాణవృష్టి వర్షింప వర్షింప, । నతఁ డంత నాశీవిషాకృతి తూపు

వేడిమంటలు గ్రక్క వేవేగ దొడిగి | వాడిచూపులు దోచ వాని నీక్షించి
పాండవసేనాని, పడితిగా కనుచు | జండవై ఖరినేయఁ జలియింప కతఁడు
నది రెండుచేసిన, నావిశేషములు | మదిమెచ్చి పొగడిరి మనవారు వారు.
శరగురుఁ డంత ధృష్టద్యుమ్నుఁ డట్లు | శరము డంబునఁ ద్రుంపఁ జయ్యన నలిగి
శక్తి బాహళక్తి సమకూర నెత్తి | రక్తాశ్వమీఁద ఘోరముగ వైచుటయు,
మూడుతూపుల నది మోడుగా నఱికి | వాడితూపున గ్రుచ్చె వాఁ డస్త్రగురుని.
అంతఁ బోవక శక్తు లతఁ డొకనూఱు | దొంతిపెట్టిన వైవఁ, దోడ్దోస గురుఁడు
పరమాణువులుగాఁగ బాణంబులేసె | గురువంశతిలక, యాశ్రొత్తలు వినుము.
వెండియు సేనాని వివిధోగ భంగిఁ | జండ కాండంబులు సంధించి గురుని
నుడుగని నెత్తుట నోలలాడించె. | నడిమికి నవ్విల్లు నఱికి ద్రోణుండు
సారథిఁ దునిమి యశ్వములఁ జెండాడ | నారథి నాథుఁడు సరదంబు డిగ్గి
గద త్రిప్పివైవ, నంగద దాని గురుఁడు | చిద్రుపలుగా నేసె జిఱునవ్వుతోడ.
వాలును బలుకయు వాడంతఁ గొనుచుఁ | గాలాంతకుని రీతి గదిమి పైఁబడిన
నావాలుఁ బలుకయు నలిగి యాచార్యుఁ | డావాలవలె నుండ నన్నియు నఱికి
“చేతికి లోనయ్యె సేనాని జముని | వాతఁ ద్రోసెద ” నని వాల్తెత్త నంతఁ,
గరిఁగావ నేతెంచు గరుడాంకు పగిది | నరుడెంచి భీముఁ డయ్యాచార్యుఁ దాఱి
క్రూరాస్త్ర యుగళంబు గుండియ నాటి | వైరభ్యుండగు తన వాహినీ పతిని
నొండాక రథమున నునిచిన, సంత | మండుచుఁ గురుపతి మారుతిమీఁదఁ

భీముఁడు కళింగ సైన్యము నులునూడుట

గరి ఘటాపటలాఘ్యఁ గాళింగనాథుఁ | బరువడి మణిమంతుఁ బంపఁగా నతఁడు
పవనజు ముందట బలములలోన | వివిధ గదశ్రేణి వెల్లిగఁ గొలిపె ;
అవి భీము బలముచే నర్థము గూలె ; | దవులక యున్న యర్థము దాగిపోయె.
మణిమంతుఁ డేనుఁగు మారుతి మీఁద | స్పృణిమంతుఁడై కొల్పి చేవేడి నూప
గద పేసి యవ్వీరుఁ గాలునిఁ గూర్చి | మదకరి నుగ్గాడె మార్గజౌఘముల.
శూరుఁ డాతని పట్టి శుక్ర దేవుండు | మారుతియరదంబు మహిఁ గూలసేసి

కుంతాగ్రములవంటి కోలలఁ బొదువఁ | గౌంతేయుఁ డవ్వీరు గదప్రేసి చంపె.
 అంతఁ బేర్చి శృతాయువను కళింగుండు | కాంతేయు వాలంపగమిఁ జుట్టుముట్టి
 వెడఁద తూపున విల్లువిలుగ నేయుటయు, | వడముడి బొమముడి వడినిడి కడిమిఁ
 బలుకయు వాలును బాణిద్వయమున | వెలుంగ శాత్రవ బాణవిఠతిఁ ద్రుంచుచును
 ద్రోచి యెక్కిన, వానితోఁబుట్టువొకఁడు | ప్రాచీత నిభమూర్తి భానుమంతుండు
 ఏరావతముఁ బోలు హస్తపై వచ్చి | మారుతి సుగ్రతోమరముల వైవ,
 నిభము కొమ్ములు ద్రొక్కి యెక్కి యాభీముఁ | డభిరూతిశిరము ఖడ్గాన్నిలో వ్రేల్చి
 దంతి ప్రాణము గొని ధరణికి దాటి | యంత శ్రుతాయువు సరికట్టు కొనిన,
 సతఁడును దనసేన కర్థి జేవీవఁ | జతురంగ రంగ ద్విశాలమై యదియు
 మొగిభులు పూర్ణసోముని జుట్టుముట్టు | పగిది వాయుజు మీఁదఁబడిన, నజ్ఞోదు
 పాదచారము నొంటిపాటును నైన | నాదెన చూడక యధిక రోషమున
 నాసేన నసిఘాత నటునిటు చెదర | వ్రేసియుఁ గరవాల విద్య పెంపునను
 గరిశిరంబులు వ్రేయఁ గ్రందెన మెదడు | కరవాలమున నంటి కడుభార మొనఁ
 బడగలు తునుకలై వడ వ్రేసి వ్రేసి | వడముడి యావ్రేగు వారించుచుండు.
 సారథి రథ రథ్య సహితంబు గాఁగఁ | దేరులు సఱకుచో ధృతిఁ జేతిహేతి
 మొక్కవోయిన సశ్యముఖమున నవుడు | గ్రక్కున నతఁడు ఖడ్గమువాడివెట్టు.
 డాసిన నృపకీరీటములకు వినర | ¹నేన వోయిన చోట నితఁడు ఖడ్గమునఁ
 గాలుబంట్లను జక్కుగా వ్రేసి వ్రేసి | చాలంగ నయ్యెన చక్కుంగఁ బెట్టు.
 గాలిచూలీ రీతిఁ గాళింగబలము | నాలంబులోఁ గూల్చ నవ్వీరునునకుఁ
 జలియించి సూర్యుడు జాతె ననంగ | నలవి పెట్టినయట్లు లపరాహ్లా మయ్యె.
 అంతఁ గళింగుపై ననిలనందనుడు | ²హణాంతకాడై తాళ నుంకించు చోటఁ
 గేతు కార్ముక రథ్య కీరీతంబైన | యాతేరు సారథి యవసరం బెఱిగి
 ముందట నిడిన భీముడు రథంబెక్కి | యందుఁ జావముఁ బూని యమ్మును దొడుగ,
 నాయువు డగ్గఱి యాశ్రుతాయువును | సాయక నవతిఁ గీచకవైరి నేయ,
 నవి ద్రుంచి యొకబాణ మనిలజుఁజేయఁ | బవిలి మూర్ఖ మునింగి పడియె నయ్యాధుఁ;
 డతఁడిట్లు మూర్ఖిల్ల నాతని రథము | హితుడు సారథి యాజి కెడఁగల్గఁ దఱిమె ;

కర్ణధారుడులేని కలమును బోలె । ఘూర్ణాయమానమై కుండె ద తేనె.
 ఇట్టి భీమువ్రతాప మీక్షించి యేటి । పట్టి మారుత పుత్రువై గడంగుటయు,
 నతనికి నడ్డమై హరి నహోదరుడు । ధృతిఁ జేకితానుండు ధృష్ట కేతుఁడును
 విరటుండు పాంచాలవిభుఁడు వెండియును । దొరలు శిఖండియు దురదురఁ దాఁకి
 వాలికతూపుల వాన ముంచుటయు, । గేలిని జేయుచుఁ గిమ్మారవైరి
 దేవవ్రతని మీఁదఁ దేరు దోలించి । యావీరు శరవృష్టి కాత్మ భేదిలక
 పరశు తోమర గదా ప్రాస ఖడ్గాది । పరిణాధ శరపంక్తిఁ బఱపిన, నతఁడు
 బలములతోడ నబ్బుట కోటి నెల్లఁ । గలగుండు వెట్టి శిఖండిఁ దప్పించి
 యంత భీమునితేరి హయముల నెల్ల । శాంతనవుం డొండుశరమున నఱికి
 సింహనాదముఁ జేయఁ, జెదరక భరత । సింహము గదగొని సేనాని మీఁదఁ
 గవియుచో, సాత్యకి ఖండించి నొంచె । దివిజనదీనూను తేరిసారథిని.
 నూతనఁ డిట్టిల్ల వాజులు భీష్ముతోన । యాతేరు గొనిపోయె నాజీకిఁ దొలఁగ.
 అట్టిచో బకవైరి చూగ్రహంబునకు । నెట్టివారలు నిల్వకేగిరి తొలఁగి.
 జననాథ, వినుము ధృష్టద్యుమ్ను డవుడు । కనుగవ నొక్కనికానంబు పొడమి
 బకవైరి కిట్లనఁ: “బ్రభున, నీవిచట । నొకముహూర్తము చూచుచుండుము నన్ను ;
 కారవతతికి నాకడిమి చూపుదును ; । ధీర, డిగుదుగాక తేరు నీ.” వసుచు
 డించి పగము లుగ్గడించి ముజ్జగము । ముంచి తూర్యంబులు మ్రోయుచుండఁగను
 గృప గురుసుతులఁ దాఁకిన, వారు నతనిఁ । గుపితులై కప్పిరి ఘోరాస్త్రవిఠతి.
 అపుడు ద్రోణజుని రథ్యముల సారథిని । ద్రుపదాత్యజుఁడు చంపఁ, దొడగి ద్రోణజుడు
 కృపరథంబెక్కి నిమ్మవ్ర నంపవాన । ద్రుపదజుఁ గప్పఁ దోడ్తోఁ గప్పె నతఁడు.
 ఇరువురిచేత నట్లీతఁ డొంటిఁ బడిన । హరిపౌత్రుఁ డచటికి నరదంబు పఱపి
 మించిన రామ సౌమితులఁ దొల్లి । కొంచక తాఁకిన కుశుఁడును బోలె
 ననుపమ శరకోటి నాక్రమించుటయు, । జనుడెంచి శల్యుఁ డా సౌభద్రుఁ దాఁకి
 యేబదికోలల హృదయదేశమున । నేఁబదిగంట్లుగా నేసి బిట్టార్చి
 నిల్లుద్రుంచిన, నొండువింట సౌభద్రుఁ । డెల్లగాఁ బదితూపు లేఁబది దొడిగి
 మద్రేళు మూర్ఛానిమగ్నుఁగా నేసి । యద్రులు చలియింప నార్చె ; నార్చుటయు

సారథి తొలగించె శల్యు సంగ్రామ | ధారుణి కెడగల్గ ధరణీశ, వినుము.
 అత్తటి లక్ష్మణుండనగ నీపాత్రుఁ | డుత్తరాపియుఁ దాణి యుగ్రబాణములు
 చెరివె నకాలపుష్పిత పలాశంబు | తెఱుగు రక్తములు సంధిల నేనలార్వ.
 అట్టివో సాభద్రుఁ డతనివక్షుంబు | గట్టితూవుల నేర్చుగదుర నేయుటయు
 నడరించె నొక బాణ మభిమన్యు విల్లు | నడిమికి విఱుగ నీ సందనాత్మజుఁడు.
 విల్లుల్లు విఱిగిన విజయు కుమారుఁ | డల్లన నగుచుఁ జయ్యన నొండునింట
 శేషజహ్నులువోని శితపుంఖములను | భీషణాకృతి నేసి పెద్ద నొప్పింప
 నాత్మజు నొప్పికి నధిప, నీతనయుఁ | డాత్మసంతాపింప నభిమన్యుమోద
 సరదంబు దోలింప, నతనికిఁ దోడు | గురుఁ డాపగేయుండు గురుతనూభవుండు
 కృపుండు మద్రవిభుండు కృతవర్మ శకుని | నృపులు వెండియుఁగూడి నిశితాస్త్రతతులఁ
 దను నేయ, నర్జునుతనయుఁ డందఱకు | నినుమిక్కిలై పోరె నీక్షింప నురలు.
 అపుడు దవ్వలనుండి యా క్రమంబెల్లఁ | గపికేతుఁడు గాంచి గ్రక్కున రథము
 నీసైన్యతతులపై నిగిడించి వించి | యేసిన వాలమ్ము తెన్నియోగాని
 యెవ్వనిఁ జూచిన నేనూరు వాడి | చివ్వలు నాటని శిశువైన లేడు.
 సరపతి సర్వసేనకుఁ జేచూపి | నరునకుఁ దోడ్పాటు నడువంగ ననుప,
 నది నీజినీరావ హయఖురారావ | రథిని ఘంటారావ రథరావములను
 దట్టమై నడచినఁ దానకబలము | దట్టమై నడచినఁ దలపాటు గలిగె.
 నవధూళి సూర్యమండలముఁ గప్పటయుఁ | గవిసెఁ జీకటి మిన్ను గానరాకుండ.
 హయఖండ భటఖండ హస్తీఖండముల | రయమొప్పు వెడలిన రక్తధారలను
 ధూళి యడంగినఁ దోచె నీమొనలఁ | జాల నర్జును బాణసంపత్తిఁ జెదరి
 తునిసిన శరచాప తూణీర ఖడ్గ | ఘన కపాల కిరీట కవచ కేతువులు,
 నలిసిన హయశిరోనాగయోధాంగ | నలలిత భూషణ చర్యాస్థితతులు,
 తుమురైన రథచక్ర తోమరచ్చక్ర | విమల శిరస్త్రాణ వీరయోధులును.
 పోరు ఘోరంబయ్యె బురుహూత తనయు | దారుణాస్త్రములకుఁ దలఁకి నీబలము
 మొనకట్ట తెగిపాట ముందఱ గాన | వెనుక చిక్కను నిల్వ వెరవులు మాలి
 తెమలిన నరుఁ డొత్తై దేవదత్తంబు; | భ్రమపుట్ట హరి యొత్తై బాంపజన్యంబు.
 అప్పుడు గురుఁ బత్ని నాపగేయుండు : | “చెప్పఁ జిత్రముగదా జిహ్వుని మహిమ!
 రథికుఁ డర్జునుండు సారథి కంసమర్ది | ప్రథనవిక్రమ మెంత పాటింపరాదు!

మురువుగాఁ ద్రిపురారి మూఁడవకన్ను | తెఱచినట్లు వ్రతాపదీప్తినున్నాఁడు.
మనపాఁజు నాజికి మరలింపరాక | విను విచ్చి పోఁ జూచె ; వీరవర్గమును
వెనుకముందై పోయె వేలంబుకడకు. |
వివ్వక నిలిచిన వీరవర్గమును | నొవ్వుమై నాజికి నూల్కొల్పురాడు.
వేడిమి చాలించి వేగ భాసేండు | మూఁడుమూర్తుల పొత్తు మున్నీట వ్రాలె.
సేనలఁ ¹దివిపించి శిభిరంబుకడకు | మానవేశ్వరుఁ గొంచు మరలుట మేలు.”
అని చెప్పుకొని భీష్ముఁ డాప్రకారమునఁ | జనియె వేలములకు సైన్యముల్ గొలువ.
పాండవేయులుఁ దమ బలములఁ ద్రిప్పి | మెండైన యార్వుల మిన్న ముట్టంగఁ
జివురుదోరణములఁ జెలువై న సంధ్య | దవిలి వచ్చెననంగఁ దనరుపాశెంబు
చొచ్చిరి మడినుల్కి చొచ్చి కౌరవ్య | లిచ్చల నరుశౌర్య మెన్నుచునుండ.

తృతీయ దివస యుద్ధము

అంత నిద్రానుఖం బాహవశ్రాంతి | సంతపెట్టఁగ రాత్రి సంప్రీతిఁ బుచ్చి
వేగ భేరిధ్వాన విహ్వలాహ్వన | మై గభీరంబైన యహికేతుసేన
చనుదెంచి సంగరస్థలి నిల్చుటయును, | దననేర్పు మెఱసి మందాకినీనుతుండు
గారుడవ్రాహ్మణుంబు ఘటియింప నమర | భారకుండై ముక్కువట్టు తానయ్యె.
ఆచార్య కృతవర్మలచట నేత్రములు, | నాచార్యనుత కృపు లచటిశిగంబు,
శల శల్య భగదత్త శకసింధు సాల్య | బలభుజు లెల్ల నేర్పడి తన్ను గొలువఁ
దమ్ములతోఁ గూడి ధార్తరాష్ట్రుండు | వెమ్ముచు వీ పయ్యె విహగాధిపతికి.
విందానువిందులు విను సూరసేను | లందు బాస్లికుండును నట వాలమైరి.
లీలమై మగధ కలింగ వల్లభులు | కీలించినట్లు దక్షిణ పక్షమైరి.
కోసల కర్ణాట కుకురాధి పతులు | భాసిల్ల డాకాలి భావమై రధిప !
తక్కిన రాజులు తమకు నిమ్నైన | యిక్కువ నెడనెడ నేర్పడునంత
నటఁ బాండవానీక మాజికి నడచి | పటహ కాహళ శంఖ పణవాదు లొలయ
బలపతి ధర్మజు ప్రముఖుల నడిగి | దళముల సర్థచంద్ర వ్రాహ్మణముగను
బన్నుచో, మాగధపతియుఁ బాండువండు | నెన్న భీముండుఁగూడి యీవ్రాహ్మణమునకు

1. దీపించి. (మా).

దక్షిణశృంగమై తగ నుండిరంత. | దాక్షిణ్య మొప్పు మాన్యు ద్రువమును
గాళ కరూళ కేకయులు నీలుండు | నా శృంగమునకుఁ బ్రాప్త నిర్విరళిప |
వరంగ శిఖండి పాభద్రులుఁ గవలు | హరి సహోదరుండు ముద్ది న న మోఘులును
ద్రావది కొడుకులుఁ దన్ను నేవింప | భూపతి సమచుయ్యెఁ బాపగ నొప్పును.
మైడింబుఁడాదిగా ననురసైన్యంబు | తోడ ననుప్త మోఘులు నిర్విగవట.
జగదేగనిధిచేయు సారథ్యమునకుఁ | దగుచు డాపలికొమ్ము తాపయ్యె ననుచు.
నరనాథ, యుభయసేనలు నిట్లు పన్ని | నరభన వాద్య సూచంబులతోడ
దలపడి నందడిఁ దానేన పోర | బలధూళి దివిఁ గప్పి భానునిఁ గవచి.
యామహాధూళి లక్ష్మము గానరాక | నామధేయములు నెల బాటి చాటి
తాతల పేల్లును దండ్రులపేల్లు | భీతిపుట్టఁగఁ జేయు బిగుదుల పేల్లు
సాధకంబగు పా ల పేల్లు | బోధించి బోధించి పాపము కొండొనుల.
భీమసేనునిచేత భీష్మునిచేత | నీమొనలామొన లేర్పాటు పోక
దేవాసుర క్రందు దీనికి నరియె | భావింప ననుపోటు పాటింది రధిప |
అయెడ గరుపుత్రుఁ డాచార్యుఁ డాప | కేయుండు శల్యుండు కృతవర్మ శకుని
యనునూనుసేనపై నడరినఁ జూచి | కమలి వాయుజుపట్టి కరువలిపట్టి
ద్రావదేయులుఁ జేతానుండు కైబ్యుఁ | డాపొజుపైఁ బడ నని సూరసుయ్యె.

దుర్యోధనుండు భీమునితోఁబోరి మూర్ఖులుట

రాజరాజప్పడు రథ సహస్రముల | వాజిలక్షులఁ గూడి వాయుజుమీఁద
మైడింబుమీఁద బిట్టడరినఁ జూచి | క్రీడి ధర్మజుండు వీక్షింప నీబలముఁ
దఱుమఁ జొచ్చుటయు, గాంధారబలంబుఁ | దఱుమఁ జొచ్చిరి పార్థసేనయ సాశ్వతులు.
శకుని సైన్యంబంత కై నేయు రథము | శకలంబు లొనరింప సాశ్వతి నద్ది
యభిమన్య తేరక, నయ్యురువురకు | సభయరణంబయ్యె శకునితో నధిప !
కారవపతి యంతఁ గరువలి నుతుని | ధీరతతోఁ దాడి తీవ్రబాణములఁ
గప్పిన, నగుచు న గ్గంధవాహజుడు | విపై నన వ్రొవ్వాడి వేడితూపాకట్టి
యరము నాటినఁ, బ్రాణమూటాడి నృపతి | నరగునఁ దేరిపైఁ జదికిలఁ గూలి

1. కమలి వాలిని పట్టి, కమలినిపట్టి. (మా).

సామ్యవోయినఁ, దేరు నూతుండు గొనుచు । న మృహాపతితోడ నరుగఁ జొచ్చుటయు,
బలములు విడిగి దోర్బలములు డటిగి । నలంపంకఁ బదఘట్టనల నేలయద్రువ
నలుగువై చినవాఁడు నభయ మన్వాఁడుఁ । బులు గఱచినవాఁడుఁ బోలనివాఁడుఁ
దలవీడుకొనువాఁడుఁ దగఁ దొట్రువాఁడుఁ । బలవింతువాఁడునై పాఱఁ జొచ్చుటయు,
సై న్యేశ సాభద్ర శరముల శకుని । సైన్యంబు లొకవంక నడిఁ బాఱఁ దొడఁగె.
వడముడి యార్చుల వాసవాత్మజుని । ¹ పెడచేతి యేట్లుచే భీతిరెట్టించి
బలములు నిలువక పాతెనే గాని । కలశజ భీష్మ వాక్యము లొల్లరైరి.
అంత భూపతి కొంత యామూర్చు దెలిసి । యంతంతఁ జెదరు సైన్యములను జూచి
యదలించి తఱుము భీమార్జునద్వయముఁ । జదురోప్ప నీక్షించి సారథిఁ జూచి :
“ యోరి, వైరులు నిక్క నురుకీర్తి స్రుక్క । నేరమి మాకెక్క నీవు నారథము
రణభూమిఁ బాపఁ గారణమేమి నూత ! । గణుతింప వైతె నాక్రమ మింత ! ” యనుచు
రణభూమి నడిమికి రథముఁ దోలంప । గణనకు నెక్కుడై ఘనుడ, నీ మొనలు
దండితోఁ దమనుయోధనురాక కలరి । యెండొండఁ గూడి యుద్ధోర్విఁ గ్రిక్కిరిసె.
ప్రథనంబునకు మఱి బలము నమర్చి । పృథివీశ్వరుడు ద్రోణభీష్ములఁ గదిసి,
“ యెన్నఁ బాండవకోటి కీ రల్లకునికి । మున్న యే గానక మోసపోయితిని.
అలిగినఁ ద్రిజగంబులడ్డమే మీకు ! । నలువొప్ప నిట్లుండె నాతలవారత.
బలవంతు రాథేయుఁ బ్రల్లదంబాడి । కలనికి రానిక కంకు వెట్టితివి.
ఆశ్రుల వలెనండి యహితంబు దలంచు । తప్తచిత్తుల నమ్మఁ దగవును గలదె !
భయమేది పాండవ పక్షపాతకులు । అయగారులార, మిమ్మున నేమి గలదు ! ”
అనిన భీష్ముడు మండహాసంబుతోడ : । “ మును నీకుఁ జాటనే మొనయపుగాక.
శ్రీభర్త నమ్మించి చేపట్టె గాన । బీభత్సు నాజి నభేద్యంబు గెలువ.
నాకకా దష్టును నర నాగ నాక । లోకవాసులకు గెల్పుట దుర్లభంబు,
విగ్రహాయువులు మున్నువృద్ధులు పుట్టి । నెగడనివారు నిర్మీతిబుద్ధులును,
బ్రథిత శస్త్రాస్త్రులఁ బాండునందనులఁ । బ్రథనంబులో గెల్పుబలియురుగలరె !
ఐనను నీవు నన్నడిగితి గాక । నానేర్పు చూడుము నరనాథ, యేను
జండికాదేవికి శరదేవతలకుఁ । పాండవ సేనల బలియిచ్చువాడ. ”

నని పల్కి కెంజాయ యజుకంట నంట । జననాథ, భీష్ముండు సంభ్రమించినను
 శంఖంబు లొత్తిరి నకల కౌరవులు । పుంఖానుపుంఖమై భువనంబు గలఁగ.
 తూర్వస్వనంబులు తోడ్పొస సిగుడ । శౌర్యసారంబైన శమనజు మొనయు
 నార్చి శంఖములొత్తై రనిన బిడ్డలకుఁ । గూర్చినచీకు పల్కును నంజయునకు :
 “అధిపుతోఁ బంతమట్లాడిన భీష్ముఁ । డధికత నరున కెట్లాజిలోఁ జూపె ?
 ఈకథావిధము నాకెఱిగింపు.” మనినఁ । జేకొని కథ యిట్లు చెప్పె నంజయుండు :

భీష్ముని విజృంభణమునకుఁ బాండవయోధులు తల్లడిలుట

“మార్తాండబింబంబు మధ్యాహ్నానమయ । వర్తితోగ్రప్రభావర్తియైనపుడు
 తానును నట్టిప్రతాపంబు దాల్చి । భూనాథ, మీతండ్రి భుజశక్తి మెఱసి
 హరినూతిఁ దాఁకుచో నతనికీఁ దోడు । కురురాజు శల్యుండు కుంభసంభవుండు
 భూరిశ్రవుండు ద్రోణపుత్రుండు మఱియుఁ । కౌరవవీరులు గాంగేయుఁ గడచి
 క్రీడిపైఁ గవిసినఁ, గీచకాయును । మ్రోడింబ పాంచాలి హరిసహోదరులు
 నభిమన్యు డాదిగా నక్కడి దొరలు । రభసంబుతో నెక్కి రాద్రభావమున
 భాగీరథేయుని బలముల నెల్ల । భాగశేషంబుగాఁ బరిమార్చునపుడు
 వసుంకారములును మహాగ్ర మత్తేభ । ఘీంకారములు ధనుఃక్రీంకారములును
 జెలఁగె ; నప్పుడు తునిసిన మస్తకములు । నలిసలియైన కందములు బాహులును
 బొడిపొడియగు చాపములుఁ జూసరములుఁ । బడుగొడుగులు రక్తవాహినిఁ దేలు.
 శొఱప్రాణములతోడఁ గొని నక్కలేరి । బోరియలందుఱిగిన పోటుమానుసులు
 పలవింపఁ బాతాళపతి ధాత్రివేగు । నెలయ శౌరికి విన్నవించినట్లగును.
 గ్రీవలు దెగి నెలికిలఁబడు హరులు । వేవేగఁ గాఢులు విద్రుచుకొన్నపుడు
 రిపుహరి కేఁగుచో యముఁ డడ్డవడిన । జరణాబ్జములఁ దన్నుచందంబు నెఱపు.
 అరదంబు లిలఁగూలి యాజిఁ గాల్వరకుఁ । జరియింపఁగారాని చందంబు చేయు.
 గుంపులు గట్టెడి శ్రొవ్వాడి మగలఁ । బెంపుతోఁ బేర్చేర బిలుచుచు నపుడు
 నీ సైన్యనాథుండు నిలయోగ్ర కృత్తి । వాసో విలాసుఁడై వైరి సైన్యముల
 మాయ పన్నినయట్లు మఁత్రించి నట్లు । ధీయుక్తిఁ గలగాంచి తెలిసినయట్లు
 జ్ఞానాగ్ని నొకఁడు విశ్వము వ్రేల్చినట్లు । భానుభాను సమాన పాత బాహముల
 వంచయు వ్రాల్చియు వక్రల్పించియును । దుంచియుఁ దెంచియుఁ దుమురుచేసియును

జించియు నొంచియుఁ జీకాకుపడఁ గ | లంచియు బాణజాలముల భీష్ముండు
 పరమేష్ఠి విశ్వరూపము చూపినట్లు | పరమేశ్వరుఁడు వీరభద్రుడై నట్లు
 చూడ భాషింప మినుంగరాకపుడు |
 పరియలై పసచెడి పరసేన విజిగి | పటవ¹బైపై ని బటాపంచలగుచుఁ
 దేరెక్కడనో లక్ష్మ్యదృష్టి యెక్కడనో | యారాక యెవ్వఁడో యతఁడెట్టివాడో
 తెలియక పిదిటతప్పి ద్విగ్భమ²చెందఁ | జెలరేగి కాంతేయసేనల మోది
 గంగకీతఁడుగల్లుఁ గాకేమి రక్త | గంగాశతము నేడు గలిగించె ననఁగ,
 నితనికిఁ గాంతేయు లేమున్నవారు | ధృతి నేడు త్రిజగంబుఁ దినకపోడనఁగ,
 భీష్మపావకు రాజుఁ బెట్టినవాడు | ఊహ్యపాదైన దుర్యోధనండనఁగ,
 నెక్కడి గాండీవి యెక్కడిభీముఁ | డెక్కడి హా³ పీని యెత్తికోలునకు
 ననఁ బెచ్చు పెరిగిన, నాపగేయునకు | నెనసి భస్మంబెయ్యో నేలక్ష్యమైన.
 చూచుచుండిరిగాని శూరుపై నలుగు | పూచినప్రాణి యప్పుడు గల్గుకుండె.
 తేరి పగ్గంబులు దృఢముగాఁ బట్టి | శౌరి యప్పుడు నవ్యసాచి కిట్లనియె :
 “గెలుతునందువు భీష్మకృపగురుద్రాణి | శల శల్య యుతముగా శత్రుసైన్యముల ;
 నెన్నటికో గల్గు నీదై నరణము ! | నన్నిధిగానని చండి పెట్టుదువు.
 ఆపగేయుఁడు మిమ్ము నాహుతి గొనఁగఁ | జూపెదెన్నఁడు లావు శూరైకతిలక !”
 అనినఁ గ్రీడి : “యదేల యాతని మీదఁ | జననిచ్చి చూడుమా సర్వజ్ఞ, రథము.
 శరవృష్టి నార్పెద శాంతనవాగ్నిఁ | బరికింపు.” మనిన న పృథ్వీనాభుండు
 నేమి ఘోషము వార్ధి నేమిఁ బగుల్పు | నామహావీరుపై సరదంబు పటప,
 రణకాంక్షతో మీరు రండు రండనుచు | గుణఘోష మిగురొత్తఁ గురుపితామహుండు
 శితశరంబుద వృష్టిఁ జీకల్లు గలుఁగ | నతని యుగ్ర్యముల రయంబు వాకట్టి
 హరి సంపల్లిఁ జేయూర్ప రాకుండ | హరినూను రక్తమయంబుగా నేయఁ,
 దననొప్పి తడవక దైత్యారి హరుల | ననికిఁ గాల్కొనఁజేసి యరదంబు గడవ
 వడిఁ గ్రీడి యొక పాటవాతి బాణమున | నడిమికి నేనాధినాథు విల్గిలువ
 నతఁ డొండు విల్లెత్త నదియును దునిమె; | ధృతిఁ బార్థుచే విండ్లుతెగ నూటుదాఁక.
 అంత మహోగ్రుడై యతఁడొండువింట | నంతక పటు దంష్ట్రులనఁగ బాణములు
 పటపె; నన్నియును దప్పఁగ శౌరిరథము | పటపఁబట్టి యతండు బ్రతికెనే కాని.

1. పైపైబడఁ బరపంచలగుచు. 2. దృఢ. 3. చెదర 4. శరాంబుధి. (చూ)

మఱియు భీష్ముఁ డపూర్వ మార్గణ విద్య | మెఱసి వాలమ్ములుమేన గ్రుచ్చుటయు,
దాత నొల్లనియట్టి తలఁపున మనుమఁ | డాతని నేయుచో నవరాష్ట్ర మయ్యె.
హరి యప్పు డిట్లని యాత్మలోఁ దలఁచె: | “నరుడైన భీష్ముబాణంబుల నొచ్చె;
కరలాఘవంబు గంగాతనూజునకుఁ | బెరుగుచున్నదిగాని బీరువోదంత.

పాండవసైన్యంబు పాతెడిఁగాని | దండనాథునిఁ దాఁకు తలఁ పైన లేదు.
తాఁకుటెట్లు తదీయ దారుణాస్త్రములఁ | దేఁకువచ్చెడి నొచ్చి తిరుగుడుపడియె.
కురుపితామహుడేయు కోలలవలన | నురుమూర్ఛ గడిసిన ట్లున్నాఁడ సేను.
గురుసేన రిపుసేన కొలువమి యెఱిఁగి | నరుమీఁదఁ బొదుపుచున్నది నలుదెసల.
ఇట్టైన గాంగేయుఁ డీక్షణమందుఁ | బట్టిన తనబాస పతికిఁ జెల్లించు.

ఈ దురవస్థలో నేనూరకున్నఁ | గాదు కార్యం.” బని గణుటించుచోట,
నిప్పులు గ్రక్కెడు నిష్ఠురాస్త్రములఁ | గప్పె వెండియుఁ బార్థ గాంగేయుఁ డలుక.
గురు కృప కృతవర్మ గురుపుత్ర ముఖ్య | కురుయోధవరులు ఫల్గునుఁ జుట్టుముట్ట,
నాచేఁ సాత్యకి యత్తెత్తి చూచి | దేవవ్రతుని దాటి తెగిపాటుచున్న
యోధులకిట్లు: “నోపీరులార! | యేధర్మవిధము మీఁకిల్లు పాటుటలు?
క్రమ్మణఁ దల్లుల గర్భంబు దూఱ | నిమ్మాడ్కిఁ బోవుటో! యెఱింగింపుఁ డింత.
లనఘులార, యనిత్య మద్రువము ప్రాణ | మనుమాన మాచందమన మున్ను వినరె!
ఏ నున్నవాఁడ లక్ష్మీశుఁడున్నాడు | మా నరుడున్నాడు మరలి రం.” డనిన
శౌరి తమ్మునిఁ బలుకు: “సాత్యకి, నీకు | నీకీతి మరలింప నేమికారణము!
లీలతో భీష్ముఁ డేలింప రారాజ | భూలోక మేల నొప్పుదునె యేగల్గ!
కడు నొచ్చెఁ గటకటా కాంతేయసేన! | మడియింపనో పనిమార్లు త్రిప్పెదవు!
కవ్వడి తానొచ్చెఁ గలసేన విచ్చె | నివ్వేళ భీష్ముండు హెచ్చియున్నాడు.
ఇట రాజు తలఁకెడి నేనూరకున్నఁ | బెటులుఁగార్యంబు నాచెపు వీక్షింపు.
పట్టి కౌరవకోటి భస్మీకరింతు; | నెట్లన భీష్ముని నీఱుగావెతు.”

శ్రీకృష్ణుండు భీష్ముఁ డలవడఁ బోవుట

నని చేతిములుకోల నవనిపై వైచి | యనుపమ భయదాట్ట హాసంబుతోడ
నొగల పగ్గంబులు నుతలీలవిడిచి | భుగులున నవయవంబుల మంటలెగయ

ఘనరథం బపుడు దిగ్గన డిగ్గ నుటికి । తనచేతఁ జక్రమెంతయుఁ దేజిల్లఁ
గన్నులు కెంపారుగతిఁ గొంకుదేర । నన్నపుఁడెమటూర సంపెటజాఱఁ
బీతాంబరము దూలఁ బింఛంబు వ్రేల । నేతెంచు హరిఁ జూచి యెల్లకారవులు
సింహంబుఁ బొడగన్న జంకలు పోలె । సింహాన్యమూర్తికిఁ జీఁకులై పాఱఁ,
గమలజాండము హల్ల కల్లోలముగను । గములుగా మింట నక్షత్రముల్ రాల
విల్లు చక్కఁదగిల్చి వెనఁ గేలు మొగిచి । యల్లన గాంగేయుఁ డరదంబు డిగ్గి,
“పరమేశ, పరమాత్మ, పాండవవరద, । నరహరి, నరకారి, నన్నేలురాజ,
రావయ్య చంపుడు రాక్షసధ్వంసి ! । భావింప నేడువో ఫలియించె దవము.
అర్జునుచే నెన్నఁడగు నింక రిపుల । నిర్జింప నీకైన నిమిషచూత్రంబు.
భక్తవత్సలుడవై పరగ నీవిట్లు । భక్తుండనైన నాపై నల్లఁ దగునె !
అలిగి నన్నేమి నేయంగ నోపుదువు । జలజాక్ష, నీపదాబ్జము లేనుదలఁవ.
ఖండితవై రివక్రంబు చక్రంబు । దండితో నను దాఁకి తప్పిపోఁ గలదె !
తాఁకిననేమి నీదాసుండ నీకుఁ । దేకువఁ జూడరాదే యివ్విధమున !
అదియేల నీచేత నడఁగు వారలకు । వదలని వైకుంఠ వై భవంబుబ్బు.
ఏ నిట్టులల్లి నీవేతేర వలసి । పూని యేసితిఁ బాండుపుత్రుల నొవ్వ.
అలఘువర్తన, యే గృతార్థుండ నైతి ; । కలుగునే ! యీచాపు కాశ్యపాదులకు ?
ఇది నిగ్రహంబుగా దిది యనుగ్రహము ; । ఇదెకంత మదెచక్ర మెత్తవే దేవ !
ఘనత నంసారసాగరములోఁ బడితి ; । ననుగటాక్షింపవే నారాయణాఖ్య !”
అనునంత గాండివి యచటికిఁ బాఱి । తనలాపు కల్మి నాతని బల్మిఁబట్టి
దీనుడై యిట్లుఁ : “దేవ, నీకిట్లు । రానేల ? నా పరాక్రమ మెందుఁబోయె ?
రథికుఁ డొక్కొక్కవేళ రణములో నొచ్చుఁ । బ్రథితాత్మ, తప్పుగాఁ బట్టుదురయ్య !
అరివధకై నన్ను నాయత్త పెట్టి । కరమున నీకుఁ జక్రము చాల్చుదగునె !
ఈ వలిగెడిపాటి కేమున్నవాడు ! । దేవప్రతుండెంత తెగ నీకుఁదగునె !
అటఁ బోయితేని సాత్యకిఁ జంపినాడ । విటరమ్ము నానత్వ మింక వీక్షింపు.”
అని తెచ్చి నొగల్పె నచ్యుత సునిచి । యనిమిషేంద్రకుమారుఁ డపుడువిలైతై.
అనురారి పాంచజన్యంబొత్తై గ్రీడి । దెనలు భీతిల నొత్తై దేవదత్తంబు.
ఆమహాధ్వనికిఁ దూర్యములు మ్రోయించి । నీ మొనల్ పార్థుని నీలవర్ణునిని
భూరిసాయకములఁ బొందుచుఁ గదిసి । ఘోర వైఖరి నార్పఁ గోపించి యపుడు

ఎండినవనము దహించు చిచ్చునఁగ | గాండీని బాణ శిఖాచ్ఛటావధులఁ
 గాలుపఁ జొచ్చినఁ, గౌరవేశ్వరుఁడు | వేలుపునదికొడుకు విను మద్రవిభుఁడు
 భూరిశ్రవనుఁడును బురుహూతుకొడుకు | భూరిసాయకములఁ బొదివి నొప్పించి
 శక్తి తోమర గదా నప్తనారాచ | శక్తి నొత్తిన, నల్లి జంభారినుతుఁడు
 శరములు శరములఁ జక్కుగా నఱికి | నరనాథు ఘనశక్తి నడిమికి నఱికి
 గంగాత్ముజుడు వైచు గద నేలఁగలిపి | భంగమేర్పడ శల్కుపటుశరాల మణఁచి
 భూరిశ్రవుండు నేర్పున నేయు నప్త | నారాచముల నలిసలిచేసి యార్చి
 యభిమంత్రితము చేసి యైంద్రాస్త్రమేయ | సభిసవజ్జ్వాలల నది మిన్న ముట్టి
 యాయధకులమెల్ల నర్థి సీనుచును | బాయలై భవదీయబలములఁ గాల్చె.
 మందాకినేయుని మఱియును నస్త్ర | సందోహముల వియచ్చరులెల్లఁ బొగడ
 నాటి, శల్కుని విల్లు నడిమికి నఱికి | నూట భూరిశ్రవు నొగిలించి మించి
 రారాజు వత్సంబు రంధ్రంబుగాఁగ | నారాచ మేసి క్రన్నన మూర్ఖపుచ్చె.
 పుచ్చినఁ జూచి సీపుత్రులాగహము | ఇచ్చులఁ బిచ్చిల నింద్రజుఁ బొదివి
 యలుగులఁ బెట్టుచో, నైంద్రాస్త్ర మహిమ | నిలువనేరక కుంది సీపాఁజులెల్లఁ
 గెడయు గుఱుము లొడ్డ గెడవైన రథము | లడఁగు కాల్బంట్లు నుగ్గైన యేనుఁగులు
 విఱిగిన విండ్లుఁ ద్రెవ్వినచరణములు | జరిగిన గొడుగులై చెడి పాతె నధిప !
 ఆసేనలోనఁ గేశావళి నాచు, | భాసిల్లఁ బ్రేగులు పడగులు నురుగు,
 సరసమ స్తిష్కమాంసంబు పంకంబు, | సరిఁ చేలుచున్న యాన్యములు వడ్డములు,
 అడగొన్న గొడుగులు హంసలు నగుచు | నిడివిఁ బాఱు దొడంగె నెత్తురుఁజేర్చు.
 హరినరుల్ శంఖంబు లావేశనొత్తి | పరఁగించి యార్చినఁ బగిలె సీమొనలు.
 అప్పుడు తనయింటికరుగని రథకుఁ, | డెప్పుడు మెడలూడ్చ నెఱుంగని హరులు,
 సంతపెట్టని ప్రాతచదువు, వీడ్కొనిన | సంతటఁ గలుగు నిరాధార రథము
 నవరాత్రిమునుఁగ, నయ్యంధకారమున | నృపులు కయ్యముమాని నిజసేనలెల్లఁ
 దివియించి యిండ్లకుఁ దిరిగి వచ్చుచును | దివిజేంద్రసుతు శౌర్యతేజోబలములు
 కొనియాడువారును, గురుభిష్టకృతపుల | యనదతనంబున కడలెడువారు
 నగుచు నందును నిందు నధికప్రతాపు | లగు మహావీరు లత్యానంద నటనఁ

035, 1A2
550.3

భీష్మవర్ణము; తృతీయాశ్వాసము

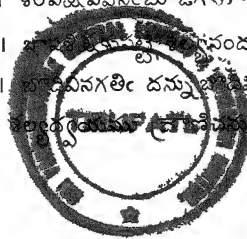
౧౧

జంచలాక్షీజన చారుకరాగ్ర | కాంచన చామర గంధాదులైన
యువచారముల కంటె యుద్ధంబులోని | యవచారములు మేలు అగులచే ననుచు
నిద్రించి రారాత్రి నిజశిబిరముల | రాద్రప్రతాపులు రాజరత్నములు.

చతుర్థ దివస యుద్ధము

అనయంబు నపుడెఱ్ఱనయ్యె సత్తూర్పు | కనక భేరులు మ్రోయు గన్నులు తెరిచి
కాల్యక్రియలు దీర్చి కారపు లనికి | గల్యాణగతి వచ్చుగడియ మున్నాడి
వెడలె గాంగేయు; డప్పిరునితోడ | వెడలిరి ద్రోణ వివింశతి కృపులు.
మఱియు బాష్టిక-శల్య మగధాది నృపులు | నెఱి వచ్చిరయ్యాజి నెలవున కపుడు.
పాండవ బలమును బయనమై వచ్చి | యుండుట నవ్వేళ నుభయబలములు
దలపడె నాయుధతతి వేడి మెఱుంగు | లల కాలమానసంహతి ముంచుకొనఁగ.
ఆర్పుల దిగ్గర్గ మల్లలనాడ | దర్పించి వివిధాయుధములఁ బోరుచును
ఆమెన లొత్తిన నట్టలు పోవు | చీమెన లొత్తిన నట్టలు వచ్చు
చోహరిసాహరి నూర్చిమాలికల | యూహకుఁ డగియుండె యుద్ధరంగమున.
అప్పుడు గాంగేయుఁ డర్జును మీఁద | నుప్పొంగు కినుక మహోగ్రుండై కవియ
నతనితోడ నృపాలుఁ డాచార్య యుగము | కృతవర్మ శల్యుండుఁ గినుక బాష్టికుండుఁ
గూడఁ నెక్కినఁ, బాధు కొడుకందఱకును | జూడఁ జూడ నకాల నూర్చుండై తోచి
పదిట నారింట్ల ముప్పదిట నేనింట్లఁ | బదుమూఁట వేదనాస్పదులుగా నేసి
వారి తూపులు దుర్నివారనిజాత్రు | ధారలఁ దునుమాడి తనప్రతాపాగ్ని
వెలుగొంద, భీష్ముండు వీర్యగర్వమున | బలభేదిపాత్రు చాపము దునుమాడి
యర్థచంద్ర శరణ నపుడు తానేయ, | నర్థచంద్రధరారియాత్మజుం డలిగి
క్రమ్మరించె శితాస్త్రకోటి నీమొనల. | బమ్మరించఁగ భీష్ముపై నారి మ్రోయ
నతఁడు విల్లునుమాడి యశ్రమలీల | నతిస్పృష్టి శరవృష్టి నవైన్ బొదివె.
ఇరువురుఁ దలపడి యిట్లేయునపుడు | శరపక్షపవనంబు జగరూక్రమించె.
భూప, నీతనయుండు భూరిశ్రవుండు | భూరిశ్రవుండు భూరిశ్రవుండు
మదగజంబులు నాల్గు మదగజవైరి | భూరిశ్రవుండు భూరిశ్రవుండు
శల్యునందను విల్లు చక్కుగా నఱికి | శల్యునందను విల్లు చక్కుగా నఱికి

31185

S.V.O. College
Library,
TIRUPATI.
Acc. No. 4015-3
Date

భూరిశ్రవను సంవబామ్మగారే జేసి | నీరినత్తుని జిత్రసేను నొప్పించి
 యార్చిన, నలిగి యయ్యుడునాత్మజుని | గార్చిచ్చుతునుకలు కారవభటులు
 వనికమొత్తంబు లిరులు గ్రమ్మంగ | బూని యెక్కిన, జూచి పురుహూతనుతుడు
 ఆపగేయునితోడ నాజి చాలించి | నీపొజ్జపై దేరు నిగిడించె నవుడు.
 పతి యంతః ద్రైగర్తపతిః గేకయులను | గృతవర్మ కృపులను గ్రీడికోల్తలకుఁ
 బురికొల్ప వారితో బోరెడు పార్థుఁ | బరికించి పాంచాలపతి తనూభవుఁడు
 ఆతని గడచి రయంబు శోభిల్ల | వే తేరుగడపించి విరుతులఁ దాకి
 సేనలు నలుగడఁ జెదరి పాఱంగ | భాను భానునమానబాణముల్ పఱపి
 కృపు మూఁడు శరములఁ గృతవర్మఁ బదిట | విపుల త్రిగక్రేళు విశిఖివింశతిని

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు శల్య నందను మడియించుట

గ్రుచ్చి యార్చిన, శల్యుకొడు కట్టియెడను | వచ్చి ధృష్టద్యుమ్ను వాలంపవాన
 గుప్ప జొచ్చిన, నవ్వు గోపంబు మదము | ముప్పిరిగొన పైన్యముఖ్యుండు వాని
 శరములు దునుమాడి చాపంబు నఱికి | హరుల నూతునితోడ నరదంబు నఱికి
 కవచంబు దునిమిన, గడివోని బీర | మిపురొత్త సవ్వీరుఁ డిలకు లంఘించి
 పలకయు వాలును బాహుద్వయమున | వెలుగొండ నీసేన వికసించి చూడఁ
 గాంచనకళిపుండు కంఠీరవాఖ్యు | నంచితోగ్రతఁ దాఁగునాకృతి దోఁపఁ
 గదిసిన, వాని యగ్గలిక సాహసము | త్రిదశులు పొగడిరి దివి విక్కటిల్ల.
 ఎఱకలు గల శేషుఁ డితడని తోఁపఁ | బఱతెంచు నమ్మద్రపతి కుమారకుని
 యాయమ్ములకుఁ బొఱ నమ్ములు పఱపి | పాయక పాంచాలపతికుమారకుండు
 వాలును బలకయు వ్రయ్యలు వాపి | పోల నొండొకకోల భువిగూల్చె వాని.
 తనయుని నీరీతి ధరఁగూల్చు ద్రుపద | తనయుని దండింపఁదలంచి శల్యుండు
 పెరుగు వింధ్యాద్రిపైఁ బిడుగులవాన | గురియు మేఘుడువోలె ఘోరాస్త్రవృష్టి
 గప్పిన, నతఁడును గప్పె మద్రేళు | నిప్పులుగ్రక్కెడు నిష్కరాస్త్రముల.”
 అని సంజయుండు చెప్ప నాంబికేయ్యుండు మనమున సంతాపమగున్మదై పలికెః
 “బెడిదపు విఱుగులుఁ బెద్దచావులును | విడువక నాయోధవితతిసేకాని

బడ దా పాండవేయ సైన్యముల | ఘనతర విజయ విక్రమములేకాని.
 యును దైవికం బేమనగలదు ! | తుది నింతవట్టునే దుర్నితిమహిమ !
 మకు కర్ణాదులఁగూడి దుర్నితి | కొడఁబడి పాండవేయులఁ బాసి చెడియె.
 ముపాయంబుల నేము పాండవుల | రాయిడి గెల్చువారముకామ యిపుడు.
 నఁగలవాఁడ నేవార్తయైన | వేవేగ నెఱిగింపు వెఱవక.” యనిన,
 తరువాతివృత్తాంతంబు వినుము | భూతలాధిప, యిల్లు పుత్రుఁ డీల్లుటయుఁ
 ంచాలనందనుపై నల్లి శత్రుఁ | డంచితలీలల నస్త్రంబు లేయ,
 ండును బ్రతిసాయకావళి నేయ, | నితరేతరాస్త్రభూయిష్ఠపై జగము
 చాగ్నిచే దొల్లి గ్రాగిన కాఁగ | భరియింపుచో, మద్రవతి పెచ్చుపెరిగి
 వదాత్మజుని విల్లు దునుమాడి రథము | విపులపైఁ బడనేయ, వీక్షించి యలిగి
 న్ద్రుఁ డరదంబు శత్రుపైఁ బఱపి | యాభీలగతి నేయ, నతని కోల్లలకుఁ
 కవుం డనువ వికర్ణుఁ డన్వాడు | భూరి పరాక్రమస్ఫురణ శోభిల్ల
 చ్చహుం డనువాడు దుర్మర్షణుండు | పుష్పాస్త్రునదృశరూపుడు దుర్మఖుండు
 భీమబల వివింశతి పురుషిత్ర | పురజిత్తు లనువారు భువి నంచలంప
 ంటఁ గవిసిన, నుల్లంబు చేప | యెక్కఁ దొమ్మండ్రతో నింద్రపౌత్రుండు
 కకాకృతిఁ బేర్చి యాలంబునేయు | సంతకు, విలుగోల యరదంబుఁ బడగ
 ంచుకొని వారి సైన్యనాయకఁడు | గాంధారిసుతులపైఁ గవిసి నోనేయఁ,
 కళోకం బాత్మజబాదల నాద్రువద | పుత్రుపైఁ గినుక నప్పుడు శత్రుఁ డడరె.
 గని మాద్రేయ లరదంబు లతనిఁ | గదియఁ దోలించి విక్రమగర్వరేఖ
 మామయరంబు మెఱుఁగువాలంప | సోన గూర్చిన, మూర్ఖజోపినట్లగుచుఁ
 సి శత్రుండు మాద్రేయద్వయంబుఁ | దలపడి పోరుచో ధరణీశ, వినుము
 సేనలఁగూడి వెన విరాటుండు | ద్రువదుండు మాద్రిపుత్రులకుఁ దోడ్పాటు
 డగ్గఱిన, నీసేనలు దొరలు | నాయెడ శత్రునహాయులై కవియ
 ఘోరంబయ్యె; నప్పుడు దివన | రాజొప్పె గగనమార్గము మధ్యనీమ.

భీమసేనుఁడు మాగధుగజానీకము మడియించుట

డుం గడఁజూచి యరిసేనఁ జూచి | యుప్పొంగు కినుక వాయుజుఁ డాత్మలోన
 కలకలములో నేను నావ్రతిన | జోక చేసెదఁగాక చుట్టాలు మెచ్చె

దడయనేటికి " నని తన తేరు 1 పాద | పడగగట్టినవానిపై నడపింప,
 నాకథ తెలిగి నీ యగ్రసందనుడు | ప్రాకట గజనహస్రములతో మగధు
 సతనికి నెదురంప, నరుడెంచు దంతి | తతిఁ జూచి యా నృకోదరుఁ డాగ్రహమున
 గదగొని యరదంబు గ్రక్కున డిగ్గి | కుదియక కరుల మార్కొను పూనికతోడ
 నిలమీడఁ జరియించు నెఱుకలతోడి | కులశైలములను మార్కొను వజ్రపోలె
 సింహనాదంబు చేసిన నమ్మదేధ | సంహతి మూర్ఛిల్లి చాపకట్టయ్యె.
 అంకుశాహతులచే నట నిల్పుచోట | నుంకించి ద్రావదేయులు మాద్రునుతులు
 సౌభద్రుఁడును వారిపై న్యనాయకుఁడు | నా భీమునకు నహాయత గోరి నిలిచి
 దంతావళంబులఁ దివులు మావతుల | గొంతు కిక్రోవులు ద్రెంచు కోలులు పఱప,
 మగధాధిపతి యభిమన్యుపై దంతిఁ | దగిలి డీకొలుప, నాతఁడు నారనమునఁ
 బచ్చి ముత్రైములొల్క భద్రేశ్వరము | వచ్చె; నామగధుఁ డవ్వాసవిసుతునిఁ
 దోమరంబున వైవఁ, దూలక యతని | చామరంబు సిదంబు శరమున నఱికి
 సౌభద్రుఁ డతనిపక్షమునఁ బొటమ్ము | వేధంగి నెత్తురు వెడల నేయుటయుఁ,
 గెడసె దంతియు వాడుఁ గీలూడిపడిన | వెడ ప్రతిరులు పోలె పీఠీంప సురలు.
 కాంచనమయ పుంఖ కాండజాలమునఁ | బాంచాలజుడు త్రుంచె భద్రేశ్వరతుల.
 వవనజ పటుగదా ప్రహతులఁ గరులు | కువలయంబునఁ దన్నుకొనుచుఁ గూలెడివి,
 తొండంబు లొండొండ తునిసి తూలెడివి, | బొండాలుగను మధ్యములు విఱిగినవి,
 హత్తిన మెదడులో నాణిముశ్యములు | మొత్తమైపడఁ గుంభములు విఱిగినవి,
 గుండియలవిసి గగ్గోలుపాటాదవి | కుండలతోడ రక్తములు గ్రక్మడివి,
 మోకాళ్లు తునుకలై మొగ్గి ఘీంకృతులఁ | దేకువల్ చెడిపడి తెరలడునవియు,
 బిరుదు కొమ్ములు విఱిగి పిడియెరుగులకు | సరి వచ్చి యెమ్ములు చదిసి పోయినవి,
 ధృతిమూలి దిగ్గిరఁ దిరిగెడు నవియు, | నతి భీతిఁ బాతెడు నవియును నగుచు
 రణవిశాచముల మార్గములై న సురలు | ప్రణవించి రందంద పవననందనుని.
 గజపురాధీశుండు గజముల మఱియు | నిజరణోత్సాహంబు నెఱయఁ బుత్తైర
 వినువక తనతోడి వీరులుఁ దాను | గసిమనంగుచు వచ్చె గంధవాహజుడు.
 తోయధి యుప్పొంగఁ దురగముఖాగ్ని | పాయక తోడ్తోన 4 బావుకొన్నట్లు

ఏనికవేటాడి యిభరక్షపంక । ఢేనిలగడ లోకభీతి గావించె,
దానును నెత్తుట దగవొప్పు దోగి । భూనాథ, యొక దొడ్డబూచియు బోలె
బావని కారవపారణ నేడు । గావించునని తోవఁ గలహించుచోట
నిలువక కారవనికరంబు వ్రేఁగు । పలుమాఱు కారవపతి నెపుచుండ
ద్రుపదపుత్రాదులు తొలఁగక భీము । నువభీములై చేరి యుభయపార్శ్వముల
శత శరాఘములచే శత్రుసేనాంగ । హతిఁ జేయుచుండిరి హర్షింప నృపతి.
అంత నీనుతునాజ్ఞ నడరి పైకొనిన । దంతి రథాశ్వ పదాతి వర్ణమును
గుడి మ్రొంగు నతనికి గుడినంది పిండి । వడియ మన్నట్లు నావని లెక్కగొనక
బాహుగ్రనిహతులఁ బదతాడనముల । నూహింప భయమైన యురముతాకుటల
నూరుబంధనముల నుగ్రహంకృతుల । దారుణ కిరణ గదావహరములఁ
జదికిలఁ బడఁ ద్రెళ్లఁజావ మూర్ఖిల్లఁ । జదియంగఁ జనియంగఁ జావకట్టుగను
కారవ సేనలఁ గలగుండు పెట్టి । మారుతి కరి తుంగమడుగీదిసెట్లు
విహరింప, నీ సేన విజిగి వెన్నిచ్చి । బహుభంగి నివ్వెఱపడిన మాత్రమున,
సేను మహాధ్వని నింగి భేల్ల । భీముపై నెరదంబు భీష్ముండు దఱిమి
వివిధాస్త్రకోటులు వెల్లిగొల్పుటయు, । జవమొప్ప నెడసొచ్చి సాత్యకి కడిమిఁ
గురుపితామహు మన్నిగొననెన్ని కొన్ని । శరములేయఁ, జలంబు సాధింప వచ్చి
యసుర యలంబునుఁ డను మహావీరుఁ । డనురారితమ్ముని నందంద యేయ,
బాణారితమ్ముఁ డప్పలభోజనుని । బాణాష్టకంబునఁ బగిలించుచోటఁ,
బోరాట కెడసొచ్చి భూరిశ్రవనుడు । నారాయణానుజ నారాచ నవతి
గ్రువ్వవచ్చిన, ¹వాని కోల్లల కలిగి । యప్పీరుండును గ్రుచ్చునంతమాత్రమున
నాసామదత్తికి ననుజులుఁ దాను । బాసటయై వచ్చి ఫణికోసకుండు
తై సేయునేయ, నచ్చటఁ బాండవులును । వానికి బాసటై నడివచ్చిరధివ !

భీముండు దుర్యోధనునితోఁబోరి మూర్ఖిల్లుట

అప్పుడు నీకుమారావళి మీఁద । నుహ్వాంగు కినుక వాయుజుఁడు కడంగ
నల్ప జంతువులపై నధికరోషమునఁ । గల్పాంత కాలుండు గవిసిరట్టై న
ఏమిగిరి తమ్ములు ; విభుండట్టిచోట । ఏగక కిమ్మార విద్వేషిఁ గాఁకి

చనుమరఁ దొమ్మిదిచండకాండములఁ | జొనిపిన, సతఁడాత్మఁ జురచుర మండి
 ధీరుఁడై సారథి తెచ్చిన రథము | బోరస నెక్కి యార్పులు నింగిముట్టఁ
 బది నారసములచే బార్ధివు నొంచి | వదరకాతనినూతుఁ బదిట నొప్పించె.
 నీనూనుఁ డరువది నిశితబాణముల | నా సమీరాత్మజు నతని సారథిని
 1వంచి శింజినిమ్రోయ వానిచావంబు | ద్రుంచి యార్చిన, బకద్రోహి బిట్టలిగి
 వేవేగ వేటొకవింట సాయకము | పావకాకృతి మండఁ బఱపి యాక్షణము
 కారవుచావంబు ఖండింప, సతఁడు | మారుతిపై మండి మఱియొండు వింట
 శేషజన్మాయుఁ బోని చిచ్చుఱకోల | భీషణగతి భీము బిట్టునాటిండ
 మ్రొగ్గె రథంబుపై మూర్ఛిల్లి యతఁడు | న్రగ్గె బాండుతనూజ సైన్యంబు లపుడు,
 అప్పుడు సౌభద్రుఁ డా ద్రుపదజుఁడు | తప్పక ద్రావది తనయు లేవురును
 రథచక్రములు మ్రోయ రయమున వచ్చి | పృథివీశ్వరుని 2వంపవెల్లువ ముంప,
 సంతలోఁ దెప్పిఱి యనిలనందనుఁడు | వింతగా నెఱుమంట వెడగంట నంట
 నురగాంకుమీఁద బిట్టుఱుకు యత్నంబు | దొరలెఱింగియుఁ గేలు దొనలకు రాక
 గజవైరిఁ దాఁకు దిగ్గజములువోలె | గజ గజ వణఁకిరి గజపురాధీశ!
 అప్పటి కపరాహ్ణమైనచో నేమి | చెప్ప నీ తనయులు సేనాధిపతియు
 జలసంధ నమ నులోచన విచిత్రులును | అల నుషేణుఁడు తమసాలోలువులును
 విను దుష్ప్రథర్షణ వికటు లుగ్రుండు | మన దీర్ఘబాహుండు మన దీర్ఘరథుండు
 భీమబాహుండును భీమరథుండు | భీముండు ననియెడు పేళ్ల వారపుడు
 ఒత్తరించుచు భీము నొగి బొదువుటయుఁ, | దత్తతీంపుచు నీదు దళములు చూడ
 మృగసమూహంబుపై మృగరాజు గవియు | తగవున వాయునందనుఁడును గవిసి
 నలిగాఁగ నొకట సేనాపతిఁ దునిమి, | జలసంధ మూఁటను జంపి యుద్ధతిని,
 సమరభీకరమైన చండబాణములఁ | గుమతి నులోచనాఖ్యుని మూఁట నొంచి,
 యొకకోల నుగ్రుని నుగ్రాదికనిచి, | యొకకోల భీమబాహుని రూపుమాపి,
 సరి భీమరథు నై దుశరముల వ్రాల్చి, | యిరువదేనిట భీము నిల బిల్కుమార్చి,
 దీర్ఘబాహుని మూఁట, దీర్ఘరథాఖ్యు | దీర్ఘనిద్రతుఁ గాఁగ ద్విశతిబాణములఁ
 గెడపిన విఱిగి తక్కిన కుమారకులు | వడముడి జమునిఁగా వగచి యందఱును
 గావవే గాంగేయ! కావవే! యనుచు | దేవప్రతునిమాట తెగిదూఱ, సతఁడు :

1. - నొంచి శింజినిమ్రోయ వాని చావంబు. 2. గొప్ప పెల్లువ. (మా)

“మీ రారి తేరు కిమ్మారారి తేరి । పై రాకమానరు పై రాకయున్నె !
 కురుకుమారకులార ! కురుయోధులార ! । ఘరికొనుఁ డాజికి ; బొడుఁడు శాత్రువుల ;
 లీలఁ గౌరవులపాలిటి భద్రకాళి । యై లావుచూపె నీ యనిలసంభవుఁడు ;
 నా కలదినముల నామాట మీరు । చేకొనుఁ.” డని ప్రోది చేసినచోట
 భగదత్తుఁ డప్పు డప్పాననిమిఁద । నగముఁబోలెడు దంతి నడిపించి కడిమి
 రథములు మెదియ వారణములు చదియఁ । బృథుల తురంగమబృందంబు చిదియఁ
 ద్రొక్కించుచును దొడ్డతూపుల భీము । రక్కసుఁ డేయుచో రాజేంద్ర, వినుము
 లభిమన్యు ముఖ్యు లయ్యనులేశుమిఁద । నిభరాజమిఁద సనేకబాణములు
 గుప్పిన, జేగురుకొండ చందమునఁ । దప్పక బహురక్తధారలఁ దోఁగి
 గజమును వాఁడును గడివోని వాఁడి । భజనతోఁ బాండవబలముఁ దోలుచును
 భీమాదియోధుల భీషణాస్త్రములు । దోమకాళ్లవిధంబు దోపంగ నగుచు
 రాచుకేతుయుగంబు రవిమింగఁ గడఁగు । దాహంబుదోష వాతజమిఁదఁ గడఁగ,
 మనసేన లుబ్ధి సమ్మదముతో నార్యై. । జనపతియును జయోత్సాహంబుతోడ
 దొరలును దాను వాతూలజమిఁద । నరదంబు లడరించుసంతమాత్రమునఁ
 బాఱజొచ్చె నృపాల, పాండవసేన ; । పాఱజొచ్చెను దైత్యు బలుతూపు లెందు.

ఘటోత్కచుఁడు మాయాబలంబునఁ గౌరవసైన్యముపై విజృంభించుట

అప్పుడు హైడింబుఁ “డకట ! మాతండ్రి । కిప్పుడు గానట యేనేల !” యనుచు
 మాయాబలంబున మదకరి నొకటి । నాయెడ నై రావతాకృతిఁ బన్ని
 యిట్టి యేనుఁగుమిఁద నింద్రభావంబు । నేట్లన తాఁబూని నిజసేనలెల్ల
 నమరులై వెంటరా ననువులుచేసి, । క్రమమొప్పుఁ దోడి దిగ్గజములో యనఁగ
 హిమకరరుచులు నాల్గేసి దంతములు । సమిత దుస్సహ మదోద్యద్గంధకములు
 కొనమింటి పొడవులు గోత్రకుంభములుఁ । దనరి నిజేభసంతతి వెంట నడవఁ,
 బనివడి తోడి దిక్పాలవేషముల । నొసరి దైత్యులు వెంట నోలి నేతేర,
 ఘన వజ్రహస్తృణై కాంతేయతతికి । ననికిఁ దోడేతెంచు నమరేంద్రుఁ డనఁగ
 మనసైన్యముల ¹మారిమనఁగెను బవన । తనయాదు లానందధన్యులై చూడ.

కౌరవపతిమీఁది కడఁక ననల్పు । వారణంబులుఁ దాను వరుస మీయనుర
యడ్డంబు వచ్చిన మ్రోడింబుఁ డతని । దొడ్డనారనములు దొరఁగించి నొంచి
ఘోర మాయాదంతి కొమ్ములు నాట ।
ఘోంకారములకు ¹దిగ్భిత్తులు నగులఁ । బంకించి పాతె మీ భద్రజగంబు.
కరి పాటు ²కనుకని గని భీమనుతుఁడు । కురుషతిపై దంతి గొలుపుట యెఱిగి
గురుఁ జూచి మిన్నేటి కొడుకప్పుడనియె : । “కురురాజుపై దంతిఁ గొలిపెడి నసుర ;
మనమింక నవ్వీరు మరలింప కున్నఁ । బనితప్పు ; దొరలేల పైఁ బడరకట !
భగదత్తుఁ డిద్దెత్తువనకు నిల్చినను । తగవు దప్పి గజంబు తాఁ బాఱఁ దొడఁగె.
కరియూధములు మీరుఁగదియుఁడు కదియుఁ । డరిదిరక్కను గెల్వ.” ననిచాటిచెప్పి
తామున్ను గడఁగి రథంబుఁ దోలింప, । దీనునంబునఁదోడితేరుల వారు
గురు శల్మ ముఖ్యులు కూడనఁ గడఁగి । శరపరంపరలు నిశాచరు మీఁద
నగ్గలం బేయుచో, నటఁ బాండవులును । దిగ్గన మ్రోడింబుడైన బన్నివచ్చి
కురుపైనికులఁ దాఁక ఘోరమై యాజి । నరవి దేవాసురనమరంబు మించె.
అందు గంగానూతి యధిప, గీర్వాణ । బృందంబు గొనియాడ భీకరాస్త్రములఁ
గనువు గొట్టిన యట్లు కాంతేయ³లముఁ । దనపేరువాడి యెంతయు విచిత్రముగఁ
జంపుచో, మ్రోడింబు సామజ ప్రతతి । యింపారఁ గపట దిగీశులుఁ దాను
నలుఁగడ రిపుసేన నలియఁ ద్రొక్కుచును । గెలయు వీరులఁ దలక్రిందు నేయుచును.
గొమ్ముల రథములు గ్రుచ్చి నలైసల । కమ్ములుగాఁ బాఱవైచుచుఁ జెలఁగ
గురుఁ బల్కె మిన్నేటి కొడుకు వెండియును : । “సురవైరితో నాజి చొప్పడదిపుడు;
ఇనుఁ డస్తగిరికేఁగె; నల్లి ప్రాధుఁడనె । చనుదెంచి యుద్ధశేషము నడపుదము.
నేటికిఁ బోదము నృపుఁ దోడుకొనుచు ; । గాటంపు ధూళితోఁ గ్రమ్మెఁ జీకట్లు.”
అని సేన ⁴దివిపించి యతిభీతుఁడైన । జనపతిఁ గొని నివేశములకు మరలి
చనిన, శంఖాది ఘోషంబులతోడఁ । దనరారు సింహనాదంబులతోడ
వర వంది జనుల కై వారంబుతోడ । నరసులై మ్రోడింబు నన్ను తింపుచును
జనిరి పార్థులు నివానములకు నఖిల । జనవల్లభులు గొల్పి నంప్రీతి ” ననుచు
నాలవనాటి రణప్రసంగంబు । పోల నర్పంబుఁ జెప్పుట చెవులార

1. దిగ్భిత్తులు. 2. మనుషుకరి. 3. దీపించి (మూ). 4. దిగ్భిత్తులు.

విని యాంబికేయుండు వెలవెలఁ బాఱి | తనతలంచిన యట్టి తలఁపులుగాక
పలికె నంజయు : “నెన్ని భంగుల మనకు | గెలుపు లేని విధంబు గినిసి చెప్పెదవు.
కొండగా వేఁజాతు గురు భీష్మ కృపులఁ | బాండవులకుఁ దృణప్రాయులైఱ్ఱిరి ?
దండనాథత్వంబు తారు వాటించి | భండనంబునఁ జేయపారుషంబెద్ది ?
లేదుగెల్పు ; లలాట లిఖితమో ; దీని | కేది కారణము నాకెఱిగింపు.” మనిన
నతఁ డిట్లు చెప్పె : “సీమడుగ నేమిటికి ? | మతి నీకుఁ దెలియని మార్గంబు గలదె !
విను ధర్మవృద్ధియు విభవంబు నిజము | వినయంబుఁ గలవారు వెలయఁ బాండవులు.
ఈ నాల్గు గుణముల కెడయైన నీదు | సూనులు జయసిద్ధిఁ జెందుట యెట్లు. (?)
1వెనుకను విదురుచే వేయుభంగులను | వినన యర్థంబిది విన్నవతి యేల !
కొడుకులు దున్నీతి కోరి చేయుంగ | నుడువవై తివి నీకు నున్నదే 2జయము !
తొలినాటి రణమున దుర్యోధనుండు | బంధేదిసుతునిచే భంగంబు నొంది
యారాత్రి సీవివృడడిగినయట్లు | కౌరవవృద్ధు డగ్గఱి యడుగుటయు,
నతఁడానతిచ్చిన యర్థంబు నీకు | హితమతి నెఱిగింతు నిభవునినాథ !

కృష్ణార్జునులు దుష్టనంపారమునకై జన్మించిన నర నారాయణులని
సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రుని కెఱిగించుట

కౌరవేశ్వరుఁ బల్కు గాంగేయుఁ డపుడు : “ వారికిఁ గలవాడు వాసుదేవుండు ;
అతఁడున్నచోట జయం బేమిచోద్య ? | మతఁడు సర్వోత్కృష్టుఁ డాదైద్రవంబు ;
తన్నెఱింగి భజించు తద్దక్షులఁ బ్రోచు ; | తన్నెఱుంగనివారు ధరణిఁ బెక్కండ్రు ;
అట్టివారికిఁ గదా యాపదలెల్ల ; | నెట్టన వారిలో నీవునొక్కఁడవు.
ఇతనిఁ బాండుకుమారు లెఱిగిభజించి | కృతకృత్యులైనారు గెలుపు దుర్లభమె !
నరకు సేయవు నీవు నకలంబు వినము | కరురాజ, మును హిమకూటకైలమున
సుర సిద్ధ సాధ్య పిరక్షోయక్షగరుడ | పరివృతుండై పద్మభవుండు కొల్వొండీ
మణిమయంబైన విమానంబు నొకటి | ప్రణతాంతోక్షమార్గంబునఁ గాంచి
యట పోయి చూచుచో నందు విష్ణుండు | వటువ్రతశాయి విశ్వంభరాధిపుండు
దేదీప్యమానుడై దివ్యులు గొలువ | వేదనాదములతో విలసిల్లుచుండఁ

1. శరవకు. 2. జయన. 3. యక్షోరక్ష. (మా).

గాంచి మ్రొక్కి నుతించి కరములు మొగిచి । కాంచనగర్భుండు ఘనభక్తి బలి
 “నీరజనాభ, యే నీనాభిఁ బుట్టి । యీరేడుజగము లే నెఱిగినపాటి
 కలిగించినాడ, రక్షకుడవై నీవు । నిలువరింతువు గాక నిఖలైకవంద్య !
 అవధరించితివె ! మర్త్యంబున కిప్పుడు । దివిజ వైరులు డిగ్గి దీవు లేలుచును
 మనుజాకృతులు దాల్చి మానుషక్షోభ । మొనరించుచున్నవా రుర్విఁ గ్రిక్కిరి
 యదువంశమునఁ బుట్టి యణపవే వీరి, । త్రిదశకార్యం బిది దేవతారాధ్య !
 నరుడు మిత్రుడు నీవు నారాయణుడవు । నరుడును నీవు మాన్పరె భూమిప్రేగ
 అని బ్రహ్మప్రార్థింప నట్లకాకనుచు । దనుజారి వోయె సంతర్ధాన గతిని.
 అప్పుడు కొలువువా రాబ్రహ్మజూచి, । “యిష్టస్య త్వరో ! యిరువురున్నాఁ
 లేజోభిరాములు దేవ, నీ పనికి । నోజతో మైకొని యుడువీధిఁ జనిరి
 యానతి యిం .” డన్న నా దివ్యతతికిఁ । బూని బ్రహ్మయుఁజెప్పెఁ బూర్వాపరంబు
 “నీ రాదిమునులు వివేకింప నరుడు । నారాయణుడు వీరి నామధేయములు.
 త్రైలోక్యవంద్యులు ధరణీభరంబు । తూలింపఁ గవట దైత్యులఁ ద్రుంచివైవ
 ధరఁ బుట్టుఁ డని యేను దద్ద ప్రార్థింప । గురుకృప వా రియ్యకొనిపోయినారు.
 దేవకార్యములెల్లఁ దీర్తురు వీరు, । వేవిధంబుల డిగ్గవిడువ రాశ్రితుల,
 తమ్ము నొల్లనివారి దయలేసివారి । నిమ్మహి వధియింతు రిమ్మహామునులు ”
 అని చెప్పి యజుఁడేగె నాత్మీయపురికిఁ, । జనిరి దివ్యులు యథాస్థానంబునకును.
 ఈకథ మునులచే నేవింటిఁ దొల్లి । నీకుఁ జెప్పితి నేడు, నీవును నింక
 నయ్యాది మునులతో నాగ్రహంబుడిగి । నెయ్యంబు వాటింపు నేడైన నీవు.
 మునులు నీకీబుద్ధి మును చెప్పినారు. । వినఁ జెప్పెఁ బలుమాఱు విదురుండు బుద్ధి.
 కాంతేయులును మీరుఁ గలిసివర్తింపుఁ । డెంతయు హితమిది యెల్లవారలకు.
 ఆశ్రయింపుము కృష్ణు సతనిఁ గాంతేయు । లాశ్రయించియె కాదె ! యధికులై రాజు.
 పనిన దుర్యోధనుం డామాటలెల్ల । వినియును వినమిగావించెఁ గావునను
 మీకేల నీతులు ! మీకేలబుద్ధి ! । చేకొని యోర్తురే చేటుపాటునకు !
 ఎను మిట్లు శిబిరప్రవేశంబు చేసి । ఘనులు కాంతేయులుఁ గౌరవోత్తములు
 బ్రదించుచో రాత్రి నీ పెద్దకొడుకు । విద్రుమాధరులు నేవించు నేవందు
 గాలపట్ట మసహ్యమని మానుమనియె । గాలికుమారుఁ డక్కడఁ బుట్టుననుచు.

వంచమదివన యుద్ధము

సన్నద్ధులై వీరును వారు । ఆగుబ్బతిలఁగఁదూర్యములు ఘోషింప
 దాఁకినధూళి మిహిరునిఁ గప్ప । నన్ని దిక్కులుఁగప్ప నస్తుదీధితులు,
 ల శేషాహి యల్లల నాడ । నేర్పులు పతులతో నెఱుపుచు నడచి
 జొచ్చినచోటఁ గౌరవులపుడు । బలముల మకరికాభావంబు పోజు
 ప డేగమార్గమునఁ బాండవులు । భావింపఁ దమనేనఁ బన్ని , రందునకు
 ప పట్టె భీమసేనుండు నిలిచె , । నరి ముఖంబయ్యె ధృష్టద్యుమ్నుఁ డెలమి ,
 లైరందు శిఖండి సాత్యకులు , । చెన్నుగా వీపయ్యె జిష్ణుని కొడుకు ,
 ప మెడయయ్యె , వామపక్షతకు । డాసె మత్స్యపుండు , నెట్టన ద్రుపదుండు
 ములందు దక్షిణపక్షమైరి , । కైకొని యురమయ్యెఁ గాశ్మీరుఁడందుఁ ,
 ప కవలు పాదద్వయంబునకు । నొనరిరి ద్రౌపదేయులు పిఱుఁడునకుఁ ,
 టియోధులు ధర్మనందనుఁడు । నొక్కట నిగిడి ర య్యభయపార్శ్వముల.
 హంబు లిట్లు మహతోత్పాతజనన । బాహుశ్యములు గాఁగఁ బన్ని యిర్వాగుఁ
 డి శరవహ్ని దందహ్యమాన । బల భంజనోద్యాన వాటికా ప్రాణి (1)
 డె నన్యోన్య భూరిరక్తాఘ । పారిష్లవచ్ఛత్ర బహుపతాకముగ
 ట్టి మకరికా వ్యూహంబు చొచ్చి । మగఁటిమిఁ గిమ్మారమర్ది యుష్పోగి
 కాభంగంబు మారుతి తొల్లి । ప్రకటవైఖరిఁ జేయు పగిదిమైఁ గలఁచి,
 న్నవీనుతుఁ దాఁకి సరవిమైముంప ।

బాణాగ్ని నమ్మారుతిమీఁద । మండింపఁ దొడఁగినమాత్ర నర్జునుఁడు
 లనుతుఁ దాఁకి చాపంబు నఱికి । వంతుగా నురమున వాలమ్ము పఱపి
 ప సేనలనెల్ల నాహతప్రహత । హతముగాఁ గలఁచుచో, నతఁ డొండువింట
 స్త్రుములు దొడి దివ్యులు చెదర । సస్యసాచిశరీరసంధులు గ్రువ్వ
 డట్టి చాపంబు నడిమికి నఱికి । శితశరంబుల భీష్ముఁ జింపఁ జొచ్చుటయు
 ంర్యుఁ గదిసి యిట్లనుఁ గౌరవుండు . । “ నీచేవ నీరేవ నేడుగా కెపుడు
 పాలార్చెదు పాండునందనుల . । ఇట్టియుపేక్ష నీ కెన్నఁడు మాను ?

వలెనన్నఁ ద్రిజగమ్ము వాలమ్ము మొనను । నిలుపుదు రఘువతి నిలిపిన ట్లబ్ధి
 వండనాథుని బాణతతులఁ గైకొనక । చెండఁ జొచ్చె బలంబు జిష్టుండు వాఁడె.
 పప్పరికించుట యుచితమే ।” యనిన । నప్పలుకుల నొచ్చి యాచార్యుఁ డనియె .
 ‘ కినిసి గాంతేయుల గెలువరాకునికి । వినఁ జాటనా ! నీకు వినవైతిగాక.
 నువి నముద్రములోన బుట్టవైవంగఁ । దవిలినంత జలంబు దవిలినట్లేము
 సూచేత నైనంత మాత్రంబు పెనఁగి । చూచెద మామీఁద శుభ మీశ్వరాజ్ఞ ’
 ని మొనగడచి ద్రోణాచార్యుఁడడరఁ । గని పార్థుసేన లక్కాఁకకుఁ గాక
 గుఱచో, సాత్యకి వెఱవకుఁ డనుచుఁ । దాఁ గడంగి శితాశ్రుతతి ద్రోణమీఁద
 భాద్రపదాంబుద ప్రకట వర్షముల । యుద్రేకిభంగి నేయుచు విల్లు దునును
 గుచు వేటొక వింట నారాచశతము । తెగకుఁ దెచ్చి గురుండు తెగకు నాకనుచు
 నేయు నేయ భుజంబులు నునురుఁ । బీనవక్షముఁ గరబిల ముచ్చిపోయి
 గాలఁజొచ్చుటయు, వాతూలనందనుఁడు । గాలివేగంబునఁ గదియంగ వచ్చి
 గోణుఁ గుంభద్రోణ దుర్గార ఘోర । బాణజాలముల నొంపఁగఁ, జూచి యలిగి
 ంగేయ శల్యు లాకలశజాతునకు । నంగదఁ దోడ్పడి యనిలజమీఁదఁ
 డకాండాఖండ శతములు పఱవ, । గాండ్డివినుతులు నొక్కటఁ గృష్ణసుతులు
 గ్రకాండముల నయ్యోధులఁ బొదివి । నిగ్రహించిరి తమనేర్పులు మెఱసి
 న్నడు నీయోధు లట్టిట్లుపడఁగఁ । బట్టిన ముష్టిఁ జాపంబు గర్జిల్ల
 ంగేయుఁ దాఁకి శిఖండి యుత్పాత । భంగి నేయ, నతండు బవరంబు మాని
 ఁతితోడి రణంబు పాడియే యనుచుఁ । బొడపువ్వు గన్నట్లు బోరనఁ దొలఁగి
 యినఁ, గురురాజు బుద్ధిలో వగచి । యాయెడఁ దెఱపికి ననువుగా నపుడు
 వార్యుఁ బురికొల్ప, నతఁ డశ్రువిద్య । ఖేచరతతిమెచ్చఁ గినిసి యాతనిని
 ను ; నేసినతూపు లితఁడు ఖండింపు, । నేయు వెండియుఁ దూపు, లితఁడు ఖండించు
 లువిద్య నితనితో వీడాడలేక । తొలఁగె నింతియకాక ద్రుపదజనందు
 కప్పు గాంగేయుఁ డెన్నినాఁ !” డనుచు । నీతికోవిదులాడ నిగిడి శిఖండి
 ఁణుఁ దూపులఁ గప్ప, ద్రోణుండు నతని । ప్రాణంబునకు నల్లి పాఱవాతమ్ము

ను మొఱనాటి మూర్ఛామగ్నఁజేయఁ | గొనిపోయె రథచోదకుఁడు వానిరథము
 త్తఱిఁ గాంతేయు లాగ్రవావ్యగ్ర | చిత్తులై కవియ, నీసేలుఁ గవియ
 దడి కయ్యంబు శంఖ నిస్సాణ | దుందుభి పటహాది తూర్య ఘోషముల
 శిభయంకరమయ్యె నాహాప్రహత | చతుర సైనిక శస్త్రసంధానరూఢి
 యలతాధ్వనులు గర్జాలీల గాఁగ, | రాలెడు 1రక్తధారలు నృప్తి గాఁగ,
 ప ఖడ్గరోచులు విద్యుత్తుల్ గాఁగ, | బొసఁగ ధరాధూళిపోలె మేఘమును
 వణుఁ జంపిన రణభూమి పోలె | నేవంక బాహువు లేవంకఁ దలం
 కనెడ నెండిపోయిన ద్రాక్షపాదల | బెడఁగుఁ దీపించు ప్రేగుకుప్పలును,
 ఁగు ముత్యాలచిప్పలు నోళ్లు విచ్చు | కరణి నోళ్లను విచ్చు ఘనముఖంబులును,
 డప్పన వితిగిన కదళీవనంబు | చాచ్చున ధరజాగి చదియు పెన్దొడలు
 ఁడుకొన్న రణంబు మృత్యుంజయోగ్ర | తాండవాడంబర స్థలము దానయ్యె
 స్తిచో భీష్మండు ననిలనందనుఁడు | నిట్టడి ప్రముఖులై(1) యిరువంక నిగికి
 టునకెక్కుచోఁ బొడివి నీసుతులు | కోటికాల్పంట్లతో ఘోటకద్విరద
 క్షతో సామంతలక్షతో భీరు | సక్షీణగతిఁ దాకి యూజి నిశ్శంకఁ
 క్తుల సురియల గదలఁ గుంతములఁ | నత్తశంబుల ఘోటకాస్త్రశస్త్రములఁ
 బ్బిన, మొగిళ్లులు గప్పిన నగము | చొప్పున భీముఁ డాచోదకు నోర్చి
 కయును దాను నక్కదుపుల కుఱుకఁ | జెదరి యమ్మూర్తి వీక్షింపను వెఱచి
 ల పైఁబడ్డఁ గాకోలకులంబు | పోలికఁ బఱవ, భూభుజుఁడు పోసిక
 ంధార యవన త్రిగర్త సోవీర | సింధు కాళింగాది సేలఁ గూర్చి
 వి వికర్ణ దుశ్శాసన ప్రముఖ | సకిల మహావీర సాంగత్యమునను
 చి పనిచినఁ, జెదరక యెక్కి | పావని పార్థులపై నాజినేయ.

న్నదన్ని యదల్చి వివృచ్చుఁ డార్వఁ | బన్ని చేది కహాశ పాంచాల ముఖ్య
 ములతో సైన్యపతి కురురాజు | బలములపై నెక్కి పటపె గొణముల
 రటు గుంపులై వచ్చిన కల్గి | వీరులు విందానువిందు లన్ వాగు
 శిరాజు నెదిర్చి కడునొప్పు సచుర | కౌశలంబు సమంబుగాఁ బోర రథివ !

ద్వంద్వ యుద్ధము

అంత జయద్రథుం డనిలనందనుని, | అంత వికర్ణాఖ్యుఁ డా సహదేవు,
 నెఱి చిత్రసేననామకుఁడు శిఖండి, | నెఱి విరాటసుతుండు నీ యగ్రసుతుని,
 నరార నకులుండు త్రైగర్తవిభుని, | విను చేకితానుండు విష్ణుసోదరుని,
 డిసూనుఁగు ధృష్టకేతు, సుమిత్రు | హైడింబుఁడును గూడి యధికయత్నమున
 పడఁ దాఁకిరి సాశ్వకేకయులు | వరుస నేమచెప్ప వారినత్వములు |
 పుడు ధృష్టశ్యముఁ డాచార్యుఁడాఁకె, | శృపుఁడాఁకె యమనూతి, క్రీడి భీష్ముని
 ఁకెను, ద్వంద్వయుద్ధం బిట్లు మెఱయఁ, | డాఁకె సేనలురెంఁగుఁ దమలోనఁ దాము
 ఘట్టనంబుల జనియించి వహ్ని | మరలించె మధ్యాహ్న మార్తాండరుచుల.
 ములు తాఁకిన రయమునఁ గరులు | పృథివి బొమ్మరములై బిరబిరఁ దిరుగు.
 రదంబు లొఁడొండ దివియుచో రథము | లురవడి విఱిగి యుద్ధోర్విలోఁ జెదరు
 రి ఖుర నిహతి వ్రయ్యలువాటి చెదరి | ధరణి నేర్పడవు పదాతివర్గములు
 లుబంట్ల వ్రచండ కాండవర్షములఁ | గీలాలమయములై గెడయు గుఱ్ఱములుఁ
 గిన సంగరాంగణము దివ్యులకు | ఫలియించె ననిమిషభావ మీక్షింప
 పుడు భీముని యాహవక్రమము | చెప్ప నాశ్చర్యమై సేనఁ గారింపఁ,
 మల్లి భీష్ముఁ డాగంధవాహజుని | గరళ పావక శిఖాకారబాణముల
 ము శిరంబు బాహులు విదారింపఁ | గరువలి సుతుఁడును గద వడి నేయఁ
 చి సాత్యకి యెడసాచ్చి యాభీష్ము | వే చక్రమయ బాణవితతి నొప్పింప
 ఁ డట్టితూపుల నాతని నొంచి | శితశరంబున సూతుశిరముఁ ద్రుంచుటయుఁ,
 చావఁగా నతున్ బరువైన యట్లు | హితుఁడుసారిధి చావనిటఁ దేరిహరులు
 మెత్తుకొనిపోయె రధికయత్నములు | వృథచేసి యితరాశ్వచితతి మోషింప
 ట్టుఁ డడ్డము రండు బలువిడి గూడ | ముట్టుఁ ” డంచు బలంబు మోహరింపంగ
 య్కి విన్ననై జడియుట చూచి | సత్య శాంతనవుండు శాంతనవుండు
 క గాంగేయుఁ డింతయు సరకు | నేయక తొలఁగి తత్సేనఁ జెండాడఁ
 ఁగొని విరటుండు కడుకోపమెత్తి | యనిమిషనదిసూను సదలించి తాఁకి
 య్యముఖాకార మార్గణసమితి | మత్స్యగంధీశుకుమారుని నొంపఁ,
 మతులు (సూ)

బులి కోలలేసినపోల్కి నాభీష్ముఁ | డలుక రెట్టించి మత్స్యాధీశుమేన
 నవ విశిఖంబులు నాటి నారాచ | నవతిఁ దేరును విల్లు నడిమికి నటికి
 పాదచారు నొసర్పఁ బార్థుఁ డద్దెనకు | నాదట నిగుడుచో సర్థమార్గమున
 గురుసూతి యడ్డమై “కుంతిజ, పోగు | శరపిద్య నాతోడఁ జర్చింతుగాక
 పూర్వమత్సర మిటఁ బొమ్మనఁ బోదు | గర్జివై తొలఁగక కవియుదు గాక”
 అని ఘోరశరవృష్టి సర్జునుఁ బొదువఁ, | గినుక నాతని విల్లు క్రీడిదున్నాడి
 కోడొక కేల విజ్ఞోడుగావింప | నోడక గురుపుత్రుఁ డొండొకవింట
 నెఱపిడుగులఁబోలు నిష్ఠురాస్త్రములు | పఱపి, కృష్ణునిమేన ఫల్గునుమేన
 పునిశితాస్త్రంబులు చొనుప, సర్జునుఁడు | కనుఁగొని నవ్వి యల్కరుఁ గాలుద్రవి,
 గురుసూతి సంధించుకొనిన చావంబు | కరచక్రమున రెండుగా సంహరించి
 యొడలెల్ల నోడుగా నుగ్రబాణములు | వడినేసి యంతఁ గవ్వడి కృపదలఁచి
 మకట బ్రాహ్మణు నొంపనైన దేమనుచు | సుకృతి వాసవి యొండుచోటికి మర
 గాంధారసేనతోఁ గలహించుచోట, | బంధురోత్సాహముడై పావని యచట
 నీష్ముపై నురుకోపభీష్ముడై యపుడు | గ్రీష్మార్కు మొగిలడ్డగించు చందమున
 సరత చూపుచో దేవ, నీనుతుఁడు | మారుతసుతునిపై మార్గణావళులు
 నిగిడింప మగిడించు, నృపతి వెండియును | నిగిడింప మగిడించు నృప, కీచకారి.
 ఈభంగి సంగ్రామ మిరువురు నడవ | శోభితతనులతాళూరులఁ జూచి,
 గగపుట్టి తమలోన వారికి వారు | “జగదేక సౌభాగ్య సదను లిర్వురును,
 అంబికేయునిలోభ మకట! వీరికిని | ముంబరంబుగ రణంబునఁ బోరవలసె.
 ముద్ధోర్వి నొకనిచే నొకఁ డీల్గుఁ గాని | బద్ధ వైరుల కేది (బ్రదుకంగఁ దెరువు!
 కఁడిందు రాజు వేటొకఁడు దైత్యారి, | యొకఁడిందు గుఱులైన యుర్వరవాఁడు
 నినుకొని, రంత సర్పాంకునిఁగావ | నినిమిషనదిరూనుఁ డనుజద్వయమును
 సచ్చి వాయుజుమీఁద వాలంపవాన | విచ్ఛలవిడి గుప్ప వీక్షించి యపుడు
 కాభద్రుఁ డెడసొచ్చి శాతాతిశాత | భూభయంకరబాణములు కోటిసంఖ్య
 పడరించి యందొక్క యచుజుని రథము | పడగతోఁఖింగించి బాణత్రయమునఁ
 మరుమిత్ర, నిన్నేల పోనిత్తుననుచు | సురము నోనేసిన నొఱుగి మూర్ఛితై
 క్రత నేనుని విల్లు ఛేదించి యింద్ర | పౌత్రుఁడు వాలమ్ము పఱపి బిట్టార్చె

సురనదీసూను వక్షోవిధియుంగు । శరపంచకము నాటి చాల నొప్పించి
సారథిఁ జంపి యశ్వములఁ జెడఁడ । నారథికుఁడు వేగ నన్నియుఁగూర్చి
లయశాల శూలి లీలా విభవముగ । నయుత ప్రయుత నియుతాపారసంఖ్య
శరములేయఁగఁ బ్రతి శరము లార్జునియుఁ । బరఁగించి రారాజుపై తేరు పఱవ

అభిమన్యు లక్షణ కుమారుల ద్వంద్వయుద్ధము

నుతగతి శుభలక్షణుండు లక్ష్మణుఁడు । హతవైరి నీపౌత్రుఁ డభిమన్యుఁ దాఁకి
శరముల మేను జర్జరితంబు నేయ । హరి మేనయల్లుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచు
నారు నారాచంబు లతని వక్షమునఁ । దూఱంగ నేసి కేతువు విల్లు దుఃఖి
రథ రథ్యములఁ ద్రుంప, రాగాజుకొడుకు । పృథివికి లంఘించి నీరంబు చెడక
శక్తి బాహుశక్తి సమకూర నైవ । ముక్తాఘరిత బాణముల నది త్రుంచి
యమ్ము లంతంతకు నగ్గలంబేయ । నిమ్మాడ్కిఁ గాదని యెఱిగి యాకృపుఁడు
జమునిముందఱఁ బడ్డ జుతువు నొక్క । ప్రమథుఁ డెత్తినభాతి బాలుని నెత్తి
తనతేరిపై నిడి తద్దవేగమునఁ । జనిన, భీష్ముఁడు కోపసంభ్రమమునను
గౌంతేయసేనపైఁ గడఁగి నిస్సార । కాంతారమున నగ్ని గవియుచందమున
శరవహ్ని దొరఁగొని సంహరింపఁగను, । హరిసోదరుం డాగ్రహాభీలుఁ డగుచు
సేనలతో భీష్ముఁ జీరికిఁ గొనక । భూనభోంతరము తూపుల రాశిగాఁగ
ధర యట్టి ముట్టడఁ దలఁకెడిధంగి । నురు రజోరూపమై యుడువీధిఁ బ్రాఁక
మనసైన్యముల మారిమనఁగి గాంగేయు । తనువున భీకరాస్త్రము లారు నాట
భూరిశ్రవనుఁ డల్లి పూర్వవైరమున । నా రథికునిఁ దాఁకి యలుగు లన్నియుచు
ఖండించి తనువునఁ గాండద్వయంబు । చండిను నాటింపఁ జలియింప కతఁడు
పుట్టత్రవ్వి ఘోండ్రుఁ బుట్టించుచట్లు । గుట్టుతో నొడలఁ బ్రేవులు తెల్లనేసి
ధనువు ఖండింప నాతఁడు నొండుధనువు । గొని కృష్ణసోదరుఁ గని కాడనేసి
సారథిఁ దునుమ, నశ్వములకుఁ దానె । సారథియై నేత్రసరణి కౌపార
దాయ మేనెల్ల రక్తమునఁ గెంపార । సాయక శతసహస్రములేసి యార్వ
నోరి, నీకేలరా । యుద్ధ మిట్లునుచు । నారాచ మొక్కటి నాటిక నగ్ని

దిమ్మువట్టి యస్త్రము చేయివదల | బలువిడి సాత్యకి బలములు కడగి
 మదత్తకుమారుఁ జాట్టుముట్టుటయు, | నా మహాసేన మహాసేననిభుఁడు
 నుకొని రెండును మూఁడును నాల్గు | తునుకలై పడఁ బెద్దతూపులు పఱపి
 మొన లొనంద నిభృతులై యార్వ | సోమదత్తనుతుండు శూరత నెఱవ,
 సోదరుని నూను లాగ్నేయ ముఖ్య | లరయఁ బదుండు గర్వాంధులై యవుడ
 రిశ్రవసు తేరు పొదివి యిట్లనిరి | “దారుణాస్త్రముల మాతండ్రి నొప్పించి
 ములఁ దునుకలై పడనేసి నీవు | నలిరేగి వాలుచున్నాఁడవు మిగుల.
 క్కటి నీతోడ నేము మాలోన | నొక్కని నియమించి యొనఁగెద మనికి
 గుండు గావలె ? నేరికొ” మ్మనిన | నవ్వుచు నతఁ “డిట్టి నగుఁబాటు గలదె!
 దలుఁ గూడి రం డటుగాని రణము | పొందు గా” దని గర్వపూర్వకంబునను
 వృష్టి ముంచుచో జడియక పదురు | సరిరాజు శరవృష్టి నంకిలిచేసి
 యిండింప నవ్విభుఁడు నేతొక్క | విల్లు గైకొని వృష్టివీరుల విండ్లు
 యునొక్కటఁ ద్రుంచి పదురకంఠములు | పదియును బలియిచ్చెఁ బదిదిక్కులకును
 రిశ్రవసుఁ డిట్లు పుత్రులఁ దుచుమ | భూరిశోకము శోపమును బెనఁగొనఁగ
 యతుపై సాత్యకి వెనఁ దేరుపఱపి | గమగమ గాలునాఁకట భంగమైన
 లనర్పంబున గతి మండు తూపు | లాలీధతరపాదుఁడై యంతఁ బఱవఁ
 సవంశజుఁడు నట్టిశోలలు పఱపి | యిరుసులతోడఁ దేరిలఁ గూలనేయ
 ఁడును నతనితే రాభంగి నటికి | వితతాస్త్రముల జోడువిల్లును నఱుక,
 వైచి నీజ్ఞాతి యాతనిజోడు | వెన విల్లుఁ దున్ని యుర్వికి డిగ్గ నుటికి
 గొని పఱతేరఁ, గడగి సాత్యకియు | గదగొని యతిశీఘ్రగతి నుర్వి కుటికి
 సవ భీము లీగతి దారుణముగఁ | జేరి చేయుదురని చెప్పినయట్లు
 నచారమును సంపాదించి కవియ | యాదవుఁ బట్టించి యచిలనందనుఁడు,
 మదత్తజుని నీసుతుఁడు పట్టించి, | యేనుఱక రథంబు లెక్కించుకొనిరి
 క్కటి కపరాహ్లామయ్యై నట్టైన | నిప్పుచాయ మొగిల్లు నిగుడకమున్న
 ములు తమ బాహుబలములు వదలి | తొలఁగునో యొకసన్న దోలెద ననుచు
 కట్టుకొని పార్థుఁ డరిసేన నేయఁ | గురుపతి యాచరికొడుకు కన్నెఱిగి
 లేరి పోర నమ్మిన యిరగదేను | వేల తేరులవారి వెనఁ బురికొల్పు,

గామించి లేఁబూరి గనుఁగొన్న బసవఁ । జేమాడ్కి మదిఁ బొంగు నితఁ డట్లు
 శరవేగ రథవేగ సన్మనోచేగ । కరవేగములు జేవగణము కీర్తింపఁ
 దునుకలు తుమురును ధూళిపటంబు । నొనరించి యాసేన నువ్వెత్తుగొనఁగ
 నిది రథ విది రథ్య మీతండు రథికుఁ । డిది యిట్టి దని నిర్ణయంప నేర్పఱుప
 వసను గాక కృతాంతు వంటచా లనఁగ । వసుధ చూడట్టచో వసజాప్తుఁ డంత
 శ్వేతవాహన 1 కృత్త నేనాంగరక్త । ధాతు ధారాసిక్తతనఁడును బోలె
 నరుణత్వ మేర్పడి యస్తాద్రివ్రాలఁ । దరుసీడములఁ బక్షి తతులును వ్రాలఁ
 గలశజఁ గదిసి గంగాసూతి పలికె । “ ఒలములఁ కిగివిపింపఁ బాడి యింతటను
 ఇట్టి సంధ్యావేళ నిండ్లకుఁ బోక । యెట్టు నూనఁగనేర్చు నీరణశ్రాంతి? ”
 అని వేత్రకరులచే నాత్మీయబలము । ననిమిషనదిసూనుఁ డర్థి మరల్పఁ,
 దారు నవ్విధమున దళములఁ ద్రిప్పి । చేరి రంత నివేశనీమఁ బాండవులు,
 నాటితో నైదుదినంబుల రణము । వాటమై వర్తింప వారును వీరు
 నారాత్రి వివిధ విద్యావినోదములఁ । జారుభోజనమాల్య చందనాదులను
 నారీ కుచాలింగన వినోదములను । జారు సౌఖ్య విభూతి సలిపి రెంతయును
 అని సంజయుఁడు చెప్పి నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిఁజేసికె
 జెప్పిన నారాజు చెలఁగి యమ్మీఁద । నెప్పాటఁ గథ చెల్లె నెఱిగింపు ” మని
 బాలుపొంద నయ్యోధ్యపురవరాధీశ ! । వలనొప్పఁగా మాల్యవంతప్రవేశ !
 దక్షిణసింధు బంధన ! జగద్రక్షు ! । పక్షింద్రవాహన ! పద్మపత్రాక్ష !
 భువన మోహనరూప ! భూరిప్రతాప ! । భవబంధన సకోప, బ్రహ్మస్వరూప
 అనవరతంబు నిన్నంతరంగమున । వినుతింతు రఘురామ ! విభవసుతామ !
 ఇది నదాశివభక్త హితగుణానక్త । సదయ స్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
 స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పత్త్రి । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
 రచితమై భీష్మ పర్వమున నాశ్వాస । యుచితార్థయుతముగా నొప్పె మూడవది

చతుర్థాశ్వాసము

పరంధామ, భాసిత పుణ్యనామ, | ఆపదామపహర్త, యజ్ఞలైక భర్త,
క్తి ముక్తితాత, భువన విఖ్యాత, | భక్తలోకశరణ్య, భరతాగ్రగణ్య |
ధారు మతీయు సంయమి చెప్పదొడగె | సవినయ స్ఫూర్తి కా జనమేజయునకు

పంచమ దివస యుద్ధక్రమము

రాత్రి వేగించి యహ్నుజాభరత | వీరులు సంధ్యాది విధులెల్ల దీర్చి
లికి నడచుచో గాండీవి యచటఁ | బలికె ధృష్టద్యుమ్నుఁ బౌర్ణిపుండలర .
మనసేనఁ బన్నమా మకరికావ్యూహ | మినిమిషేంద్రునికై న నాశ్చర్యముగను.
చ్చేట నెవ్వని నిడవలె తని | నచ్చేట నిడుము నీ కనువైనయట్లు. ”
నఁ బౌర్ణికు తాను నానైన్యవిభుఁడు | ఘన మకరీ మస్తకస్థానమెక్కి
ల చేత్రస్థాన కలితులఁ జేసి | పవనజుఁ దుండంబుపట్టున నిలిపి,
డక బ్రాహ్మదేయులఁ బౌర్ణసుతుని | మైడింబు నలకపోలాకృతి నిలిపి,
నేయ సహితుఁడై శమన నందనునిఁ | బూని కంఠాకృతిఁ బాలుపుగా నిలిపి
న్నచో, మనవారు నురుచతురంగ | నన్నద్ధులై వచ్చి సమర స్థలమునఁ
సేన నర్ధచంద్ర వ్యూహముగను | నమకట్టి రది చెప్పశక్యమే నాకు !
గఁగా వ్యూహ మీశ్వరు జటాజూట | మెక్కంగ నర్హమై యింపారె నధిప !
నుడు బిట్టార్చి యతిఘోర ధూళి | యుష్పతిల్లఁగఁ దాకె నుభయసైన్యములు,
మ పట్టు పొరిగొను పోనీకు పొడుపు | మడు వ్రేయుమనుమాట లఖిలంబు నిండె
లదిక్కుల నస్థిశల్యకపాల | శకటాంగములు బ్రెవ్వుచప్పుళ్లు సెనగె
తర శస్త్రాస్త్రుఘట్టన నెసగి | యనలకణంబు లాహవభూమి నిండఁ
రాడఁ దొడగి రప్పుడ దివిషండి | బారక చూడంగ వచ్చిరయట్టి
క కిన్న రోరగ గరుడ గంధర్వ | ముని న్ధ సాధ్యుల మూడిలు బెదర
మ లిందు నందును గలయోధులవును | అని చేసి రాఘోర మలవియే చూడ.

భీముడు దుర్యోధనుని మూలబలము నుక్కడఁచుట

ఆవేళ నీసేన నట్టిట్లు గలఁచు । పావనిపై నల్లి పన్నగధ్వజుఁడు
తన మూలబలము నంతయుఁ జూచి వారు । వినఁగఁదానెలుఁగెత్తి వేర్వేలు పిలి
వనిచిన, వారు నార్భటములతోడ । ననిలజ్ఞులై బసుడని చేయి వీచి
దంతి రథాశ్వ పదాతి లక్షలను । ఎంతయుఁ బొంగారి యిలకు వ్రేఁ గగచు
జలదకులంబెల్ల సమకాలరేఖ । జలజాతుల బొదివిన చందంబు తోఁపఁ
జుట్టుముట్టిన, వాయునుతుఁడు కోపమున । నిట్టిచో రథము నా²కేలయటంచు
మాతునిఁ బల్కె “ విశోక, నారథము । వాతప్పకిట కేను వచ్చునందాఁక
నిచ్చోట నిడుకొని యీవుండు.” మనుచు । సచ్చుగా గదగొని యవనికి దాఁ
వాసి యేనుఁగుల కుంభముల తుండంబు । లూసి కొమ్ములు వీపులువ్నెత్తు చేసి
కదిసి తేరులఁ దురంగములఁ జక్రములఁ । దుది రథికుల సారథుల నేలఁ గలిపి,
కడఁగి కుమారవర్గము పాఱఁ బాఱఁ । బెడమరించి హరించె బిరుదుఁబెక్కిముల
గదవైచు నది యోధకంఠంబులెల్లఁ । గుదియనివెన నూచకోతగాఁ బాఱు.
లక్కడఁ దాదోఁచు నదితిరుగవైచుఁ । దక్కటి యోధుల తలలిట్లు దునియ
ఈభంగిఁ దనమూర్తి యిరువంకఁ దోచ । కిసీభటాళి గదోగ్రనిహతి నడంగ
భీముండు లయకాలభీముడై యుండి । యీ మాడ్కిఁ బోరుచో, నెఱుంగమిఁ
యూరక గుండియ లూటాడి నట్టి । కారణంబున వారి ఘన సైన్యవిభుఁడు
ఆచార్యుతోడి కయ్యంబు చాలించి । వేచని వాయుజు వెదకుచో నతఁడు
తేరిపై లేకున్న దీచుడై యతఁడు । సారథిఁ గదిసి “ యోసఖుడ, నిన్నొకఁ
యడిగెదఁ జెప్పవే! యనిలజఁ జెందు । నడచె? మాస్వగదయ్య నాతల్లడం
శత్రుమధ్యమ మిది సాహసి మొదల । నేత్రోవఁ బోయెనో యిట నిన్ను విడిచి
అనిన విశోకుఁ డిట్లనె సైన్యపతికి । “ వినుము వైరులు వెల్లివిరిసిన ప్లవుడు
చుట్టుముట్టిన గదాశోభితుండగుచు । నిట్టిచో నన్నిడి యేగె నొక్కఁడును ”
అని భీముడేగిన యాత్రోవచూపఁ । దనరథం ఎతఁడందుఁ దఱిమించునపుడు
ఓఱఁగిన తేరులు చుర్యరమోడ । నటవటలై స గజావయవములు
ఘోడిగిన హయములు మేనిల బ్రుంగి । తుదమొదల్ దెలియని దొరలును గల

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

వ్రాలిన పడగలు వడి రక్తనదులఁ | దేలె ఓ డొక్కలుఁ గరితీవులాడు
 తేరి గుట్టములునై ధీరుండు కీచ | కారి నోయిన శ్రోవ యతి ఘోరమగుచు
 భాసిల్ల నాచొప్పుపట్టి పై న్యేశుఁ | డానమీరాత్మజ నచ్చోటఁ గాంచి,
 “పాదచారంబునఁ బరులపై నొంటి | చే దోడు వా దోడు చీరక యిట్లు
 వతెంతురయ్య! మేమెన్నఁటికింక! | నీతోడు మాకెల్ల నీతోడె గలది.
 ఇట్టిచో నిదె యేను నేతెంచినాడఁ, | గొట్టి వేతువుగాక కురుసేన” ననిన
 సతఁడు సంతోషించి, “యవునురా సైన్య | పతివి గాఁదగుదువు పాండవులక
 కౌరవయోధుల ఖండించుకొనుచు | నీరీతి వచ్చితి నది వేడ్కనాకు
 నీవు వచ్చినరాక కేను మెచ్చితిని, | నీవంటి హితకారి నేర్పునే గలుగ!
 పన్ని పట్టుక కురువతి వీడె వచ్చి | యున్నాఁడు కొందఱూ యొక దెబ్బ వీ
 డప్పి జనించెఁ బుట్టదుగాని యుదక, | మిప్పు డెక్కడిదాహ మిందుర.” మ్మ
 గౌరవవిభునిపైఁ గదియుచో, నధపుఁ | డారథికులమీఁద నధికవీరులను
 దమ్ముల ననుప మొత్తమ్ములై వారు | హుమ్ముని కడఁగి వాయుజు సైన్యవి
 బాదివి యేయఁగ, వాయుపుత్రుఁడా బలము | గదఁ జెదరఁగ ¹వ్రేయఁ గడిచి సైన్య
 వెనఁ బ్రమోహనమను విశిఖమాచార్యుఁ | డొనఁగినయది మంత్రయుక్తి సం
 నకల శాత్రవుల లక్ష్యము చేసి యేయఁ | కితిమైనట్టి యస్త్రప్రభావమున
 బ్రామి పెట్టఁగఁ బౌరవశ్యంబునొంది | యా మంది చాపకట్ట నేలవ్రాతె
 వ్రాలిన నూటట వాయుపుత్రునకు | నాలోన సిద్ధించె, నానమీపమునఁ
 గైరవకువలయ కమల కల్హార | సౌభగంధీ ²జలమైన మడుఁగు
 చొచ్చి నల్లడల వీచుల గాలి వినరఁ | జిచ్చెర జలము దోసిటఁ బట్టి పట్టి
 ఒండి బండెడుకూడు పట్టెగు కడుపు | నిండఁ బానము చేసి నిజశృంగ నార్చి
 పరితుష్టుడై సైన్యపతిఁ గూడ వచ్చి | యురుతర నిశ్వాస మొనరించుచోట
 వెనఁ దన నన్నిధి విడిచి సైన్యేశుఁ | డునుఁగుట కాచార్యుఁ డొక్కింత రోసి
 ద్రుఁడు నయ్యెడఁ గాంచి తొంటివైరమున | విపులవైఖరిఁ బోరి విటిచి పో
 మెఱసి ధృష్టద్యుమ్నుమీఁది రోపముఁ | దతమి యాతని రణోర్వరఁ దేర
 బలము ప్రమోహన బాణంబు మహిమ | నిల వ్రాలియుండుట యాక్షించి

దానికి¹ బ్రజ్జాఖ్య బాణ మహావధము । గాన ప్రయోగించి గ్రక్కునఁ దెలిపి
యా వాహినులుఁ దాను నట ద్రుపదజులిఁ । బావనిఁ దాఁకి నిర్భర బాణవృష్టి
ముంచినఁ, బ్రతిబాణకుల గదాహతుల । మించరి నొప్పింప, మెండు కీ లెఱిఁ
కురుకుమారుల గుంపు కుగుసేన గుంపు । నిరువురిపై నెక్కి నెట్లొకో యనుచు
దెగి ధర్మజుడు ద్రాపదేయులఁ గనల । నొగి యుధామన్యుని నుత్తమోజును
గేకయులను ధృష్ట కేతుని జూచి, । “జోక సహస్ర వాజులఁ గూడి మీరు
సరనూతి ప్రాపున నడచి సైన్యపుని । గరువలిసుతుఁ గాచు క్రమ మెన్నవలయ
గురుఁడుసామాన్యుడే! కురుకు సూరకులు । దొరయు లెల్పులె! మీరుతోడ్తోచను
అని పురికొల్పు వా రనివార్యవృత్తిఁ । జని భీమసేను ధృష్టద్యుమ్నుఁ గదిసి
రామలక్ష్మణులకు రణ సహాయముగ । నా మహాకపివీరు లరిగిన శ్తైరి
ఆవేశ ద్రుపదజుఁ డనిలజుఁ బలికె । “నీవుకొల్పెడ నిల్లు నిండు కోల్తులను
సంచరించుట గాదు చయ్యనఁ గేక । యాంచిత రథమెక్కు మనుచు నెక్కించె

ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణునిపైఁ దలవడుట

అప్పుడు మధ్యందినార్కుని రుచులఁ । గప్పెడు దివ్యమార్గణముల గురుఁడు
కౌంతేయ సేనలఁ గలఁ, జొచ్చుటయుఁ । కౌంతేయసేనాని కడునల్లి వానిఁ
బ్రతిశరంబులఁ ద్రుంచి పదినారసముల । హతి తొమ్మునొప్పింప, సతఁడు బిట్టల్
ధనువు దున్నాడి యాతని శరీరమున । సునిశితాస్త్రంబులు చొనుప, సేనాని
వేవేగ వేటొక్క విల్లు సంధించి । దావాగ్ని కీలల డట్టించు నట్టి
శరముల నాశాశ్వ సారథి నొంచి । యురు రథాశ్వములలో నొకటి చంపినను
గ్రక్కున నొకవాజిఁ గట్టించి గురుఁడు । పెక్కు పాఠమ్ములు బిరుసుగాఁ దొడిగి
సేనాని కార్ముకచ్చేదంబు చేసి । వాని యశ్వంబుల ప్రయ్యలు వాపి
జోడు కేతనమును జూర్ణంబుచేసి । యోడక సారథి ననురుతో, బాపి
పాంచాల, పశుమని ప్రళయాగ్ని శిఖల । మించిన తూపేయ, మిన్న నేలయును
వేచుచు నది వచ్చువేళ నత్తూపుఁ । బూచి త్రుంచె నుభద్రభుత్రుఁ డిచ్చలను
త్రుంచి తే రెడలిన ద్రుపదజుఁ దనకు । కాంచన రథ మెక్కుఁగాఁ జేసి తొలఁ

1. జ్ఞానాశ్వదశ యావధంబు (మా)

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

1వలిక లిట్టెన నితర సైన్యములు | మేలు చేయగ ద్రోణ మెయిగొన లేక
 వీరగఁ బావని మెన్ని వీరోక్తులాడి | యాగి నిలువక కూ ద్రోణభీతి.
 “ అనిలజునకు నిప్పు డరదంబు లేదు, | తనసైన్యమును బాతె దశదిశలకును,
 ఇది వేళ నా ” 1 కని యిభరథకోటి | గదిసి తా నుగ్రుడై కొరవేశ్యదుఁడు
 నిప్పుపై మక్కి కానివహంబు గలియు | చొప్పున బనరానసూసుని బొగివి
 మేయుచో, నతనికి నింతలో రథము | ధీయుక్తి సారథి తెచ్చె, దెచ్చుటయు
 బర్హతాగ్రము సింహపతి యెక్కినట్లు | కరితెచ్చిన తేగు పాపని యెక్కి
 నెఱచిచ్చు తూపు లనేకంబు లపుడు | నెఱపి దూరంబుగా బలముల దఱిమి
 కురుపతి నోనేయఁ గోపించి యతఁడు | నుగుతర గారాచయుగళంబు వొడిగి
 బకవైరి వక్షంబు పగులనేయుటయు | బకవైరి భీకరాంబక దశకమున
 నురగకేతను మోము నురము నెత్తురులు | దొరగ నేసి, దోసుతోడనె యతఁ
 పదివడు లతిశితాంబకములు నెఱపి | యదగుగుంకియ వక్ష మా భుజద్వయము
 ననుకు నెత్తుట నోలలాడ నేయుటయు, | గనుగన నుగరక్త కలితుఁడై యతఁడ
 కినిసి యా రాజుపై భేచకుల్ వొగడ | నునిశితాస్త్రంబులు చొనుపును నుండె,
 అంతలో నొకరథం బాయత్తుమైన | నెంతయు వెసనెక్కి యిట ద్రుపదజుఁడు
 కలశజుతో నల్లకల్లోలమైన | కలహము దొఱిగొని కడుఁగడువడిని
 దూపులేయ నితండు దునుమాడె నతని | చాపదండము జోడు శకుని కేతనము.
 అతఁ డొండు విట ద్రోణాచార్యదత్త | శితశరకోటిచే జించె దత్తనువు
 ఈరీతి బోరుచో నిటఁ గుమారకులు | మారుతి బట్టె ఖమత మెన్ని వచ్చి
 యన్నకు మున్నాడి యటుచిటు గలియఁ | గన్నెఱింగి నుభద్రగాదిలినుతుఁడు
 కేకయులను ధృష్ట కేతుఁడు ద్రుపద | జాకుమారులు నద్రజాకుమారునకు
 సరి వచ్చి నీపుత్రసమితిపై నేయ | నెఱక వేభంగి వాయుజుఁడును గూడి
 తఱిమిన నీదు నందనులు డెంద సుల | నఱిమిన భయముల నందంద పఱచి
 వెంటఁ బెట్టు బకారి వీరుచే దప్పి | కిబం టొక తెగువునై పాటిరి యకట |
 వట్టిన గద కొక్క పబ్బంబు పెట్ట | నట్టుకొట్టితి బ్రహ్మ నాకు నీడయ్యె
 అనునంత నేనా సహాయుడై నృపతి | యనిలజుఁ డాదిగా నచటి యోధులను

1 నేరికి నిట్లైన 2 అను దుష్ట 3 యెండొక (మా)

దలపడి యేయుచో, దపసమండలము । విలసిల్లె నపరాహ్లాదేశ చూపట్టి
 అప్పుడు నృపునకు ననిలసూచనక । జెప్ప నా శ్చర్యమై చెల్లె రణంబు.
 శరవృష్టియే కాని జయలచూక్కులకు । నిరువురఁ గానరా దేమి చెప్పిడిది ।
 తొరఁగిరి తునిసిరి తుమ్మరైరి తూలి । రిరువురు ననిమ్రోసె నిందును నందు.
 పలికి దోడై యంతఁ బటలెంచి రధిప, । నుతగతిఁ జిత్రసేనుఁడు వికర్ణుఁడును
 అయ్యిరువురఁ దాఁకె భిరున్యఁ డపుడు । వ్రయ్య విచ్చ నడంగ వారిపైన్యవ
 కర్ణు పెన్నుద్ది వికర్ణు డన్నీల । వర్ణ మేనల్లుని వత్సంబు చాయఁ
 దూపులు పదునాల్గు దూఱ నేయుటయుఁ । గోపాంధుడై పార్థుకొడు కక్కు-
 తేరి గట్టంబుఁ ద్రెవ్వ నేయుటయుఁ । దేరు డిగ్గి యతండు దివ్యవేగమునఁ
 జిత్రసేన రథంబుఁ జేరె, జేరుటయుఁ । జిత్రసేనుని దాఁకి జ్ఞానందనుఁడు
 సేనలతో వానిఁ జెలఁగి నొప్పింప, । భూనాథ, ద్రౌపదిపుత్రు లవ్వేశ
 నురగ కేతనుఁ దాఁకి యురగాభిరామ । శరము లేసిరి మేను జర్జరితముగ.
 నీ కుమారుఁడు నేనె నిశితాస్త్రవితతి । నా కృష్ణసుతులపై నమగులు వొగడ
 అత్తటి గాంగేయుఁ డరిపైన్యజలధిఁ । జొత్తేర నవ్వీరుఁ జూడను నోడి
 సింహపోతముఁ గన్న జింకలు వోలె । సంహతి విచ్చి భూస్థలి దాటి పాట,

తెరలిన సైనికుల నర్జునుఁడు మరలించుట

నోడకుఁ డోడకుఁ డున్నాడ ననుచుఁ । గ్రీడి యప్పుడు కపి కేతువుఁ దానుఁ
 బొడచూపి భీష్ముతోఁ బోరాడె, నప్పు । డెడ సొచ్చి నీసేన లింద్రజుఁ బొదువ
 నృప, వారిసేనయు నీసేనఁ బొదువ । నపుడు ఘోరంబయ్యె ననోన్యరణము.
 అట్టి రణోత్సాహ మాడుచున్నట్టి । యట్టలే వివరించె సంతరిక్షమున.
 సేనలు బహురక్త సింధు మధ్యమున । యానపాత్రములుగా నరదంబు లొడ్డి
 యవి ద్రొక్కుకొని పోరి రస్త్రసంజనిత । వివిధాగ్నికణములు విపులమై పర్వ
 లలి నొక్కఁ డొకని నోలలు చాటి చాటి । పిలిచి పిల్చి రణోర్విఁ బెనఁగిరి కడి
 రవి యంత వీరవర్గము చించి చించి । దివికేగ నేగఁ జిందిన రుధిరముల
 నెట్టనై డాగఁ బోయిన భావమనఁగ । జట్టిన నస్త్రాది చటులకై జాతె
 ఇతఁడు గ్రుంకకమున్న యే బగదీర్చి । కృతకృత్యభావంబు గీల్కొందు ననుచు

వేగఁ బోఁ దేరు విభునిసన్నిధికిఁ | బావని తోలించి పల్కెఁ గేలెత్తి .
 హనుకాలముననుండి ప్రార్థించుకొర్కి | యహికుండలుఁడు నేఁడు హత్తించె నాక
 ంతి సంకటపాటు గొంతి కోడలికిఁ | జింతిప మీరు చేసిన యపకృతులుఁ,
 లువులోపల నులూకునిచేత మమ్ము | బలికించు పరుషంపుఁ బలుకులఘలము
 డు ¹వెలారెంతు నిలు పాటిపోక | వాఁడిమి వదలనివాఁడవు మొదల
 ర్యోధనుండను దొడ్డపేరొకటి | శౌర్యమూలంబయి చనుదెంచె నీకుఁ
 ర్త గా. ” కని నాల్గుశరములు నాటి, | తుత్తుమురుగ విల్లు తూపున నటికి
 స్త్రాంతరము దాల్చి ననువీక భయద | శస్త్రుఁడై సూతు నశ్వముల ఖండించి
 గునోరనిపించు భీకరాస్త్రంబు | దొడిగి యేసిన, మూర్ఖదొరసి రారాజు
 రురోహణాచలం బొఱఁగినయట్లు | ధరమీఁద నొఱఁగినఁ, దటుకున వచ్చి
 ంధవుఁ డెడసొచ్చి నైన్యంబుఁ దాను | గంధవాహజునిఁ గేకయుల సౌభద్రు
 గాపదేయులఁ దాఁకి తన బాహుబలము | ²దీపింపఁ బెనఁగిన దేవ, యావేళఁ
 త్రసేనుండును జిత్రదర్శనుఁడుఁ | జిత్రతాత్మ పురుమిత్ర చిత్రబాహులును
 దోషనందు లెన్నఁగ కిసులోచనుఁడుఁ | గ్రంధైన రథనేమి రవములతోడ
 నిమన్యుఁ దాఁకి సాయకసహస్రములు | రథసవై ఖరి నేయ, రవళి గైకొనక
 ందఱ నైదును నారుబాణముల | నందంద నాటి బలారిపౌత్రుండు
 ర్చిన, మున్ను తన్నాజి మార్కొనిన | కార్చిచ్చుతునక వికర్ణుఁ డన్వాఁడు
 యినరథమును బోయిన విల్లు | నాయితంబుగఁబూచి యరుదెంచెఁ గాన
 తని నవ్వుచు భీషణాస్త్రసంతతుల | వెత గుడువఁగ నేసి విల్లు దున్నాడి
 రథి హయపంక్తిఁ జట్టలువాప | నారథికుఁడు నొచ్చి యాజి వెల్వడియె.
 త్తఱిఁ జిత్రసేనాది కుమార్లు | తత్తురించి వికర్ణు దశకు శోకించి
 భద్రుతో ఘోరసమరంబు సేయ | శోభిల్లు ద్రౌపదిసుతు లదిచూచి
 పించి యప్పు డా కురుకుమారకుల | నాపోశనము గొన ననువు చింతించి
 గొఱిన రథముల ధరణిఁ గూల్చియును | వీక నొక్కొక్కని విల్లు దున్నియును
 త్రపతాకలు చక్కుచేసియును | గాత్రసంఘుల సాయకముల గ్రుచ్చియును
 టిమి యెక్కిన సిగ్గుదలఁచి నీసుతులు | విలుగక యేసిరి వీరి నందఱను.

అందు శతానీకుడగు శతానీకుఁ | డెందును దానయై యెగఁచెఁ గౌరవుల.
 అతనిచేఁ దునియని యరదంబు గజము | సతనిచే గెడయని హయముఁ గాల్చుంట
 వెదకిన లేదయ్యె విను శతానీకు | విదితప్రతాపంబు విశ్వమోహనము.
 అంత నాతనికి సహాయులై సకల | కౌంతేయయోధులు క్రందుగా నెక్కఁ
 గౌరవభటులు నాకరణి నెక్కుటయుఁ | బోరు ఘోరంబయ్యె భువనంబు లగల.
 రవి యంత రణభూమి రాలినమణుల | భువనాంధకారంబుఁ బోఁగొట్టినోపు
 నేనేల యని వార్ధి నిటదూతై ననఁగఁ | దా నన్తమించె సంధ్యాదేవి పొడమ.
 అంధకారంబు రజోంధకారంబు | బంధురమై నేత్రపదములఁ గప్పఁ
 గౌరవ పాండవ గణములు రణము | ధోరన సేనాధిపులు మాన్ప మాని
 కరదీపికాకోటి కరముల వెలుఁగ | సరుడెంచెఁ దమ తమ యావాసములకు.”
 అని యిట్లు సంజయుం డారవనాఁటి | యనుపమ రణవిధం బర్ధిఁ జెప్పుటయు
 గాంభీర్యేయుఁడు పల్కు. “నట్లు రారాజు | బంబిన భీముచేఁ బడి కడునొచ్చి
 ముమ్మూర్ఛదెలిసి యెట్లాజికిఁ గడఁగె? | నుమ్మలికము మాను నొగిఁ జెప్పు.” వ
 సనువుగా సంజయుఁ డాంభీర్యేయనకు | వినిపించె “నీకథ వినుము సర్వమును.
 ఎకవైరిచే నిట్లు పటుమ్మూర్ఛఁ జెంది | యొకభంగి రారాజు నొయ్యన దెలిసి

భీష్మ గాంధారేయుల సంవాదము

మూరాత్రి భీష్ముతో నల్లన పలికె | “వరీతి చెప్పుమా యీవు మొగ్గరము
 కన్నుదు పాండవభటు లది పగులఁ | దున్నుదు రెట్టిదో దైవ నిర్ణయము!
 అదియును గాక బకారి మీయెదుట | నదయుడై నన్నెంత యలజడి పెట్టె!
 నను గొని పాండవనికరంబు గెలువ | మనమున నమ్ముదు మందాకినేయ!
 అది బొంకు సేయ నీకభిరతి గాక | యెదిరి యెవ్వరు నీకు నింద్రాదులందు!”
 అనిన నవ్వుచు భీష్మడధిపతిఁ బలికె | “నిను నుపేక్షింతునే! నేరవు తెలియ,
 ఎడ లోముకొనక నాయోపినయంత | నడపుదుఁ గయ్యంబు నలువ కానంగ
 కాంచుసూనుల గెల్వ బ్రహ్మకున్దైన | నిండదు తపమది నీమనంబెఱుఁగు.
 ఎర సేయక నీకు యుద్ధజయంబు | గోరుదు నటుగానఁ గురురాజతిలక!
 కదకు ” మనిన ననంగ పాణి పునుఁగు | కదకుతో కురురాజు కదకు చే కదకు

భీష్మపర్వము , చతుర్థాశ్వాసము

సప్తమదివస యుద్ధత్రయము

బ్రయతుడై యాజికి బయనమై తాను । రయమొప్ప బోవుచో రథినీవిభుండు
మండలాకృతిఁ బర్వ మనసేనఁ బన్ని । మండలాధిపుఁ డందు మధ్యసీమమున
నిలిచి యందుఁ గుమారనివహంబు దొరల । వలసిన యెడలందు వారక నిలువ
మొఱవడి ¹నాయొడ్డు మిహిరమండలము । తెఱఁగున నాయుధదీప్తి నిండుటయు,
నటఁ బొందుసుతులు నయ్యాజికి వెడలి । భటుల నద్రివ్యూహభాతిఁ బన్నించి
తూర్యధ్వనుల మిన్న తూటలువోవ । శౌర్య ప్రధానులై జయ మాత్మ నెన్ని
ప్రతిసేనఁ దాఁకి నిర్భర నిరాఘాట । చతురతఁ బోరుచో, జగదీశ, వినుము
ద్రోణుడందు విరాటుతోఁదలపడియె , । ద్రోణసూతి శిఖండితోడ మార్కొని
రాజు ధృష్టద్యుమున రణవిద్యఁ జెనకె , । నోజతోఁదాఁకె శల్యుడు మాద్రినుత
తోడగి విందానువింగులు యుధామన్యుఁ । దొడరిన, నృపకోటి దొడరె నర్జునుఁ
చిత్రసేనుడు దుస్ససేను, వికర్ణుఁ । జిత్రవైఖరిఁ దాఁకె శిష్టునందనుడు.
పగగొని కృతవర్మ పావనిఁ దాఁకె , । భగదత్తుఁ దాఁకె నేర్పడ ఘటోత్కచుఁ
పూని సాత్యకి యలంబును వీరఁ దాఁకె , । దాను బైకొనె జేకితానుపైఁ గృష్ణ
తోడరెను ధృష్టకేతును సోమనత్తి , । యడరె ధర్మజుడు శ్రుతాయువుతోడ.
పెక్కండ్రు రాజులు భీష్ముపై నడరి । రొక్కట గిరిపైఁ బయోదముల్ పోలె.
ఎక్కటికయ్య మిట్లెందును నందుఁ । దక్కక కలుగుచో ధవళవాహనుడు
హరిఁ జూచి యిట్లను , “ననఘ, నామీఁద । ధరణీశు లెందఱో తఱిమిరి తేర్లు
అటు చూడుమీ మదీయాస్త్రవేగమున । నెటు వీరలగుదురో! యీవె మెచ్చె
భీష్ముఁ డొడ్డిన యొడ్డు భేదింతు మనెడు । నూపర్మ మెవ్వనియందు నుదయింపవె
ఈ యొడ్డుపసనమ్మి యెల్ల కౌరవులు । రాయ నోపుమరు సంక్రందునినై న”
అని సాయకావళి నారాచమూఁక । పెనఁగొనఁ బఱపినఁ, బెకలకమ్మూఁక
బాణంబులకుఁ బ్రతిబాణంబు లేసి । బాణారిమఱఁది సంపఱవెల్లి ముంపఁ,
గురుసేన యార్పులుఁ గురురాజునవ్వుఁ । బరికించి కినిసి బీభత్సు మేఘంబు
గ్రాలి దానై చండకాండ సింధువులఁ । దేలియాడ బలంబుఁ దివుటమై నేసి
ద్విరద సంహతిఁ గూల్చి తేరుల నఱికి । తురగ పదాతులఁ ద్రుంచి తూటాడి

పఱపిన భగ్నమై బలము సర్వమును । వెఱచి భీష్మనిమాటు వేదూఱుటయును,
 తానని వచ్చిన దైత్యుల కబ్ధి । లోనిచ్చుగతి రాజులోకంబునకును .
 శిభయదానముచేసి యాపగేయుండు । విభుఁడు మెచ్చఁ గిరీటి వెనఁ దాఁకి యేం
 రాజుల గమిఁజేరి రారాజు పలికె । “ తేజంబు మీకేల తివిచి పట్టయ్యె ?
 ప్రహుహుతతనయుతోఁ బోరాడు భీష్ముఁ । బరికింపరా బాహుబల మెన్నఁడింక
 శనిన సిగ్గు నరేంద్రు లాత్మఁ బాలించి । యనిమిషేశ్వర నూతి కడరి రెంతయున
 శివుడు గురుఁడు మత్స్యధీశుఁ జెనఁకి । కుప్పలు పడ నస్త్రుకోటులు పఱపి
 మఱియు విరాటుని మహితచాపంబు । శరమొక్కటను ద్రుంచి సారథి నొంప,
 నతఁడు వేటొకవింట నాచార్యువిల్లు । ధృతిఁ గేతుదండంబుఁ దేరి సారథిని
 కొప్పించి గురుమేను నొప్పించి హరుల । నొప్పింప, నతఁడు కన్నులఁ 1 గెంపుదేర
 పరుఁడు విరాటుని ఘోరబాణముల । విరథునిజేయ, వేవేగ నానృపతి
 శంఖునితేరెక్కి శంఖుండుఁ దాను । బుంఖానుపుంఖాస్త్రముల గురునేయ,
 పొడ్డనారసముల ద్రోణుఁ డా శంఖు । నొడ్డెల్లఁ గొనియాడ 2 సురము నాటుటయ
 పల్లనమ్ములు బాటవిడుచుచు నతఁడు । త్రెల్లై మత్స్యబలంబు దీనులై పఱవ
 కొడుకిట్లు చావఁ గన్గొని విరాటుండు । వడిఁ బాత్రె నీయోధవర్గంబు లార్వ
 బట్టిచోట శిఖండి యాచార్యసుతుని । గట్టి ఫాలముచాయ కాండత్రయంబు
 గాటిన, నతఁ డల్గి నాల్గింటఁ బదిట । మూఁట నేడింటను ముమ్మాఁట నతని
 పరగ కోదండ కేతుచ్ఛత్ర సూత । హరణంబు చేయ, వాఁ డరదంబు డిగ్గి
 పలకయు వాలును బాహుద్వయమున । వెలుఁగ ద్రోణజుఁ డేయు విశిఖంబులెల్ల,
 పలకచే జడియుచుఁబఱతేర, చితఁడు । పలక యారమ్ముల భగ్నంబు చేసి
 వానిచే వెలుఁగొందు వాడి పట్టెంబు । పూని రెండుగ బాణములచేత నఱికె
 పఱికి యంతటఁ బోక నవవిశిఖములఁ । దెఱవపుట్టగు వానిదేహంబు దూఱ
 ద్రోణజుండేయ సత్తురుక శిఖండి । పాణి నాయుధముగాఁ బట్టి మంత్రించి
 ప్రిచిన, నది నుంత వ్రయ్యలు గాఁగ । నాచార్యసుతుఁడేసె నధినాథ, వినుము
 శివుడు భీష్ముఁడు నవ్వ నాజిచాలించి । ద్రుపదజుఁ డొండాక దొర తేరి కరిగె.

ధృష్టద్యుమ్ను చే దుర్యోధనుఁడు విరఘుఁడగుట

ండవ సేనాధిపతికి రాజునకు । భండనం బొదవుచో బాణాలవాన
 మరు శింజినీ ఘోష మురుములు గాఁగఁ । గురిసె రక్తంబు వాఁగులుపట్టి పాఱ
 ట్టివర్షంబులో నధినాథు విల్లు । నట్లన నడిమికి నఱికిఁ సైన్యపుఁడు
 తఁడు వేటొకచాప మందకమున్న । శిత¹భల్లమున నూతు శిర ముత్తరించి
 ండుగును బడగయు ఘోటకంబులను । గెగపిఁ, గురురాజు ఖిన్నుండుగాక
 లకయు వాలును బట్టి యాక్షణము । యిలకు దాటి విరోధి కెగురుగా నడవఁ,
 మృగ పటతెంచి శకుని యవ్విభుని । నయ్యెడఁ దొలఁగించె నర్థిఁ దేరిచ్చి
 ట నలంబునునకు హరిసోదరునకుఁ । ౨టువిశిఖంబుల బసరమైనపుగు
 త్యకి ధను వర్ధచంద్రబాణమున । దైత్యుండు దురుమాడి శతనపేరు వాడి
 లమ్మునను వృష్ణివరుశరీరమునఁ । గీలింపఁజొచ్చినఁ గినిసి సాత్యకియు
 ండొకవింట దైత్యుని శరాసనము । ఖండించి వానియంగము లుచ్చిపాఱఁ
 గొట్టు లెనిమిది పటప రాక్షసుఁడు । కోటల దాచాగ్ని గుములుకొనంగఁ
 నమాయ గైకొని దశదిశావీధి । ధనువులు దీపింప దారుణాస్త్రముల
 రిసోదరుని గ్రువ్వ నామాయలెల్ల । శరవహ్నిఁ గాల్చి రాక్షసుఁ జిక్కుపఱచి
 ాటదోలిన శినివ్రభు పరాక్రమము । మీఱి కీర్తించిరి మింటివారెల్ల
 యుజుతోఁ గృతవర్మ సంగరము । చేయ నప్పటివాడి చెప్ప నక్కజము,
 న నేదు పెరిగిన విధ మిర్వురకును । నొసపరియై యుండు నుగ్రబాణముల,
 తఁ జేమిగిలి బకారి యవ్వీరు । నంతఁ జంపి హిమాలి నటమున్న చంపి
 రుదంబు కివిల్లు సాయకవహ్నిఁ గాల్చి । బిరుదు వాడితనానఁ బెరఁగరాదనుచుఁ
 న పరాక్రమముఁ గ్రోధముఁ గట్టిపెట్టి । మొసలార్పఁ గృతవర్మ మొగమీకపాఱె
 న కరిఘటల నమ్మారుతాత్మజుఁడు । తన తేరు పఱపి మోదఁగవచ్చె ” ననఁగ
 మ్మహీపాలుఁ డిట్లను సంజయునకు . । “నమ్మి కూర్చుంటి రణస్థలి విరగ ,
 ర్థశూలములుగాఁ గొంతేయ జయము । వర్ణించెదవుగాని వాఙ్మాత్రమైనఁ
 రురాజువిజయంబు గొనియాడవైతి , । గురు భీష్మ శల్య ముఖ్యులు నీకుఁ బగయె
 న విని యతని కిట్లనియె సంజయుఁడు । “మన యోధులెన్న సామాన్యులుగాఁ

తమయోపుకోలఁది యుద్ధమునడపుదురు , | విమత్తసైన్యముఁజొచ్చి వీరఁబొలుదు
 జలధిఁజొచ్చిన యేర్లచందమై నూపు | దెలియరాకుందురు దేవ, మీమొనలు.
 ఇంతయు నీక్పితం బేమనఁగలదు ? | సంతసింపక విను సమరక్రమాంబు,
 విందానువిందులు వెన నవంతేశు | లందు యుధామన్యు నవలీలఁ దాకి
 విరభులై యతనిచే విండ్లును వితిగి | శరములు గాడి జర్జరితులై చనిరి
 భగదత్తుఁ డేనుఁగుపై వచ్చి రిపులఁ | బగులఁ ద్రొక్కించుచోఁ బొరెడు బలము
 నదిపాఱ నడ్డమై సగమజ్జలంబుఁ | గుదురుకొల్పినమాడ్కి గుణి ఘటోత్కచుఁడు
 ఆధారమై నిల్చి యా హస్తినయన | వీధికి సింహమై వీటఁ దోచినను,
 భీతి నక్కరిరాజు పెడ మొగంబిడిన, | వాతూలపౌత్రుఁ డావైపునఁ జొచ్చి
 బాణాష్టకమునన భగదత్తు నేయఁ | బ్రాణంబు తూలియుఁ బడక యయ్యసుర
 తలచూప కొదిఁగెడు దంతికిఁ గాక | వలకారమున నేయు వైరికిఁ గాక
 సోమరియయ్యును సునిసితాస్త్రముల | భీమజు నొప్పింప, బీరువోకతఁడు
 చామరంబులచేత సవరణలైన | తోమరంబులు వైవఁ దోడ్తోన వాని
 నరకతనూజుండు నతికి యా దైత్యు | విరభుఁగా బహుబాణవితతు లేయుటయుఁ,
 బాఱక దైత్యుం డపారవైచిత్రి | జాఱక యొకశక్తి సంధించివైవ,
 భగదత్తుఁ డది త్రుంచి ఒహుసాయకములు | తెగగొని యేయ దైతేయుండు బె
 నముచి వజ్రాయుధునకుఁ బొటినట్లు | సమరసన్నాహంబు చాలించి పాతె,
 పాటిన నద్దైత్యబలము నల్దెసలు | దూతెఁ గారవనేన దొరఁగొని యార్వ
 కవలు శల్యునిఁదాకి కాండవర్షములు | నవభంగిఁ గురియుచో నగుచు శల్యుండు
 నకులు తేరొకకోల నడిమికిఁ దునుచు | భ్రుకుటి భీమాస్యుడై బోరిన నతఁడు
 సహదేవు ¹తేరెక్కి చండనారాచ | మహాసీ కువర్షంబు మామపైఁ గురియ,
 శల్యుఁ డొక్కమ్మన సహదేవు విల్లు | కల్యంశజుఁగు మెచ్చు ఖండించి యూర్చె
 నకులుఁ డప్పుడు దొడ్డ నారసంబొకటి | వికటార్కరుచి ²మీఱ వేగ సంధించి
 యందుఁ గొంతయు రక్త మంటక మున్న | వింకు తొమ్మునఁ గాడి వీపున వె
 నేసిన మూర్ఖిల్లి యెన్నఁదో చేవ | పాసిన పీనుఁగుపగిది శల్యుండు
 వ్రాలినఁ దేరు సారథి తోలుకొనుచుఁ | జాలదూరము వోవ, శంఖంబులొత్తి

వలు నీసేనల¹గము లవియంగ | సినమెల్లి చేసిరి సింహనాదములు,
 ఎత్తుండప్పుడు దేవ, మింటి నెన్నడుమ | సూత్రపట్టిన యల్లు శోభిల్లు చుండ
 శములు తమనీడ దాగు త్రొక్కుచును | జలమునఁ బోరుచో శమననందనుడు
 యువు దలఁక శ్రుతాయువు మేళ | సాయక నవకంబు చతుర్ముఖై పటప,
 కాండవి మరలించి వాలమ్ము లైదు | పోడిమి నారాజుఁ బొందఁ గీలించి
 యల్లు ద్రుంచిన నొండువింట నారాజు | తెల్ల నేసెను వానితేరి గుఱ్ఱముల
 కారుల నిట్లు వధించి యంతటఁ బోక | ధరణీశుఁ డతనికేతనముఁ జాపంబు
 పట్టికి వరాహకర్ణముఁ బోని యలుగు | పటపె వానియురంబు పటియలు వాఱ
 లింత వేటొకతేరి కలవడ వచ్చి | యంతకాత్మజుని శ్రుతాయువు తాఁకి
 వెండియు విరఘుడై విల్లువోనాడి | కాండంబు లెక్కక (కడువడి) బొటె.

జేకితాన కృపాచార్యుల ద్వంద్వయుద్ధము

శిబ్బును స్రుక్కును నొగి నిందు నందు | శిబ్బు శ్రుతాయువు నొరగినచోటఁ
 జేకితానఁడు కృపుఁజెనకి బాణముల | నాకుల పటపుచో నతఁడు కోపించి
 వానిగుఱ్ఱంబుల వధియింపఁ జేకి | తానుండు కృపుతేరు ధరఁగూల్చి యార్చి
 వెనుకకు లంఘింప, వెంటనే కృపుఁడు | చని వానిఁ బదియారు శరములు నాట,
 వాడొక గదవైచి వడిఁ గృపాచార్య | వాడిమిఁ బాపుచో వదలక యతఁడు
 నట్టిగదాదండ మవలీలఁ దునుము | జెట్టతనంబునఁ జేకితానుండు
 నరదంబుపైనున్న యసి యశ్రమమున | ధరియించి కృపునిపై దాటుకొనంగ,
 నాకృపాచార్యుండు నసిపాణియగుచు | జేకితానుని వ్రేయఁ, జేకితానుండు
 కృపునేయ నిరువురి కీలాలజలము | తపనబింబముదాక ధారలై యెగసె
 నిట్టి వ్రేటులచేత నిరువురు మూర్ఛ | ఘట్టి మేదిని వ్రాల పోరన వచ్చి
 కరకర్షుడను రాజు ఘనుఁ జేకితాను | బరఁగ నగ్గాంధారపతి కృపాచార్యు
 ధృతిఁ బట్టి తమతమ తేరులమీఁదఁ | జతురులై యిడుకొని చనిరి భూపాల |
 తెగువ భూరిశ్రవోధృష్ట కేతులకు | మగఁటిమిఁ గయ్యంబు మఱి గల్గుచోట
 నొడఘల నేతూపు నోపదు కాడ | నడుమనే తమలోన నజ్జవుఁగాని.

1 xను గీయంగ - శివమతి 2 సుబి, సుతాయువు సొరగిన 3 నృపు (మా)

ఒక యింద్రధనువర్ధి నుదయించునపుడు । ప్రకటమౌ నృప్తి కుంభద్రోణలీల ,
 ధరనింద్ర ధనువులు తగరెండు వొడువ । శరవృష్టి యెట్టిగో శక్యచూ పొగడ !
 ధీరత నిటుపోరి ధృష్టకేతుండు । భూరిశ్రవుని బాణముల కోడి పాతె
 నొగులంగఁ జిత్రసేనుడు వికల్పిండును । దగ యువరాజు పార్థజుఁ దాఁకుచోట
 నరనూనుఁ డీరాజనందనత్రయము । విరథులఁ గావించి విశిఖవేగమున
 మృతులఁజేయఁ దలంచె మీఁదట భీము । ప్రతిస యెట్లొయని పరికించెఁ గాని,
 ఆతెఱంగున నాజి నభిమన్యుచేత । నీ తనూజులు చాల నికృతి నొందుటకు
 వగచి భీష్ముడు కూడ వచ్చి వారలకుఁ । దగు రథత్రయ మిచ్చి తాను ననేక
 రాజవర్గములు నింద్రజపుత్రులొడ । నాజి సేయఁగఁ బార్థుఁ డావలెనుండి
 పలికెఁ గృష్ణుని, “రణప్రాధు లీ నృపులు, । తలఁప బాలుఁడు సుభద్రాతనూభవు
 ఆపగేయప్రతాప మాజిభీకరము, । వేపోయి సాధింతు వీరి నందఱిని,
 పెక్కంద్రు యోధులు పిన్న పాపనికి । నొక్కటఁ గదిసిరా రుచితమె యకట !
 యటఁ దేరు గదలింపు.” మనినఁ గృష్ణుండు । పటు సేమిరవము భూభాగంబు ;
 దేరట నడపుచో, దేటి సుశర్మ । యారధికుని త్రోవ కడ్డ మేతెంచి
 యడ్డును మార్కొన్న, నతఁడింత నవ్వి । “నిర్జింపవలెనన్న నీవెంత నాకు !
 నొంటి వచ్చితి సేననొకచోటఁ బెట్టి, । బంటవై నిలువుమీ పాటినఁగాదు.”
 అని ఘోర శరవృష్టి నాతని నతని । ఘనసూతు రథతురంగములఁ గప్పుటయు,
 గతిగూడి యంతలోఁ గౌరవసేన । శత లక్షశతములై శక్రజుఁదాఁకి
 వెననేయ నవ్వానవికిఁ దలకడచి । పసగల పాండవభటు లేఁగుదెంచి
 దొరసి కౌరవసేనతోఁ దలపడిన । ధరణీశ, మిగుల నందడి కయ్యమయ్యె
 ఆయాజి ననఁగు రజోంధకారమునఁ । గూయు గూబలఁబోలె ఘోరఘూంకృత
 ఆమిషార్థము గ్రద్దలాడెడి ననఁగ । నామీఁదఁ బిల్లదీపై యట్టలాడె,
 ఎఱ్ఱరేగడినేల యేరులనంగ । ¹వట్టోడి నెత్తురు వాగులై పాతె.
 గాండీవి రాచచూఁకల కప్పుడుటికి । శుండాలతతిని వ్రచ్చు మృగేంద్రభాతిఁ
 గేతనంబులు వ్రాల్చి కింకిణి నటికి । సూత రథ్యంబులఁ జూర్ణంబుచేసి
 మహి నాతపత్రచామరకోటిఁ గూల్చి । బహుభంగి నస్త్రుచాపముల నుగ్గాడి

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

పర్కంబు లిటఁ జించి వసుధేశు హృదయ | మర్కంబు లస్త్రసంపదలచే గ్రుచ్చి
 వించియు నొంచియు జీవనాశములు | త్రుంచియుఁ బటహదందుభు లణంచియును
 పంచియు వ్రాల్చియు వ్రక్కలించియును | బంచేలై పాటంగఁ బరసేనఁ దఱిమి
 మడుఁగుచొచ్చి కలంచు మాతంగమనఁగ | నడరి పోరాడుచో నపరాహ్ణమయ్యె.
 అంత సన్నద్ధుడై యా త్రిగర్తేశుఁ | డెంతయుఁ బౌధున కెదిరించుచోట
 సము లందుఁ ద్రైగర్త చక్రరక్షకులు | రమణ ముప్పది రెండు రథములవారు
 దేవేంద్రనందనుఁ దివిరి తాఁకుటయు | నా వీరుఁడును మందహాసంబు చేసి
 మరువదినాల్గు సాయకముల వారి | శిరములఁ దున్నివై చిన, సుశర్ముండు
 కూలిన భటులఁ గన్గొని యల్లితేరు | తోలించి పాద్ధునితోఁ దలపడినఁ,
 జూచి యాతనికెడచొచ్చి శిఖండి | యేచి పోరాడె ననేకభంగులను
 పార్థుఁడప్పుడు తనపైఁ బూనివచ్చు | పార్థివేంద్రుని సింధుపతిని గైకొనక
 కడఁకతో వానిఁ గ్రీఁగంటఁ జూచుచును | నడచె భాగీరథీనందను మీఁద.
 అదిచూచి ధర్మజుండటు తనుజెనక | వెదకి వచ్చిన మద్రవిభునిఁ గైకొనక
 సహజన్ములగు వాయుసంభవ నకుల | సహదేవయుతము వానవికిఁ దోడగుచుఁ
 దానును నడచి యత్తటిసిక్కుమారు | పై నెక్కుటయుఁ జూచి పన్నగధ్వజుఁడు
 సైంధవాశ్వత్థామ శల శల్య కృపులు | బంధు భావనఁ గొల్పఁ బఱతెంచి యార్చి
 యాపగా నుతునకు నటనెడసొచ్చి | యాపగఁ బొందుపుత్రావళిఁ దాఁకి
 వెఱవక పోరుచో, వినుచు శిఖండి | పఱతెంచి భీష్ముపై బాణంబు లేసి
 యార్చిన లెక్కసేయక వాని భీష్ముఁ | డోర్చి యొందుదలంప నొల్లక యపుఁ
 తగ 1నాచికొన్నచందమున విల్పఱకి | బెగడించుటయు, వాఁడు బీరంబు వదలి
 భూతంబు సోఁకినబుద్ధి నుండుటయు, | నాతఱి ధర్మరా జల్లంతఁ గవిసి
 యితని పంతపుమాట తెత్తిపెట్టుచును | గతిగూర్చి భీష్ము డగ్గఱఁ బురికొల్పఁ
 దానును గడఁగి మద్రపుఁడు భీష్మునకుఁ | బోసక పాంచాలపుత్రు నదల్చి,
 “దూడగాఁడవు నిన్ను దొడరుట దోష, | మీఁడుగాని రణంబు లేల మీకిట్లు ?
 అదె పాటు ” మని యొకయస్త్ర మేయుటయు | నది నడుమనె త్రుంచి యాశిఖండిఁ
 వారుగాస్త్రంబేయ, వారణకొఱకు | సైరణమతి లేక శల్యుండు నలిగి

1. నార్పు (మా)

తవిలి యట్టి శరంబు తానునేయుటయు । నవిరెండు శాంతంబులయ్యెఁ బోరాడి
 అపుడు భీష్ముండు ధర్మాత్మజుఁ దాఁకి । విపుల కేతువు విల్లు విటిచి యార్పు
 మదసింహభాతి సమ్మారుతాత్మజుఁడు । గదగొని రథము దిగ్గన డిగ్గనుటికి
 గజముపై గజవైరి గవిసినయట్లు । గజపురాధిపునిపైఁ గవియుట చూచి
 యెడసొచ్చి సైంధవుఁ డేనూరు తూపు । ¹లడరించె మెఱుఁగుల యాటపట్టుగన
 వడముడి గద నట్టి వాలమ్ములెల్ల । జడియుచుఁ గదిసి యాసైంధవు తేరి
 తేజులఁ జదియమోఁదిన వాఁడుతొలఁగి । యాజి వేటొక్కని యరదంబు నెక్కి
 అంతటివాని కిట్లుజడియైనఁ । జింతా వివర్ణులై చిక్కిన దొరలు
 ధృతి నేయ నవి గోషదృష్టిఁ గైకొనక ।

వడముడి గదత్రిప్పి వాని వైవంగ । వడి నది పడుగుకై వడి వచ్చుటెఱిగి
 యిది తనమోఁదనే యేతెంచు ననుచు । నొదిగిరి నీయోధు లొడిఁగులు వడఁక,
 అట్టిచోఁ బలకయు నడిదంబుఁ గొనుచు । గుట్టుపోనాడి నీకొడుకుఁ గుట్టయును
 అరదంబు డిగి పాఱ, నాగద వాని । యరదంబు సారథి హరుల నుగ్గాడె,
 చెడి యిట్లు పాటిన చిత్రసేనునకు । ²నెడయిచ్చెఁ దెంపరైయిట వికర్ణుండు
 ఆసహాయంబున యమసూను విరథుఁ । జేసి గాంగేయుఁ డాక్షితిపుని మేను
 సంపవెల్లువ ముంప నతఁడు ధైర్యమునఁ । గంపిప కొక శక్తి కరమునఁ దాల్చి
 నదికుమారుని వైవ నడుమనే దానిఁ । బది తునియలు చేసెఁ బ్రభువ, నీతండ్రి
 అంత మాద్రేయుని యరదంబు మీఁది । కంతకాత్మజుఁ డేగ నతఁడు వెన్నాడి
 పోయి మాద్రేయుని బొదివి మహాగ్ర । సాయకంబుల నొంపఁ జలమొప్ప నృ,
 యా శాంతనవుతోడి యాహవక్రియకు । నాశాంతనృపుల రండని చేయి వీవఁ,
 గొంతేయసేనలోఁ గలరాజు లెల్ల । నంతకాకారులై యార్పుచుఁ గడఁగి
 యుదయవేళఁ బతంగు నుగ్ర రాక్షసులు । పొదివినగతి భీష్ముఁ బొదివి యేయం,
 రాజులఁ బొరిగొన్న రాముబాణములు । యోజించుకొనిన మహాగ్రుండు గా,
 నట్టి బాణావళి నా రాజసమితి । గిట్టి వధించు గాంగేయునితోడ
 ననిచేయఁ గవియ దాయను వ్రేయఁ జెనక । మొనకట్టలేక భూముల రాజులెల్లఁ
 జిక్కులు పడి యొండు చేష్టలు మాని । వెక్కన పడఁ బొండవేయులఁ జూచి

ఓడతారాతి శిఖండి యిట్లనియె । “భండన పాండిత్య బలశాలి నేను,
 వృద్ధు నాకెంత ! యీక్షింపుఁ ” డనుచు । దేవప్రతుని సన్నిధికిఁ దేరుపఱప
 వ్యభోజనములో నీగఁ గన్నట్లు । దృష్టింప రోసి యాదిత్యునిఁ జూచి
 ‘రాయణస్మరణము చేసి తొలగి । చేరి నృంజయ సేనఁ జెండాడఁ దొడఁగె
 త ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాచార్యబలము । సంతకాకారుడై యణఁపఁ జొచ్చుటయు
 దానువిందు లవ్వీరునిఁ దాఁకి । ముందించి రతని సారథిని గుఱ్ఱముల
 రీతి విరఘుడై యితఁడు శై నేయు । తేరెక్క, సైన్యంబు దృష్టించి నృపతి
 రువురికై తమ యెల్ల సైన్యములఁ । గరసరోరుహసంజ్ఞ గలయఁ జేయుచును
 నును దఱిమిన, ధార్తరాష్ట్రుండు । సేనల కారీతిఁ జేసన్నచేసి
 మ్ములుఁ దాను మందాకినీనుతుఁడు । నమ్మూఁకపై నెక్కు సంతలో, నరుఁడు
 బడబాసల జ్వాలాముఖమునఁ । గురుసైన్యవారాశిఁ గ్రోలఁజొచ్చుటయు,
 రుఁ డడ్డపడి బాణకోటి నస్పార్థు । హరులఁ గేతన నూత హరులఁ గప్పుటయు,
 యమేది యాద్రోణప్రాపున నెక్కె । రయ మొప్ప నపుడు కౌరవసేనలెల్ల,
 ర్మనందనుఁ డతఁ దనసైన్యములను । నర్మిలి నెలుఁగించి యాజికి నడుప
 సువాగుఁ బెనఁగి యనేకమార్గములఁ । బారిపారిఁ బోరుచో భూకంపమయ్యె
 వి యిట్లు గంపింప నెంత వ్రేఁగగునొ । మొదలి పామునకని ముచ్చట చెప్పఁ
 తాళకుహరంబు ప్రాపించె ననఁగ । వే తోయనిధిఁ గ్రుంకె వేడివెలుంగు
 జచే మిగులఁ గెంజాయ వెలుంగ । సంజుడురాసులు నమలు భూతములు
 హుభంగిఁ దమలోనఁ బాఘలు తెగక । కుహనారణంబు మార్కొని చేయుటొప్పె
 ాప్రాణములతోడఁ గూయి కూయనఁగ । వెఱవక నక్కలు వెడ పీనుఁగులను
 డువ వారివా రేతెంచి పెనఁగు । లాడెడు కలకలం బం దుగ్రమయ్యె
 ట్టిపోరునఁ ద్రిగర్తేశాది నృపులఁ । బట్టి సాధించిన ప్లవగ కేతనుఁడు
 ంధవాది నృపాలసమితి సాధించి । బంధురోన్నతి వచ్చు పవనసూనుఁడును
 మయన్న సన్నిధిఁ దలసూపుటయును । సమర మానృపతియుఁ జాలింపఁ బనిచి
 నలఁ దిగిపించి శిబిరంబుకడకు । నాననంబులఁ దెల్పి యలుగులువాఱ

జయమగుటయుఁ బరాజయమగుటయును । నియతి దైవవశంబు నీశోర్వవలయు
 ననిపల్కె ” ననిచెప్ప నాంబికేయుండు । “మనకేటి జయమింక మరణమే జయం
 రోహణ వింధ్య మేరువులఁ గైకొనని । మోహపుఁ గొడుకుల ముద్దుప్రాయమున
 బలియిచ్చుచున్నాఁడఁ బవనసూనునకుఁ । దలఁప నాబ్రతుకేల దైవికంబేల
 గురుఁడు భీష్ముండును గురుకుమారుకుల । దురములోఁ గాపాడ దొరకమి యెట్లు ?
 జనని చెప్పినబుద్ధి జనకునిబుద్ధి । వినని దోషమునుమీ విషధరాంకునకు.
 తడయక నేనింకఁ దలపోయుటెల్లఁ । గడచన్న నీశ్వకుఁ గట్ట యిడ్డట్లు.
 ఆవాక్యకథలెల్ల నట్లుండ నిచ్చి । యీవు సంగరభంగి నెఱిగింపు మింక
 ఆజఁ గుమారు లిట్లగుట వీక్షించి । యేజాడఁ బని నిర్వహించె భీష్ముండు ?
 తెలివి యేరీతి సంధిలై రాజునకు ? । బలిమితోఁ గృపుఁడెట్లు బవరంబుచేసె ?
 కలశజుండేలావు గావించె ? ” ననినఁ । బలికె సంజయుఁడు భూపాలశేఖరుని .
 ‘అపుడు భీష్ముండు భయంకరాకార । విపులాట్టహాసుఁడై వెన భీముమీఁదఁ
 చేరు దోలింప నత్తివ్రత చూచి । దాబుణాటోపుఁడై ధర్మనందనుఁడు
 పురికొల్పఁ బాంచాల పుత్రశిఖండి । హరిసోదరులు భీష్ము నరికట్టుకొనిరి
 బట మున్న పతియాజ్ఞ ననిలజమీఁదఁ । దుటుములై యెక్కిన దొరల నిందటిని
 చౌపదిసుత చేకితాన మత్స్యపులు । నాపార్థుఁగును గూడి యరికట్టుకొనిరి.
 ‘వలు మ్రోడింబుఁడు గాండీవికొడుకు । నవనీశుతమ్ముల నరికట్టుకొనిరి
 శత్రైఱంగున యోధులిందందు మూఁడు । మొత్తంబులై కయ్యములుచేయుచుండఁ
 బాంచాల బలములపైఁ గలశజుఁడు । సంచితకోపుఁడై శరవృష్టి గురియఁ
 బండి కోయఁగనైన పైరుపై మొగిలు । కుండతో జడివాన గుప్పినట్లుండఁ.
 పడముడి గాంధారవల్లభు కరుల । బెడిదుఁడై గదవ్రేయఁ బెకలి యా ఘటలు
 ప్పట్టి చీకటిగుంపు కమలావృక్షిరణ । ఘట్టనఁ బెడిపోవుకరణి రూపడఁగె.
 గఁ జొచ్చి గుట్టపుదళములఁ గవలు । తెగ వేయఁ దునుకలు తెట్టువగట్టి
 వారిరి రక్తంబు వాగులై పాటఁ । ద్రోవఁ బోరాదు తేరులకు యోధులకు.

ఇరావంతుఁడు గాంధారపతులఁజంపి యలంబుసునిచే మృతుఁడగుట

విష్ణు డిరావంతుఁడను క్రీడితనయుఁ । డొప్పఁ దొల్లియులూచి కుదయించినతఁడు
 గుగ్గ డగుదోయి గోఁ గానా ౪౪౪౪ ౪౪౪౪ ౪౪౪౪ ౪౪౪౪ ౪౪౪౪ ౪౪౪౪ ౪౪౪౪ ౪౪౪౪ ౪౪౪౪

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

కరవాలుడై చొచ్చి కౌరవభటులఁ | గరమిడి ఖండించుతటి వానిమీఁద
 శకుని సోదరులైన శర్మవంతుఁడును | శుకుఁడు నార్జునుఁడు గజుండును వృషుఁడు
 వడి గవాక్షుండనువాఁడు నశ్యముల | బెడఁగుతోఁ గరవాలభీషణులగుచు
 రారాతిఁ దాఁకిన రవళిఁ దాఁకుటయు | మీఱి ఖడ్గాగ్నులు మెఱసె దిక్కులను
 శతమఖిపౌత్రు సశ్యములు గాంధార | పతుల యశ్వముల నేర్పడఁ దలపడిన
 నిత రేతరము చేయు హేషితంబులకుఁ | బ్రతి హేషితములిచ్చె భానుగుట్టములు
 అంకవన్నియలతో నంకవన్నియలు | పొంకముగల కళ్యేములకుఁ గళ్యేములు
 బాహులు బాహులు బంధనలైన | సాహసింపఁగరాని సందడి యయ్యె.
 శాతులు తమలోన రణవిద్యఁ జెనఁగి | హేతిఘట్టనఁ ద్రెవ్వి యిల ¹బ్రుంగుచోట
 గాంధారు లార్జురు గాండీవిసుతుని | గ్రంధులుగా సెలకట్టె వాటులను
 గడలపోటులఁ జక్రగదల వ్రేటులను | గను నొత్తరించినఁ గలఁగక యతఁడు
 తురగంబు నచ్చోటు తొలఁగ దాటించి | సరవి సింగిణి²వెంట శరములు వఱపి
 కార్తికేయుండు రాక్షసులఁ జెండాడు | మూర్తితో ³నయ్యరుమువ్వుర నొంచె.
 అటమున్న ⁴వ్రేటుల నాటులఁ జాల | లటవటమైనఁ దల్లడముచే హయము
 గిరి గూలునట్లు సాగిలఁబడి చావ | ధరకు గాండీవినందనుఁ డర్థిదాటి
 వారేయు వాలంపవాన యాఖడ్గ | ధారచే జడియుచు జడియక తిరుగ
 శకుని తమ్ములు నిర్విచార మిట్లెన్ని | “రకట! భూచారి నేయఁగరాదు మనకు
 మనము నుగ్వికి డిగ్గి మార్కొని వాని | ననువుగా వధియింత.” మని వారు డిగ్గి
 చుట్టుముట్టి కిరీటిసుతు⁵ బిట్టేయ | దిట్టతనంబుచేఁ దెమలక యతఁడు
 వట్టిన హేతితో బ్రమరిగాఁ దిరిగి | కొట్టిపోవైచె నార్జుని మస్తకముల
 వైచి యార్చినఁ జాల వగచి కౌరవుఁడు | లోచనాంబుజములలోన నీరూర
 శూరు నలంబునుఁ జూచి యిట్లనియె | “చోరి కంటివె యిందు నేనల నఱుక
 వినపవి త్తటమీఁద విజయునిసుతుఁడు, | మసిచేసె నా మేనమామల వీఁడు
 కలహించి వీని నాకన్నులయెదుటఁ | బొలియించి మాంసంబు భుజియింతుఁగాక’
 యని పంపువెట్టిన నట్లకాకనుచు | దనుజుండు దనమాయఁ దలఁచి రప్పించి

1. బ్రుంగులైన 2 విరటు 3 నయ్యరు మువ్వక నొచ్చె 4 వ్రేట్లనాట్లఁజాల 5 చెర

యండజకులునిపై నడరింప నదియు । రెండుసైన్యములవారికిఁ గానరాక
 యయ్యిరావంతుని యశ్వసేనలకుఁ । జయ్యనఁ బ్రతిసేన నవరించి తెచ్చి
 పోరాడఁజేసి భూభుజులెల్లఁ జూడఁ । గౌరవకార్యంబు గావించి పిదప
 నాసైన్యములు దాను నస్తమించుటయు । వాసవి కొడు కొంటివాడయ్యె ననుచు
 నెక్కటి నతనితో నీయలంబునుఁడు । గ్రక్కున దలపడి కాండత్రయంబు
 భుజమధ్యమున నాటఁ బొలివోని కడిమి । భుజగవంశ్యుఁడు ఖడ్గమున వానివేసి
 ధనువు ఖండింపఁ బ్రతాపించి యనుర । ఘనతరఖడ్గంబు గైకొని వచ్చి
 విజయజు ఖడ్గంబు విఱుగ వ్రేయుటయు, । భజన గోల్పోక యప్పన్నగకులుఁగు
 తనచేతి తునుక నద్వైత్యుకంఠంబు । మనుఁగవైచిన జీవి దొలగిం వాడు
 ఎనువీధి దనుజుడై వేఱొక్కవింట । సునిశితాస్త్రంబులు చొనుపఁ బార్థజుఁడు
 గొచ్చి కోపించి తానును మింటికెగసి । యచ్చోట దైత్యువిల్లవలీల విటిచి
 ఎనఁగులాటకుఁ జొచ్చి బిగియించి దైత్యు । ననువునఁ బడఁద్రోవ నవనిపైఁ దొరిగి
 మనుర నొచ్చియు నట్టహాసంబు చేసి । వెనఁ గిరీటితనూజు వెతకుచో నతఁడు
 ల్లివంగడమునఁ దాఁగన్న మాయ । నల్లోకసర్పమై యోజనసీమ
 గైకొని విషవహ్ని గ్రక్కు నేత్రములు । జోకతోఁ బెనుగాలి జుట్టు నాసికయు
 గ్గజంబులఁ బట్టి తిగుచు నాలుకయు । నగ్గిరిగుహపంటి యాననబిలముఁ
 వనలోకముఁ బ్రాకు పడగయుఁ గల్గి । పవిలి నీపుత్రుని పడగయు వణకఁ
 న్నగకులతోట్లు బలసి నేవింప । నున్నచో నమరారి యురగారి యగుచు
 డరి పైవచ్చు మాయాపన్నగముల । నొడిసి యన్నిటిమింగి యోధులుచూడఁ
 తికి లోనై న జిష్ణునందనుని । యాతల యసిఁద్రుంచి యాతల వైవఁ,
 న్నగాకారంబుఁ బొసి యయ్యోధు । ¹పున్నమచంద్రునిఁ బురడించుచుండె
 ంటిచక్కటికెక్కి మిహిరుఁ డావేళఁ । గంటికి ²వేండ్రమై కనుపట్టె ” ననిన
 విజయుఁ బతి పల్కె . “ సంజయా, వైరి । భంజనం బొనరింప భయహరంబయ్యె,
 రుకులంబు నులూచికొడు కింత చొచ్చి । కలఁచెను మాయావి గావున మొదల
 తటివాఁ డాజి నీల్గినపిదపఁ । గాంతేయు లెట్లు సంగరము గైకొనిరి ?
 తిఁగింతుగాక నా కింతయు. ” ననిన । నెఱిగింపఁ దొడఁగె మహీపతి కతఁడు.

ఘటోత్కచుడు కౌరవనైచ్యము నులుమాడుట

అని నిరావంతర డిట్లణఁగట చూచి | యనయంబు కోపించి హైడింబుఁ డవుడు
సురనాయకులు గజాహుధులగుచు | నెసఁ దన్ను సేవింప వీరవై ఖరిని
రమున శూలంబు ఘనశగద్యుతుల | నురుశగ ప్రళయసూర్యుల నీనుచుండ
ననసేఁ జొచ్చి సామజభటాశ్వముల | గొనకొని యందంద గుడ్డులుగ్రుచ్చియును
శ్రాంకషణులైన హస్తుల గమ , | విభ్రమంబుఁ దేర్లు విటిచి యొట్టుచును,
ంతకాకాదుడై యరుదెంచు కీచ | కాంతరి సాతుఁజూచి యధిపతి కడఁగి
ంధబంధు మదాంధ గంభీరవేది | ధురవ్యూహ సంపద నెఱుక్కొనిన,
తనికిఁ దోడు వంఁగాధినాథుఁడును | శతసహస్ర గజేంద్రసహితుఁడై గవియఁ,
ండఁ దాకు బకారికొడు కాగజుల | భండనోగ్రలాగ్రవతులును దాను
దితల యిదితోండ మిది దంతయుగళ | మిది పాద మని నిర్ణయింపరాకుండ
లఁగుమిథ్యనయట్లు రూపుమాపుటయు , | గాలాంతకుడు పోలెఁ గౌరవేశ్వరుఁడు
డి నారనములు విడిట్ల సందించి | వాడి రక్కసిగుంపు ప్రచ్ఛుచో నందుఁ
డిబడ వేగవంతుఁడు నేలఁ గలిసె , |

బలియు విద్యుజ్జిహ్వ భ్రాణంబు వోయె ;
మున్ది పాలయ్యె బహ్వశియన్వాడు , | సమసెఁ గరాళలోచనుఁ డనువాఁడు
రీతి నిజమంత్రులీలఁ గిమ్మార్ | వైరిపుత్రుఁడు క్రోధవహ్ని మండుచును
ము వంటి శరాసనము ధరియించి | విగళి(?) భ్రకుటియై విభున కిట్లనియె
పాడియు సత్యంబుఁ బరహిణోన్నతియుఁ | దోడునీడైన పార్థుల నట్లు సభన్
ంగపెట్టిన నీకుఁ బాడియు నిజ ము | సంగ సక్కట వీనమంతైన లేదు.

తెఱంగున వారి నలయించు ఫలము | చేతులఁ బడఁగఁ జేసెద నీకునేడు.”
వి పల్కి కృష్ణసర్పాకృతిఁ బరఁగు | నునిశితాస్త్రముల నా క్షోణీశు నొంచె,
ంచినఁ దెమలక నుతశక్తి నతఁఁగు | కాంచన పుంఖ ప్రకాండ వర్షములు
ట నిర్వచిరెండు వేవేగ దొడిగి | కంటకు వక్షంబుఁ గాడనేయుటయు
యేట్ల మూర్ఖులి హైడింబుఁ దొరిగి | ధీయుక్తి వేవేగఁ దెలిసి రోషమునఁ
స్వంత సమవర్తి కర కాలదండ | కల్పమై మృత్యుసంశయమొనర్చి

శక్తి నా నృపు బాహుశక్తి వైచుటయు । దిక్పటంబులఁ బర్వ తేజంబుతోడ
 నది ఘోర ధారాభయం కరంబగుచు । నది భాను భాసమానాకారమగుచు
 నది లోకపాల లోకాభీలమగుచు । నది ఫాలనేత్ర నేత్రానూసమగుచు
 నేతేర వంగకుఁ డిభముపై వచ్చి । యా తీవ్రతరశక్తి కడ్డంబు నిలువ
 నది వచ్చి కరిప్రాణ మాహుతి గొనుచుఁ । ద్రిదశులు చెదర ధాతీధారఁ గూలె
 వంగుఁ డక్కరి డిగ్గి వడిఁ బాటిపోవ । నంగదఁ గరిపడ్డ యాయెడరునను
 నీ సేన నొక్కడైన నిలువక తొలఁగ । వాసి పట్టునను భూవరుఁ డంత నిలిచి
 సర సిద్ధ సాధ్య కిన్నరులు నుతింప । నరుదైన యొక్క రాద్రాస్త్రమేయుటయు
 నక్కజమై వచ్చు నమ్మహాశరము । చెక్కలుగా దైత్య సింహుండు చేసి
 యనుపమ మణిభూషణాంచితంబైన । తనువున నారాచతతి నాటి యార్వ,
 నదివిని గాంగేయుఁ డతి సంభ్రమమున । నెదిటి పౌజాభరాన నేతేర రాక
 యాచార్యుఁ డాదిగా నచటి యోధులకు । నేచిన రవళిఁ జేయెత్తి యిట్లనియె .
 “ ఓద్రోణ! యోకృప! యాచిత్రసేన! । యోద్రోణనందన! యోసింధురాజ!
 వాఁడె న్నైడింబుండు వసుధేశుఁ డాకి । వాఁడిను నెఱపెడు వలసినట్లెల్ల
 మాన్యుఁ డీయోధు సామాన్యుడే! దనుజ । సైన్యంబుఁ దాను నసాధ్యుడెవ్వరికి.
 తొడిబడకుండ నెత్తుడు కొరవేంద్ర! । అడరి యేయుండు దైత్యు. ” నని యొత్తిచె
 గురు జయద్రథ బాస్థాకులు బృహద్బలుండు । గురుపుత్ర కృపులు మక్కువ వికర్ణుఁ
 పొరిఁ జిత్రసేనుండు భూశ్రవనుండు । సారిది వివింశతి సోమదత్తులును
 ఎన్న నవంతి దేశేంద్రులు ననఁగఁ । బన్నిరువురు వీరు పౌరుషప్రియులు
 తరమిడి తమతమ దళములు గొలువ । గురుతరస్పూర్తి నేకోద్యోగమునను
 బోరన తమరథంబులు దోలుకొనుచుఁ । గౌర వేశ్వరు సమ్ముఖంబున నిలిచి
 చునివార్య శరవృష్టి నపరాహ్లావేశ । దనుజునిఁ గప్పుచోఁ దలఁకక వాఁడు
 నిలిచి పోరాడుచో, నృప, వానియొద్దఁ । గల సైన్యమును దాఁక ఘనమయ్యెఁబోర
 తొంటి దేవాసుర తుములంబు వింటిఁ । గంటి నిప్పటి దైత్య కొరవ్యరణము,
 బకవైరినుతుఁడంతఁ బన్నిరువురకు । నొకఁడు చాలి మహాశరోగ్రత నెఱపఁ
 గొందఱి నూతులు గోల్పోయిరుసుదు, । కొందఱి హయవంక్తి కుతలంబు పట్టె,

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

కొందఱి రథములు గునికిల వడియె, | కొందఱి ధనువులు గొనకొని విడిగె,
 కొందఱి తనువులు కోలలఁ జిడిగె, | నందఱు నిర్విణ్ణులైరి భూపాల !
 అంత నందఱు సాధనావళి గూర్చి | యంతకాకారులై యుద్ధైత్యు మీఁద
 వాలంపజడిముంప వాఁ డోర్వలేక | తూలుచు పైన్యంబుతో మింట నణఁగి,
 హాహారవము సేయ, నమ్మహాధ్వసుల | నూహింప బ్రహ్మాండ మూరక పగిలె
 పగిలెఁ గౌరవసేన, పార్థివుగుండె | పగిలె, శేషుం డొదిగె, పాతాళ యగఁ
 అత్తఱి యచుసూనుఁ డాధ్వని చెవులఁ | జొత్తేర మారుత సూనునిఁ గదిసి,

భీముఁడు ఘటోత్కచునకుఁ దోడగుట

“ భీమ, సీసుతుఁ డుగ్రబిరుదు హైడింబుఁ | డేమొకో వాపోయె నిట నొవ్వన
 కౌరవేశ్వరునకుఁ గలయోధులెల్ల | వారక యచ్చోట వదలకున్నార
 గుంపులుగాఁ గూడి కురువీరులెల్ల | నొంపుచున్నారొ సూనుని ఘటోత్కచున
 ఎప్పటినుండి వీరిట్లు పోరెదరొ ! | గుప్పనోపు నితండు కురుసేన నొవ్వ.
 ధవళాశ్వనకుఁ ద్రిగర్తలతోడి రణము | తొవకి రారాదు ప్రౌద్ధుచు గ్రుంకఁ 2
 పోవయ్య యింతటఁ బుత్రుఁ గాచుటకు | వేవేగ ” ననవుడు విని వాయుసుఁడ
 తేరు తోలించి యద్దిక్కున నున్న | వీరులఁ దన బాణ విద్య నొప్పించి,
 భూరిశ్రవసు నూరు భూరిబాణముల, | మూరిబోవ వికర్ణ మూఁడు బాణముఁ
 జిత్రసేనుఁ బదేను చిత్రబాణముల, | ధాత్రి వివింశతి దశబాణములను,
 తగ బాష్ణికుని బృహద్బలు రెంట నొకటఁ, | బగతు నవంతీశుఁ బ్రదర వింశతి
 ద్రోణమూఁట జయద్రథునిఁ బదారింట | ద్రోణజ సోమదత్తుల నూటఁ బదిట
 నొప్పించి యార్వ ద్రోణుం డొక్కరుఁడును | దప్ప నమస్తయోధప్రకరమును
 విండ్లు పోనాడియు విఱిగిన బండి | కండ్లు కానఁగిరాని కండ్లునై చెదరి
 తోడిపైన్యముఁ 1దానుఁ దొలఁగెను దేవ ! | రూఢి నప్పటి భీమురువ్వు లెట్టివి
 ఇట్లు కౌరవయోధు లెవ్వరు నిలక | చిట్టి పాఱిన భీమసేనుండు నగుచు
 సింహనాదముసేయఁ జెలఁగి యుద్ధైత్య | సింహుఁడు దివినుండి సేనయుఁ దానుఁ
 బొడచూపి యచ్చోటఁ బోవకయున్న | బెడిదు ద్రోణాచార్యుఁ బృథుధైర్యుఁ

1 కామ తోడొలంగి (మా)

చొచ్చి యాతనివిల్లు చూర్ణంబుచేసి, | యచ్చోట నృపుఁ డుండ నతనికై తాఁ
 యతని పన్నగకేతు వపలీలఁ బెట్టికి, | మృతుఁజేయఁ దలఁచుచో, మిన్నేట్రకోఁ
 నకలయోధులుఁ దాను స్వామికిఁ దోరు | ప్రకట నేనానహస్రములతో పచ్చి
 మ్రోడింబుఁ దాఁకిన నప్పటిరణము | చూడ నోడిగి సురాసురకోటులయి
 ఆ మహాకలకలం బాలించి నరుఁడు | నామోదరునిఁ జూచి తగవొప్పఁ బలికె
 “కొనిపొమ్ము మనతేరు కురుసేనమీఁద, | వనజాక్ష, త్రైగర్తవరుఁ డోడిపాతె
 లవె శరాగులు తోఁచె నచట నెవ్వారి | బవరంబొ కాని యుత్పాతమై యి
 మన హిడింబానూతి మాటలై చెవికి | వినవచ్చె, నచటికి వెనఁ బోవవలయు”
 అని పలికిన శౌరి యత్తులవేగమున | యున్నస్థైర్యములమీఁద మఱఁది రథంబు
 నడపుచో నతఁడు బాణప్రవాహములు | నడపఁజొచ్చినఁ జూచి నరకాత్మజుఁడున
 గాంగేయ కృపులు త్రైగర్తనాథుఁడును | రంగుమీఱఁగ నెదుర్పడిరి క్రీడికిని
 శై నేయుతో శల్య శల వికర్ణులును | బూచి భోజుఁడు నలంబునుఁడు మార్కొని
 అనిలజుండఁడరిన నస్త్రుగురుండు | ఘనతిఁ గుమారవర్గము మూరుకొనిరి.
 కలశసంభవు ప్రాపుగల ప్రతాపమున | నలయక నీకుమారావళి యెక్కి
 మూడుతాత్మజు మేన మహాసీయ ఘోర | నారాచధారలు నలుగడ నింపఁ
 గొలఁదిమూలిన నెయ్యిగుమ్మరింపంగఁ | జెలఁగి నాల్కలుగ్రోయు శిఖఁబోలె ను
 చుండి మహోద్దండ మార్గణవిద్య | నిండాఁగ జూపిన నృపచంద్ర, వినుము
 సుండభేదిశిరంబు కుంభినిఁ బ్రెల్లె, | నుండె నగాధృశ్యుఁ డునుదువోనాడి;
 నకధ్వజుఁడు రెండు ఖండంబులయ్యె, | తులిసె విరావికుత్తుక మృదులీల;
 మఱి సుబాహుఁడు పోయె మఘువుకొల్పొనకు, | నెఱి దీర్ఘబాహుండు నేలపొలఁ
 కిట్టి నగతిఁ గూలె దీర్ఘలోచనుఁడు, | పట్టికి పెఱవారు పాటిరి విటిగి.
 రియూధములఁ దోలు శంరీరపంబు | కరణి నీ ముసల బకధ్వంసితోలి
 కూర్చె, నప్పుడు గ్రుంకె నరుణగభస్తి, | కార్చిచ్చు కెంజాయ గగనంబు డాయ
 పనునాలి నంటిన ప్రేతవస్త్రములు | ఘనకటిసీమ నీర్కావిదోతముగ,
 పన్నతి భుజముల నునుచుకొన్నట్టి | నన్నపుఁ బ్రేవులు జందెముల్ గాఁగ,
 ముల్లదోయిల్లను ముంచి యుండొరులఁ | జల్లెడు కీలాలజలము లర్ఘ్యముగ,
 పూటిమాటికి వీరమండలిఁ బొగ్గడు | పూట్లు ప్రణవాది మంత్రముల్ గాఁగ
 విధభూతావళి విప్రులు పోలె | నవితగ్రుంకఁగ నిట్టిసంధ్యలు వార్చె.

భీష్మపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

తమ్ములు సమసిన తాపభారమున | నెమ్మి నింటికిఁబోక నీపెద్దకొడుకు
 సేనలఁ బురికొల్పఁ జెలఁగి పార్థులుచు | సేనలఁ గొలుప నాసేనలు దాఁకె
 బలిసి పూర్వాపర పవనవేగమున | లలి నిందు నందుఁ దొలంకు కడళ్ల
 క్రమమొప్ప వారాసిగతి సంగరాంగ | ణము పొల్చె నపుడు సేనల యీడ్పులాఁ
 తునిసిన తొడవులు దొరఁగిన విగులు, | పెనఁగొన్న కవచముల్ పిదిలిన వలువ,
 గతిభంగమునుగల్గి కదనోర్వి యపుడు | రతికలహఁత వారస్త్రీని బోలె.
 అప్పుడు, తిమిర మండందుఁ బద్మబయ్యుఁ | జప్పనైన రణప్రసక్తి చాలించి
 సేనలఁ దినిపించి సేనాధిపతులు | మానవనాథు సమ్మతిఁ బాఠములకుఁ
 జనుడెంచి రందఱు సమరదినంబు | తెనిమిది నేటితో నీడరె ననుచు ”
 అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు. || నని యుని జనమేయక్షితిపతికిఁ
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁది | నెప్పాటఁ గథ చెల్లె నెఱింగింపు మనిన
 శరణాగతత్రాణ! జానకీరమణ! | కరుణాఢ్య! సత్యసంకల్ప! సర్వజ్ఞ!
 అతులితవిఖ్యాత! ఆశ్చ్యంతరహిత! | క్రతుకర్త! క్రతుభోక్త! కామితఫలద!
 నీలమేఘనిభాంగ! నిగమాంతరంగ! | వాలి వాసరథంగ! వర జయోత్తుంగ!
 సుజనరంజన! రామ! సుమహితోద్దామ! | విజయంబు రఘురామ! విజయాభిరా
 త్రిది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త | సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
 స్తుతిపాత్ర వల్లభనూరి సత్పుత్ర | మతిచుద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
 రచితమై భీష్మపర్వమున నాశ్వాస | ముచితార్థయుతముగా నొప్పె నాలవది

పంచమాశ్వాసము

శ్రీకంజదళనేత్ర, సీతాకళత్ర, | ప్రాకట శుభగాత్ర, భవ్యచారిత్ర,
 లలిత మన్మథ కోటి లావణ్య దివ్య | కలితవిగ్రహ, నిత్యకల్యాణ, రామ |
 అవధారు మణీయు సంయమి చెప్పదొడగె | నవినయస్ఫూర్తి కాజనమేజయునక
 'ఆరీతి నగరికి నరిగి రారాజు | గారాబుతమ్ములు గడచన్న వగను
 కాలఁ జెమర్చి దుశ్శాసనుఁ జూచి | "యీలోనఁ గర్లుని నీవు సౌబలునిఁ
 కోడితె" మ్మని యంచి తోడియోధులను | వీడుపట్టుల కంచి వెన్నెలబయటఁ
 స్తూరి నమఁగిన కమ్మని విరులు | విస్త్రాంచిన రత్న వేదికమీఁద
 హాససంబుపై జెలువైన యువతి | సంహతి గొలువ విశ్రాంతి నున్నంతఁ,
 ర్ణగాంధారులఁ గపటలక్షణులఁ | దూర్ణవైఖరిఁ దెచ్చి దుశ్శాసనుండు
 న్నిధిఁ బెట్టిన సముచితంబైన | మన్నన మన్నించి మనుజేశ్వరుండు
 గారల కిట్లను "వాహినీ సుతుని | పోరుచూచితి, ద్రోణుపోరుచూచితిని,
 బాతిగా వారెల్లఁ బొండవపక్ష | పాతులుగాని నాపనినారు గారు
 య్యుపేక్షలఁ గదా యష్టావశేష | మయ్యె నాబలము లొయ్యన వచ్చివచ్చి

.

గ నాడు మాట ముందటనుయ్యి వెనుక | దగరను గాధయుఁ దలకూడె నాకు
 మనేయుఁ గలొడనిటమీఁద?" ననిన | నామహిశ్వరుఁబల్కె సంగాధిరాజు
 పగయెంత దేవరబంట నేగలుగ! | తెగఁ జూచువాడఁ గాంతేయులనెల్ల
 కుము గాంగేయుఁ దేకుము ద్రోణు | నీకార్యహానికి నృప, వీరలాను,
 సుకుమారకు లిట్లుకూలుచోఁ దారు | పరికించుటెల్లఁ 1 దప్పకమోసమాను,
 పార్థులలోన నిద్దటి ముగురిఁ | ద్రెళ్ల నేయక మాన దేవ, నీయాన
 ననుపు రణమింక మందాకినేయుఁ, | బానుపు మీఁదకుఁ బవళింప నరుగు"
 వి పలికిన నాత్మ నధిపుఁడుప్పొంగి | యనుజునిఁ జూచి "యొయ్యన నీవు నేను
 పగేయుని యింటి కిరిగి పోటునకు | రేపు రాకుండఁ బ్రార్థింత మాతనిని"

చెప్పక భీమసేను (మూ)

భీష్మపర్వము, పంచమాశ్వాసము

దుర్యోధనుడు భీష్ముని నిష్ఠురములాడుట

ని చెప్పి సౌబలు సంగాధిపతిని | జనపతి వీడ్కొని సముచిత స్థితిని
విధ సౌరభవస్తు విన్యాసవిభవ | నవపరిమళ భవ్య నవ్యతోయముల
లకమాడి సుగంధి చందనంబాడలఁ | బలుచగాఁ బన్నీటఁ బదనిచ్చి యలఁది,
త్రినిజవరాలి చిత్తంబు కంటె | మొత్తనై వెన్నెల మేళాపమైన (1)
లిపట్టు ధరియించి వేల్పుసొమ్ములను | వెలిఁబెట్టు తొడవులు విలసిల్లఁ దొడిగి,
య్యని నెత్తావి గండుతుమ్మెదల | రమ్మను విరులు శిరమ్మునఁ దుఱిమి,
లసూర్య ప్రభాపటలంబు నేలఁ | జాలు కిరీటంబు సంప్రీతిఁ దాల్చి,
మ్ములు దొరలు మొత్తమ్ములై కొలువఁ | గొమ్ములు నలుఁగడఁ గుంచెయ లిడ
ల సౌరభ్య పరంపరాభరణ | విస్మయర నవతైల విపుల మైనట్టి
దీపికా కోటి గదిసి యేతేర | నురగాంక రథమెక్కి యొయ్యనఁ గదలి
టఁ దొలంగు తొలంగు మని వేత్రికరులు | పటుగతి నందడి పాయ వ్రేయఁగన
సమాఱు పారక పరన క్రమంబు | పులకాంకురంబులు పుట్టించుచుండ,
లి హేగ్గడికాండ్ర హుంకారరవళి | శైలరంధ్రంబులఁ జరియింపుచుండ
ందాకినీ నూను మందిరంబునకు | నిందువంశాధీశుఁ డీ రీతి వచ్చి
ర్వరదేశమున రథంబంత డిగ్గి | గారాపు తమ్ముని కరమూఁదుకొనుచుఁ
హ్యంతరంబులు గడచి శిశ్యమైక | లక్ష్మ్యచిత్తుని భీష్ము లాగొప్పఁ గాంచి,
తని పాదములపై నొడల చేర్చి | యతఁడు పెట్టించిన యర్హాపీఠమున
సభక్తి దైవాఱఁ గూర్చున్నయంతఁ | గురు పితామహుఁ బల్కెఁ గురుకులేశ్వరుఁ
మయ్య భీష్మ, నన్నిట్లుపేక్షింప | నేమయ్య పార్థుల నెచ్చనిచ్చితివి ?
| పల్కిన ముక్కు నీటిపై వ్రాత , | గావున ధర్మజు ఖండింప లేవు,
మిమ్ముని మోదఁగలేవు , | తగఁ జూచిచూచి యింద్రజుఁ గూల్చలేవు ,
దేయుఁ ముద్దాడఁబోదు , | ఇదియేమివిధమన్న నిన్ని చెప్పెదవు.
మమ్ముని లోభగుణమొ | మమ్ముఁ దానోడించుమార్గ మో యెఱుఁ
తగ్గఁ గునందనుల | నిట్టి నీ హృదయమే నెఱుఁగ నమ్మితిని.

(చూ)

తెగువ నీ యెనిమిది దినహంతలోన | మగఁటిమి నేమేలు మాకుఁ జేసితివి ?
 అన్నియు నయ్యె న్నీవాజి చాలించి | మన్నింపవే నన్ను మనికితపడక.
 పచ్చితి నారాక నమ్ము గానీక | పుచ్చవే కిర్లుని భోటున కెల్లి
 వాఁడొక్కరుఁడె నాకు వశ్యుఁడుగాని | నేఁడెల్ల మీరు మీ నేర్పుల వారు.”
 అనిన నమ్మాటలఁజ్ఞు మనోవీధి | ననయంబు నొప్పింప నటఁ గొంతనేపు
 ఆనతవదనుఁడై యతఁడూఁటకుండి, | నీనందనులఁ జూచి నిట్టూర్పుపుచ్చి
 1 పలుకు నోరికి రాక చలుకకపోని | బలవంతమున నిట్లుకలిక భూవిభుని
 “ అక్కటా ! నాచేతనై నంత నేను | ముక్కంటి సాక్షిగామోఁదుదు రిపుల
 నగుని భీముని నిల్పు నాప్రయాసంబు | పారియొక్కఁడెఱుఁగు నాయాత్మయునెఱుఁ
 మకుట వర్ధనుల భూమండలేశ్వరుల | వికట శౌర్యుల నిత్యవేపురఁ ద్రుంతు
 పాణవంచనలేక పడిన పాపెల్ల | రేణువు చేసి యారీతి నాడితివి
 వైవబలంబు చూడని పురుషులకు | నేవెరవున జయంబీడేర నేర్పు ?
 కాదువో పార్థుని గదనోర్విగెటేవ | నాదివిష్ణునక్షత నలవియే మొదల ?
 పటనాటకుఁడు రత్నకుఁడైన కృష్ణుఁ | డుపకారి పార్థ యొద్దనే యుండ
 బట్టి పార్థుని గెల్వ నెవ్వరి తరము ? | పట్టును బట్టి నోబలికితి నన్ను
 గల్పడ్డ వేల్పులఁ బాఱంగఁ ద్రోలి | కాల్యుడే వాసపు భండవవనము ?
 వరంబులోపల భవుని మెప్పించి | తివుటమై బడయఁడే దివ్యబాణములు !
 ంధర్వులకు నోడి కర్ణుండు నీవు ? | బంధున మేతంబు పట్టువడంగ
 నీ గయ్యమున గెల్చి వాడిచే మిమ్ము | విడిపించుకొన్నాఁడు విజయుఁడొఁగాఁడో !
 యు నన్ను గర్జు ముల్గిడి ద్రోణుఁ గ్రుపుని | ఘనసేనలను గెల్చి మత్స్యేశుపురిని
 కింబట్టువడిన గోప్రభయు నొక్కరుఁడ | విడిపించుకొన్నాఁడు విజయుఁడొఁగాఁడో !
 కుల పాంచాలీ స్వయంవర వేళ | నితరుల కెడయ్యకయిషువిద్య నెఱిపి
 అవఁ గెకొని యెల్ల దేశాధిపతుల | విఱుగఁ గొట్టినవాఁగు విజయుఁడొఁగాఁడో !
 క్తి బలాధ్యుతో నిన్నాత్తు నేను | బట్టి పెనఁగితి బలము గోల్పడక
 3 యెఱుంగక నన్ను నాడితి నొవ్వ | వెదక నిట్టివిగదా విభులచిత్తములు !
 డుగాని విరోధామీవు పాండవుల | తోడఁ దొడంగితి, తొడఁగిన నేమి
 రి వీరిని జూపవచ్చునే ! నీవ | పోరాడుదువు గాక భుజశక్తికొలఁది

భీష్మపర్వము , పంచమశ్వాసము

నిపల్కి మఱియు నిట్లును రాజుఁజూచి । “ విను నాకుగాండీవి విలుప దుర్భటు
తనికోప, శిఖండి సీక్తింప నోప, । నితరుల సాధింతు నెందఱినైన.
టుగాక పాంచాల యాదవ మాత్స్య । లట చేది మగధ పాండ్యాదులు నను
డరి తాఁకినఁ ద్రుంతు నదియుఁ జూచెదవు, । కుడువఁ బోవుచు నేలకూరాకుల
సఁగఁ బార్థుల కొక్క పోరామి దెత్తు, । పసనెల్లి నాబాహుబలమున హేత
పాటి పనికి నీవిట్లు రానేల! । వేపొమ్ము నగరికి విడు కూర్తి ” యనిన
ందంబులో నూఱడిల్లి రారాజు । మందిరంబున కేగి మంత్రుల భటులఁ
మ్ముల ననిచి యంతఃపురంబునకు । సమ్మదంబున నేగి సౌభాగ్య లీల
రత్న కీలితోన్నత మహాస్తంభ । వివిధ కేళికూట విశ్రాంతభూమి
వ్యాంబరచ్ఛన్న దేదీప్య మాన । భవ్య కర్పూర దీప్తవభామిభిత
నిత సద్గంధ సౌరభ పూర్వమాణ । ఖచిత్రైక మృదుతూలికా తల్పమునను
ంకుమగంధులు కొమిరొప్పఁ జేరి । కంకణ ఝణఝణ త్కారంబు లడర
యూరములతోడ నుపచారవిధులు । చేయ నెంతయు సౌఖ్యసిద్ధిఁ జెన్నొంది
గారాత్రి నిద్రించి యమ్మరునాఁడు । భేరులు ఘోషింపఁ బ్రియముతో లేచి
య కృత్యంబులు నిష్ఠతోఁ దీర్చి । ప్రత్యంత నిజమూలబలములు గొలువ
నరభారాధుడై కదనోర్వి కేగి । తన సైన్యవతిఁ జూపి తద్జ్ఞులఁ బలికె:

నవమ దివసయుద్ధ క్రమము

ఁడు శాత్రవసేన నెల్ల వధించి । నుతగతిఁ బొందుసూచుల గెల్తుననుచు
త్రిపల్కినాడెల్ల భంగులను । ఈరథికోత్తము నింక నిందఱముఁ
సి లావులుచూపఁ గలవార ” । మనినఁ 2 గొగుకక దొరలియ్యకొని రట్టిపని
రనదీసూనుఁ డాత్మలో నతని । తమకపుమాటలఁ దలపోసి పోసి,
ని పక్షంబైన వెట్టి వేఁగాక । యేనాటఁ గల ” రని 3 యెంతయు నొచ్చి
నికి గడ్డునిఁ బంపుచునిన వాక్యంబు । తనమది బాణమై తన్ను గారింప
రనన్నాహంబు చప్పనైయున్న, । నమరనదీసూను నాత్మకీలెఱిగి
శీఘ్ర డతని కుత్సాహంబు పొడమ ।

“మనమెల్ల గురుపితామహుని చేరువను | మొనకట్టి రణయత్నమున నుండవలయు.
 వారకీతనికి నిర్వదిరెండువేలు | తేరుల వీరులు తేరిముచ్చట్టు
 నుండంగవలయు; శత్రులు గురుకృపులు | వెండియుఁ గురువీరవితతి సర్వమును
 గాంగేయుకడకు శిఖండి రాకుండ | సంగరక్షయి యవశ్యము నుండవలయు.
 వెనుకకు భీష్ముండు వినిపించె గాదె | తనకు శిఖండికి దవ్వెన. తెఱఁగు.
 నేడు వాఁ డితనినన్నిధికి రాకుండఁ | బోడిమిఁ గాచుట పుణ్యంబు మనకు.”
 అనుటయుఁ దమ్ములయ్యధిపువాక్యంబు | విని నియ్యకొని; రట్టివేళ నానృపులు
 అట సర్వతోభద్రమున మహావ్రాహ్మణ | మెటువంటివారికి నిలనసాధ్యముగ
 నిలిపిన నొడ్డునన్నిధిఁ దాను గృహుండు | కలశజ కృతవర్మ గాంధార నృపులు
 మైంధవ శత్రులు సరవిఁ గుమాభ్యు | బంధురంబుగ సైన్యవతి నిల్పి రధిప |
 తన వలవట సోమదత్త బాహ్లికులు | సనఘుండు ద్రాణి విందానువిందులును
 బన్ని; రా భీష్మ దావట హలాయుధుండు | నున్నతిఁ ద్రైగర్త లోగిఁ గృతాయువును
 భగదత్తుండును గానఁ బడి నిల్చిరంత. | జగదీశ్వరుండు సుశర్మ శలండు
 నాయలంబునుండు వ్రాహ్మణునకు నడుమ | వేయిపాఁజలఁ గూడి విలసిల్లిరధిప |
 అంతఁ గాంతేయులు నాజికి వెడలి | శంతనసూనుని సర్వతోభద్ర
 ఘటన వీక్షించి యాగతి బలవ్రాహ్మణ | ఘటన యొక్కటి దీర్ఘగాక నీవనుచుఁ
 బాంచాలనూనుని బనుప నాతఁడును | మించిన తననేర్పు మెఱసి యచ్చట
 సైన్యవిన్యాసంబు నమకూర్చునపుడు | ధన్యశౌర్యుండు కపిధ్వజుఁ డొప్పఁ బలికె :
 “పాంచాల, చూచి తే! పరుల మొగ్గరము; | మంచికయ్యము నేడు మనకుఁ గాఁగలదు.
 ఆపగేయుని తేరి కళులవీరులును | బ్రావునై నిలిచిరి పదిలంబుతోడ.
 ఈతని నందఱు నిట్లు రక్షింప | నీతండు జయసిద్ధి యీనున్నవాడు.
 ఇంక నీవు శిఖండి నితని కట్టెమర | నంకురతో త్పాతమై యుండఁ బన్ని
 యతని సంగక్షణం బందఱుఁ జేయు | మతముగా వ్రాహ్మణం బమర్తగా.” కనిన
 నతఁడు విరాట సాత్యకులు దావటను, | నుతిఁ గేక కూళిమహర్షులు వెలువటను,
 మనుజేంద్రుఁ గవలతో మధ్యభాగమున | విను ద్రాపదేయుల వెనుకను నునిచి
 యెలమి గాంగేయు కట్టెమర శిఖండి | నిలిపి, పార్థుండు దాను నెత్తి ఘటోత్కచుండుఁ

బావనియును వాని బలసి యేనుజక । వేవచ్చుగతి చేసి విను పైస్యభిభాడు
ఎడ నెడఁ దగువారి నీయొడ్డు గలయ । నిడియె దేవానురు లీక్షించి మెచ్చు.
ఇట్లు సన్నద్ధమై యిరువాగు సభము । ముట్టి తూర్కంబుల మ్రోతలు చెలంగఁ
గవులకుఁ బ్రణమింప గణుతింపరాని । జవమునఁ దాకి యార్జవమునఁ బోరఁ
సభిమన్యుఁ డావేశనరుణాశ్వరథము । రథసంబుతోడఁ గారవ సేనమీఁద
నడపించి దూదిపై నడచు పావకుని । వడువున నిజబాణవహ్నిఁ గాల్పంగ,
నొకబాణ మతినిపై నోవదు నాట, । నొకరథం బతినిపై నోవదు నిగుడ,
నొక యోధు సతనిపై నోవఁడు గవియ, । నకట సామాన్యుఁడే యభిమన్యుఁ డధిప !
అతనిచే న్నినికావళి యెల్ల । హతముగావచ్చిన నధిపతి కలఁగి
యనుర సలంబును నప్పడు పలికె : । “వనముగా దభిమన్యు వారింప మనకు

అలంబునుఁ డభిమన్యునిపైఁ గవియుట

సరున కెక్కుడు గాని నవవిక్రమమున । సరిగాఁడు మనుజుకేసరి యగుఁగాని ;
ఇట్టివాని నడంప నీవె యకావధము ; । ధట్టింది పాండవతతి కేమెచాలు.”
సనిన ననేకదై త్యావళి గూడి । దనుజుండు ధవళాశ్వుతనయునితోడ
దనుజ సేనలుఁ దానుఁ దాకిపోరాడ ।
నలుగులు దూఱని యనురమూర్తులకుఁ । గలఁగి పాఱంగఁ జొచ్చెఁ గాంతేయబలము.
అదిచూచి చ్రాపదేయావలి కినిసి । త్రిదశేంద్రపాత్రుతేరికి నడసాచ్చి
దైత్యసేనల నెల్ల ధరఁ గూల్చు, బ్రథమ । దైత్యుండు వారిసందతి సేయ, వారు
క్రూరనారాచ మగ్నునిఁ జేయ, నపుడు । తేరిపై మూర్ఖిల్లి త్రెల్లె నయ్యనుర.
త్రెల్లె యంతనె తేటి దితిజనల్లభుఁడు । విల్లుగైకొని వారి విపుల కేతువులు
పెల్లైన గొడుగులు పృథులార్శ్వచయము । దుల్లిపోవఁగఁ బలుతూపుల సేసి
ధనువులు నడఁగ నప్రమృదుల తొడిగి । తనువుల నైదైదు తాఁకించి యార్వ,
నోడకుఁ డోడకుఁ దున్నాడ ననుచుఁ । గ్రీడితనూజుఁ డాకితవుపై నడఁచె.
వీడు రాక్షసుఁ డప్రవేది పార్థజుఁడు । వాడి కయ్యుబిట్లు వర్తిల్లఁ గలదు
చూడ రండని సురానుర సిద్ధ సాధ్యు । లాడంబరము సేయ నయ్యిరువురును
వివిధ పర్వతపృష్టి పీఠాశ్రుపృష్టి । నవ మహారోగపృష్టి నారాచపృష్టి
దంభోళిపృష్టి గదాశక్తిపృష్టి । సంభృతోద్ధతిఁ బోరి జషియక యంత

నితరేతరాస్త్ర సంభృత రక్తసిక్త | వితతాంగ భయదులై మీరహాసములు
 సేయుచో, దైత్యుడాజ్ఞుజుమీఁద | మాయాబలంబున మబ్బుపుట్టించి
 బాలుని లోచనపథము గప్పటయు, | బాలుండు నదివిప్పె భాస్కరాస్త్రమున.
 అనుర వెండియు మాయలతనిపైఁ బన్న | వినువక దివ్యాస్త్ర విద్య నన్నిటిని
 బాలుండు తోడ్చిన భంజించివైచి | వాలమ్మ లడరింప వాడోర్వలేక
 యనుర పాతినఁ బాండవాసీకమార్చె; | వసుధేశ, కౌరవావళి చిన్నవోయె.
 అప్పుడు గాంగేయుఁ డధిక రోషమున | నప్పిన్నవానిపై నతిరథశ్రేష్ఠ
 శతములుఁ దాను నుజ్జ్వలరేఖ నడర | శతమఖ పౌత్రుఁ డానమితి శైశావసక
 యందఱ కందతై యాజి సేయంగ | నందనుధృతికి నానందించి నరుండు
 ఆవగేయునిమీఁద నడర, నుహ్నింగి | భూపాల, యిర్వాగుఁ బొదివె నిద్దఱను.
 అట్టి సంకుల యుద్ధమందు సౌభద్రు | గిట్టి తాఁకఁగఁ బోవు కృపునిఁ బోసీక
 సాత్యకి శరసహస్రముల నొప్పింప | సత్యంత రయముతో నరుడెంచి ద్రాణి
 శైసేయ శరసహస్రములఁ దానొంచి | జానొప్ప నొకకోలఁ జాపంబు దునిమి
 యార్చిన, నొండు విల్లతఁడు ధరించి | కార్చిచ్చుపంటి మార్గణము సంధించి
 యేయ, నేటున ద్రాణి హృదయంబు పగిలి | యాయువు కలదొ లేదన మూర్ఛవోయి
 తేరి కంబంబుపై దేహంబు నిలిపి | ధీరుఁ డంతన మూర్ఛ చేజి కోపమున
 నుత్పాతకేతువు నొరవెట్టుతూవు | తాత్ప్రవృత్తుండై ధనువునఁ దొడిగి
 శైసేయ, పడుమని జవమొప్ప సేయ | దాని సమోఘాస్త్రధారఁ దున్నాడి
 హరితమ్ముఁ డట్టి సాయక సహస్రముల | గురుతనూభవు ముంప, గురుఁ డెడచొచ్చి
 యతని విల్లు పతాక యాతపత్రంబు | శతఖండములు సేయఁ, జయ్యన వచ్చి
 యర్జునుఁ డెడచొచ్చి యవుడు గాండివము | గర్జిల్లఁ దూవులఁ గప్ప నగ్గురుని.”
 అని సంజయుండువల్గు నాంచికేయుండుః | “మును ద్రోణుతో యుద్ధమున ధనంజయుండు
 ఎదురు గానన్నవా; డితఁడును నరుని | నెదురకు మన్నవా డెన్నఁడు నాజి.
 ఆమాట మఱచెనో, యట్టిప్రతిజ్ఞ | తామరసాక్షుండు తా మాన్చినాడో!
 గురువు తోడనె గుటగుట లనుమాట | పరికింపఁ గలిగె నీపార్థులయందు.
 వైపాటుగా వచ్చి పార్థుఁడగురుని | నేపాటు గావించె నెఱిగింపు.” మనిన

అర్జునుడు ద్రోణాచార్యునితో యుద్ధము నేయుట

నెఱిగింపఁ దొడఁగె వాడిట్లుని : “రణము । తరువాత గురుండగుఁ దండ్రితానగును
సుతుండగు హితుండగుఁ జూడనున్నదియె ! । గతి గూర్చవలెఁ గాక క్షాత్రధర్మంబు,
కాపున శిష్యునిఁ గావంగ వచ్చి । యేవెంట గురునేల యీతండు విడుచు ?
వినుము ద్రోణునిమీఁద విజయుఁడిట్లుడరి । మునుకొని నారాచములు మూఁడుపఱపి
యంప తెట్టువ ముంప నతఁడు భేదిలక । నొంపజొచ్చె సితాశ్వు నుతసాయకముల,
అంత నింతటఁ బోవదాజి యాదొరల । నెంతటఁ బెట్టునో యేఁబోదు ననుచుఁ
గ్రీడిపైఁ బడఁ గడంగిన పతిఁగడచి । యేడుకోట్ల త్రిగర్త లెడసాచ్చి నరునిఁ
బొదివిన, నతఁడల్లి పోఁద్రోవరాని । మదరిపుగణముపై మారుతాస్త్రంబు
తోడిగి యేసిన సేన తూలముభంగి । వడిఁ దూలి పాఱుచో, వారించి గురుఁడు
పర్వతాస్త్రంబేసి పటు వాయుబాణ । గర్వరేఖ యడంచెఁ గౌరవ్యులర,
గాండివి యల్లిగి త్రెగర్త కులంబుఁ । జండ నారాచ న్నంబునఁ బొదువఁ
బతి యంతఁ గృపశల్య బాష్ణీక పతుల । ధృతిఁ గూడి నరునేయఁ, దెమలక యతఁడు
కరవీరదళ సాయకముచేత భీతి । కర వీరదళ సాయకములు ఖండించి,
కలశజండాదిగాఁ గల యేవురకును । దలమునుకలుగాఁగ దర్శించె నధిప !
నరుఁడిట్లు దర్శింప నాథ, యీవలను । నురనదీనూనుండు శూరత మెఱసి
శమనజుకడనున్న పైనికోత్తముల । నమయింపఁగాఁ జొచ్చె ¹జలము రెట్టింప.
పొరిపొరి గాంధార భూరిశ్రవనులు । దురము మాద్రేయులతోఁ దలపడిరి.
భగదత్త కాళింగ పతులయూధములు । జగము వట్టిని దంతి సమితియుఁ దారు
కరువలితనయుపైఁ గవియ నజ్ఞోదు । శర శరాసనములు చయ్యన డించి
గడగాని రథముడిగ్గఁగ, మూర్తిచూచి । మదగజఘటలెల్ల మదముల నుడిగి
యంత సంకుశముల నాఁగ నాఁగంగ । నెంతట నిలువక ²యేఁగె నబ్బీతి.
కరుల్లిట్లు పాఱినఁ గాళింగపతియు । సరకనూతియుఁ బోక నానాస్త్రనమితి
వాయుజుఁ బొదివిన, వారి వాయుజుఁడు । నాయతగద వైవ నాయుద్ధ మమరె.
అంతలో సక్కడ యమఃనూధవుఁడు । శంతన నుతుతోడి సమరంబు తనకుఁ
గడు బెడిదంబై నఁ గడిది నానృపాఁడు । ముడివడి దిక్కులు మొగ మెత్తిచూచి,

1. పైనికోత్తముల. 2. యేగినభీతి. (మా).

భీముని బాడగాంచి భీతి నిట్లనియె : “ భీమ, చిక్కితి రావె భీష్మునిచేత ;
 రథము ఖండించె సారథి నుక్కడంచె ; వృథచేసె దూపులు విల్లుదున్నాడె ;
 హయములఁద్రుంచె ; దేహంబెల్ల రక్త . మయము గావించె ; సామర్థ్యంబు బెంచె .
 ఏకాధ్వరము నేయ నెత్తికొన్నాడు . భీకరాకృతిఁ దొంటిభీష్ముండు గాఁడు .
 చెల్లఁబో నాసేన చించుచు మట్టి . మల్లాడుచున్నాఁడు మాయపుఁదాత .
 దేవేంద్రజనకై నఁ దీరదీవేళ ; కావవె యీవేళఁ గడముట్టు .” ననిన
 భీముండు లయకాల భీముడై పేర్చి . భూమిశు దశ చూచి భుజశక్తి పెంచి
 భగదత్త కాళింగ భర్తలతోడి . జగడంబు చాలించి చయ్యన నపుడు
 నెత్తురు జొత్తిల్ల నిజశరీరంబు . తత్తరింపఁగ వసంతాగమవేళ
 నిగురు వెట్టినమావి యిదియని తోఁపఁ . దగ వచ్చె ధర్మసందనుని నన్నిధికి .
 అతఁడిట్లు రాకున్న యంతకుమున్న . పతిరక్షకై మత్స్యవతి పైన్యవతులు
 నాశిఖండియు ద్రుపదాధీశ్వరుండు . నాశుగంబుల భీష్ము నలజడి పెట్టి
 యీసానఁ దలలు పోనాడు కొన్నార . యాశిఖండి కతాన సది తప్పెఁ గాని .
 కందుపోతె శిఖండి గలుగుటఁ జేసి . యందఱితోడి కయ్యము భీష్ముండుడిగి
 కాంతేయముఖ్యులఁ గదలించె నరద . మంత భీముండు చేర నదియుఁ జాలించె .
 భీమసేనుండంత భీష్మునన్నిధికి . భూమిశ రక్షకై పోవుట చూచి
 పులియున్న గవికి నాబోతు డగ్గఱిన . నిల నమ్మవచ్చునే ! యేగుండందనుచు
 ధృతిఁ గేకయ ద్రాపదేయ వై నేయు . లతి సంభ్రమమునఁ దోడ్చెరి భీమునకు .
 అంత నక్కడి యోధు “ లకట భీష్మునకు . నింతఁ బోదు శిఖండియెగురుగాఁదొడఁగె .
 విలు గోల యతనికై విడిచి యయ్యోధు . తల గోలుపోవునో దాఁడులచేత !
 కాతము రండని కలశజ ద్రాణి . గౌతమ శల్యాది గణ మొక్క మొగిని
 ఆవగేయునకుఁ దో డాలంబు నేయ , నీపౌఞ నాపౌఞ నేకమై గవిసి
 నిస్సాణ పటహండిమ భేరిశంఖ . నిస్సర దారావ నీరంధ్రగతిని
 బోరాడుచో మిటిపొడుపు మధ్యాహ్న . ధార చూపట్టె నాధారమై దివికి .
 నెత్తురుటేరులు నింగితోరాయ . మొత్తులాడఁగ రాక మొనలనాయకులు
 తేరు గుట్టుము దంతి తెప్పగా నెక్కి . పోరాడఁ జొత్తురు పొగడ దేవతలు .

కలిగె నెత్తురు జొత్తు గజ భట తురగ | ముల కిం నమరంబు ముగియునోయనుచు
వైరంబు తలపెట్టి వచ్చెననంగ | నారదుం డేతెంచె నభము చక్కటికి.

ఇట్టి ప్రజాక్షయం బీక్షించు ప్రజలు | నెట్టన తమలోన నృపులు వినంగఁ :

“బుట్టె గానని పుట్టు పుట్టియుఁ గడిచి | కట్టి నుఖంబుండఁ గానక ప్రజలు
ఈ చావు చత్తురే ! యిది ధృతరాష్ట్రు | మోచిన పనిగాని మోసంబు గాదు.
జూదమాడఁగ నేల ! చుట్టాలలోన | వాదులాట యదేల ! వైరంబులేల !
ఎంతటిదోకదా యీరాజ్యకాంక్ష ! | యెంతకాలము నిల్వ నెన్ని తమ్ము !”

అనుకొని రామాట లందఱు వనియు | విననివారైరి మీవిధము లెఱింగి.

కొరవ కొంతెయ గణమట్లు గడఁగి | పోరాడుచో వాయుపుత్రుని రథము

సారథి తెచ్చిన జండదోర్దండ | చారు గదాదండ సమరంబు మాని

ధనువు నైకొని బాణతతుల బాష్ణీకుఁ | జెనకి యాతని తేరు క్షితిఁ గూలనేసె.

చిత్రమై సౌభద్ర చిత్రసేనులకు | ధాత్రి వణంక యుద్ధము గల్గుచోట,

చిత్రసేనురథంబు జిష్ణునందనుఁడు | పత్రపంచకముచేఁ బడనేసి యార్చె ;

నక్కుమారుఁడు దుర్ముఖాఖ్యు తేరెక్క ; | నక్కజమైన కయ్యము చక్కవినుము.

ద్రుపదజుఁ డావేళ ద్రోణునిఁ దాఁకి | విపులాస్త్రముల నొంప వెడనవృత్తోడ

నతని విల్లును జోడు హయముల సూతు | శితశరంబుల నుగ్గుచేసె నగ్గురుఁడు.

సైన్యంబుఁ దాను సుశర్ముఁడు నరు న | నన్యమా రణకాంక్ష నప్పుడు తాఁకి

యతని సంబుజనాభు నగచరద్వజము | శితశరప్రతతి నొంచినఁ జూచి నరుఁడు

కాలకేయ నివాతకవచులఁ గూల్చు | వాలిక తూపుల వానిని బలము

ముంపఁ జొచ్చిన, సైన్యములు వాఁడు విఱిగి | యంపకొలలు వైచి యరిగెలు వైచి

ధనువులు విడిచి రథంబులు విడిచి | పెనకువ తలఁ జిచ్చుపెట్టు నన్నట్లు

తెగము ప్రాణములెంత తీపన్నయట్లు | మగిడి వచ్చిన నొట్టు మా కన్నయట్లు

చిందఱవందఱై చీకలై పఱవ ! నందంద హరి నవ్వె ; హరి సూతి నవ్వె.

ఆవేళఁ గ్రీడిపై నలిగి యేతెంచు | దేవప్రతుని పూనిక దెలిసి యయ్యెడకు

వైనేయుఁ డేతెంచి చండకాండముల | సోన నాతని ముంప, నుసిశితశక్తి

వైనేయుపై వైచి శాంతనవుండు | వైనేయ, యింతటఁ జనుము నీవనుచు

వైచిన, నతఁడది వదలక పట్టి | వైచె గ్రమ్మట సైక్య నిల్లభుటాఁగి.
 అతఁడది మూడుసాయకములఁ గూడి | శిత శక్వాఘటచే భిన్నప్రేమ నొందె.
 అంతఁ బాండవసేన లా భీష్ముఁ బొదివి | కంఠ చక్రాని శక్వాలు మువ్వులను
 నానాస్త్రముల నొంప నాగ కేతనుఁడు | సేనానియునికి నీక్షించి కలగి
 యవరాజుఁ బెల్కె : “నీవ్రాజక యున్న | నవుచె సంకరజయం; బలుకాన నీవును
 గాంధారుఁడును నీవు గ్రక్కని పొంకు | సింధుతనూజాతు చేయూలగును.”
 అనిన వారిరువురు నడచుచో ధర్మ | తనయుండు గిహు నుద్దతి నొది కడగి
 సర్పకేతుఁడు చాలఁ జలమగి గాన | దర్శించి యయ్యన్నదమ్ముల మీఁద
 రాతులతోడ సర్వము సాజమైన | వీతిపుంజము పదిపేలకేర్పూరి
 పురికొల్ప, నది నభంబునకు దాఁటుచును | దొరయఁ దొక్కినచోటు త్రొక్కి కీలగుచును
 భంజలి వల్లన భ్రమరి మార్గముల | రంజిల్లుచును బరాక్రమవీర జొచ్చి
 కాంతేయసేనలఁ గలఁగుండు పెట్ట | సంతకాశ్రమఁ దగ్గి యనుజులుఁ గానఁ
 బటుతర శరవరంపర పరఁగింపఁ | గుటిలాశ్వ పటలంబు కుట్టులు చదలి,
 మోకాళ్లు తునుకై మునిగి త్రెళ్ళియును, | వీర నాగలు త్రెవ్వి విచ్చిచాటియును,
 నిడుపొడవులు వ్రసి సేపాలయ్యు, | మెడ నడుములు త్రెవ్వి మిగిలి బోవయ్యు,
 గుండెలు నలిగి నగ్గురు నూచుచుయ్యు | నిండు రాశులు న్నది సెప్పకాలయ్యు
 గీటకంబులు పోలెఁ గిచ్చుక్కు గొన్న | ఘోటకంబుల పాటు కురురాజునిగాది
 యాదరంబున శల్యు సప్పుడు పలికె : | “ఏది జయంబు నాకీ పూరకున్న ?

దుర్యోధనుఁడు శల్యునిఁ బాండవులపైఁ బురికొల్పుట

సాలవక నీలాపు చూపకయున్న | నిలుపు వీరక మెక్కు నేడు భిక్షుఁడు.
 నీవు వేలాదివై నిలువక యున్నఁ | బోవును జయుక్తి బోరన వెదలి.”
 యనిన శల్యుఁడు పాండవాగ్రజుఁ గవల | నని మొఁద దాఁకి ఘోరాస్త్రోత్త్రములు
 జక్కులు పడ నేసి చెలఁగి యిట్లనియె : | “ఎక్కడఁ బోనిన్న నీనింక మిమ్ము!

1. సాకంబుల. 2. పారలు కృష్ణి. 3. సెప్పనెలయ్యు. (మూ)

ఎక్కడ గెల్చినా రెచ్చోటఁ గీర్తి | దిక్కుల నిడినారు దేవాంశులార ?
 ఏలికలై ధాత్రి నేలజూచెదరె ? | చాలుఁ గౌరవుసామ్ము జయము మీకగునె !”
 అనుచు ధర్మతనూజు సతనిసోదరుల | నునిశితాస్త్రమ్ములఁ జాట్టుముట్టుటయు,
 బీభత్సుఁ డావేళ భీముండుఁ దాను | భూభర్తముండట బోరన నిలిచి
 శరవార్ధి నొక్కట శల్యు ముంచుటయు, | గురు భీష్ము లొదవి యక్కోలలు నఱికి
 యిషువృష్టి ముంచుచో నిరువాగు నపుడు | విషనిధి విషనిధి విధమునఁ దాఁకి
 యాజి గావించుచో నపరాహ్ణమయ్యె | రాజేంద్ర, విను మిట్టి రణ మెందుఁగాన.

భీష్ముడు విజృంభించి పాండవసేనల నులుమాడుట

ప్రాద్దుదిక్కునుజూచి పోరాట బయట | గద్దించు కౌంతేయగణమును జూచి
 భీష్మసింహము పెచ్చుపెరిగినభంగి | నూహ్మతో విను తేభయాధంబు చొచ్చి
 చతురంగసైన్య మస్తకములు డొల్ల, | నతు లాతపత్ర సంహతి పెల్లగిల్ల
 నురుపతాకావళి యువ్వెత్తుగాఁగఁ, | దురగ¹యాధములు నెత్తుట దొప్పదోఁగఁ,
 దెగి బండికండ్లును దిశలకుఁ బఱచ, | నొగిలి పదాతులు నోఁగులఁ దెఱవ,
 నాగదంతంబులు నలుగడఁ జెదర, | రాగెవాగలు ద్రెవ్వి రాతులు బెదర,
 గాలుమానుసులు వ్రక్కలువాసి తూలఁ, | గీలూడి విపుల కింకిణు లుర్విరాల,
 నేనికతుండంబు లిలవ్రాలి నవియ | లోనై నదొరల యీలుపులెల్లఁ బొలియ,
 మేనిభూషణములు మేదిని బ్రుంగ, | నానాస్త్రవీతతి చూర్ణములై యడంగ,
 వెన్నడించిన నాజి విడువక దొరలు | మిన్నేటికొడుకుపై మిన్నక కవిసి
 చేయార్పవచ్చినఁ జెలరేఁగి యతఁడు | సాయకంబులవాన జడివట్టఁ గురిసి
 పవనజు ధర్మజుఁ బదిటఁ బదిటఁ | గవల నాగ్లిట మూటఁ గపికేతుఁ బదిట
 నా భీమసుతు మాత్స్యనైదింట నొకట | ద్రుపదు యయుత్సునిఁ దొమ్మిదిటఁ బదిట
 సౌభద్రు శై నేయు సమూటఁ బదిట, | ద్రుపదాత్మజులను బద్యూటఁ బద్యూట
 నొప్పింపఁ, బాండునూనులనేన కడిమి | ముప్పిఁగొనుచు భీష్మునిపైని బడినఁ,
 బడసిక ద్రోణుండు బాణప్రవాహ | మడరించి వాఁగుల నాఁగుచునుండ
 నట్టిసేనలు సొచ్చి యాపగేయుండు | కట్టల్క రాద్రరేఖావై భవమున

బాహుగర్వమున నిర్భరమదోద్వృత్తి | సాహసంబున మహాశౌర్యసంపదను
 ఘోరంబుగాఁగఁ బ్రేగులు జార్చి జార్చి | భూభుజాస్తంభములు చెల్లి చెల్లి,
 ముఱియుచుఁ జెదర నెమ్మలు రాల్చిరాల్చి, | తటచు నెత్తుట వసంతము లాడియాడి
 చట్టలు నాయ హంసము చెక్కి చెక్కి, | అట్టుగా వెఱచి పాఱఁగఁ ద్రోలి ద్రోలి,
 యజితలీలల గుండియలు చెండి చెండి, | గిజరుగాఁ దలలు పగిల్చి పగిల్చి,
 యిల నృసింహుఁడువోలె నెందైనఁ గలిగి | బలువిడి నుగ్రహంబు చూపుచును,
 ఘుటికసిద్ధుఁడువోలె గొండొక చెడక, | నిటలాత్తుఁడునుగోలె నృత్యనూడుచును,
 ఘనదవాగ్నియుఁబోలెఁ గడుఁ బొదలుచును, | బొనరఁ బ్రవాహంబువోలెఁ ద్రెంచుచును,
 పూని వీణాపాణివోలె మీటుచును, | నూనరివోలె నజ్జగ నటకుచును,
 గుఱి పాలికుఁడువోలె గుంపు విప్పుచును, | భోరి పారి గ్రహవేధవోలె దాఁకుచును,
 శరవర్ష మేఘమై చచ్చింప నొక్క | శరవయోరాశియై సైన్యసంహార
 నిరతిఁ బదాతుల నిఱుసేయుచును, | గరి సమారూఢుల గండడంచయును
 తేరులొక్కటఁ గడతేఱఁ జేసియును, | దేరిచూడఁగరాక తేజంబు కడిమి
 రథచిత్రగతుల నుగ్రర పెల్లగిలఁగ | రథమహాధ్వని దిశల్ రంధ్రముల్ సేయ
 రణమెల్లఁ దానయై రక్తప్రవాహ | రణితంబు భవనాంతరాళంబు నిండ
 నల పడునెనిమిది యక్షోహిణులును | నిలుచునే యితనికి నేడని తోఁప,
 కారంబుగా గాచకట్టలు దురిగి | భూనిప్రతాపాగ్ని పుటయుగా నూఁది
 సాయకమయముగా సచరాచరంబు | చేయఁజూచిన యాదిసిద్ధుండు పోలె
 దలయాంచి పలుమాఱు ధాత మెచ్చుచును, | జెలఁగి రారాజు గర్జించి యార్వగను
 జరియించుచో, వారి సైన్యంబులెల్ల | శరములఁ దుముఱియ్యుఁ జక్కయ్యు భూభి
 పటమయ్యుఁ బగిలియుఁ బలుప్రయ్యలయ్యుఁ | జిటిలియుఁ జెటిలియుఁ జీకాకుపడియుఁ
 బగుల నాసేనలోఁ బాఠుఁ డెక్కడనా! | నొగిలిన ధర్మతనూజుఁ డెక్కడనా!
 భీముఁ డెక్కడనా! దీపింపక తలల | వాము లొండెను రక్తవైభవంబొండె
 బ్రేవు తెట్టునలొండె బిశితాస్థివనల | ప్రోవులొండెనుగాని పొడగానరాక
 సురనదీసుతుఁ డిట్లు శూరత మెఱయ, | మరలుప మానుప మగ లెందులేక
 కరిమధ్య వినిఃబద్ధ ఘుటికావధులు | గిరినిభ తురగాంక కింకిణీచ్ఛటలు

దుండుభి పటహాది తూర్వచయంబు । క్రందైన శరచాప ఘనగుణశ్రేణి
 ధారుణిఁ బడి రూపుదప్పఁ జెండాడె । నార మేలని దివ్య లభితుతి సేయ.
 వాహనాహుధుల వధియించులావు । లూహింపఁ గరిసొచ్చి యుపవసతతులు
 కొనరారఁ 1 గొండాడి కొమ్మలు పిఱిచి । వెన మోడుపఱచిన విధమున నుండు.
 తల డొక్క కేల్లాలు ధరణి నేర్పడక । కలగలుపై యున్న కరులును హరులుఁ
 జండికాదేవికి నకల మాంసములు । వండంగఁ దఱిగిన వడువున నుండు.
 త్రోవ్వాడి తూపుల గుంపులై త్రెవ్వి । కువ్వలు 2 వడు వెలిగొడుగులు చూడ
 నాశుగ నిహతిచే నటు నిటు పడిన । కాశసంహతికి సంకాశమై యుండు.
 శరములఁ ద్రెవ్వి భూషణ చామరములు । పొరిపొరి బహువర్ణములఁ బడ్డ యెడలు
 కవిసి లులాయంబు కలఁచు కల్వార । కువల యాంబుజముల కొలనయి యుండె.
 ఇట్లు పాండవసేన నితఁడు చేకొలఁదిఁ । గొట్టి పాఞ్చగ నై న గోవిందుఁ డలిగి
 నరుఁ జూచి పల్కె : “ధనంజయ, కంఠె ! । నురసదీనూనుని శూరతక్రమము;
 నిమిషమాత్రములోన నీసేన నెల్ల । నయింప నున్నాడు చాటి చెప్పెదను;
 ఇవ్విధం బెఱిగియు నేల యుచేతు ? । నొవ్వదే ధర్మనూనుని చిత్తవృత్తి ? ”
 అనిచెప్ప వినియును నన్యూటలెల్ల । విననివాడై క్రీడి విన్ననై యున్న
 వెండియుఁ హరి పల్కు : “విరటు పాశమున । నుండి సంజయుతోడ నొగి వెనుకకును
 ఏనును వినుచుండ నేమంటి క్రీడి ? । మానవచ్ఛునె నాటిమాటలక్రమము ?
 ఒరులు నవ్వకయుండు నునికి మే.” అనె । నరుఁ డిట్లుచెప్పె మనంబు కందెల్ల :
 “చంపుటకేఁ బ్రతిచంపక మానఁ ; । జంపుచో బాంధవచక్ర మింతయును.
 బంధుచక్రముఁ జంపి పడయు రాజ్యంబు । బంధమేకాక లాభము భంగి యగునె !
 ఐనను నీవు నాకదైవ్యతతోధ । మాననిచ్చితిఁ గాన నాప్రభావమున
 నరివధ చేసెద ; నాభీష్టుమీఁద । నరుగ నిమ్ము రథంబు యదువంశతిలక !
 ఈతని నారణం బీక్షింప నురలు । కాతుకు లైనారు కానంగ వచ్చు.”
 అనినఁ గృష్ణుడు నట్లు నాతనిరథము । చననిచ్చె గాంగేయు సమ్ముఖంబునకు.
 అదిచూచి వారిపైస్వముదైవ్య ముడిగి । త్రిదశేంద్రసుతుఁగూడి దిట్టతనమున
 గాంగేయు తేరిపైఁ గవిసిన సతఁడు । పొంగుచు దివ్యాస్త్రములు ప్రయోగించి

యానేన బహు బిట్టార్చి హుంకారః । భానురుక్షే వచ్చి పాపహరణాః ।
 “అట్లున, చూచి పోరాడుమీ నిన్ను । నర్జివరాదనఁ బ్రాప్తులు నేర్పరాదు ।
 సురగరు డోరగానుర సిద్ధ సాధ్య । ముని శిల్పిని బట్టి మూడు గూడెడికి ।
 లడరితి నీమీఁద ననఘాత్మ, నన్ను । నడచి పన్నుచుగా ను దూరబుట్టు । నమో
 ఘోర నారాచ సంక్షుభితాంగుఁ జేసి । నారాయణుని వట్లు నాటి శిష్యుఁడ
 వెండి మేడలవంటి వెలిమాపురముల । గుండియ బుచ్చిచో గోలలు మోసి,
 యైదుతూపుల వానరాంబు నాటి, । యీ దివ్యరథముల నముఖుల నొడుగు,
 రథ తురంగములు తీవ్రత యొర్వలేక । శిథిలీకృతంబులై పర్యటించుచు
 విముఖంబులైన వేవేగఁ గృష్ణుండు । నమోన్న శిష్యుని నగరము గాంచి
 ఘోటకంబుల నూలుకొనఁ జేసికొనుచు । మేటి భీష్ముని మీఁద పనిముదాఁగి
 నరదంబు వఱపిన, నద్దనుండొక్క । శరమున గాంగేయుచాపంబు వదిలి,
 నఱవిన నతఁడొండు నవశరాసనము । తఱచు దీపుల నిండ ధనువుతో నొకఁడు
 దొరికించుకొని తూపు తొడగక మున్నె । నరుఁ డరియును గ్రులుచు నారాచభాగ,
 తునిమిన నిండపుత్రుని మెచ్చియతఁడు । ధనువు నొక్కొక్కటి దాల్చి యున్న
 రాముచో గొన్న నారాచ నవ్రతము । సోమాగ్ని వహ్ని గోమయ్యగియ్యగి నొక
 నరుని పక్షివీధి నాటనేయుటయు, । గరలాఘవము పోయి గర్జనంబు నొక
 రక్తాయమానుడై రక్తిగుండయును, । భక్తివత్సలుఁ డున్న ప్రాంతంబుగాను
 సాలయక నిలిచి భీష్మునిమీఁద సత్ప్ర । జాలము పొంగిలప పైకెల్లంబు నొక
 “అవగేయుండు నొచ్చె; హరిసూతి నొచ్చె; । వేపాయులై నీటి వళిగా.” నమో
 నాజి నేయకయున్న యన్ని భావములు । రాజీవసేత్రుండు గాఢాశోక బూచి,

శ్రీకృష్ణుండు తేరు దిగి భీష్మునిపైకి పోవుట

“యూరకే నేనున్న నుచితంబు గాదు; । సారథ్యమొకఁ జాలుఁ జంపాదునిధులు;
 తప్పెఁ గార్యము పోటుతడకట్టఁబట్టి; । తువ్వపట్టకయున్నె తూపునొకకును;
 అవియేల మునికోల నడచెద.” ననుచు । ధనుశాశ్వములు పొంది శవవచి పొంది
 పదరుచు నొగలిపెఁ బగ్గముల్ వైచి । యందునంక తిలకంబు యుద్ధిచో గొనుచు
 గిటి శేష కచ్చవ క్షితిధర కుంభి । పటలి పాతరలాడఁ బగుల నీ మునలు

1. శిథిలంబులై. (మా).

అవనికి ¹లంఘించి యంతంతవెనుకఁ | దవిలి పార్థుండురాఁ దనువు చెరుర్ప,
 'వడి మనుమని మీఁద వలదాగ్రహంబు | విడు' మని పాదారవిందంబు ²గంగ
 చిందెననంగ నూర్జితపు ముత్యాల | యందియల్ ఘల్లుఘల్లుని మ్రోయుచుండ,
 బీతాంబరము జీఱఁ బింఛంబు జాఱ | జాతైనతోడవులు జపముచే జాఱ
 గంగాతనూజుపైఁ గవియుచో, నతఁడు | పొంగుచు సంతోషపులకముల్ నిండ
 “హరిహరి! గోవింద! యచ్యుత! యమిత! | మురవిరోధి! ముకుంద! ముచికుండవరద!
 రావయ్య మృతి తృణప్రాయంబు నాకు ; | నీవు చంపునువట! నేఁ జావలేనే!
 విరజ యెవ్వఁడెఱుంగు నిష్టులోకంబు | తెరువు తెవ్వఁడెఱుంగు దేవేంద్రవంద్య!
 కానఁబోయెడి తీఁగె కాళ్లఁజెనంగె ; | నే నిన్నుఁ గలిసెద నేయవే తెగను.
 వేమాటు నీకింత వ్రేఁగైన నేను | భూమిచండిన నేమి పోయిన నేమి ?
 పడఁజాలఁ బడఁజాల ధవమహాజుఁధి | కడలేదు కడలేదు కావవే తండ్రి!
 వచ్చెదు పోయెదు పధియింప వెపుడు ; | మెచ్చుగా నిడదో మిగిలి నాతపము ?
 దానునిఁ గృపఁజూచు తలఁపున నీవు | భాసిల్ల వచ్చితి భళిరె నానామి!
 చెచ్చెర నీవు వేంచేసి చంపంగఁ | జచ్చుటవో జన్మసాఫల్యమాట.”
 అనునంత నర్జునుం డామహావిష్ణు | వెనువెనుకనె డాసి వెననిల్వఁ బట్టి
 నీతఁడు తగులక యీడుచుకొనుచు | కిసాతతగతిఁ గొన్నియడుగులు గడవ
 నడుగులఁ బదిలంబు నాత్మనత్వంబు | నెడలంగ గాఁడీవి యెట్టకేలకును
 శౌరి నిల్వంగఁ బట్టి చాల దైన్యమున | నీరెలుగునఁ బల్కి : “నేమయ్య కృష్ణ!
 అజ మానఁగలాడనని బాస పల్కి | యోజించితివి నన్ను యుద్ధకార్యమున.
 సత్యవాదివి నీవు సరణి దప్పినను | సత్యమెక్కడఁ బోవు జగదేవరద!
 ఏనుండ నీతని కల్లెత్తుకొంటి? | వేమాట డయ్యరే యెవ్వరు నాజి?
 ఎగులుమోప నన్నిట జాఱవిడక | దిగ్గున రావయ్య తేరిమిఁదికిని.
 హితమేది భీష్ము నేనంత నొంచెననా | ధృతిఁజూతు రావయ్య తేరిమిఁదికిని.
 నీవులేని రథంబు నేనెక్క వెఱుతు | దేవ, రావయ్య నాతేరిమిఁదికిని.”
 అని యని ప్రార్థింప నమ్మాటలకును | వనమాలి నవ్వుచువచ్చి తేరెక్కి
 పార్థునిఁ దేరెక్కఁ బనిచిన సతఁడు | సర్థిఁ దేరెక్కి శరాసనంబెత్తి
 దేవదత్తంబొత్త దేవ, నీమొనలు | జీవంబులెడలి మూర్ఖిలి తన్నుకొనఁగ

నప్పుడు ప్రళయకాలాంతకు పగిది । నిప్పులు కన్నుల నిగుడ మీతండ్రి
 యార్చి కేవలమంబులైన బాణములఁ । బేర్చి యాసేనలఁ బేటెత్త నేసి
 1గాలిఘాతులఁ బుచ్చి ఘనుఁ డంతఁ బోక । వాలికతూపుల వనమాలి నరుని
 నొప్పించి భీమనేనుడు మొదలైన । యప్పాండవానిక మతిభీతిఁ జూడ
 యాదవబలమును నా మత్స్యబలము । చేదిబలంబును సింధుబలంబుఁ
 బాంఛాలబలమును బలిసి పైఁబడిన । సింహుక దయలేక యీ శాంతనవుఁడు
 క్షితి బలుమానిసి చీమలఁతెట్ట । ధృతిఁ గాలబ్రాహ్మణ తెఱఁగు దీపింప
 మార్గణంబుల రూపునూపుచునుండ । భర్త రెండవకన్న పడవటఁ గ్రుంకె.
 ప్రొద్దుగ్రుంకిన బెద్దపాద్మ పార్థులకు । నద్దేవనదిసూనుఁ డుక్కుండై తోచె.
 'ఆపగేయునిచేత నడఁగి పాండవులు । 2వేపట్టివత్తురో మీరులై నన్ను
 నొడిగెడఁ గాక పయోధి' నన్నట్లు । చదురొప్పు రవి యిట్లు చరమాది నొడిగె.
 యమనూతి యిట్లు సంధ్యాప్రవర్తనము । తమపై న్య మట్లున్న దైన్యంబుఁ జూచి
 కుందుమఁ దలయూఁచుకొని వెచ్చనూర్చి । చెందినవగఁ గొంతనే పూరకుండి
 'ధృతి నిప్పటికి నేనఁ ద్రిప్పుటే కార్య । గతి యని తలపోసి ఘనుఁ డట్టిపనికిఁ
 దగువారి నియమించి తాతచే మిగుల । నొగిలిన తమ్ములు నొగిలిన దొరలు
 వెడఁజూడమున నాడు విఱిగిన విఱుగు । తడవి వెండియువచ్చెఁ దమకని తోచ.
 మానంబుతోఁ గొల్వ మానవేశ్వరుఁడు । సేనాని వేశంబు చేరె దైన్యమున.
 సీతనూజులు నిట నిజసేనఁ ద్రిప్పి । కౌతుకంబున భీష్ము కిడిమిమెచ్చుచును
 మ్రొక్కుచుఁ దెలివిమోములఁ బిక్కటిల్ల । మక్కువ నచ్చి మందిరములకు.
 దురమున యమనూతి తొమ్మిదోనాడు । కురుసేన కిట్లు సుగ్గులుగాఁగ విఱిగి
 యారాత్రి నొంటిమై ననుజులుఁ దాను । నారాయణుండున్న సగరికిఁ బోయి
 యుచితాననంబుల నున్నచో సాలపు । పచరించి హరిఁజూచి పలికె ధర్మజుఁడు :
 " చూచితిగ్గా నేడు మరనదీతనియుఁ । డేచి సేనల నెరుఁందును లేక
 చెండాడె ; నేమిచేసిన మాను వగవు ? । అండాన నెల్లి యేమని వత్తు ననికి ?
 ఇప్పుడు నాత్మలో నితనిరొద్రంబు । డెప్పురంబై తల్లడింపంగఁజొచ్చె.
 అఖండపరశువో ! యాఖండలుండో ! । యేఖండములఁ గాన మింతటివాని !

సర్పాంకుఁ డింతటి సత్సంబులేక | దర్పించి మనతోడఁ దానెట్లు పోరు ?
 కావున నాకునై కలసేనలెల్లఁ | జావంగ నేటికి సమరంబు చాలు.
 అటుగానఁ దప్తమన కరిగెద ముక్తి | ఘటియించు పుణ్యాలఁ గనుఁగొందు సధివ !
 కడునొచ్చె నిదె నాకుఁగా నీబలంబు ; | కడపట సమరముఖంబున కీక
 యొద్దనే యిడుకొని యుండెద ; దీని | కెద్ది హితంబు నాకెఱిగింపు దేవ !”
 యనిన నించుక నవ్వి వారి నృపుఁ బలికె : | “విను నీకుఁ దపమేల ? వివినంబులేల ?
 అనుజులు నీకు మహాప్రతాపాధ్య | ఘను లరి భంజనక్రము లున్నవారు ;
 ఏమన్నవాఁడ నీకేల యీవగపు ? | భూనాథ, విమతులఁ బొరిగొందుగాక.
 వగవకు నరుఁడు దేవప్రతుహిఁదఁ | దెగఁ జాలకున్న ను దెగువమై నేను
 బగ యణగించెదఁ బట్టక నన్ను | దగిలి చూడుము చాలధైర్యంబు పట్టి.
 నంజయుతో నవ్యసాచి యేవినఁగ | ¹నంజలిమాటలు నెఱి నాఁడఁ గొన్ని.
 అవి వెలారింపక యతఁ డేలమాను ? | నవనీశ, యేసేల యవి మాననిత్తు ?
 అవిగాక యేను నాడితిఁ గొన్ని | వివిధవీరోక్తులు వినఁగ నంజయుఁడు.
 అవియేల నరుఁడు నేయక పోవనిచ్చు | నవనీశ, యీకార్యమంతయు.” ననిన
 నారాజు తనకోపమంతయు మాని | శౌరికయ్యముహూట జాఱ నిట్లాడె :
 “రణ మహాభార నిర్వహణ విద్యకును | గుణిఁ బార్థుఁ జాలించి గోవింద, నీవు
 తన సహాయశుగదా ! తలకొంటి మొదల ; | అనిసేయు మాట లిట్లాడుట తగవె !
 ఆపని యట్లుండె, నాది కాలమాన | నాపగేయుండు నాకనురక్తితోడఁ
 గౌరవకార్యంబు గావించునపుడు | కోరుదు హితమని గుణమాడినాఁడు.
 నవఖండ రాజ్యంబు నాకు నీవలసి | తవులాటముగ నాడఁ దాత యీమాట.
 మముఁ డండ్రితరువాత మక్కువఁ బెంచి | విమతుల రావిడి వెల్లిఁ గాపాడి
 కడపట రావిట్లు గలిగినయపుడు | విడువఁ జాలనితాత వెదకినఁ గలఁడె !
 ఇట్టి పుణ్యాత్ముని నిలఁ గూల్చియెనఁ | బట్టంబు గైకొనఁ బదరెడు మనసు.
 కల్పనా యీ వృథా ఘాత ధర్మంబు ! | బేల్పట్ట విధి నన్ను బెనఁచినాఁ డిందు.”
 అనిన సచ్యతుఁ డాత్మ సతఁడు గాంగేయుఁ | గనుఁగొనఁబోయెడు కథలు మున్నెఱిగి
 దేవప్రతుఁడు తన్ను దిగిరమ్మనిన | యూవాక్యమున కేగునదియును నెఱిగి
 ధర్మజుఁ బలికె : “నీతలఁ పెల్లలెన్న ; | ధర్మాత్ముడగు భీష్ము దర్శింపఁ బొమ్ము.

నీవు గానగఁ బోయి నెయ్యంబులాడి । యావీరు నేడాజి నాఁపకయున్న
నేనఁ జూర్ణంబుగాఁ జేయు నజ్ఞోదు; । దీని నెఱింగి చింతింపు హితంబు.
నీవిప్పు డగుగుము నిజనధోపాయ । మావీరుఁ డెఱింగించు నది తప్పరాదు.
మనమందఱుము గుప్తమార్గంబుగాఁగఁ । జని యమ్మహాత్ముని చరణవీథమున
శిరములు మోపి నిశ్చింతత నెట్టి । వర మడిగిన నిచ్చు వరదయామూర్తి.
అతఁడు చెప్పినత్రోవ నందఱు నడువుఁ । డితర మేటికి ? ” నన్న నిదికార్యమనుచు

పాండవులు రహస్యప్రకారమున భీష్మనియోద్ధతుఁ బోవుట

వంచనావృత్తి నెవ్వరుఁ గానకుండ । నెంచ గృష్ణునిఁ గూడి యెల్లపాండవులు
సౌమ్య వేషములతోఁ జనుదెంచి భీష్ము । రమ్య హర్షాస్థిని రయమొప్ప నెక్కి-
నముచితగతిఁ జొచ్చి జాహ్ను వీతనయు । మమతపెంపునఁ గాంచి మక్కువ మ్రొక్క-
నత్యాదరంబున నతఁడు దీవించి । ప్రత్యేకకుశల సంప్రశ్నలు చేసి,
“ హరి పూర్వకముగ నిట్లందఱు నిచటి । కరుదేరఁ బనియేమి? హరిశ్చంద్రులార !
ఏమిగావలె వరం బెఱింగింపుఁ. ” డనిన । దామోదరుని బుద్ధిఁ దలంచి ధర్మజుఁడు
అవసత వదనుడై యప్పడిట్లనియెః । “ దివిజనదీపుత్ర, తిరుగకు వరము;
ఏ వరంబున రాజ్యమేలెంచు నాకు । నే వరంబున నేన యిటు నాకు నిల్పు ;
నా వర మిమ్మున్న నతఁడు చింతించి, । “ భూవర, యే నాజిఁ బోరాడునపుడు
నీకు రాజ్యమురాదు నిలువదు ప్రజయు । నాకు నీవరమును నడపను వలయు;
నానాక్రమంబుల నన్న నిర్జించి । పూనుము శుభములు భూనాథతిలక ! ”
అనిన సంజలిచేసి యారాజు వలికెః । “ నీను గెలువఁగరాదు నిర్జరాదులకు;
నిప్పుడు చూచిన నీవు మనుష్యు । చొప్పు దాల్తువుగాని శూరత నాజి
మిక్కిలి చేడోయి మిక్కిలి కన్ను । నెక్కినగోరాజు నిల దాచి హరుఁడు
పోరాట కేతెంచుపోల్క నుండుదువు । తేరిచూడఁగరాదు దేవ, నిన్నపుడు.
ఇచ్చట నీశ్వర యేమాత్రయింప । వచ్చితి మెఱుంగనివారము గాము.
ఇట్టి నిన్ను జయింప నేదియుపాయ ? । మెత్తైన నది నాకు నెఱింగింతు గాక. ”
అనిన భీష్ముఁడు నవ్వి, “ యదియట్ల తగును; । నను గెల్వఁగాదంటి నరనాథ, నిజము.
అది యెఱింగియు గెల్వ నను వడిగెదవు; । తుదిఁ బెప్పకుండుట దోషంబు నాకు,

విల్లు వట్టుచునుండి విను మేను దొల్లి । యెల్లరు విన నిర్ణయించిన వ్రతిన.
 జోడు బుచ్చినవాని, స్రుక్కచు శిరము । పీడినవానిని, వెలదియై పుట్టి
 పురుషత్వ మట మీఁదఁ బొందినవాని, ధరణిపైఁ దసయాయుధముఁ బెట్టునతని,
¹సిడము వంచినవాని, స్త్రీ పేరు తనకు । నడవ నుండెడువాని, నందనహీనుఁ,
 దోడఁ బుట్టినవాఁడు దొరకని యతని । నోడుదు నాజిగో నొగి నెదిరింప.
 నారీయై మునుపుట్టి నడుమఁ జొరుషము । చేరినట్టి శిఖండి సేనాని మీకు.
 అతఁడు తొల్లిటి జన్మమందును మగుచు. । హితము చెప్పెద మీకు నింద్రజుఁడాజి
 వాని మున్నిడుకొని వచ్చి యే నేటు । మానినతరువాత మతి నొంచునేని
 పడుదు; నంతన బంధుపరివారయుక్తిఁ । బడుగురు కౌరవభటులు మీచేత.
 ఇది నాకునుపకార మీవుగాదనక । వదలక సేయుము వచ్చుఁ గోరికలు.
 అనయంబు నిందు దోషాదోషచింతఁ । బనిలేదు మీకు నాపనువునఁ గాన. ”
 అనిన వా రట్లుకాకని సాగి మ్రొక్కి । కనుఁగనలను బాష్పకణములు దొరుఁగ
 నింతదయామూర్తి నింత సర్వజ్ఞ । నింతటిపురుషార్థహితుఁ గాన మనుచు
 మనసున శోకంబు మడతలు గొనఁగ । మనుమలు తాత సస్మృతి పీడుకొనుచుఁ
 దమపాలెములకు నందఱుఁ బోవుచోటఁ । గమలనాభునిఁ బల్కెగాండీవధరుఁడు :
 “ సంసారభారంబు చాలించె గాన । హింసకు నను బెట్టె నీపుణ్యధనుఁడు.
 వంచన నితని సుర్వరఁ గూల్చి యేను । బంచపాతకులలోఁ బడఁగలవాడ.
 బాలుండనై ధూళిపటలిలో నాడ । నాలింగనముచేసి యటఁదెచ్చి నన్ను
 బాండుఁ బోలిన బాహుబలుఁడు వీడనుచుఁ । బుండలించిన తాతఁ బోనాడఁ గలనె !
 అక్కటా ! తండ్రి లేడనకుండ మమ్ము । నొక్కలాగునఁ జెంచి యుర్వి యేలించి,
 నేడను హితచూత్మ నెఱపెమతాత । వాడి తూపులఁ జంపువాఁడును గలఁడ !
 గురుని ధర్మజ్ఞుని గుణి వయోవృద్ధుఁ । బరమశ్రేయ్య ద గూఢుఁ బరతత్వవిదుని
 సురనదీసుతుఁ జంపఁ జొచ్చునే మనసు ! । బిరుదుతో సేవఁ జంపినఁ జంపుఁ గాక. ”
 అనిన గృష్ణుఁడు నవ్వి యర్జునుఁ బలికె : । “ విను రాజుజై బుద్ధి విమతువే నీతి !
 క్రూరశతోర్ధ్వ శత్రుల రోయకణించి । ధారుణిఁ బ్రజలచేఁ దగుపాలుగొనుచుఁ
 బాత్ర వ్రయంబు దప్పని ధర్మరతియుఁ । జిత్రసాహసము ప్రసిద్ధి రాజులకు.

1. శిరము. 2. నేర్పునే. (మూ)

అదియును గాక నీ వాపగాతనయుఁ | గదనంబులోఁ జంపఁగలవాఁడ ననుచు
నాడితి వీమాట లఖలంబు నెఱుంగ; | పాడియే యిచ్చుట ప్రతి వాల్చుకునికి ?
పలుకులేటికి భీష్ముఁ బరిమార్చుటకును | నలువ నిన్ను పృజించినాఁడు మేదినిని. ”
అనినఁ గవ్వడి పల్కు : “ నత్తైన నాజి | నెనయ శిఖండి మున్నిడుకొని యేను
నితరుల నేయుదు ; నీతఁడా భీష్ము | ధృతిఁగూడి యేయును దెగువతోడుతను.
వాహినీతనయుండు వానిచేఁ గాని | దేహంబు విడువఁడు దేవతాఘటన. ”

అనిన నవ్వి మురారి యాక్రీడిఁ బలికె : | “ అనఘ, మంచున సూర్యుడణఁగునే యెందు !
వలలకుఁ దగులునే వాలుసింహంబు ! | చెలఁదినులునఁ బోయి చిక్కునే గరుడి !
కమ్మని గాడ్పునఁ గదలునే కొండ ! | యిమ్మహాబలుఁ జంప నీతనితరమె !
నీయెట్లకును గాని నీతాత వజ్ర | కాయంబు దునియదు కడపటిమాట.

ఆచార్య మెప్పించి యాతని కృపను | నీచేతఁ దగిలిన నిశితబాణములఁ
దెలిసి నీవు శిఖండి దీముగా నొడ్డి | బలిమి నేసినఁ గాని పడఁడు భీష్ముండు. ”
అనుటయు ననుమాన మర్జునుండుడిగి, | “ ఘనుడ, నీవాశ్యంబు గాదన వెఱతు ;
అప్పటి కొకకార్య మయ్యెడుఁ గాక | చెప్పనేటికి ? ” నన్నఁ జెలఁగి రందఱును.
వినుము భూవర, పాండవేయు లీరీతిఁ | జనుదెంచి శిబిరంబు నంప్రీతి జొచ్చి
జలజాక్షు నిజ నివాసమునకు ననిచి | తలకొని తామును దమ తమ యిండ్ల
ననిచిరి సుఖనిద్ర నారాత్రి. ” యనిన | జనలోక విభుండు సంజయుఁ బల్కె నిట్లు :
“ పౌరుషోపాయంబు పాసి పాండవులు | శౌరి వాక్యముల వంచనకు లోనగుచు,
గౌరవార్థవిధేయు గాంగేయుఁ జంపఁ | గోరి రెంతసుఖంబొ కువలయాపేక్ష !
ఏయకుండెడువాని నేయఁ బార్థులకుఁ | జేయి యెట్లాడె నూర్జితశౌర్యులయ్యు ?
వినిపింపు తరువాతి వృత్తాంత. ” మనిన | జనవల్లభునకు సంజయుఁ డిట్లు లనియె :

భీష్ముని దశమదివస యుద్ధక్రమము

“ అరుణోదయమ్మున నప్పుఱునాఁడు | పరివార సహితులై పాండునందనులు
వెడలి మొగ్గర మర్ధి విరచించు చోటఁ | బుడమిరేని యనుజ్ఞ బూని సేనాని
మొనకు దండి శిఖండి ముందట నిలిపి, | ఘనపార్శ్వముల భీముఁ గవ్వడి నునిచి,
ద్రావదేయుల సుభద్రాతనూభవుల | దాపట వెలువటఁ దగనుండఁ బనిచి,

యానికటములఁ గృష్ణానుజఁ జేకి | తానుల నిల్పి, నందఱకు ముందఱను
దానును దన సహోదరులును మాద్రి | సూనుండు మఱి ధర్మజుఁడు నిల్పిరధిప !
వీరి సూరల మశ్వవిభుఁ డానియైన | ధారుణీశుల నిల్పి దండనామకుఁడు
కేకయులను భృష్ట కేతుని ¹నితము | కైకొని ముంగలగా నిల్పె నధిప !
గట్టి మొగ్గర మిట్లు గావించియుపుడు | నెట్టచు బహుతూర్య నినదంబుతోడఁ
గాంతేయు లేతేరఁ, గారవాధీశు | లంతకుమున్న కయ్యమునకు వెడలి
గాంగేయు నగ్రభాగంబున నిలువఁ |
గాంభోజ మద్రదేశ గాంధారముఖ్య | కుంభినీపతు లంతఁ గూడి సైన్యముల
రాజుచుట్టును రామరక్షయై నిలువ | రాజేంద్ర, మీ మొగ్గరం బిట్లు గూడి
కదిసిన రెండు మొగ్గరముల నశ్రు | శిభిదుర ఘట్టన వహ్ని పృథివివేచుచును
అన్యోన్య ఖడ్గధారాహత ప్రహత | విన్యస్త శోణితావృశలోక మగుచు,
నితరేతరాహ్వన హీంకృతధ్వన | వితత ప్రతిధ్వన విపులాద్రియగుచు
రణము చెల్లఁగఁ బరాక్రమశాలి భీష్ము | డణిమాదిగుణ మార్గణావళి పఱపి
ప్రకట శాత్రవ సహస్రముల ముబ్బము | లకుఁ దెచ్చుచో నందు లయమైన విండ్లు,
విఱిగిన పడగలు, ప్రేలినజోళ్లు, | చిఱిగిన గొడుగులుఁ, జీకాకుగాఁగఁ
గెడసిన హయములుఁ, గీలూడిధాత్రి | బడిన తేరులు, స్రగ్గఁబడిన యేనుగులుఁ,
గాల్లాలఁ బెనగిన కాల్బంట్లు, దిశలు | నాల్గు దాఁటిన రక్తనదులును గలిగి,
లయకాల రుద్రలీలా తాండవోగ్ర | భయద ప్రతాప సంభ్రమమయ్యె రణము.
కనుఁగొని యార్చి శిఖండి యాభీష్ము | నొసర మార్కొని నాల్గునుగ్రబాణముల
నాటిన విముఖుఁడై నప్పుచు భీష్ముఁ | “ డేటికిఁ దిరుగుదుపేపు కయ్యముల ?
మడఁది పుట్టునుగాక మగపుట్టుఁ గాక | యెడకాటమైన పుట్టెట్లు మోసెదవు ?
ఆడు చందము చెందినట్టి నీవెంత | వాడిచూసినఁ జూపు వనిత, యేనలుగ.
ఓశిఖండి, తొలంగు మోసి ! ఖండింప | నాశయే యీవీతి నాట దాసికిని ?
పింపులు పడి వచ్చి పాండవనేరఁ | జంపనీయక యేడ నంగడమైతి ? ”
వనినఁ గోపించి వాడనియె భీష్మునకు : | “ ననునేల యాడుచందము చెందె నంటి !
వాడలిలో నగమిట యువిదయైనవాడు | మృదుఁడు లోకులకింత మెత్తునైనాఁడ !

అడదియే పోరె నది సత్యభామ; | యాడదియై పోరె నది భద్రకాళి.
 ఏనుసు సీతోడ నిప్పుడు పోరి | మేనితో బాపెద మేటివై నిలుము.
 ఇరవొప్ప నృపతుల నిరువదియొక్క | తరముల నారి సంతకుఁ గూర్చినుట్టి
 పరశురామున కీవు ప్రతి ననుకొందు. |
 ధృతి నన్ను గెలుపునూ దీల్చిదిపోక. |
 ఆరయ మగవాడవైన సీవొక్క | నారాచ మేయునూ నామేను నాట.
 ఏయు మేయకయున్న నే నిన్ను దీప్ర | సాయకంబులు నాటి సంహరించెదను.
 ఇమ్మైన నిన్ను నే నిలగూల్చుకున్న | నమ్మిక నేఁ బట్టినది విల్లుగాదు.”
 అనుచు వెండియు భీష్ము సశఁడేయుచుండ | ననిమిషేంద్రశనూజుఁ డాశ్వు నుప్పొంగి,
 “వింతయైనది నేఁడు వీని చందంబు; | శంశనునుతునకుఁ జావు కాలాబా!
 ధర భీష్ముఁ డ్రెక్కొను దై చంబవీనిఁ | జెరలేచి యాడించె బీరంబు లిట్లు.

అర్జునుఁడు ప్రోత్సహించి శిఖండిని భీష్మునిపైఁ గవియించుట

ఏను సీయుత్సాహ మినుమడింపంగఁ | బూని వల్కెద.” నని పురుషూతనుతుండు
 బొరె శిఖండి! నేఁ డడరియూర్పాడ | వారాసి ఖండింపు మాపగానుతుని.
 మానకు మీ వైరి మండలితోడ | మానవేంద్రులు నగ మగమాటలాడి.
 వెనుకకుఁ బోకుమీ వీరెల్ల నన్ను | ఘనత నొత్తుకయుండఁ గాపాడువాండ.”
 అనియె నప్పుడు; భీష్ముడప్పుడు తొలఁగి | చని బల్కి బాంచాలసైన్యంబుఁ దాఁకి
 కలప నయ్యెడఁ జొచ్చి కాంతేయుబలము | బలభేదినడను ప్రాపున నెక్కి
 కురుసేన నాహుతిగొనుచుండఁ జూచి | కురుపతి మిన్నేటికొడుకును డాసి,
 “కటకటా! సీవుగల్గెగ నాబలంబు | ఇటు కొల్లఁ బోవునే యితరులచేత!
 ఈ పూరుకున్నచో నెవ్వారు దీనిఁ | గావఁ బ్రోవను దిక్కు కఠినపతాప!”
 అనిన దేవవ్రతం డారాజుఁ బలికె: | “వెనుకకు సీసేన వెనఁగాతుఁ బ్రోతు;
 తలుగని యట్టి సత్యము నేడునాకుఁ | దఱిగినట్లున్నది దైవకృతంబా!
 నిత్య వేపుర వర్ణసీయ సాహసుల | మృత్యువునకుఁ జేర మీఁబడువ్రతము
 సీకక్క నేటితో నిప్పుడు తీతె. | నాకు సీచేయు మన్నన దొడ్డయప్ప.
 నేటిచందముచూడ నృప, వారునన్ను | మీఁటుదురో వారి మీఁటుదో పాఱు.

ఒనర నీ డెంటిలో నొక్కటి నిజము ; | విను వారి నే మీఁటువిధము సంశయము.
మర్త్యమాత్రులచేత మడియరు వారు ; | మర్త్యచూత్రులచేత మడియను నేను ;
నరనాథ, యట్లయ్య నాచేతి బలువు | పరికింపుమి.” యని బహుగర్వమునఁ
బటుతర వివిధాత్రు పావకశిఖల | నటు నిటు వైరిపైన్యాటఁగి బొదివి
కొంతేయవరులకుఁ గనుఁగొనరాక | యెంతయుఁ గూరుడై యితఁడగ్ని పోత
వెలుఁగుచు నాసేన వెనఁ గాల్పుచోట | బలు గొడ్డుచంద మై ప్రభువ, నీ మొనలు
తోడైన దొడఁగి ‘నిర్హమధామంబు’ | బాడసేయఁగఁ, బూది వైద్య పాంచాల
పాండవ యాదవ పాండ్యకేకయుల | దండనాథు లెదిన్ని తఱిమిఁగ బెర్చి
ధార్తరాష్ట్రబలంబుఁ దఱిమిన వ్రేలు | దూర్తమనఁ రాని తుఱులంబు బలసె.
లట్టిచోట శిఖండి నాక్రీడి చూచి : | “చుట్టుముట్టుము భీష్ముఁ ; జోరుము పోటునకు ;
ఏనున్న వాడ నీకేల శంకింప ? | నీ సిర్గయములేల నెఱవవు తెగవు ?
ఈతని పనియెంత యీవటు నిలువు | శాత సాయకములఁ జంపెద నేను.”
అనిన మాటలు విని యఖిలసేలకుఁ | దనచేయి ద్రుపద నందనుఁ డెత్తి పలికె :
“మనయోధులందఱు మందాకినేయు | నినువుఁ డమ్ములవెల్లి నిశ్శంకఁ బొదివి.
ఇంద్రజుండున్న వాఁ డీ నమీషమున ; | నింద్రాయుధముఁ బోలు నీతనివిల్లు ;
ఏనున్న వాడ మీకేల కొం.” కనుచు, | నేనాధిపుని బలెఱ జిహ్మండు తాన :
“ఏనింటి నిదివేళ యీభీష్మునడఁప | నీవంటి వానికి నేలయువేక్ష !
తోడుగలప్పుడే తొడఁగి శాత్రవుల | నోడఁజేయక యున్ని యుచితమే !” యనిన
గణనకు నెక్కుడై కొంతేయభటులు | గుణనినాదములు దిక్కులునిండఁ గవిసి
యేయుచో వారితో నిట్లను భీష్ముఁ : | “ఢాయువుల్లాగో యజ్ఞానులార !
భారమతులు మీరు పాఱక యేల | తూఱరచచ్చెదరు మృత్యువునోరిలోన ?
కొలఁదులఁ బోవు నాకోలలు గుండ్ర | కొలఁదులు మీకు గ్రక్కున నెక్కడగునె ?”
అని యనివారణ నాభీష్ముఁ డేచి | తనువుల్లాగె సారి దళముల నేసె.
మహితాత్ములపును ధర్మజ భీష్మ నకుల | సహదేవులును హైన్యసంరక్షకుండు
కేకయులును ధృష్టకేతు సాత్యకులుఁ | జేకితానుండు మాత్యన్య జిహ్మసందనులఁ
బాంచాలి కొడుకులుఁ బరఁగ నూగధుండు | బాంచాలుఁ డాదిగాఁ బనయైన దొరలు
ఏకయత్నంబున నెక్కుచో, నిచట | నీకుమారులును ద్రోణియు ద్రోణ కృపులు

భూరిశ్రవముడు కాంభోజ సైంధవులు । సార బలప్రాధి సమరయశ్శమున
 గాంగేయునకుఁ దలకడచి యాదొరల । నంగలించి యొసర్చి రావానగ్రీడి.
 ఇట శిఖండిని గ్రీడి యెదురుగా నొడ్డి । తటిసికుమారుతోఁ దలపడఁ గడఁగఁ
 దొడిబడ నెడసాచ్చి దుశ్శాసనుండు । వడిఁ గ్రీడి వాలంపవాన ముంచుటయు
 సరకుగాఁ గొనక వానవి దంతిముఖుండు । విరులవానఁ జెలంగువిధమునఁ జెలంగి
 సానఁబట్టిన నారసము లక్కుమారు । మేన ముప్పగిగ్రువ్వు మిగుల నొచ్చియును,
 యువరాజు పార్థనియురమున నైదు । వపులక హరిమేనఁ బగియు నాటుటయు
 నగుచు నడ్డునఁ డవి నఱకి యయ్యనుజు । మొగమున నాలుగమ్ములు నిల్చి నాటి
 పిల్లు ద్రుంచిన నొందుపిల్లు వాఁ డమరు । లెల్ల మెచ్చఁగఁ దాల్చి ముగ్ధుఁడౌ మేన
 నారాచములునింప నలిగ్రుంచుచి యశనిఁ । గ్రూరాశ్రుములు మహార్షిని "చ్చి న్నెడ్డునఁడు.
 అప్పు డాతనిఁదెచ్చె హయచోదకుండు । తప్పక భీష్మరథంబు మోటునశి.
 భూవర, విను మద్రభూపతి దొడర । నావేళఁ బద్మనాభానుజతోడ,
 అరయ నుడక్షిణం డభిమన్యుతోడ, । నరిద్రాణి మక్ష్మిన్య పాంచాలురతోడ,
 ధృతి సహచేవుతోఁ గృపుఁడు, నమ్మాద్రి । సుతు సన్నతోడ సచ్చగ విశ్వగుఁడు,
 దొరయ ఘటోత్కచతోడ దుర్ముఖుండు, । పారి పారి భీముతోఁ భూరిశ్రవనుండు,
 సంత ధర్మజతోడ నశ్రుగురుండు, । వింతగాఁ బోరాడ వలసఁ గయ్యంబు.
 అన్యోన్య కేతనాయత ఖండనములు, । అన్యోన్య సూతసంహార కర్మములు,
 అన్యోన్య జవనవాహన హరణములు, । అన్యోన్య చాప సాయని భంజనములు
 కలిగి యాయొక్కటికయ్యంబు చూడఁ । బ్రళయ కాలాభిలఘిని దీపించె.
 మెఱయు బాణార్పులు మెఱుగులు గాఁగ । నుఱుకు మహార్షీంద్రును మెఱుములుగాఁగ,
 నారక్తధారాధి యత్యంతవర్ష । ధారలుగాఁగ, యుద్ధము మేఘసమయ
 మహిమ దానై యుండె మనుజేంద్ర । దాని । నవాణు ఏచునచేపునచ్చు మాటలను.
 అట్టిమేఘుండు తన్ను నాక్రమించుటయు । గిట్టినరణము వీక్షించి తేడనుచుఁ
 దప్పించుకొన మింటితల యెక్కిననఁగ । నప్పుడు మధ్యాహ్నమయ్యె సూర్యునగు.
 బిగి సంతలో మూర్ఖ యువరాజు తెలిసి । మగుడ నచ్చి కిరికి మార్కొగ్గిన కడివి
 నారాచశతకంబు నాటి యారీతి । నారాయణుని మేను నాటిని, నలిగి
 రారాజు తమ్ము సురంబునఁ గ్రీడి । నారాచశతకంబు నాటి బిట్టాచ్చి
 పాంచాలి నీడ్చిన బాహుదండంబు । త్రుంచెదనని తూపు తొడుగుచో, శౌం

వారిచి యిట్లును: “నాయుజు నూడు । మేరదప్పి యిదో మిఁదపుచ్చెదవు ?
మొండి కూడొల్లక మును వీడు చుగియ । గాండివి, భీమునిగద చిన్నబోదె !
నొంచిపుచ్చుము వీని నొడువు లే?” లనిన । నంచితశరపంక్తి యతఁడును బఱపి
యవరాజు రథము విల్లురుతరధ్వజము । కవచ సూత హయాభిఁ గడు రూపుమాపి,
నుగ్గవిచేసి వంచుటయు వాఁ డలిగి । దిగ్గఁగ గృతవర్క తేరెక్కె నధివ !
ఇటఁ గిరీటి శిఖండి నెదురిడి భీష్ముఁ । బటు విశిఖంబులఁ బాలాడవలసి
యతని ముందఱిన నతిఘోర విశిఖ । శతములఁ బొదువ, సచ్చటికిఁ ద్రోఁబుండు
భీషణ భూభంగ పిచ్చిలక్రోధ । రూపిత సేత్రసరోజుఁడై 1యడర
నెడసొచ్చి సేనాసమేతుఁడై జముని । కొడుకు ద్రోఁబునితోడ ఘోరాజినీయ

(ద్రోణుఁ డశ్వత్థామను భీష్మునకుఁ దోడంపుట)

సతఁ డంతఁ దనపుత్రు నల్లనఁ బలికె: । “నుతుఁడ, నాయుల్లంబు చొరదు పోటునకు ;
తేలిదప్పె దిన్యాత్రుతతి; మంత్ర తంత్ర । గతి తప్పె; వడఁకెడుఁ గార్మకయష్టి;
2చేతులు నేయపు చెప్పినయట్లు; । భీతియయ్యెడు; నాత్మక జేతైతై గడఁక.
ధవళోవాహనుడు నేడు తనపూనిదీర్చు । ధ్రువమని మనసులోఁ దోఁచుచున్నదియు.
అటు నిక్కిచూచుమా యాతని మునుము । పటుభంగి నేపాటు పడుచున్నదియొ !
కూలెడు హయములు, 3కుంభముల్ పగిలి । న్రాలెడు గజములు, వసుధ రూపతిన
తేరులు, నుగ్గులై తెగిన పదాతి । వీరులునై చూడ వెఱపునేయచును .
బలయాకాలాంతకు పల్లెంబులోని । కలగంపు బోనాలకరణి జూపట్టె.
పడిన బలంబులఁ బ్రాణానిలంబు । లుడువీధి మొయిలుల నుండంగ నీవు.
మఱి సైన్యముల మిఁద నులయుచు గ్రద్ద । పఱియాడఁ జొచ్చె నుత్పాత నూచనగ.
కడలేని వేల్పుల కన్నీరువోలె । నుడువరంపర రాలుచున్నది ధరను.
ఈ చావుశకునంబు లింత భీష్మునకు । నేచావు తెచ్చునో యింద్రజుచేత !
రోమాగ్ని ధర్మపుత్రుని వదనమున । భీషణాకారమై పెద్దయుఁ దోఁచె.
తెగి కవలను ద్రావదేయులఁ గూడి । మగఁటిమిఁ బోరు ధర్మజు డించి నీవు
రారాజుతోడ శీఘ్రము పోయి భీష్ము । తేరికి రక్షయై దిక్కుల మెలఁగు.

నలువొప్ప మనకుఁ బ్రాణంబులు దాఁచు | కళది గానది స్వామికార్యంబు కళది(?)
 గణుతింప నామాటగా నేఁగు. ” మనన | గుణి ద్రాణి గురువాకృతకులుండై పోయె.
 అక్కడ భీముఁ డయ్యెను పూనిక్కి | యిక్కఁగాఁ జెల్లుచో నేనును గొంత
 తోడు చేసెదనని తురగరత్నముల | వేడుక నచటికి వేగఁ దోలించి
 గాంగేయు ముందటి గౌరవసేన | భంగపెట్టెడి చేతిబరుపు వీక్షించి
 కృత వర్మ భగదత్త కృప కల్య సింధు | పతి చిత్రసేను లేర్పడ వికర్ణండు
 వినుము దుర్మర్షణ విందాసువిందు | లనఁగ నిట్టి పదుండ్రు ననిలజమీద
 నొక్కట నెక్కి యత్సృగ్రభాణములు | పెక్కుభంగుల నేయ బెదరక యతఁడు
 పడగండ్ల వాన దిగ్గజముగైకొనని | వడువునఁ గొనక దుర్మారుండై వారి
 నొప్పింప, వారును నొప్పింప, నియు | దప్పట యీక్షించి ధవళవాహనుఁడు
 తటుకున నచ్చోటు దలయంగ నుఱికి | పటు శిలీముఖపాత బలముచే వారి
 ధనువుల ప్రోవులుఁ దఱచైన తూపు | తునియులు పడగలతురురును నాత
 పత్ర ఖండములు నాభరణ రేణువులు | జిత్ర చామరలవ శ్రేణిని క్షోణిఁ
 గప్పిన, నీక్షించి కౌరవరాజు | తప్పక యా యన్నదమ్ములమీఁద
 నపరివారముగ నుశర్మమున్నెన | నృపులుఁబెక్కండ నంచిన వేగ వాగు
 తొంటి పదుండ్రును దోడుగా వారి | నంటఁగఁ దాఁకి గుణారావ మెనఁగ
 దంభోలి నిభ శరోత్కరములఁ బాదున | సంభృతాటోపులై జడియక వారు
 శ్రావణ ఘనములై శరమహావృష్టి | నా వీరకోటి వ్రయ్యలువాఱనేయ
 నుర్విశ్వరుఁడు చూచి యుగ్గుండై పనిచె | సర్వ సైన్యములను శత్రులమీఁద,
 ఈ రీతి మొనలెల్ల నేచి పైఁ బడిన | ఘోరాహవంబైన కొలఁది వీక్షించి,
 అభిమన్యు సాత్యకు లాదిగౌరవికు | లభినవోత్సాహులై యహితులమీఁద
 నేనానమేతులై చెలఁగి యెక్కుటయు | భూనాథు నందులోఁ బాడగానరాక
 కడగి భీష్ముఁడు నేమి ఘర్షరారావ | కలితమైన రథంబు గాండివిమీఁదఁ
 దఱిమిన నఱిమి యాధవ్రాత మెల్లఁ | బఱపైన కేంధూలి భాస్కరు మ్రొంగ
 నందడిగా నెక్కి జాహ్నువీతనయు | నందంద యేయుచో నలిగి యమ్మోటి
 దశ దిక్కులందు “శతం భీష్మ”యనెడి (?) | విశదోక్తి నిజముగా వెనఁ గానవచ్చి

రథము వేగంబు నారాచ వేగంబు । పృథివి నెన్ని కక్కెక్క బేర్చి యేయంగ
 డొల్లెడు శిరములు డల్లు కేతువులు । ద్రెళ్ళెడు హయములు దివిఁ బ్రాచు భటులుఁ
 గూలెడు గజములు గుండియలచిసి । వ్రాలెడు దొరలునై వారి పై న్యయులు
 నగ్గుడు మగ్గుడై నవచెడి ననుసి । ¹గగ్గులకాడై కకాపికలై నఁ
 బరికించి దయపుట్టి భాగేరథేయుఁ । డరుదారఁ దనలోన నప్పుడిట్లునియె :
 “ నమరోర్విలో శత్రుపైన్యంబులెల్ల । ననుయించి ననుయించి చదిసినట్లయ్యె.
 వచ్చు వెండియుఁ బాటు వైరిపైన్యములు । హెచ్చు వెండియు వచ్చు నేలికలనువ.
 వేసరి నట్లయ్యె విభవంబు మీఁది । యాన తా నెట్టిదో యహికేతనునకు !
 ఏను దా నెన్ని నా భీ శరీరంబు । ఘాని మోవఁగలాడఁ బుట్టె వేనటయు.
 నాటి బాల్యము పోయె ; నడుమ నీముదిమి । నాటిన నది మర్త్యునకు వ్రేఁగు గాడె !”
 అని నిశ్చయించి పైన్యముఁ దోలుకొనుచుఁ । జని యట్లు భీష్ముండు శమనజాఁ గదిసి
 నిరతి నొయ్యనఁ బల్కె : “ నృప, యేను ధరణి । నరుడనై పుట్టిననాట నుండియును
 జంపితి రివుల హింసకు నోనరికక ; । యెంప శక్యంబుగా దింక వేనరితి.
 ఇంత వధింపఁ గా నేకార్య మయ్యె ? । జంతువు తనచావు చచ్చింపఁ డకట !
 ఇంక శిఖండి మున్నిడుకొని మీరు । కొంకక యిందఱుఁ గూడి నన్నేసి
 యమరలోకమునకు ననువుట మేలు ; । క్రమ మొప్పు మనుమలు గల ఫలం.” బనుచుఁ
 జెప్పి సంగ్రామంబు నేయుచు వచ్చు । చొప్పునఁ దమనేనఁ జొచ్చె భీష్ముండు.
 అట పైన్యపతికి నిట్లనియె ధర్మజుఁడు : । “ తటిసికుమారుపై దండులోఁ గూడి
 దేక యత్నంబున నెక్కి యేయుటకు । జోక నేయుము దాని నూచించె నతఁడు.
 వాయు నూనుడు నీవు వానవాత్మజుఁడు । నేయుఁడు. మీనేర్పు లిన్నియు మెఱసి.
 ఇందఱు మనముండి యిటు సేయకున్న । మందాకినేయుని మఱి గెల్వరాదు.”
 అనిన నత్రైతఁగు వాఁ డనిలజనరుల । వినఁ జేసి మా త్యాద్రి వీరుల న్గ్లఁ
 జేనూపి భీష్ము సుస్థితి నాక్రమింపఁ । జేసిని, వారును జిష్టువాయుజుల
 ప్రావున వెఱవక బలనాధుఁ దాఁకి । తూపులేసిరిగాని దూరదొక్కటియు.
 అప్పుడు సరపతి శియనజులుఁ దాను । దప్పక దొరలందఱుఁ గూడికొనుచుఁ
 గాంతేయ యోధనర్థముఁ దాఁకి నమర । మెంతయుఁ జేయచో నిరువాగునకును
 ఘోరయుద్ధంబయ్యె గురునకు నైన । నారణ్యస్థితి యెన్న నలవి గాకుండ.

1. గగ్గుల కాటక కాపికలైన 2. నడులును. (మా).

అందు నీనుతునొంచె నభియన్యఁ డడరి ; యిందు చ్చాశీ కలంచె నెలయి సాత్యకిని ;
 అందు సాత్యకి శల్యునలుగుల గ్రుచ్చె ; నిందు వివిశతి నేసె బాంచాలు ;
 డందు నలంబును నాగె మ్రోడింబు ; డిందు యుధామన్యఁ డెనిచె వికర్ణు.
 నుతి భీష్ము నీరీతి నొంపను జెంప | నిత రేతంబుగా నిందును నందు
 దొరలు నెండియు నిట్లు దొరకొని పెనఁగె | గరిపురాధీశ్వర, ఘనమయ్యె బోచు.
 అహ్మదు నరుడు సింహముఁ బ్రతిసింహ | యెవ్వఁ దాకినచూడ్కి నుగ్రుండై భీష్ముఁ
 చాకఁ బోనఁగె మహాకోష్ఠతి యువరాజు | వీరక బోవఁగనీక విశిఖ వేగమున
 నడ్డపెట్టిన, నాని నాయంబుచాయ | దొడ్డనారసమునఁ దొలిగట్ట నేసి
 విల్లుఁ బతాకయు నిజిచి నరుండు | తెల్ల నేసెను సూతుఁ దేరి గుఱ్ఱముల.
 అంతట యువరాజు హతగర్వఁడగుచు | శంతనునుతుమాటు చయ్యనఁ జొచ్చె.
 భగదత్తుఁ డప్పుడప్పుడు బోనీక | పగులక వెలివంతిపై వచ్చి తాఁగఁ,
 దండ్రివాహన మిది తగదు నీకనుచు | వేండ్లంబుచూపిన విధమునఁ గ్రీడి
 చిల్లగోలల మేను చించిన దంతి | తెల్లదనముమాని ధృతి నెఱ్ఱనయ్యె.
 వాడంతఁ బాంచాలవాహినిమీఁద | వేడిమి ప్రకటింప వెనఁబోయె దొలఁగి.
 గాండీవి యపుడు శిఖండి 1 గన్గిటిపి | దండాధిపతి నేయఁ దలకొల్పుటయును
 నిలిచి వాడును నేయ నీయోధులపుడు | బలభేది తనయుపై బాహుగర్వమునఁ
 జెల్లెసి మూర్ఛియ బీభత్సు నంప | వెల్లిలో బ్రుంగిరి వేససాకృతిని.
 చెనక శిఖండి యేసిని తూవులైన | ననుమొప్ప భీష్ము దేహముఁ దాడి తాడి
 విటుగును బద్మాక్షి వృద్ధుపై మును | విజిగెడు విధమున విశ్వంభరేంద్ర !
 అతని నేయక మందహాసంబుతోడ | నితరుల నేయుచు నితఁడూరకుండు.
 గాండీవి యిట్లు శిఖండి నాడింప | మండుచు యువరాజు మఱియును వచ్చి
 ఆ యర్జునుని దాడి యమరులు మెచ్చె | బాయక యేయుచోఁ బలికె నర్జునుడు ;
 “ తొడుకై న నొకమాట తోలినఁ బోవు ; | గడుపై న నొకపరి గాదన్నమాను ;
 చేచిక్కు శునియైఁ ఛీయన్నబోవు ; | నీచాశ్వు, నీకొక్కనికి సిగ్గులేదు.
 వినువక తాఁకెను విజిగి పోయెదవు ; | పొనఁగునే యిది వీరపురుషులక్షణమే !
 ఇంకఁ బాఱినఁ బాఱినను వధింతుఁ | గొంకక నిలు ” మని ఘోర బాణములు
 ఏయఁ దానును గ్రీడినేసి నీనుతుండు | చేయూడ కంతలోఁ జెదగుట చూచి

నరునిపై సకలపైస్యంబుల నృపతి । పురికొల్ప నవి నార్థి పొగరెత్తినట్లు
 ఏచి నేలయు మిన్ను నేకమై నవ్య । నాచిపై గపిసన జలియింప కితిండు
 దివ్యాస్త్రతతులు సంధించి నవ్యాప । సవ్యధారల నేయ, జడియ కా మొనలు
 పతికార్యమని నిల్చి ప్రతియేసి ప్రేత । పతి కార్యమలైరి బలిమి నాక్షణము.
 అప్పుడు భీష్మనేయగ నుపాయంబు । చెప్పిన సగుమాటఁ జెలఁగి శిఖండి
 దొనలు శూన్యములుగాఁ దూపులు తొడిగి । యశుమిషనదనూను నంటించి యార్చె.
 నృపచంద్ర, యాలోస నీ పెద్దకొడుకు । కృపుని శల్యుని వికిర్ణుని నవంశేతిని (1)
 మూఁకగాఁ గూడి భీష్మున కెఱసొచ్చి । వీఁక నెఱుఁగు నేయ వీరినగురును
 విరభులఁ జేసి యర్చిజయండు విప్పఁ । గురురాజు గడిసి యత్సులఁ గెలపగమర
 ననుజరత్నంబుల నాజానుభజుల । ననవమ సేనాసహాయులౌ పారఁ
 బులిమిఁద మృగములఁ బురికొల్పునట్లు । బలభేద నుతుమిఁదఁ బనుచిన, వారు
 పురుషాతనుతుఁ దాఁకి పోరుచో వారి । యురుతరపైస్యంబు నొక్కడఁ గపిని
 నందడిగాఁ బోర నంతోషదృష్టి । మందాకినేయుఁ డా మనుజులఁ జూచి
 కనికరంబున వింట ఘనఘోరమైన । యసలస్త్ర ముహులపైస్యంబుఁ గాల్చుదొడఁగి
 యేయఁ జూచి శిఖండి నెడుట వీక్షించి । యా యత్న మటుపెట్టి సుగాఢలఁ దొలఁగి
 యచ్చోట మగధమత్స్యాది బలంబు । వ్రచ్చి వాల్చి తేరల్చి నధిగమించుచుండఁ
 గరములు శిరములుఁ గంతనాళములుఁ । జరణులులును నిండె నమరభాగమున.
 ఇతని మార్కొనుపీరుఁ డింక లేడనుచుఁ । జతురంగబలములు చలియించె నధిప !

శతానీకుండు భీష్మనితోఁబోరి మదియుట

అప్పుడు భానున కపరాహ్లామైన । నుప్పొంగి శీత వాయుపులు పైఁబోలు
 సరిఘోరమూర్తి శతానీకుఁ డనఁగ । విరటుని తన్నుండు నెన భీష్ముడాఁక
 నెఱయ మార్వీనేమి నినదంబె కాని । తఱచైన శరవృష్టిఁ దనుగానరాక,
 వాహినీనుతు కాళ్లు వడఁకెడినాటి । సాహసోన్నతిమాప, పైరింపకఁజు
 విల్లు పతాకయు విచ్చిత్తిచేసి । యల్లన సూతుని హయములఁ గునిమి
 యతఁడు వైచినశక్తి నవలీల నఱికి । యతనిని నఱికి మహాచక్రధార.
 ఇట్లు శతానీకు నిలఁగూల్చి భీష్ముఁ । డట్టిపెంపున పైస కానభిస్సెఁ
 బడుగు వేఱయునుగా, ఎడియాలుగాఁగ । నిడియును బొడియుఁగా, నెఱచి యున్న

యార్జి శంఖంబాత్త హరి క్రిడి బలికె : | “ నేచ్చిన శరవిద్య నేడేల దాచి ?
 చూరబోయె బలంబు సుగిగి దొలఁగు | పాత్రడిరక్తంబు పలలంబు బలిసె.
 త్రిప్పి త్రిప్పి శిఖండి ధృతి నొడ్డనేల ? | గుప్పరాదో భీష్ముఁ గుటిలారి భీష్ము.”
 నని యెచ్చరించిన ననుమాన ముడిగి | విరుము గాండివపాణి విల్లు సారించి
 మందాకినేయు నమందశస్త్రాస్త్ర | నందోహమునఁ గప్పి సారథి రథ్య
 రథ కేతనాతపత్రముల నొంప | రథముతోలి శిఖండి రభసాన మండి
 నంగరంబునఁ దాను సవతులవారి | నంగడిఁజొచ్చి యస్త్రములేయుచోటఁ
 దెగి వానినేయక దేవనతుండు | తగువైన శనన్తిష్ఠ తన్నుఁ ద్రోగి-నంగ
 మిన్నకయున్నచో, మేగకుమీఱి | యన్నాకపతిసూయఁ డనుపచూత్రములఁ
 దాత దాల్చినయట్టి ధనువు ఖండింప | నాతత్రక్రోధులై యర్జునుమీఁద
 శల శల్య కృప వినిశతి చిత్రసేన | జలనంధ కృష్ణార్జు సైంధవ శకని
 భగదత్తు లాదిగా బహు బాణపంక్తి | సగిడించుచును శిఖండిని నాక్రమించి,
 “ ముట్టుడు నరుని భీష్ముని కడ్డచుడు | పట్టితెండు శిఖండి బాఱసి.” కనుచు
 సేనాముఖంబులై చలరేగి తఱుచు | నానాముఖంబులై నరనందనుండు
 పవనతనూజుండు బొంచాలినుతులు | కివలు నాత్యక్తి ఘటోత్కచ ధర్మసుతులు
 విరటుండు ద్రుపదుండు వీరసైన్యపుండు | సగునకుఁ దోడు సేనాసమేతముగఁ
 గడచిరి వీరమండలి నాక్రమింప ; | నుడుగిని రణమయ్యె నుభయవాదులకు ;
 నేపురాణములందు సేనోకమందు | నీపాణి సంగ్రామ మేనది గాన.
 లండులో గాండిని యర్ధినందజను | 1. నంగతై యెదురు యోధావళి నెల్ల
 నెఱి నైంద్ర వారుణాగ్నేయాది శరము | లుశిముఱి బఱసి బాహళక్తి బరగి,
 తెఱపిసూసి శిఖండి తెగి భీష్మునేయు | తెఱఁగు చేసి యశింకు దివ్యాస్త్రములను
 వెన భీష్ముఁ డెత్తెడు విండ్లనేకిములు | భసితంబులుగఁ జేసె బాణాన్ని నధిప !
 అంతఁ గిరీటిపై నతఁ డొకశక్తి | సంతకదండచండాకృతిదాసి
 నెడపక కొలిమిలో నెఱ్ఱఁగాఁ గాలి | వెడలిన బోహంబు విధమైనదాని
 వడిఁ బ్రయోగింప, నెఱ్ఱాలావిభూతిఁ | దడయక యతిరథ ధవళవాహనుండు
 తడఁబాటులేక యెంతయు విచిత్రముగ | సదుమనే తునుమాడె 2. నవవిశిఖములు.
 తునిమి యాభీష్ము సూతుని గేతనంబు | దునిమిప, నాత్మలో దుఃఖంపకతఁడు

ఇట్లు వితర్కించె : “ నే బాండునుతుల | నెట్లన గెల్వనే సమము | త్రమున !
 నలిననాభుని రక్షణము కల్గఁబట్టి | యెలమి ‘లింగముమీఁది యెఱుఁగి’ లై నాగు.
 నారాయణునిగూడి సడురేయి వచ్చి | మీ సన్న జయించువిధము ప్రార్థించె
 జెప్పకపోదని చెప్పితి దీనిఁ | జెప్పుకొని నిలీను చెకునె దై వాజ్ఞ !
 నమర మువేత్తించి శాంతిమై నుండి | సమసేద నాగు భూషణ మివ్విధంబు.”
 అని తలంపఁగ వేల్పులతని పూఁపెఱిగి, | “యసఘ, నీకిది లెస్స యఖిలసమ్మతము
 అమృతత్వ మిది నీకు” నని యాడుకొనినది. | వినుముఁడై భీష్ముండు పిన నేను వింటి
 నెవ్వరు వినరు నాకిది మానోపరము | నివ్వెఱుపడక యన్నియుఁ జక్కఁగనుము.
 అతఁ డిట్లు నిశ్చయం బాత్మలో జేయ | నతిసూక్ష్మ శీకరాయో పవనంబు
 కమ్మనై యల్లన గాంగేయమీఁద | నిమ్మల రణభేద మీటాఱు బాలిసె.
 సురదండుభులు మ్రోసె సురపుష్పచృష్టి | గురసె సస్పృహ నన్యోచరంబుగను.
 |

పనూరకుండిన నిద్రయేటి మెచ్చు | గానేదని యెన్ని గాంగేయుఁ డపుడు
 ఒక్కవిల్లెత్తిన నుఱక శిఖండి | పెక్కుబొణంబు లాభీష్ములై బఱవి
 యని గాడకున్న లజ్జావిప్రుఁడగును, | ధనశాశ్వత దీక్షించి దరహాని మొదవి

శిఖండిని మున్నిడుకొని యచ్చునుడు భీష్మునిఁ దునుమాడుట

మెఱుంగున వాలిక మేలు ప్రోత్తము | నెఱిగొన్న శేషాహి కెనయెందాని
 దానిసీకుమాగుని తనుశాలలోన | బటుగతి గించుచో బగిలె దత్తనపు.
 ప్రజలును బగిలిరి భరతవంశమున | సుజనహింస జరించె జూడ గాదనుచు.
 కెలని మెచ్చులకు గాంగేయుఁ డాసరుని | సలుగులవాసచే నాక్రమించినను
 ఎంతకుఁ బెట్టుకో యీవాసయచుచు | సంతాపాత్మక గలంగి యమ శేంద్రసతుండు
 ఏచి యవగ్రహం బింద్రచాపంబు | వేచెఱిచినమాడ్కి పృథ్వీ సున్న
 చాపంబు దునిమిన శాతభల్లముల | నాపుణ్యమూర్తి రక్షుంగుగా నేయ
 వాసవి తమకెల్ల వారింపరాక | యానమీపమున నాయీనులై యున్న
 నీకొడుకులఁజూచి సృపుఁబల్కె సతఁడు : | “ నాకు వశముగాదు సుం పరాక్రమము ;

1. వ్రతము. (మూ).

ఎచేమై విల్లు దాల్చిన వాని నాజి | దేవదానవులకు దృష్టింపరాదు;
 ఒక మర్త్యమాత్రుండె యోర్పు నివ్వెగు! | నకట నరుండు నారాయణసఖుడు.
 ఇతఁడు కోపించి విల్లెత్తినచోట | నితరుండు విల్లెత్త నెంతటివాఁడు!
 వీని బాసెన పాండవేయలనైన | నే నిమిషములోన నెక్కి త్రొక్కుదును.”
 అనునెడ గాండీని యాద్రుపదజుని | ధనువుపొందిక పిలువదన ధనువునిచి
 వాఁడేయుచున్న భావము దోవ భీష్ము | వాడివారసముల వ్రక్కలింపంగ,
 నంచిత రామసాయకముల బసులు | క్రొంచలైలముబోలె గంఠానుతుండు
 ఒడలు తూటులువోయి యువరాజుఁ బలికె: | “కడు వాడిమై గాడేగా బాణతతులు
 కవ్వడితూపులుగాక శిఖండి | కివ్వాడి సెలగోల లెన్నెడు గలిగె!
 క్రన్ననఁ కిర్కటిగర్భమై వగులు | చున్నది నాదేవా మొగి నివి గాడి.
 మహి యమదూతలై మడిపెడి నునురు; | మహితవిమాగులై నుడపెను మూర్ఖ.
 ఇట్టి దీప్తాకృతి యీలక్ష్యశుద్ధి | యిట్టి ముష్టిదృఢత్వ మితరుల కెద్ది?”
 అంచు నాతఁడు శక్తి నర్జును వైనఁ | మ్రుంచె నర్జునుఁ డది తుత్తుమురుగను.
 వాలును బలుకయు వాహినీతనయుఁ | డాలోనఁ గైకొని యరదఁబు డిగ్గె.
 తోన యారెండును దుమురుగా నఱికి | సేన కిట్లని చెప్పె జెయ్యెత్తి క్రీడి:
 “ఏనున్నవాడ మీయిచ్చ భీతిలక | పూని మీ యాయుధములను గైకొనుచుఁ
 బైపడి పొదువుడు భాగీరథేయుఁ | జూపుడు మీలాపు సారిదికొలంది.”
 అనిన నార్జును సేన లనుపమతూర్య | నినదంబు దివిముట్ట నీసైన్యనాథుఁ
 బొదువుచో, రాజాజ్ఞఁ బొదివి నీబలము | నెదురునై తాఁకుచో నిరువాగురకును
 ఘోరయుద్ధంబైన గోత్రారిసుతుండు | కౌరవయోధుల ఖండింపఁదొడఁగె.
 ఆ సత్వమునఁ జొచ్చి యమనూతిసేన | భాసురంబుగ మహావ్రబలమై గూడి
 హరివాఁడు నడకవాఁడరదంబు వాఁడు | కిరివాఁడు గదవాఁడు ఖడ్గంబువాఁడు
 అసివాఁడు లగుడివాఁడ యష్ట్రీవాఁడు | మునలంబువాఁడునై మునురుగ్రమ్ముచును
 ఒకటొక్కటియు దూఱ నొండొంటి గాయ | నకలాంగముల భీష్ముఁ జాల గ్రుచ్చుచును
 నలుగులకువృత్తై హరి హరి యనుచు | నొలసి భూస్థలికినై యొఱగె నజ్ఞోమ.
 జగతి సోఁకక పడె శరశయ్యమీఁద | నగు మొగంబునఁ దాను నాథ, మీతండ్రి

దక్షిణాయనమని తలచి ప్రాణములు | క్షిప్తించి నీసేన క్షిప్తపతేక.
 దక్షిణాయన మిది తగును జీవింప | దక్షత నెఱుంగ నితనికిఁ జెప్పుదము
 అని కొందఁ జనుదులు నా వియత్తటిని | పనువున హంసరూపములైన మునులు
 జనుదెంచి నిలిచిన జాహ్నువీనుతుఁడు | తనబుద్ధిలో వారి తలఁపెల్ల నెఱిగి,
 “హితులార, మీకృప నింతయుఁ దెలియ | మృత్యున్న నా. రూఙ్గామితి రా నెఱుచు.
 వరము నత్యవతీ నివాహంబుగాఁకు | కరుణించి శతను ధ్వాపతి నాకు.
 సరి సవధ్యత్వ మిచ్చామరణంబు | సరయంగ నానశంబై యుండునెప్పుడు.
 ఉత్తరాయణవేళ యోగ్యంబు మృతికి | సుత్తములార! నేనుండెద బ్రతికి.”
 అనిన సంశోషించి యరిగిరి వారు. | విను మహీనాథ, యవ్యవసపువేళ
 బడిన గాంగేయుని పాటు వీక్షించి | నడినార్పు కాంతేయ వాహినీధ్వనియుఁ
 బటహ నిస్సాణ నిర్భర నినాదములు | నట దేవకోటి హాహామహాధ్వనులు
 బ్రతిసేన విఱిగి తీవ్రతఁ గాఱు రనలి | వితత కారవయోధ విపులార్తరనము
 నేకమై బ్రహ్మాండ మెంతయు నిండె; | భూకాంత, యేమిచెప్పుదు నిట్టివిధము!
 విను ద్రోణునకు పుపు విఱిగినట్లయ్యె; | తిసలోన ఖన్నుడై ద్రాణి ఘూర్ణిల్లె;
 వాపోయె గృవుఁడు; భూవరుఁ డాదయెన | నీపుత్రు లేడ్చిరి నేలపైఁ బోరలి.
 అప్పుడు భీష్ము మహావ్రతాపార్కు | చొప్పున గుంక నా నూర్పుఁ డపరాభి.

కారవ పాండవ యోధులు శరతల్పగతుడైన భీష్మనియోద్దకు వచ్చుట

అంత దుర్యోధనుం డనుజులు దొరలు | నంతలో నాయుధావళి యటుపెట్టి
 మరవులు నూని వే మరువులు నూడ్చి | యరుదెంచి కరువుద్ధు నంతంతఁ గదియఁ
 దారును నిబ్బంగిఁ దగఁ బాంశునుతులు | ధారుణీశులు గొల్లఁ దాత డగ్గరి.
 పార్థుఁ డొక్కఁడు ధనుష్పాణియై యరిగె; | పార్థిన, యీశధాపద్ధతి వినుము.
 ఆరీతి నిరువాగు నన్యోన్య రోష | దూరులై శాంతులై దుఃఖంబు లడర
 నుభయపార్శ్వంబుల నుండి నేవింప | నభినవానందుడై యాపగానుతుఁడు
 కొలిపించుకొని యుండి కరురాణఁ బలికె: | “తలక్రింది కొక్క యాధారంబు వలయుఁ
 గలుగు ఔ” ట్లనవుడుఁ గడు మృదుత్వంబు | గల తలగడఁ దేను గౌరవ్యుఁడనవ
 నవ్వుచు భీష్ముండు నరుఁ జేరి బిల్చె. | కవ్వడియును బాష్పకణములు దొరుగ
 గాండివ మటుపెట్టి కనియనచ్చుటయు | దండితో నీతండ్రి ధవళాశ్వుఁ బలికె:

“శలకిక్కు భావమై ధరింపరాదు; తలగడగాఁగ నస్త్రము వేయు.” మనిన
 నక్కడేయ నోరియు నతని కుంజము | మఱి గొంతుచును వేగ మరలి విల్లెట్టి
 యల్లుటు దొంగి గూడము లేగుటయు | బెల్లుగా నది భీష్ము పెడతల నాటి
 చక్క నాఁడని మొత్తి నగతిఁ బుంబుంబు | లొక్కట మోచిన, నుప్పొంగి యశఁడు
 ఈ నలగడ మొప్పి కిశయ్య ననుచు | గాతఁడ గొనియాడి యాపగేయుండు
 మనుగులఁ జూచి నెన్నుచును నొడ | మనుగుడిమై తోవ నిట్లు పలికె :
 “అగ్గున కుత్తగాఁడని మగుదాఁడ | దారొని ప్రాణముల్ ధరింప నలయు ;
 కలఁగోట పెట్టించి కావలిఁ బెట్టు | బలసి విచారింప బరిచారకులను
 నెర నెఱింగి వాఁ నెనఁ బెట్టు డనినఁ | గురుపాండునుతు లియ్యకొని రట్టి వసికి.
 అంత నైన్యులు చేరి చుతు సదేహమున | ఎంతగా నెలకొన్న విశిఖ వేదనకు
 మంత్రించుచో హరిన్దరాంబు కంటె | మంత్రంబు లేదని మఱి వారి ననిచి
 తగు గీత వాడ్య వేదధర్మల్ వినుచు | జగదేకపుణ్యంబు నంజేతి నుండె.
 “ఇప్పుడు శరముల నేర్పులు పుట్టి | డప్పి జనించెఁ దెండా నాకు జలము.
 శరతల్పగతునకు పదమల దివ్య | శర సాధితోత్తమ జలములు గాసి
 చిటు బుద్ధి మీరు కెచ్చిన యుదికంబు | అరయ నాగ్నాదింప నర్హంబుగాదు.
 నీళ్లు దెమ్మనినఁ గన్నీళ్లతో రెండు | వీళ్ళవారు “నిదేల వెట్టి దవ్వెదరు ?
 అర్జునుచేఁ గాసి యుండును గల్గ | దక్షున, లె.” చున్న నతఁ డర్థి లేచి
 చెలఁగి తాతఁడ బ్రక్షిప్తముగా వచ్చి | నెలకొని మొక్కి గాండ్లము నారించి
 దివ్య తేజోమయ దీప్తాస్త్ర మొకటి | దివ్యవల్లభ నమంత్రితముగాఁ దొడిగి,
 యేసిన నది భూమి నెంతయు గాడి | భానుచ్ఛాయ నుపావనంబైన
 తోయంబు అన్యతోయంబు పరిను | శాయత్రయము నయ్యస్త్రగూర్గమున
 భాగీరథేయముఁ బాకి ప గంగ | యీగతి నచ్చెనో యిచటికి నెనఁగ
 ధారగా నెనసి గుందాకినీమతుని | నోర జాఱిన నద్దుని మెచ్చె శౌరి;
 పొగడిరి నురలు; భూభుజులెల్ల నతనిఁ | బొగడిరి; ఘన మంచుభులు మ్రోసె దివిని.
 పులికితడేహులై పొంగి కౌంతేను | బలములు సంశోషపాకవశ్యమున
 నార్చి శంఖములొత్తి రా మహాధ్వనులు | వేర్చి చిక్కులు నిండె బిక్కటిల్లుచును.

విను నీకుమాళ్లు నిర్విణ్ణులై లజ్జ | పెనఁగొన్న ముఖములు పృథివికి వంచి
 ధవళాశ్వ మదిలోనఁ దారు కీర్తించి | రవనీశ, యేనుండు సర్జను మహిమ!
 ధృతి నట్టిజలములఁ దృప్తుడై భీష్ముఁ | డతి మోదితాత్ముడై యర్జునుఁ బలికె :
 “కోదండరామ, ఫల్గున, ¹మహామేరు | కోదండవిజయ, నీకు నసాధ్యమేది!
 అనభానములనేర్పు లాశ్చర్యవిద్య | లవుర! నీకేకాక యన్యులతరమె!
 మునినాథుఁగా నిన్ను మును నారదుండు | వినిపింప వినియుండు వీరాగ్రగణ్య!
 నారాయణుఁడు లోకనాటకకర్త | శ్రీరమణీధర్త చెలికాఁడు నీకు.
 ఇట్టి మీ రిరువురు నేకమైయుండ | నెట్టికార్యములైన నీడేర్పు తెంత!
 ఏనెంత చెప్పిన నీ కురురాజు | మానఁడు మీమీఁది మాత్సర్యచింత;
 అక్కటా బంధుమిత్రమాత్ర్య సహిత | మొక్కట ధరఁగూల నున్నాఁడుగాక.
 పుడమిలో నగఁబాలు బుద్ధితో మీకుఁ | బుడికిన న్నిం తేసి పుట్టునే పనులు!”
 అని యారకుండి దీనాననుఁ డగుచు | జననాథ, వెండియు జాహ్నువీనుతుఁడు :
 “ఓ ధర్మరాజు, దుర్యోధన, మీరు | సాధుపద్ధతిఁ బోరు చాలింపరయ్య!
 ఏలిపోయెడిగాక యెవ్వఁడే నుర్వి; | చాలు సనిత్య మీ సంసారసుఖము.
 మానరే యుద్ధంబు మఱి కొందతైన | మానవనాథులు మడియకుండుదురు.”
 అనిన వారేమియు ననక తాతకును | వినయంబుతో మ్రొక్కి వీడ్చొని కదలి
 పోవుచో, నటఁ బొండుపుత్రులు హర్ష | భావులై విజయ సంగరకళాన్సూర్తి
 నాయుధంబులు తొంటియట్లు ధరించి | పాయక తము నెల్లబలములు గొలువ
 గొడుగులుఁ బడగలుఁ గోటానుకోటు | లుడువీధిఁ గప్పి వాయువుఁగూడి మెలఁగ
 దుందుభి పటహాది తూర్య ఘోషములు | క్రందుగా దిశలెల్లఁ గప్పకొనంగఁ
 గర్భూర కరదీపికానహస్రములు | దర్పంబునకు నొక్కదండి పుట్టించఁ
 జనుచోటఁ గృష్ణుండు శమనజుఁ జూచి | ఘనతరహర్షంబు గానరాఁ బలికె :
 “గరుడోరగామర గంధర్వ సాధ్య | వరుల కసాధ్యుడై వర్తించు భీష్ము
 ధరఁగూల్పు నెవ్వరితరము దుర్భార | కరసత్పులగు మీకెకాక భూపాల!
 కురుశేష మాహాతిగొని యింక భూమి | పరిపాలనముఁ జేయు పట్టంబు దాల్చి;
 సంతోషమూర్తివై నకలభాగ్యముల | నెంతయు విహరింపుఁ డిది మాతలంపు.”

1. మహామేరు. (మా).

అనిఁ గృష్ణునిజూచి యధిపతి పలికె : | “నిను జేరినార మిన్నిట నేమికోటత ?
 మున్ను జేరనినారి మహితనూత్రంబు | బొమ్మల నాడించుపోల్కి నాడించి
 చేకొని యిట్లు శిక్షింపుచుండుదువు | డాకొన్న కపటనాటక సూత్రధార !”
 అనుచు నొండ్రిగుల నిట్లభినుతంపుచును | వినత మాగధ వందివితతి కీర్తింప
 హరిపుత్ర ధర్మజు లనిలజనుములు | హరియుతంబుగ వచ్చి రావాసములకు.”
 అని సంజయుని బల్కె నాంబికేయుండు : | “విన నోర్చెఁగా నిట్టివిధము నాయాత్మ;
 యినుచుండ జేసిరో యీశశరంబు ! | ఘన శోకవహ్నిచేఁ గ్రాంగుచున్నదియు.
 దైవాజ్ఞ దాటంగఁ దరమె యొక్కరికి ? | వేవిధంబుల నాకు వినకపోవశమె !
 అట్లుండె; గురుపతి యాతరువాత | నెట్లు సంగరమున కేతెంచె మగిడి ?
 హాహినీసాధు నెవ్వనిఁ జేసె ? నప్పు | డాహింపఁ గర్ణుఁ డేయూరికిఁబోయె ?
 ఎఱిగింపుమా మాకు నెంతయు.” సనిన | నెఱిగించె విభవకు నెంతయుఁ డెలియ :
 విను కొరవేంద్రుఁ డవిధమున మరలి | చనుడెంచి నిజనివాసము ప్రవేశించి
 కొలువుండి దొరల వీడ్కొలుపక భీష్ముఁ | దలంచి యాతని ఘోరదశకుఁ జంటించి,
 “యక్కటా ! యిట్టిమహాత్ముఁ బోనాడి | యిక్కడ రణములో నే నిల్చుటెట్లు !
 పరులకుఁ గుత్తుక బంటియై రణము | నెఱపు సాహసమూర్తి నేడెందుఁ గలఁడు ?”
 అని వగచియు నాతఁ డాత్మలో మఱియుఁ | దనయిష్టసఖుని రాధాసూనుఁ దలంచి
 బహుళ మేఘచ్ఛన్న పద్మాస్తుంగన్న | విహిత పద్మముఁ బోలె వికసించి నృపుండు
 కర్ణుఁడొక్కఁడు నాకుఁ గలఁడు తాత్రపులఁ | డూర్ణవైఖరి వాఁడె దునుమాడ నోపు.
 వగవ వేటికి నని వానిఁ దోడ్డెర | జగదీశుఁ డనిపింప జని వేత్రకరులు :
 “రాధేయ, రారమ్ము రాజు మమ్మనిచె; | సాధు భీష్ముండు గూలె శరశయ్యమీఁద.
 అధినాథుఁ డింక నేడెఱుల నేనలకు | సధికారిగా నిన్ను నలరింపఁ గలఁడు.
 ఇందఱు నీరాక కెదుగుచూచెదరు | సందనయుతముగా నడతెంతుగాక.”
 యనిన సంధ్రమముతో నతఁడును వచ్చె | జననాథుఁ డున్న యాస్థానభూమికిని.
 వచ్చి యవ్వీభు దీప వదనంబుచూచి | యచ్చపు భక్తి నిట్లని పల్కె నపుడు :
 “నీబంటు నేగల్ల నీకేల వగపు ? | ప్రాబల్యమైన నీవగ యణించెదను.
 దేవప్రతుని పెంపు తీతిన నేమి | దేవ, నా సంగర స్థితియును జూడు.
 చెలగి పాండవనేరఁ జెండాడునపుడు | ప్రలయ కాలాంతక ప్రభుఁ బేర్చువాడ.
 హామెద గాంగేయుఁ బాడగాంచి రణము | చేయ ననుజ్ఞగాంచిన నాకు జయము.”

కర్ణుడు భీష్ముని యాద్ధికేగి రణమొనర్చ ననుజ్ఞ వేడుట

అన విని రాజుచే ననిపించుకొనుచు । జని కర్ణుఁ డారణస్థలి మధ్యస్థీను
మునుపు పాండవ కురుసుఖ్యులయశ్శ్న । మున ఘటించిన శిలీముఖమంటపమున
శరమయ గాత్రుని జాహ్నువీ నుతుని । హరి పద ధ్యాన సహాయుఁ డౌ వాని,
ఘన విభవాసురగంబు చాలించి । తనరక్తి పిభవంబు దాల్చిసహసి,
యోగనిద్ర మురాగి యురిగి తల్పమున । బాగొందుగతి సంపానువుమోడఁ
గనువ్రాల్చి హరిసామకథలు పాఠకులు । వినిపింప వినుచున్న పీఠాగ్రగణ్యుఁ
గని భక్తితో మ్రొక్కి ఘనశోకవార్ధి । మునిగి యాహారవసులు చేసియతఁడు:
“ప్రకట కీర్తివిధేయ, భాగీరథేయ, । యకట నిర్జితి మహ్మరయ నెవ్వారు ?
మానుగా బ్రోవవే మమతతో నన్ను ! । నేను జేసిన తప్పు లిన్నియు మఱచి ;
యురు సుధారసధారలొలుకు నీదృష్టి । నిరవొప్పు జూడవే! యేను గర్ణుడను.”
అనినఁ గన్నులు విచ్చి యంగాధినాథుఁ । దను జేరఁ బిలిచి మందాకినినుతుఁడు
ఆలింగనము చేసి, “యన్న రాధేయ ! । పోలంగ వచ్చితి పానఁగ నన్నరయ.
బుద్ధి చెప్పదు గాక పుత్రునితోడ । బద్ధ కోపుడఁ గాను బగవాడఁ గాను.
అదియును గాక నీ యవతారవిధము । మొదల వేదవ్యాసముని నాకుఁ జెప్పి,
నీ తండ్రి పాండుఁడు నీతల్లి గొంతి । నీ తోడ నాప్తంబు నేడు చెప్పెదను.
మున్ను గొంతికి మంత్రమున సూర్యువలనఁ । గన్నియవయసునఁ గన్న బిడ్డఁడవు.
కాపున సుత్రమ క్షత్రియ, సిన్ను । వే విధంబుల నెందు వేఱుగాఁ జూడ.
ఒకమాట వినుము నే సుభయవాదులకు । నకల రీతులఁ బోగు చాలింపుఁ డనుచు
బుద్ధి చెప్పితి; వారు పోయిరప్పటికి; । బద్ధంబుగా నది వ్రతివాల్చు నీవు.
హరిసహాయులఁ బాండవావలి గెలువ । హరిహర బ్రహ్మలకై న దుర్గటము.
మనసుయోధనుడు నీమాట గాదనఁడు; । చను మిప్పిధము నర్యజనమృతంబు;
వారింపవయ్య దుర్వార సంగరము. । వీరమండల మేల వెలితి చేసెదరు?”
అనినఁ గర్ణుడు పల్కు: “నది మున్న పింటి; । విను తాత, యేబాండవేయుండ నగుదు.
ఎంత చెప్పినఁ జెప్పమేనల్ల నింకి । బంతంబు చెడినట్లు పార్థులఁ గలియ.
ఇంత రణంబు నాకెన్నఁడు దొఱకు ? । కొంతైనఁ దీర్చెదఁ గురురాజు నెగులు.
బహుభంగి మీకిట్టి భావలాడుటయు । నవాజంబు లవి యాకు జరుగవు గాని,

ఖండింతుఁ దండింతు గాంతేయవరుల । నిండింతుఁ గౌరవ్య నిజ మనోరథము.
ఇంక రణానుజ్ఞ యిచ్చి నన్ననువు । శంకింప వల. ” దన్న జాహ్ను వీనుతుఁడు
ఒక శౌంతతడ పూరకుండి యిట్లనియె : । “ వికల కయ్యంబీవు విడువ వేనియును
ఆజినేయుము నీకు నాజ్ఞ యిచ్చితిని. । రాజు నేమటకుము రణములో నెపుడు;
మారుతి మనరాకుమాళ్లపై కుఱికి । మారఁ జంపెడివేళ మఱియడ్డపడుము (1)
నరుడు మిక్కిలి కోపి నారాచవృష్టి । గురిసినఁ బోకుమీ గుండెపట్టెన ; (2)

చనుము ధర్మోజయేత్సంగరే.” యనుచు । సనిచిన రాధేయుఁ డాప్రాద్దేవచ్చి
కొలుపు వివ్వకమున్నె కురురాజుఁ గదిసి । పలికె నుత్సాహంపుభావలు దోవ :
“ దండాధిపతి లేక ధరణీశ, మనకు । దండితో నేన యుద్ధమునకుఁ జనదు.
ఎవ్వఁడు గలఁడాకో యాయోధ వితతి । నొవ్వకుండఁగ రక్ష నూల్కొల్పు మేకి? ”
అని విచారించి ద్రోణాచార్యుఁ జూచి । మనుజేశు వీక్షించి మఱియుఁ గర్పండు :
“ సాక్షాత్కరించిన శంభురూపంబు । దక్షుండితండు వో దళముల నడువ!
జయమేమి బ్రాతి నిశ్చయముగానతనిఁ । బ్రియముతోఁ బ్రార్థింపు భీష్మునిమాటు.”
అనిన భూపతిలేచి యాచార్యుఁ గదిసి । తనకేలు మోడ్చి యెంతయు భక్తిఁ బలికె :
“ ఖండిత రిపుఁడై ర్య, కార్ముకాచార్య! । దండాధిపతివి కాఁదగుదీవు నాకు.
తాతలై తర్వాత దాయలచేత । భీతి నొందకయుండఁ బేర్చి రక్షింపు.
నీ పరాక్రమమెల్ల నెఱిపి నీవిద్య । చూపుము నీకు శిష్యుల గెల్పుటెంత!
నన్ను మన్నించి పై న్యముల రక్షించి । యిన్ని కార్యంబుల నీడేర్పు.” మనుచు
జాగిలి మొక్కిన జననాథుఁ జూచి । బాగొప్ప నిట్లని పలికె ద్రోణుండు :
“ అట్టిద కాక మహాప్రసాదంబు ; । గట్టిగా సీయాజ్ఞ గాదన నెపుడు.
కృతవర్మ యున్నాఁడు కృపుఁడున్నవాఁడు । హితశాలి రాధేయుఁడే యున్నవాఁడు.
ఏనుగాకుండిన నేమి మన్నింతు । గాన భూవర, నన్ను ఘనుని జేసితివి.
కొట్టి పాటఁగవై తుఁ గుంతినందనుల । నిట్టిచో నీచిత్త మేను బట్టెదను.”
అనిన సంప్రీతుఁడై యధిప, నీనుతుఁడు । కనక కుంభముల గంగా తీర్థజలము
దెప్పించి యాప్రాద్దే దీపికానిచయ । మొప్పార మదిలోన నుత్సాహ మెనఁగ
భయద భేషింఖ¹ పలహానిక్వాణ । చయమును జయజయ స్వనమును జెలఁగఁ

బుణ్యాహవాచన పూర్వంబుగాఁగఁ | బుణ్య వేదధ్యానములు రంగుమీఱ,
వివిధ దిగ్దేశభూవిభులును దాను | నవసీశుఁ డాచార్యు నభిషిక్తుఁ జేసి
వరవస్త్రభూషణ వ్రజలాంఛనములు | తురగ రిథేభ బంధురముగా నిచ్చి
పనయైన సేనాధిపతుల భూపతుల | వసుధేశుఁ డాచార్యు వశము చేయుటయు
విను మెల్ల యోధులు విజయము నమ్మి | మునుకొన్న సంతోషమున సుండిరధిప !
అని సంజయుఁడుచెప్పె నాంబికేయునకు | నని ముని జనమేజయక్షితివతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలగి యమ్మాఁడ | నెప్పొటఁ గథచెల్లె నెఱిగింపు మనిన.
(ఈ *పుణ్యకథ నెవ్వరిల వ్రాసి చదివి | యోషిక వినిపింప నుచుభక్తి వినిన
నట్టి వారికిని నూఱశ్వమేధములు | నెట్టన చేసిన నిజఫలం బబ్బి
చింతితినిద్ది నుస్థితి భాగ్యనుఖము | సంతయు సిద్ధించు హరికథగాన,
అని యిట్లు సూర్యసంశాధీశుపేర | జనలోక రక్షాభిజన వీరుపేర
మండిత శాత్రవ మత్తభూపాల | శుండాల కేసరి శుభముూర్తిపేర
హరినామ సంస్కరణానందుపేర | శరణాగతాభిరక్షణ శీలుపేర
బ్రహ్మకల్ప స్థాన్యబహుకీర్తిపేర | బ్రాహ్మణాశీర్వాద ఫలవర్తిపేర
విభవ నిర్జిత దేవవిభుపేర శాహ | విభుపేర నకల ప్రభుఁడని పేరఁ
బృథు రసోక్తంబైన భీష్మపర్వంబు | ప్రథిత విష్ణుకథా ప్రబంధంబుగాన
వ్రాయించె నింబాజి వరమతీయుతులు | మాయురే యని పలుమాఱును మెచ్చ
నిటలాక్ష పదపద్మ సిహితవ్రనన్న | పటుచిత్తుడైన కుప్పయమృత్రిచేత.
ఎందాఁక రవిచంద్రు లెందాఁక జడధు | లెందాఁక తొలి మిన్ను లెందాఁక నలువ
లెందాఁక శైలజాధీశు నత్కిర్తి | యందాఁక నిది పూజ్యమై యొప్పుఁగాక.)
ఇది సదాశివభక్త హితగుణానక్త | సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీవ
స్తుతిచాత్ర వల్లభసూరినత్పుత్ర | మతిమద్విధేయ తిమ్మయనామధేయ
రచితమా భీష్మపర్వమున నాశ్వాస | ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె నైదవది.

* ఈకుండలీకృతభాగము తంజావూరి వ్రాయనకాండగు కుప్పయమృత్రిచేఁ బ్రక్షిప్తమైయుండును - ఈ
తీరుగాన కృష్ణకృష్ణ గొన్ని పర్వములలోఁ జూపట్టుచున్నది. వినరములను ఊపోద్ఘాతములలోఁ
జూచునది.

ద్రోణ పర్వము
(తమ్మయ)

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీరత్నయుతవక్ష, సీతసత్కటాక్ష, | శారుణ్యనిధి, రామ, 1కౌసల్యరామ,
కపివరు సేనానిగాఁ జేసి నడచి | రిపుల సాధించు శౌరీ! చిత్తగింపు.
జనమేజయునకు నై శంపాయనుండు | మును వినిపించిన ముఖ్యమార్గమున
సక్కథకుండు శౌనకాది సన్ముఖుల | కక్క-భాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె :
వర్ణాధిపతులార, వ్రతులార, మీకు | వర్ణింతు ద్రోణపర్వము కథ వినుడు.
శంతనుతనయుండు సమర్థోర్విఁ బడుట | యంతయు సంజయుం డాంబికేయునకు
విసిపించి మఱియు సవ్యభుండు దన్ననుప | నని చూడఁబోయి వృత్తాంతంబు లరసి
యరుదార సంత సేనవనాటిరాత్రి | యరుడెంచి యతని కిట్లని చెప్పఁదొడఁగె :

యుద్ధవిశేషములను సంజయుండు ధృతరాష్ట్రున కెఱింగించుట

“అయ్య, సీవనివింటి ననిఁ గనుఁగొంటి | నయ్యెడనై న వృత్తాంతంబు వినుము.
నిర్యూజ్ఞఁ దలమోచి సీపుత్రుకడకుఁ | జయ్యన నే జన్న సమయంబునందు
సౌలసి కోలలవారిఁ జూచి రారాజు | బలముల రప్పింప బ్రమసి యాసేన
తరువుశూలిస పక్షి తతియుచుబోలె | శరధియింకిన మత్స్యసంఘంబుఁ బోలెఁ
2బురుషాశ్రయములేని పాలతియుఁ బోలె | సురనదీసుతుఁడౌసి స్రుక్కుచు వచ్చి
సన్నిధి నిలిచినఁ, జాలశోకమున | విన్ననై తొలినాటి విఱుగు దలంచి
తలఁచివుకొని కొంతతడవు చింతించి, | “నిలువ నెక్కడివాడ నేడు కయ్యమునఁ !”
గర్జుండు నాపట్టు గలఁడు ప్రాణమున ; | జీగ్గుండఁ గానెల? చింతింపనెల?
యాతని దోడితెం.” డని హస్తిపురికి | దూతలఁ బరుప సద్దూతలు వోయి :
“రారాజు విలిపించె రమ్యయ్య సీపు ; | ఘోరాజిలో నిన్న గూలె భీష్ముండు ;
ఆతండు వడక సీవనిసేయ నంటి | వీతరువాత నిన్నెఱుంగ నయ్యడిని.
వసుమతి భటులు సీవచ్చునందాఁ | దెసలకు నోళ్లు దెఱచియున్నారు.”
అనిన భీష్మునివార్త కాత్మలో వగచి | తన పుత్రమిత్ర బాంధవులతోఁ గూడ

నేనలఁ గొని నును నీలిరఁబుకడకు । నా, కనునకు నొప్పుకాదులఁ బుట్టి
 యా కర్ణవదను చంద్రదాలోపమము । బోల్కా ముచ్చాన ప్రసాదము నొప్పు
 యాతని యులుత నొప్పునఁ గొనితిని । సహనము నొప్పునఁ బుట్టి నొప్పు
 గర్జన డాతని బొప్పకాదులు నడిచి । నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 ఏ నీకుఁ గలుగుట యెప్పుడొకి నే? । నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 చక్కాడఁ గలవాడఁ జక్రి నొప్పులు; । నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 చనియెడ భీష్మున సంగ రాష్ట్రము । గొనినచు, నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 కలుమంటపంబునఁ గొనినచు, నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 బెడఁగునొప్పున ప్రాణములు, నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 సగయునొప్పున గొనినచు, నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 గట్టియొప్పున నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 బాడగాంచి పురగడ బొప్పాను, నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 “అక్కటా! భీష్ము, ముచ్చానముచ్చాన! నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన! నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన!
 ఆ శాత్రువులు ప్రాణ రాహిత్యము; । నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 ఇంక నొక్కటియు; । నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 అకట! గొండీదిరి నొక్కనాచా; । నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 అరి ఘోరతిరిగ నొక్కనాచా; । నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 నీకుఁ గొడ్డవస్త్రతి నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 పడియెడ బొండున బొండునొప్పు; । నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 తరమిడి నాచేయు నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 అనిన నొక్కనాచా; । నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 యుగాధిరా; నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 బిరుదనై యొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 చచ్చెన నొక్కనాచా; । నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 చెప్పెన వారలచేతి నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 అనిన గర్జన నొక్కనాచా; । నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన
 ఏనుండి నొప్పున నొప్పు, ముచ్చానముచ్చాన

1. యమరు. 2. నోహరుడు. 3. రణంబు. (మూ.)

ఏటికి వలదన ? నెవుడు నీవాడ ; మాట కూడితి వీవు మఱి విసంగాని,
 ఇనుడదె పొడతెంచె; నింక గయ్యును | కనుపుము పోయెద.” నని మ్రొక్కుటయును
 బాసగ భీష్ముడు పెద్దప్రొద్దు చింతించి, “ మసలక నీవును మానవేనియును
 బావని నణచి బీభత్సని నణచి | భూచరు నాజిలో బూని రక్షించు.
 పులి లేళ్లు కుఱుగుచొప్పున నాతఁ డుండు | సలిగి కుమార్తెనై నప్పు డేమఱుకు.
 దురమున గదిసి యోధులు వీగునపుడు | తరమిశి నీకొన్ని తడవకుయ్యు.
 ‘అదెగల్పి రదెగల్పి’ రని పాఠునుతులఁ | ద్రుదశులు పొగడుచోఁ దెమలకనిలువు.”
 మని బుద్ధిచెప్పి రణానుజ్ఞ యిచ్చి | యనిసెచ, నుప్పొంగి యంగాధిరాజు
 వివిధతూర్యంబులు వెనమోయఁ గదలి | ¹నివిడిన గొడుగులనీడ నేతెంచి
 మానవేశ్వరుఁ బల్కుఁ : “ మసకింక నొక్క | సేనాధిపతిలేక సేన నూల్కొనదు ;
²కలఁడొకొ ? గాంగేయుగతి నాజిలోన | మలయుచు రిపుకోటి మర్దించుమంత్రి ?”
 అనిపల్కి యుత్సాహ మాననాబ్జమునఁ | దనరార మఱియు నాతఁడు రాజుజూచి
 “ అక్కట ! మఱచితి నాచార్యుండుండె ; | తక్క కీ వతనిఁ బట్టముగట్టు లెమ్ము.
 దినకర తేజుండు దివ్యాస్త్రువేది | మనకు నాతఁడు గల్గ మఱి చింతయేల ?”
 అనుటయు ‘ సదికార్యమా’ నని స్మృతి | గొనకొన్నవేడక సగ్గురు జేరఁబోయి
 భూరి ప్రసక్తిఁబంబుగ వచ్చి మ్రొక్కి | గారాము ధైర్యంబుఁ గానరాఁ బలికె :

ద్రోణాచార్యుల సర్వసేనాధిపత్యము

“ ³ ఆనతరిపురాజ, యాచార్య, నీవు | సేనాధిపత్యంబు సేయంగవలయు ;
 పెద్దవాడవునీవు భీష్మునిమాత్ర ; | ఇద్దెస నుడుకార్ప నెవ్వరున్నారు ?
 చేయక చేసిన సేనాధిపతివి ; | నీయాజ్ఞ కెప్పుడు నిలుచు నాబలము.
 పడుచోట భీష్ముండు సౌరుషంబెల్ల | మెడ గట్టుకొనిపోడు మీకిచ్చుఁగాని ;
 తగుఁగాదె సూర్యుండు తాఁ గ్రుంకుచుండ | నిగిడినకాంతి సగ్నికి నిచ్చుటెల్ల.
 సమృతింపుము సర్వసమృతం. ” బనిన | నమ్మినవాధీశు సతఁడొదరించి :
 “ నీచిత్తమెల్లుండె నృప, యల్లెచేయు ; | నాచేతనై నంత నడపెద మొనల.
 గాంధారుఁ డున్నాడు కర్ణు డున్నాడు | సింధురాజున్నాడు చిక్కపువనులు.

చీకాకువలుచి వ్రొల్పడ శక్రప్రకాశి : నాకు బుద్ధులును బుద్ధులును బుద్ధులును !
 ఏను నేర్పినవిద్య యెన్నటికిది ? బుద్ధులును బుద్ధులును బుద్ధులును బుద్ధులును !
 గనక కుంభంబుల గంగాజలములు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 బంచపల్లవములు బంచవల్లభులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 సరవి బుద్ధాహునిచసము నే బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 మంత్రపూర్వకముగా బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 ఫాలపట్టంబున బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 యాతప్రము సడిములులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 సేనాధిపాథుల జేతికిచ్చుట యు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 ఆనేర్పనకుం దగ నాచామ్యుల బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 యంతకాంతకుల బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 దురములో సభిమన్యు ద్రుపదు విరాజుల బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 యంత సంతకనూను జామచామ్యములు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 బాంచాలతనయుండు పరితెలచి దుశరీర బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 ఏనును నీతోడ నిది యేర్పనంపం బూరి బుద్ధులి. " నన్న భూమామహాశి :
 " ఏమంటి నంజయా ! యేమంటి చకు ! ఆ చుహాబంకు చుహాబంకు !
 అతని యాన్నత్యంబు పశని పశ్యంబు ! పశని పాపిశ్యంబు పశని ! పశనిపశని.
 ఆరయ గల్లకేలా రోయనిట్లు ! నోర్చెల్ల గలిగి బ్రోమడు బుద్ధులు !
 నూతజా ! రణమింక జూడకు రోయ ! ఏతోడు బుద్ధులు బుద్ధులు బుద్ధులు !
 ఏనిట్లుపణకెన నీనార్త విరివి ! నూనెడల్లమ్యుచో తోగాన్ని ! నూనె
 నాచావు తనదిగా నాశ్చర్య జులింది ! నూదిశ సుమయ్యాం బుద్ధులు బుద్ధులు !
 నాతులు చేరి యన్నరనాథులకును ! శీశుల ప్రమాదోవి తేమా జేమా
 గుబ్బున దెలిసి డగ్గుత్తికనెట్టి ! గుబ్బుల్లంగ నేడ్చు నునరాజుశక్తి :
 " అన్న, బ్రోణాచార్య ! యక్కా ! నీవు ! నున్ను నుముగో నుముగో !
 ప్రాకృతుండు బోలె బ్రాణమిచ్చితివి ! బుద్ధులబ్రాణ శక్తికేయము !
 ఏమని తలచితో యీవునందనుని ! ఏమని సిగిదితో యునుముపరిపాడు !

1. యాలపు. (మూ)

ఆ యంగకాశిన్య మాబ్రహ్మతేజ । మా యనుష్ఠానంబు లూచి వేకములు
పరమేశ్వరునకై న భావన కొదవు । (దురములో నీచట్లు దుసియుట తెలిసి)
నరుడెంత పొంగెనో నాడు కయ్యమున ! హరి యెంత మెచ్చెనో యనఘ, నీమృతికి !
గుణధామ, నీవిట్లుకూలినవెనుక । రణమంట ! యింక రారాజు నేమందు !
చచ్చిన గొదలేదు సంయమిశ్వరులు । చొచ్చెడులోకంబు చొడమయ్య తండ్రి ।”
అని విలపించి యిట్లు సంజయునకు : “ మనయోధు లెండఱు మడిసిరో నేడు ?
నలి నెండఱణిగిరో నాతనూధవులు ? । కలన నేమయ్యెనో కర్ణునికొలది ?
బ్రమసి యెట్లాదిగెనో పన్నినబలము ? । క్రమమున గయ్య మేర్పఱతుగా.” కనిన
సంజయుఁడీట్లు : “ స్వామి, నీమనము । రంజిల్ల నేనెల్లు రణము వర్తింతు ?
ఆ పాండవులు గెల్పినవలె నాకు ; । నీపుత్రు జయము లేనిది చెప్పరాదు ;
జూడంబులోఁ బాండుసుతుల యొటమికి । మోదించి నేఁడీట్లు మునిగిన జనునె !
చెప్పెదమిన మట్లు నేనాధుత్వ । మొప్పఁబూనిన ద్రోణుఁడుప్పొంగి పలికె :

ధర్మజుబట్టియిచ్చునట్లు ద్రోణుఁడు దుర్యోధనునకు పరమొనఁగుట

“ కురురాజ, మీతాతఁగూల్చిన చిచ్చు । శరవృష్టి నార్చెన సైన్యమీ నేడు.
నా బాణమహిమ లెన్నఁడుఁ జూప నీకు । నీ బలంబులఁ గాచి నేడు చూపెదను.
అనఘుండు కృపుఁడుండ నటుకర్ణుఁడుండ । నను బెద్దచేసి, నేనలకు నన్నిటికి
బతిఁ జేసితివిగానఁ బరితోషమయ్యె ; । హితమతి వరమడు గిచ్చెద.” ననిన :
“ పాండవాగ్రజ నాకుఁ బట్టి తే చాలు । నొండొల్ల.” సనియె నా.యుద్వీశ్వరుండు.
అడిగిన మదినుక్కి యవ్వకారంబు । వెడలనీక గురుండు వెడవెడ నవ్వి
దుర్యోధనుని బల్కె దొరల్లె విసంగ : “ కార్యంబు గానక కడవ నాడితివి ;
అతని బట్టంగ నీకు నయ్యెడిదేని ? । అతివేగమున జంపుమననేనైతి ;
వేమసేయంగ నీవిల్లు దెమ్మంటి ? । ఏమర్థ మెఱిగింపు మెఱిగెద.” ననిన :
“ ఏ నేలచంపితు ! నింత మూఁఘుడనె ? । చాసేని యిచ్చు నచ్చట శౌరి యతని ;
నీదైనకడిమి నా నృపుఁ డెత్తునేని । జూదనూడింతు నిచ్చో చొంటియట్లు.
సౌబలుఁ డున్నాడు జయసిద్ధి గలుగు । నీబుద్ధి దెమ్మంటి నెఱుంగు ధర్మజుని.”
అని కౌరవేశ్వరుండాడినమాట । విని : “ క్రీడియున్న నవ్విభుఁ బట్టరాదు ;

అపార్థ నెత్తిన నని నుండనీక | పాపుము తొలగ నావ్రతన చెల్లెంతు.
 సాగరోదక మెల్ల జల్లిన పికప | సోగముత్తము దేర నులభమైనట్లు,
 సరి నుగ్రగోచులు శాంతిపొందుటను | నరుణబింబము చూడ నలవియైనట్లు,
 నిజమంత్ర మహిమ లన్నియు జాఱ జూచి | ద్విజుల ధిక్కుతినేమి దివిటిన యట్లు
 ఒక్కచోటికి గ్రీడి యొదిగిన జాలు ; జక్కురా.” జనిన నాక్షితిపాలు డలరి
 యతి శౌర్య డాచార్య డాడిన వ్రతిన | చతురంగ సేనలో జాటంగ బనిచి
 యనుపమాత్సాహుడై యాచార్యు బలికె : “ ముసలు దీర్తువు గాక మొగ్గరంబునకు ;
 జలజాప్తుడుదయించి జామున కెక్కె ; | బలిమి దాచుదుగాక సాండునందనుల.”
 అనిన ద్రోణుడు విని యర్థిచేరెక్కి | ఘన తూర్యముల మ్రోత గగనంబు గప్ప
 క్షితిపులు సేనలు సేనాధిపతులు | నతివేగ గూడిరా నాజికి వెడలె.
 కౌరవసేనపై గలువన గురిసె ; | వారణంబులు మ్రొగె ; వాజులు వ్రగె ;
 పడగలన్నియు జక్కుపఱచె వాయువులు ; | పిడుగులు పడజొచ్చె బృథునినెల్లెడల ;
 గురుని తెక్కిముమీద గూబ కూర్చుండె ; | సొరిది నెత్తుకునాన చోద్యమై కురిసె.
 కొఱగాని శకునముల్ కురుసేనలోన | దఱచైన వెఱవక దండనాయకుడు
 శాకట వ్రాహ్మణులు సంధించె : నందు | నాకర్ణు డొప్పారె సగ్రభాగమున ;
 వానికి ముందట వాజివైభవము | గానుపింపగ నిల్చె గాంధారరాజు ;
 చెచ్చెఱ గాళింగ సింధుల గూడి | వచ్చె వికర్ణుడు వలపటిదెసకు ;
 జానాప్య గృతవర్మ శలవివిశతుల | తో నిల్చె దాపట దుశ్శాసనముడు ;
 చిత్రసేన సుశర్మ శిబి సూరసేన | ధాత్రిపు లంతంతఁ దను జుట్టికొలువ
 ద్రోణునిమాటున ధూమకేతువన | రాణమీఱగ నిల్చె రాణాజ సమము.
 అంత నంతకసూను డటమున్న గురుని | వింతలాగు ప్రతిజ్ఞ వేగుచే నెఱిగి
 యంద్రనూనున కది యేర్పఱిచుటయు | సాంద్రపుభక్తి సంజలిచేసి యతఁడు :

ద్రోణుని వ్రతినకు వెఱవవలదని యర్జునుడు ధర్మజునకు ధైర్యముగొలుపుట

“ఉర్రోశ, నే నీకు యుద్ధరంగమున | సర్వాంగరక్షయై చనుదెంచుచుండ
 గురుండే గురుగన్నగురుడు వచ్చినను | గురుసింహ, నిను బట్టుకొన నెట్లువచ్చు !
 నాకులు నోపరు నను నిన్ను బాప ; | వ్యాకులమే !” అన్న వసుధేశుడలరి

దుందుభిపటహాది తూర్యముల్ మొరలు | సందఱఁగొనుచు ఘోరాజికి వెడలి
 పక్షి బాగున నేన వన్నింపుచోట | నీక్షింప ముందట నింద్రజుఁడొప్పె ;
 ఆతనికెలస నేనాధినాథుఁడు | హేతి జాల జ్వాల తీర్పడ నిలిచె ;
 మారుతి గవలఁ గుమారవర్గంబు | వీగులు విరటాది వితతబంధువులు
 దండాధినాథులుఁ దక్కఁటి నృపులు | మెండుగా విడిసిరి మెఱసి యెల్లెడల ;
 గాంభీర్యమునకుఁ దగంగ ధర్మజుఁడు | నంభృత బలుఁడొప్పె సైన్యమధ్యమున.
 ఈరితి వ్యూహంబు లిగువాగుఁ బన్ని | పోరాడఁ దొడగి ; రప్పడు దివినుండి
 కనుఁగొనుచుండిరి గరుడ గంధర్వ | ముని సింధసాధ్యులు మొదలైనవాగు.
 అప్పుడు బిట్టార్చి యతి ఘోరధూళి | యుష్పతిల్లఁగఁ దాఁకి రుభయసైన్యములు.
 'పాడు పట్టు పొరిగొను పోసగు పొదువు | మకు కొట్టు' మనుమాట లఖిలంబు నిండ
 సకల దిక్కుల సస్థితకల కపాల | శకటాంగములు ద్రెవ్వు చప్పుఞ్ఞనంగ
 ఘనతర శస్త్రాస్త్రువుట్టస నెనగి | యనలకణంబు లాహవభూమి నిండ
 హుంకారములతోడ నుబ్బులతోడ | జంకెలతోడ సత్కంకఁ బోరాడ
 నా మహాసేనలో నాచార్యు రథము | నేమిఘోషము గల్గి నేల చించుచును
 ఆకాశమునఁ బక్షి కడ్డంబు లేక | గైకొని చరయించుగతి యచ్చుపడఁగఁ
 గరి దాఁకి పిఱుగక, గదఁ జక్కువడక, | యెరుతేరిఁ గదలక, యూసంబు గాక
 సెగ నొగ బెఱుకక, చెనకి చేయొక, | మగుడుట నిగుడుట మహిఁ గానరాక
 చరియింప గురుసేవఁ జదియ తేరులును, | ధర వ్రక్కలైవ్రాలు దంతావళములు,
 దుత్తుమురై ధరఁ దొరుగు సత్వములు, | మొత్తమునై త్రెవ్వి మ్రొగ్గు కాల్బలము,
 బడియెడు దొరలునై పాండవసేన | తడఁబడఁదొడఁగియు ధైర్యంబుకలిమి
 గురుని మార్కొని యేయు గుంపులుగట్టి ; | పరగి పాతీయు నిల్పుఁ ; బైఁబడి వ్రేయు ;
 నెడఁత్రెవ్వియును గూడు నెదిరించు నొంచు ; | నడఁపరాకయుఁ ద్రోచి నడచుఁ గయ్యమున.
 అప్పుడు గగనమధ్యమున మార్తాండుఁ | డొప్పుర, ధర్మజుఁ డొక్కింత యలిగి
 'యడ్డపెట్టుఁడు గిట్టుఁ డాచార్యు' ననుచు | నొడ్డుకర్తకుఁ జెప్ప నొదుంగక యతఁడు
 కవ్వడి తోడుగాఁ గలశజుఁ దాఁక | నవ్వడి పొడగాంచి యఖిలకొరవులు
 వసుధాధిపుని యాజ్ఞ వారిపైఁ బడిన | నెనగి పార్థబలంబు నెక్కె ; నెక్కినను
 ఆజిఘోరంబయ్యె ; నందు నంగాధి | రాజుతో విరటుఁ డుగ్రతఁ దలపడియె.
 మహిత శస్త్రాస్త్ర భీనుంబైన రణము | నహదేవునకుఁ గల్గె శకునితో నపుడు.

అనుపమభుజవీర్యుడగు వివింశతికి | సనిలజనకు నయ్యె సతిఘోరరణము.
 పానర శిఖండికి భూగీశ్రవునకు | ఘనపరాక్రములకుఁ గలిగెఁ గయ్యంబు.
 సవోపమున శల్కునకు సకులునకు | బవరంబు గలిగె సప్రతిచుకాద్రమున.
 ఆకీర్ణశరముల ననువిందుతోడఁ | జేకెతానున కష్ట సిద్ధించె రణము.
 మైదొంబునకుఁ గల్గె నయ్యలంబునుని | తోడ నూయాప్రాధి దొరయ రణంబు.
 పెనతువ గుణఘోష భీషణంబగుచుఁ | దనరె సుశర్మ సుత్రానునూనులకు.
 ధీరతఁ గృపుచు ధృప్త కేతునకు | ధామణి యద్రువంకఁ దలపాటు గలిగె.
 చతురవిక్రము లిట్టిసందడితోనఁ | గృతవర్షయును సాత్వకియుఁ నలవడిరి.
 పగ దెగవలెనని పాంచాలపతియు | భగదత్తఁడును దలవడిరి ఘోరముగ.
 అట్టి సంకులమున హయహేషితములు |
 కాద్రంబులైన వారణబృంహితములు | ఛిద్రితదిశలైన శింజినీధ్వనులు
 సుర్వి శోర్పగరాని యుగ్రహంకృతులు | నర్వభూతాట్టహాసంబుగఁ జెలఁగె.
 నింగిని నొరసిన నెత్తురుతురు | సంగరంబునఁ బాతె జగతి కెంపెనగ.
 అంత దుర్యోధనుఁ డభిమన్యుఁ దాఁకి | వ్రంతగా నొకకోల వక్షంబు నాఁటి
 నఱిమి యెండొకకోల నారి ఖండింప, | నెఱచిచ్చుగతి మండి యింద్రపౌత్రుండు
 వేటొక్కశింజని వింట సంధించి | పాఱమ్ముదొడిగి యప్రభునూతుఁ జంపి
 రథికుపై నట్టిమార్గణమె సంధింప | రథవేగమున జయద్రథుఁ డెడసొచ్చి
 యిలఁ దేరు కుప్పగా నిరునులు నఱుకఁ, | బలకయు నడిదంబుఁ బట్టి యజ్ఞోదు
 సైంధవుతేరికి జవమొప్ప దాఁటి | సంధించి హరులతో సారథిఁ జంపె.
 వెన వాడు గదఁ దన్నువ్రేసెను ; వ్రేయ | ససిదట్టి మూర్ఖువో నాశని గొట్టి
 తలపట్టి యాడ్పునంతట శల్కుఁ డెఱిగి | యలయక సకులతో నాజి చాలించి
 గదగొని యాత్రోవఁ గదలిసంతటనె | మదిలోన వివరించి మారుతాత్మజుండు
 నెటుపోదువని తాఁక నిరువుర కవును | పటుగదారణమయ్యె భటు లోలిఁ జూడ.
 పూపులు జూపులు బొసంగఁ గుంగుటలు | డాపులుఁ ద్రోపులు డాసి వ్రేయుటలు
 నలపులు సాలపులు హస్తలాఘవము | లఱ వాట్లు పోటులు నందుఁ గందయ్యె.
 ఒంటిగొమ్మలతోడి యుత్తద్యయంబు | గెంటక పోరాడు క్రియ నెల్లు పోరి
 యల్లుండు మామయు సన్యోన్యహతులఁ | ద్రెల్లి మూర్ఖిల్లుచో ధృతిఁ గృతవర్మ
 మద్రేకుఁ గొనిపోయె మారుతి శివగత | నిద్రుడై గదఁబూని నిలు నిలు మనగ.

అంతః పాండవసేన లాభీమసేను | నెంతయుఁ బొగడుచు నెనఁగు ధైర్యమున
నొత్తుక నడవ, దుర్యోధనాదులును | మొత్తమై కవిసి య మ్మొన నిల్గలేక
వెనుకకు వీఁగుచో, వీక్షించి ద్రోణఁ | డనుపమకోపుండై యపరాన్ధ్రానేశ
ఘనసేను వృషసేనుఁ గర్ణునిసూను | ననిఁ బాండవులకు వ్రేఁగై పోరువాని
వీఁడు బంక్షానని వినుతించి రథము | వాఁడిమి నతని నన్మలికి దాఁటించి

(ద్రోణుడు పాండవనైస్యముపై విజృంభించుట)

నలి నెదిర్చినవాని నకులనందనుని | బలిఁ శతాసీకుఁ బాటంగఁగొట్టి,
తడిమి వెండియుఁ దోడి ద్రావదేయులకుఁ | జూచుట వేడిమిసూని స్రుక్కించి,
గతదయ యవన కేకయ వీరభటుల | శతనహస్రలబ్ధి చట్టలువాని,
పటతెంచి తాఁకిన పాంచాలసుతుల | నఱువదియార్వర నందంద మెదిపి,
హైడింబుసేనల నసురనాయకుల | వేడుకఁ బదునాల్గువేల నుక్కుఁబడి,
వికటంబుగాఁ దగ వెల్లిబాణముల | నకలంక రిపుచక్ర మాక్రమించుచును
ఇభకుంభ శకటాంగ హేమకీరీట | సుభటాశ్వపటలంబు చూర్ణంబుగాఁగ,
గరళాగ్నికణములు గ్రక్కెడు శివుని | వెరవున శరములు వెదచల్లుకొనుచు
సరిసేనవిచ్చి యయ్యగ్రభాగమున | నరదంబుతోఁ బాండవాగ్రజాఁ గాంచి
పైపడి యతనిచాపముఁ ద్రుంచివైచి | యేవుమీఁకిన దృష్టి నిష్ఠువులు గురియ
సుకుమారు లాధర్మసుతు చక్రరక్ష | ప్రకటించు నృపతు లేర్పడ ద్రోణఁ దాడి
నిమిషమాత్రము పోరి నిలువక పడిన | గమికొని ద్రోణఁ డక్కాంతేయుఁ గదిసె.

అత్తటి దొరలెల్ల నతని కడ్డంబు | సొత్తెంచుటయు వాడిచూపులఁ జూచి
నకులుని నాలుగు నారాచములను | నకులాత్మజుని నైదు నారసంబులను
విరటుని దొమ్మిది వేడితూపులను | బరువిడి సాత్యకీ బది సాయకముఁ
బవమాసతనయుని బాణాష్టకమునఁ | దవిలి, ధృష్టద్యుమున దశశిఖిములఁ
దూలించి వెండియు దొరలను నేసె. | అలోన ధర్మజు నతఁడు డగ్గఱిన
నడరి యగంధరుఁ డనురాజు గురున | కెడసొచ్చి పోరాడి యినుమునై కూలె.

శీఘ్రత నారీతి సింహసేనుండు | వ్యాఘ్రదంతుఁడుఁ బోరి వసుమతిఁ బడిరి.

‘అదె పట్టెఁ బట్టె ద్రోణాచార్యుఁ డధిపు; | నదె తీరెఁ దీరె నాయన బాస’ యనుచు

అర్జునుడు ద్రోణునాఁగి కౌరవ సైన్యము నుఱుమాడుట

భటులొక్కమ్రోతగాఁ బలుకఁ గల్పాంత | చటుల మేఘారంభ సంరంభలీలఁ
గపికేతు ఘనరావ గాండివారావ | విపుల శంఖవిరావ విక్రమక్రీడ
భూభంగ విభ్రమాశ్శుత ముఖోద్దయ | శోభి దివ్యకిరీట సుగుచ్ఛిన్నగణ
సద్భుతక్రోధియై యచ్చోటఁ గ్రీడి | యుద్భవించినమాడ్కి నుర్విశునెడుట
నమ్మలిమ్ములఁ గప్పి యాచార్యుతనువు | గ్రమ్మున బహు బాణగ్రంథిగాఁ జేసి
ముట్టడ విడిపింప, మున్నాడి యొకనిఁ | బట్టఁ బడుండ్రుగాఁ బఱచి కౌరవుల
శాతాశ్రముల ముంప, జడియక నగుడు | సేతువుదెగి పాటు చెరువునుబోలె
హత్తిన హరినహాయత్వ మేర్పడఁగ | నెత్తిన రణభూమి నెల్లఁ దా సగుచుఁ
బదియు నూఱును వేయి పదివేలు లక్ష | పదిలక్ష యొక్కొక్కభటు నుచ్చిహోవ
విశిఖప్రవాహంబు వెడలించునపుడు | పిశితపుం బంకంబుఁ బ్రేవు పంకంబు,
తలపుచ్చె గుదులు రక్తంబుల నదులు, | నల్లిఁగ్రొవ్వు ననలు బాణమ్ముల యిసుమూఁ,
బాతితధ్వజములు బహుశాస్థిరజము | లాతవత్రలవంబు లాహరవములుఁ
దొట్టినపునుకలుఁ దొడవులతునుక | లిట్టలంబుగ నాజి నెల్లను బర్కె.
అంత ¹నీ శరవార్ధి యపరాభి మ్రింగు | నింతట నిటఁ జొత్తు నే సన్నయట్లు
దినపతి గ్రుంక, సత్రీవ్రాత్రుతిమిర | పునరుక్తి భావమై పొడసూపెఁ దమము.
అప్పుడు కురుయోధు లట దైన్యవృత్తిఁ | దప్పి పాటినవారిఁ దగఁ గూడుకొనుచుఁ
బతియును సేనాధిపతియును ద్రిప్ప | నతిరయంబునఁ బోయి రావానమునకు.
అట మందుభులు మ్రోయ నార్పులుసెలఁగఁ | బటుజయోత్సాహులై పాండవబలఁకు
విజయునిఁ బొగడుచు విజయునేవించి | నిజనివాసములకు నెమ్మిత్తో జనిరి.

ద్రోణుని ద్వివీర్యదీపన యుద్ధము

గురుఁ డంత మఱునాఁడు కోపంబు సిగ్గు | బెరయ నల్లనఁ జేరి పృథివీశుఁ బలికెః
“క్షీతిప, నీ కే మున్ను చెప్పితిఁ దెలియఁ; | బ్రతిన చెల్లదునాకుఁ బార్థుఁ డుండఁగను.
అతనినొక్కనిఁ బొవు మంత నే ధర్మ | నుతునిఁ బట్టెద నేడు సుర లడ్డపడిన.

కలఁడొకొ మనలోన గాండీవధరునిఁ | దొలఁగఁ దోల్కొనిపోవు దొర కయ్యమునకు!
 నతఁడు నావాఁడు పొ.” మృనిన సుశర్మ | పఠిసమ్ముఖమునఁ జాపముఁ దానునిలిచి
 “సను బంపు ధాత్రీశ, సరునిఁ బాపుటకు | ససయంబు నోపుదు నాజ నిల్పుదును.
 ఘోరాజిలోనఁ దోడ్కొని చన్న పిదప | నూరక సరుగెల్తు నొండేని చత్తు.
 చావక గెలువక చనుదెంతునేని | భూవర, విను నాదు భూరిప్రతిజ్ఞ.
 వెరవేది మధువుద్రావినవాని గతికి | (శరణార్థి జేపిడి చనువాని గతికిఁ)
 జనువాడ.” నని యగ్ని సాక్షిగానాడి | తన మూఁడుకోట్ల రథంబుల దొరల
 మగఁటిమిఁ గేరళ మాళన ద్రవిళ | మగధ కాశ్మీర భూమండలాధిపుల
 నెట్టన నారాయణీయ గోపకుల | గట్టి మొత్తంబుగాఁ గైకొని మ్రొక్కి-
 విభుఁడు ద్రోణుఁడు వేట్కవీడ్కొల్పు గదలి | త్రిభువనంబులు భీతిఁదెమలనార్చుచును
 గాంతేయుసేన డగ్గఁ బోయి నిలిచి | యొంతయుఁ బసఁ ‘గిరిటీ!’ యని పిలిచి
 ‘చూత మేఁ బిలిచినచోటి కొక్కఁడవు | నేతేర నోపుదో యెక్కటిఁ బోర?
 నిన్ను నేయుటగాని నేరుపుగాదు; | నిన్ను వ్రాల్పుటగాని నెఱి కీర్తిగాదు;
 గోగ్రహణమునాఁడు కురుసేన నొంటి | నిగ్రహించిన నీవు నేఁడు రావలయు;
 నోపకుండినఁ జెప్పు మొకమాట.” యనినఁ, | గోపశోకము లాత్మఁ గొనరనర్జునుఁడు
 యమసూనునకుఁ మ్రొక్కి: “యక్కటా! నిన్ను | విచతులు పట్టెను విధమివిధంబు;
 తమ చావులకుఁ దెగి దాయలు పిలిచి; | రమరంగ దీని కెయ్యది యుపాయంబు?
 చెదరక నిన్ను గాచెదనన్న నాకుఁ | బొదిపి వైరులు పిల్వ బోకుండరాదు;
 పోదునో!” యనుటయు భూపాలుఁ డలికి: | “ఏ దిక్కుగలదని యేగెదను నాకు?
 నీవు గల్గఁగఁ దప్పె నిన్నెఱి చావు; | వావిరి గురుఁ గావ వశమె యేరికిని?
 రాధేయ శల్యుల రణమెఱుంగుదువు; | క్రోధి యశ్వత్థామ గూఁడుమెఱుంగుదువు;
 భగదత్తుఁ డనువాని బలిమెఱుంగుదువు; | పగలువో మనసేన పాఠెఱుంగుదువు;
 ఏనుని హమ్మందు నివుడు ని.” న్ననిన | నా మానధనుఁ డొక్కయనువు చింతించి
 కాంతేయుఁ బతిఁ బల్కెఁ గిరమునఁ జూపి: | “చింతించకుము నత్యజిత్తుండు వీఁడె
 పాంచాలకుండు దోర్బల ధురంధగుఁడు | నిందిన రణములో నిను గాననోవు;
 జయమేది యితఁడాజిఁ జచ్చినయపుడు | రయ మొప్ప మఱిపొమ్ము రణమానవడక.”
 అనుటయు నొడఁబడి యర్జును ననిచి | జనపతి సంగరస్థలిఁ జేర నడిచి
 దండాధిపతిఁ జూచి ‘తగఁ దీర్తు గాక | మండలార్థంబుగా మనసేన’ ననగ

నతఁ డట్లు కావించె; నంతఁ గారవులు | చతురంగ సేన విజయము సేసె
కలశజు పనుపున గారుడ వ్యూహ | కలితాత్మ లగుచోలు దెచ్చి పోయెను
కురుభూమి యూపుల కూటునప్రజలు | గరుడచుచ్చాస్పదై కావలెను ;
వెలయ నశ్వత్థామ విందానుపిగు | లిల చానుమెల్ల గోపురములకు ;
కురురాజు తమ్ములు గొందఱుదొరలు | గరుడ నెవ్వఁడె నెన్నెతిల నెవ్వఁడె ;
వెన్నన సమరి వివిధ బేళెద్రు ; | లున్నతి ముఖిల ముడఁ గ్రోలుచును ;
'పగదీర్తు నే' నని పంతంబుతోడ | భగదత్తుం డేమిండును పక్క నుండును
ఈ రీతి జోకమై నిరువాగుఁ గదిసి | మూలార్థ సమగ్ర భూమి మును ప్రయాణ
గంగయు యమునయుఁ గలిసి కల్లులు | పరిగతి లోకముననుడి పడఁ జేసెను
గలిసి పోరాడుచోఁ గలశజుఁ జూసి | పలికె ధృష్టద్యుమ్నుఁ డిది దోషము :
"బ్రాహ్మణుచే బట్టువడిపోవ నాకు | ద్రుష్టాభిమతానో భూభాగము :
సత్యజిత్తుఁడు నీవు శై నేయ భీము | లశ్వరథ సన్నధులై కావు." డనిన
"వారలీ పనికెంతవారు నాచెంత | నోరాజు, ననుజూడు యుద్ధమధ్యము ;
సత్యజిత్తుండేల ? శై నేయఁడేల ? | సత్య మెవ్వరు నేల ? శంకియే ? " అనుడు
ద్రోణుపై ద్రుపదపుత్రుఁడు బిట్టుగవియఁ | బ్రాణాంతకుని నాడి బదికింప నోడి
పెరితెరువునఁ దేరు నే మంచి యశని | యరుసేనఁ జెండాడుచుండె నుద్ధరుడు.

ఆర్జునుఁడు సంశప్తకులపైఁ దలవదిట

అటఁ గ్రీడి ధర్మరాజులు తన్ననువఁ | బటువేగమునఁ దోయి పలికెనామములు
1సంశప్తములు పల్కి- 2చనుదెంచినట్టి | సంశప్తకౌభ్యుల శత్రులఁ గూర్చి
హరితోడసిట్లను: "నదేకంటె దేవ ! | పరులు నాబాణాగ్నిఁ బడఁగోర నచట ;
అన్నఁ బాయట నాకు నగుదయ్యెగాక | పన్నియ పేరు నా పరిపపు గాదె !
త్రిపుదురభములు దివ్యాస్త్రవృష్టిఁ | గప్పుదు చిత లంభశారము గన్య
బజపుము రథ." మని భక్తితోజెప్ప | మోటుపుతీఁగ రయంబు మోటుం దెచ్చి
ఇలరోహణాద్రికి నెవయైన రథము | వెలయ నేనామధ్య పీఠఁ దోలుటయు,
నెప్పుడు తునిసెనో యెటుఁగరాకుండ | నప్పుడు మూఁడువేలరదంబు లుండగ ;

1. సంశోపములు. 2. చనుదేరబట్టి. (మా)

గజలక్షయును నేలఁగలసె? గుఱ్ఱములు | నిజముగా నొకకోటి నీలయ్యె జూడ.
 పదివేల సుభటులు పాండవాశ్రమములఁ | జదియుచో నపుడు సుశర్మ భీతిలక
 దొరలతో నటు మంగ దురము బాణాగ్ని | పరిచుంటితాశ్రమై బహుభంగిఁ బరఁగె(?)
 అందు నందఱు నూఱు నారును వేయి | క్రందుకోలల వహ్నికణములతోన
 హరి హరులను గ్రీడి నాతపత్రంబు | హరికేతనముఁ గప్ప, సప్సార్థుఁ డలిగి
 వికటాశ్రమముల వైరివిశిఖంబు లణచి | నకలయోధుల సప్రజ్ఞునిలోలాఱ్చి
 విచ్చుచుఁ బొదువును నివిధచూర్ణములు | వ్రచ్చుచుఁ ద్రచ్చుచో, వాగుఁ బోరాడి
 లయముగాని జయంబు లవమైన లేని | భయమునఁ బాటుచోఁ బ్రతికే సుశర్మ :
 “పాతక నిలుపుడు బలులార ! మేర | మీఱితి రెటఁబోయె మీ భానలెల్ల ?
 ఇతఁడింతవాఁడని యెఱుంగరే మొనల ? | గతశంక నెందుఁ బోఁ గలదింకమనకు ?
 1. ఎగిరెడు విశిఖంబు లెఱుంగఁ డీతండు | తగమనుష్ఠుఁడుగాని దైవంబు గాఁడు ;
 పొదుపుడు పొదుపుడు పోనీకుఁ.” డనుచు | ననలంప నారాయణాఖ్య గోపకులు
 పదివేపు రాహవప్రాణిమఁ దిరిగి | యదువంశ విధువంశ సమ్మూల ముంప,
 మయుఁడు మున్నిచ్చిన మాయాశరంబు | నియతి స్వస్థుఁడను సంధించియమ్మాఁక
 లక్ష్మించియేసిన, లలిసొకఁడొకని | కీక్షింప వేగ్నే యింద్రజాఁ డగుచుఁ
 దోచినఁ, దమలోన దొమ్మిగాఁ బోగ | యీ చతుర్ముఖ లింగ రమణులు సవ్య.
 అట నందు హతశేషు లర్జునుఁ గదిసి | యట నటనీడ్చుచో సమ్మూలవాన
 యంచిత సరమేఘ మచట మిక్కిలియు | వంచిన హతులైరి వార లాక్షణము.

సంకప్తకులెల్ల రొక్కువ్వుడి సర్జునుఁ బొదుపుట

అంత నెల్లఁ దిగర్త లఖల సంవీరు | అంతంత నిత్యైకులట శివినతులు
 ముతీయుఁ గేరళ దుండి మాళిస మగధు | లరవాఱు గొనక సాహసమునఁ జొచ్చి
 హరివాడు నడవాడు సరదంబువాడు | కరివాడు గదవా, డు ఖడ్గంబువాడు
 నసివాడు లగుడివాఁ డాశక్తివాడు | ముసలంబు వాడునై ముసరు గ్రమ్మినను,
 బహుళ 2 దూర్వాంకుర శల సత్రపుష్ప | సిహితవిష్ణేరుడై 3 సింహులదె సరుడు.
 పోయెగ్రీడి యడంగిపోయె నసంగ | వేయు విధంబుల విరువిధి ప్రసాసె.

1. ఎగిరెడు ... రెఱుగునోయితడు. 2. దూర్వానంద. 3. వే పొంది. (మా).

కాలుచేయాడ నెక్కన మప్పుడగుచు | నా లోకనాయకుం డగును బిలిచి,
 “నాయన్న, సరుడ, యున్నాడవే బ్రదికి! యేముక్తి బామున మీ నంకటమును?
 కరమున నన్ను జకముఁ దాల్చుచివు; | పగుల కెవ్వ రడ్డపడియెమవారు?
 పలుకవే | యొకమాటు భయమయ్యె.” ననిన | మెలపునఁ గ్రీడి ‘యేమి!’ యని పలికి
 యనిల బాణంబున నానంకటంబు | మును పుచ్చి కూసినమునుము వివృంగ
 రథముచెక్కలు గాడి రక్తంబు నడిపి | పృథివిఁ గూలిన యశ్వబృందంబు గలిగి,
 చదిసి యమ్ములువచ్చి నందులఁ బడినఁ | గదలనేరని బండికన్నులు గలిగి,
 యొక తేరు వాఱగా నొరసుల్లు నచ్చి | యొక తేరు తునుకతై యొఱగుట గలిగి,
 కూలుచూపును దన్నుకొనియెడుచూపుఁ | బోలఁద్రెవ్వెఁగుచూపుఁ బొరలెడుచూపు
 రూపుదప్పినరూపు రూపింప వికృత | రూపమై యొరలెడి చూపును గలిగి
 యరులు గీడ్చడి; రంథ నెక్కడ గుగుడు | వెరవొచ్చి నాజన్మ విష్ణులు లేక
 యొదుఁగంగ రిపునేనొత్తువో, చారు | నదలించి నిల్వల బో రతిఘోరమయ్యె.
 అందు మహారథు లతిరథక్రేష్ఠు | లిందలి సమరథు లిట నరరథులు
 శ్రోధాగ్ని వెనకొక్కకొలఁదులై పెనఁగ | నాధరాధూళి యాశాగ్రంబు ప్రాణి
 తనకుఁగాఁ ద్రెవ్విన భారుణీధవుల | ననునఁబోయిన ధాత్రియన బిట్టువచ్చి
 కరి ఘటా భటకోటి ఖడ్గరక్తములఁ | బరిలూనమయ్యె నేర్పడియుండె మింట. (1)
 తక్కర కురురాజు ధర్మజుమీఁద | నెక్కనిమ్మన నేనలెక్కెను వడివి.
 అరయఁ గాల్చుంటు పైహరి, హరిమీఁదఁ | గరి, కరిమీఁదఁ బొంకఁబుడేరు వాఱ
 మ్రగ్గు, మ్రగ్గినఁ బోకమఱియుఁ కీబైఁబడును; | అగ్గలించి బలంబు లాహవకాంక్షఁ
 దేరులు మ్రోళ్లునై ధృతిద్రెవ్వ రథికు | లారయ వ్రాలుచు రవ్వలితేర్ల.
 ఆయుధంబులు దీసినప్పుడు పరుల | వేయుభంగులతోడ వ్రేయుకాల్చుంట్లు,
 నెమ్మి మాంసము క్రొవ్వనెఱసి రక్తములు | నుమ్మలించిన వోచో నొఱగు గుఱ్ఱములు,
 కరియాధములు త్రొక్కి కాన్పింపరాక | దొరసి యా వంకంబుతో మెట్టుపడును.
 వదలి పీనుగులెల్ల వరదబో రక్త | నదులు వాతిన నేల నెల నాక్షణంబు
 ఎఱ్ఱుచి కెంధూళి యొగసివ్రాలంగ | నిష్ఠింకులొకె నయ్యెడ యుద్ధభూమి.
 వీరహోహిల్లిన వివశ భానమున | నారాజ భటరాజి యట్లొడిసేను

1. విచ్చి. 2. విష్ణునగ. 3. నిల్చునో. 4. బైడెల. 5. తొంటి. 6. నెనగి. 7. లింకినయుద్ధ
 మధ్యమన. కడు, (మా)

నమ్ముతాఁగనిషేను, నసివోసి రథము, | సొమ్మవోపనిబంటు, సొరగని హయము,
ప్రక్కవాఁటనివిల్లు, పడఁకని గొడుగు, | నిక్కదప్పని జోడు, నీల్లని గజము,
పొడిగాని కత్తియు, బొలియని తలయు, | నిడియనికెక్కెంబు, నెనఁగని ధూళి,
పడని బొమ్మడికయు, బరివోని గదయు | దడవిని నాసేఁ దఱచు లేకుండె.
అంత ద్రోణుడు పొడవొగ్రజఁబట్ట | నెంతయుఁ గదియుచో, నెలుగిచ్చి చొచ్చి

సత్యజిత్తు ద్రోణు నెదిర్చి మడియట

సత్యజిత్తుడు సవ్యసాచి పెన్నుద్ది | సత్యంబుకలిమి నాచార్యునిఁ దాఁకి
తూవుల సరదంబు త్రోచిరాకుండ | నాఁచిన, మెచ్చి యయ్యతిరథోత్తముఁడు
విలుద్రుంప, వేఱొక్క విలుదాల్చి యతని | నలుగులఁబైబువో, సతనిబంధువుఁడు
విలసితోత్సాహంబు నృకుండనువాడు | తలమీఱి కలశజుఁ దాఁకియుగ్రతను
బాణంబురాశి ముంపఁగ, ద్రోణుఁ డతనిఁ | బాణంబుతో బాపె బటువిశిఖమున.
అంత నొండొకచాప మా సత్యజిత్తు | కౌంతేయసేనకుఁ గడిమిరాఁ 2దాల్చి
చిత్తజల్లునుబోలె జిత్రహింసానంద | 4మొత్త మా ద్రోణాంగములు నిండనేయ,
నా సత్యజిత్తుతో నాచార్యుఁ డపుడు | చేసిన కయ్యంబు చెప్ప నచ్చెరువు.
తనువైన ధనువైన ధౌరేయమైన | దొన్మయైఁ బెన్మయై దోకినయైన
గరమైన నురమైన గంకటంబైన | నిరుపైన శిరసైన నెమ్మకయైన
దాఁకనిబాణ మధరయందు లేడు ; | కాఁక యేమనిచెప్ప ఘటికాద్యయంబు !
అంత ద్రోణాచార్యుఁ డా సత్యజిత్తు | నంశకుఁ గూర్చిన, నాశ్శూలో నలికి
తమ్మునివాక్యంబు దలచి ధర్మజుఁడు | ముమ్మరంబగు భీతి మొనలెల్లఁ గడచి
పాటుచో, వెనువెంటఁ బాటు నాద్రోణుఁ | జీరుచుఁ బొండవసేనాధిపతుల
మరణంబునకుఁ దెగి మలసి మార్కొనిన, | ‘శరణంబు వీరి కెచ్చటి’ దని గురుఁడు
భృగురాముచేఁ గొన్న బిరుసునారసము | లొగిఁ బరంపరలేయ, నోర్వక వారు
‘నిదెవచ్చె! నదెవచ్చె! నెలఁబోద!’ మనుచుఁ | గడుపులు కడుపులై కదనంబువిడిచి
రిత్తరథంబులు రిత్తయేనుఁగులు | నెత్తురుఁ గనుపట్ట నిలువక చనిన,
నాదెన దశమంత ననిలవేగమున | దూదితెట్టయుఁ బోలె ద్రోణుచేఁ జెదర
‘నోడకుఁ డోడకుఁ డో సేనలార! | చూడుఁడు న’ న్నని సూర్యదత్తుండు

విరుటతమ్ముడు తాణి నెన ద్రోణుచేతఁ | బరువడి చిద్రువలై వడిసమాత్రమున,
 క్షేమనామక చిత్రసేన నామకుఁలు | హేమశీరీటు లయ్యెడ ద్రోణుఁ దాణి
 శరవరంపరలు వర్షముగాఁగఁ గురిసి | గురుచేతఁ దునుకలై కూలి రాక్షసము.
 అనువార వసుదాముఁ డంతక్షేముండు | ఘనుఁడు సుమిత్రుండుఁ గలశజుఁ దాణి
 సుడివడ్డ తరువులచోప్పన వారు | పాడవడంగిరి కురుభూపతి యార్వ.
 అంత 'ద్రోణునిచేత నదె చిక్కఁ జిక్కఁ | గౌంతేయుఁ' డను మ్రోతఁ గగనంబునిండ
 రాధేయుఁ జూచి కౌరవరాజు పలికెః | " ఈ ధర్మజుని కింక నెక్కడి జయము!
 ఈవేళ ద్రోణుని యేపు వీక్షించి | పావనియును వీఁడె పాటుచున్నాఁడు.
 శై నేయుబలును ధృష్టద్యుము బలముఁ | గానరాక యడంగెఁ గడిమియులేక.
 తనబలంబును జూచి తనపాటు చూచి | మనమెంత కుందెనో! మానాధ్యుఁ డితఁడు;
 బవరంబులోఁ దన్నుఁ బార్థుండు విడిచి | యవలఁబోయినదోష మక్కటా! కలిగె.
 నతని కేమయ్యె. |
 ఇతని ప్రాణంబున కెట్టెట్టిమగలు | హితమతిఁ దమ ప్రాణ మిచ్చుచున్నారు.
 నరునిసమాను లున్న తమహాబలులు | దొర లీ మహారాజు ద్రోణున కేరు ?
 హేచ్చటికలు గల్గి యిచ్చ ద్రోణునకుఁ | బుచ్చుట తగుఁ దోడు పొందైన దొరల."

అనునంతఁ దగులక యరిగెడు ధర్మ | తనయు ద్రోణుఁడు మహాధ్వనితోడఁ బిలిచి,
 "నిలు పార్థ, పట్టుట నిను జంపఁ గాదు | కలగు సమ్మము వేతెకార్యంబు మాకు.
 చావరు మంత్రులు సైన్యంబు తెగదు | పావని నీ సుతప్రముఖు లున్నారు.
 తెమలుదురయ్య యుధిష్ఠిరా యిటుల ! | సమరంబు విడుచుట చందమా నీకు ?
 పెద్ద గంగెద్దవై బిరుదంబు విడిచి | యిద్దెనఁ బాటిన నేఁ బాఱినను.
 అనినఁ గోపాగ్నియు సమ్మానధనుడు | నొనరెన శౌర్యంబు నూతగా నిలిచె.
 శశివర్ణహరులతోఁ జంద్రాధిపతి | శశి కేతనముతో నబాతశత్రుండు,
 రురువర్ణహరులతోఁ దుదిరమాణిశ్య | హరికేతనంబుతో ననిలసూనుడును,
 హరితవాజులతోడ సంబరాధరణ | శరభకేతనముతో నరి నకులుండు
 కస్తూరివర్ణయుగ్యములతో నసిత | మాస్తిపతాకతో సతనితమ్ముడును
 దిరిగి బిట్టార్చిరి ; దిరిగి సైన్యములు | గురుమీఁద సఖులదిక్కుల ముంచుకొనినఁ,

గురురాజు యోధులు గొలువ నచ్చటికి | గురుఁ గానఁబోవ నంకులయుద్ధమయ్యె.
 ధృతిమతి నకులుతో మశ్చాసనునకు, | క్షితి సహ దేవుఁడో సింధురాజునకుఁ,
 దొనకి ధృష్టద్యుమ్నుతో ద్రోణజునకు, | భువి శతానీకతో భూనిగ్గునకు,
 దొరయ వార్ధక్షేమిఁగో గృపునకును, | దొరఁగొని శ్రుతకీర్తితో వివింశతికి,
 అరయ శిఖండితో నంగరాజునకు, | విరటుతో విందానునిదనాములకుఁ,
 దూఁగొని యభిమన్యుతో లక్ష్మణునకు, | నా కేకయులతోడ నటఁ గేకయులకు,
 నల ఘటోత్త-చుతోడ నాయలంబునుకుఁ, | దొలుత యుయుత్సునితో నుబాహునకుఁ
 భువి మణిమంతుతో భూనిశ్రవునకు, |
 వడముడితోడ భూవర, సౌబలునకు, | నడచిన ద్రువదుఁగో నా బాహ్నికునకు,
 దొరయ సేనాబిందుతో నులూకునకు, | దొరఁగొని ధర్మజుతో మద్రపతికి,
 నలుక సాత్యకితోడ సంతభోజునకు, | నిల త్కృతధర్మ్యుతో నిసజుత్రునకుఁ
 నలపాటు గలుగుచోఁ దపనమండలము | విలసిల్లె నాకాశవిధి నెన్నడును.
 అప్పుడు కురురాజు హస్తీంద్రుఁడై | తప్పక రథికులై తమ్ములు గొలువ
 ఘోరఘంటలమ్రోతఁ గుంభిని యద్రువ | మారుతాత్మజుమీఁద మదగజకోటి
 కొలిపిన, నమృతహస్త్రోధి కోపించి | తలకొని గదతోడ ధరణికి డిగ్గి
 ఖర కగుఁ డయ్యంధకారంబు విప్పు | సరుసునఁ గరి ఘోరపటాని మోఁదఁగను
 ధారల బహురక్త ధారలుప్పొంగఁ | జారుకుంభంబునఁ జదిసెఁ గుంభములు.
 కాండఘట్టన దంత కాండంబులరలె; | తుండ్రగ్రహతిఁ ద్రెవ్నెఁ దుండవండలులు.
 బెరసి యంతటఁ బోక భీముండు వాని | శిరమాన మాత్యూలు చెనరఁ దన్నియును,
 మెలికఁ ద్రోచియు విఱుగఁ ద్రోచియును | బలిమిఁ గొన్నిటిఁ గొట్టి పాఱవైచియును,
 దలలు తొండములతో దంతముల్ మెఱయ | నులిమివైచియు నుగ్గునూచముల్ చేసి
 వానికి సధిపుడో వంగాధి నాథు | నానవోబొడిచి ప్రాణత్యాగిఁ జేసి
 యెదుటఁ గౌరవరాజు నీక్షించి కినుక | నదలించి యూర్చి 'యూహా పోకు!' మనుచు

భగదత్తుడు సుప్రతీకముఁ బఱపి పాండవ సేనలఁ గలంచుట

గదియఁదేరఁగ, నది గాంచి యుగ్రాంశు | విదళించు నిజదీప్త విభవంబుతోడఁ
 గొండలు విరివిగా గోరాడి వెండి | కొండ దిమ్మలఁబోలు కొమ్ములతోడ,

ఘర్షణికా ఘోర ఘంటానినాద | నిర్ఘాత భీత సైనిక పంక్తితోడఁ
 బెడగొండలను నాల్గు పెనఁచిరో యనఁగఁ | గడువిప్పు పొడవొప్పు గాత్రంబుతోడ
 గర్జిల్లు సుప్రతీకంబను గజము | వర్జన్యనిభుఁడైన భగదత్తుఁడెక్కి-
 భీముపైఁ గొలిపిన, బెడరి ధర్మజుఁడు | తా మున్నుగా నెల్లదశములు నెక్కి-
 యాకరినేయంగ, నదియుఁగైకొనక | భీకరా కారమై పెలుకఱఁ జొచ్చి
 ఘనరథంబులు నొన్ని కరమునఁ బట్టి | వినువీధిరథములు వినరీవై చియును,
 బటులీల మోపుగాఁ బట్టి యేనుఁగుల | నటుచూపి యిటుచూపి యవనివై చియును,
 జాపకట్టుగఁ బట్టి సైనికోత్తముల | వేపోయి యురులతో వ్రేసియు నిట్లు
 కలగుండువెట్టుచో, గాంతేయునేన | నిలువక పాటుచో, నిలిపి భీముండు
 న్నందనాగ్రంబెక్కి సారథిఁ బలికెః | “సొందొంద గజముపైఁ బోనిమ్మరథము;
 సారిది మున్నును గజానునధచేయు | హరునిబోలుదు.” నన్న నట్లకాకనుచు
 నరదంబు సారథి హస్తీపైఁ దఱుమఁ | దురగంబులెక్కక దూరదూరమునఁ
 గరికరశీకర కాండ వర్షమునఁ దిరిగిన, | భీముఁ డాతేరొప్పు డిగ్గి
 కరిమిఁడఁ బర్వతాగ్రముఁ దెచ్చివైవ | శిరమువట్టది తాఁచి చిద్రువలైరాలె.
 అంత దశార్ణ దేశాధీశ్వరుండు | కాంతేయ హితముగాఁ గరిమిఁడఁ నడరి
 యసిగొని కుంభమధ్యమునకు గాఁటఁ | బాసఁగ తొమ్మన వ్రేసి పోనీక గజము
 శినిపాత్రుఁ డా భీనునేనుని గడచి | తనసేన గజముపైఁ దఱివి యేయఁగను
 అమ్మహాత్మునితేరు హస్తీరాజపుడు | కొమ్మునఁ బాడిచి యుక్కునఁ బాఱవై న
 విరభుఁడై సారథి వేటొక్క రథము | పరికించునెడ వాని బలమును గూడి
 రాజిల్లు నభిమన్య రథముతోఁ బట్టి | యోజ నాయతసేమ నొగిఁ బాఱవై చి
 నిలువక భీముపై నిగుడుచో, సైన్య | కలకలం బాలించి గరుడాంకుఁడచట
 నమలహా సంశ్లెష్టకాఖ్య సైన్యంబు | నమయింపుచున్న వానివి క్షిల్లలనియెః
 “ఏమొగో! మనసేన నితఁ డంతయ్యె? | భూమిఁగూఁ బట్టెనోపొదివి ద్రోణుండు!
 ఏ సైన్య నాయకుఁ డీలెనో! దొమ్మి | సేనితో కారవ సేనాధిపతులు!
 అనురుల సాధింప నమరులు దొల్లి | రసికతఁ జేసిన రథసాధసంబు
 సుప్రతీకము వాయునుతునిపైఁ గవియ | నప్రతీకారమై యడరెసో మ్రోత!
 ఇంతట నటబోయి యెఱిగి రాకున్నఁ | బంతంబు గా.” దన్నఁ బార్థుండు గలఁగి,
 “తలఁపమైతిమి ధర్మతనయు సంకటము; | వలసిన రణ మెంతవలసినఁ గలదు;

ఘనులు త్రిగర్తులెక్కడఁ బోయిలేమి? | ఘన వీరధర్మ మెక్కడఁ బోయేనేమి? బావ, నీవటు తేరు పాటని.” మృనిన | నావిష్ణుఁ డటునేయ నార్చి శాత్రువులు లావోప్ప ముప్పదిలక్షల రథము | లా వీరవరునకు సడ్డమై నిలుప నిజరథవేగంబు నిలువక యుండ | విజయుఁడా రథరాశి విస్వనేయుచును మఱియును గుంపులై షూతంగ కులము | నెఱజోను లాశ్వికనికర మాంగినను జెదరఁ జిక్కులునడఁ జెడిపాఱఁ జనియ | గునియఁ గుప్పలునడఁ గూలనేయుచును గలహోర్వివెడలఁ ద్రిగర్తురాజనియె : | “నిలు నిలు గాండీవి, నీకుఁ బోరాదు ; ఇనుఁ డస్తగిరీచేరఁ ; డేము వొప్పునము ; | నిను బిల్వలెన్వరు ; నీవు కెల్వవును ; యమనూతి రక్షింప నెదఱఁజే గలరు ; | సమరధర్మంబు విచారింపు.” మనినఁ దూలిపోవరు కాలితోడుఁగు వీరనుచు | నాలకుఁ బులివోలె నతఁడందు మరలి లలివెల్లి దువ్వుకోలలు ముంచినట్లు, | కలువాన వృక్షశాఖలు వ్రాల్చినట్లు కరువలి మొగిలు వ్రక్కలుచేసినట్లు, | హరిచింత దురితాద్ర నటఁ ద్రుంచినట్లు, చిలుక కెఱిగురాకుఁ జీల్చినయట్లు, | మెలపేది హరి గిరుల్ మెదిసినయట్లు, వంచయు వ్రాల్చియు వ్రక్కలించియును | ద్రుంచియుఁ జించియుఁ దూలనేసియును వారించి తిరుగుచో, నాయువేగమున | నా రథికుని రథం బక్కట కొదవ సామజ భీముల సంధిఁ బెట్టుటయు | దామోదరునినేర్పు తడవిరి సరలు. అర్జున భగదత్తు లప్పుడొండొరుల | నిర్జించు తలఁపుల నిష్ఠుగాఁత్రముల జల్లు పోరాడెడుసరణిఁ గప్పంగను | అల్లార్పు కరముతో హస్తీరాజపుడు అగముల గములఁ బైసడరి వైచినను | మగఁటిమి నిద్రకుమారుపైఁ బడిన దైత్యుల సమృతంబు దప్పించునట్లు | దైత్యుని సరునిరథంబు దప్పంగను, ఘనపార్శ్వములఁ దెచ్చి కిడియింప, సరుఁడు | కినిసియు మృగుభాషఁ గృష్ణునకనియె : “ఒక్కవేలెడు నేల యొసరించి నన్ను | దక్కవభటుపకుఁ దగ వైరియెదుట వెన్నుఁడ, నిన్నాడ వెఱతునుగాక | నన్నిట్లు తొలగింప సరకారి, తగునె !

అర్జునుఁడు భగదత్తుతోఁగూడ సుప్రతీకమును మడియించుట

కరిసన్నిధికిఁ దేరు గడియింపు.” మన్న, | “హాగిసుత, యెఱుఁగవీ హస్తీ ప్రశస్తి ; దివ్యగజంబిది ; దేవతార్థంబు | భవ్యండు నిర్మించె బరమేష్ఠి మొదల.

అనుకులఁ బెక్కండఁ నడచె నీగజము ; పసనారసములేసి భంజింపు.” మనుచు
 నమ్ముఖంబునఁ దేరు చక్రి దోలుటయు । నమ్మదగజముపై ననుర బిట్టార్చి
 నచ్చినమ్ముల సరనారాయణులను । గ్రుచ్చుచుఁ గపి భూతకోటి వ్రచ్చుచును
 బసతోడఁ జొచ్చినఁ, బాగ్ధంకు వాని । పసిండికట్టులవిల్లు భగ్నంబు చేసి
 యేనుఁగు పక్కెర యిసుముగా నేయ, । దానవుండతని యుద్ధతి పైఁపలేక
 యంకుశంబున నైష్ఠవాస్త్రుమ్రుత్రంబు । సంకల్పితము చేసి శక్రజామీంద
 వైచిన నది నైరి వాతూల శిమథని । వాచాల వలపుఁఖ వలయమై నిగుడ (?)
 సర్వజ్ఞముఖ శంఖచక్రి గవాసి । దుర్గహ మణిపీఠి ధుర్యమైనిగుడ,
 పగ్గంబులు ముచ్చి పద్మరాభండు । దిగ్గనలేచి యాతీవాస్త్రమునకు
 నెమరు నిల్పిన, వచ్చి యిందిరావతికి । నది పుష్పమాలయై యటుత వెలింగె.
 అప్పుడు హరినూతి హరిఁజూచి కినిసి : “ఎప్పుడో నిటుమాన వేమిసేయుదును !
 ఏ నస్త్రముల కస్త్రమేయలేకున్న । దానవుచే జచ్చుతగ వాష్పంగాక
 యుతక సిగ్గునఁ జావనోర్తు నే!” యనినఁ । జిటునవ్వు దభుకొత్త శ్రీశృష్టుఁ డనియె :
 “దేవాసురులకైనఁ దెమలని వీని । నీవెంట నదరంట నేసియు నీకు
 జగదేకవీర, లజ్జకుఁ బనియేమి ? । తగవీరు కథల విధంబెఱింగింతు.
 హరి తొల్లి యోగసిద్రావసానమున । సురగేంద్రు శయ్యపై నున్న వేళకును
 విశ్వంధరాదేవి విభుచిత్త మెఱిగి । విశ్వమోహనమైన వేపంబుతోడ
 నోయారమున భాస్కరోదయవేళఁ । బోయి యావిభుఁబొందె ; బొందినక్షణము
 కాలదోషమున రాక్షసుడగు సరికుఁ । డాలోన నిరువుర కర్థి జన్మించి
 హరిచేత నీవైష్ణవాస్త్రుంబుగాంచి । సురపతికైనను స్రుక్కక తిరిగి
 తనయుండుగాన నీతఁకిమ్మహాస్త్ర । మొనర నిచ్చెను దంతియుక్తంబుగాఁగ ;
 దీవి కడ్డములేదు తేరులుదెగిన । గాని మిన్నకపోదు ఖండించుఁగాని.
 నీవు దంతిని వీని నిష్ఠురాస్త్రముల । వేవేగ నడచుము వెఱచె నైస్యములు;
 పూని సంధ్యాకాలమును జేరవచ్చె ; । దానవుఁ డతిఘోర దర్పవీడితుఁడు.”
 అనుచుఁ గూర్చున్నచో హరి యాజ్ఞాగ్రీడి । ఘనముష్టి నుద్గంధ కాండంబు దిగిచి
 గజకుంభ మధ్యంబు గాడనేయుటయు । విజయాస్త్రధార న వ్వేదండవరుఁడు

హరివజ్రభారచే సంజనాచలము | ధరమీడ వ్రాలుచందమున వ్రాలిండు
 ఆక్రింద బడిచచ్చె హయనహస్రములు | జోక గంతిశత్రులు మిథులు లక్షయును.
 కరి యిట్లు ఘోంకార కలితమై చావ | సరకజుం డమిగాన నాకియు బోలె
 సంబరచారియై యనుర భేటకము | డంబుప గొనియె బొండ్లన కృత్రివోలె.
 నవ్వనాచి యొసర్చు శరసంజరములు | దివ్యులు ఘోషింపఁ ద్రెవ్వవేయుచును,
 గపికేతనంబు భీకరలీల వ్రేయఁ | గపికేతుఁ డతని ఖడ్గముఁ ద్రెవ్వనేసె.
 కాద్రాత్రుచుగిబోసి రపిదివి వణక | భద్రంబుగా మింటఁ బటువృష్టినిలిపి,
 కడగి విరాధుపై గారుడాత్రుంబు | విడుచు రాముండువోలె నెననేయ నాడు
 కురుసేనవివ్వంగ క్షోణి విలపింపఁ | గురురాజు తలవంపఁ గుంభిని గూతె.
 అంతలో నపరాహ్ణానుయ్యె; సయినను | నౌం తేయునేయు కడుసంశయమున
 నరుడున్నయపుడె కొందము జయంబనుచు | బరువీడి బ్రెప్పని బిగిగి యొక్కినను,
 గురు కృప కృతవర్గ గురునుశ శత్రు | కురురాజ కర్మముఖ్యులు దలకడిచి,
 నేమి ఘోషంబులు నిగుడ నంగ్రామ | భూమి భూలిమునుంగఁ బొంపింక నెక్కి
 భగదత్తుఁడీలినపగ నబ్బలంబు | దెగి చంపఁదొణగినఁ, దేనులక నగుండు
 గాంధీవ ఘోషంబు గగనంబు చింపఁ | జండ్ కాండంబుల బడివట్ట నపుడు
 దొరలెల్ల రథములు దుసిసి చావంబు | లురిసి తెక్కిములూరి యూసుంబుగలిగి
 నూతరథ్యముల్లిల్లి జోధులు చిరిగి | యేతెగువునఁ బోవ నే యస్యవేక
 చిందఱనందక్షై చెడిపాటి యున్నుడు | ముందఱగానక మ్రొగుచు మగలి
 'మముఁగావు రాధేయ; మముఁగావు' మనుచు | రమణ మఱుంగుచొరంగ నజ్ఞోధు
 తమ్ములుఁ దనయులుఁ దనుజుట్టికొలుపఁ | గిమిగ్రునైరిపైఁ గ్రీపై రథము

కర్ణాష్టమల యుద్ధము

కలుషించి తఱిమినఁ గర్ణాష్టమలకుఁ | గలిగె లోకైక భీకరమైన రణము.
 రామ రావణులన రవిశ శక్రిజాలు | నా మేరుపింభద్యయముఁ బోలిరపుడు.
 ఇరువురొ నడుమ నయ్యింపుట్రహగ్ను | లనుచుగఁ బక్కఁ గ్రోధాగ్ను లుపంఠె.
 వచ్చుశరంబును నడిచి బోవుశరము | సచ్చుటఁ దోయ రాదగ్యుఁ డిక్కిరిసి.
 ఘనదండ గాంధీవ కాలవృక్షముల | నుండంబులకఁ గాక నెగి బిట్టినె.
 తొఱగిరి తునిసిరి తునియియై రనఁగ | సరువుర ముండు నా కాల్యఘ ఘోరవృష్టి.

రథచిత్రగతుల ధరాధూళి పర్యే । శిథిలచేష్టలఁ దమ్ము సేసలు చూడ.
 పమిముఖ కర్తరి భల్ల నారాచ । వివిధాస్త్రముల దివ్యవిశిఖనంతతుల
 ససి ముసల ప్రాస హల కులిశములఁ । గసమన నిరువురుఁ గయ్యంబుసేయ
 గదగొని భీముఁడక్కర్ణ సోదరులఁ । బదివేపురసు గిట్టి పటుపరాక్రముల
 ।
 । నెంత వారికిసన నిలఁ గూలనేసి
 సింహనాదముసేయఁ జేరువననుజ । సింహులఁ గానక చెదరి కర్ణుండు
 చేతులాడక క్రీడిచేతి శస్త్రముల । ఘాతకుఁ గాక సంగరభూమివిడిచి
 పాతె 'ధర్మజనట్లు పఱపు దోహగున్ । లాఱునే' యన్నట్లు హరి మెచ్చియూర్వ.
 అంత సూర్యాస్తమయంబైన నృపతి । చింతావివల్లంబై సేనలఁ ద్రిప్పి
 రణముచాలించి వారణములక్రింద । దృణముకంటెచు మ్రగ్గి తెల్లినభటుల,
 దివ్యాస్త్రధారలఁ ద్రెప్పి నలైనల । నవ్యయగతినొప్పి యాఁగఁ తేరులను,
 గదలచే దలలు ప్రక్కలు వాసి యొఱగి । యొదవ ముత్యములొల్కుచున్న యేనుఁగుల,
 మూఁతులు మోపుక ముదుగు పక్కెరల । యూతచే జచ్చియునొఱగని హరుల,
 కొఱప్రాణములతోడ ఘోరపిశాచు । లుఱక మ్రొంగఁగఁ గుక్షి¹నొదుఁగు రాతొలను,
 ప్రేలాడి వేల్చున వెడగన్న వెట్టి । లీల వ్రాలుచు నాపులించు మాసతులఁ,
 బెక్కు భూతంబులు పీకుక తినఁగఁ । జక్కునై ధర్మవ్రాలు సారథికులను,
 నిండి మెండై పాఱు నెత్తురులేర్గ । గుండుగూలిన రాజకొల్లఁ గన్గొనుచు
 వేలంబులకుఁబోవ, వేట్కుఁ బొండవులు । నాలీల సట వోయి రావాసమునకు.
 అని సంజయుండు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయు క్షీతిపతికి
 జెప్పెన గతిజెప్పఁ జెలఁగి యమ్మీఁద । నెచ్చటఁ గతిచెల్లె నెఱిగింపుమనిన
 శరణాగత త్రాణ సద్ధర్మభిరుద ! । కరిరాజభయ తమః ఖండనాదిత్య !
 భార్గవగర్వ నిర్భగ్న ప్రవీణ ! । భర్గధనుర్దండ భంజనోదగ్ర !
 ఇది సదాశివభక్త హితగుణాసక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్ర దీప
 స్తుతిపాత్ర పల్లభమారి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నానుభేయ
 విరచిత ద్రోణాఖ్య విభుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగఁ బ్రభుమాతాస్సమయ్యు.

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

శ్రీజలజాతాక్ష, చిరకృపాస్థకు, | రాజశ గుణసాంద్ర, రఘురానుచంద్ర,
రావణు లోకనిద్రావణుఁ జంపి | దేవిఁ దెచ్చి నవనోదీ! చిత్తగిలపు.
అక్కఱకుండు శౌరకాని సన్మము | కక్కఱాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁ దొడఁగెః
“ఇరువాగు నీవీతి నేఁగి యారాత్రి | సురుచిర నవభోగ నుభయపైఁ గడపి
¹వేగననఁగఁ దేరు విలు గోల జోడు | రాగె వాగె మనోహరము చేసికొనఁగ (?)
నిట ద్రోణుఁ జేరి నాగేంద్ర ²కేతనుడు | కుటిలంపుఁ జిత్తుడై కొమరొప్పఁ బలికెః

[ద్రోణుని మూడవనాటి యుద్ధము

“అక్కట! నమ్మితి నాచార్య! నిన్ను ; | చిక్కని నీబాస చెల్లింపవైతి;
అరులపై నిజముగా నలుగవు గాక | సురలగెల్తువు పాండుసుతు లెంతవారు!
తెలియంగ నీబాస తిరుగఁ జాటింప | నలయునే.”డనిన “దేవా! యింతవలదు;
సారెకు సారెకఁ జనుదెంచు క్రీడి | నోరాజ, కావవే! యుద్ధంబు విడిచి.
అతని కిక్కడప్రాణ మక్కడ బొంది; | ప్రతిస త్రిగర్తల బచరంబు వృథయ.
ఒక్కడనే తాఱకుండ నిక్కడికి | నక్కడికిని దేరు హరి చేర్వఁగలఁడు.
ఇప్పుడేమిటఁ దప్ప! నేఁ దప్పచూట; | నవ్వాస్థుఁ దొలగింపు నుధివుఁ బట్టెదను.”
అని ద్రోణుఁడాడుచో నా సుశర్ముండు | జనపతి కుద్దామ శౌర్యుడై మ్రొక్కిః
“తపసుండు గ్రుంకునందాఁక నర్జునుని | నృప, యిటు రాసీను నేడని పోయి
హరినూనుఁ బిలిచిన, నవును యోధులకు | నరపతి రక్ష విసంజాటి పోయె.
అటు పాండునందను లగుణోదయమునఁ | బటహఘేరులు మ్రోయ బలముఁ బన్నించి
పూవు చక్కనిగాఁగఁ బోరికి నడచి | యాపట్టు గదియుచో నటమున్న గురుఁడు
తొల్లి దేవాసుర తుములంబు నాఁడు | పెల్లుగా గురుఁడు గల్పించిన యట్టి
యొడ్డు నేడు జయార్థ మొనఁగూర్తు సనుచు | గడ్డరితనమునఁ గదనంగమున
వరుసలు మెఱయ భూవరులు రేకులును, | నరవిఁ గుచూర్లు కేసరవలయములు,

శకుని రాజ్యేను కుశ్యానహన్ గొలుచు । వికసిల్లు భటులతో విభుడు కర్ణికయు,
 నరుణ మాల్వార్థ భయంక గాక్షులు । దొరలు పరాగ సందోహంబు గాంగ
 నుగ్రవద్భూహా మొనరించి యును నగ్రమై తానుండ నగియుం దైశానక
 పాండవ సేవలు వైదైవి నెక్కి । మొండొండ యాగ్ని యేయుడు, సగ్గునుండు
 పాండవొనంగ మహిగ్ని భుగభుగ నెగయ । నందంద బహుభీషణాస్త్రంబు బేసి
 విప్రులొలింగ, బోక వృష్ణివీరుండు । నన్నాయుసుతుండు సేవాధినాథుండు
 గవలు కుమారసగ్గును, ఘటోత్కచుండు । వివిధ దేశేంద్రులు విభుడును దక్షిమ
 యేశున గోపించి యిలయును మిన్న । రాసిన శరము లా రాజులమీఁద
 గురుడు నూలును నారకు గొని కాడనేయుం । దెగువులు గానక శిరితీపులాడి
 పెనగి వద్భూహా భేదనంబునకు । నను వెంగుం గానక యటు నిటు చెదగి
 తనలోన ఖిన్నుడై ధర్మనందనుండు । తనయుని సభిమన్యు దగఁ జేరఁబోయి
 మాట నోటికి గాక మఱియుం జిత్తమున । నాటిన లజ్జ మిన్నకయ పోనాడి,
 యనయంబు భీతిఁ గార్యంబు కక్కురితిం । దన వద్ది యోధులు తలవంపఁ బలికెః
 “ఓ రాకుమార, నీ వీ యొడ్డు విప్ప । నేఱుతు వానేర్పు నెఱి జూపవన్న !
 విన్నచ్చుకొడుకవు వినయశీలుడవు । నవ్వుల బాటిది చూన్చి నను గావునున్న !
 ఎచ్చోటఁ గౌరవు తెచ్చోటఁ గర్ణుం । డెచ్చోట శల్యాదు లీమొగ్గరమానఁ ;
 జొచ్చి విదారించి మార్లంబునేయ । నిచ్చోట నొరుంగాన నే నిన్నుం గాని ;
 నీవుఁ బ్రయత్నముండు నీ శండ్రినగుండు । గోవిందుండునుగాని కొలుచ రీ మొనకు.
 నీవు చొచ్చినగండ్డి నిఖిలయోధులము । వేవేగ చొత్తుము విరివి యేర్పడఁగ ;
 ఇది నేను చింతక యేగిన మనల । మదిసౌవ్య నార్జును మఱి శత్రుఁడార్చు.”
 అనిన నాతండు మహాప్రసాదఃబు ; । జననాథ, ననుజూడు సైన్యంబుం జొరంగఁ ;
 ద్రుంతుఁ గదల్చు యోధుల వ్రక్కిలింతు । ముంతు నమ్ములవెల్లి మునవందఁ బ్రజలు.
 ముడివడఁ జించి మూమొన సారఁగాని । వెడల నుపాయంబు వినఁ దండ్రితేత ;
 అప్పటి కొక కార్య మబ్బుచే” యనిన । నప్పావనియుం బల్కెః “నశ్లేల పుత్ర !
 తెఱపి నీమిమక దీప్తిసఁ జాలు ; । వజ్రద సొచ్చినయట్లు వత్తు మందఱము.
 నిన్నొంటి విడుతుమే నేటిపట్టునను ! । గ్రన్ననఁ జొరఁ ద్రోవగానము గాని.”

అగ్నిన సావధానముగా చూచి యభిమన్యుడనియె: | “చపనిమ్ము మన తేరు చక్క ద్రోణునకు; దల్లిదండ్రులు మెచ్చ ధర్మజు నాజ్ఞ | చెల్లిగతు నితఁడు పెంచిన ప్రాభవమున. చాయచూపించి దేగు చయ్యన దూఱు | జేయుమీ యుగం చెప్పితి నన్న!” అనిన సుమిత్రామన్యుడను సూతుఁడనియె: | “ఏనుఁడు నీతో జొచ్చి పేరు రాలేరు; చొర నెఱుంగుదుగాని చొచ్చి యాయెడ్డు | మరలి రానేరవు దుఱియు భేదించి; కాదు కార్యమిది; కన్పడి విన్న | నాదగు; మఱి పిన్నవాడవు నీవు; పెరసి యెఱుంగవు పెక్కాహవములు; | కుసుమీరు లెంతటి కుశలులో చెవును! లీల సర్వము డిందు లేనిచో రివులు | బాలుని నను జంపఁ బన్ని రీ పన్ను; వలదు సాహస.” మన్న వానిఁ గోపించి | చలము నుత్సాహంబు జమలంప నతఁడు: “నాదు సూతుఁడవయ్య నడికెద నకట! | ఏది నా కెదు రెందు నింద్రాదులైన? బాశలంపక తేరు పాట ని.” మృనిన | నాతఁ డొండాడ కయ్యుచార్యు మీఁద నే తేరునోలిని వెంట సైన్యములు | నేతేర మనసేన యిల నొత్తి నడవ

అభిమన్యుడు పద్మవ్యాహంబు భేదించి ప్రవేశించుట

అతిసౌరరణమయ్యె. సంత నాచార్యు | ధృతి¹దాఁకి యూర్చి యా దివిజులు చూడ వాతవాడి మెఱుంగు వారిక తూపు | లాతసెనై నేయ సబ్బిరుసునకుఁ దనతూపు లెక్కక ధనువు పోనాడి | తనువు చిల్లులు వోవఁ 2దడఁబడుచున్న, గురు లఘుగతి దాఁకి కురుసేన బెదర | నదిగి పద్మవ్యాహ మజ్జోదు చొచ్చె; చొచ్చిన నార్పులు సురపురి గప్పె. | నచ్చుగాఁ గురుసేన అభిమన్యుఁ బొదివి జలద కులంబెల్ల సమకాల వృష్టిఁ | గులగిరి ముంచిన కొలఁది నవ్వేరు మిగిలి బిట్టెయ, సమ్మటి విల్కాఁడు | తగనట్టి వృష్టి వృథావృష్టి చేసి జ్యానాద 3హరినాద శంఖనాదముల | భూసభో మధ్యంబు పుక్కిలించుచును, గారావగతిఁ గరి కారకేతనము | తారావధంబెల్లఁ దానై చరింప, వసుధ వీరరస ప్రవాహమో యనఁగ | వెనవెల్లి విసిన విషభియో యనఁగ, మందలీక్ష్మత చాప మూర్తాండ బింబ | చండాస్త్రుగోచులు జగమాక్రమింపఁ, జల్లజల్ల జలంబు జల్లనఁ జెలమ | పెల్లూరుగతి సేన పెరుగు నంతటను,

1. ‘అభిమన్యుడు’ అధ్యాహర్యము 2. ‘ద్రోణుడు’ అధ్యాహర్యము. 3. సింహనాదము (మా).

జట్టలు వాపీయుఁ, జడియ నేసియును, | పొట్టలు సెచ్చియును బొరలు చింపియును
 గొంతులు నఱికియు గుదులు గ్రుచ్చియును | వ్రంతలు నేసియు వ్రాలియును
 జిక్కులు వఱచినఁ జెడగ కానేన | యొక్కఁడు వీడని యుద్ధబడచ్చుల్లే
 గరవాల మునల ముద్దర భిండివాల | శరజాల తోమర జాల మునముల
 బిరుసు చూపిన, నల్లి బీభత్సు కొడుకు | పరిగోల పోలులు భి నీభనులను
 గలఁగక తొలఁగక గరిగంట గాక | యలయక సొలయక బొయ్యపుములను
 దెమలక సంధాన దృఢముష్టి సాష్ట | వములఁ దేగులు వివ్వ వాజులు నొప్పు
 గరుల డొక్కలు డొల్లఁ గాలుదురు ద్రెవ్వఁ | బరఁగ నెమ్ములు వ్రాలఁ గురిలు గొలు
 నూతులు తెగిపాట జోల్లెల్ల జాట, | నాతపత్రము ప్రిల నాగలుగ వీడ
 ధనువులు మెదుగ మధ్యంబులు చదియ | ఘనపేతువిడియ యుద్ధంబులు చదియ
 బహురక్తముప్పొంగ బలములడంగఁ | గుహనాస్త్రోతతులీయఁ గుట్టలు నెదరి
 దొరలు నిల్వఁగలేక త్రోచిపోలేక | పరువడి విచ్చియుఁ బాయవిచ్చియును
 ఖండఖండములయ్యుఁ గడికండలయ్యుఁ | బుండు పూయను లయ్యుఁ బొడిసోడియయ్యు,
 వెఱచియు నఱచియు వెనఁ జిక్కువడియుఁ | బఱచుచో, సట్టి సౌభద్రుని పొడ
 క్షీతిసాధుఁ డదరఁ జూచినకథ లెఱిగి | యతిభీతి నాచార్యుఁ డటఁ దేగు గ్రిప్పి,
 “ యోకర్ణ! యోశల్మ! యోకృపాచార్య! | యోకృతవర్మ! పూ సూరకున్బుధుఁ
 మొదలి రా జభిమన్యు మునుమున నాడె; | యొడవుఁడు పొదువుఁడి యుగ్రపుజోడు;
 నుతికెక్కు కృష్ణార్జునులకుఁ గయ్యమునఁ | బ్రతివచ్చుఁ దొంటి సౌభద్రుఁడు నాఁడు.
 వెఱఁగులఁబడక నొప్పికి నోహటిలక | తఱుముఁడు మెఱుముఁడు గొంగురాస్త్రిములు.”

తనపై నెత్తివచ్చిన కురుయోధుల సభిమన్యుఁడు గండడఁచుట

అనిన రాజును దోస నడర నయ్యాధు | లనివార్యు సభిమన్యు నలుకమై దాడి
 క్రొవ్వాడి యమ్ములు కోటులకొలఁది | సవ్వీరుఁ దెరలంగ నాఁగనె చినును,
 అమ్ముల సభిమన్యుఁ డయ్యాధనగుల | యమ్ము లాహుతిచేసి యుండుట
 తడఁబడ నెడనెడఁ దా వైచుగదలఁ | జిడిముడి పడి నేస నేసఁపైఁ బడఁగ
 నొడ్డెల్ల భేదించి యొక్కొక్కకోల | జిడ్డునెత్తురుగాఱఁ జివ్వని నెడల
 నాఁడు వీడని యాత్మ వగవఁ బ్రాదేది | వేడితూపుల నాన విడువక కురియఁ

గాఢే నశ్వత్థామః గాండవంచకము ; విడువక కృపుఁ దాఁకె విశిఖితేంబు ;
 సరవిఁ గర్ణునినాటె శతసహస్రంబు ; పరఁగ శల్యుని దూతె బాణలక్షయును ;
 ఆనదీఱఁగఁ జించె హార్దిక్య నూఱు ; శాసించెఁ బెలుచ దుశ్శాసనఁ ద్రిశతి ;
 బరు లుచ్చిహాస సౌబలుని నిన్నూఱు ; నొరసి పైంధపు గుచ్చె నొకయూరునూర్లు ;
 దనువు చేకొనె సోమదత్తి నిన్నూఱు ; మునిఁగె రారాజు తొమ్మున రెండువేలు ;
 తక్కటియోధులఁ దగ నాఱునూఱు । స్రుక్కింప, నక్కుమారుని మగఁటిమికి
 నలుగులపడుచు మహాయోధులెల్ల । నిలువక పాఱిరి నేల గ్రక్కడల.
 అంత సౌభద్రుపై నాచార్యుఁ డడర । నంత నింతఁ గుమారు లా దొరలెల్ల
 నేనతో రథ శంఖ శింజిరవము । నీనుచు నేసిన, నిండ్రపౌత్రుండు
 నదలించి యాసేస సంటంగఁ గోల । లదయుఁడై నిగిడించి యంతటఁ బోక
 సారంబులైన యక్షయ్యత్సుగ ప్ర । నారాచ ఘనకూర్మ సఖరభల్లములఁ
 గల్పాంతమేఘునికరణి వర్షింప । సల్పసస్యమువోలె నాసేస మునిఁగె.
 అందు నశ్వంతకుండను సాల్వస్థపతి । డెందమింపుగఁ గిరీటిజ నాక్రమించి
 తగ నేయుచో, వానిఁ దగ నొకకోల । నగుచు నార్జుని త్రుంచి నలినొత్తి నడవ
 బాణాక్షయంబుగాఁ బాండుపౌత్రునకు । ద్రోణకర్ణులతోడ దురమయ్యె నపుడు.
 పరశురామాస్త్రంబు భావంబుచూపి । విరచించి బహుబాణవితతుల నపుడు
 తెగిచూపి రిరువురు దివ్యాస్త్రమహిమ, । మగఁటిమి నతఁడు నడుమనె ద్రుంచుఁగాని ;
 నూత కోదండ వాజుల నొంచిచూచి । రాతఁ డావిధము నేయఁగనీడు గాని.
 ఇట్లు పోరాడుచో నిరువురఁ గడచి । నెట్టన నెక్కిరి నీ కుమారకులు.
 వారిని వారిఁ దీవ్రప్రదరముల । శౌరియల్లుఁడు గర్వశాంతిగా నేసి
 దుర్నివారణ నొక్కతూపున మఱియుఁ । గర్జునిగర్వంబు ఖండించి యంత
 ద్రోణునినెట్ల నెట్టుట జొత్తుగట్ట । బాణధారాప్రాధి పరఁగించి యార్జు
 నా యిరువురు నొచ్చి ; రంత నీ నుతులు । పాయలువాఱ సౌభద్రుండు దఱిమి
 మించిన రివుల ¹దామనకట్లు నఱకు । ²నంచున నఱకుచో, శల్యుండు దాకి
 బలువింటఁ దెగఁబాటు పాఱువాతమ్ము । లలుకమై జడిగొన్న, సభిమన్యుఁ డపుడు
 పిడుగులువర్షించు బెడిదంపు మొగిలు । నుడివడ వడిదాఁకు నుడిగాడ్చువోలె

నా శల్యు నమ్ముల నటఁ జిక్కుపఱచి । యా సుశర్మని తమ్ము సర్థితోఁ దాఁకి
 పోసీక శరములఁ బొదివి నమస్త । నేనలు చూడంగ శిశువు ప్రేల్చిగిని
 విగతాశ్వ విరథుని విచ్చిన్నచాపు । విగతజీవునిజేయ విచ్చె సైన్యములు.”
 అని సంజయుడు పల్కె, నాంబికేముండుః । “వినఁజోద్య! మెన్నడు వినుమిని క్రొత్త
 రాజు పొమ్మనిన గర్వమున సౌభద్రుఁ । డేజాడ నరిగె ? నింకేమనవచ్చు !
 చెలఁగి యిట్లు కుమారసింహంబు నడనఁ । గలిగి కే వాని నాఁగఁగ నొక్కజోడు ?
 వినిపింపు సంగ్రామ విధమెల్ల.” ననిన । జలలోకపతికి సంజయుఁ డిట్లు పలికెః
 “మొన లిట్లు విచ్చిన మూర్ఖులై ద్రోణ । తనయుండుఁ గరనందనుండుఁగర్లండుఁ
 గృతవర్మ కుంభజ శృపులును మద్ర । పతియు సౌదల బృహద్రులు లాదిగాఁగఁ
 బతి నమ్మగలయట్టి భటులెల్ల సైన్య । శతకోటి సంఖ్యతో సౌభద్రుఁ దాఁకి
 శరవహ్నిఁ బొదువుచోఁ, జాపమధ్యమునఁ । బరివేష మధ్యస్థభానుడై శిశువు
 అర్జునదశకంబు హరిశతకంబుఁ । బర్జన్యలక్షయుఁ బ్రభవించె ననఁగఁ
 జిమ్మెఁ గేతువులూడ శిరములు గాఁడ । నెమ్ములు గొనికాడ నిష్కపరంపరలు ;
 చొనిసె వాజులు దైత్య సూతులు డొల్లఁ । గనక భూషలు డుల్లఁ గఠినభల్లములు ;
 పఱపెఁ దేరులు మ్రొగ్గఁ బలువిండ్లు న్రగ్గ । నెఱరాతు లిల మ్రగ్గ నిడు నారసములు ;
 ఏసె జోళులు వ్రాల నిభములు వ్రీల । సీనకంబులు వ్రాల జిలుగంపసోస ;
 కురిసె నెత్తురులూర గొడుగులువాఱ । హరిశిరంబులు తాఱ నర్థచంద్రములు.
 ఈరీతి సరుసూతి యేవును బ్రాపు । దారుణ రణమహోద్ధతి సుత్తరింపఁ
 గొంతయైనను నిల్వ గుండెమలేక । మతలఁ గ్రొవ్వులు వడిసి యద్దొరలు
 సేనాసమేతులై చెదరినఁ జూచి । పోసీక యడ్డగింపుచుఁ గ్రీడిసుతుండు
 పగిలి పాతెడుమందఁ బశులవాఁ డెఱిగి । మగిడించుగతిఁ శ్రద్ధిప్పె మగతేనింబునను,
 శిశువునై యుండి చొచ్చిన సేమి పూహ । మశనివోలెఁ జరింప నబ్బిరునుసకు
 మదిమెచ్చి గురుండు సామంతులఁ బలికెః । “అదేమాండుఁ డన్న లా! యభిమన్యురణము
 ।

పలెనన్నఁ బొడుతురు ; వానిశిక్షంబు । గలదె ! యెల్లగుకాక కార్యక్రమాలు ;
 సేనాధిపతులెల్లఁ జెడి బెండువడిరి ; కానము వీనితోఁ గలహించు దొరను ;

ఏకాధ్వరమునేయ నెత్తుకొన్నాఁడు ; మీకు మీరెఱిగి దొంగిలించి బోయెను” డనినఁ గంటఁ గెం పరుడేరఁ గారవుండనియె : | “వింటిగో దొంగార ! ఏమితు నెక్కించి దండాధిపతివల్కు తగవులు ; భటులు | గుండెయిం లవియు నీ దుట్టిలోక్తి వినిన ; తా నాత్మజిమ్మని తనయు నీభంగి | రాజ్యచ్చెంగాని చొరగ గాని వెళమె ! వచ్చిన నేమి యెవ్వరు గారు మెనుక ; | చొచ్చి పట్టెపుడీ నుఁరాజు పాత్రు.”

దుశ్శాసనుఁ డభిమన్యుచే మూర్ఛితుఁ డగుట

అనిన దుశ్శాసనుఁ డభిమతిఁ బల్కె : | “పనివడ నేటికిం బలువు రొక్కసికి ? నన్నుఁ జూడుఁడు చాలు సరసూతీఁ జంపి | క్రొన్నెత్తు రెల భూతకోటి కర్పింతు.” అని పంతమాడి పైన్యముచూడ నతఁడు | కనకచక్ర రథంబు గదనోర్వి మెఱయ నేమి మార్చి కంఠ నినదఘోషమున | నామేటి బాణిన, నగ్నియై మండి తొడుగుట దివియుట దురములోఁ దూపు | విడుచుట దెలియక వెనఁ గ్రీడిపట్టి వాసిని రథమును వాలంపవెల్లి. | లో నోలలార్చి విల్లును జోడఁ ద్రుచి మెఱుంగు నారసములు మేసేర్పులడర | గఱులబంటిగ గ్రుచ్చి కదనోర్వి రాల్చి యతని కిట్లను : “నోరి ! యన్యాయకారి ! హితమేది పాంచాలి సేజ్వున ద్రోహి ! మిమ్ము బకారికి మీఁదెత్తియుండ | మమ్మెల వేడెను మరణదానంబు ? అన్నఁగూడుక మాయలర్థి మామీఁదఁ | బన్న నింతియకాక పట్టిచూచినను బాడిచిన నాటునో ! పోలనీచాలు ; | నడుపుము నేటికి నా బాట బుడక.” అనునంత సంగరా జచటికిఁ బాఱి | ఘనమూర్ఛ నొందిన కౌరవుఁ డట్టి రథముపై నిడినంత, రథికులుగూడి | ప్రథనంబుచేసి పార్థజుతోడ.

పద్మవ్యూహంబుఁ జొచ్చు పాండవుల సైంధవుల దట్టగించుట

ఇటఁ పాండవులు ద్రోణుడెగుట లేకున్నఁ | దలుకాన విజయమునను చొప్పుపట్టి కూడి వ్యూహమిదూఱఁ గూడనిలజ్జఁ | బీడితులగుచు నెట్టిడ్డచె మున్న యొడ్డును బొడుపునై యొఱగిన హతుల | నడ్డమి తుంసి నెచ్చెఱి యేనుగుల నారయ మాంసమయంబైన భటులఁ | దేరులపైనుండి త్రెవ్విగుఱుఁ దెగ నాఱు మొగములఁ దెగిన రథ్యముల | నొగి శరంబుల నొచ్చి యొఱగిన భటులఁ

గింకిణీ¹ గుచ్చంబు క్రియనొక్కకోలఁ | గొంకిక సమసూతకులముఁ గన్గొనుచు (?)
 శ్రుతరక్త నదు లీడుచును మాంసలైల | తతు లెక్కుచును గేతుదండాటవులను²
 భూతలంబుద్రవ నార్పులతోడఁ దఱిమి | యేతేర, విఘ్నమై యింతలోపలను
 రమణీయ రత్న వరాహ కేతనము, | విమలేందు నిభమైన వెలిపట్టుగొడుగు
 వలమాన బాలార్కవర్ణ వాహములు |³ వెలుంగొంద నెదిరించి వన సింధురాజు
 తా మున్ను వనములో ద్రావదీ బట్టి | భీముచే నొకమాటు పీనుఁగై బ్రదికి
 సిగ్గున నటబోక శివునకుఁ దనము | తగ్గక యెనరించి తత్ప్రసాదమున
 నొగిఁ గ్రీడి తేనిచో నొకనాఁటిజయము | వగవఁ బార్థుల గెల్పువాడయ్యెఁ గాన
 దై వాఙ్గతమున దాయకాప్రొద్దు | చేవచూప రణంబు సిద్ధించెఁ గాన
 భావరత్నము వోలఁ బట్టంగరాక | భూవిభుండును బోలఁ బాలియింపరాక
 తన నీడయునుబోలె చాటంగ రాక | మనసు మార్గమువోలె మఱి కూడరాక
 యేవంకఁ దానయై యేసి బిట్టార్చి | లావునేయఁగ, వానిలగ్గుకఁ గాక
 తనువులు నొచ్చియుఁ దల రాయినేసి | కొని యర్జునాత్మజఁ గూడెడు కాంక్షఁ
⁴దఱిమి చొచ్చిన, వాడు తనపేరు వాడి | చిఱచిఱ జచ్చులు చిందు బాణముల
 దొరల మహాభీతి దొరల నేయుచును | మఱలఁ బాఱఁగ, సంత మారుతి తాఁకి
 వానికేతువు విల్లు వర్మంబు⁵ గొడుగుఁ | బోనేయ, నొకవిల్లు పుచ్చుక వాడు
 సతనికేతువువిల్లు నజ్ఞోడు గొడుగు | క్షీతివ్రాల్చి సూతు మూర్ఛితుఁడేయ, సతఁడు
 (సాత్యకియరదంబుఁ జయ్యన నెక్కి) | సాత్యకియును ఘోర శతవృష్టి బొదివి
 విలువిద్య నేమియు వీడాడలేక | తొలఁగిన ధర్మపుత్రుడు చోద్యమంది
 విల్లుభల్లంబును విఱవ, వేటొక్క | విల్లుగైకొని వాడు విభుఁ జిక్కుపఱచె.
 అప్పుడు వానిపై నధిపునైనకులు | ముప్పది లక్షల మూలబలంబు
 కత్తులు శూలములే కఁకటంబులును | గత్తశంబులుఁ బ్రాస ఘనకేతనములు
 ముసల ఖడ్గంబులు ముద్గరంబులును | మిసమిన మెఱవ నమ్మేదిని యొరవ
 పైంధవు బొదివిన, సమరకల్యాణ | బంధురుడై వాడు భవు కృపామహిమ
 నందఱ కందఱై యందు రాతులకు | నందరాని మహావ్రయత్నంబు మెఱయఁ

1. గుర్ఖంబు. 2. 'వాఁటి' ఆధ్యాహార్యము. 3. వెలిగొండ. 4. దమిచొచ్చి నావాడు.
 5. జోడు. (మా).

బడు కుంభికయునయ్యుం బడు నబ్బలంబు(?) | నుడవుచు నటబోయి మ త్స్యేశుడటిమి
కుంతి భోజుని సేన గుదిగొని నఱికి, | దంతులతోఁ జేకితానుని బఱపి,
యుత్తమాజు శిఖిండి నొదుంగులువాఱ | మొత్తి, యథామన్య మూలకు నొత్తి
తోడరి ధృష్టద్యుమ్ను ద్రువదు బాణాగ్ని | నుడికించి, మించి ఘటోత్కచు దంచి,
లలి ద్రావదీపుత్తులకుఁ గేకయులకుఁ | జలమొప్పఁ గవలకుఁ జాల వడ్డించి,
యార్చి పైఁబడిన బాహుధురంధరులఁ | గార్చిచ్చుతునుకలఁ గసిమనంగుచును,
ఆల జాలమువోలె నంతట పిలుంగి, | తూల సేనల నేర్పుతోడ నిల్చుగను,
నూనునిఁ దలయెత్తి చూడనులేక | వానితోఁ బోరాడవలసె బార్థులకు.
అభిమన్యు శరముల నంతంతఁ జెదరి | యుభయ భాగంబులనున్న సేనలను
గూడుక నీపెండ్లికొడుకు నత్వమున | నోడక పాండవేయులఁ దాకి పెనఁగె.
ఇట రాజు తనతమ్ముడిట్లు సౌభద్రుఁ | బటుశరంబుల నొంచు భంగికిఁ గినిసి
మొనలకు మున్నాడి మూర్ఖ భావమున | ననుజాలుదానుఁ గయ్యమున కెక్కినను,
1దొలఁగకఁ గర్ణుడద్దొఱకు మున్నాడి | బలు నారనపువానఁ బార్థజుఁ గప్పె.
అతఁడు సూతునిఁ జంప నలిగి సారథ్య | కృతి వాఁడు దానయై కేలిఁ గర్ణుండు
పటుశక్తి వైవ న ప్సార్థజుమీఁద | నటు నొక్కశరమున నది త్రుంచివైచె.
ప్రాసంబువైచె నబ్బలునిపై రవిజుఁ ; | డా నవ్యసాచిజుం డది వ్రాల్చె నసిని.
చక్రంబు గొని వైచె సౌభద్రు సతఁడు ; | సక్రోధుఁ డది వేగఁ జదిపె శూలమున.
ఈరీతి మఱియు ననేక బాణములఁ | బోరాడునెడఁ గ్రీడిపుత్తుఁ డాకర్ణ
డెబ్బదికోలల డెందంబు నాట | 2నుబ్బు నెత్తుటిలోన నోలాడె వాఁడు.
ధరయు మిన్న వెలుంగ ధారాశబహుళ | శరములేసియు నొండు సాధ్యంబుగాక
యలసె గర్ణుండని యభిమన్యుమీఁద | బలి యను రాజు సంభ్రమలీల నెక్క,
విలుగోల వెనుగ్రాల వెన నవలీల | బలిఁ బట్టి సంగ్రామ బలివెట్టి యతఁడు
అంగాధిపతికినై యంగలించుటయు, | సంగద నిలువక యతఁడు వాఱినను
హతశేషులనుగూర్చి యపుడు పదాతి | శతముతోడ రథాశ్వశతములతోడ
గురు నృపాలుండు వచ్చి కోలాహలమునఁ | గరము భీతిలి యొదుంగఁగఁ జొచ్చె సంత.
అప్పుడు రణకాంక్ష నందంద తఱిమి | యప్పార్థనుతుండు పై న్యముఁ గూడ ముట్టి

శాత వజ్ర ప్రభా చటుల బాణములు | నాశతగతి నేయ నాహవస్థలిని
 బలువుమై ద్రెన్విన భగ్గనాగములు | పులుముండములు నేయ మ్రొగ్గిన హనులు,
 బలుఁడొక్కచెక్కలై పడిన జేగులును, | విలునమ్మలును జాఱవిడిచిన భటులు,
 నోడక తెగినడ్డ యోధులమీఁద | నూసుకొనం గూలియున్న ఘోటములు,
 నానిన గుఱ్ఱపుటట్టలమీఁద | బీనుఁగుపెట్టలై ప్రినిలిన భటులు,
 భూరి మాంసపుటొంపి బ్రుంగుచుపడిన | యూరూథ రత్న చుహాకిరీటములు,
 వడిఁబాటు నెత్తురునటద గుండములు | బడిన శివకోష్ఠక బాహుదండములు,
 మెడ మోదుగంటులమీఁదను చునుఁగ | బడఁ దొఱగిన యాశనశ్రఖండములు,
 కాంచన మణి వీరకటకముల్ మొరయు | బంచుగాఁ దెగి చిక్కువడు చరణములు,
 మొండెమై రవుతులు మూసికొనంగ | నిండఁ దొరగిన హేళిఖండములు,
 వాలిన మెదడుదిబ్బల నూఁదిట్లు | కీటాడి కెడసిన కేతుదండములు,
 గనకభూషలురాయఁ గాలాల్లఁ బెనఁగి | తునిసి నెత్తుటఁ దొప్పదోగిన దొరలు,
 బెదికెలగు కంఠబిలములనుండి | క్రందుగా దివిఁబ్రాచు రక్తధారలును,
 వాకురప్పగ వ్రాలి వలఁ జిక్కినట్లు | మ్రోకులఁ బ్రేవుల ముడివడ్డ తలలు,
 నజ్జగా నాల్కలు నడిమికిఁ గఱచి | పిఞ్జనఁ దన్నుక ప్రిలు రథ్యములు
 దఱచయ్యె; నన్నుడు తపనమండలము | నెఱివేడి పననెక్కె నింగి చక్కటికి.

వృష సేనుఁ డభిమన్యుఁ డాకి మూర్ఛితుఁ డగుట

అప్పుడు వృషసేనుఁ డభిమన్యుమీఁద | ముప్పిరిగొను రోషమునఁ దేరు ద్రోలి
 యమ్ములపన గొనయమ్ము సారించి | యెమ్ములేయఁగ, నొప్పి యెన్నక యతఁడు
 సారథి భంగంబుఁ జావభంగంబు | వారథికుని కేతనాశ్వభంగంబు
 రాద్రవక్షోవిదారణమును జేయ | నుదేకగతి వాడు నొకశక్తి వైచె;
 గదనైచె శూలఖడ్గంబులనైచె | బిడిగి వాఁ డవి ద్రుంప నొడలెల్ల నొంప

 వాడట్లు పాతీర నచ్చి పార్థజుని | గాడి రసాతిరేకమున పసాతి
 యడ్డమై తాకిన నభిమన్యుఁ డతని | దొడ్డనారసమునఁ దునుమాడి యార్చి

యచ్చటి నృపులు మహాసైన్యయుతులు | గచ్ఛువిచ్ఛగఁ దన్ను గదిసిన, హరి
 నెఱయ నేరులఁ ద్రావు నీరథివోలె | దఱచు మిడుతఁ గాల్పు దానాగ్నివోలె
 జంతుపారణసేయు జముఁడునుభోలె | బంతమాడినయట్లు పరిమార్చు జూచి
 యని నేను గర్జుండ నని, నేను గృవుండ | నని, నేను ద్రోణుండ ననియు, శల్బుండ
 నని, దుస్ససేనుండ నని, నేను నేన | యనియు, సశ్వత్థామ మనుకొన వెఱచి
 యధికులు నొడుఁగుచో, నంత శల్యజుఁడు | విధి తన్ను బ్రేరేప విజయజుఁ దాఁకి
 రారాజు మదిమెచ్చ రణమొనరింప | నా రుక్మరథునిపై నభిమన్యుఁ డలిగి
 చట్టలతోన మస్తక ముర్విఁగూల | గట్టి పాఱమ్ముల ఖండించివైన,
 పగనొంది పలుపురు వాని నెచ్చెలులు | మగఁటిమి హరునైన మార్కొనువారు
 సారథి రథ రథ్య సహిత మజ్ఞోదు | నారసంబులవాన నడుకొని ముంపఁ,
 గవ్వడిచేఁ గన్న గంధర్వమాయ | యవ్వీరుఁ డడరించి యపుడు వారలకుఁ
 దముఁ బెక్కుబలములు తాఁకినట్లగుచు | బ్రమయుచుఁ జొచ్చి సౌభద్రుఁ డద్దొరల
 నూచుకోత యొనర్చ నొకట మొండెములఁ | బాచె మస్తకములు వడి యావులించి.
 అంత రా జతని సాహసవృత్తి కలిగి | యంతంతనున్న సైన్యముఁ గూడఁదిగిచి
 కరటి ఘంటా తురంగమ కింకిణీక | నరకంఠ రథసేమి నాదముల్ బెరయు
 నకరుణ ఘనజన్య నభిమన్యుఁ దాఁకి | వికటాస్త్ర పటుశస్త్రవిద్యఁ బైబడినఁ,
 దనబారిఁ బడివడి డట్టమైయున్న | ఘనసేనఁ బోసక గాండివికొడుకు
 అంగఖండముల రథాంగఖండముల | సంగతి వస్త్రభూషణ శకలముల
 హతమాస్తి హయ వికృతాకార తతుల | సతవీర సుభటుడైన ట్లాజిఁ గప్పి,
 బలములఁ జదిపి, భూపతి యెత్తిపాఱ | నలుగులఁ బఱపుచో, నాభయంబునకు
 'నోడకుఁ డోడకుఁ డొకఁ డింతె' యనుచుఁ | గూడి కొందఱు రాచకొడుకులు నిగిడి
 ప్రిదిలి రాతనిచేతఁ బెనుచొఱ నోరఁ | బ్రిదిలిన చిలుచేప విండునుభోలె.
 అట్లు సత్యశ్రవుం డాదిగా నృపులు | చిట్లుట రారాజు చేరుట చూచి
 కాళ్లు వణక సంగములు చెమర్చ | నోల్లెండఁగా నీతనూజులు విఱిగి
 పగిలి పైపైఁ బాఱఁ బతి చూచి వగచి | మగిడి కోల్తలసేయ మది సీనువుట్టి
 పరంగ సౌబల బృహద్బల కర్ణకృపులు | గురు కృతవర్తలు గురుతనూభవుఁడు

అ. నాగేశ్వరరావు, ఎం.ఎస్.ఎస్.సి. కమిషనరీ, ముంబై నగరం.

[illegible]

“కొత్తలు పట్టుకుంటున్నప్పుడు మౌనంగా ఉండిపోతారు. అప్పుడు వారు తమ దుష్టతను
సంతోషం లభ్యమవుతోందని భావిస్తారు. అప్పుడు వారు తమ దుష్టతను తగ్గించుకుంటారు.”

తనకు బిడ్డనుకొని, భార్యరావడము నొనర్చుచు (1) మృత్యువును (2) పునరుజ్జీవమును
నభిమన్యు నేనా నాయక పనాప్రముఖుఁడు. 1 నభిమన్యుఁడైతి మ్రొవలె నభివ్రాహ్మణుఁడు.
మతియుఁ గోపాంధుఁడై ననుజీవుఁడనీయ, 1 బ్రతుకు పున్నాఁడు భాగ్యవంతుఁడు.
యర్జునాత్మజు నీయ, పశుఁడని కోదండ 1 గిర్ధా నానాభిమ్రుదశ నెదిగొనఁడు.
పెక్కు-తెఱంగులఁ బెక్కు-బోణములఁ బెక్కు-బిడ్డలఁ గలిగి కలిగింపఁడు.

“వెనుకదిక్కాల్గించి స్వస్తి పాండవులు । పుత్రుల నూడి రాక్షసులను నాశనము చేసె ॥
కలకలంబయ్యెడు గడుంగును నుచుట ; । తనకును చచ్చెదనని పోయెను నామె ॥
శూరులు వనమకే చూడ ని మనుమర । డాగెను నగు పక్షి, నాపక్షిని యురకు ॥
ఎదుట నేవల వెల్లి యిభములుం గడయె । కనలం గల్గెల గుహాపూరితము ॥
తేరాక్రమించిన, దేవేంద్రమనుమర । డూరకు గుఱులగిని యురకునెక్కడ ॥
దొడ్డనారనములు దొడిగి యాశకుల । స్వల్పము నెవరగు ప్రాన్యము నామె మోచె ॥
కరి ఘటలకు నెన్న గాటమై వచ్చు । తురగ యాసము గాని ఘోరముం గల్గెను ॥
చండవివాదుల శతలక్ష సంఖ్య । చెలడాడె ; గాల్గెన సేన దూర్గింప ॥

అంత సారథి పల్కె నవనరం బెఱిగి : “ ఇంతట నెడలులు యిది భాగ్య క్షణం ;
కడమని నడుమని గానగా దెందు ; నెడలుపు నెడమని నెడలగా వలె ;
భూవరుడు దలంకు బొద్దును బోయె ; బోవలె నెయ్యది నీ ప్రాప్త మనె ;
మొనలు మిక్కిలివచ్చి మూఁగకమున్న ; మనల మిక్కిలివచ్చి ముఁగకమున్న
మొనలు గాల్గొని చుట్టు ముట్టకమున్న ।

యెడచూచి చించుక యాయొడ్డు మనయు । వెడలుట బుక్కి¹ విక్రమక్రమము.
 చట్టలు వాసితీ సైనికోత్తముల ; । మట్టి మల్లాడితి మండలాధిపుల ;
 విచ్చితి కర్ణాది వివిధోగ్రభుజుల ; । దెచ్చితి రారాజు దిక్కు ముక్కునకు.
 తొంటి దేవాసుర తుములంబునందు । వింటి నేడగులావు వింట లే దెందు.
 వేమాటు నీచేత విడిగిన వెనుక । నేను తలంతురో యింకఁ గౌరవులు !
 కావున సైంధవు గలకల సంజ్ఞఁ । ద్రోణచూచుక గెల్పునోడ నింశటను
 గాంతేయ వీరులఁ గలియుట యొప్పు ; । నెంతయు సలసితి నేను సీ యాన ;
 తెగినయట్లున్నారు తెగరు కౌరవులు । తెగఁ బాట నిడిగాని తెఱపలే. ” దనిన
 ‘కురుశేష మాహుతి గొనక యేనేల । మరలుదు ?’ నని యభిమన్యుండు వలికి
 సైంధవుడై దేరు సారింప, నెదిరి । గాంధార రాజును గర్జుండుఁ గృపుండు
 గురు కృతవర్కలు గురుతనూధవుండు । బరగ శల్యుండు బృహద్యలుండు సదల్చి
 సరి నుగ్రమృగములు శరభంబు కూన । సరికట్టుకొన్న యా యనువునఁ బెనఁగ
 నందఱి శరములు సతఁడు వారించి । యందంద నఱవదియమ్ముల గురుని
 బలియు సశ్వతామఁ బదిసాయకముల । నలువది నాల్గు బాణంబులఁ గర్ణు
 వెనఁ ¹బడేనమ్ముల విను కృతవర్క ।
 । పోడిగాఁ ద్రిదశాస్త్రముల బృహద్యలుని
 నాటు నిర్వది నాల్గు నమ్ముల శల్యుఁ । దూఱించి, కృపుతేరు దునుమాడి యార్చె.
 అందఱు భయముల నస్త్రముల్ మఱచి । నందఱి వడఁగ, వాసవపుత్రుఁ దాఱి
 పరభీకరుండు సూర్యభానుడనీ రాజు । శరవేణికలఁ గప్ప శక్యంబు గాక
 యతని నారాచ ధారాచమునమున । మృతుడైనఁ దత్సేన మెదిపె నోడ్డోస.
 అదిగాక ద్రోణ కర్ణాదుల బలము । పొదివి భగ్నంబయ్యెఁ బురుసింపఁచేత ;
 వడి ²మేఘవేగ సువర్చనులట్లు । కెడసి గాగతిఁ జంద్రకేతుండుఁ బడియె.
 అంతఁ ³గ్రోధవిల్చులై న భూపతులు । దంతి భీకరులు బృందారకు లనఁగ
 నవ్వీరుఁ దాఱి సహస్ర ఖండములఁ । దెచ్చి ; రప్పుడు సాతె దెనఁచెడి నేన.
 నృపుడంత ⁴నరదంబు నెక్కి చేపించి । యవుడు పాతెను నేన నలు మరల్చినను
 ఆవీరవరుని బాణాసన విద్య । నెప్పని యత్నంబు నెక్కి పొంతయును.

1. బదియేనునమ్ములఁ గృతవర్క. 2. మౌఖ్యలెగను వర్చులట్లు. 3. గ్రోధసపుత్రులైన. 4. తనసేన
 రథమెక్కిచూచి. 5. నృపుడుసాతెనున నలుమని వింతె. (మా).

కన్యదండతటఁ గర్ణికారకేతనుని । దుర్నివారత చూచి తొలఁగక నిగిడి
 పెనఁగి యిండుక నేవు భీమాస్త్ర భిన్న । తనుడయ్య నతని శస్త్రములు చింపఁగను
 శాంతుడై యొఱగెఁ ; గోనల బృహద్యలుఁడు । నంతతథారాస్త్ర జటిలుడై తాఁకి
 సౌభద్ర సూతాశ్వ సహిత రథంబు । నేభంగి నొంచి యప్పీరు బాణముల
 ప్రక్కలైవ్రాలిన, వాని బంధువులఁ । జక్కాడె నాడ్చుని శతసంఖ్య సపుడు.
 మఱియు మాగధుని సత్సంకేతవాముఁ । దఱిమి యాడ్చుని త్రుంచి, తగనొక్కకోల
 సురమును నొకకోల నూరువు వెడలఁ । దొరఁగించి తూలించె దుశ్శాసనునిని.
 శకుని తాఁకిన వాని సకలసంభ్రమము । నొకకోల దిగమ్రుంగి యుగ్రుడై యతఁడు
 అట్టహాసముచేసె ; సతని కోల్తలకు । నెట్టివాఁడును నిల్వ నక్కడివాఁడు !
 ఆర్జుని యీతి నాజఁ గౌరవుల । నిర్జించియును దృష్టి నెగడక యంత
 రారాజుతేరికి రా, రాధకొడుకు । చేరి ద్రోణునిఁ బల్కఁ జిత్తంబు వణకః
 “ద్రోణ, యెన్నఁడు నిట్టి దురము నేనెఱుఁగఁ । బ్రాణాతురము వచ్చె బలములకల్ల.
 తలపడి చూచితి ధవళాశ్వుతోడఁ ; । గలహించి చూచితిఁ గడు భీముతోడ ;
 నిండుక నిటు నొవ్వ ; నిప్పు డీతనిని । వంచనఁగాని గెల్వఁగరాదు మనకు.
 భటుల మానము వోయెఁ బలుమాటు విఱుగ ; । నిటువంటివాఁడు పోనిచ్చునే మనల !
 ఇందఱుగాఁ గూడి యేకయత్న మున । మ్రందఁ జేసినఁగాని మడియఁడు వీడు ;
 ధర్మంబు లెన్నినఁ దప్పఁ గార్యంబు ; । నిర్మలయశ, యింక నీ చిత్త.” మనిన
 ఆచార్యుఁ గిట్లనుః “అది నీవు మాకు । సూచింపనేటికి సూతజ, తెలియ !
 పలనేది బూవంక వ్రాలిన చూఁకఁ । దలపోయ నున్న వే ధర్మమార్గములు !
 ఈవు విగ్ర ద్రుంచిన నే సూతుఁ ద్రుంతు ; । నాపల కృపుఁడు రథ్యములఁ జెండాడు ;
 కన్నవారము మఱి కన్నట్టలేదు । నున్నతి గొనుఁ గాని యెదుఁగఁడు వీడు ;
 ఇది నీవు యోధుల కెఱిఁగించి తొడఁగు । పిదప నాడ్చుని యెంతపెనఁగినఁ జెనిఁగ ;
 కపవధారణ విద్యకలిమిఁ గయ్యమునఁ । బవులఁడు మనమెంత పగులనేసినను.”

కర్ణాదియోధవర్గము వంచనచే నభిమన్యు మడియించుట

ఆని పైనిపాఠకల్ప నది చెప్పి బనిచి । యనుపమ యత్నములై యవరాహ్నవేళఁ
 గలశాస్త్ర విహారిండు కలభంబు మ్రొంగఁ । దలఁచు సుగ్రాహ తతివోలె వారు
 తలపడి రణభూమి విశదిశాపిధి । నెలకొన సౌభద్ర సృపరుద్రుఁ దాఁక

కర్ణుడంతటఁ గరికారకేతనుని । దుర్నివారత చూచి తొలఁగక నిగిడి
 పెనఁగి యిండుక నేవు భీమాశ్రు భిన్న । తనుడయ్యు నతని శస్త్రములు చింపఁగను
 శాంతుడై యొఱగెఁ; గోసల బృహద్బలుఁడు । సంతతధారాశ్రు జటిలుడై తాఁకి
 సౌభద్రు నూతాశ్వ సహిత రథంబు । వేధంగి నొంచి యప్పీరు బాణముల
 వ్రక్కలైవ్రాలిన, వాని బంధువులఁ । జక్కాడ నార్జుని శతసంఖ్య నపుడు.
 మఱియు మాగధుని సశ్మంతకవాముఁ । దఱిమి యార్జుని శ్రుంచి, తగనొక్కకోల
 సురమును నొకకోల నూకువు వెడలఁ । దొరఁగించి తూలించె దుశ్శాసనునిని.
 శకుని తాఁకిన వాని నకలనంభము । నొకకోల దిగమింగి యుగ్రుడై యతఁడు
 లట్టహాసముచేసె; నతని కోల్తలకు । నెట్టివాఁడును నిల్వ నెక్కడివాఁడు !
 ఆర్జుని యూహితీ నాజఁ గారవుల । నిర్జించియును దృష్టి నెగడక యంత
 రారాజుతేరికి రా, రాధకొడుకు । చేరి ద్రోణునిఁ బ్రక్క జిత్తంబు వణకః
 “ద్రోణ, యెన్నఁడు నిట్టి దురము నేనొలుగఁ । బ్రాణాతురము వచ్చె బలములకెల్ల.
 తలపడి చూచితి ధవళాశ్వుతోడఁ; । గలహించి చూచితిఁ గడు భీముతోడ;
 నించుక నిటు నొవ్వ; నిప్పు డీతనిని । వంచనఁగాని గెల్వఁగరాదు మనకు.
 భటుల మానము వోయెఁ బలుమాఱు విఱుగ; । నిటువంటివాఁడు పోనిచ్చునే మనల!
 ఇందఱుగాఁ గూడి యేకయత్నమున । ముందఁ జేసినఁగాని మడియఁడు వీఁడు;
 ధర్మంబు లెన్నిసఁ దప్పఁ గార్యంబు; । నిర్మలయశ, యింక నీ చిత్త.” మనిన
 ఆచార్యుఁ గిట్లను: “అది నీవు మాకు । సూచింపనేటికి సూతజ, తెలియ ?
 వలనేది మీవంక వ్రాలిన మాకుఁ । దలపోయ నున్నవే ధర్మమార్గములు !
 ఈవు విల్ ద్రుంచిన నే సూతుఁ ద్రుంతు; । నావల కృపుఁడు రథ్యములఁ జెండాడు;
 కన్న వారము మఱి కన్నట్టులేదు । సున్నతి గొనుఁ గాని యెందుఁగఁడు వీఁడు;
 ఇది నీవు యోధుల కెఱిగించి తొడఁగు । పిదప నార్జుని యెంతపెనఁగినఁ బెనిగె ;
 కవచధారణ విద్యకలిమిఁ గయ్యమునఁ । బపులఁడు మనమెంత పగులనేసినను.”

కర్ణాదియోధవర్గము వంచనచే నభిమన్యు మడియించుట

అని పైనికులకెల్ల నది చెప్పె బనిచి । యనుపమ యత్నలై యపరాహ్ను వేళఁ
 గలశాబ్ధి విహించు కలభంబు మ్రొంగఁ । దలఁచు సుగ్రహాహ తతివోలె వారు
 తలపడి రణధూళి నశిదిశాపిధి । నెలకొన సౌభద్రు నృపరుద్రుఁ దాఁక

నప్పుడు గలకాఁడ యది వీరి కనుచు । నప్పుచు గానక యాతఁ డాభటుల
బాణాగ్నిహోత్ర వైభవమునఁ గాల్చుఁ । బ్రాణభీతియు సిగ్గుఁ బరఁగఁ గర్ణుండు
వెనుక చుట్టుకవచ్చి విజయనందనుని । ధనువు భీకరభల్లధారఁ దున్నాడె;
అలోన గుర్గుండు రథ్యములఁ దునిమె; । నాలోనఁ గృపుఁడేసె నడఁగ సాధిని;
శరము లేసిరి నిల్చి శల్కహోర్దిక్య । గురుసుత శకుని బాహ్నికు లాదిగాఁగ,
విరభుఁడై చాపంబు విఱిగి ఘోరాస్త్రు । భరితుఁడై విస్తరింపఁగ రాక యతఁడు
పలకయు వాలును బాహుదండముల । నలిగొని మిఁటికి నవలీల దాఁటి
యట వచ్చు శక్తుల నమ్ముల గదలఁ । బటు శూలములఁ దాఁడి నడక చరించి
యెట వ్రాలునోయని యెల్లరు నొదుఁగఁ । బటులీలఁ గుంభజుపై నుటుకుటయుఁ,
దునుమాడునెడఁ గని ద్రోణుఁ డవ్వాలు । ఘనచూర్ణముగఁ జేసెఁ; గర్ణుఁడప్పలక
... .. ।

అవియును నిట్టైన సర్జనాత్మజుడు । తవులక చక్రంబు తన తేరి మీఁద
నున్నచోఁ గైకొని యుడువీధి కెగసి । కిన్నరుల్ గంధర్వ గీర్వాణ వరులు
మొదలైన దేవతల్ మున్ను గీర్తింప । (పదనంబు శ్రోధవిహ్వలమై చెలంగ)
నొడలి శోణిత ధార లుర్విపై నురలి । తడుప మండలగతిఁ దార్జ్యుఁడై తిరిగి
యెట్టి యభ్యాసమో యిది యని తోఁప । నిట్టెతి నని వింత యింతయు లేక
ధర వ్రాలి గురుని ముందట మహాసేన । దొరఁకొని సఱకుచో, దొరలెల్లఁ గవిసి
చయ్యన వ్రయ్య నచ్చక్ర మేయుటయు, । నయ్యుక్తి గదగొని యతఁడు బిట్టార్చి
జడియక గవిసి యశ్వత్థామ మీఁదఁ । బడిన నాతఁడు వాఱఁ బ్రాణంబు నలసి.
అతనిసూతు రథంబు హరులఁ జెండాడి । ప్రతివీరతతి ఘోరభావుఁడై యతఁడు
భీమాస్త్రముల నేడుపెరిగినయట్లు । రోమాంచమైనట్లు రూపుచూపట్ట
గాంధారుఁ గెలకులఁ గాంచి యచ్చటికి । సంధించుకో, వాసి సంబంధు లెయిది
విపుల తేజులు సప్రవింశతి సంఖ్య । సృజతులు హతులైరి నీ పౌత్రువలన.
అతఁ డంత వీరనాతిరేకమున । గతికిఁ గాల్గెలు రాకయుఁ దీవ్రగతిని
1దడవి వసాతేయ దశకంబుఁ జదిపి, । కడగి కేకయ నప్రకంబును గెడపి,
2తుమురయ్యు నిందఱు దునుము వీడనఁగ । సమసియు నిందఱు చదుపువీడనఁగ

నలసినవారి హాస్యముగఁ బలుకుచును, | దెలిసి తాఁకనవారిఁ బ్రెవ్వనేయుచును
 జరియింపఁ, గదిసి దుశ్శాసనను కొడుకు | శరకోట్లునేయంగ సౌభద్రు నొడల
 నేసాయకము నాట నెఱుంగనిచోట, | నేసాయకము లేక యితఁడు సగ్గదను
 ఆతని రథసూత హయముల మెదుపఁ | జేత వాఁడును గద శీఘ్రులై గొనుచు
 జగతికి దాటి నిశ్చంక నవ్వరథుఁ | దగుచాయ నేయ నాతఁడు తప్పఁ గ్రుంగి
 పదపడి తా వ్రేసఁ; బ్రభువ, మీవాఁడు | గదకట్టె యొకవేటు కరమునఁ గొట్టె.
 పొనఁగ నేమనిచెప్పఁ బులి పేదపడినఁ | బనులవాఁ డెక్కునన్ పలు కొప్పుఁగాక
 సౌభద్రుఁ డెట్లు? దౌశ్శాసని యెట్లు? | వేధంగి రణమెట్లు? నిను మిట్లు పెనగి
 కాకమై నిద్రలు గదలెత్తి వైచి | తాఁక మేదిని వ్రాలి తవిలిరి మృతికి.
 భేరీరవంబులు జెరయ నవ్వేళఁ | శారవు లాచ్చిరి గగనంబు నూఁగ.
 నెత్తుటఁ బేస నీలాలకములు, | మొత్తులఁ జెదరిన ముత్యాలసామ్మ,
 వాలుగుండెలఁ బట్టి ప్రసన్న యురము, | లీలమై దొరగి వ్రాలిన కన్నఁగవయుఁ
 గలిగి విమాన భగ్నంబునఁ బడిన | కలికి వేలుపుఁ బోలె గాండీవికొడుకు.
 అట్లున్నగతికి భూతా క్రోశ మయ్యె; | జిట్టిరి విమతులనేనాధిపతులు.
 తరలు భూషా మణి తారలు చెదరఁ | దను రక్తరాగ సంఘ్యారాగసీమఁ (?)
 గ్రొన్నెలగతి వ్రాలు గొమరు సౌభద్రుఁ | గన్నారఁ జూచి పొక్కునివారు లేరు.
 కరిశైల నరనక్ర కరవాల మీన | హరిభంగ రుధిరాప్ప లమరు దుగ్ధాచ్ఛి
 యోగనిద్ర మురారి యున్నయట్లున్న | యీ గుణోత్తముఁ జూచి యడి లెట్లుగాదు?
 కూలిన యజితీనుఁగుల యార్తరవముఁ, | గాబువలె పాటు ఘనరక్తరవము,
 దివి నట్టలాడి మేదినిఁ బడు రవముఁ, | బవిలి యోధులు భీతిఁ బాతకరవము
 సౌభద్రుఁడున్నట్లు సమరమున్నట్లు | నాభూమిఁ దోపించె నాటోపమునను.
 అంత హాహాధ్వను లడర నామృతికిఁ | గాంతేయు నేసలు కదనంబు విడిచి
 తవిలి పాఞ్చిరి శోక దందహ్యమాన | వినశాత్ములై మిన్ను విఠిగివట్లగుచు.
 అంత సైంధవుఁ డుబ్బి యూర్వ నీసేన | నెంతయు సంతోష మిచుమడింపంగ
 నిక్కము తోడుగా నిలిచి ధగ్ధజుఁడు | చక్క నేనలఁ బిల్చి నన్నలు చేసి
 “ ఇనుఁడు గ్రుంకఁడు నిల్పుఁ డేల పాతెదరు? | మనకేల భయ మభిమత్యపాలునకు?
 వాడు పాండవులకు వాడిరా రివుల | వేడిఁ జెండాడి యావిధిఁ బడ్డ నేమి?
 వారార్చినును గెల్పువారము మనము; | చేరుఁ డిప్పుడె రాజుఁ జిక్కింత.” మనఁగ

దెలివి పాండవసేన తిరిగి మీసేనఁ | దలవడి పోరుచోఁ దవనుండు గుంకె,
క్రుంకినఁ బ్రాణేశుఁ 1 గూడఁ బ్రతీచి | కుంకుమ మాడెనాఁ గొమరొప్పె నందె.
హరియల్లుఁ డ్గి లేవాడిన భంగి | నగుఁజుఁ డంబుధిఁ గ్రుంక నఖిలభూతములుఁ
దలఁచి తారు శివారుతంబుల తోడ | 2 నెలుఁగు పుచ్చిన నూడ్కి నేతెంచె నపుడు,
నెత్తుటఁ దోఁగిన నేలయు నపుడు | లవ్వుక సలికిన లాగయ్యెఁ జూడ.
శవభక్షణము సేయు శకుని సిశాచ | రవములు లోక భైరవములై మెఱసె.
సరిసంతఁ దోషరోషంబులు శోడఁ | గురుపాండవుల సైనికులు వేలములకు
నడతెంచి సమర సన్నాహంబు లూడ్చి | యడలున సాంధ్యకృత్యము లొనరించి.

అభిమన్యుమృతికి ధర్మజుఁడు శోకించుట

రందు ధర్మజుఁ డాత్మ సధికశోకమునఁ | గుండుచు దొరల వీడ్కొలుపన మఱచి
యెంటి వస్తుముతోడ నుర్విఁ గూర్చుండి | కంట బొప్పములొక్కఁ గరుణవిస్ఫురణ
నూనిన వేడినిట్టూర్పులు నిగుడ | నూనునిఁ దలఁచి యర్జునుని దలంచి
మోము గదల్చి భీముఁడు మొదలైన | సామంతులకు లజ్జ జనియింపఁబల్కె :
“ ఒచ్చెమయ్యెఁ గుమారునొప్పించి మనము | వచ్చితి మచటఁ గావఁగ ననువు గాక
అది యెఱుంగక లోకు లాడుదు ; రింకఁ | గదన మేటికి ! రాజ్యకథయు నేమిటికి !
పోదుఁ దపంబుండఁ బుణ్యశ్రమముల ; | జోదులు వొండు మీ క్షోణుల కింక.
ఏమని యుత్తరంబిత్తు నజ్ఞునన ? | కామహాత్ముఁడు వచ్చి యభిమన్యు నడుగ ;
అల్లుని నడిగిన హాకి నేమందు ? | చెల్లఁబో ! యిదియు నేఁ జేసినకీడు.
ధరయేలుకాంక్షఁ బద్యవ్యూహమేను | జొరుమంటి బొల్లంబు చూడక నుతుని.
‘ వెరవునఁ జొరఁగాని వెడలిరానెఱుంగఁ | దెరు’ వని వాఁడాడఁ దెలియలేనైతి !
బెబ్బలికూస గోబ్రందంబుఁ జొచ్చు | గబ్బున వైరిచక్రముఁ జొచ్చి యొకఁడె
యెన్ని తేరులు గూల్చె ! నెండఱఁ గాల్చె ! | నెచ్చెడు వింటిమే యింతటివాని !
‘ చొరుము నీ వెంటనే చొచ్చెన’ మనఁగ | సరిగె నామాటకు నక్కటా ! నమ్మి.
ఏ చిన ముట్టడ నెంత నా కెమరు | చూచెనో ! యితరుండు చొరఁ డెవ్వఁ డందు.
తనయునిఁ జంపించు తలఁపునఁగాదె | యెసరంగ సైంధవు నొడ్డె విధాత !

స్వస్థుఁడొకఁడీ నేనెందుఁ జొత్తు! భగ్గునఁ బోవఁజో పాణవాయువులు!
 నచిత్త సప్తస్థి జలముల నైన | నించుక యాటునే యీశోకసహి!
 నామూత్రము కేట! నక్షత్రాంశ నచ్చి | యేమి గాఁగలవాఁడో! యిదినాకు చింత.
 లలితసూతుఁడనైన బోరామి తీర్పు | పురుషులత నుతునకా పుత్రశోకంబు!
 కిక్కనిఁ బెక్కఁడు యోధులు పొదివి | చక్కాడిరని విని శక్రనందనుఁడు
 కుంగుచుకొనర కులంబుఁ గూల్పుఁ; గూల్చినను | నరియైన మరణమే సౌభద్రునకును!”
 జనుచు మూర్ఛితుఁడైన నందఱుఁ బట్టి | జననాథుఁ డెల్చి యచ్చట నిల్వఁబెట్టి
 భాంకిగాఁ బల్కి; రచ్చటికి వ్యానుండు | సంశత సుఖకళా చతురుఁ డేతెంచి
 యనఁజే బూజనుండై పల్కుదొడఁగె: | “క్షితిప, యేమున్నది చింతింప నింత?
 తోడొప్పుండై చావు దొడరు జంతువుల; | కా చావు మఱియు మర్యాదతో రాదు;
 మున్నగునగుఁ చచ్చు ముత్రాత నిలుచు; | క్రమ్మరవ్వయుఁ జచ్చు గర్భస్థుఁ డుండు;
 బలనాతుఁ డిల్లు గుర్చులుఁడు చాకుండు; | నిల నధార్మికుఁ డుండు నిల్లు ధార్మికుండు.
 చావు తెంగును లేనె! సౌభద్రుఁ బోలు | చావురా; దిటు వైరిచక్రంబు వ్రాల్చి
 నరమ చంయుములకుఁ బ్రాపింపరాని | నిరుపమగతిఁ గాడె నీ పుత్రుఁ డేగె!
 శమియింపు తొల్లి నృంజయుఁడను రాజు | శమియించె నారదనయమి పలుక.
 వినిపించు నది నీకు విను యమశయ!” | అని శగ నా యితిహాసమ్ము చెప్పె:

చువర్ణనిష్ఠివి చరిత్ర

నృంజయుఁ డనునాఁడు శివునకుఁ దొల్లి | సంజాత భక్తితో సంతాన కాంక్షఁ
 దవముండు మెప్పించి తగ నిట్లు నడిగె: | ‘త్రిపురారి, పుత్రు శిర్వింపుము నాకు.
 నేటి వారి మల మూత్ర నిష్ఠివనముల | మెఱయు బంగార మిమ్మా దిన దినము;
 యె నాకు మర? మిన్న సిచ్చె నీశ్వరుండు; | పదపడి యతఁడట్టి పట్టిఁ బుట్టించె.
 చావీఁ బేరు మున్న నిష్ఠివి | నా నిచ్చి పెనుచుచు, నానాటఁ బసిఁడి
 కూడఁబెట్టి గడించి కోట్లగొలంది | యోడక బ్రదుకంగ, నోర్వలే కపుడు
 కను ముచ్చలించి దొంగలు వానిఁగొనుచు | నడవికిఁ బోయి యెయ్యనఁ బొట్టవచ్చి
 కాంచనం బుట బొడగానక పోవ | నంచిత భీతి నృంజయుఁడును వెదకి
 చరమున నుతొలఁగాంచి వాని దహించి | తన వీటి కరిగి యెంతయును జింతింప

నను బోలె నచటికి నారదుఁ డేగి : | “ ఓనురాజ, యేటికి వేగఁ జిత్తమున ?
పోయెడు పిండంబు పోవు నెప్పుడును ; | ఈయని కొలఁదులే యిటు జన్మస్థపులు.

ద్రోణ మహారాజ చరిత్ర

సంనర్తుండను మహానయమి నవన | సంవిధానంబులు నకలంబు నడవఁ,
బురుహూతముఖ్యులు బొందితో వచ్చి | చోయింపఁ గాఁ, దగుసామగ్రి మెఱయ
క్షీతిఁ బెక్కుఁగ్రతువులు చేసె మరుత్తు ; | అశుఁడు పోయెను గాఁ యనని నున్నాఁడె !
కనక పాతీన నక్రములతో న్రజి | పసివడి యేఁకుటఁ బసిడి వర్షింప
నర్థుల కయ్యర్థ మర్థి నిచ్చుచును | బార్థినముఖ్యుడై బహు పుణ్యసదుల
సనిశంబు నశ్వమేధాది యాగముల | నొనరించినట్టి సుహతోత్తుఁడున్నాఁడె !
కనకాశ్వములు వేయి కరులొక్కవేయి | కనకంబుతోఁ గన్యకలు నొకలక్ష
(గనక శృంగంబులుగల పశు కోటి) | యొనర విపుల కిచ్చి యొరంత ప్రాద్దు
సాంగంబుగాఁ జేసె సకల యజ్ఞములు | సంగుఁ డాత్మఁడు వోయె నవనిష్టే లేడు.
తే శైలదీవులఁ దిరిగిరా నెచట | వైరి మాత్రము లేక వాజివేయములు
భవుఁడు వెచ్చము నడువఁగఁ బెక్కుచేసి | కువలయ సురులకుఁ గోటికోట్లొచ్చి
యడిగిన నిజమాంసమైన నర్థులకుఁ | బుడికి యిచ్చిన శిబి బొంది నున్నాఁడె !
హరువిల్లు విఱచి మృగాక్షిక్తై పూని | శరనిధిఁ గట్టి రాక్షసరాజుఁ గొట్టి
విశ్వంబు శనరాజ్యవిధి నంబు గోర | నశ్వమేధ కఠంబు లంపేక్షఁ జేసి
బ్రదుక బ్రాహ్మణులకుఁ బదివేల కోట్లు | మొదవుల నిచ్చె రాముఁడు భువి నేడి ?
తాతలు గతిలేక తపసి శాపమున | భూతియై పడియున్నఁ బోయి యొక్కఁడును
మించినతపమున మిన్నేరు ధరకు | డించి మోక్షము సంఘటించె వారలకు ;
చేసె జన్మములెన్నో ; చెల్లఁబో ! నిట్లు | రాసి కెక్కిన భగీరథుఁ డున్నవాఁడె !
తను జేరి గగఁడ గంధర్వులు గొలున | ధనములఁ బ్రజనెల్లఁ దనయట్లు దనిపి
యన్న పర్వతముల నాజ్యపు నదుల | మన్నకాలము విమమండలిఁ దనిపి
వాసపుగతి నూఱు వాజివేయములు | చేసె గిలీఁపఁ డీక్షితి నున్న నాఁడె !
పురుహూతుకరమునఁ బుట్టునాజ్యంబు | సురభి చేపినపాలు జాఱి వర్ధిల్లి

యవనికి డిగ్గి యేకాతపత్రముగ | నవనియేలుచుఁ బెక్కు యాగముల్ చేసి
 న్యాయమార్గంబున నడపి భూప్రజలఁ | బోయె నా మాంధాత భువి నేడు గలఁడె!
 తొల్లి దేవాసుర తుములంబునందు | నెల్ల దైత్యుల గెల్చి యింద్రు మెప్పించి
 శుక్రుని యల్లుడై సుచరిత్రుఁ జారు | విక్రమాధ్యుల గులంబు వెలయించు నానిఁ
 బట్టిగాఁ గాంచె నేర్పడ దివ్యమహిమ; | నట్టి రాజు యయాతి యణగఁడా పుడమి!
 దానధర్మంబులు దగ వైరిజయము | నే నృపాలుని కంటె నెల్లగాఁ గలిగి
 దుర్వాసుశోనై నఁ దొడరి నశ్యమున | గర్హింపనోపి, చక్రము పనిసేయ,
 వారాసివలయిత వసుధ పాలించె | నారాజు నిలిచెనే! యంబరీషుండు;
 అరుణుని నడిగి ధర్మానక్తి గాంచి | ధరఁ గొంతక్షేత్రంబు తనపేరఁ బరగఁ
 గడఁగి ముప్పదియాఱు ఘన యోజనములు | నెడలుపు నిడపుగా వేడి గట్టింది
 యందు యాగముచేసె సయితవర్షములు | మ్రందకి మానెనే! మహి నట్టిగయుండు.
 అలర భార్యలు లక్ష, యందు నొక్కొక్క | వెలదికి వేపురు వేపురు సుతులు
 నట్టి గృహస్థుడై యఖిలయాగములు | పట్టిన ధనమిచ్చి పలుమాఱు చేసి
 నాకి వీడన విమానంబెక్కి తిరిగి | చాకుండ నేర్చెనే శశిబిందుడైన!
 విడువక యిరువది వేపురు వండఁ | బుడమిపై నిష్ఠాన్నములు ప్రజ కిడుచు
 ధృతి మమ్ముఁ దొలుత వధింపవే యనుచుఁ | బ్రతివశువును వచ్చి ప్రార్థింపఁ గ్రతువు
 రంతిదేవుండు చేసె రమణ నూజేడు | లంత రాజును నిత్యమై యున్న నాడె!
 కలభంబు శరభంబుఁ గంతిరవంబు | నులభంబుగాఁ బట్టి శూరత నెక్కి
 తపసులచే సర్వదమన నామంబు | నృపులు మెచ్చఁగఁ గాంచి నేల యేలుచును
 ధరఁ బెక్కువాజుమేధమ్ములు చేసి | భరతుఁ డంతటిరాజు పడకుండఁ డయ్యె.
 రమణ రథంబులురాఁ బోవవలసి | సమతలంబుగ నుర్విఁ జమదినరాజు
 గోరూపధారిణిఁ గుంభిరఁ బినుక | మేరువుఁ బనిచిన విహిరవతాసి
 తనపేరు పృథువుగా ధరణిలో మనిన | ఘనుండు పృథుండట్టి క్రతుకర్త వేడి?
 వేనరకయ గార్త వీర్యుని గెల్చి | రాసిననృపుల నిర్వది యొక్కమాఱు
 అడవి ధారుణి నాలుగంచులు గెలిచి | కడపలు నాభూమి కశ్యపుఁ జేర్చి
 రాజయోగ్య మహాధ్వరంబులు చేసి | యా జామదగ్నుండు నడఁగెనో లేదా!
 కావున నెంత మీ కనక నిష్ఠీవి! | భూవర, వగవకు బుద్ధి నాతనికి?
 అని చెప్ప నృంజయుం డాత్మఁ జిచ్చారి | ముని నంచినట్టివి మున్నును గలవు.

వీరధర్మమునఁ బ్రెన్పిస తనయునకు । వీర, ధర్మముగాను విను మిట్లు వగవ.
 తమ్ములుఁ దనయులు దండాధిపతులు । నెమ్మ జయ ప్రాప్తి నీకు నీగలరు.
 ఆనుఖంబు దలంపు మనుశాంతి.” ననిన । వ్యాసవాక్యంబుల వగలాటి నృపుఁడు
 కడుభక్తి ముని నంచి క్రమ్మఱ నాత్మ । వడఁకెఁ గవ్వడికై న వగఁ దలపోసి.
 అని సంజయుఁడు చెప్పి నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గథచల్లె నెఱిఁగింపు.” మనిన
 సాకేతజన మోక్షసరణి సోపాన ! । నాకలోక భయాపనయన ప్రవీణ !
 పరమ యోగానుద భరితాంతరంగ ! । స రమారమణి నిత్యసంస్తూయమాన !
 కనక నీతా యోగ కల్పితయాగ ! । జనకసృచాల రక్షాసిత చరణ ! (1)
 గుహదత్త నౌకానుకూల పిహార ! । బహు జన్మాశ్రిత తుంగ భక్తాంతరంగ !
 ఇది సదాశివ భక్త హితగుణాసక్త । సదయ స్వరూప కాశ్యపగోత్రదీవ
 శ్రుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర । మతి మద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
 విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగ ద్వితీయాశ్వాసమయ్యె.

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీ మందిరాకార, శీలితాకార, కోమలోత్పలధామ, కోసలరామ !
 వారిధి పూహంబు వడిజొచ్చి యగుర | వైరి వధించు దేవా ! చిత్తగింపు.
 జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు | మును వినిపించిన ముఖ్యమార్గమున
 సక్కభకుండు శౌనసాది సన్మనుల | కక్కభాసూత్ర మిట్లని చెప్పఁదొడఁగె :
 ఆరితి వ్యాసుని ననిచి తా నాత్మ | నారాజు పొగులుచున్నంత, సక్కడను
 అనికి వైరులుపిల్వ సరిగిన క్రీడి | వనజాపుం డపరాభి వ్రాలునంతకును
 ఎండినవనము దహించు పావకుని | చండిను సరిగి సంశప్తక కులము
 పొరిగొని శంఖంబు పూరించి యంత | హరితోడ భయచేష్ట సప్పు డిట్లనియె :

అర్జునుఁడు శిబిరంబునకు వచ్చునెడ దుర్నిమిత్తములఁగని కృష్ణునకెఱిగించుట

“దనుజారి, యేలొకో తలఁకె నుల్లంబు ! | అనిఁ బట్టునడఁడు గదా ధర్మసుతుఁడు !
 కడుఁగడు మనసునఁ గళవళంబయ్యె ; | పడఁడు గదా యొక్క పాండవుఁ డందు !
 అనయంబు నెడమకన్నదరెడి ; నేమి | వినఁ గల వారమో విషమపు వార్త !
 హరుల వేగమె తోలు.” మని వచ్చివచ్చి | సరస నొక్కట నిల్చి సంధ్యలు వార్చి
 కదలివచ్చుచుఁ దొల్లిగల పెంపు సొంపుఁ | జెదరి చేడ్వడియున్న శిబిరంబు చొచ్చి
 పలికెఁ బార్థుండు : “కృష్ణ, ప్రజలు నాతోడఁ | బలుక రిదేమొకో ! పగిలి చూచెదరు !
 ఏమొకో ! ఏణాదు లేమియుఁమ్రోయ ! | వేమొకో ! యభిమన్యుఁ డెదురుగ రాఁడు ;
 కొడుకులు కుశలులొకో ! చెప్పఁ గదవె ! | కడు నాత్మ చేవెట్టి కలఁచి నట్లయ్యె.”
 అని యిట్లు పనవుచు నధినాథు నగరు | వనజాక్షుతోఁ గూడ వానవి చొచ్చి
 యనఘ, మోసాల నొయ్యనఁ జేరుడిగ్గి | వనమాలి గొనిపోవ వణకుచుఁ బోయి,
 యొకచోట ధర్మజు నురుకాంతి చెదరి | సకల మంత్రులుఁ గొల్ప సభనున్నవాని
 పీక్షించి, యచోట వెదకియు సుతుని | పీక్షింపలేక నివ్వెఱఁగండి యందు
 నడుగులు తొట్రిల్ల సంగంబు వదల | నొడలు చెమర్చ నయ్యోధులఁ జూచి
 “యేను మీ దైన్యంబు నిండభిమన్యుఁ | గానిని శూన్యంబుఁ గాంచి పొక్కెదను ;

ఎక్కడబోయె వాడెందు బొమ్మంటి ? రక్కట ! చూపరే యభిమన్యుగొడుకు ;
అలుక బద్ధ వూహమాచార్యుడొడ్డ ! మెలగి యెక్కసం జూప మీచేతగాక
మితచెడఁ ద్రొక్కెను మీ రాజ్య కాంక్ష ! సతని బొమ్మనరుగదా ! యందుమీఁద
శిశువు సౌరాజి జొచ్చిన ప్రౌఢ గాఁడు . నశమె యొక్కనికి నైవైరుల గెల్వ ?
వినియె నాచేతఁ బ్రవేశింప ననువు . వినఁ డందు నిర్లభ విడు తొల్లి .

కొఱ దీచి మహి వీడు గూలనిమ్మనుచు . దక్షిణి త్రోవరుగదా దాయల చేత ?
చొచ్చి మీ రొకరైనఁ జట్టును లేక ! ప్రచ్చి వైరుల వ్రాల్చి వ్రాల్చి చేనొవ్వ
నడరి కౌరవుల యగ్గాయ యుద్ధమునఁ . బడఁడుగదా పరాదఁ బ్రాణంబు లేగ ?
సాత్యకి యుండి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డుండి . ప్రత్యక్ష మనిలక పాంచాలు రుండి
విరటుఁడాదిగ నుండి వేపురునుండి . యరుదార రక్షింపరైతిరి నుతుని .

భోగకాలమున రాఁ బోఁ గొన్న ఋణము . నీగువాఁడు నృపాజ్ఞ నెఱపుగాకేమి ?
ఆతని కొఱకుఁ గారైతిరి మీరు ; . చేతి యస్త్రములేమి శృంగారమునకొ !
ఒక్కడైన నందు నయ్యొడ్డున కేగ . రక్కట ! మీ సంక గాభ్యాసంబు లేల ?
కాట కోటీల ? నిక్కడ మిమ్ము నమ్మి . పోటాన బోయితఁ బుత్రుఁ గోల్పడితి ;
అపకీర్తి తెచ్చెనో ? యటుగాక కొంత . రిపుల నాజని సంహరించెనో మించి ?
ఒకఁడు విల్లొకఁడు తే రొకఁడు రథ్యములు . నొకఁడు సారథి మఱియొక్కఁడు జోడు
నీ భంగి ద్రుంచిన నెఱుంగము గాక . సౌభద్రుఁ డొకినిచే నమయునే యనిని !
ఆ యుగ్రమైన కర్మారంభ వేళ . దాయ లేగలనని తలఁచకుండుమరే !
అభిమన్యు సతిధన్యు నభిమాన చూన్యు . నిభువన సౌజన్య దీపతా చూన్యు
గొడుకుగా నను బెట్టుకొన నేలయిచ్చు . గడు కృపమాలిన కష్టదైవంబు .”
అని వాని తలకిట్టు సతని రూపంబు . వినియంబుఁ దలపోసి విజయుండు మఱియు :
“ ఓ వశవరస ! యోవై రిమధన ! . ఓ విష్ణుసమశౌర్య ! యో చూనధుర్య !
ఓ కన్వడిప్రాణ ! యోజగత్త్రాణ ! . ఓ కుమారోత్తంస ! ఓ యనవయ్య !
ఎన్నఁడు పొడగాంతు నే నింక నిన్ను ? . ఎన్నఁడు నీసేవ కేఁ బాత్రమగుదు ?
భద్ర, సుభద్ర నీ పడిన పాటులకు . విద్రుమాధరి యెంత వేగ నున్నదియో !”
అని చదికిలబడి యతఁడు ధగ్గజని . గనుగొని గద్గదకంఠుడై పలికె :

“హితమతి నీకుఁగా నెచ్చోటఁ గూలె? నుతుఁడు నా కచ్చోటు చూపింపుమయ్య! ఆ మేను విడిచి యెట్లరిగెనో ప్రాణ! మేనుని బాలుండు నెడలెనో మేను! జగమెల్ల వెలిగించి చరమాట్లఁ బడిన | భగఁ బోలకుండునే విడిచి నా నుతుఁడు! ఏడు దీవుల ముంచి యీడిన వార్ధి | జాడ నుండకయున్న సౌభద్రుఁ డడఁగి! తను ధూళి దుడుతు మ స్తకము మూర్కొందు | నెనయఁ గొగిటఁ జేర్తు నెఱిగింపవయ్య. ఇంతముట్టడ నాకు నెఱిగింపవైతి! పంతమే? నే వచ్చి పాపుదు నెగులు; అన్యాయ మన్యాయ మనుమాట యపుడు | సైన్యంబులో మ్రోసె శౌరి యాలింప; ఏను విన్నాడ; నేఁ డిచట అంతయ్యె; | రానైతి నకట! నా రణకాంక్షకాల.” అని వేడి నిట్టూర్పు లందంద నిగుడఁ | గినుక నూజకయున్న క్రీడి నెవ్వరును

కృష్ణుఁ డర్జునునకు శోకోపశమనంబుగఁ బలుకుట

బలుక భీతిలియున్నఁ, బుద్ధాక్షుఁ డొయ్యఁ |
బలికె నిట్లని “నీకుఁ బాడియే క్రీడి! నిలుము దుఃఖంపకు నీ సహోదరులు
తగ్గుదు రింతకుఁ దగు మాటలాడు; | మగ్గలికయు లావులన్నియు సమయు.
చా వనవచ్చునే సౌభద్రు చావు! | వేవేగ వెలితిగా వేసె శాత్రవుల
ఆయుధజీవులమగు నున కింకఁ | జేయనున్నదె చింత! చెప్పకు మింత.
తన్ను బోలినవారు తమ్ములు చావ | నెన్నునే కురురాజు? హితమేమి లేదో?
మరణ మెచ్చట లేదు? మనము తప్పితిమె? | పరిశాంతి నొందుము పగచూచుకొనుము.”
అనినఁ దమ్ములఁ జూచి యన్నలఁ జూచి | యనిమిషే¹నకుమారుఁ¹డాపులఁ జూచి:
“వివవలె జెప్పరే! విమతు లప్పీరు | సరిలోన నిుగిన యా ప్రకారంబు;
తమకు నున్నదిగదా! తగినలా.” గనిన | మనునూతి యశని కిట్లని చెప్పఁ దొడఁగె:

అమభిన్నుఁడు గూలిన తెఱఁగు ధర్మరాజర్జునున కెఱిగించుట

“సంతప్తుల నీవు సాధింపఁ బోవ, | సంతయింపుచు మేము సమరార్థి గడిసి
యలిగి సద్గుహ్యహ మాచార్యుఁ డొడ్డఁ | దలపడి యేము విచారంపలేక
వలఁ జిక్కువడియు నవ్వల నభినున్యు | బిలిచి గూ వ్యాపూబు భేరింపవయ్య

నీవు చించిన వెంట నిఖిలయోధులము । వేవేగ వత్తుము విరివిగా. ననిన
 'చొరగగాని వెడలెడి చొప్పు నే నెఱుంగ । సరనాథ, యత్తున ననుజూడు' మనుచు
 నా మొగ్గురము చొచ్చె సశర; డేను నతని । నేమఱకెక్కుచో, నెదుట సైంధవుడు
 మమ్ము నిందఱ నాగె మాచటి దాఱ; । వమ్మెరి చొరలెల్ల నానితోఁ బెనగి;
 నిను దప్ప నొకనాఁడు నిఖిలపాండవుల । నని గెల్వ వానికి హరుఁ డిచ్చె వరము.
 ఆభంగిన సహాయమైనఁ గైకొనక । సౌభద్రుఁ డా నైరిచక్రంబుఁ జొచ్చి
 మాణిక్యకుండల మణిను స్తకముల । క్షోణికి భారంబు శోభిల్లఁ గప్పి,
 గురు కృప శల శల్య గురుపుత్ర కర్ణ । కురు సృపాలుర నొక్కకోలకుఁ దెచ్చి,
 యక్షణాంతకులను నట బృహద్రులుని । ఆ క్షితిఁ జంపి వసాతి ఖండించి,
 దొరఁగొని మఱియు యోధుల వ్రాల్చి వ్రాల్చి । పరవీరబలము కోపానకుఁ దెచ్చి,
 లక్కణు నటు చంపి రమణమైఁ బోర । నక్కరువరుల నుక్కణఁది యెఱంపఁ,
 దగిలి యన్యాయ యుద్ధంబున సంతఁ । బగతు రొక్కనిఁ దన్నుఁ బలువురు పొదివి
 యొకఁడు విల్లొకఁడుతే రొకఁడు రథ్యములు । నొకఁడు నూతుని గాఁగ నొక్కట నఱకి
 యలయింప, దుశ్శాసనాత్మజుఁ డంతఁ । దలపడి పోర, గదాయుద్ధమునను
 బెరసి యాతనిఁ దోడఁ నీనుఁగుఁజేసి । ధర వ్రాలె నేడు సీతనయుఁ డేమందు!"
 అని చెప్ప నిజనుగా నాత్మజుచావు । విని యర్జునుఁడు శోకవివశుఁడై పడినఁ
 బట్టి యెత్తిరి శౌరి పాండుతనూజు. । లట్టిచో నరుఁ డంత నా మూర్ఖుఁ దెలిసి
 సైంధవుఁ దలఁచి నిశ్శాసన వివర్ణ । బంధురముఖ కోపపాటలచ్చాయ
 బామముడి సక్రించి పువ్యగాగముల । క్రమమునఁ గన్నులు కడుజేవురింప
 మేను చెనుర్ప నమ్మెయి నామగఱచి । నేనాధిపులఁ జూచి నేనలఁ జూచి
 పలికె నిట్లని : "నేడు పాండవోత్తములఁ । జలముతో నాగిన సైంధవు శిరము
 నినుఁ డస్త్రసిరి యెల్లి యొక్కకమున్న । తునుముచు ధర్మపుత్రునై న విమవ.
 లీల సీగతిఁ గున్యలేకుంటి నేరఁ । గాలుదు నగ్నిలో గాండివయుతము;
 వేడనీ యభయంబు ఏఱుని దండ, । తేరనీ (?) యటుగాక త్రిపురారిఁ గోరి,
 విధిమాటు దూఱన వీని నధింతు; । బుధులు మెచ్చుగఁ దీర్తుఁ బూను ప్రతిజ్ఞ.
 ఇంతకుఁ దప్పిస నే మద్యపాయి । సంతఁ బోవక బ్రహ్మహత్యా విధాయి,
 గుతలంబు రోసిన గురుతల్పశాయి, । గత లేల మఱి నేను గాంచనస్తేయి,
 నలర బ్రాహ్మణ కత్తు నన్నట్టి దీక । పలుమాటు ద్రిప్పిన పాపిష్ఠి నగును,"

అది గాంధీనము నుండి నతడు పొంది | ఘన దేవదత్త శంఖంబు పూరించె;
హా మొత్తై కిజితము పొందజన్మ; | మరయ భేరులు మ్రోసె; నాసేన యార్చె.
అప్పుడు ప్రోధాగ్ని కణంబు తోకాగ్ని | దెప్పిటి నగుడున్న తెలివి యెరింగి
మాటలి పలుకు : “నన్నుహానీయకము | కారవ హృదయంబు కాను నింతకును;
శల యేగుపట్టు నింతకు సైంధవునకు; | గెలుతు గాండివి, నీకుఁ గృష్ణంబు గలండు.”
అనియె కక్కడ సంత నానుహాస్యములు | విని కౌరవులు వీపు విడిగినట్లగుచు
నెప్పుడు నెన్నుకొని యిటు బాధు లనుచు | డెన్నగ వణకుచుండిరి బిట్టు వగచి.

అట్లునుని ప్రతిజ్ఞకుఁ దల్లడనచి సైంధవుఁడు దుర్యోధనునితోఁ జెప్పికొనుట

బాగుగా నగు డట్లు పుట్టి ప్రతిన | వేగుల వారిచే విని సైంధవుఁడు
గొలుపు విన్నకమున్న కుగురాజుఁ గాంచి | తలఁకునఁ బాదపద్మములకు నెఱిగి
చింతచే నుల్లులు చెదర నిట్లనియె | * (సంత : “నే నొక్కడనా యభిమన్యు
సంత ముందిరిని యని! లేకె యొకలు! | కొంతగానఁడు క్రిడి కోపించె నుఱక;
భూతలాపివ, పొద్దు పోవకమున్న) | నా తల యెల్లి దున్నగ బాసపూనె!
తుమను లేకుండిన దొరల్లెఁ జూడ | విను మగ్నిఁ బడునట! విల్లును చాను.
(ఆ నొకపత్ని : పక్షును నాగి) | భూనాథ, రక్షింపఁ బోలునె నన్ను!
గురు కృష్ణ కృష్ణ బాహుళకు శబ్దము | గురుపుత్రునకుఁ గావఁగూడుఁ గూడినను;
రణముఖంబుఁ నన్నురాదు నీదొరల; | గణుతింతునే వీరి గాండివి మొదల!
నా పోయెద నెల్లి బహుభాష శేల? | పాటిన మఱి వెంటబడరు పాండవులు.”
అని నాథుఁడు కన్న : “యశ్లేల! చేను | ననుజాలు నేన నీ కడ్డమయ్యెదము,
ఒకనాఁడు కడితిని మొకల కిందఱము? | అకట! నమ్మువు మమ్ము సతి భీతిమహిమ;
నోరాశీ మోకీః బ్రాదు గ్రుంకించి | వీరు డగ్గిఁ జొరంగ వీక్షింత మెల్లి.”
అది వారిఁ గొనిపోయి మాచాన్యమ్రోల | జనవతి నిలిపి వానవిగాన తెలిపి
‘నావచ్చునె వీరి గలవజ? | యనిన | నావీరుఁ : “డగియెంత! యట్ల చేయుదము;
నావానితోఁ గ్రీడి నాక్రిందల | వ్రూహంబు పన్ని యందునుతము వీని.”
అది మ్రొక్కుని నాచి : “యక్కటా! నీవు | చరియెదనంటేల సమరంబు విడిచి;
చదివెల శత్రులు; యన్లులులు చేరితిని; | తుది నాజి బంటవై తునియుట కీడె?

* మొదలముఠా : పుట్టు కిది. మూ. : * మందలీకృతము గ్రంథపాతపూరణము.

చచ్చుట యిష్టంబు చాకుంటె కష్టము. మెచ్చోట నృపులకు నిద్దయుద్ధమున;
 కలంగకు; పట్లయుగం గాతుము నిన్ను; | మలంగక నా వింటిమాటను నుండు;
 తెగి పొడుతును. తేవు తివుట బాండవుల; | నగపడమియుఁ జూచి నారెయు నప్పెడిని
 నమ్మిపొ." మృనిన సైంధవు చింత దీతె | రన్నుని కొనిపోయె గానాజు తిరుగ.
 నరనాథ, నేనాని నరపతి యతని | దిరము కొల్లుట గాంచెఁ దెలిసి నీపజయు.
 అట ధర్మజుఁడు శౌరి యనుజులుఁ దక్క | భటులు వీడ్కొలుపుచోఁ బన్ననాథుండు
 నరుజూచి యిట్లుఁ: "నాయనూ నీకు! | పరుల ప్రేరేక్షులగక ప్రతి న పట్టితివి!
 ఏ వింటి, సైంధవుఁ డిపుడు నీ ప్రతి న | వేవులవారిచే విని భీతి బోయి
 రారాజుతోఁ జెప్పి 'రణములో బాగు | నేరాజు గలఁ డావ! నే బోదా డాగఁ;
 జానోప' ననిన విచారించి యతఁడు | నేనాధిపతి కది చెప్పిన నతఁడు:
 "చేగిపో నేటికి సింధురాజునకు? | అంగాధిపతి గల్గ నకట నే గల్గ
 నీవుఁ దమ్ములుఁ గల్గ నిఖిలంబు గల్గ; | ఆచల నరుఁడేమి యనమనోచనుఁడె!
 రచయింతు నగునకు రారానియొడ్డు; | పచరింతు నా బాణపాండిత్య మెల్లి.
 అనిన భూపతి నమ్మె నాతండు నమ్మె | ననయంబు భటు లార్చి రా సంభ్రమమున.
 (కలన సైంధవుఁ గావఁ గావించి యొడ్డు) | నిలువరింపఁగ నోపు నిన్ను ద్రోణుండు.
 కడఁక నేల ప్రతిజ్ఞ గడవఁ బల్కితివి? |
 సకల యోధులు చావ సైంధవుఁ జూప; | రొకనాట నిందల నోర్రు నీ వశమె?
 కలదు విచారింపఁ గార్యాంశ." మనిన | నలుక నప్పుడు క్రీడి హరిణుని పలికె:
 "పట్టిచచ్చిన కిన్నె బట్టితిఁ బ్రతిస; | పట్టి పల్లార్చక ప్రభువ, చెల్లింతు
 వారి నే నెఱుంగును; నారును నాడు | ఘోరాజివన యెఱుంగును; రింత యింతఁ
 బూని యుపేక్షింపఁ బోదురు గాక; | ఏను గల్గఁగ నిల్గనిత్తునె వాని?
 శక్రాదు లిచ్చిన శరము లెన్నటికి? | చక్రి నీతోఁజేయు నఖ్య మెన్నటికి?
 విను ద్రోణుఁడిచ్చిన విద్య యెన్నటికి? | అశుఁడు డిచ్చిన తేరు హులు నెన్నటికి?
 ఈ చరాచర మెల్ల నెత్తివచ్చినను | నీచు సైంధవుఁ డ్రుంతు నీ రూన యెల్లి.
 నను నుద్ధరించు యత్నంబునఁ గాదె | మనను చూచితి." పని మఱియు నుద్బునుఁడు
 "భారపురణ మెల్లి; పని చాలగలదు; | నీరజోదర, నీవు నిద్రింపఁ జరుము.
 ద్రాపదియును నుభద్రయు నుత్తరయును | ఈ పాపవార్తకు నెంత వేగెదరొ!
 పచ్చియున్నా రిందు వారిశోకములు | చెచ్చెర మాన్పవే శీఘ్రుంబెపోయి."

అని వీశుకొలిపిన సతఁడు లోపలికిఁ | జనుదెంచె బాండవసతుల నూరార్చు,
అందులోన సుభద్ర యధికశోకమునఁ | గుందుచు మోము వక్షము మోచుకొనుచు,
“మను నిభ, నాయభిమన్యుకుమార ! | నినుఁ బుత్తుఁగాఁ గాంచి నీ ప్రోవు గుడువఁ
గోరుదు నాకోర్కి కుఱుచాయె నిట్లు ; | ఘోరాజఁ గూలితి గురుశౌర్య తగునె !
వెడలి రానేరవు విజయుండు లేడు | కొడుక, ధర్మమె మన్నిగొను మొన నొఱగ.
పరఁగ ధర్మజుఁ డుండె బవనజుఁ డుండె | జోరుమని పంచిరే ! సుతుండ, నిన్నందు ;
అనదఁ జేసితి నన్ను నారడిఁబుచ్చి | తనఘ, యెక్కడఁజొత్తు ? నడలఁబాలైతి.
మురవైరి నిన్నును మును విప్రసుతులఁ | దిరుగఁ దెచ్చినమాడ్కిఁ దేడొకొ మాకు !”
అనుచు వాపోయిన, సశ్రుపూరములు | తనకును జనియింప దామోదరుండు :

కృష్ణుండు సుభద్ర నూరార్చుట

“ఎలనాగ, యేడ్వకు మెల్లి సైంధవుని | తలఁద్రొక్కి నీల్లాడు తాపశాంతికిని.
వానవాత్మజుఁ డెల్లి వాని వధింప | బాస పూనినవాడు పగలింటిలోన,
వీరపత్ని వి నీవు వీరమాతవును | ఘోరాజఁ బడిన కొడుకున కేడ్వఁదగునె !
ఉత్తమగతికేఁగె నుత్తముఁ డతఁడు ; | ఉత్తర నూరార్చు ముకుపుఁదాపదినీ.”
అని పెక్కుభంగుల నబల నూరార్చి | చనుదేర నంత నజాతశత్రుండు
హరి ననుజుల నంచి యభ్యంతరమున | కరిగె ; నప్పుడు వోయె హరి క్రీడిఁ గూడి,
పోయి యాతనియింటఁ బుణ్యసీమమున | (*నాయత దర్శశయ్యను రచియించి
నరవిని గంధపుష్పములఁ గై నేసి | పోరిఁగొన నాయుధంబులనెల్ల నునిచి
యిందుండి యభవు నర్చింపు మీవనుచుఁ | బొందికఁ బల్కి భూభుజుడు సృష్టితీ
సావధానములతో వై వార్షణముగఁ | గావించు పూజలఁ గైకొని యలరి
యాయుధహస్తల నట నుండఁ బనిచి | పోయెద సుఖనిద్ర పొందుమీరాత్రి.”
యని పల్కి శౌరి నిజానానమునకుఁ) | జనుచు దారుకుండను సారథిఁ దలచి

అర్జునుఁడప్రతిజ్ఞఁగూర్చి కృష్ణుండు దారుకునితోఁ జెప్పట

రప్పించి వాని గారాముతోఁ బలికె : | “ఇప్పార్థ ప్రతి నయె ట్లిడేరనేర్చు ;
దొరలు సామాన్యలే ద్రోణాదులందు ! | ధరఁ గూల్పవశమె యిందఱ నొక్కనాఁట !

అట్లు సేయకయున్న సన్నిలోఁ బడుట ! ఎట్లు గాఁగలవాడో యిటమీఁదఁ గ్రీడి !
 ధను రక్త్రు హేతి పతాకలతోడ | మనతేరు గొనితెమ్ము మఱవక రేపు.
 ఆజి నే బాంచజన్యం బొత్తివపుడు | ఆజాడ తేరుదెన్నుని నీకు సన్న.
 నరుఁ డితరుఁడుగాఁడు నాలోన సగము ; | శరమువట్టని బాస చాలు నాకెల్లి.
 తమ్ముడు నీవును ద్వారదేశమున | నిమ్ముల నిటునిల్వఁ డిలుచొచ్చి నత్తు.”
 అనిన సూతుఁడు వల్కుఁ : “నల్లెల దేవ ! | అని నిన్ను శోధింపఁ డర్జునుఁ డుండి ;
 కలుపింపనొల్లఁడు గాక నీమఱుది | వలె నన్నఁ ద్రిజగముల్ వానికి నెదురె !
 తెచ్చెద నేనును దేవాజ్ఞఁ దేరు ; | వచ్చెద శంఖరావము నీవుసేయ.”
 అని పల్కి దారుకుఁ డచొచ్చు నిల్వఁ , | గనకగేహముచొచ్చి గరుడవాహనుఁడు
 జన్వన లుచితోపచారముల్ సేయఁ | బవ్వళించియు వేగ వడి మేలుకాంచఁ
 బాండవహిత మెన్నుపరిపాటి ; నచట | గాండివి కనుమూసి కలయిట్లుగాంచె :

కలలో నర్జునుఁడు కృష్ణనితోఁగూడి కైలాసమున కేగుట

తనునిట హరిచేరి, “ధవళాశ్వ, లెమ్ము | చనుదెమ్ము పోదము శంభునిఁ గాన.
 జతసంబుగా నింక శంభునివలన | నతఁడు మున్నిచ్చిన యా పాశుపతము
 స్థానకముష్టిసంధానంబు లెఱుంగ ; | మానక యదిగాని చుడువదు వాని.”
 అనిచెప్పి వలకేల నాతనిఁ గొనుచు | వినువీధి నతఁడేగి వృషభాంకుపురముఁ
 జొచ్చి యావేల్పు తేజోమయగృహముఁ | జొచ్చి యిర్వరుఁ బోయి శూలికి నెఱిగి
 యాగమగతిఁ గొనియాడ, నమ్మునుల | యాగమనము తెఱంగూహరుఁ డెఱింగి :
 “నుత నరనారాయణులఁ బూర్వమునుల | వితతపుణ్యుల మిమ్ము వీక్షింపఁగలిగె ;
 భూవలయంబునఁ బుట్టి యిర్వరును | దేవకార్యము నిట్లు దీర్చుచున్నారు ;
 రయమొప్పుఁ గంటి మీరాకకఁ గతము ; | జయము మీకబ్బు విచారంబు వలదు ;
 ఉల్ల కొలంకులో నున్నవి వోయి | విల్లు సయ్యమ్ములు వేగ తెం.” డనిన
 నందిరువురుఁ బోయి యా మఱువునను | దండశూకాకృతిఁ దలఁకక చూచి
 దివ్యాస్త్రమహిమగాఁ దెలిసియు వెఱచి | భవ్యమంత్రంబులఁ బ్రస్తుతి చేసి
 యమ్మును విల్లునై యవి గానఁబడిన | నెమ్మిఁ దెచ్చిరి ఫాలనేత్రు సన్నిధికి.
 అప్పుడు శిశుమ్రోల నటమున్నెయున్న | యొప్పుల నటుకూపుఁ డొక్కఁడు తేచి
 యావిల్లు మోపెట్టి యస్త్రముల్ దొడిగి | వేవేగఁ దివియ, నవ్విధమెల్ల నెఱిగి

నరుడు నేరిచె; సంశ సందీర్శుడలరి | శరమంశ్ర మశనికి జతనంబుచేసి
తానంత హరికి నాశించు సమర్పించి | మానిత నవపుష్పమాలిక యిచ్చి
యనిచిన, నచ్చాన ముహూర్తంబెట్టి | ననిచినభక్తి నన్నాభున కెఱిగి
యుడువీధి నిరువురు నొడవ్వున వచ్చి | ధరణి వ్రాలినయట్లు తగఁ గలఁగాంచి
పులకితదేహుండై బోరసఁ దెలిసి | శలఁపునఁ దమకించి దాయఁ దలంచి
కోపింప, నతనిఁ గన్గొన నెఱిపుట్టె; | రూపింప నపుడు తూర్పున నెఱిపుట్టె.
కెంజాయ యిట్లు వ్రాదిన సంగఁగించి | గంజాపుఁ డుగయాద్రెఁ గదియునంతకును
శుభగానముల ధర్మసుతుఁడు మేల్కొంది | యభినవజనముల నభిషేకమాడి,
ధౌత మంగళ పరిధానంబు గట్టి, | నూతనభక్తి భానున కర్పమిచ్చి,
జవహోమ దేవతార్చన ధర్మనియతు | లుపచరించి నిజాంగమొప్పుఁ గై నేసి,
ఘన వేతపాస్త్రుల కలఁతఘోషముల | వినుచు నిజాస్థానవేదికి వెడలి,
యుదయాద్రె నెక్కిన యుడురాజు పోలఁ | గదిసి మాణిక్యపు గద్దియ యెక్కి
యన్నచో, హఠవచ్చి యుచితాననమున | నన్న రేండుఁడు చూప నాసీనుడయ్యె.
పాంచాల మాత్యైవిది బాంధవోత్తములు | నంచిత సైన్యలై చనుదెంచి కనిరి;
వడముడి కవలతో వచ్చెనచ్చటికి; | కొడుకులు వచ్చిరి కొలువెల్ల నిండ.
నరుడంత వచ్చి ప్రణామంబు నేయఁ | గరమున నశని నగ్రజుండు లేనెత్తి
విజయివి గన్మని చినయొక్కఁ బలుక | విజయుండుఁ గూర్పుండె వెన్నుని వెనుక.
అద్ధర్మసుతుఁడంత హరిఁ జూచి పలికె: | “ఉద్ధరింపుము మమ్మ యుద్ధార్ణవమున;
భయమేది గాండీవి చట్టిన వ్రతిన | నియతిమై నింపింప నీది భారంబు.
రమణఁ గ్రీడికిఁ జొరరాని మొడ్డనను | నమకట్టి రణభూమి శరమునఁ గట్టి
యాయత్తవశిచరాఁ డాచార్యుఁ.” డనిన | నాయెడ నిశ్చంక నతఁడప్పడనియె:
“నరుని ప్రతిజ్ఞను నాథ, భీతిలకు; | గుగుని యత్నము వెఱగొలుపున మచకు!
కలశజకలితచూ కొరంబలము | కలయఁ బాడెడువేళఁ గనుఁగొందు మమ్ము.
నాచెయి మోయ గలంబైన సయ్యె | కే చెలియలిభర్త నేల యేమును?”
అని శౌరి యాశిస, సంశ సుష్టునుడు | తన కన్న కలయు నందఱు వివఁజెప్ప
జయము నత్వంబని సైనిక లార్చి | రయ మొప్పుఁ గగలిరి రాజంప ననికి.

శ్రేవేయ సహితులై శౌరి సార్థులును । మానవాధిపతులు నుత మొప్ప మొక్కి-
యతఁడంప నాజకి నరుగుచు నింద్ర । సుతునిల్లు సొచ్చి యచ్చొటు రథమునకు
బోరన బహువిధపూజ గావించి । భూరి ప్రదక్షిణంబుగ నచ్చి మొక్కి-
యొక్కిరి ; సాత్యకి యిగ్రజు నెనుగి । నొక్కట శస్త్రాస్త్ర యుక్తుడై యుండె.
రథియనునతి సంత రథము కృష్ణుడు । ప్రథమ భూమికే చోలుచాటి కిరీటి
తిరిగి సాత్యకి జూచి, “ధీర, నీ వింక । మరలుము నృపుఁగాన నున కవశ్యంబు ;
అతని బట్టెదనన్న యాచార్యుఁడవతి । నుతి మఱచుట గాదు మనతమకమున,
రాజురక్షయు సింధురాజు శిక్షయును । ఓజ నేడెన్ని నొక్కరూపంబు.”

ద్రోణుని నాల్గవనాటి సమరము

అనిన సాతఁడు వోయె ; నట ద్రోణుడంత । ననుపను నీనాసహాయుడై కదలి
శ్వేత ధాతాంబర సితవరోష్ణీమ । ధాతు నూతన రథ్య ధనశ వగ్గములు
రక్త వేనిధ్వజ రణభీమ చాప । ముక్తా సితచ్ఛత్రములు దనకమర
బలముల మెలగి యేర్పఱచి యేర్పఱచి । పలికె నిట్లని భీతివాయ సైంధవుని :
“విను నీవు కృపుఁ గర్ణ వృష సేను శల్కుఁ । బానక సశ్వతామ భూరిశ్రవనుని
నొద్దఁ బెట్టుకయుండు ; మొకలక్షహనుమఁ, । లద్దెనఁ బదిలక్ష లర్థి గాల్బలము,
వినుము ముప్పదివేల వీరులు రథికు । లెనయఁ బదేనువే లిభములు గొలువఁ
గలయ నేదీర్చు మొగ్గరమున కవలఁ । దలకక యోజనత్రయమును నిలుము.
సీతలఁ జూపకు నేడంతనట్టు ; । చూశము ననుడఁటి చొచ్చు కన్నడిని !”
అనుటయు మేలే యాసేనఁ గొనుచు । జసియె రాధే నూరి సహితుడై యతఁడు.
శకిట రాక్షసవైరి నఖుడు రాగోశు । శకిట హుయచ నిటఁ జూపిల్చుకుండు
నిగునది నాలుగు నీరైదు శ్రోను । లగయ నిమ్మచు నెడలై ముండఁ బన్ని,
యందుఁ బద్మవ్యూహ మచిరార్థిని । నందమై లోపల నుచు గాఢపన్ని,
చెనసి యూలోనుండి సేనముఖమును । మొనము సూచి వ్యూహమును సంఘటించి,
మునుకొని యా సూచిమొన గృతవగ్గ, । ఘనుఁ డతనికి వెనకఁ గాంభోజగాజు,
దగు మూలబలముతోఁ దమ్ములతోడ । సిగిడి సౌబలుతోడ స్పృశుని నవ్వెనుక

యొక్కటఁ ద్రెవ్విం యోధకంఠముల | నిక్కి నెత్తురు నింగి నీలిమఁ గడఁగ,
 లీల సౌభద్రుఁ గూల్చిన యల్కఁబోలె | నోలిఁ బెక్కమ్ము లొక్కొక్కనిఁ బొదువ
 గాండీవి లయకాల కాలుఁడై మఱియుఁ | జండిమఁ దను గవ్వు శత్రుల చేతి
 శరపంజరంబులుఁ జక్రమండలముఁ | బరిఘ ప్రవాహంబుఁ బ్రాస సంచయము
 ససమ గదావ్యూహ మసివత్రసము | ముసల ముద్గరముల మొత్తంబుఁ జదిపి
 యతని సైన్యము నిమిషార్థమాత్రమున | క్షితిమిఁదఁ బడనేసి చెలఁగి యగ్గలిక
 మర్శవర్మంబులు మఱి త్రెవ్వనేయ | దుర్మర్షణుఁడు పాతె ద్రోణుని కడకు.
 అంత వేగంబుతో నరుడెంచునరుని | దంతావళంబుల తఱచుతో వచ్చి
 యుపరాజు తాఁకిన యుద్ధమయ్యెడను | దివిజ భీకరమయ్యె దేవ, యేమందు!
 మూరుత హయముక్త మాంసపంకముల (?) | వారణంబులు గ్రుంగ వానిపైనుండి
 కీలూడి రథములు కెడయ నమ్మాదఁ | గాలుబంటులు దాటి కడిమినేయుదురు,
 ఒంటివాడని మొననొనర నానాన | గెంటుక చొచ్చి యాక్రియ సేసి యేసి
 |

హరిమిఁద హరులపై నట హరిమిఁద | నరదంబుమిఁద నిజాంగంబు మిఁదఁ
 బడసేడు తూపుల బాధుఁ; డప్పార్థ | వెడతూపులైన నీవీరులఁ దాడి
 శిరములు ¹చరణముల్ సెలవులు మొలలు | నరములుఁ గరములు నూరులు బరులుఁ
 దనువులు హనువులు ధ్వజములు భుజము | లొనరఁ ద్రుంచుహరించు నొగిఁ జించునొంచు.
 అంతఁ గాల్పురు నొవ్వ హస్తలు వివ్వ | హఠాంతకాఁడై పాటుయుపరాజుఁ గ్రీడి
 నిలువు దుశ్శాసన, నీకుఁ బోదగునె! | తలఁపవె! తొల్లింటి దారుణ క్రియలు;
 నాఁటినారమె కామె నడుక నేమిటికి? | పాటించి తెమ్ము సౌబలుఁ డెందుఁ బోయె?
 ప్రాణశాంతి యొనర్గు పరిపాటి నకట | ద్రోణునిమాటేల దూఱఁబోయెదవు?
 ఇటు మాయమృగమవై యెందుఁ బోయినను | వేటాడ కుండునే భీముండు నిన్ను (?)”
 అని నాని పెడతల యమ్ములు నాటి | తనపూన్ని తలఁచి యెంతయుఁ దత్తరమున
 ద్వారభీకర భరద్వాజు చాపముఁ | బోరాని యొడ్డనంబున కగ్గలించి,
 దురము ద్రోణాచార్యుతోఁ గొంతసేపు | దొరఁకొని యది పెద్ద ప్రోషకయున్నఁ
 గటకటఁ బడుచోటఁ గైబఠారాతిః | “యిటుగాదు, ప్రొద్దుపోయెడు నీకు నిచట

1. శరములు శలములు మలవు. (మా).

గురుని నిండ్రా పులకును నెల్లప్పుడు ; | వర, యాగ్రహము చూచి నాబుద్ధి నతని
ననుచరింపుము కొంత చదువతోడ నోడు ; | అనువుగా బల్కిన మానోరుపోడు.”

అర్జునుడు ద్రోణునిచే ననుజ్ఞాతుడై మొగ్గరంబు చొచ్చుట

అనిన బ్రదక్షిణం బశసికి రథము | చననిచ్చి గాంధీవి శరముల మ్రొక్కి-
యా పార్థుఁ డిట్లును : “నాజి నేనుఁక | చేపట్టి విడుతురే శిష్యుని నన్ను !
తూలక నీతోడ నుగమొనరిన | నేళనాదిది ద్రోణ, విడు నాకుఁ ద్రోవ ;
సత్యమే నీకు సత్యతామ మాఱు ; | నిశ్శంబు గల కృప నేడేల మఱు ?
ఎన్నఁడు నెదిరి నన్నెయకు మయ్య ! | సన్నెయ నిన్నెయ న్నాయనగా మఱు !”
అనిన సత్వచు ద్రోణుఁ : “డష్టనా, తగునె ! | నిను జొరనిచ్చుట నృపకార్యహాని ;
కొలిచిన వారికిఁ గూడునే కృపలు ! | నిలిచి యోరుదుగాక నీకేని త్రోవ !
గురుడని నన్ను డక్కలఁ బెట్టి చొచ్చి | పరులఁ ద్రుంచిన నీకుఁ బట్టనె బాస !”
యనుచు ద్రోణుఁడు భీషణాశ్రుపర్వమున | ననఁగాని నరుతేను వాజులఁ గప్పి
గాంధీవ శింజిని ఖండించి యాగ్ర, | నొండువారి బిగించి యుగ్రుడైనయఁడు
లయకాల కీలి కీలాలోల విశిఖ | చయముల గురుని నచ్చొం జిక్కువఱచి
చొచ్చినమాత్ర, స్వస్థనశ రావలియుఁ | జొచ్చె నొడ్డుఁగల సుధట దేహముల.
మకరి ముఖమునఁ దొల్లి మాగుళి చొచ్చు | ప్రకృతి మొగ్గరమిట్లు పార్థుండు చొచ్చె.
తన పాగ్గములు చూచి తనతోడఁ గూడి | చనుదెంచు యోధులఁ జక్రరక్షకుల
నొనర యుధానుష్య ను శృవకాజునిఁ | గనుఁగొని వారిరాకకు సంతసించి,
త్రైల్లంగాఁ గాల్గొని దెవతెల్ల నీవుల | పెల్లెన నచ్చొట బెదరక నడచి
వెనుక నాచాన్యగ్రు వికునక తగుల, | మునుగొని కృతవర్ష ముండలఁ దాఁక,
గలగి శ్రుతామువుఁ గాంభోజసతియుఁ | దన పార్శ్వముల నెక్క, దగుసేన లెక్క,
నక్కడి కాముఖంబై యున్న పగిది | నెక్కడికిని ముఖంబెడలని పగిది
నన్ని ముఖంబులై యనురేంప నుతుఁడు | వెన్నుఁ దాగతిఁ దేని వేరొప్పునేసె
ధ్వజవర్ష నూతాశ్చ ధనుఃస్త్రిశత్రులు | రజమాలుసేయ సుగ్రత ద్రోణుడలరి
నరుని డెబ్బదిమూఁడు నారాచములను | సరసిజోదరు నన్ని సాయకంబులను
నాటించి దిగ్బాహిణియు మఱియు | మీటినఁ, గ్రీడి యేమియు రేచిగొనక
యలుగు లేసినయట్ల యతని వంచించి | తొలగి యా కృతవర్షతోఁ దలపడినఁ,

జేయ నేదియులేక నేనా ముఖమున | కాయస్త్రగురుడేగె హరి నిక్కిచూడ.
 ఇటఁ గృతవర్మ యయ్యింద్రజ శౌరిఁ | బటు బాణములఁ గప్పఁ బదరక నరుడు
 విల్లు ద్రుంచెను ; ద్రుంప వివరింపరాని | యల్లీల నొండు వి ల్లతఁడు ధరించి
 మున్నిటికంటెను మోపుగా నేయ, | వెన్నుఁ డద్దునుఁబల్కె : “వీడుగ్రబలుఁడు ;
 మోమోడఁ బనిలేదు ; ముందఱఁ గలఁడు ; | సీమార్గణాగ్నులు నిగిడింపు.” మనిన
 నవ్వుచు నిరువది నారసంబులను | వివచ్చుఁ డాజోదు వివశుఁగా నేయ,
 నటఁజొచ్చి కాంభోజుడగు శ్రుతాయువుని | బటుగతిఁ దాఁకిన పరిపాటి తెలిసి
 చయ్యన సర్జను చక్రక్షకుల | నయ్యెడఁ గృతవర్మ యమ్ముల నాఁగె.
 లట్టిగ వారు¹ను హర్దికృమీఁద | గట్టిపాటమ్ముల ²గజీగజీ మోవఁ
 బరఁగింప, నప్పడు పాంచాలవరుల | యురుతర శోదండయుగము ఖండించి
 ముఖమున శితశిలీముఖమున నాట | సుఖమాత్ర వార లద్దునుఁ గూడలేక
 యద్రుఁ జిక్కిన ప్రవాహములును బోలె | నుద్రేకమునఁ గానకుండిరి తెరువు.

అద్దునుఁడు శ్రుతాయుధ ప్రముఖ యోధులఁ జంపుట

అంత శ్రుతాయుధుండను మహారాజు | కాంతేయుమీఁద నక్కాంభోజుఁ గడచి
 యరదంబు పఱపి సాయకయుగళమున | హరినాటి హరివతాకాగ్రంబు నాటి
 నవ్యసాచి బదాఱుశరముల నాట, | నవ్యయుఁడై పార్థుఁ డవ్వీరుతేరు
 సుభటవర్గంబుతోఁ జూర్ణంబునేయ | నభినవ గదగొని యతఁ డుర్వివ్రాలి
 యాగద సటువైవ, నది పుష్పమాల | బాగయ్యె నురముపైఁ బార్థివ, హరికి.
 వరుణాత్మజుఁడు వాఁడు ; వానికగ్గదయు | వరుణుని యీగి ; యవ్వరుణుఁ డట్టిచ్చి,
 “యన్న, కుమార ! యీ యాయుధంబున్న | నిన్ను నింద్రాదులు నేరరు గెలువ.
³వెడ నిరాయుధుమీఁద ప్రేయకు దీని. | నెడపకవైచిత్రే నిది వానిఁ గాచి
 తిరిగి సిన్నువధించుఁ డెలియుమీ.” యనిన | వరుణవాక్యము నాఁడు వాఁడును మఱచె.
 విను మాలికాకృతి విడిచి యగ్గదయు | వెనుకకు నిజపూర్వ విధమొప్పుఁ గదలి
 పార్థునిచే మున్ను బాహులు దెగిన | పార్థివు నాతని భస్మీకరించె.
 అతఁడిట్లు గూలిన సంతఁ గాంభోజ | పతి దాఁకఁ గవ్వడి పది నారసముల
 ననువున నాటిన, నా సుదక్షిణుఁడు | ననువున బాణారి నైదు బాణముల

జవమొప్ప నస్తుల శరనప్రకమునఁ | గవిసి యగ్గాండీవిఁ గాండత్రయమున
 (గుచ్చి యార్చినఁ, గ్రీడి కోపించి వాని | యుచ్చలతోడండ మొకకోల సఱికి
 కాయంబుతో గుండెకాయ వేటొక్క | సాయకంబునఁ ద్రుంప ననుసే నయ్యోధ.
 ఎచ్చోట నేవీరు డీలు నిండ్రజుడు | నచ్చోట నతనిసైన్యము బాధిసమరు.
 ఇందఱుఁ ద్రుంచియు నిచ్చలోఁ బ్రీతిఁ | బొందఁడాతఁడు దాయ పొడగానమికిని.
 పరితిఁ గాంభోజుఁ డనిలోనఁ బడిన | మేరువు మూఁగిన మేఘంబులనఁగ
 2 నేనలార్చ వసాతి శిబి శూరసేన | మానవనాథులు మఱి క్రీడిఁ బొదివి
 ముట్టడ చేసిన, మునుకొని యతఁడు | గట్టికోలల జడి కడముట్టఁ బెట్టి
 యాఱువేల రథంబు లందు రూపణఁపఁ | బాఱిరి నిలువక భగ్నులై వారు.
 అట శ్రుతాయువు నయుతాయువు ననఁగఁ | బటు శౌర్య పీఠులు పార్థివోత్తములు
 శక్రజ నుభయ పార్శ్వంబులఁ దాఁకి | విక్రమంబునఁ దీవ్ర విశిఖంబు లేసి.
 రండుఁ దోమరము శ్రుతాయువు వైచె ; | నందు శూలము నయుతాయువువైచె ;
 నవి రెండు నర్జును నదరంటఁ దాఁక | వివశుడై మనసేన వెననార్చ నొఱిగి
 హరితెల్లఁ దెల్ప రూక్షాక్షుడై తెలిసి | హరినూతి వానిపై వైంధ్రాస్త్రమేయఁ
 నది వివిధాయుధాయత రూపధార | లొడవ మంటలు మింట నొలుకుచు నిగిడి
 యశ్రమలీల సైన్యములతోఁగూడ | నా శ్రుతాయువు నయుతాయువుఁగూల్చె.
 అంత నయ్యిరువురి యాత్మసంభవులు | కౌంతేయ, నిలుమని కడిమిమైఁ దాఁకి
 యునిసేసి నియుతాయువనఁగ దీర్ఘాయు | వనఁగఁ దండ్రులఁ గూడి యరిగిరి నృపులు.
 మఱియు నెవ్వరుఁ గ్రీడి మార్కొన వెఱచి | చఱచిపోఁ జూచిన, సర్పకేతనుడు
 ప్రాచ్య కళింగాంగపతులఁ గైరాత | వాచ్యులఁ గరిఘటావంతులఁ జూచి,
 యర్జునువైఁ బడుడని పంపువెట్ట | గర్జిల్లి నీలాభ్రగతి వారు గదిసి
 శిలల 3 ప్రజములు వర్షించి ఘోరముగఁ | బలుతూపు లర్జునుపై జడివెట్ట,
 ననలాస్త్రమునఁ గ్రీడి యయ్యవంగముల | నును ధూళి చేసి వెన్నుఁడు మెచ్చ నపుడు
 గారుడాస్త్రము ప్రయోగముసేయ నచట | లేరైరి లెక్కమాలిన బోయలెల్ల.
 నంతఁ బాతె దశార్ణయవన సైన్యములు. | నెంతయు మొనవివ్వ నెదురేడి క్రీడి
 మడుఁగుఁ జొచ్చి కలంచు మాతంగలీల | జలధి చొచ్చి కలంచు శైలంబు పోత

వనము చొచ్చి కలంచు వనవహ్ని పగిది । మనమూఁకలకుఁ జొచ్చి మర్దించునపుడు
మిఱ్ఱుఁ బల్లము నిండి మింటితో రాయ । నఱ్ఱాడె నెత్తు రయ్యాజిరంగమున.
అంబవ్యవిభుఁడు శ్రుతాయువునపుడు । పంబినగతిఁ గ్రీడిపైఁ దేరు పఱపి
ధారాళ శరవృష్టి ధనువుఁ గేతనము । శౌరిరథంబు నశ్వములఁ గప్పటయు
శంబరాంతకుఁ దొల్లి శంభుండు వోలె । నంబకశిఖఁ గ్రీడి యతనిఁ దాఁ జూచి
యందంద పైపై ని నతి నిబిడముగ । నందడించు బలంబుఁ జక్కాడఁ దొడఁగె.
జగదేక రథికత జగతి నేర్పడఁగఁ । దగులక సరుఁడిట్లు తఱిమిరాఁ జూచి
నిట్టూరిచి కలంగి నృప, నీకుమారుఁ । దొట్టిన తనపాఁజు నొకభంగి నిలిపి,
సేనాముఖమునకు శీఘ్రుంబె వచ్చి । యా నెలపుననున్న యాచార్యుఁ బలికె :

దుర్యోధనుఁడు ద్రోణుని దూఱనాడుట

“క్రీడి రా విడిచితి కృతమేది యింకఁ? । బాడు గావలియుండఁ బనియేమి యిచటఁ?
బడె నోవకుండ నర్పము చావకుండ । నడపెదు కార్యంబు నా మ్రుచ్చు గురువ!
పాతకంబున నిన్ను బాండవపక్ష । పాతి నమ్మితిఁ గోలుపడితి పై న్యముల.
నీ వర మెటు వోయె? నిజమెందుఁ బోయె? । నేవెంట నమ్ముదు నెవ్వని నింక?
వలెనన్న నీకును వైరులు వ్రేఁగె! । మెలప నిట్టివియయ్యె మీతోడి పనులు;
నమ్మెగదే! మిమ్ము నా ముద్దుమఱుది; । యిమ్మైన యపకీర్తి కేల భీతిలపు?
అతని కడ్డంబున్నయంగఱు నిండ్ర । నుతుని కయ్యమునకు న్రుక్కుచున్నారు.
తేనియపూతకత్తివిగాక నీవు । మానిసివే! యిట్టిమాటలు వలసె.
నీబాణముల బాధ నలుప ర.” మృనిన । నాబేలఁ జూచి ద్రోణాచార్యుఁడనియె:
“కూడ, దేముదునలె, గూడి రానోప; । నీడాక నర్జును నిలుపుము పొమ్ము.
పగగలవాడవు; భావ్యంబు నట్ల; । తెగవు మాచే సంతఁ దీజనివనులు.
కవచధారణ మనఁ గల దొకవిద్య । యవనీశ, యిత్తు నీ కవనరంబగుట.
అది గల్గ నెచ్చోట నర్జునాస్త్రములఁ । జెదరవు జెగరవు శ్రీపతికైన.
చతురాననుఁడు తొల్లి శంభునకిచ్చె; । నతఁ డంత దీని బృహస్పతి కిచ్చె;
అగ్నివైశ్యున కిచ్చె నాబృహస్పతియు; । అగ్నివైశ్యుఁడు మఱి హత్తించె నాకు;

అది సాధనంబుగా నాంగుము సరుని ; కడలక నాకు నిక్కడఁ గావవలయు.
 పరఁగి పాండవసేన పఱతెంచు నింక । నురలఁ ద్రొక్కెడి మఱి యొడ్డెల్ల నధిప !
 ఏనున్న మఱి నీకు నిచ్చిన వరము । రానేర్చు సరు బాసి రాజున్నవాడు.
 ఇంద్రతనూజు ని క్లేను రా విడువ । నింద్రాదులును వారి కెదురె కయ్యమున !
 ఆ సరనారాయణాఖ్య యోగంబు । మానదు రాజేంద్ర, మన మన్నిగొనక.
 ఎత్తైన గెలుతు మనేక యత్నములఁ । బట్టుచు బిట్టు నోఁ బలుకకు నన్ను.”
 అని ద్రోణుఁ డప్పుడు నట దివ్యకవచ । మొసరిన మంత్ర ప్రయోగంబు చేసి
 దుర్యోధనున కది తొడిగి దీవింపఁ । దూర్యరావంబులతో మిన్ను దాఁకి
 గురునకు మ్రొక్కి యక్కురురాజు గదలి । పరువడి పోచుండెఁ బార్థు వెన్ దగిలి
 ఆ పాండురాజు పుత్రావళి సేన । యీ పార్థుఁడేగిన యిక్కువ నడచి
 ద్రోణాది యోధులతోఁ దలపడినఁ । బ్రాణ భీకరమయ్యె బవర మచ్చోట.
 నొగ నొగతోఁ దాఁకి నుగ్గైన రథము, । పగ పగతోఁగూడ భగ్నమా బంటు,
 తల తలతోఁ దాఁకి తగ్గు సేనుంగు, । నలి నలిగాఁ బోరి నాశిల్లు హయము
 నిడివి గల్గుటఁ జేసి నెత్తురుకేరఁ । బడి పాతె నయ్యాజుఁ బార్థివ, వినుము.
 అడగాని పీనుఁగు లాప్రవాహమున । వడిసెల మెఱములు వైచుచు డొల్లె.
 ఎక్కలి వెట్టిన ట్లిభతురంగముల । డొక్క లొక్కొక్కచోటునఁ దఱచయ్యె.
 అట్టి జన్యమున సైన్యము లొక్కఁడొకని । గిట్టియదల్చుచుఁ గినుకమై నెక్కి
 లయకాల కీలి కీలఁబోని కోల । లయుత సహస్రసంఖ్యల సేసి యేసి,
 యతుల శూలములు మహాముసలములు । ప్రతిలేసి గదలు నేర్పడ వైచివైచి
 శక్తిపాతములఁ జక్రపాతముల । ముక్త ముద్గర పాతముల నొంది నొంది,
 పల్లవితాళోక ఫలితపటాభ । సల్లవితాకృతి చాలఁ బొందియును
 జావు నొప్పెఱుంగక జయకాంక్షఁ బెనఁగె. । ఆవేశ భీముపై సంగాధిపతియు
 సరథసమతి వివిశేటియును దాఁకి । శరథసమాన శత్రుములేసి రథివ !
 ద్రావదేయులఁ దాఁకె దనర బాష్టికుండు । చావ విద్యాప్రాణి జ్వరతిముగ.
 పంచేంద్రియంబులు ప్రాకృతుఁ బోలె । పంచరి శరముల వాని నా నృపులు.
 దుశ్శాసనుఁడు తేరుదొలి కై సేయు । నిశ్చంకఁ దాఁకి తునియఁ జేయుటయును

గుధరంబు వఱదఁబోఁ గురియు మేఘంబు | విధమున నతఁడేసె వేపాట నతని.
 నకులుని సహదేవు నానాస్త్రితతుల | శకునిఁ గప్పిన వారు చలము రెట్టింప
 రవిచంద్రు లంధకారపు గుమి విప్పు | తివుట విప్పిరి వాని దిశలకు నొడుంగ.
 ఖండితారి శిఖండిఁ గడు నలంబునుడు | నందానగొని యేయ నలిగి శిఖండి
 గుహుని శిఖండి రక్షోవిరునొంచు | పహణి నాతని నొంచె వాలంపగోళ్ళు.
 సైంధవుఁ గాచున్న శల్యుండు నమర | బంధురుఁ డప్పటప్పటికి వచ్చుచును
 ధర్మనందనుఁ డాఁకి ధర్మజు పూర్వ | కర్మము దాఁకినగతి నొందిపోవు.
 తక్కటి యోధులు తమయీడు వెదకి | యెక్కఁటెక్కటిఁ బోరి రీధంగిఁ గవిసి.
 అంతఁ బోవక పాండవాలి నరుని | నెంతయుఁ గూడఁబోయెడు తమకమున
 నొత్తి యెక్కిన, మనయోధులు కలఁక | నెత్తిపాఱఁగ, ద్రోణుఁ డెదురెక్కియార్చి
 శమనజు భీము ధృష్టద్యుమును నొంపఁ, | డెమలఁ బాండవసేన తెలిసె నీసేన.

ధృష్టద్యుమ్న దోణాచార్యుల యుద్ధము

అందు ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాచార్యు రథముఁ | గ్రందుగాఁ దఱుము నుగ్రపుసాహసమునఁ
 గరముల ససి ఫలకములు వెలుంగ | గురుబాణములఁ ద్రోచుకొని నొగలెక్కి
 యరుణాశ్వముల నొంప, నతఁ డొకభంగిఁ | బరఁగ నాతనివాలుఁ బలుకయు నఱికి
 పారువంబులవన్నెఁ బరఁగు తద్రథము | వారువంబులఁ ద్రుంచి వానిపై మఱియుఁ
 జంపనోపిన నారసము ప్రయోగింపఁ | ద్రుంచె సాత్యకి నడుమఁ దుమురుగా దాని.
 అట్టిపోటున బాణ మతఁ డెత్తి శ్వేతు | నెట్టన నిజరథనిహితుఁ జేసినను,
 అబ్బినమాంసంబు హరియింప నలుగు | బెబ్బులిచందమై పృథివీశ, గురుండు
 బలుపెల్ల సాత్యకిపై ప్రయోగించు | తలఁపున నిగుడ, నాతఁడు నోనరిలక
 సారథి కాజి హెచ్చరిక తాఁ జెప్పి | తోరపు ధృతి ద్రోణతోఁ దలపడిన,
 గుహ జామదగ్న్యుల ఘోరాజవోలె | మహితరణంబయ్యె మఱియు వారలకు.
 బాగై న జగమెల్ల బాణమయంబు | గాఁగలదో యని కంపించె బ్రహ్మ.
 బాణానిలంబులుఁ బ్రాణానిలములు | త్రాణదప్పఁ గలంచె దాయాదిభంగి.
 హరిమద్దతమ్ముఁ డన్నంతకుఁ గలిగి | హరినూను శిష్యుఁ డన్నంతకుఁ గలిగి
 శైవేయఁ డేయ, నాచార్యుఁ డయ్యెట్లు | రానీడు కూల్చు మార్గణవహ్నిఁ గాల్చు.

అంత ద్రోణునిచాప మతడు ఖండింప | సంతయు వెన ద్రోణుఁ డితరచాపమ్ము
సమ్మెయి సంధింప నదియు ఖండించె; | ఇమ్మాడ్కి ద్రోణు విండ్లిలఁ బెక్కు విజిగె
మేలని ద్రోణుండు మెచ్చె నై నేయు; | ఆలావు గొనియాడి రమరులు మింట.
అంత నొండొకవింట నాగ్నేయశరము | కాంతేయ హితునిపైఁ గలశజుఁ డేయ
వైరులయార్పులు వదల సాత్యకియు | వారుణాశ్రుంబున వారించె దాని.
ఆలోన గురునిది కృభుల కారవులు | చాల సాత్యకిదిక్కు సకలపాండవులుఁ
గైకొని యెక్కినఁ గల్పాంత జూద | భీశరనమర సంభృతమయ్యె రణము.
అటఁ గ్రీడి రవివంక నరిసేనవంకఁ | జటచిటఁ జూచుచుఁ జేవేగిరమునఁ
బటపై న తన తేరు పాఠెడుపాటి | తెఱవిగా వ్యూహంబు తెంచుచుఁ జొరగ

విందానువిందు లర్జునుచే నృతిఁ బొందుట

ఏకునఁ బోసీక విందానువిందు | లేకరథస్థులై యేతెంచి యార్చి
చీకటిదిక్కులఁ జేర నేయుటయు | (నాఁకటఁ గినియు సింహమువోలఁ గ్రీడి)
విందుని ధనువు గోవిందుఁడు మెచ్చఁ | బిందికలాసరించి భీతిగా మఱియు
సనువిందు నవల మూర్ఖాయత్తుఁ జేయ, | ధనువు వేటాక్కటె దాల్చి విందుండు
రథచిత్రగతుల మార్గణచిత్రగతులఁ | బృథనూనుఁ జిక్కులఁబెట్టఁ జూచినను
విందునిఁ జెనక నాసిందు నర్జునుండు | క్రందైన బాహుయుగ్మమునకుఁ బాపి
తురగ కేతన సారథులతోడ వాని | శిరముఁ ద్రుంచినమాత్రఁ జెడక యయ్యసుర
యను విందుతనువున హత్తెనో యనఁగఁ | దనమూర్ఖుఁ డెలిసి యాతఁడు నిట్టనీల్చి
యన్నగానక దుఃఖమాత్మలో మ్రగ్గ | యున్నతగద గొని యుర్వికి దాటి
వడిఁ గ్రీడిశరముల వాడితాళునకు | జడియక పఱతెంచి శౌరిసేసినను,
అన్న¹దమ్ములమేల మనునట్లు వాని | నెన్నడు మొకకోల నెఱిఁ ద్రెవ్వనేసి,
చిందంబు వట్టినఁ, జెదరక వాని | క్రందైనబలములు గాఁడీనధరునిఁ
దాఁకె, నింతియకాని తనువుతో నొకఁడు | బోక క్రీడిశరాగ్నిఁ బొడిపొడి యయ్యె.
మఱియుఁ గవ్వడి పూర్వమర్వాద రిపుల | నఱుకుచు నసధిగాఁగి నచ్చుచోట
నాతని²యలపు రథ్యంబుల యలపు | చేతప్పి రిపులు సునీతినున్న యలపు

జయమని కౌరవస్సైన్యంబు లార్చి | దయలేక యేకయత్నంబునఁ బెనఁగ,
 శ్వేతవాహుఁడు వారిఁ జీరికిఁ గొనక | పీఠంబరునిఁ జూచి ప్రియమొప్పుఁ బలికెః
 “అలుగులు పాతుకొన్నది శరీరమున | నిలుపు మఱ్ఱులు విప్పు నీ తురంగముల ;
 తాఁకినీ రిపు లేను ధనువు నున్నార | మూఁగొని హయముల నూల్కొల్పి తెచ్చు.
 పని తమకంబున బంటు నేమఱిన | జనుల కాపను లేల సాధ్యమా?” ననిన
 హరి యట్లకాకని యరదంబు డిగ్గి | హనుల యఱ్ఱుల వీడ్చి, సతిసాహసమున
 ధరకుఁ గ్రీడియు డిగ్గి ధనువు సారించి | యరిసేన శరముల నాఁగఁ జొచ్చినను,
 దేఱిన యొక్కని తెఱపిఁ బెక్కండ్రు | దూఱుచు నీడుమోఁగులు మహాగ్రమునఁ
 బిడుగును బామును బెనఁచినట్లగుచు | మృశుచూపుఁ గార్చిచ్చు మెదచినట్లగుచు
 గరళము మృత్యువుఁ గడఁగినట్లగుచు | గరమార్చి ముట్టడగాఁ జుట్టుముట్ట
 హరుని వ్రేసిన ధీరుఁ డది లెక్కగొనక | శరములు దీర్చిన చాపంబు ద్రిప్పి
 పానర సుత్రర బొమ్మపొత్తిక లొలువ | ననిచి కౌరవుల నాఁ డాఁగినయట్లు,
 నాశితోఁటఁ గృతాను నమలంగఁబెట్టి | యాకడ సురల నాఁ డాఁగినయట్లు,
 బాణబీరంబునఁ బరులబాణముల | కేణుకేణువు లొనరించుచుఁ బరగి
 రథశకలములు వారణశకలములు | ప్రథనంబులో వాజిభటశకలములుఁ
 దొడవుల యిసుము నెత్తురులవాఁగులును | సడుకొన నఖలసేనల నిల్వరించె.
 అంత జిహ్వుని విష్ణుఁ డల్లనఁ గదిసిః | “కాంతేయ, యివె తురంగములును దేరు;
 నలుగులు వెఱికితి ననువుచేసితిని; | జలములఁ ద్రావక చాలఁ బస్పదవు;
 అలసె నేటి ప్రయాస మవి యెంతలేదు! | కలదొకొ యుదక; మిక్కిడ నెట్లుగలుగు;
 అడరున నింతసేపైనది చాలు; | ముఱుతునే మెడ?” లన్న మరవైరిఁ జూచి
 కవ్వడిః “ముఱువకు గల్గింతు జలము; | త్రిపునే మసకవి తృషనున్నఁ బరులు!
 అవధాన మెన్నటి! కనువులెన్నటికి! | నవభంగిఁ జూడుమీ నన్నింత.” యుచుచు
 నుర్విపైఁ గొలనుగా నొక దివ్యశరము | సర్వజ్ఞఁ డామోజి జరపుచు చేసి
 దానికి రక్షణార్థము శస్త్రశాల | గా నేయ నాశ్చర్యలితులై సురలు
 ‘ఏ యాజఁ గంటిమే యీసేర్పు!’ లనుచు | నాయర్జునుని గొనియాడిరి ప్రీతి.
 అట్టి బీభత్సు కాద్రాద్భుతంబులకు | నెట్టనఁ బొగడిరి నీవారు సతని.
 అంత నారాయణుం డఱునవృత్తోడ | నింతవానికిఁ గదా నేపత్తు ననుచుఁ
 దనువులు నిమిరి రథ్యముల సచ్చటికిఁ | జననిచ్చి దప్పివో జలముఁ ద్రావించి

సీరార్చి యప్పడన్నెలవుల మొలచు | పూరి దిన్నించి నేర్పునఁ గొనితెచ్చి
 నిజయత్న హానికి నీసేన వగవ | గజపురీశ్వర, యొయ్యగఁజ్జై చేరునకు.
 అతఁ డిట్లు గట్టి రథాచూఢుడైన | ధృతి నర్జునుఁడును నత్తేరికఁ బాఱి
 యుదయాద్రి రవియొక్క నొదిగి చీకట్లు | కదలునట్లరులు డగ్గఱమికి నగుచుఁ
 జాతుర నిలుచుచో నర్పాంకుర డివల | నాతడవునఁ గ్రీడి నటఁ గూడవచ్చి
 కదనంబు నేయఁ బాంకంబైన చోటు | వెదకుచుఁ బ్రచ్చన్న వృత్తిమై నడచె.
 ఇరువురు కృష్ణులు సిట్లు తేరెక్కి | కరమార్పటముగ శంఖములు పూరించి
 'వ్రాలెగదా ప్రాద్దు వలసినం' తనుచుఁ | ద్రోలిరి సైంధవు త్రోవకై రథము.
 అప్పుడు "సిగ్గుగదా! యింక మనకు | నిష్పార్థుఁ డాకి జయించెద మనుట;
 భూపతునకుఁ బ్రాద్దుపోదు సైంధవునిఁ | గావ నెక్కడివాడు! కదిసెఁ గార్యంబు;
 వేడి రథంబిట్లు విడిచిన మనల | నాడువారినిజేసి యనిఁ బేర్చువాఁడు.
 అప్పుడులేని శౌర్యము మనకింక | నెప్పుడు రానేర్చు నిలను శుద్ధముగ?
 ఓనరించియు వీని నొగ్గజాత." మనుచుఁ బాసిరి కొందఁ అప్పటికి నీ భటులు.
 కొందఱు రాజులు 'కురురాజు వినన | నిందయా' నని క్రీడి నెట్టోర్చితాఁకి
 శివుఁడుచుట్టినఁ బోవు జీవరాసులకు | వివరింప నరియెరి విజయాశ్రములను.
 కొందఁ జాసైంధవు కూటుగా నుండి | యందంద తలలెత్తి యర్జునుఁ జూచి,
 "వాడి చూపులఁ గ్రీడి వాడెపో వచ్చె | లేడయ్యె నొకఁడు నిల్పినవాఁడు వీని.
 కుంభజభోజులు కూర్చిరో వినము; | కాంభోజ శరములఁ గ్రాఁగెనో వినము;
 విందానువిందులు వెండియు నృపతు | లెందఁ టీల్లిరో! కాన మిదె వచ్చెఁ గ్రీడి;
 మనమును మునుమైతిమా! వీని. " కనుచు | మనమునఁ గలఁగెచో నూధవనరులు
 అలయక కొంతవన్నటు పోయిపోయి | తలలెత్తి కనిరి సైంధవుఁ డోటి నారి.
 కని పల్కి: "రక్కటా! కర్ణునిఁ గర్ణ | తనయు శల్యుని సోమదత్తునిఁ గృపుని
 ద్రాణిని నమ్మి సైంధవుఁడున్న వాడు; | ప్రాణి గానఁడుగదా! ప్రాణభయంబు.
 వీలెల హరి హర విధు లడ్డవడిన | వైరి సాధింపక వదలము మనము."

కవచధారణంబున దుర్యోధనుఁ డర్జునుఁ డలవడుట

అని యిట్లు సకలసైన్యము విన నాడి | చనుదేర నడ్డమై సర్వకేతనుఁడు
 బౌషధబలమున నహితుండికుండు | రోషితభోగి మార్కొనిన నిశ్యంకఁ

గవచబలంబునఁ గదియవచ్చుటయు | దివిజేంద్రసుతుఁ బల్కదేవసేనుఁడు :

“పరునిఁ జూడుము బల్లి పాలలోఁబడిన | కరణి నిరుకునఁ జిక్కెఁ గార్యగర్వమున.

మూలము మీబన్నములకెల్ల వీడు ; | శూలము భరతవంశముకెల్ల వీడు.

ఎక్కడి పవనజు! డెక్కడి ప్రతిన ! | చక్కాడు నుతశోక శాంతిగా కీని.

వీడుగదా పెట్టె విషముతోఁ గూడు ! | వీడుగదా యింట్లు వెదకి కాల్పించె !

వీడుగదా యాడె వెడఁగు జూడంబు ! | వీడుగదా శ్రోచె విసిరాఁగి మిమ్ము !

అట్టివాఁ డబ్బిన నక్కటా ! శిరము | గొట్టవు నీ యోగ్య కూలరా ! యిచట !

సైంధవుఁ జంపుట శక్య మెట్లైన ; | సైంధవుఁ డాఢీతిఁ జనినను జయము,

అనిన వానవి ‘యట్ల యయ్యెడుఁ గాక | చనిమ్ము వీనికై చక్క రథంబు.

వెనుక నత్వమురాక వీడ్చెల్లు రాడు ; | కనుగొంద మదియు నొక్కొక్కటే.” యనిన

... .. |

కమతముగతి జన్మకాశిన్యవత్తి | దెమలనిపతి వారి ధృతిఁ జూచి పలికె :

“ ఒక్కొంత నిల్వడి యొక్కష్టలార ! | చిక్కితిరిదె మిమ్ముఁ జెండాడువాడ.”

అనివల్కి మనమూఁక కాశ్చర్యమెనఁగ | జనపతి వారి నప్రవృత్తసోన ముంపఁ

‘గప్పపై కొని యిట్లు కటచునో !’ యనుచు | నప్పార్థుఁ డతని సాయకపంక్తి నఱకి

పోయెఁ శౌరవుని పోయె నన్నాటి | ధీయుక్తి నతఁడు పృథ్వీశు నేయంగ,

నిడు జంగ తాటిపై నిర్ధరాంబువులు | పడినట్లు మిడిసి యబ్బెణజాలములు

అగ్ని రోముని భీషణాకృతి వోలె | నగ్నికణంబుల యొక్కటి చిగిడి

యవివచ్చి క్రవ్వట నాత్మదేహమునఁ | దవులుచో, నెఱిగి మాధవుఁజూచి నరుడు :

“ కవనధారణమనఁ గల దొకవిద్య ; | ధ్రువమతి నితనికి ద్రోణుఁ డీ నోవు.

గోత్రారికిని నాకు గురునకుఁ గాని | ధాత్రి నన్యల కిది తులపోయ లేదు.

ఏమాయ నితఁడున్న నేమాయె ! నతని | మేమఱు వేద్రుంతు మెన్ననే !” యనుచు

నది త్రుంచుమున్న గోత్రారిచే గన్న | ప్రదగంబు తొడుగుచో, ఒడికించి యనల

తెగ లోనువెడలి యేతేరకమున్న | తెగసేసె చ్రాణి మా తీరనాయకము.

అట్టేయ మఱియును నమృహాశరము | పట్ట నూహించిన పార్థండు మీని

వింటిలావున యుక్తి వేరవున దీని ! గెంట నేసెద నని కృశనుష్ఠి నేసె.

నీ నుతుఁడును గృష్ణు నిశితాస్త్రయుగళి | నా నవ్వసాచి బాణాప్తక యుగళి

సైంధవధ్వజముల శరసప్తయుగళి | సైంధవు నాఁకగా సంధిల్ల నాటి

యింద్రజాస్త్రింబుల నెడనెడఁ దునిమె. | నింద్రజుఁ డతనితే రిల డొల్ల నేసి
 కరతలసంధులు కాడఁ గాండములు | వర శక్తిఁ బఱప న వ్యసుతుపతియు
 నాదట మేనెల్ల నలుగులు నాటి | వేదనయంతటి విధము జనింపఁ
 'గపటపు జోడిచ్చెఁ గలశనంభవుడు | రివుడుగదా పిదారించె న' న్ననుచు
 (నొండొక మైమఱు వొనపని చాల్చు | భండనాధిపులు కవ్వడిఁ జుట్టుముట్టి)
 యెదుట నేలికయుండ నెంతయుఁ బొంగి | పదిమొంగులఁ బర్వి పార్థ సేయుటయు,
 జెలగి తేరు సహస్ర శీర్షుండు వెలుప | మెలగి యోధుండు నట్టిమెండు గైకొనక
 కాళి కరాళ వచుంకారముల్ వోని | వాలిక తూపులవాస ముంచుటయు
 వీట తాటంబులై విఱిగెడు రథము, | లోటి వీరణములై యొరగు సేనుఁగులు,
 నడరి ¹యోతప్రోతమై తెఱ్ఱు హరులు, | బడుగు వేకయుఁ బోలెఁ బడు కాలుబలము,
 లల కేలు కాలు మధ్యము నేరుపడక | యిలకు వ్రాలెడు ధారుణీశులుఁ గలిగి
 నమరొర్వి మాంసపచన ²పాత్రగర్భ | నమరేఖయై పార్థశరపాషి శినుడికె.
 అటు వెచ్చమయ్యు సైన్యము దైన్యమేది | పటులీల గాండీవపాణిఁ బోనీక
 మదమున గిరిఁ బ్రాఁకు మత్తగజంబు | బొదివెడు భూరుహంబులగుంపు వోలె
 బలుపునఁ బెనఁగ నప్పాండవుఁ డాత్మ | నలిననాభునిమాట నాటుటఁ జేసి
 పతినింతఁ జంపక ప్రతినరాదనుచు | నతనికి నడచుచో నాసేనలెల్ల
 విచ్చె; నప్పుడు రాజు విముఖుతఁ బాఱఁ | జచ్చెఁ బొమ్మని మ్రోసెఁ జద; లట్లుమ్రోయఁ

కర్ణాదిరథికు లొక్కుచుడి నర్జునుఁ బొదువుట

దునిసిన కవచ మద్దుర్యోధనునకు | నెనిమిది రూపులై యేతెంచె ననఁగ
 మెఱుంగులు తఱుకొత్తు మృగరాజు సిడము | మెఱయఁగయ్యములందుమేటిద్రాణీయును,
 ఊడురాజు సరివోలుచున్న వారణము | పడగతో నావప్రాణిఁ గర్ణుండు,
 నలిఁ జిత్రవర్ణపు నమిలిపతాక | యలరు మహాక్రోధి యతనిసూనుడును,
 వెలుంగున రవిబోలు వృషభకేతనము | వెలయ ధనుర్వేదవేది కృపుండు,
 శ్రీలక్ష్మీ బొడవైన ³సీతకేతనము | గ్రాల బాహుబలగర్వి శల్యుండు,
 చెలువైన నవరత్న సింధురధ్వజము | వెలుంగొందు రణకళావేది శలుండు,

నుడువీధి మాణిక్య యూవపుఁ బడగ । పొడవున రిపుహరి భూరిశ్రవుండు,
¹రాజతమైన వరాహకేతనము । రాజల్ల నమరభైరవుఁడు సైంధవుఁడు
 నిజనిజ సేనతో నృపునకు నొడవి । విజయుపై నాటోపవృత్తి నెక్కినను
 ఆ వీరసైన్యంబు లట్టిట్లు పడఁగ । దేవదత్తంబొత్తి దేవేంద్రసుతుఁడు
 అఱమంటకోలల నందఱఁ బొదివి । విఱిచె శల్యునివిల్లు వెడఁడతూపునను.
 అంత నశ్వతామ యందఱఁ గడచి । కౌంతేయు నుగ్రమూర్ధణ పంచకమునఁ
 గమలాక్షు నాఱువేఱపు నారనముల । విమలాశ్వములఁ బది వేడిబాణములఁ
 బురహరుగతి భూతములు గొల్పునున్న । హరికేతనము పఠాఱుముల సేసె.
 అతనికి మిగిలి రాధాత్మజుఁడస్త్రు । శతమున గాండీవిచాపపండమును
 శరశతద్వయఁ గ్రీడి జతనపు జోడు । శరలక్ష నరుతేరు నరిగించి యార్చె.
 ఆ యిరువుర కెక్కుడై కృపాచార్యుఁ । డాయత శరవృష్టి నర్జునాస్త్రములు
 నారాచకోటి నన్నరు కిరీటంబు । ఘోరభల్లంబుల గొడుపులఁ బొదివె.
 వీరుఁడందఱికిన్న వృషసేనుఁడలరి । దారుణాస్త్రముల నింద్రజా శింజనియును
 శూలపాతములఁ గృష్ణుని కత్తళంబు । వాలువాల్లను ²నరు బాహుయుగమును
 భూరి చక్రంబుల బోరన గదల । శౌరివర్మంబు సీనకమును నొంచె.
 భూరిశ్రవుండు నప్పుడు రథరథ్య । సారథిరథికులు చాపంబులనక
 యోలి నిన్నియుఁ గూడి యొక బాణనగముఁ । బోల నొక్కటనేసె భుజసంభ్రమమున.
 శల్యుఁ డార్చురకస్త్రచండిమకంటె । నెల్ల తామూరెఁడు నెక్కుడై నట్లు
 నలి సరనారాయణప్రతి యాగ్ని । కలదు లేదనిపించెఁ గాండవర్షమున.
 శల్యుండు నొండొకచాపంబు నమర । తొల్య మేర్పడఁబూని లావునఁగదిసి
 ఘోరమృత్యువువేడి కోలలఁ బోసి । నారాచములఁ ద్రుంచె నరు నరనఖుని.
 వీరుఁడు తానయ్య విజయుభయమున । వీరిమాటునఁ దూఱి వెనసైంధవుండు
 మొగిలుల మాటున మొగి మేఘువాఘుఁ । డొగి నేసిసల్లెసె హుంకృతి నరుని.
 తోడుగల్గిన యాన దుర్యోధనుండు । క్రీడినేసె ననేక కృత్రిమాస్త్రముల.
 సేనలు నప్పుడేసిరి కట్టతెగినఁ । బూసివచ్చు ప్రవాహమును బోలె వాని.
 నిర్జరులంత నా నిండు కోల్తలకు । నర్జునుఁ డగపడునని యెన్నుకొనిరి.

ఏనును ¹మతిసెడి యింద్రనందనున | తైన యావదయని యధిప, చింతిలితి.
 అప్పుడు దరహాన మాననాజ్ఞమునఁ | జప్పిల్లఁ బార్థుఁ డశేషయోధులకుఁ
 గుత్తుకబంటియై గొడుగులు విండ్లు | నెత్తినవడగలు నిరుసులు హరులు
 నూతులు రథములు జోళ్ళాదిగాఁగ | శాతసాయక సహస్రములఁ గప్పుచును
 నెఱసి యెల్లడ నూర్చినికరంబు తాఁకఁ | దఱగని జలధిమధ్యము కొండవోలె,
 నురుగుతో జక్కని నులివేడినెత్తు | రురల వారలమేను లోలిఁ జించుచును
 దనబారి నిందఱుఁ దగులుట దోవఁ, | దనతెల్వి యితరులదైన్య మేర్పడఁగఁ,
 దనువులు మఱచి యిందఱు వెనుదివియఁ, | దనియ దివ్యాస్త్రసంతతిఁ బెచ్చుపెరిగి,
 నిలువరించియు వైరి నిజవృష్టి వీధి | ²నిలుచుట చింతించి నెఱి సంతసించి
 వానిపైఁ బఱసిన వాఁడితూపులును | మానవాధిప, నూఱుమాత్రము గలవు.
 విఠిగె శల్కునివిల్లు వేడినయట్లు ; | నుఱుమయ్యె దుర్యోధనుని పోటుజోక ;
 జలజనాభుఁడు నిజశంఖ మొత్తుటయు | నలుగుల సరికట్టె నఖలపైన్యముల ;
 విముఖత కడనుగా విఠిగియు యోధు | లమ రేంద్రనుతునేసి రాజులో.” ననిన
 వైచిత్రిఁ గొనియాడి వైచిత్రవీర్యుఁ : | “ఛోచెల్ల ! సంజయ, యొప్పెఁ గార్యంబు ;
 విసువడు సుతుఁడు తా విజయ జయాశ ; | వడఁకెద నక్కటా ! వాని నే మందు !
 ఈవు చెప్పిన యట్లు యిది నాయుపేక్ష ; | యేవెంట దైవాజ్ఞ నేమనవచ్చు ?
 అనుజున కాసరా యరుదెంచు ధర్మ | తనయుఁడు దొరలు నెంతటఁ జూచి ?” రనిన
 ననఘుఁడొతనికి నిట్లని చెప్పఁ దొడఁగె | నని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మాఁద | నెప్పటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు, మనిన
 భానుకూలాంభోధి పావన చంద్ర ! | భానుగోటి నిజప్రభా భాసమాన !
 కరుణా కటాక్ష విక్షణ ! దయాలోల ! | సురరాజమత ! మహాసురరాజవర్త !
 ఇది నదాశివధక్త హితగుణానక్త | నదయన్వహావ కాశ్యపగోత్రదీప
 శ్రుతిపాత్ర నల్లభసూరి సత్పుత్ర | మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
 విరచిత ద్రోణాఖ్య పిఠల పర్వమున | నరుదుమీఱఁగఁ దృతీయాశ్వాస మయ్యె.

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీవైష్ణవాధార! స్థిరకృపాపూర! | ¹పాపితమునిసీమ! పరమాత్మ! రామ!
బ్రాంతి సంబుధిగట్టి పతిదైత్యుగొట్టి | సీతఁ దెచ్చిన సాహసీ! చిత్తఁగింపు.
అక్కఱకుఁడు శౌనకాది నన్నునుల | కిక్కఱానూత్ర మిట్లని చెప్పవొడఁగె:

ధర్మరాజు ద్రోణునితో యుద్ధమొనర్చి యోధిసోపుట

పలికె సంజయుఁ: “ డిటఁ బాండవాగ్రజుని | బలము ద్రోణునిమీఁదఁ బటతేరఁ ²గదలి
పైఁబడఁ గడఁగ నిల్వఁగఁబోవు దిగిచి | వేఁబోవు నకుఁడు రుద్రునఁ బోవు దిగిచి(?)
యాయస్వ గాదని యంతఁ దూర్యములు | మ్రోయ భీమాదులు ముగిఁగూడి నిగిడి
బోరన నెక్కిన, భూపాల! యపుడు | ఘోరరణంబయ్యె గురుపాండవులకు.
తగ నందు సహదేవుఁ దాఁకి దుర్ముఖుఁడు | నిగిడి పోరాడియు నిలువకే వాఁడె.
నకులునిఁ గడ్డండు సవభంగిఁ దాఁకి | యొకముఱూర్తము నెల్లి యుసిఁగె నవ్వెనుక.
కిక్కిఁ బాపానిరూఢి శిసపాత్రుఁ దాఁకి | ³వ్యాఘ్రుడత్తుఁడు గూఁతె వ్రయ్యలై ధరణి.
దొరకొని బకవైరితో నలంబునుఁడు | దురమొనరించి యోధులు నవ్విం బాఁడె.
శరశక్తి మాగధ సహదేవుఁ దాఁకి | నిరమిత్రుఁడను రాజు సిశ్యేషుఁ డయ్యె.
చనుదెంచి చనుదెంచి శల్యుండు ధర్మ | తనయుతోఁ బోరాడి తగ కేఁగుచుండె.
ఒకమాటు శల్యుండు శల్యునియట్ల వచ్చి | యకరుణ ద్రావదేములమీఁదఁ దాఁకి
మరలవారల ధనుర్మధ్య నిర్భుక్త | శరముఖి ఘోరాగ్ని శలభమై క్రాంతె.
అంత ధర్మజుఁ దాఁకి యాచార్యుఁ డతనిఁ | బంతుంబుతో ముట్టి బలిమిమై బెనఁగ
గురునివక్షము దూఱఁ గుశలత మీఱ | నిరుపది బాణంబులేసె నానృపుఁడు.
శరపంచవింశతి చాల నొప్పెనఁగ | గురుఁడును నేసె నక్కువలయోవ్వరుని.
ఏసి వెండియు నన్నరేగు నెల్విఱిచి | యోనరింపక కప్పె నుగ్రాస్త్రుచ్చిష్టి.
‘అప్పుడు తగులునో! యటుగాక తెగునో! | తప్ప దీనృపుఁ’ డని కితఱుచె నీబలము.
మిసిమింతుఁడునుగాక మేదినిపలియు | వెన వేతె విలుదాల్చి విప్ర సరిపుష్టి

విప్పిన, గోపించి విభునిపై ద్రోణుఁ | డప్పుడు బ్రహ్మాస్త్ర మరింబోసి యేసె.
 నతఁడును నలిగి బ్రహ్మాస్త్రంబులేయ | హతములై యవి వ్రాలె సన్యోసనహతుల.
 గదవైచె నప్పు డక్కంతేయు ద్రోణుఁ ; | డది తునియంగ నేసె నతఁ డుగ్రశక్తి.
 గురుఁడంతఃబోక యక్కునలయేళ్వరుని | హరుల నూతునిఁ ద్రుంచి యట విల్లుదునుమ
 భయమంది నృపుఁడూర్ధ్వ బాహుఁడై నిలువ | లయముఁబొందింపఁ జాలక సైన్యపతియు
 నాతనిచుట్టు సైన్యముఁ దైన్యపఱువఁ | జాతురి నతఁడెక్క సహదేవురథము.

అలంబునుఁడు ఘటోత్క చునితో యుద్ధము సేయుట

అడరి యాదెనచూచి మ్రోడింబుఁ డంతఁ | దొడిబడ గురుఁ దేరితో మ్రింగఁబోవఁ
 బోకుపోకని యలంబునుఁ డాన్చి యతని | వీరఁ దాఁకిన జూడ వెఱంగయ్యె రణము.
 కనలి యిరుగువైచు గదలు శక్తులును | దునియలై చెదరి యోధుల వచ్చితాఁకె.
 శరతరంగోత్తుంగ సంఘర్షణముల | నరుణబింబముఁ దాఁకె సయ్యెక్కుఘాళి.
 తేగురుఁ గాల్వల క్షితి ¹ధర యుగము | లాగై నగంట్లఁ గీలాలముల్ దొరుగ
 |
 అందు నలంబునుఁ డందంద పాండు | నందన సుతు నేసె నలిఁదేరు విఱుగ.
 అసిఁగొని మింటి కా యసుర దాఁటుటయు | వెనఘటోత్కచుఁ డంత వెంటనే దాఁటె.
 అసురు లచ్చట మొత్తులాడి భూస్థలికి | వెనడిగి గదలతో వెండియు నెగసి
 వారివాహంబులు వాయువశమునఁ | బోరెడుగతిఁ బోరి ²పాలివోకవచ్చి
 యొక్కఁడొక్కనిఁ బట్టి యురునత్వ మహిమ | నొక్కట నెనఁగుచు నుర్విపై వ్రాలి
 మల్లయుద్ధము సేయ మఱి యలంబునుని | ద్రెళ్ళవైచి యురంబు ధృతి నెక్కినాఁడు
 మొగము మోఁచేతుల మోఁకాళ్ళు బాడువఁ | బొగడి రప్పుడు పాండుపుత్రులప్పత్తు.
 ఆ సమయంబున నాచార్యుఁ డంత | భానురంబుగఁ గోవభరితుఁడై తాఁకఁ
 గినిసి సాత్యకి యడ్డగించుచో నతనిఁ | * దన పేరుగాఁ ద్రుంచు త
 |
 డగ్రగ్రహంబు | మరలించుగతి వాని మరలించి యతఁడు

1. ధారయుగళ. 2. వోవక. (మూ)

* ఈ పట్టున తాటాకు కుడిపైపు సగముముక్కు లేదు.

ఇతని కీతఁడె యొర్పు; నితనికి నితఁడె ।
 ణుండును ...
 శాతబాణమాలు పింజలబంటి దిగను । ఆతని నాటింప సతఁడేర్చుచట్టి

 కౌంతేయులకు ననగాహింపలేక ।
 రాద్రముద్రా విద్ధ రణ గర్వమహిమ । రుద్రుఁడై పెసఁగి పాదుడు మ ...

 లు లందు । పంచవింశతిసంఖ్య వడిరి కేకయులు.
 తొవకి సప్తతి సంఖ్య తూలిరి మాతృ । లవనీశ, మఱి

ధర్మరాజు సాత్యకినర్జునునకుఁ డోడ్పడఁ బొమ్మని ప్రార్థించుట

... .. కైనేయుఁ । గనుఁగొని తమకంబు గానరాఁ బలికె
 చెన్ను మీఱఁగ హరి శంఖరావంబు (?) । క్రన్నన వినరా

 డ్డి కంటికిఁ బోయి । పడఁడుగదా వైరి భటుల కొక్కఁడును !
 వాడెఁడుఁ జిత్తంబు వడఁకెడు నొడలు । తో

 దు శిష్యుడ ననుకొందు । పోరామి గావవె పోయి నీగురుని.
 అతనిఁ గాచుట నన్ను హరి భీమ ... ।

 కుండు । పొడువఁ బోరుదు రొంటిఁ బోయె నాతమ్ముఁ
 డొడుపవే మిగుల అంతొదవె నచ్చోట. ।
 । ఆతఁడిట్టి ప్రతిష్ఠ యాడుకొన్నాఁడు.”
 అని పెక్కుభంగుల సతఁడు ప్రార్థింప । శిని పౌత్రుఁ డంజలిచేసి

 దనియు । నిలిపి పోయె గిరిటి నినుగావ నన్ను.

రాజరక్షయు సింధుగాజ శిక్షయును | అజినే జొకటని హరి విన నాడె.
 పొమ్మన్న బోయెద బోలేక కాదు | చిమ్మెద రిపునేక జీకాకు పడంగ.
 ఇచ్చోట నీకొక యిమ్ము దపై ను | జచ్చియు వృథగా దె సైంధవుడచట!”
 అనిన ధర్మతనూజు డతనితో మఱియు : | “ననుగాన యోధులున్నా రెందఱైన;
 ద్రుపదుండు ద్రుపదపుత్రుడు విరాటాది | నృపులు సామాన్యులే! నిన్ బోలువారు.
 హరిసూతి గలిగిన నందఱు గలరు | చోరుమువూహము వాయునుతుండుతోడగను.
 ఇరువురు బోకున్న నేనమ్మ నతని | బరమార్థ.” మనుటయు భయమంది యశేషుః
 “ననేగ నితడేల? యిచటికి వలయు; | గాన నిర్వరు బోవ గడు దూఱు క్రిడి.
 ఎంతటిపనియిది! యేల చి తిల్ల! | నంతకు నన్నంచి యటు చూడు. ” మనిన
 నాతని కార్య శౌర్యములకా స్తవతి | కొతుకితాత్ముడై కడు బ్రయత్నమున
 సారథి కశనంబు జవనాశ్వుములకు | నీరును ఖాణంబు నియతఃబైట్టించి
 యావీరు మదిరామ¹దాస్యుని దలచి | దీవింప మ్రొక్కి యాధీరుండు గదలి
 పులి లేడిగమి జూచుపోల్కి నీనేన | గలయజూచుచు దూర్యకలకలంబెనంగ
 వలుదముత్త్యంబుల వడి²వజ్ర సూచి | నెలకొన్నగతి నొడ్డు నెలవున జొచ్చి,
 చుక్కల బారుల జొర బాటు తోక | చుక్కపూఁపున జొర జూచి ధర్మజుడు
 అతనికి నేన సహాయమై వనువ | నతఁ డందు గూడక యరిసేనజొచ్చి
 శిరములు వ్రక్కలుచేసి చెండాడి, | యురముల వ్రయ్యల నూచుఖండముల
 గుత్తుక తునకల ఘోరాజి జముని | కుత్తుక కడి నేయ, గోల్లల పడక
 పన రాతి పాటున బక్కులువోలె | వెన నీబలంబులు వీగఁ జొచ్చినను
 ‘టడకు డోడకు డోనేనలార! | చూడుడు న’న్నని చొరవచ్చి గురుండు
 శైనేయుఁ దాకి రోషము మించ నంప | సోనముంప నతండు స్రుక్కక పలిక:

సాత్యకి మొగ్గరంబు బ్రవేశించుట

“యమసూతి పనువున నాజినే జొచ్చి | యమరేంద్రసుతుఁ గాన నరుగుచున్నాడ;
 నున్నవారెఱుంగఁగ యోధుల మిమ్ము | నెన్నవచ్చునె నాకు నేలికపనువు.
 పోనిమ్ము నీకిది పురుషార్థ వేళ | నేనొంటి జొచ్చిన నింత నేమయ్యె?”

అనిన ద్రోణుడు వల్కుః “నార ! వాసవియుఁ | జనియె నీయట్లు తచ్చన మాటలాడి.
పోరాడి గురుఁ ద్రోచిపోయెదే !” యనిన | దారు కానుజుడైన దననూతుఁ బలికె :
“ పోరాడు రణ భీమ భుజుఁ డీద్విజుండు ; | వారణ హయభట వ్రాతంబు మెండు ;
తప్పఁ దొలంగి చొత్తము ; రాచపనులు | తప్పు నీతనితోడఁ దడవైన మనకు.
ఇదె బాహ్లికునిసేన, యిదె కర్ణుసేన, | అదె శివాక్షిణాత్య సైన్యము చక్కఁజూడు.
ఇంచిన శరశక్తి నింకొక్క వంక | చించుక చొత్తము చిమ్మనీ రథము. ”
అనిన వాఁ డట్లకా కని యంగసేన | మును మున్న చొచ్చుచో ముందటనార్చి
కృతవర్మ మూఁట నాల్గింట నేడింట | నతని నూతు రథంబు హయముల నొంప,
నూట వక్షము చోటు నూట సాత్యకిని | గాటంపుఁ గోలలఁ గప్పె నజ్ఞోదు.
కప్పిన శైవేయు కార్ముకభంగ | మప్పురుషుఁడు చేసి యార్చె ; నట్లార్చ
శక్తిఁ గైకొని వాని సారథిఁ జంపి | ముక్తి వదాన్యు తమ్ముడు నొండు విల్లు
ధరియింప, భోజుఁ డాతని దిక్కుచొరక | యరదంబునడుపు కార్యమువాఁడు నగుచుఁ
బవనజు ముఖమైన పార్థు వాహినికి | నవఘుళించిన, ద్రోణుఁ డాకథలఱిగి
రాజార్థు నొక్కసారథిఁ దెచ్చియిచ్చి | భోజు సేనాముఖంబునకుఁ జాలించి,
నిలు పోకు నిలుమని నిలిపి శైవేయుఁ | జల మొప్పుఁ దాకి భీమణుఁడొనఁగె.
అటఁ గృతవర్మని ననదుగాఁ దలఁచి | పటుగతిఁ బొందవధటు లార్చి యెక్కి
వెనుక ముందటఁబర్చి విశిఖావశిష్ట | తనుని గా నేయ, నాతడు నుగ్రభంగి
ద్రుపదు నై దింట మాత్స్యని బడేనింట | ద్రుపదాత్మజాతపుత్రులఁ బది పదిట
నవనవకముల సేనాని శిఖండి | నవతిఁ గేకయులను నాటించి యార్చి
చెల్లొక చెదరుగా సేనల నెల్ల | భల్లాది శరపరంపర బిట్టుపటపి
మొనకు మూలము వీడు మూర్ఖుండటనుచు | ననిలజువై చె మూర్ఖాయత్తుఁగాఁగ.
అతఁడంత నమూర్ఖుఁ యల్లనఁ దెలిసి | గత కృపఁ గెంజాయ కన్నులతోడ
శూలంబులైదు భోజుని మీఁదవైవ | వాలమ్మైదేసి వాఁ డవి ద్రుంచి
సూతాశ్వ తనువులు జొత్తిల్లనేయ | నాతండు నతని విల్లసిఁ ద్రెవ్వనేసె.
వైచి వెండియు విల్లు వాడు ధరింప | నాచందమున సేన నదియును ద్రెవ్వ.
ఈ చందమున భోజుడేయ బకారి | చూచి సేనలను భోజునిఁ గప్ప నతఁడు
పెల్లు నెత్తురు చిమ్మఁ బెద్దకోపమున | విల్లు విప్పుగఁ బోయి వేసె వాయుజుని.

వేయంగ నెడసాచ్చి వీరు లాభోజుఁ | బోయ బిడ్డయ వానభయము లాలోపి
 జగదేశవీరుండు సాత్యకి యపుడుః | “మరికొక నాని ప్రయత్నము కన్ను నాటి;
 వెనుక అంతయ్యెడు విభుసకే కీడు | మునుపనో యునునోను మునుమును బట్టి.”
 యని ద్రోణుతోడి కయ్యంబు చాచింది | శిష్యుని స్వతంత్ర పరీక్షకు లెరిగి
 యతనిఁ దాఁచగ నిష్ఠురాఁడు భూత | కేత తాత్ప్రకారముమీద నని నిశ్చయించును.
 అందు వేరథ్యంబునందు భోజనము | గొండలుండ నాచి గుండలు లుండు
 వీరగుసేనలఁ దగ వీక్షించి చూచి | యూర్విగ నాతయు పూర్వమునుగోల్చెన్; తొంద
 గురుండు మార్కొనడయ్యెన్; గుండలులుపుడు | తలమీకి ప్రియమైన దానియచ్చులయు
 వారల్లు రాజుచి బాంబు గురుండు | నానాదృష్ట్యమునకు నీరగు నోలి
 కృతమతి నచ్చోటఁ గృతవర్తన జరిగె | నాత నున్న ప్రాంతము నునుము నున్నది
 నచ్చునంతకు మున్న వానితో నెన | (చచ్చు నెన వలయును నెన రాజు.)
 సాత్యకి గురుం డంత జూచిత, కినుక | నన్నుగ్రగతం తోర నా నాతమమును
 దుర్మఖ దున్నహ దుశ్శాసనమును | దుర్మన్నులండును శిష్టో పశిష్టులను(?)
 గౌరవవతియును గదిసి శైవేయు | ఘోరాస్త్రములు ముండు గురుం డునమాచి
 ‘వీరితో మార్కొన విధి చాలుదును | సేనాముఖము నేడ తేలద’ ననుచు
 సాలె నెజ్జనుబోలెఁ జుయ్యున మరల(?) | వాలంబు బలిసి సాత్యకి కౌరవులను.
 విశిఖనలఘుట్టన పిన్నులొంములు | విశేషతలండు బలండు భరణి ప్రాంతండును;
 హంసకారముల కున్వి యుట్టాంత లూఁగఁ | పుంసాములు నెలక విక్రయలు;
 తొల్లి బాల్యంబునఁ దోయధిం నాను | దెల్లులందుఁ గలుగు తెరముల నోలె.

 వీరగ నెప్పుడు సేన; వీరునిగాములు | వీరగను నీ భుజ్జువీరశి ధూపాల!
 విల్లు రెండుగఁ దెప్పి పరభుగ్గడై పిథుండు | నొల్లను బలం వేయించి నీ రక్తి...
 సేనలచ్చులు జాతి చెనన భోజుండు | శైవేయుతోడి యచ్చులమును నాతయు
 నలఁబోయి తొలగె నట్టహాసమునఁ | బెనె సాత్యకి కీరపథిగాస్త్రములఁ
 బింజలకొలది నింపినను భోజుండు | భుంజించె సతపిచాపము శిష్టధార.
 విల్లులు దునుమ నవ్విభుండు వేటొక్క | కల్లెత్త నెడమీక 1వరనాచ్చు సతండు

గదతిప్పి భోజవక్షము దాకవైచి | యదలింప మూర్ఛితుడై వ్రాలె సతండు.
వ్రాలిన నదియ చావని నిర్ణయించి | యాలోస నతనిసైన్యము నొండువెంట
వీటతాటంబుగా విశిఖంబులేసి | నాటిపోవంగ, భోజనాధుండు తెలిసి
క్రీకంట నతని వీక్షించుచు మరలి | భీకరగతిఁ దాఁక భీమాదిభటుల.”

అన విని వెఱంగంది యాంబికేయుండు : | “శినివరుఁ డక్కటా ! చిక్కచొచ్చె
బతి తన్ను ననిచిన భక్తి ; నాతనికి | నతిమానుషంబైన యాలావు వచ్చె ;
మఱి యిందుఁగలిగి శే మరలించు యోధు ? | లెఱిగింపు సంజయా ! యేవిందు.” ననిన
ఆ సంజయుండు చెప్పె నధిపతి కిట్లు : | “వానుదేవానుజ వరశక్తి వినుము
ఒకవంక నీవుత్త్రు లొదుంగులు వాఱ, | నొకవంకఁ గృతవర్మ యులికి యే తేర,
నొకవంక సాత్యకి యొడ్డు వేదూఱ, | నకలంకచిత్తుడై యటఁ జాపగురుండు
పాండవశిష్యునిపజ్జ దాఁ బోయి | (భండన పాండిత్య పటిమ యేపారఁ
బూనిన కినుకతో బామముడి వైచి) | శై నేయ, నిలుమని సంధించి పిలిచి
తూపులఁ గప్పినఁ దోఁ దొట్రుపడక, | చాపాంతరము పూని సాత్యకి కడిమి
వేడి వారసమున వెచ్చని నెత్తు | రోడిగిల్లంగ ద్రోణ నోడక యేసి
పడగయు గొడుగును భంజింప, గురుండు | పిడుగుల మొగిలు రొప్పినయట్లు రొప్పి
(చతురుడై నూతు మూర్ఛానుగ్నుఁ జేసి) | యతని నెత్తుటనోలలాడ నేయుటయు,
బటుబాణములఁ బట్టువడక సాత్యకియుఁ | (నటుకున సారథిత్వము తాన పూని
పొరిగొని యంబకంబులఁ బ్రయోగించి) | గురునుతో గురునూతు కుత్తుక దునిమి
(యతిరయంబున వాయు వచలంబుఁ ద్రోయు) | గతి వానిరథము వెనక్కుఁ బడ నేయ
గురుండు నాతనినూతుఁ గూల్చంగ నుండె | హరులు తేరు హరింప నది తప్పెఁగాని.
అట్లు సారథిలేని యరదంబు మరలఁ | ¹బట్టుగొల్పంగలేమి భగ్నుడై గురుడు
ఈశోలది గెల్వరా దిఁక నని యదియ | పోకఁగాఁ బోవ, నప్పుడు మొనలెల్లఁ
గన్నది కన్నవంకల విచ్చె ; వివ్ర | మున్నిటికడకేగి మొదలి సేనాని
భీమాది భటులతోఁ బెనఁగుచు నుండె. | ఆమెటిదెసకుబ్బి యట సాత్యకియును
ద్రోణాశ్రమములఁ జాలఁ దూలిన నూతుఁ | బ్రాణభీతికి బాపి పలికె విస్మెలమి :
‘భీమార్జునుల లావు పిఱుఁదముందటను | నోమిత్ర, గలుగఁగా నొదుంగ మెవ్వరికి.

నేడు పార్థులమీది నెన్ని నానేర్పు | నాడిమిఁ బ్రకటించువాడఁ గయ్యమున.
 నాతేరు నడఁకక నడపుమీ నేడు; | సూత, చూతము నిన్ను శరమధ్యమున.
 బీభత్సశరముల బీనుఁగుతెట్ట | లేధంగిఁ దఱచయ్యె నిమిరూప ముదట.
 అని నీకుఁ దెరువు రథ్యంబులఁ ద్రోలు | పొదపొన.” నునుట నుప్పొంగి సూతుండు
 “ ఇక్కఱ సీకాఁకేఁ దేరు గడవ | నెక్కడి వాడ! మున్నొంగ నిట్టగుట.
 నను జూడు మట్లయ్య నా విచూసంబు | ఘనవీధిఁ దచ్చినగతిఁ దేని దెత్తు.
 అదె గాండివము మ్రోత; యదె శంఖవ్రము; | నద కిటము కాంతు లనతిదూరమున.
 దండనాథాంబుధి దాటి నీకు | వెండియు నడ్డమే నెన వస్త్రుఁగక.
 నురలు రెండవయింద్రనుతుండు వీడనుడు | బిగఁగెంతురు నింగి బహుభంగి నిన్ను.”

సుదర్శనుఁ డనురాజు సాత్యకితోఁ దలపడి మడియుట

అనినఁ గౌతుకమెత్తి యనివార్య వృత్తిఁ | జను శినినరు సుదర్శనుఁ డనురాజు
 తాఁకి పోరాడువో, ధనువుతో వాని | ప్రేతకుఁ గుత్తుక పిదపించి యతఁడు
 శాత్రవ దుర్నిరీక్ష ప్రతాపమున | మిత్రుఁడై మాయచే మెయి మెయి బోవఁ,
 గైరాత బర్బర ఘన శిశకష్టేచ్ఛ | పారద యవనాది బలములు తాఁకి
 యార్పులు చేసిన సతఁడు నారసము | నేర్పడ సరిగించి గోరు నందఱును
 గుదిపడి రథవాజి కుంజరంబులను | మున తీర్చడక మొక్క ముద్దయై పడిరి.
 అంత సిగ్గు దలంచి యధిప, సౌబలుండు | సంశయ నుశ్చాసనాది నర్థంబుఁ
 ‘బోవకు వై నేయ! పోవకు’ మనుచు | గానంబు క్రోశచూతము దూరం జేర
 నగుచు సారథికి సాత్యకి యిట్టులనియె : | “తిగిలెగదే కూయు; భార్తృస్థుండు
 వేడి చూపక పోడు వెలయఁ బ్రణబడక. | నాఁ డల్పబలములవచ్చిన వాడే!
 బయ్యఁబ్రోవను వీని నొక దెబ్బగొనక; | చయ్యనఁ బోరాను సమితి మున్నురము.”
 నా మందగతి వాఁడు నడపించుచుండ, | వామిపెట్టిన నేలు వచ్చిన యట్లు
 మొనలు రాజులుఁ జాట్టుముట్ట వై నేయుఁ | డనుపమ ధైర్యసహాయుడై నిలిచి
 నరుకృపఁ గన్న బాణ త్రాణ పిద్య | పొంగింపఁ దేరులుఁ బ్రస్తవి వారులు
 దంతులుఁ గాలురుఁ దమచావు శివోవుఁ | జింతింప కధిపుని శిక్ష నెక్కియును

బాటొండె పగులొండె భస్మమాటొండె । దూటొండె దూలొండె దుమురగుటొండె
వడఁగొండె వదరొండె వ్రాలుట యొండె । దడ¹యొండె వెడఁగొండె దనుయందుఁ గలిగి
జయము మోమెఱుంగక చయ్యన వీఁగ । బయ² లెత్తి యొంటిని భయమింత లేక
కనుఁగవ యెఱ్ఱనై కవిసి రారాజు । శిని రాజు నలుగుల సిలుగులఁ బెట్టి
గొడుగు విల్లుచు జోడు గ్రుచ్చి పోనేయ, । నడుగు దిరుగక వాడు నన్ని యుదాల్చి(?)
ఫాలపట్టము బీట వాఱ వాలమ్ము । గీలింప శకుని యాక్షితిపసోదరులు
ఎడవొచ్చి పోరి యనేక మార్గములఁ । గడపట వానికిఁ గాలేక పాఱి;
రట్టు నిలువక పాఱ నధిపుండు పాఱ । నెట్టన కాఁకతో నేపాళతతులు
తుటములు గట్టి దుందుభిశంఖపటహ । రటనోగ్రులగుచు నా రథికుఁ దాఁకినను
ద్విరదంబు లిన్నాఱు తేరులునూఱు । హరులు మున్నూఱు భఁజుముల్ వేలు
మడియునంత రణంబు మాధవానుజుడు । కడిమి వాటించి యా ఘట్టంబు గడచి
దుస్సివోఁ జూడఁ గడున్ విచారమునఁ ।

దుశ్శాసనుడు సాత్యకితో యుద్ధమునర్చి పాణిపోవుట

... .. । గచ్చెకు యువరాజు కాలు ద్రవ్యచును
లన్న తోడనిపిన యనుచరుల్ లక్ష । తన్ను నేవింప సాత్యకిఁ దాకి యవుడు
ఉరుతర వైలంబు నొడిసెల తాతి । కరణి భుజాశక్తికడిమి వైవంగ
భటులు పిడుగులువోని బాణంబులేయఁ । జట చిటఁ గోపించి శినివంశకర్త
భల్లగ్రమునఁ గొండ బరిద్రెవ్వనేయ । నెల్లవో మిడుగురు తెగయ నత్తుమురు
తిరిగి తమ్మున తాఁక దృష్టులు చెదరి । కరి రథంబులు గూలి కౌరవభటులు
తెల్లగాఢులు గొని డెరలినఁ, బోక । చిల్లకోలల దుస్సనేనుండు సతనిఁ
గప్పియు సతఁడు వక్షము గాడనేయ । నొప్పికిఁ బాఱి ద్రోణుని మాటు దూఱె.
అంత శినిత్రైఱుగున సరి యరుగుటయు । వంత నొంది గురుండు వాని కిట్లనియె:
“ యువరాజ, యెక్కడ నొందుఁగ వచ్చితివి? । తొవకి రావలసెఁ గాఁ దోఁక నీర్హుట్టి!
బలిమిఁ జేతులుచాచి పాంచాలివలువ । లొలిచినగతి గాను యుద్ధంబు నేడు.
అంత చేసిన నీవు నని చూప తేవు ; । వింతయే రీతీపనివిసవె ప్రాణములు !

1. గొండె. 2. లెత్తి నొంటిని. 3. దృవరుగుట. 4. దొంగనిర్హుట్టి. 5. విసవైతని
ప్రాణముగుట. (మా)

ఒక్కసాత్యకింఠ యొదిగితే నింక | నక్కిరీటి బకారి యడర నేమగుదో!
 శరణని బ్రదుకుము శమననూనునకు | మరలి సాత్యకినైన మఱితాఁకు వోయి. ”
 అని యిట్లు గురుడాడ నాతండు లజ్జ | జనియించి వెండియు సాత్యకి దాఁకె.
 ఇట ద్రోణు డమ్ముల నెత్తి కాంతేయ | భటులప్రాణంబులు పారణనేయ
 వీరకేతుండను విభుడు పాంచాల | వీరు డగ్గురు దాఁకి విలువిద్యనోడి
 తలఁగిపో నుండిన, డమ్ములాతనికి | గలవారు నలువు రక్కలశఙ్క దాఁకి
 చిత్రకేతు సుధన్వ చిత్ర వర్ములును | జిత్రరథుండు నాజిని మృతినొంద,
 సంత ధృష్టద్యుమ్ను డా బంధుమృతికి | జింతిల్లి ద్రోణ మూర్ఛితునిగా నేసి
 యసిఁ ద్రెవ్వ నేయుదునని తేరుడిగి | వెన ద్రోణ తేరెక్కి విన్నాణమునను
 సారథిఁ బడఁ దన్ను సమవేశఁ, దెలిసి | యారథికుండు భీతి యాత్మలోలేక
 చేరిన లక్ష్మణు బు చెండాడుపాటి | దారుణాస్త్రములేయఁ, దన పూఁపుదప్పి
 కుంభినికడకు మ్రోఁకులవెంట జారి | సంభృతగతి నిజన్యందనంబెక్కి.
 వానిసారథిఁ జంపి వాలంపనాన | నేనాని నిగిడింపఁ జెడరి రథ్యములు
 సారథిలేని ధృష్టద్యుమ్ను రథము | దూరాన కీడ్చె బార్దులు తల్లడింప.
 మఱి ద్రోణు డాఱని మంటయై రిపుల | నుఱుమాడఁ జొచ్చెఁ బీనుఁగుపెంటగాఁగ.
 ఒకచోట గురుఁడును నొకచోట నరుండు | నొకచోట సాత్యకియును నేపురేగి
 చంపుచో నపుడు ప్రజాక్షయమయ్యె; | నింపేది ధృతరాష్ట్ర! యిది నీయుపేక్ష.
 వినుమిట్లు ద్రోణుచే వేడి వాక్యములు | విని దుస్ససేనుండు వేవేగఁ బోయి
 త్రైగర్త రథములు తను మూఁడువేలు | చేగ యేర్పడి కొల్వ శినివరు దాఁకి
 రథ చిత్రాతేలు ధరాధూళి యెగయఁ | బ్రథనంబు లోకైక భయముగాఁ జేయ,
 నక్కుగా రథికుల నామంత్రణముల | నుక్కడంచి శినింద్రుఁ డబ్బి వీక్షించి
 దుశ్శాసనునిఁ బదితూపుల గ్రువ్వు, | నిశ్శృంక సతండును నిష్ఠురాస్త్రముల
 రథ రథ్యకేతుసారథి రథికులను | మథన నమూహంబు మలయ నేయుటయు,
 మేలని యువరాజు మెచ్చి, సాత్యకియు | వాలిక తూపులవాన నాటినను,
 సారథిఁబోనాడి చాపంబు విఱిగి | తేరికి మోసమై దేహంబు వ్రస్సి
 యువరాజు మూర్ఛిల్లి యొరఁగిన, సతండు | పవనజు ప్రతిసఁ జంపక కాచివిడిచె.
 అంత సాత్యకిమీఁది యాత్రచాలించి | దంతిపురీశుండు తమ్మునిఁ గొనుచు
 గురుని కయ్యంబు గన్గొనవచ్చి యపుడు | పరఁగిన పాండవబలముపై నుఱికి

శరములేసినఁ ద్రెవ్వె జమిలి నేనుఁగులు ; | ఖరపుటంబులు ద్రెవ్వఁ గుండె గుట్టములు ;
 గుణములు దెగి యొండు కొనిరి విత్ కాండ్రు ; | మణియుగ హతిఁ దేర్లుమలమట్రగొనియె;
 నేల 1రోహిణివోలె నెత్తురు వాతె ; | చాల లోదాటిరి నచిపు ల య్యనికి.
 ఈ భంగి రాజరాజేటున మెఱయ | భూభంగముగ ధర్మపుత్తుఁడు గినిసి
 ప్రతిదాఁకి యతని చాపము ద్రుంచివైవ | నతఁడు నొండాకవింట నమ్ములు దొడిగి
 ధర్మాత్మజుని ఫాలతలము భేరించి | కార్ముక కవచ భంగములు చేసినను
 గదవైచెఁ ద్రుంచెఁ జక్రమువైచెఁ ద్రుంచె | నదలించి యసివైవ నదియును ద్రుంచె.
 ఇట్లు పార్థుఁడువైవ నిశేఁడు ఖండింప | ముట్టడఁ గని భీమముఖ్యు లెక్కినను
 ద్రోణుఁ డిందటి వివ్వఁ దోలిన మరలి | క్ష్రోణీశుఁడేగె నర్జును పోరుచూడ.
 అంత బృహత్ శ్రుత్రుఁడను కేకయుండు | కాంతేయ హితముగాఁ గలశజుఁ దాఁకి
 బ్రహ్మాస్త్రమేసిన భయమేది యతఁడు | బ్రహ్మాయస్త్రంబున భయమార్పసేసె.
 అతుల హాహాకార మానేనఁ జెలఁగ | శితశరంబుల వానిశిర మట్టఁ బాపె.
 ధృతిఁ జేదిపతి యంత ధృష్టకేతుండుఁ | బతిమెచ్చ ద్రోణునిపైఁ దేరుపఱపి
 సారథిఁదెగటార్చి చాపంబు దునుమ | దారుణశక్తి యాతఁడు ప్రయోగింప
 నదియు వానిశరార్చి నణగిన నొక్క | గదవైచె ; నదియు మ్రగ్గఁగ నాత్మలోన
 పోకిరింతఁ జెలంగఁబోలు వీడనుచు | నేకాండమైన విలైత్తి గురుండు
 మెఱుఁగువారసమున మెడ దూరనేయ | నొటలుచునెగసివాడుర్విపైఁ గూలె.
 వాని పుత్తుఁడు దాఁక వాని గురుండు | నేన లార్భటములు నేయ ఖండించె.
 చొచ్చి జరాసంధ సుత సహదేవుఁ | డచ్చటఁ దాఁకి కయ్యము చాలఁజేయ
 రవ్య కుండలములు రాయు తచ్చిరము | యావ్యభాణార్చికి నాహుతి చేసి.
 దొరల ద్రోణుండట్లు దొరఁకొని చంపఁ | గరువలిపట్టి శంకాతంకమునను
 (నేనానివంక వీక్షించి, “ యాచావ్యుఁ | బూని యాపకయున్నఁ బొందు నెజయము!”)
 అనునంత శ్రుత్రవర్మాఖ్యుండు శ్వేతు | తనయుఁ ‘దాతని నేనె తఱుముదు’ ననుచు
 దీమనంబున ద్రోణ తేరంతఁ గదిసి | హేమపుంఖములైన యిషువులఁ బొదివి
 వింటికొప్పొకకోల విఱచిన, గురుండు | కంటికప్పడు కెంపుగదుర నయ్యమర
 పగతు పొరుషము పైఁపక నొండువింటఁ | దెగ నిండ సాయకత్రితయంబు దిగిచి
 విడిచిన, నది దేగవిధి వాని శిరము | నడిగొత్తి కొనిపోయె సరములతోడ.

అవటుగ్నై న నపుడాత్మలోన | నోవునఁ జేకితానుండు తానెక్కి
గురుతూవులకు భీతి కగుఁజొని యడర | గురుబలంబులు గేలిగొన వెనఁ బాఱె.
మఱి యెవ్వరును నిల్వ మగఁటిమి లేక | నెఱిఁ బాండుతనయ సైనికు లట్లు పాఱ
ద్రుపదుఁ డొక్కఁడు సేగ్గుతోనిగ్రహించి | యపుడు పోరాడె ద్రోణచార్యుతోడ.

ధర్మరాజు భీము సర్జనునకుఁ దోడంపుట

విను మాంబికేయ, యవ్వెనుక ధర్మజుఁడు | మును పాంచ జన్యపుమ్రోత యాలించి
వెనుక నర్జును శంఖ వితతస్థనంబు | వినక భీమునిఁ జేరి విన్ననై పలికె :
“అన్న ! భీమ ! కిరీటిశుచ్చోటి నొంటి ; | మిన్న జఱ్ఱున జాతె మిహిరుండు నకట !
“పోవన్న తోడుగఁ బుణ్యశైలేయు | నావెంటఁ బంపియు నాత్మ సేనమ్మ
విష్ణు శంఖరవంబు వినసయ్యె గాని | జిహ్వ శంఖరవంబు చెవులార వినము.
ఏ దాయనో డాయసేల ! యచ్చటకుఁ | బో, దాయలకుఁ బోయి పొడచూపవన్న !
అకడ కరుగుట కనుజఁ గాంచుటకు | నాకును నీ సింహ నాదంబె గుఱుతు.
నరుడు తీజిన వెన్న నాకుఁ బోదనుచు | హరి పోరుచున్నాఁడో యదియు నేనెఱుంగ.
ఒకని తమ్మునిఁ బంచి యొప్పుకించి | రకట పాండవులని యవకీర్తి మనకు. ”
ననఁగ భీముఁడు నవ్వి : “యట్లేల దేవ ! | మన కిరీటికి సేల మహి నిట్టి దశలు !
అనలుతేరును విల్లు హరియును గలుగ | నని సురాసురులకు నతఁడు భీతిలఁడు.
క్షీతిఁ దోడఁబుట్టిన చిచ్చునా నీవు (?) | మతిఁ దలంకితి దీని మాన్తు నేబోయి. ”
అని భీముఁ డచటి సేనాధీశుఁ గదిసి, | “ విను ద్రోణబానికి విభుఁ గాచిగొనుము.
సృపున కెవ్వనిఁ దోడు నీవిడి తనిన | నపుడు క్రీడికి నిన్ను నటఁ జెప్పవచ్చు.
పోయెద నేలిక పొమ్మన్న పనులు | సేయరాదనరాదు సేవకులకును. ”
అనిన ధృష్టద్యుమ్నుఁ : “ డరుగు మేఁగలుగ | విను ద్రోణఁడెవ్వఁడువిభుఁ దేజిచూడ.
‘ఉప్పనబట్టెలై యున్నది గురుని | దప్పించుకొన సేన దండింపు చొరుము. ”
నా విని భీముఁ డానందించి నచ్చి | భూవరునకు మ్రొక్కఁ బోనఁగ నాతఁడును
అలింగనము చేసి యనుజు దీవించి | చాల శంఖాది నిస్సృనములు బెరయ
ననిచిన గదలి నెయ్యమున విశోకుఁ | డనువాని నిజమాతృ నల్లనఁ బలికె :

‘బాణధారల చాయ పదము చూపెడిని । ద్రోణునికై చక్క న్రోలు మీ రథము.
 అదే కుమారులమూఁక, యదే రాజలోక, । మది గొని సమయేమి హుత్తి పుచ్చును.’
 అనిచెప్పి నిశ్చంక నరుదేర దాకి । మును యువరాజు దుర్ముఖ నుచ్చులు
 విందా నువ్వంద వివింశతి హస్త । బృందారకాభయభీము లన్ వారు
 జననాథ, దుర్విమోచన రాద్రక్షర్క । లనుచార లాదిగా నందంబ యేచి
 జాతి వైరమునఁ బ్రచండ కాండములు । భీతిగాఁ గురిసి యా భీముచే నపుడు
 పర్వి బృందారకాభయ రాద్రక్షర్క । దుర్విమోచనము మృత్యువుచాలఁ జనిరి;
 విందాను విందులు వీలిరి; మఱియు । నందు సుదర్శనఁ డంతకుఁ జేరె.
 చిక్కినవారలు చెదరి పాటుగ । నిక్కగాఁ బెడతలనేసి భీమును
 రువ్వనఁ బిడుగువాటుట దోఁప గురుని । నవ్వెనఁ గదియుచో నమ్ములఁ గ్రాగి
 యుగ్రుడై భీము: “నొహో పోకుపోకు । సుగ్రహమని పోవఁ జూచెను విషవ.
 నన్ను గెల్వక నీవు నరుడును బోలె । నున్నని మాటల నుడివి హయేదవా!
 అట నిన్నుఁ బోనిచ్చి యతనిఁ బోనిచ్చి । యిట మ్రొక్కుబడికినే యేనున్నవాడ!”
 అనినఁ గోపాంధుడై యనిలజుఁ డనియె: । “నిను వేమకొనుటయు నిజమె యున్నునుడు!
 పూని దేవవ్రాహ్మణులు చొచ్చుచోట । మానుష వ్రాహ్మణులు మఱి క్రీడి కెంత?
 గురుఁడని యొక మ్రొక్కు గొప్పైన సతని । వరున యెఱుంగక వాక్రుచ్చి.” తనుచు
 గద తిప్పి వైచినఁ గడఁగి యాచార్యుఁ । డొదిగిన నదివోయి యరు లేరుదాఁకి
 మసిప్రోవు చేసి క్రమృత భీముకడకు । వెనబోయె; నతఁడును వేజొచ్చె నొడ్డు.
 చొచ్చినభీము సీనుతు లడ్డగించి । వచ్చి చిచ్చారు దీప్తపుఁ దూపులేసి
 యిందేమి బ్రదికెడి నితఁడని తోఁప । నందడించిన, రాద్రనంపత్తి నతఁడు
 గదగొని పూచిన, గర్భముల్ గలగి । చెదరిరి; సైన్యంబు చెదరె నచ్చెంత.
 ఉన్నతి గురుఁడంత నొక్క తేరెక్కి । మున్నాడి వెనబోయి ముద్దర గట్ట
 రువ్వజివ్వన గాడ్పు రువ్వ బాణములు । శ్రవ్వితండములుగాఁ దఱిమి యేయఁగను
 దన సాయకములెంత తానెంత యనుచు । ఘనుఁడంతఁ దన తేరు గదగొని డిగ్గి
 వానలో వృషభంబు వచ్చున ట్లంప । సోనలో దలదూర్చి చొచ్చి యేతెంచి

 ద్రోణుఁ డప్పుడు మేనుతుడుచుక లేచి । ప్రాణాశచే దన్ను భావించు కొనుచు
 నొండాకరథమెక్కి యొడ్డువాఁకిటనె । యుండె బాండవసేన లొత్తి రాకుండ.

భీముడు ద్రోణాదిరథికుల నుత్తరించి యర్జునుఁ జేరఁబోవుట

అంత సారథి వచ్చి యటఁ దేరుచూపఁ | బంతంబుతో నెక్కి పావని ముట్టి,
ఘోరాస్త్రశ్రీతి మార్గిఁ ఘోషంబు తెలుప | వారక వ్రేయుచు, వాఁడి వేడిమికి
భోజాధిపతులుఁ గాంభోజాధిపతులు | నాజాడ గలిగిన యధిపులు మఱియు
సోమరులై స్రుక్కి నుడివడి నురిగి | మోమోట మును జెడి మోడ్వడి (మొగ్గి
పంచులై పనదప్పి వ్రాలొలి పగిలి | కంచుమింపై పాటఁ, గడుసంభ్రమమునఁ
దెఱపిగాంచి బకారి తేరు నోలించి | తెఱఁగొప్ప నర్జునుతేరు దర్శనను
దివ్యలాంఛనముచేఁ దెలిసి పెల్లార్క, | సవ్యసాచి యెఱింగి చయ్యనఁ దిరిగి
యశనిఁ గాంచి చెలంగి హరియును దాను | వితత శంఖములొత్త, విని ధర్మరాజు
పావని జయము బీభత్స సేమంబు | నానెంట నెఱిగి ధైర్యము దెచ్చుకొనియె. ”
అని చెప్ప భీతుడై యాంబికేయుండు : | “ మనకేటి జయమింక ! మారుతి చొచ్చె ;
శివపరుఁ డొకఁడు చొచ్చినఁ జొప్పునడఁడు. | తనయుడేమని చింతఁ దగిలెనోయవుడు !
మొనలెంత నణఁకిరో మువ్వరి యనికీ ! | విననోవ సంజయ, విడు కథ. ” యనిన
“ బ్రాహ్మి నొగిబట్టి తద్గ వాపోవ | నోపితి విది విననోపవా భూప !
పరదుఃఖ నిజదుఃఖ పరిపాటియట్లు | సరిగదా శేషంబు నకలంబు వినుము. ” (1)

అని సంజయుండు చెప్పు : “ నట్లార్చు భీముఁ | గనుఁగొని యేతెంచి కర్ణుండు దాఁకి
భుజముల బహు బాణములు గ్రుచ్చి విల్లు | రజముగా నేసి సారథి మూర్ఖ పుచ్చు,
బామముడితో వాయుపుత్రుండు కర్ణు | విమల ఖడ్గము వైచి వింటికిఁ బఱపి
యెండువింట లలాట మురము బాహువులుఁ | గండలు గ్రమ్మ రక్తము చిమ్మనేయ
వాడంత వరశక్తి వైవ వాయుజుండు | మూఁడుతూపుల నది మొదలికి నఱికి
సేనకంబాకగోలఁ జించి వక్తమున | నేసె నమ్ములు రక్త మిల మడుగుగట్ట.
అంతఁ గర్ణుని ఘోరమగు నవ్వు నవ్వి | యింతటఁ దెగఁ జూతు నేను నిన్ననుచు
ధనువంతఁ ద్రుంచి యంతన సూతుఁ ద్రుంచి | యనిలజుఁ డతని రథ్యములఁ ద్రుంచినను
అలసి కర్ణుండు వాఱె ; నవ్వు డా కర్ణు | బలమెంత చావను పావనిచేత !
అట్లు కర్ణుండు వాటి యాత్మజ రథము | మెట్టివఁ బఱతెంచి మేదినివిభుండు

దుర్యోధనుండు ద్రోణుని దూఱనాడుట

గురుని నిట్లని దూఱఁ : “ గూడునే ద్రోణ ! | చొర విడిచితి సేనచూరఁబో భీము.
శ్రేనేయ పార్థులు చాలరే మొదల ! | నే నెట్లు రక్షింతు నింక నైంధవుని ?

చేసిన వార్ధి శోషించుట గాక । నీ కొకఁడెక్కడే నిలిపెద ననిన ?
 ఏము సాత్యకి కోడ నీ యవకీర్తి । నీ మీఁద వ్రాలదే ! నేరవు తెలియ ;
 మా భాగ్య మిట్లుండె మాట లింకేల ! । ఏధంగి మనకాగ్య మిటమీఁద ? ” ననిన
 నాతఁడిట్లును : “ నాకు నణఁగనివారు । తోతెంచినట్లేల దూతెను నన్ను ?
 భీమార్జునుల నడ్డపెట్టరాదనుచు । నే మున్నె చెప్పినా ! యిపుడెఱింగెదవు.
 సైంధవుఁ గావున్న నచివులు నీవు । బంధురగతి నడ్డపడుడు వీరలకు.
 ఏను నెక్కడనున్ని హితవు నీవెఱుఁగు ; । రాసేక నిలిపితి రాజులనెల్ల;
 కావున నే రాను ; గయ్యమచ్చోట । నీవున్నజయమగు నెమ్మో బా. ” మృనినఁ
 దను దానె పురిగొని ధార్త రాష్ట్రుండు । మరలి యేతెంచుచో, మధ్యభాగమున
 మును బోరి జేరునిమ్ముని గ్రీడిఁ గూడఁ । జనరాక చిక్కిన చక్రరక్షకులు
 నొగి యుధామన్యుండు నుత్తమాజుండు । నగపడ నెరలించి యతఁడు వోసేక
 యనిసేసె. ” ననుటయు నాంబికేముండు : । “ వినిపింపు వారెల్లు వెడలిరయ్యాఁక ?
 నిరువురఁ గృతవర్మ యెల్లు వోనిచ్చె ? । నరుగుట యెల్లు వారంతద ? ” వ్యనిన
 సూతఁజుడిట్లును : “ షోణీశ, భోజు । డాతెఱంగునఁ దమ్ము నాఁగిన వారు
 సంకేతములు చెప్పి చయ్యన రెండు । వంకల నయ్యెడ్డు ప్రచ్ఛక్త వెడలి
 క్రీడి వోరెడుచోటు కేతులశ్మమున । నోడక యెఱిగి యయ్యెడ్డున కేగి
 చించుక మఱియుఁ జొచ్చిరి క్రీడిరథము ; । నించుక మున్నాడి యితఁడంతఁ గూడె.
 కూడి మువ్వరు నట్లు ఘోరాజినేయ । నోడక సృపుడందు నుత్తమాజుని
 విరథుని జేసిన, వెన యుధామన్యు । విరథుని హంబు వాడును జేసె.
 ఇరువురుఁ గూడి యయ్యిభవురాధీశు । విరథు విగళిచాపు వికృతుఁగా నేయఁ
 గుపితఁడై చాపంబుగాని వానితేరు । సృపుడు రెండుగనై వ నిలువకవారు
 తేరులు విడనాడి దేవేంద్రునియు । జేరి ; పతి శల్యుఁ జేరి తేరెక్కె.
 ఆలోన రథముతో ననువొంది కర్ణు । డాలంబునకు భీము నెలుకమైఁ బిలువ
 బరిగోల పోటుల భద్రదేవుననఁగ । వెరవుగాఁ దిరిగి యవ్వీరుండు గదియ
 వెడతూవులకు మిన్ను విరివిలేదనఁగ । గడు నుగ్రరణమయ్యె గర్జ భీములకు.
 నొగులు పతాకలు నొచ్చు రథ్యములు । బగులు రథాంగములే పప్పుగు విండ్లు

తుమురగు గొడుగులుఁ దునియు వర్ణములు । సమరభావము దెల్పె సరి నిరువురకు.
 కర్ణసైన్యములంతఁ గవిసి నల్లెనల । దుర్గి వారుని భీమఁ దూపుల ముంపఁ
 బ్రళయోనిలము మేఘవటలంబు విప్పు । పొలుపున నా వాయుపుత్రుండు విప్పి
 కర్ణుని రథసూతు ఖండించి యార్చ । నిర్జింప నరదంబు వాడునై వాడు
 హరియుగ గిరియుగ హస్తీయుగముల । కరణి భీముఁడు దానుఁ గలహించిరపుడు.
 రథవాజు లపుడు నారాచపాతములఁ । బృథివిఁ గూలఁగ మేను బెండును గాఁగ
 ననిఁ గర్ణుఁ గావంగ నధిపతి తలఁచి । యనుజుని దుర్జయుండనువాని ననువ
 నేతెంచి వాడు నయ్యెడఁ జొచ్చి రణము । నాతూలతనయుతో వారక చేసె.
 తేరుఁ దానును గడతేటునంతటికె । దే రాయితము చేసి ధృతిఁ గర్ణుఁ డలిగి
 యనిలజుఁ దాకి శౌర్యమును ధైర్యమును । ఘనబలమును దెప్పఁగాఁ బోరిపోరి
 జల్లన మెఱుపులుచల్లు మహోగ్ర । భల్లమేముఁగ నది పార్థివుఁ దాకి
 మండుచు నటఁబోయి మహిఁగాడ, నొడలు । మండి నూరుతి వానిమకుటంబు దున్ని
 గడవైచి రథము భగ్నమునేయ, వాడు । పదచారియుయ్యుఁ డప్పక యేయుచుండె.
 అప్పడాతనిదైన్య మధిపతి చూచి । యిష్టాస్థివునిఁ దాఁకు మిటఁ బొమ్మటంచు
 దుర్ముఖు ననువ వాతూలజుఁ దాఁక । ధర్మమా నాకని తలఁకక వాడు
 కర్ణున కడ్డమై కౌంతేయు నిల్లు । చూర్ణంబుగాఁ జేసి సూతు నొప్పించి
 పడగయు గొడుగును బడవేసి యార్చ । ఎడముడి బొమముడి వడినిడి కడిమి
 సుత్తమాంగము కుమారోత్తముఁ బాయఁ । గ్రొత్త కార్మకమెత్తి ఘోరాస్త్రమేసి
 నగుచుఁ గర్ణుని నేయ నాకుఁగా నిట్లు । తెగుదురే నృపులని దీనుడై వాడు
 దుర్ముఖు రథమెక్కి ధూమాయమాన । కార్మకుండై భీముఁ గప్పె నమ్ములను.
 విసవయ్య నై చిత్రవీర్య, నీకార్ము । మనువు దప్పెడు భంగి నందంద క్రంగి
 దుర్జయు దుర్ముఖుఁ దోలి యాభీము । నిర్జింపఁ దలఁచి యా నృపుఁడంతఁ బనిపె.
 ఆరీతిఁ గర్ణుండేముఁగ భీముఁడతని । నారాచ వింశతి నాటె, నాటినను
 లావేది కర్ణుండు లక్ష్మ్యంబు చిదరి । భూవల్లభుని యాన పొడవడఁ బాటి
 సేనలలోనఁ జొచ్చినఁ, గుమారకులు । జానొప్ప విజయుండు జయుఁ డనువాడు
 దుర్మద దుష్కర్మ దుష్ప్రహేఖ్యులుచు । గార్మకంబులు మ్రోయ ఘను భీముఁ దాకి

సమరంబునేయ నచ్చటఁ గుమారకులు | రమణ వత్తురుగదా రాజాజ్ఞా' ననుచు
 లీల నగ్నుల నాపులించు బాణములు | కీలించి యేవుగఁ గెడపె భీముండు.
 అంతఁ గన్గఁడు బుద్ధి సభిపునున్నలు | చింతించి యింక నిల్వఁ జెల్లునె యనుచుఁ
 బ్రాణంబులకుఁ దేసి పావనిఁ దాకి | క్షోణి కంపింప నాశుగముల ముంప,
 నాశుగతనయుండు నతని విల్పితిచి | యాశాంతములు ముట్ట నార్చి యక్కర్లు
 సూతహీనునిఁ జేయ, స్రుక్కక శక్తి | సూతసూతుండు మిన్న సోఁగఁగ వైచె.
 అదియు నాతఁడు ద్రుంప నన్యచాపమునఁ | బడచేసి కనచంబు పటియఁబు వాపి
 శ్రేణవంబున¹రాలఁ జదిమిన మేను | లేశమాత్రము నెడలేకుండ గ్రుచ్చి
 యతని విల్లును ద్రుంప నన్యచాపమున | నతఁడును నతని జో డఱువుభృచ్చ చేసె.
 ఇట్లు పోరాడి రనేకమార్గముల | బెట్టిదులిరువురు బెదరకేమియును;
 ఉదయాపరాధుల నొక్కట భాను | లొదవిలో యన మేనులోడెరక్తముల,
 రథమంతఁ జెడినను రాజాహితుండు | రథికుభీముని నరిరా నడ్డపెట్టి
 శిసంతటఁ గర్ణునైన్యములును డాయ | శ్రాంతిలేని బకారి శరములఁ బాయఁ
 దలఁచుఁ గర్ణుండు పాతఁ, దసకునై రాజ | కులులు చచ్చుటకును గొండొక నిలుచు.

భీముండు శత్రుంజయాది కురుకుమారుల మడియించుట

రాజంత నతని ఘోరము చూచి మఱియు | రాజకుమారుల రణ విచక్షణులఁ
 జిత్ర చిత్రాయుధ చిత్రాక్ష చారు | చిత్ర విచిత్రులు చిత్రవర్ణుండు
 నట చిత్రకార్ముకుఁ డనువాఁ భీముఁ | బటుపరాక్రముఁ దాఁక బుట్టువెట్టినను
 సూత పతాకలు జోడు నశ్వములు | వాతవాడి యెసంగ వారును దాఁక,
 వీరనాచారులు వీరనారాచ | ధారకర్ణులు నని తలఁచి భీముండు
 తెగ నిండ దూఁబఱ దిండిబాణములఁ | దిగిచి యేస్వర నంచె దీట గొంతణఁగ.
 అంతఁ దే రొడఁగూడి యంగాధిరాజ | కాంతేయుఁ దాకి యుగ్రపుసాహసమున
 నాంజనేయుని నేయు హరివైరి వోలె | బింజవింజ చోరంగ భీము నోనేసి
 గద గదఁ జించుచుఁ గదనోగ్రుఁ డగుచుఁ | ఒదరి చూచుచు విల్లు భంజించి యూర్వ
 నావేడి కులుకక యలుక విల్గొనిన | పావనిఁ బొగడిరి బలములు సురలు.

పాపని యిట్లు చాపము దాల్చు జూచి | చావు గండము వచ్చు శరముల ననుచు
గర్జరత్నారమై కౌరవేశ్వరుడు | వర్ణింప మదనుఁ డన్ వాని వికర్ణ
శత్రుంజయుని శత్రుసహుని సుదేహుఁ | జితబాహు ద్రుమాఖ్యుఁ జేనూటిఁ బనుప
జూదంబునకు ధర్మసుతుఁడు ధనంబు | లాదట నొడ్డినట్లయ్యెఁ జూపఱకు.

మారక యిట్లు కమార నప్తకము | భూరిసేనలు గొల్వఁ బొంకమైఁ గవిసి
గాడ్పునందనుఁ దాడఁ గర్ణపైఁ జేయి | మోడ్పుక సతఁడు ననేక బాణములఁ (?)
బఱపి సేనలు త్రైవ్యఁ బతిసోవ్వ వారి | నఱకె దామెనకట్లు నఱకిన యట్లు.

అపుడు కర్ణుడు : “ దీమమైతినే నేడు | స్మృపకుమారుల ” కని నిట్టూర్పుతోడ
ముగియనిరణము భీమునితోడ మఱియు | జగములు బెదర సచ్చటఁ జేయుచుండ
సీనున బలములు నెక్కి పెల్లార్చి | యేసియు బండికల్లెత్తి వైచియును,

అమ్మనలముల మహాశూల గదల | ిమ్మియుఁ బాసాణవృష్టి ముంచియును,
గరికభేదర తుంగమ కభేదరము | లురుశక్తి వైచియు నుఱికి సైఁబడియు

నూతాశ్వములఁ జంపఁ జూచియుఁ బెక్కు | రీతులఁ బెఱచి రేపికె ద్రోవ లేక.

అనలాస్త్రముల భీముఁ డాత్మట్టు ముట్టి | యనువుగాఁ జించి కర్ణుని విల్లుద్రుంది
యది రమోల్కాపాతమని దోప వాని | పదకపురత్నంబు పడసేసి యార్చి
కలువదండ విధంబుగా నోలి నొసల | నిలిపె నారాచముల్ నెఱి నాఱు రెండు.

పైనికులపుడు మాంసపు మిఱ్ఱులెక్కి | వానిఁజూచిని పోటునదలి నిశ్చలత.

భీముఁడిట్లు జయంబు పెనుపఁ గర్ణుండు | హేమరేఖా చాపమెలమి సంధించి
ఘన భీమచాప భంగము రాము కరణి | నొసరించి యవ్వీరుసురము నోసేసి

యనువోప్ప సతని యుగ్యముల పగ్గములు | దునిమి సూతునినొంపఁ మరగంబులంత

సాగక నొగలతో నందడి గొనఁగ | ధీగతి సతఁడు పృథివికిని దాటి

తలవీడఁ బాటి యుధామన్యుతేరి | బలునొగ లెక్కి భూపా! చిత్తగింపు.

అరద మీతెఱఁగైన ననిలజుడలుక | నురు కార్ముకమున కుద్యోగించుచోటఁ

గర్జుడావిల్లును ఖండించి పడగ | చూర్ణంబు సేయ నాశూరుండు గొనక

శక్తి వైచిన, బాణశక్తి నాశక్తి | రక్తుడై పతిచూడ రాధేయుఁ డడఁచె.

పలకయు వాలును బట్టి బకారి | పలక ఖండించినఁ, బట్టేది యతఁడు

నసివైచి కర్ణు శరాసనంబుణచి । వెన వానితేరికి వ్రేగొప్ప దాటి
దాయ, చిక్కితివని తడవుచో గర్జుఁ । డాయెడ నిలువ ధైర్యములేక తొలగి
పడగ కంబమునకుఁ బట్టుగా నిడిన । పొడవైన పీఠకంబున మేను డాచి
వంచనగతి నుండ, వడిఁ బొటఁ బోలు । నంచుఁ బాటినచోప్పు నటగానకతఁడు
రథము క్రిందికిఁ బోవు రాథేముఁ డనుచుఁ । బృథివికి దాటి యా భీముండు వెదక
దొంటి సేమంబునఁ దోచి కర్ణుండు । వింట నారసములు వేడిమిఁ దొడిగి
యన్నిరాయుధు ధీము నెరదంబు లేక । యున్న సాహసముతో నుగ్రుండై యేయ,
నలసియు వెన్నెక యాపుకోదరుడు । మలసి తేరికి వాట మఱి యన్యుగాక
యా నరుశరముల నటు నిటు నడిన । నేనావ యవములచే నొడ్డి కొనుచు
నవి పుచ్చివైచుచు నందంద పోవ, । నివిడిన వాని నన్నిటిని నున్నుచును
ఖలు వాక్యములకంటెఁ గడువాఁడైయైన । యలుగులు వాడు దేహమున నాటింప
నిర్వహింపఁగ రాని సేకుచూరుడును । సర్వసేనలు చూడ జరమొప్పుఁ బోయి
తేరికి రారాని దెనఁ బార్థపతిత । వారణ శనపర్వతములలో డాఁగె. (?)
డాఁగిన వాడు వెంటనె తేరు డిగ్గి । యేగి ధర్మవిచార మించుక లేక
యాతీతి రణమున నలసిన భీము । దూతొప్ప విరథుఁ గైదువులేనివానిఁ
జంప విచారించి జనని వాక్యమునఁ । జంపక కర్ణుండు సత్యసంధుండు
భీముడు సొచ్చిన పీనుఁగుప్రోవు । భూమిశ, వింటికొప్పునఁ బాయఁ ద్రోసి
యదిగొని వాని మహాజశరంబు । మద మొప్పుఁ బొడుచుచు మాటలిట్లాడె :

కర్ణుండు భీమసేను నవమానించి నీచోక్తులు వల్కుట

“ వండిపెట్టెగఁ బొమ్ము వాయుజు, నీకు । భండసంబేటికి బహుభోజనుడవు ?
మునివృత్తి వనవాసమున కీవు దగుదు ; । తనర నెన్నెడును తాత్రమునకుఁ బడకు.
అనికి నచ్చినసేమి యనదల వెదకి । పెనఁగుము బలియొరవైఁ ద్రోసిపోకు.
పోపొమ్ము బ్రదుకుము పొరిగాని నిన్ను ; । శ్రీవతి పార్థులఁ జేరుము పాటి. ”
అనునంతఁ గ్రీడికి హరి భీముఁ జూపి : । “ వెనకయట్టులు వీని విడిపింతు గాక
మనకుఁ దోడైవచ్చు మానైకధనుడు । తనకిట్టి దశ వచ్చె దైవాజ్ఞ నకట !
ఎప్పటినుండి వీరిట్లు పోరెదరొ ! । గుప్పనోపు నితండు కురుసేన నొప్పు. ”
అని చెప్పఁ గ్రీడి ప్రత్యాల్లీఢ పాద । మొనర వెనకు విల్లు నొడలును ద్రిప్పి

పలునారసములేయఁ బాత్రై గర్జుండు | సెలవిసినయట్లు చిమ్మ నెత్తురులు,
 పొసర మాంత్రికు మంత్రియున రావి విడిచి | చను బ్రహ్మరాక్షసు చందంబు దోవఁ
 బాత్రై కర్ణ నస్సాన్ధుండు మణియుఁ | దీఱఁజూడఁ దలంచి దివ్యాస్త్రమేయ
 నడ నెఱింగి పరార్థ మాచంచుటకు | నది ద్రాణి గునుమాడె సర్థసూర్గమున.
 తునిమిన ద్రాణి బాధుండు గాడఁ జూచి | యనలున కనలంబులైన బాణముల
 వెన్నడించినఁ దేకునిడిచి వాడఁగి | పన్నిన కౌరవబలముతో డాగె.
 అంత నివ్వెఱుమాని యటలేచి భీముఁ | డంతనంత విశోకుఁ డరదంబు దెచ్చి
 కూడినఁ దేరెక్కి కొఱఁత చిత్తమున | నాడుచు నరుజేర సిడినడి నడచె.
 వారియోగము చూచి వశక్తియెక్కి | తేరు సాశ్వతి యట్టిదెనకుఁ దోలించి
 నెఱి నలంబునుండను స్పృశుండు మార్కొనిన | నఱికి, వానిబలంబు నలుదెన పఱిసి,
 మదమున మఱియుఁ గుమారవర్గంబు | గదిసిన శరవృష్టి గప్పుచు నిగిడి,
 యువరాజు విరఘ్నే నొసరించి వానిఁ | దవిలిపట్టఁ దలంపఁ, ద్రైగర్తలార్చి
 వేయి తేరులవారు వీరులు మఱియు | నాయెడ నెక్కువో, సతఁడెల్లనారి
 భూరి బాణంబులఁ బొదివియు నూఱు | తేరులు విఱిచి యద్దెన పాఞ విప్పి
 పోనడఁగించి విప్రున నూరసెన | సేన దాఁకిన నందుఁ జిక్కయతుండు
 వీచులఁ గదలని వేదండ లీలఁ | ద్రోచుక చనిచని తోడ్తోన మఱియుఁ
 గాళింగు లెక్కినఁ గలగుండు వెట్టి | యాలీల మఱియు సైన్యములెక్కఁ దఱిమి
 జననాథి దాఁకిన సంయమివోలె | శినివరుఁ డొకదరిఁ జేరినట్లగుచు
 నేడ దేఱఁగఁ జూచి జిహ్వానకతని | యాదవేంద్రుండు చూపి యప్పుడిట్లనియె :
 ‘గురు భోజ కాళింగ కురుకుమారకుల | గురుశక్తి గెలిచి నీ కూర్మి శిష్యుండు
 ఇదె వచ్చె మనకింత హితకారి గలఁడె ! | మది మెచ్చఁదగు.’ నన్న మఘవాక్త్రజుండు :
 “ఎక్కడి హితమది ! యే నన్ను బతికి | నక్కడ రక్షగా నర్థించి పెట్టి
 వచ్చితిఁ ; దనకు రావచ్చునే యిట్లు ! | చెచ్చెఱ మఱచెనో నేనాని ప్రతి !
 ఈ మారుతియు నచ్చె, నింతకు నృపతి | యేమామెనో ! వీరి నింక దాన తఱిమె.
 వైరి వ్రాలఁడు ప్రొద్దు వ్రాలఁడు గాని ; | పోరామి యారీతిఁ బుట్టునే మనకు !
 అదిగాక సాత్యకి నలసిన వానిఁ | బొదివెఁ గదే వీడు భూరిశ్రవుండు !

తానింత డయ్యడు తనడప్పి దీఱఁ గానఁ డీతండ్రిమి గాఁగల వాఁడొ !
 పూర్వవైరంబది పొమ్మన్నఁ బోదు । నర్పంబుఁ గూడె నీ సైంధవు వధకు. ”

భూరిశ్రవుఁడు సాత్యకితో యుద్ధమొనర్చి మడియుట

అనునంత : “ నిలు నిలు మటఁ బోకు పోకు । శినివర, నాచేతఁ జిక్కితి గాదె !
 పాఱిన విడువఁ బాతాళలోకంబు (?) । దూఱిన విడువను ద్రుంతు నధింతు.
 నిన్ను బుత్తెంచిన నృపునకు భయముఁ, । బన్ని నీకొదెఁగెడి భటునకుఁ బ్రియము,
 నీరాక కలరిన నేటి కిరీటి । శౌరుల కలపును నవరింతు. ” ననుచు
 పీరుఁడు దివ్యాస్త్ర వేదియు నైన । భూరిశ్రవుఁడు భూరిభుజుఁడు దాఁకినను
 దననొప్పి నూత రథ్యంబుల నొప్పి । మనసునఁ బెట్టక మాధవానుజుఁడు :
 “ ఓరి ! నీవా నాకు నొకయెదురింక ! । చేరి యిట్లాడిన జిహ్వ కోసెదను.
 మెత్తనఁ బోవేల ? మీఁకెల్ల వేరు । విత్తు నన్నెఱుంగవే వృష్ణులలోన !
 పోరాడి బొందితోఁ బోదుగా. ” కనుచు । ఘోరాజి ఘోరభంగుల నమ్ములేయ,
 భూరిశ్రవుఁడు నప్పుడు పెచ్చుపెరిగి । దారుణ మర్కటదారకాస్త్రముల
 నాపీరు బొదువ మహాదండ్య యుద్ధ । మావేళఁ జెలఁగె భయంకరమగుచు.
 ‘పడె గెల్చె నొకఁడు లోఁబడె గెల్చె’ ననుచు । నెడనెడ జనవాక్య మిరువురఁబ్రాఁకె.
 వింటిపోక పతాకవిఱుగు రథ్యముల । గెంటె దిరికి నెఱిగింపరు వెనను.
 నొచ్చుట పగులుట నొగులుట బాణ । ముచ్చిపోవుట గాన రుల్లంబునందు.
 చచ్చియు మృతభంగిఁ జరియించి పడక । యచ్చలంబులు మానవని తోఁచెఁ బ్రజకు.
 అంత నొండ్లరుల రథాశ్వ సారథుల । నింతలింతలు చేసి యిలకును దిగక
 యేటులాటకుఁ జొచ్చి యిరువురు విండ్లు । మోటులై జోడులు మొదలికిఁ బోవ
 గదల ముద్గర పరిఘంబులఁ బోరి । పదపడి కత్తులుఁబలకలుఁ గొనుచుఁ
 బాద సంచారులై పలుముష్టిఁ బోరి । మేదిని నెత్తుట మేదిల్ల నిలిచి
 యలపులఁ దీర్చుక యతి చిత్రగతులఁ । దలపడి వెండియుఁ దను యాగ్రహముల
 ప్రేయుచో, బలకలు వేట్లచేఁ దెగిన । కాయవంచనఁ గన్నుగలిగి తప్పుచును,
 1. దారొండ్లరులతోడఁ దాఁకి బిట్టెగసి । యూరువు చెమటలు నుగ్రులైయంతఁ
 గత్తులు దునియు వో ఘన మల్లవిద్య । మొత్తులాటకుఁ జొచ్చి మోములు దాఁకి

1. దారొండ్లరులతోడఁ దాఁకిబిట్టెగసి. (మా)

యరముల భుజముల నొండొరునొత్తి | కరచరణంబులఁ గ్రంథుగాఁ జెనఁగ
 హరి యిరువురఁ జూపి యర్జునుఁ బలికె : | “ పరికింపు శిష్యుని ¹ పాటు కిరీటి!
 యలసినవానితో నలయని వాని | కలహంబు వివచనంబు గణుతింప వేమి?
 బగి నొంటి మనకుఁ దోకొనఁగింప నచ్చెఁ | దగఁ గాన సాశ్వతిఁ దలకొనఁ గాదె! ”
 యలసఁ బొద్దుడుపల్కుఁ : “ నదియట్లతగును | వినుము నాకేళియాదు విమతనంకటము.
 ఎక్కటిఁ బోరుచో సిగ్గెయరాదు | తక్కుటి స్పృహఁడె రాతయు సోమదత్తి!
 ఇట్లు ముగ్ధ నీయాజ్ఞ సేసెద. ” సనఁగ | నట్టిచో మేలుచేయె సోమదత్తి
 వృధివిపై వై నేయుఁ బెనఁగఁ బెనఁగ | శిధిలునిగాఁ ద్రోసి చేయొకకాల
 నురమొకకాల సత్కుగ్రుండై త్రొక్కి | కరవాళియును వాని కంఠలక్ష్మముగ
 నాయెడఁ గరికంకణార్బులు మోయు | ప్రేయఁ జేయెత్తిన, వెన్నుండు మతియు
 ప్రేయ మేయును పార్థ, వేయస్త్ర మసిన | నాయన తాతశౌర్యము మెచ్చుకొనుచుఁ
 బూచి గాఢాశీక్ష్మ భూరి భల్లమున | నాచేయి దునిమె సైన్యములు శోకింప.
 ఆరీతి జయసిద్ధి యాజ్ఞి వోగ | భూరిశ్రవుం డాత్మఁ బురపురఁ బొక్కి
 ‘ యక్కటా! ² యిట్లేసినతఁ డర్జునుండు | తిక్కిన వాఁడింత ధన్విగా, ’ డనుచు
 మోమటు త్రిప్పి యమ్మగినిపూర్వం జూచి : | “ యేమయ్యుపాండవ, యిదివీకుఁదగున!
 నీ మను మిదిగాదు నిన్నేమి చెనక; | నీ మాడ్కి రణధర్మ నిధులును లేన;
 ఎవ్వరు చెప్పినా రీబుద్ధి నీకు? | అవ్వీష్ణుఁడో? కాక యజుఁడో? హరుండు?
 ఏమటిపాట నిట్లేయుడే? ” యనిన | “ నోమహాత్మ! యధగ్ధ మొక్కింతసేయఁ;
 దనవాని కాజిలో దగవు జోడ్చుట. | నిను నువేక్షించిన నీవారి దూటు;
 మలసిన సాత్యకి నతిఘోరనేత | నెలకొని నొంచిత నీ కేటితగవు?
 అన్న! మీరందఱు సభిమన్యు నట్లు | మన్నిగొందురె ధర్మమార్గస్థులేని?”
 అనిన ³ సేయత్తరం బతఁడీయకున్న | మనుజు నాయకులును మంత్రులు భటులు
 దూతిన నట్లు పార్థుండు వాఁడ బలికి | జాతినధృతి సంత సంబంధిఁ జూచి:
 “ యకట భూరిశ్రవ! యాజు నీకట్టి | వికృతి వాటిల్లెనే వెడరాజనీతి?
 కౌరవుల డీకర్మగతిఁ బోవుఁ గాక | పీఠ, నీకొదవెను వీరైక ముక్తి;

1. పాటి. 2. మెత్తి కరకంఠలక్ష్మమున. 3. కృష్ణ. 4. యాయేటు అర్జునుడుగాని.
 5. నిరుత్తరంబతఁ డియ్యకంత. 6. నీ రని కొవదని వీరైక యుక్తి. (మా)

ఇంత నేజేసితి ; నీవు నా ప్రతిసా చింతింపు నాకల్లు నేయక పోదు. ”
 అనిన సాత్యకి వీడి యతడున్న నేల । సునబాహులు శయ్య గావించి యందు
 బ్రాహ్మణ వేశంబు పాటించి శాంతి । నాయతప్రాణులై యర్థి గూర్చుండ,
 సాత్యకి లేచి శస్త్రము సంతరించి । సత్యభీతి సుగుండు శౌర భీములను
 ఘన కృపాశ్వుతామ కన్దులు సూక్ష్మ । విచిత్ర భూరిశ్రవు వెనఁద్రెవ్వ సేసె.
 వ్రేసి వారించిన వీరుల జూచి । “ నానాహసమున నన్యాయ ముక్కడిది ?
 కర్ణ కృపాది రక్షకులుండ గాదె । పర్ణింప నే వీరి వధించి నాడ.
 ఒంటిమై నొంగుక నుండఁ బ్రాణములు । గొంట యెట్లుభీచున్నట్లు గుఱ్ఱులందఱును ?
 తారువట్టిన నీతి తమకును గలిగె ; । వారింపఁ బనియేమి వచ్చె నాపగయు. ”
 ననియె సంత నసంతోషున నగతికిఁ । జనియె దిప్పులు చూడ సౌమదత్తయును.
 ఇంత వైరము విధి క్షేపాయె ననినఁ । గొంత చెప్పెద విను కురురాజ, తొల్లి

సాత్యకి పరాభవ కారణము

దేవకుండను రాజు దేవకీ దేవి । కావల మీర స్వయంవరోత్సవము
 నేయుదో, సచటికి శిని వీనితాత । యాయత యదుమంత్రి డడిగి గర్వమున
 రాజుల నొడిసి యా రాజాస్థాన గొనుచు । రాజమార్గంబున రాఁ, జూడలేక
 భూరిశ్రవుని తండ్రి భువిసోమదత్తుం । డా రథినిఁ దాకి యాలంబు నేయ
 1 వీరులు మది నొచ్చి విరిఘటై వ్రాలి । ధానుణి నిరవురు దలపట్లు పట్టి,
 శిని సోమదత్తు నిర్జించి చూపుచుని । గొన కొప్పువట్టి గాలొన నీక యిడ్చి
 తన్నియుఁ జంపక దయపుట్టి విడుచు । దన్ను నడ్డ యతండు తడయక పోయి
 హరునకుఁ దవము నేయఁగఁ బెద్దకాల । మరిగె ; మిఁటికి శిని యరిగె నాలోస.
 ఆశని సుతులను సంతకుల జాని । భూతేశ్వర డంతలోఁ బొడచూపి కృపను
 ‘ ఓసోమదత్త, నీక నయించు సుతులకు । చేను (?) వానికి నొప్పి శినిమనుమనికి.
 పొమ్మని నీ ’ వని చెప్పి పోవుట వీరి । కిచ్చుక్కి- రణమయ్యె నిట మీఁద వినుము.
 భూరిశ్రవుండెల్లు పాలిసిఁ గ్రీడి । తేరు సైంధవునకై తిరింపఁ జేసి

కర్ణుడు సాత్యకితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట

వెనుక విక్రింపుచో విను కర్ణుడపుడు । శినివరుతో నాజి నేయుచున్నాడు.

తమ జోడు వడినఁ గ్రోథమునఁ గర్ణుడు । శ్రమము దీక్షిస నుబ్బు సాత్యకి పెనఁగ

నయాజి ఘనమయ్యె ; సంత సాత్యకికి । జయ్యన రణకుబ్బె జననాథ, వినుము.

ఇట్లున్న నాఁ డాజి కేఁగుచో నెదుర । నెట్లన హరియిట్లు నిజనూతుఁ బలికె :

“ ఒక నన్న శంఖ మే నొత్తెదఁ గాని । నకల యశ్శుభఁ దేరు సారథి, తెమ్ము.

ఎచ్చట నెవ్వని కిమ్ము డెప్పురము । వచ్చునో నేటికి నలయు నిన్నియును. ”

అనివచ్చి పాంచజన్యము హరియొత్తె । గొనివచ్చి కాంచె నక్కుశలుండు తేరు.

తెచ్చి కాంచిన మెచ్చి దేవకీశనయుఁ । డిచ్చఁ బుత్తెంచె ¹శినింద్రున కదియు.

ఇట్టి సాత్యకిఁ జూచి యింద్రసందనుడు । నెట్లన శౌరితో : “ నీ వింక రథము

బలువిడి రాధేయుపైఁ బోవనిమ్ము । చలము లెట్టింపంగ సాత్యకితోడ

నలుకఁ బోరాడెడి సంగ రా. ” జనిన । జలజాశ్నుఁ డశసికి సాత్యకే చాలుఁ ;

బోసిత్తు రథమని పూపుమై నడవ । శై నేయుఁ డిటఁ దేగు చదిపి రాధేయుఁ

బటపిన గౌరవబలము పెక్కఁడు । తెఱపియీ కప్పిరుఁ దేల్చి రక్త్రములు.

... .. ।

అప్పుడు హరి రథంబగుట తీద్రథము ।

ప్రాద్దు పోకకు యుద్ధభూమి కేతేర । సద్ధారకుండు సాత్యకిఁ గదియించి

హరి ఖరంబులు మ్రోయ హరి తేరు గొనుచు । హరి జేరె ననుటయు నాంబికేయుండు :

“ ఎందు సంజయ, విసమిట్టి చోద్యములు ; । కుండు లేదనరాదే కుంతి సూనులకు.

అనిఁ గ్రీడి నింక సాత్యకి గూడ నెట్లు । మును గూడి నట్టి భీముడు చేసె ? ” ననఁగ

నా నూతజుడు పల్కు : “ నెట్లు కర్ణుండు । వాసిపోఁ బలికి పోవఁగ భీముఁడేగి

బీభత్సు రథమెక్కి పెద్దయుఁ బ్రాద్దు । భూభంగమున మాట పూన్యక యుండి

తగఁ బాద్ధ మతిపల్కె : “ దమ్ముడా ! నాకు । వగవపు మీలోనివాడనా యేను !

చిక్కినచో నన్నుఁ జిన్నబో నాడె । పెక్కఁడు డే బోయి యతనిపైఁ బడును ;

జత్తుఁ జంపుడు వాని సాగసి. ” ననినఁ । జిత్తంబులోఁ గుంది జిహ్మఁ డిట్లునియె :

“అన్న, నా చెవి సోఁత నాడె నిన్నతఁడు; | నన్ను నాడుటగాని నలి నిన్నుఁ గాదు; పైరింపు మది నే విచారించుకొందు; | నీరసాత్ముఁడు వాఁడు నిన్నాడువాడె!”

అని క్రీడి కర్ణున కభిముఖం బేఁగి | “వినర భీముని నేల వెడచూట నొడివి!

తతనికి నీకు లేదా యంతరంబు? | అతఁడు నిన్నాడెనే యందంద నిఱుగ?

ఇప్పుడు గదర శిసింఁగ్రుండు తఱిమె! | ఎప్పుడు గలగర్వ మేటికి వీకు;

ఎడవక గెలుచు వారెల్ల నీయట్లు |

... .. ఏపాటు పడుదువో యెఱుఁగు నాచేత!”

అని తేరు వానిపై సతఁడు తోలింప | ఘన రథంబటమున్ను కర్ణుండు పఱసి

నిలిచి బిట్టెయచో నీ నేసల్లెఁ | గెలఁకుల నిగిడి కిరీటి నేఱుఁగఁను (?) ,

ఆ తీవ్రరణము దేవాసుగ రణము | తాతయై నిగుడువోఁ, దలమీఱి నగుఁడు

పైనేఱు వాయుజ సహితుడై వారి | దానేయుసపుకు నీతనయుండు గడిసి

కర్ణునిఁ బలికె: “నాకర్ణింపు కర్ణ! | యగ్రవంబున వాడె యగ్రుండు జాతె;

నించుక *నిలుపు నాకిది నీవరంబు | పెంచికైఁ గాలెడు నీభత్తుఁ డింక;

ఇతనికై మఱి చత్తు రితరపాండవులు; | క్షీతి నాకు సీవ యిచ్చిర వాడె నగుడు;

శల్యుండు నేను సశ్వత్థామ కృపుఁడు | తుల్య తేజోనిధి దుశ్శాసనుండు

నీకుఁ దోడగుదుము నిక్కువం. ” బసిన, | ఆకర్ణుఁ: “డయ్య, నేనట్ల నిల్పెదను;

భీముచే నొడల్లెఁ బిండయ్యె నైన | నేమాయె మాన సహితుఁడనై నిలుతు.

నీవట పంతువు నేడంత నన్ను | లావును జలము నేలా డావనేర్తు?”

నని సర్వసేసల సర్జునుమీఁద | మొసకట్టఁ జేసి యమూర్ఖుఁచిత్తుండు

శల్యాది భటులతో సన్నద్ధుఁడైనఁ | గల్వాణవిధి నాజగైకాని సుంఁడు

చిత్ర విచిత్ర విశేష బాణములఁ | జిత్రభాను కృశాను చేప్తు రానేసి,

యాసేనఁ బడిన రథావయవములు, | గీసిన ట్లొరగిన కేతుపండములు,

జబ్బుగాఁ దొరిగిన చాపదండములు, | గుఱ్ఱసగూడైన కుంజరాగములు,

సట్టలై తునిసిన యశ్వదేహములుఁ | ద్భేవచేసి సదైన రక్తసదికి.

చేసి యంతటఁ గర్ణు శితబాణ నవతి, | నా సుయోధను గిట్టి యతులాఁత్రునృప్తి,

మద్రాధిపతిఁ గూడి మార్గణద్విశతి, | నా ద్రాణి కుఱికి శితాశుగత్రిశతి,

యువరాజు మార్కొని యుగుతర స్థితిని | దవిలి క్రోధింప సంకట విచ్చివోక

* ‘అర్జునాదుల’ అనుకర్మ ఆధ్యాహార్యము.

యరుణు గ్రుంకించెడి యాన నందఱును | బరుమాస్త్రు కోటులు పలువఁ, గిరీటి
యొసరిన పస వాసినొక్కటఁ బెక్కు | తున్నియలు నేయుచుఁ ద్రోచుక నడవ
సైంధవుండును వారిసందుల వచ్చి | గంధకాలిచు నేయఁ గాంచి యన్నరుఁడు
కర్ణాదు లడ్డంబుగావున వానిఁ | జూర్ణంబుగా నేయఁ జొప్పడ 1 కలిగి

కర్ణాదుల ద్వంద్వ యుద్ధము

తై నేయ వాయుజ సహితుడై కర్ణ | నోనేయ వాడును శిష్యుకి నోగ్ని
వెడఁగులై వేఁగైన వేడి నారసము | లగరి మున్నురి కియెదలంట నేయుచును
నిలిపిన, నా నాయకులు సంతఁదెలిసి | లలి వాని రథము నల్లన నాటనేయ
నిట్టుగాదని క్రీడి యేనుటఁ గర్ణ | ముట్టించి విలుఁద్రుంప మూర్ఖుల్లి వాఁడు
సంతలోపలఁ దేటి యన్యచాపమునఁ | గొంత యేనుఁగఁ గ్రీడి కోపించి మఱియు,
వాని ప్రాణము ద్రోవ వడిగలతూపు | భూనభోంతరములు పొరయ నేయుటయు,
నది ద్రాణి దునిమె సయ్యర్థచంద్రమునఁ ; | బొదివెఁ గర్ణుడు నశ్రుముల మఱినరుని.
నరుడంతఁ బనికి విఘ్నము పుట్టుననుచు | మరణాంతధీరుడై (?) మూర్ఖి ఘోషింప
రాధేయు వివిధ నారాచ పాతమున | బాధింప, నెడపొచ్చి పైపై బలంబు
పవనజు తై నేయఁ బార్థు బిట్టేయఁ | దవిలి పార్థుడు విప్పి తనపేరువాడి
యలుగుల వట్టుగానం గాధిరాజు | నలయించి విరథుఁ జేయఁగ ద్రాణి యరిగి
తేరికిఁ గర్ణురాఁ దివుచుక ఘోర | నాగాచములఁ బార్థు నాట శల్యుండు
వృషసేన కృపుఁడు వెండి నేయ | నిమిషరంపరఁ ద్రెన్గు నితఁడు నేయుచును
దొరలంత వెనుకకుఁ ద్రోచినఁ బోసి | పురదారి సైంధవుఁ బూరువఁ జూచింను,
అపనీశు పనువున సఖిసైన్యములు | వివిధ హేతివాత విచయులై గవిసి
విన్వచ్చు రక్తముల్ వెడలనేయుటయు | నొవ్వియెన్నక వారి నోనేసి తఱిసి
తెఱపి సైంధవుఁ గాంచి దివ్యబాణంబు | పఱపి వానిపతాక పార్థుండు దునును
వాడు నర్జును శౌరి వాజులఁ బడగ | వేడి నారసముల వేఁగుగా గ్రుచ్చి
తొడిఁబడుచున్నచో దొరలు కర్ణాదు | లెడ చొచ్చి కాచి రనేకభంగులను.
అట్టుగా సైంధవు హరులును నొచ్చె | దిట్టినగతి సారథియు భస్మమయ్యె.

పాండవుఁ డావేళ బాణంబు వాటి | కండవాని నరాతిఁ గానమి నలిగి
వెన నొడుగఱచుక వీగుల దిక్కు | బిసెహాక్షుని దిక్కు బిట్టు చూచినను,
హరి నరుపాలిటి యా వృద్ధై వంబు | నరుని నొయ్యనఁ బల్కె : “నర, యిట్లుగాగు
చలము సత్యము నిశఁ జాలు; సైన్యముల | గెలుచుక చొచ్చి తాఁకడి దింతలేదు.
ఆ తిమిరారి మాయాతిమిరమున | జాతిగాఁ గప్పురు సంజ దీపింప.
అప్పుడార్తురు యోధు లనిపట్టు మఱచి | చప్పట లిడుదురు సత్యంబు మనల.
సైంధవు నత్తజ్జి జంపుము; లోక | బాంధవు మఱి చూపఁ బరుణ్డేష్వుఁ గాక.”
అనిన నాగతిఁగాని యరిఁ ద్రుంపరామిఁ | దన శౌర్యహాసి కాతఁడును పొక్కుచును
జింతింప, శౌరియు శీఘ్రమే యట్టి | మంతనంబొనరించి మాయ యంపినను
అదివోయి యావేళ నస్తమయంబు | గదిమిసల్లుగ భానుఁ గప్పె; గప్పుటయు
సంధకారముఁ బోల నాదల యెత్తి | సింధురా జార్జులు సేనచే వినుచుఁ
జల్లగాలికి లేచు సర్పంబు వోలె | నెల్లదిక్కులు చూడ నింతలో శౌరి
తేరిపై నిలుచున్న దేవేంద్రజనుకు | వీరుని సైంధవు వ్రేలఁ జూపుచును

అర్జునుఁడు సైంధవు తల దుచుముట

“ఏయుమేయుము పార్థ, యిదె నైరిశిరము | పాయక యున్నది పడమర దిరిగి;
ద్రాణి యడ్డమునచ్చుఁ దడసిన. ” ననిన | నేణాంకధరుఁ గ్రీడి యిచ్చలోఁ దలఁచి
యాశీవిషము వోలె నతిభీమమైన | పాశుపతాస్త్రంబు పదరక తిగిచి
గంధ మాల్గంబులు గానరాఁ దొడిగి | సైంధవు కుత్తుక చక్కఁ జూచుచును
విడిచిన నది డేగ విధముగ నెగసి | యుడువీధిఁ గోటి సూర్యులవోలె నగుచు
నరుడెంచి న్రాలి నీ యల్లుని శిరము | హరియించె బతిచూడ నశ్రమలీల.
హరియించి మింటికి నది పాఱనైచి | శరము క్రమ్మఱ వచ్చె నవ్యసాచికిని.
అంత నూయ హరించి హరి సూర్యుఁ జూప | సంతంత మనసేన లాజికి గడఁగె.
మాయ యిట్లు హరించి మఱఁదితో శౌరి : | “యేయుమేయుము తల యిలఁబడనీక;
యంబకంబులు నిల్చు మంబరవీధి; | శంబర నిపురూప, సత్య మీక్రియకుఁ
గథగల. ” దని చెప్పఁ గథయును వినుచు | రథికులు దెగి యేయ రణము సేయుచును

దలపడనీక శస్త్రముల నొడ్డుచును । జెలువొందె నవధాన సిద్ధుడై నరుడు.
 ఏమని కథచెప్పె నిట శౌరి యనిన । భూమి సైంధవుతండ్రి పూర్వకాలమున
 సింధురాజ్యంబు రక్షింపుచు నుండి । యంధకాఠి దపంబునందు మెప్పించి
 పట్టిగా నీతని బడసె బెంపెనగ. । అట్టిచో నృపుఁబల్కె నాకాశవాణి:
 “ వినుము నృధ్ధక్షత్ర, వీనిమన్తకము । తునుము నేమరియుండ దుగములో వైరి ;
 ప్రతికార మేమైన బొటంపు. ” మనిన । సతఁడును బుత్రమోహమున జింతించి
 ‘ యిల వీనితల గున్బి యెవ్వండు వైచు । దల ప్రక్కలై వాడు ధరఁ ద్రెప్పు గాక’
 యని తపోబలమున నాడి రాజ్యమునఁ । దనయు యావనవేళఁ దగఁ బ్రతిష్ఠించి
 చని యా శమంతపంచకమున నర్చి । నొనరించుచున్న వాఁ డుగ్రతపంబు.
 పాశుపతాస్త్రంబు పదపడి తొడిగి । యీ శిరంబుచటికి నీవు వోనేసి
 వాని యూగువుమిఁద వైపించు మిపుడు । దీని ధారుణిఁ ద్రోచి తెల్పు వాఁ.”డనిన
 నాడింపఁ గీలురూపాడినయట్లు । క్రీడి యాయత్నంబు క్రీడఁ జేసినను
 ఖండేందుధరుతూపు గగన మార్గమునఁ । గాండవరంపరాకారమై నిగిడి
 తలగాని పోయి నృధ్ధక్షత్ర నూరు । తలమన వైవ నాతఁడు కన్ను తెఱచి,
 హా పుత్రకా! యని యది ధాత్రీ । ద్రోచి యా పజ్జ తలప్రక్కలై తాను గడసె.
 అప్పుడు గొనియాడి రమరులు పార్థ । ముప్పులకలు మేన మొలిచె శౌరికిని.
 శినిపతి భీములు సింహనాదముల । నొనరించి రప్పుడు నొచ్చె నీచజయు.
 ఉపకరించిన తూపు నుపసంహరించి । రిపులఁ దోలె నరుండు ! లేఖలు పొగడ.
 తల గూలునందాఁ ధాత్రీ దాఁబడక । తులువ మొండెము నుండె దుక్కుదుక్కునుచు;
 నీపుత్రు లేడ్చిరి నేల గ్రక్కదల; । నా పాండవుల సేన లార్చె నవ్వలను.
 పగతు రిట్లుప్పొంగఁ బతులు శోకింపఁ । దగవుపట్టు దలంచి ద్రాణియుఁ గృపుడు
 హరుని కంత విమాన్ని యతని నేత్రాగ్ని । ధరఁ బర్వనగ నిద్రఱుఁ బార్థుఁ దాడి
 ‘ కొంతయూర్చిన నోరఁ గు ’ య్యను మాట । కాంతేయ భటులకు గలుగ నేసినను,
 హరి నొచ్చి తానొచ్చి హరులు నొచ్చియును । నరుడట్టి యంపవానకు నోసరిలక
 దిక్కులరిచ్చిన దివ్యబాణములు । వాక్కువృములఁ బూజి పాటించి తొడిగి
 యేసినఁ బ్రతిబాణ ² మెక్కఁ ద్రాణి । యొనరించె; గృవుండు నొక్కింత నిలిచె.
 నిలిచి మంత్రంబులు నేర్పుమై నొడువ । నిలువక యది మంట నెఱయ నేతెంచి

కృపుఁ ద్రోచి యాతఁ డెక్కిన తేరు గాల్చు । నృప, ఘోరమూర్ఖ మునింగె నజ్ఞోడు.
చిక్కిన యోధులు చిక్కులై పఱవ । నక్కిరిటి మురారి యత్యాదరమున
నాలింగనము చేసి “ యవుర గాండివి ! మేలు ! నీచేఁగాని మెదుగరు వీరు ;
నేఁడెంత వ్రాలదు నీచేత బలము ! వాడి దెచ్చితిఁ బొండువంశంబునకును.”
అనిన సిగ్గున మౌలి యతఁడంత వాంచి, “ నిను జేరినార మన్నిట నేమి కొఱత ?
నొగలు ద్రొక్కుక శౌర్యుత ! నీవు గెలిచి । నెగడ నిచ్చితి కీర్తి నీ దానులకును.
అట్టుండె నది యింక సధిపాకు నునికి । యెట్టిదో తెలియుద మిటఁ ద్రిప్పు రథము.”
అని చెప్పి శౌరిచే నట్లు చేయించి । ఘన శంఖరవముతోఁ గడలి యర్జునుఁడు
తైనేయ భీములు చక్రరక్షకుల । తో నేగివచ్చినత్రోవనే పట్టి
వీనమంత ధరిత్రి ప్రీలక రథము । నా నీమ శవరాసు లడగొన నడవ,
గురుఁడు నిల్విన పౌఞ గురు కురుభటులు । దురమున వెఱచి గొందులు దూఱవచ్చి
యరుణాస్తమయ వేళ నల్లంతఁ దోఁచ । నరదంబు డిగ్గి ప్రియంబుతో రాజు
నెల్లయోధులు గొల్వ నేతేర, ధరకు । నుల్లంఘనము చేసి యుభయ కృష్ణులును
ఎదురేగి మ్రొక్కిన నిరుగేల వారి । నుదురులు ధర్మనూనుండెత్తి దాల్చి
యొక్క కౌగిటఁ జేర్చి యురమున నొత్తి । పెక్కు దీవన లిచ్చి బీభత్సుతోడ
“ ఘనుఁడ, చేనెత్తురు గాకుండ రివుల । వనమాలి కృపఁ జంపి వచ్చితే మరలి !
యెదురులు చూచితి నే.” నన్నఁ గ్రీడి : “ యది నీవు రివులపై నలిగిన లావు;
నీకు రక్షైన తైనేయ వాయుజుల । నాకు రక్షకు నీవు పడపిన వాడి;
ద్రోణుని రాసీక దొరలఁ గాల్గొలిపి । క్షోణీశ, రణమీవు చూపిన కరుణ.”
అనునంత భీమ సాత్యకులు మ్రొక్కినను । జనపతి వారిని సరిఁ గౌగిలించి,
యొగి యుధామన్యుండు నుత్తమజాణుండు । మొగపడి మ్రొక్కు నిమ్మల సమృత్తిఁచె.
అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । అని ముని జనమేజయ క్షీతిపతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పాటఁ గతచెల్ల నెఱిగింపు ? మనిన
భానుకులాంభోధి పావన చంద్ర ! । భాను కోటిసహస్ర భాభానమాన !
కరుణా కటాక్ష వీక్షణ ! దయాలోల ! । మరరాజునత ! మహాసురరాజ హరణ !
ఇది నదాశివ భక్త హితగుణానక్త । నదయ స్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
శ్రుతిపాత్ర వల్లభమారి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగఁ జతుర్థాశ్వాస మయ్యె.

పంచమాశ్వాసము

శ్రీవైష్ణవాధార, స్థిర కృపాపూర, | పాపనమునిసీమ, పరమాత్మ, రామ!
 బ్రాతి సంబుధి గట్టి పతి దైత్యు గిట్టి | సీతదేచ్చిన సాహసీ! చిత్తగింపు.
 అక్కథకుడు శౌనశాది నన్నును | కక్కథానూత్ర మిట్లని చెప్పదొడగె:
 ఇట సుయోధను డాత్మ 'నింద్రజుఁ డింత | పటుశక్తి మెఱయునే వగ' కని పొగడి
 పాండునూనుల గెల్పు వగపింత యణగి | దండాధిపతి చూడఁ దడయక వచ్చి
 యాతని కిట్లను: “ నకట! నాకేటి | భూతల రాజ్యంబు! పోయెద నణగి;
 ఒకగె భీష్ముడు శయ్య నొకటికిఁ గాక; | నుతిమె నేడక్షోహిణులు నేడు క్రిడి;
 నమ్మిన సైంధవు నరున కీవలసె; | దమ్ములు చచ్చిరి తగబోరి చాల.
 పాండవకులమెల్లఁ బడ నిఁక వగవు | ఖండింప నేర్తునే కార్ముకాచార్య!
 కయ్యంబు తలమోచి కర్ణుండు చేసె; | దయ్య మాతనికి సైంధవు నీక పోయె. ”
 అనినఁ గోపమువచ్చి యాచార్యుడనియె: | “ విననె! మున్నును బౌర్ధవిఱువరాదంటి;

పాంచాలురఁ జంపక కవచంబు విడువనని ద్రోణుడు ప్రతిజ్ఞ సేయుట

శకుని వైచిన్యట్టి సారెలు నేటి | కకట! పార్థశరంబులయ్యె దప్పేమి?
 పడఁతి ద్రౌపది నట్లు పఱచిన పాటు | కుడుపక విడుచునే కురురాజ! మిమ్ము.
 అడవులఁ దిరిగి వారరుడేర ననికిఁ | దొడఁగితిఁ గాని యుడున శాంతిలేదు.
 విదురవాక్యములేల వృథపోవు రాజ! | మది నింత తలఁకకు మాటిమాటికిని.
 కలన సైంధవు నేల గాచికోవైతి? | వలదంటిమే? పగవాడెవ నీవు!
 పక్కలు పాంచాల పాండవుల్ గాల్పు | నొక్కడ నీవును నుడికింపఁ దగునె!
 మీరు పోరాడుండు మీ నేర్చినట్లు; | వీర, నా ప్రతినయు విన మీక్షణంబు.
 ఏను బాంచాలుర నెల్ల వధించి | గాని కత్తశ మూడ్వఁ గలవాడఁ గాను.
 అరుణాస్తమయమయ్యెనని జాఱకుండ | మరలింపు మనసేన మతియుఁ బోటునకు.
 నమయక తప్పు పాంచాల ¹నేనలను | నమయింపఁ జెప్పు మశ్వత్థామ.” కనుచు

నాజినంధ్రమమున నాననం బలర । నాజాడ సకలసైన్యముఁ గూడఁ దిగిచి
 1యనమున రణయత్న మతఁ డాచరింప । వెనఁ గల్గు డగ్గటి విభుఁ డంతఁ బలికెః
 “ముదుకఁ డాశ్చర్యపు మొన పన్నెఁ గాని । తుదిఁ జూఱవిడిచెఁ బార్థునిఁ జూచిచూచి.
 ఇట్టై న సైంధవు నింటనే పెట్టి । కట్టడతో రామె కలహింపఁ గల్గె!
 సేనలు నీరీతిఁ జెడవు; చేటైన । నా నరుండును బోవు నది తప్పెఁ గాని.
 ఇట్టి సమృద్ధివోటు నీద్రోణుఁ గొనుదు । నెట్టాజి దొడఁగొద మెఱిగింపు.” మనినఁ
 గొంకక వాఁడాడెః “గురుఁ డేమిసేయు! నింకిపోదేమిట నీ పాండవాల్లి.
 ఇచ్చోట వాటమై యితఁడుండకున్నఁ । జొచ్చు పాండవసేనఁ శిజులువుచ్చు నపుడు.
 కావున గురు నాడఁ గడవకునొవ్వ । దైవమే చంపె సైంధవు నేమరించి.”
 అనునంత వారసైన్యములన్ని గవియ । మనసైన్యములు ద్రోణమాటునఁగవియ
 ఘోర రణంబయ్యె ఘోటక సుభట । వారణ రథ ధూళి పర్యే నవ్వేళ.
 ఆధూళి ఖడ్గధారాహత భగ్న । యోధాంగ రక్త పయోధార నణఁగె.
 అస్త్రపంజరముల సంధకారంబు । నిస్త్రాణమై తోఁచె నిజమైన యిరులు.
 అందు దుర్యోధనుం డాదిగొన్నట్లు । డెందంబునందుఁ గడిందియౌ కాంతఁ
 బాకశాసన బోలె బలమర్దనంబు । చేకొని సేయుచు జిష్టునిఁ బదిట
 ననిలజుఁ బండ్లెంట నధిపు నేనింట । శినివరు వింశతి సేనాని నవతిఁ
 గవల నాటింట శిఖండిఁ దొమ్మిదిటఁ । దొవకి సాత్యకి మూఁట ద్రుపదు నేడింట
 ద్రాపదేయుల ఘటోత్కచ కేకయులను । దూపింప మఱియు వీరుల నట్ల నాటి
 మెలఁగఁ జొచ్చిన, నుక్కుమిగిలి ధర్మజుఁడు । తలపడి వాని ప్రతాపంబు మాపి
 ముదురు వాలముగ్గన మూర్ఛిల్ల నేయ । నదలించి ద్రోణుఁ డయ్యుచునూతిఁ దాఁకి
 తేరేయనంతలోఁ దెలిసి రారాజు । దారుణగతి ధర్మతనయు నేయఁగను
 అక్కడి నై నేయుఁ డతనికై యెక్క । నిక్కడి సేనలు నితనికై యెక్క
 నంకులరణమయ్యె జాపశింజనుల । టంకృతిఁ గమలజాండము తీండ్రవెట్ట.
 కలశజుఁ డపుడు కేకయ పంచకంబు । సలుకమైఁ జెండాడి యంతటఁ బోక
 ద్రుపదజు కొడుకులఁ ద్రుంచి తూటాడె. । నపుడు ద్రోణుని శిబియనురాజు తాఁకి
 చాప సారథి రథావృశములతోఁ గూడ । నావద్ధనంబయ్యె నతని వింటికిని.

ఒక్కచోఁ గర్ణవాయుజులకు రణము | నెక్కొన్నఁ గర్ణుఁ డానృపుని కోల్తలను
... .. |

పడిరి దుష్కర్ణరద్రుహులను వారు |

ఉన్నవారిద్దఱు నొకతెద్య గాక | క్రన్నన పాటిరి కన్నతావులకు.

కరము భీకరముగాఁ గరువలి నుతుండు | తెఱఁగొప్పుఁ దనసేన దిక్కుచూచపుడు

రక్తాబ్జములరీతి రాద్రవిన్నూర్తి | యుక్తక్రమంబునై యొనరఁ గన్నలకుఁ

దరమిడి ధర్మనందను దిక్కు చూచి | కరములు ఫాలభాగమునఁ జేగ్గుటయుఁ

బ్రహ్మ కాలమునాటి భగ్గుండు వోలె | నెలకొన్నభీముని నిజమూర్తి చూచి

ధర్మనుతుండును దనరంగ ద్రుపదుఁ | డర్పిలఁ గవలు విరాటుఁ డాదిగను

సారిది నాతని దిక్కు చూడ శంకించి | తిగుగు మోముల వినుతించి రందఱును.

సాలవక వై నేయ సోమదత్తులకుఁ | దలపాటు గలుగ సాత్యకిఁ జూచి యతఁడు :

“ 1 బోయ చాయ విశంక భూరిశ్రవనుని | దాయ, యేసితి వెందుఁ దాఁగెదు పోయి ?

బలియిత్తుని ” న్నని పలికియు నతని | బలుతూవులకుఁ గాక పాతఁ; బాఱినను

సాత్యకి కలిగి యశ్వత్థామ వచ్చి | మృత్యుజహ్వలఁ బోలు 2 మెఱుంగుటన్ముగ్ధులను

దడవిల్లు గొని యేయఁ 3 దత్కాల లబ్ధ | బలములతో హిడింబానూతి వొచ్చి

ఘోరశక్తుల నాటు గురియ నాద్రాణి | నారనంబున నవి నఱుకుచు నిగిడి

యంజనగిరి రూపు నతని నందనుని | నంజనపర్వుని ననువులఁ బావఁ

‘ గొడుకు గ్రక్కింతఁ బోకొమ్మ ద్రాణి’, యనుచు | నుడుకున హైడింబుఁ డుగ్రబాణముల

వర్షించి యొకశక్తి వైవ సహస్ర | శీర్షియై యాశక్తి చేర నాద్రాణి

పట్టి హైడింబునిపై నది వైవఁ | ఒట్టిక భయమునఁ బాతె నయ్యసుర.

వాని ధృష్టద్యుమ్న వాయుసంభవులు | పోనీక ద్రాణిపైఁ బురికొల్పు కొనుచు

నెక్కి తారును నేయ సితఁడును నెక్కి | స్రుక్కక యొక్క యక్షోహిణి నఱకె.

ధరణీశ, యావేళ ద్రాణి యుద్ధంబు | కరము భీకరలీలఁ గానంగ నయ్యె.

చలమెత్తి యంతఁ బాంచాల నందనులు | తలపడి సురధ శ్రుతంజయులనగ

... .. |

మొగయైన యేడ్వర ముదలించి చంపి | తగు కుంతిభోజనందనులఁ జెండాడి

1. బోయభాయని ౯౦౦౦ ... కోశసీసితి శెందుబోయెదుదాయ. 2. యేర. 3. బాల్కాలలబ్ధి (మా)

భీముఁ డూర్భా సమేతుఁగాఁ జేయ (!) । నా మహాత్ముని కిన్న కప్పుడు వెఱచి
సోమకుం డా భీమసుతు నెత్తి కొనుచు । నీ మొన భటు లార్వ నిల్గక పఱచె.
అప్పుడు భీముండు యమసూతి కవలుఁ । దెప్పిరి నిలిచిన దితిసంశయము
సేనానియును సర్వసేనలు డ్రాణి । పై నాని నడవ నీప్రజ వారిఁ బొదివె.
అప్పటి నిష్ఠరాహవ విభవంబు । చెప్ప నెయ్యది జిహ్వా శేషాహికై న.
శరదీప్తి సృపుల భీషణదీప్తి తమముఁ । జొరనీక తిమిరంబు నున్నగావించె.

భీముండు బాహ్లికుని మణియించుట

వినుమంత రణములో వెడకి నై సేయుఁ । దస కోపమున సోమదత్తుండు తాఁకి
యనిసేయ భీముండు నాఘటోత్కచుండు । శిష ప్రోత్రుండును దొప్పినేమనచ్చినను
గొడుకునకును బాహ్లికుండు తోడువచ్చి । వడముడిచే జచ్చె వక్రాస్త్ర సిహతి.
ఆతఁడిల్లిన మఱి యధిప, నీనుతులు । వాతూలసుతు శూలవైచు యత్నమున
ఘనశక్తి యుక్తులై గలిసిన, నాత్మఁ । గనలి యందొకపంచకము భీముఁ డడఁచి
వృషరథుం డనువాని వెనఁ గర్ణశమ్ము । ¹సమధారలకు బలి యిచ్చి వెండియును,
ఘనులఁబన్నిరువుర గాంధార విభుని । యుజుజులఁ డెటార్చి యార్చినఁ గవిసి,
లలి సూరసేన మాళవ బాహ్లికాది । బలములు భీముపైఁ బర్వైఁ బర్వసను,
అట యుద్ధిష్ఠరు నాజ్ఞ నచటి దేశీయ । భటులు నెక్కిన నాజి బరవసం బయ్యె.
అప్పుడు రాజు ద్రోణాచార్యుఁ గదిసిః । “యెప్పుడు నీ బాస? యిదె ధర్మసుతుండు
అలసినాఁ డడ్డునం డటమున్నె యలసె; । తలఁగొని వారలఁ దలపడ.” వనినఁ
బులి గోలవేసినపోల్కి నుగ్రమునఁ । దలపడి ద్రోణుండు ధర్మజుఁడ
దివ్యాస్త్రములు పెక్కు ²తెఱఁగుల సేయ । సవ్యాప్తిఁ బ్రతిపాదుకావలి నతఁడు
నడఁచిన, సంత బ్రహ్మాస్త్రులు గురుండు । దొడిగి యజాతశత్రునిఁబూడ సేయ
శతమఖినుతుఁడార్వ వైస్యంబు వొగడ । సఱిడదెది నిలిపి బ్రహ్మాస్త్రంబు సేసి.
వడిసంత నెడ సొచ్చి వారిసేనాని । కడు నొత్తివచ్చినఁ గలశజుఁ డొత్తి
పాంచాల యోధులపై నంత సలిగి । త్రెంచె దచ్చిరములు త్రిశతీకఁ గలుగ.
అంత భీమార్జును లట విరాటాదు । లంతంత నెక్కియేయఁగ ద్రోణుకొఱకుఁ
గాలాగ్ని నెదిరించు కౌరవభటులు । వ్రాలిరి పెక్కుండ్రు వారి శస్త్రముల.

అత్తజీ నృపుచిత్త ములరింపు తలఁపు । హత్తఁ గర్ణుఁడు చేరి యంజలి చేసి,
 “ రారాజ, నీకు భారంబైన పాథు । మారుతి ధర్మజు మడియింతుఁ జూడు.
 నా విశ్వరూప మెన్నఁడుఁ జూడవీవు; । నీవల్ల భోగినై యెట్టియుపేక్ష (?) ”

కృపాచార్యుఁడు కర్ణుఁ బరిహసించుట

అని నేర్పుమై నాడ నావలఁగృపుఁడు । చని, “ పతి సమ్మోహో సత్యమాడితివి !
 నీకుఁ జిక్కరె పాండు నృపనూనలపుడు ! । మారుఁ గ్రోత్తయె కర్ణ, మహి నీదుకడిమి !
 నరులు గోగ్రహణమునాటి పౌరుషము । నరులు గంధర్వాజినాటి పౌరుషము !
 పరిగణింతురు ; నీవు పలికినఁ గలదె? ” ।
 అనుచు నవ్వినఁ గర్ణుఁడతని వీక్షించి, । “ విను నీకుఁ దక్కువా వేయింట నేను ?
 కోయుదు నాలుక గురువైన నైతి ; । వేయుమా నాతోడ నెవ్వరు బిరుసా !
 క్షీతిపతి కెచ్చోట కెలిచి పెట్టితివి ? । పతి కార్యహాని నిర్భయులార ! ” యనిన
 వాలెత్తుకొని ద్రాణి వానికి నలిగి । నేలకై దాటిన నృపుఁ డెడసాచ్చి
 వారింపఁ గర్ణుఁడు : “ వారింపనేల ! । చేరి నారణము వీక్షింపనీ యత్నిఁ ;
 గుత్తుక దునిమెదఁ గొనగోర. ” ననినఁ । జిత్తశాంతిఁ గృపుండు క్షీతిపతిఁ బలికె :
 “ నీకు మాన్యుఁడు గాన నృప, మమ్ముఁ గర్ణుఁ । డేకిడు పలికిన నే మొల్లనులుగ ;
 నలుకకు వేళయేయకటనే ” డనినఁ । జలుచగా నృపుఁడాడి జగడంబు మాన్పె.
 అంతఁ గర్ణుఁడు పాండవావలి మీఁదఁ । బంతంబునకుఁ దగఁ బైపాటుచేసి
 నానూంక శరములు నాలుగు నైదు । నామొర వీరసైన్యము దూఱనేసి
 రాజుల శిరములు రణవీధి గెడపి । వాజుల రథముల పడి నుగ్గుచేసి
 సామంతులు భటసమితిఁ జెండాడ । నీ చూడ్కిగాదని యింద్రజుఁ డడరి
 వాని బాణములోలి వ్రయ్య బాణములు । వాని బాణములోలి వ్రాల విల్వీతివి (1)
 యొండువింటికిఁ బాఱి యొగ్గెను నెడను । గుండియ యొక కోలగునికిలనాటి
 తేరుఖండింప రాధేయుండు కృపుని । తేరెక్కి పాతె బుద్ధికి సిగ్గు లేక.
 అప్పు డ్ద్రునుమీఁద సధిపతి యనికి । గుప్తింపఁ జూచిన గురుతనూభవుఁడు
 మాటలు పెక్కాడి మరలంగఁ ద్రోచి । గాటంబు మెఱయ నక్కడఁ బార్థుఁ దాఁకి
 కపికేతు రథ వృషాకపి కేతనములు । నపకారమతిఁ గప్ప నాయుగ్రతకును
 బాండు బలంబులు పాతె ; నుద్దండ । చండిమఁ గదిసి ధృష్టద్యుమ్నుఁ డపుడు

ద్రోణితోఁ బెక్కుచందములఁ బోరాడి | బాణధారలఁ దేరువడిన భీతిల్లి
 పాతె ; సప్పుడు భీమ పాండవాగ్రజులు | చీరిన రావయ్యె సేనలయ్యునికి.
 ఇట్లు ద్రోణి చెలంగి యేయఁ గిరీటి | గుట్టుతోఁ బిల్చి యా క్రోధువిల్లునిమి
 సూతహీనుని రథ్యశూన్యునిఁ జేయ | నాతని కెడసాచ్చి రథుల కొరవులు.
 అంతఁ గాల్కొని యెక్కి యాసేనమీఁదఁ | గాంతేయుసేన సంగరము సేయంగ,
 మలసి వంగాంబువ మద్రమరాట | బలముల నటకె నేర్పడ భీముడంత.
 తక్కిటి బలమును ద్రోణి గాల్కొలుప | నెక్కుచు నరుఁడేయ నెడయుచుఁ బాతె.

సోమదత్తుఁడు సాత్యకితో యుద్ధ మొనర్చి మడియుట

సూతునిఁ దండ్రినిఁ బాసి సోమదత్తుఁడు | మతిమండ నై నేయు మఱియును దాఁకి,
 సూతునిఁ దునిమిన శోకించి యతఁడు | సూతుఁడు తానెయె సోమదత్తునుని
 శరవిద్యఁ దలపడి శక్యంబు గాక | పరిఘశక్త్యాదులఁ బఱపి భేదిలక
 గిరులెత్తి నైచి యాక్రియకులోపడక | కరముష్టిఁ బొడిచి యాగతి గెల్పులేక
 సోమరియగుచున్నచో, ఘటోత్కచుఁడు | భీముఁడు నెడసాచ్చి పెద్దతోడ్పడిన
 నాపన రథికుడై హరితమ్ముఁ డతని | నేపెనలార బిట్టేసి నధించె.
 తమసేన కిట్లు లాధారమా జోదు | సమసిన దొరలెల్ల సాత్యకి మీఁద
 నేకయత్నంబున నేగినఁ దిగిచి | పోక యందఱ ధర్మపుత్రుండు విప్పి
 ద్రోణునిఁ దనమీఁదఁ దోలిన రథికు | బాణభీకరుఁ దాఁకి భయమింత లేక
 చేరువఁ కృష్ణుండు జిష్ణుండు నున్న | సారయుక్తి ననేక శరములు పఱపి
 మోయు చాపముఁ ద్రుంచి మూర్ఛితుఁ జేయ | నాయెడ శౌరి యిట్లను నరపతికి :
 “ కొఱచిచేఁ దలగోకుకొన్నట్లు ద్రోణ | నెఱిగి యెఱింగి నీ వేలడగ్గఱుదు ?
 భీముఁ డెంతకు లేఁడు పెనఁగెడుఁ గాక ; | శ్రీముఖ, నీవిట్లు చెయిచేసికొనకు. ”
 అనిన భీమునిపజ్జ నారాజువోవఁ | దనమూర్ఛదేఱి యంతట ద్రోణుఁ డలిగి
 యమసూతిగతి చూచి ‘ యటు పోకుపోకు | నమర ధర్మమును విచారింపు ’ మనుచు
 నటవోవ, భీమసాత్యకి ఘటోత్కచులు | భటులు వెండియు ద్రోణు బ్రదికి పోనీక
 యడ్డగించిన, నీభటావలి వారి | నడ్డగించిన ఘోరమయ్యె రణంబు.

ఇందు ద్రోణుడు కర్ణుఁ డిటు ద్రాణిశలున్ | లందు సోమకుడు సాత్యకి భీమసరులు
 నేలిక తానన నెల్లగాఁ బొడిచి | రా లోకపంహర మాశ్చర్యముగను.
 అంతఁ శౌరససేన లాసేనలకును | ఎంతయు మీగిన, నెఱిగి కాల్కాలిపి
 నేనాని యొకయొడ్డు నేసి యొడ్డునుకుఁ | దా సగ్రభాగమై తన పార్శ్వములకు
 శకుని సత్కథాపరు జాళిలచి న్బ్రచ్చుచు | వికుహారముగ వెన్న శబ్దంతో నిలిపె.
 అనిన నంజయుఁ బల్కె నాఁచి కేయుండుః | “ఘన తిమిరంబులోఁ గలవె కయ్యములు!
 ఉపచారములు తేసి యెడడుక బట్టోపి? | విపరీత!” మనుడు నన్విభుఁ బల్కెనతఁడు :
 “చీడటిలో నాజి నేయరు నాగు; | భూకాలత, వినుము నీపుత్రుఁ డావేళ
 నవరణ లటువెట్టి సరసఁ గాల్గుంట్లు | దుషయకోలలు నట్టు తెఱఁగు గావించి
 యరదంబునుకుఁ బది హస్తీక నేడు | పారికిని రెండుగా నాయత్తపఱచి
 పట్టించి పొడవుగాఁ ఒడగలు దెలియఁ | బట్టించు గతియు నంపద పేర్కె జేయ
 నితని గన్గొని నారు నిట్టి యత్నంబు | ధృతిఁ జేయ నది దీపదివనమై తోఁచె.
 ఖోణీశుఁ డప్పుడు నుభటులఁ బలికెః | “ద్రోణునిఁ గావుండి ద్రుపదజు బారి ;
 నతఁడింక మనల నిర్య్యాజిలోఁ గాచు; | హతుఁజేయుఁ బిదప నయ్యగ్ని కుండజుని.
 నరుడు కర్ణుని పాలు నాపాలు భీముఁ | డరయఁ జిక్కినవారి యల వెంత?” యనిన

పాండవ కౌరవవీరుల ద్వంద్వ యుద్ధము

సెక్కడి వక్కడ నెక్కి నైన్యములు | క్రిక్కిరిసిన ధూళిఁ గేళిఁగై కొనక
 యన్యోన్య జయకాంక్ష నాభీల లీల | జన్యము నేయుచో, శమన నందనుడు
 కృతవర్మ దక్షిణగురు భుజాపీఠి | నతని నా ఆయుల హయముల నఱకి
 తరువాత వాని చిత్రపువాయి నాడి | తఱచుటమ్ములఁ బాతె ధరసంచలింప.
 భూరిశ్రవుని నూను భూరి యన్నాని | శౌరి తమ్ముడు ద్రుంచె శరములు పఱసి.
 కలశసంధవ ఘటోత్కచులు పోరాడి | యిలవ్రాలి రొక్కట నిరువురు మూర్ఖు.
 మారుతితో నీ కుమారుండు రణము | వారక నేయుచు వాని నోసేసి
 ధనువు ఖండించి యాతనిశక్తి వాత | మున మ్రగి మూర్ఖిలై మొనలెల్ల నేడ్వ.
 ఎవ్వఁడు మూర్ఖిల్లు నిలవ్రాలుఁ దెలియు | నెవ్వరి మఱిగానఁ డితఁడు నందడిని.

1. సుకుమారగతి. 2. యుల్కెట్లుయోపె. 3. నెక్కడ నెక్కడ. (మా)

కర్ణుడు సహదేవుఁ గలహించి 1నొంది | కర్ణశూలములాడి కాచిపో విడిచె.
 నృప, మత్స్యవతి శతానీకుండు శల్యు | రిపు శౌర్యుఁ దాడి పోరికిగాక యీల్లె.
 అనుజుఁ డీల్ల విరాటుఁ డా శల్యుఁ దాడి | మనసు నిల్వక పాతె మనసే దెగడ.
 ద్రావదేయులకు నీ తనయులతోడ | నోవినంత రణంబు నొక్కటఁ గలిగె.
 ద్రుపదుండు వృషసేనుతో ఘోరయుద్ధ | మపుడు సేసె యుగాంత మయ్యెనోయనఁగ.
 నకులుతో బోరాడి నారాచహతుల | శతని చలింది జర్జరితుండై పాతె.
 కృపుఁడు శిఖండియుఁ గినిసి పోరాడి | యపగత చేష్టులై రన్యోన్య హతుల.
 తలపాటు ద్రుపదనందన కుంభజులకుఁ | గలిగెఁ; గల్గియంతఁ గలశజు నతఁడు
 తెమలసేసి సిడంబు తేరును విల్లుఁ | దుమురుచేసి జవంబుతో మీఁది కుఱికి
 యసి వ్రేయుచోట నయ్యసి కృపాచార్యుఁ | డిసుముగా వెన సేసె నీనలనుండి.
 అపుడు ద్రోణుని గావ నానృపుఁ ద్రోవ | నృప, నాల్గు దిక్కుల నీ భటు లెక్కి
 యిరువుర నెడసొచ్చి యేయ నచ్చాయఁ | బరగి వారి నెదిర్చె బాండవబలము.
 సేనకుఁ బ్రతి సేన చేతకుఁ జేత | హానికిఁ బ్రతిహాని యందిందుఁ గలుగ
 వీగితి మనరాదు విమతనంకులము | నీగితి మనరాదు నృప, సైనికులకు.
 నకల ఘోషంబులు సంప్రదాయమున | నొకట ఘోషము నొందునో యనరాదు.
 ఆ దీర్ఘరణమున నంగాధిరాజు | యాదవసంహు పాత్యకి నంటఁ దఱిసి
 చేరువ భీముండు జిష్ణుండు లేమి | సారథి రథమును శరముల నాగి

కర్ణ దుర్యోధనులు దురాలోచనచేసి సాత్యకిని దలపడుట

విభున క్షిప్తుఁ: “ దేవ, వీని నందఱుము | సభినున్యఁ జంపిన ట్లన్యాయవృత్తి
 ఖండింత మనువుగాఁ 2గడఁగి, యీకరణి | గాండివి భీములు గావలే. ” రనిన
 నమ్మితింది నృపుండు నకలమంత్రులకు | నమ్మంత్ర మెఱిగించి యొచ్చి యెక్కుటయుఁ
 గావలేక కలంగి కొంతేయు సేన | యా వేళ సాత్యకి హతునిగా నెన్ని
 హాహామహాధ్వను లాకనంబద్రువ | నాహాదు లనిని నిల్వక పాఱు బాఱ,
 నేయుదు గాండివి నెక నని శకుని | కియయుత ఘోటికల సహస్రదంతులను
 వేయిరథంబుల విభునాజ్ఞఁ గొనుచు | నాయెడ నిగుడుచో, నది చూచి క్రీడి

1. నొచ్చె. 2. గళడి యీగళడి. కియయిత ఘోటుల. (మూ)

తొలుతఁ ద్రిగర్తలతోఁ జేయుచున్న । కలహంబు చాలించి ఘను భీముఁ గొనుచు
 నిలు మని నిజసేన నిలుపుముఁ గదిసి । కలన సౌబలు గర్వగతి చూచి యలిగి
 వానిఁ దీవ్రపుఁ దూపువాన ముంచినను । సేనల మిగుల నొంచియుఁ దొంటిభంగి
 విచ్చిపోని విధంబు వింతగాఁ జూచి । “యెచ్చట గెల్చిగో యిట్లు వా రుఱక !
 కానము చేరువఁ గర్ణాదిభటుల ; శైవేయుఁ గానము శంకయ్యెడిని ;
 ఉల్లవో ఘోరాగ్ను లుప్పొంగు రణము । చెల్లెడు నటునేను జేరెద.” ననుచు
 నోడ ముంచిన రీతి నొకని నాసేన । నూడ నీక నధిప, న్నిలికి సౌబలుఁడు
 దెనచెడి పాతినఁ దేరు శైవేయు । దెన వెన నడపింప భృతి నటమున్న
 సౌభద్రుఁ జంపిన నరణిఁ గౌరవులు । శోభితయశు శినియానుఁ జంపంగఁ
 దలంచి యాతని కేతు దండ రథాశ్వ । ములఁ ద్రుంచి నూతుని మూర్ఛితఁ జేసి
 మిగుల నోనేయచో, మేటి బీభత్సుఁ । డగలించి యటకుఁ జయ్యన నెడసొచ్చి
 మునుప సాత్యకి రథంబునకు రాఁదిగిచి । మునలపై నలిగి యచ్చుల జడివట్టి
 కర్ణ సౌబలుఁ గృపుఁ గౌరవుఁ ద్రోణ । దుర్నిరీక్షములైన తూవుల ముంపఁ
 బాఱిని వారు భాగంబు వణక ; । నారూఢి నర్జును ననురారి వొగడె.

అలంబునుఁడు హైడింబుఁ దాకి మడియుట

అప్పు డలంబును హైడింబుడై త్వు । లొప్పుగాఁ దాకుచో, నుగ్రహంకృతుల
 శర మునల స్రాస శక్తి ఖడ్గములఁ । గరికలేబరములు ఘనరథాంగములఁ
 దరుశిలాతతుల నిద్దటపై న్యమాలును । ధరచలింపంగఁ గొంతతడవు పోరాడి
 ప్రోగులు ! పోగులై పొర్లాడి పడిన । బాగునఁ బడి ఘోరభంగిఁ జచ్చుటయు,
 వలమున నీకెలవంటి బాణములఁ । దలపడి యప్పుడు దైత్యు లిద్దఱును
 రథఘోషముల నంబరంబు చలింప । నృథగాని పూపులు శివీవని చలము
 నుడివోని కినుకలు నుడుగని పనలు । నెడగాని కియుజ్జలు నెనఁగ నంతంతఁ
 బోరాడి ధనువులు పోయి రథ్యములు । సారథులును ద్రెవ్వి, చలముల నెనఁగి
 గరుడనర్పంబులగతి సింహాకరుల । కరిణి నింద్రాసురుల కైవడిఁ దోవ
 నచ్చట వివుల బాహుశక్తిఁ బెనఁగి । రచ్చెరు పని తమ్ము నమరులు వొగడ.

సరిపోటు నొందుచో పైఁపక యవడు | ధర నలంబునుఁ ద్రొక్కి తన్నె భీరుజుఁడు.
 త్రొక్కి నరంబులతో వానిశిరము | చిక్కని నెత్తుగు చిప్పిల్లఁ బెట్టికె.
 తెంచి దుర్యోధను తేరి ముచ్చుట్టు | నంచితగతిఁ దిప్పి యం దది వైచి
 యా రాజు విన నట్టహాసంబు చేసి |
 “కర్ణ నమ్మితి వీవు కర్ణ ని త్లనిని | నిర్ణయంబునఁ గూల్తు నెడచూడు” మనుచు
 మాయారథంబెక్కి మారుతికొడుకు | నాయకాననము హస్తమునఁ గీలించి
 రాధేయు వెనఁదాకి రాద్రగారాచ | వేధపుట్టఁగఁ జేసి విలుదున్య, వాఁడు
 పెరివిల్లుగొని దైత్యు భీకరధనువు | నొకటి గ్రద్ద పతాక నడిమికిఁ దురును,
 నందంద హెచ్చిన యా దైత్యు మాయ | నెందఱోయోధు లయ్యెడఁ గానవచ్చి
 యమ్ములవానలు నటఁ గర్ణమీఁద | నమ్ములవానలు నడరించి మఱియుఁ
 గురునేనపై నదికోటులు గురిఁకుఁ | దిరమేది ఘనభీతి డెరలె నబ్బలము.
 అపుడు కర్ణుఁడు సిల్పి యహ్మాయలెల్ల | విపులాస్త్రములఁ ద్రుంచె విభుఁడొత్తమెచ్చ.
 నరుడయ్యు దానవునకు నటువడకి | శివవరంపరల నా నమగోర్వి నింప,
 మఱియుఁ అక్కనుఁ డల్లి మాయపుట్టించి | నెఱి వానితూపులన్నియుఁ 1 ప్రావణేసి
 యసి గదా శక్తి శూలాదులఁ గురియ, | మనలఁ కాశఁకు నవి మాయతోఁ దునిమి
 విరఘుఁ జేసిన, వాఁడు వినువీధి కెగసి | గురుడుడై నఖములఁ గాడఁ బట్టుటయు
 నారూపు దున్య, మహాహియై గవియ | నారూపు దునిమి ధైర్యమునఁ గర్ణండు.
 అసుర నెండియు సింహమై తాఁడఁ దునిమి, | అసుర నెండియు హస్తియై పట్టఁ దునిమి,
 కడతేర్పలేక అక్కనుచేతఁ దనకుఁ | జెను ప్రాప్తి గలదని చెదరెఁ గర్ణండు.

ఘటోత్కచుఁడు అలాయుధుని మడియించుట

అంత నలాయుధుఁ డను బకానుజుఁడు | పంశంబుతో వచ్చి నతీఁగాంచి మొక్కి
 త న్నెఱిగించుక దర్పించి పలికె : | “నిన్నింకఁ గహ్లాంబు నృప, సోఁకనీను ;
 కలశజుఁ గాచెదఁ గర్ణుఁ గాచెదను | గలనేనఁ గాచెక ఘనతమై చిరుము.
 వీరల మ్రొంగుదు వీరి తోయములు : | మారుతి నెఱుంగనే మా పగవాఁడు !”
 అని యనుమతి గాంచి యట్టహాసముల | వినువీధి చిందుక నెన నలాయుధుఁడు

1 ద్రోవ (మా).

తిరమైనగతిఁ గర్ణతేరి ముచ్చుట్టు | తిరుగుచునేయు దైతేయుని దాఁకె.
 అంగరా జంత సహాయ సత్త్వమునఁ | బొంగి భీమాదులఁ బొదివి నొప్పించి
 భీమ సోమక మత్స్య బీభత్స సకుల | భూమావతుల సంతఁ బొరిగొని యపుడు
 దురమునేయ, నలాయధుండు హైడింబు | సరిశక్తిఁ దాఁకి యస్త్రములేసి నొంచి
 మన సైనికులఁ గూడి మఱియు హైడింబుఁ | జెనకీ తేరును విల్లుఁ జిద్రుపలు చేసి
 శూలంబువాటున శూలించి హృదయ | శూలంబుగా వాయుజున కది చూసి
 'పంపుడు కూటికై బకుచి మాయున్నఁ | జంపితి విటు నిన్ను సాధింతు' ననుచు
 సతనితో నలికాద్రమైన రణంబు | దిలిజుఁడు చేయుచో, దెలిసి భీమజుఁడు
 కవల సోమకుఁ దాఁకి కడఁకతో జెనఁగి | యవలీల రణమునేయఁగ నున్న దైత్యు
 నసిగదాముసల చక్రాదులఁ దునిమి | యసహాయ విరభు నిరాయుధుఁ జేసి
 మాయచే శిలలును మాంసంబుఁ గురియు | నా యత్న మటుమాన్చి యంతట వాని
 నసిగొని మెడ ద్రవ్వనడఁచి యా శిరము | కసి నెత్తురుట్ట నాకసముపైఁ ద్రిప్పి
 మున్నిటిగతిఁ దెచ్చి మొకటి కొరవుచి | యున్నతరథముపై నునిచి బిట్టార్చి,
 "వసుధేశ, యింక నెవ్వని ననిచెదవు? | వెన" నంచు ననిన నిర్విణ్ణుడై యతఁడు :
 "అక్కట వీఁడింత సఖుల కొరవులఁ | జక్కాడు నీ రాత్రి సందేహమేల!
 ధూర్జటి వచ్చెనో తోడు పార్థులకు! | నిర్జరపతి తోడునెగడెనో యిట్లు!
 కర్ణపోటును బెద్ద గాడదు వీని; | దుర్మీతి రణ మేల దొడగితి రాత్రి!
 కయ్యంపుటలజడిఁ గానము గురుల | కియ్యాత్మజుల భక్తి యేమని చెప్ప!"
 అనునంత రాధేయుఁ డనిఁ బొండవులకుఁ | దన దివ్య కాండ ప్రతాపంబు చూపి
 దనుజుని బరిమార్చుతలఁపున మఱియు | నినుమిక్కిలై భీము నేయఁ జూచుటయు,
 దివిమండి ధాత్రిపైఁ దేరును దాను | బవనపౌత్రుఁడు తోఁచి భయముగా నపుడు
 క్రుంగి యదృశ్యుడై కొంతసేపునకు | నింగి శిసీలాభ్రమై నృప, తోనవచ్చి
 మెఱుముచు నుఱుముచు మేదినిఁ బిడుగు | లుఱక రాల్చుచు నుండ నొదిగి నీభటులు
 'నెప్పు డెవ్వనిమీఁద నేమియై పడునో! | తప్ప దీరివు' డని తలలు దాఁచగను,
 కొండరాజు చలంబుగొని జగతాలు | కొండతాలును మెండుకొని చాపతాలు
 కత్తితాలును ఘటోత్కరుఁడు నర్జింప | నెత్తులు వగిలియు నేల పాలయ్యు
 నడుములు విఱిగియు నఱుకులు వడియుఁ | గడుభీతిమైఁ బాతెఁ గౌరవబలము.

అట్టిచో బాటక యంగాధిరాజు | దిట్టతనంబున దివి దృష్టి నిలిపి
భూరి మాయామేఘములు వివ్వనేయ | భారుణి దైత్యుండు తలచూసి మఱియు
గర్జరభ్యంబులు గదవేసి చుపె | గర్జు డగ్గతి యంతః గౌరవభటులు :
“ పరిమార్చుమీ సీనిఁ బగవాయఁ గర్జ ! | కురుసేన నిలిపితి ఘోరాజి సేఁడు.
నిక్క మావదలకు నిన్నొడ్డు స్పృహఁడు | చక్కఁబెట్టుదు మీ శౌర్యాభిరామ !
ఇంద్రుఁ డిచ్చినశక్తి యెన్నాళ్ళకింక ! | నింద్రసూతికిఁగదా యీవు దాఁచితివి !
అతని నెవ్వండెఱుఁగు ! నంతకు సేటి | మృతిదప్పు వీనిపై మీటవే శక్తి. ”
అనుచుఁ బ్రార్థింప వాఁ డది వినలేక | దనుజుపై వాసవాస్త్రము ప్రయోగింప
సీవల నరుఁ డది యేసెఁ ద్రెవ్వంగ. | భూవర, విను మంతఃబోక కర్ణుండు

ఇంద్రుడిచ్చిన శక్తిచే గర్జుడు ఘటోత్కచునిఁ జంపుట

వేటొక్క తేరెక్క వెడ వాతి కోల | లాతేసి గద ద్రుంప నసుర వెండియును
గదగొని యాతేరు గాలిఁ బోనైచి | యదలించి మఱియు మహాగద వైవ
నొకభంగిఁ ద్రెవ్వనేయుచుఁ గర్జుడాత్మ | “ నకట ! వీని వధింప నాశక్తి నలనె !
యింక నింద్రజగెల్వ నేదిసాధనము ! | శంక లిట్లఁగునే శత్రుచిత్తముల !
వీఁ డర్జునునికంటె వేడి సే ” డనుచు | వాఁడిమి తూపు జిహ్వాలు గ్రోయుదాని
ఘుచు ఘుచుధ్వని మింట ఘోషించుదాని | విమతుల దృష్టికి వ్రేగైనదానిఁ
దిగిచివైన మింట దేదీప్యమాన | మగుచు నాశక్తి లోకాభీలమగుచు
నొక్కట రవికోటి యదయించె ననఁగ | నక్కజ మగుచు రా ససుర తలంకి
తప్పివోఁ దలఁచునంతనె వోయి వాని | విప్పెనయ్యరము ప్రవేశించి శక్తి
వీవున వెడలిన వికృతాన్యఁ డగుచు | నావజ్ఞ నొఱలుచు నట్టిట్టు వడుచు
నుచ్చిర్చు నోరసీనుచు నాల్కగఱచి | చచ్చె శక్తియుఁ బోయె శక్ర సన్నిధికి.
అంత నీ సేనలో నార్చులు చెలఁగె ; | కొంతేయుసేన నాక్రందనంబెనఁగె ;
తగువేడ్కఁ గర్జునిఁ దసరథంబునకుఁ | దిగిచి కౌగిటఁ జేర్చెదేవ, నీ నుతుండు. ”
అని సంజయుండు నల్క నాంబికేయుండు | “ దనుజుపాలయ్యె గదా యంతశక్తి !
కర్ణుడేమిటఁ గెల్వఁ గలవాఁడు పార్థ | వర్ణింప నిది సీలవర్ణయత్నంబు.

బీభత్సు చాపు దప్పించు నుపాయ । మీభంగి నొసరించె నేనునవచ్చు ?
 మునుమున్న యే ముదలంచిన కర్ణుఁ (?) । ఉనిమొన నరువైవ డయ్యె నీశక్తి.
 నిది రాజు మఱచిన నేమి నీవైనఁ । గదిసి చెప్పు దీని గర్జనతోడ.
 చెప్పినఁ గొంత యీ చేటుపాటునకుఁ । దప్పరే న్రజలు రాధానూను వలస ! ”
 అన విని నంజయుఁ డారాజుఁ బలికె : । మరుజేంద్ర, యిచ్చట మావటిపూట
 నిందఱుఁ 1 జెప్పును ‘ రీశక్తి నింద్ర । నందనఁ గూల్చు కర్ణా ’, యని ఛాటి.
 అతఁడును “తేపుగదా ! చూచుకొంద । 2 మతఁ డెంత ! ” యనుఁ గాని యాజలోమఱచు.
 “ హరిఁ 3 జంపు మతఁడున్న కర్జునుమృతీయు । ధరవృథా ” యందురాతఁడొవినమఱచు.
 ఏ వింటి సాత్యకి యీ నడ్డినట్లు । గోవిందు నడుగ నగ్గోవిందుఁ డనియె :
 “ కౌరవార్థముగ నక్కర్ణుఁ డీ శక్తిఁ । బోరనర్జునుమీఁదఁ బూర్వగ నచ్చు ;
 ఏమఱపింతు ; మీరెల్ల నై నేయ ! । యామహేంద్రకుమారుఁ డగుదురా నాకు ! ”
 అనియెఁ గావున చూకు నాజలో మఱపు । లొనరించెఁ గథచందముద్వీత, ఏనుము.
 ఆరీతి దైత్యుండు హతుఁడైన నలరి । శౌరి యర్జునువీపు చఱచి నన్వగను
 ఆకులమతి నున్నయతఁ డాడె నతిని : । “ నీకు శోకపువేళ నీతియే యలర !
 లోకనాటకము నాలోకింతు. ” వనిన । నాకేళసుతుఁ జూచి నారాయణుండు:
 “ చక్రగాంధీవమున్ సాధింపలేని । యీ క్రూరసాధనం బిలఁ గర్ణచేత
 నుండ నే నిను నమృక్కుండితి ; నదియుఁ । జుండదై త్యార్థమై నమయఁ బొంగితిని.
 ఏ నీకుఁ గలిగియు నీశుచే నస్త్రు । దాన మందయుఁ గడుఁ దగుజోదవయ్యు
 వృథ యిది కర్ణచే వెలుఁగొందునేని ; । రథిచంద్ర, మిమ్ము ధర్మమె శలగాచె.
 దివిజేంద్రుఁ డర్థించి దినక రాత్యజని । కవచకుండలములు 4 గమిచివోపుటను
 అనఘ, కర్ణుని మర్త్యుఁడనవచ్చుఁ గాక । యనిమిఘుండును గాఁడో యది విచారింపు.
 ఆ కడ శిశుపాలు నా జరాసంధు । నేకలవ్యుని నేల యేన చంపితిని !
 నేటిచో వారు దీనికి వత్తురేని । గాటమా నని సుమీ కవ్వడి, యెఱుఁగు. ”
 అనునంత ధర్మజుఁ డశ్రులు రాలఁ । దనయు శోకంబున ధనువటువెట్టి
 పరవశుడై వ్రాలఁ బాటి కృష్ణుండు । తిరమ్మగై కొనఁ బట్టి దీనత దెలిసి
 “ యేమీమహారాజ ! యీధైర్యహాని ! । నీమోపుదలవపు నీగిట్లు దగునె !

తేరు మడంపుము దీనభావంబు | మాగుతి సగపాఠ్య మనిత తగునె! ”
 అనిన నాతనితోడ సధిపతి కొంత | దనజుని భక్తిచంగము గొనియాడి
 “ వీనిజంపినకర్ణ వేహాయి త్రుంతుఁ | బోనిమ్ము నన్న నాపొలెన్నటికిని ?
 నిన్నను నేడు వీనికిఁ బూనినచ్చి | యన్నిట మనకు ద్రోహయ్యె ద్రోణుండు ;
 ఇతని నేడు వధింప నే భీముఁ బనుతు ; | శ్రుతిచోరహర, మమ్ముఁ జూడు మీవేళ.”
 అని సంకు మ్రోయించి యతనికై కదలి | వనమాలి తేరెక్కినచ్చి యత్రైజంగు
 హరిసూనునకుఁ జెప్పినంతలో వ్యాసుఁ | డఱుతోవ నడ్డమై యమసూతిఁ బలికె :
 “ ఓకుమారక, నీకునొంటి బోదగదు ; | జోకఁగూడుము గల్లు సులభమై జయము.
 వగవకు మీక్రీడి వాసపుశక్తిఁ | దెగెనని నోర్తువా! ధృతిచెడ , మఱియు
 నేటికేనవనాఁడు నిఖిలరాజ్యంబు | వాటమై మిముఁ జేరు వాలాయ మెఱుంగు.”
 అని యుపదేశించి యతఁడు హోపుటయుఁ | దనమది శాంతుఁడై ధర్మరా జపుడు
 కాలాగి యోధవర్ణమునెల్లఁ జూచి | చాలఁ బ్రేమమున ధృష్టద్యుమ్నుఁ బలికె :
 “ ఆచార్యవధకునై యగ్ని కంఠమునఁ | దోచిన యోధపు ద్రువదకుమార !
 ఈపు శిఖండియు నేము చూడంగ | నావీరుఁ దునుమాడుఁ డది నాకు హితవు.”
 అనివల్కి మఱి భీమునర్జునుఁ గవల | శినిపాత్రు వెండియు నేనాధిపతుల
 గురువధార్థము వేడుకొనిన సందఱును | గురునకుఁ గడఁగ, నగ్గురుని సేనలును
 గన్నెటింగి రణోర్ణు గలయఁ బర్వుటయు | నెన్న నక్కజమయ్యె నిరువాగురణము.
 అల్లి కాయలను వ్రేల్లాడిన యట్లు | జల్లుగా వెన నస్త్రు చయములఁ బోరి
 తెగుగతి చూచి చింతించె బద్ధజుండు | మగ పోడి మానెడమ్మక పోవదనుచు.
 అట్లు పోరాడి బాహుళక్తు లెడలి | పట్టిన తూగున భటులిందు నందు
 వ్రాలుచుఁ బోల్లాడు వరున తప్పచును | దూలుచుఁ దేలుచుఁ దూపు మార్పుచును
 ఆకలి నీరువ ట్టస్త్రువేదసలుఁ | జీకాకు వఱుప వీక్షించి యర్జునుండు
 ఉభయసేనలు విన నొకసీతచెప్పె | “ సుభటులార, వినుండు 1 చొక్కమడ్పుదము
 చంద్రోదయము దాక శ్రమచూర్చి కొండ ; | మింద్రియపాటవం బిటుగాని లేదు.”
 అనిన నర్జునుమాట కందఱు సలరి | మనసుల దీవించి మంత్రిసమ్మతుల
 నట్టిట్లు మెఱయ నయ్యాజికఁ దప్పి | గుట్టు విప్పక నిల్చి కూర్కఁ జొచ్చినను,
 తలలింత వ్రాల్చి కందములు విదల్చి | యెలఁగి హేమాధ్వని చేసె నశ్వములు ;

కటములు కదలించి కరళాఖిలైతి | చటుల నిశ్శ్వాస ఘోషముచేసె గరులు ;
 సతుల చన్నులరత్తిశ్రాంతాత్ము లొఱగు | గతి వీరులొఱగిరి కరికుంభములను.
 అప్పు డొప్పినదయ్యె నయ్యుంధకార | మప్పొజులకు నిల్వ ననువిచ్చె గాన.
 కొనియాడఁ బట్టెను కొంతసేపునకు | మనుమల ¹మేను నిమ్రుగ వచ్చెననఁగ
 నని డస్పివడిన దేవాంశులకెల్ల | నెనయ నుధాధార లీవచ్చె ననఁగ
 గువలయఁబుల మందు ఘటికయుఁ బోలె | నిపురు వెట్టిన ²పాంథ హృదయాగ్నివోలె
 బహుచకోరక తపఃఫలమును బోలె | మహిఁ బూర్వగిరి విద్రుమపులతవోలె
 (గానకొని సకల దిక్కులవెలిగింపఁ | గనుపట్టె నంతఁ జూకలక్షేడు మింట.
 కురుకులేశ్వరుఁ డంత గురుఁ జేరవచ్చి) | “ గురుఁడ, నీశరశక్తి గొనియాడునరుఁడు ;
 వలెనన్న గెలుతువు వానవాదులను ; | దలపోయఁ బాండునందనులు నీకెంత !
 తగుశిష్యుడని నీవు ధవళాశ్వ మీఁదఁ | దేగువకుఁజొరకి వింకఁ దేగుట వారెట్లు ;
 నడుమ వారికిఁగాక నాకును గాక | నుడివడు గతినుంటఁ జూడఁ బాతకము.
 చెప్పెడు జరపనచాలవుగాక. | ఇప్పుడే తగుసేన లిచ్చెదఁ గొంచు
 నేవైరితతివైన నేర్పడఁ దాడి | నీవు వధింపుము నిల్తు నే నిచట.
 కలరు దుశ్శాసన కర్ణ సౌబలులు | తలఁచ నా. ” కనిన నాతఁడు నవ్వి పలికెః
 “ ఇట్టైన గెలుచుట కేమి సందియము ! | నెట్టన నేబోదు నీ చెప్పినట్లు.
 కుడిచితి కట్టితి కుతలమేలితివి | నడవవే నిర్భీతి ; నాకింత లేదు.
 పోరితి నేను నాభుజశక్తి కొలఁది | వారి ధర్మబలంబు వధియింపనీదు.
 తలఁచ మీరందఱు దైవోపహతులు | పలుకుల వేడికిఁ బనియేమి వెట్టి ! ”
 అనుచుఁ బాంచాలుర కాది కొనంగ, | విను కారవుఁడు పాండవేయుల కుటికె.
 వేగంబు మదిఁబొడమిన వేళగాన | లాగైనయుధయ బలంబులు దెలిసి
 ప్రాణవంచనలేక పైకొన్న రణము | రేణువ నిగిడి దర్శింప ³నీదయ్యె.
 కలహంబులోపలఁ గారవేశ్వరుఁడు | లలిఁ బాండవాస్త్రములకు నోర్చియేసె.
 గురునిచేఁ బాంచాలకులుల సేగియును | నరునిచే గురునిపై న్యముల సేగియును
 జూడ నక్కజమును జోద్యంబు నయ్యె ” | ఏడాడె గురునర విలువిద్య లనఁగ.

(ద్రోణుడు విరాటద్రుపదుల సంహరించుట)

అత్తజీ దూర్వేష్టనగుచు వచ్చుటయు | నుత్తరంబుగ ద్రోణు డొక్కింప దోలి
 'యింతటినుండి నన్నెదిరించు బంటు | కాంతేయసేనలోఁ గలఁడొకొ యిచ్చుడు?
 కలిగిన నేతెంచుగా' కని పిలువఁ | బలుకకా సేనయు భయమందు చోట
 ద్రుపద విరాటులతోన కేకయులు | గ్రుపదపుత్తులు మువ్వగును సాహసమున
 సేనలఁ గూడి యాసేనాధినాథు | నానెలవునకేగి యాక్రమించుటయు,
 వాడి యంతంతకు వర్ధిల్ల సతఁడు | వాడు వీడసరాని ప్రయ్యలు గాఁగ
 బలములఁ జెండియుఁ బొంచాలనుతుల | సలమి యింద్రునిపుగి కనిపి వేగమున
 నుగ్రాస్త్రములఁ గేకయులఁ బోరికెడిపి | యుగ్రత ద్రుపదుపై క్రొత్తుక నడవ,
 నతఁడు కొండలఁ దెంచునంత బాణముల | శశ సహస్రాధిక సంఖ్యల నేయ,
 నర్ధచంద్రాకృతి నలరు బాణంబు | వర్ధమాన క్రోధి వానిపై నేసి
 పాండవయోధులు భయమంది చూడఁ | గుండలంబులతోడఁ గూల్చె దచ్చిరము.
 విరటుండు సప్పు డవ్వీరునిఁ దాఁకి | శరరయంబులఁ గొంతచలమురాఁ బెనఁగ
 వననిధిఁ గలయు ప్రవాహంబై పోలెఁ | దనులీల నడఁగె నాతఁడు రణాంబుధిని.
 ఆతేరు దండి యోధావళిఁ జంప | శ్వేతుండు ద్రోణునిఁ జిచ్చుగాఁ జూచి
 “వీని నిప్పుడ ద్రుంతు విడిచితి నేని | యేను గులంబున కెడయైనవాడ
 నడ్డంబురాకుఁ డీరందఱు.” ననుచు | కినుడ్డినగతిఁ బక్షియును బోలె గడఁగి
 భటులతో ద్రోణునిపైఁ బడునంత | నటఁ బోయి దుస్సోధనాదియోధులును
 నడుమఁ జొచ్చిరి; మఱి నరుడు వారలను | దొడఁగి పైస్థంబుతోఁ దుములంబుచేసె.
 అంత సూర్యోదయంబయ్యె నయ్యునను | అంత నా నృపులు కాల్యక్రియట్ దీర్చి
 యాఁకిరి ¹రేయింటయలజడి నిద్ర | తాఁకిన బాణవేదసలు నీర్లట్లు
 ముడిపడ బలము పెన్నొనగట్టఁ ద్రోలి | నడవింప మఱియు రణాంబువుతెల్లె.
 అందు రారాజుతో నన్నకులునకు | నందంద కిన్దుతో ననిలనూనునకు
 నల దుస్ససేనుతో నకులారుజునకుఁ | గలశసంభవుతోడఁ గపికేతనునకు
 ననియయ్యె; సపుడు ద్రోణార్జునరణము | వినఁ జూడఁ గ్రొత్తయై వివిధమార్గముల
 వెనుక కయ్యములెల్ల వెలరానిపాటి |

1. గడఁగి. 2. నొత్తక. 3. నొడ్డినగతి. 4. రేయింటి. (మా)

రామభీష్ముల సంగరము మఱపించె. | (భూమిశ, యేమిచెప్పుదు నట్టివేళ)
 నిడివికి జొచ్చి పైనికలంత నొదిగి | యెడలు చొచ్చి పెంగ నెడ (తెవ్వెగాని?)
 అట్టిసందడి గల్గె డనిలజమాతు | ముట్టు పాటగు మూర్ఖ మునుగ నేయుటయు
 గదగొని భీముండు కరుని నేయ | నది లీల గాలదండా శారమగుచు
 వే నచ్చుచో, జూచి వెఱచి కర్ణుండు | పోవ దత్తేనల బొడిచేసె గదయు.
 శ్వేతుండు గవలు నీ సేనాధినాథు | బ్రాతి దాకిరి వారిఁ ఒకపె (నోణుడును.
 సాశ్ర్యకి దలపడి నర్పకేతనఁడు | నత్యంతమును నొచ్చె సతఁడును నొచ్చె.
 అంత బాండవసేన హావణున బడక | కొంతేయచుఘ్నుని కడఁగ నెక్కినను
 గరభాగ్ని కెదిరిన కఱకంఠు బోలె | గురురాజ తనసేన గొలిపి యెదిచ్చె.
 ఎక్కడ నెదిగె వాడెందుండె నధిప! | యక్కడ సంతకయ్యము వానికొదవు.
 అట్టిచో మధ్యాహ్నమగుటయు గురుఁడు | పట్టివల్లార్చక పాంచాలపతుల
 యెత్తుగుత్త కొనగ నీక్షించి యతని | యత్కుఱిలు సుతింబి యట ధర్మరాజు
 తమకును సిదియపో తరువాయనంగ | యమసూతి భయమంద హరి యాత్మనెఱిగి
 యరదంబుఁ గదియించి యారాజుఁ బలికె: | “గురుపయోనిధి వెల్లిగొన నోర్వరాదు;
 మాపటి కెందఱ మడపునో తెలియ; | దోషిన దెగటార్చుఁ డొక్కయుక్తి గలదు
 ‘కూలె నశ్వత్థామ ఘోరాజు’ ననుచు | మిలోన నొక్కడ న్మేటికిఁ జెప్పఁ
 గడునమ్మి పుత్రశోకమున విల్లతఁడు | విడుచు నప్పడు చంప వెనగు.” ననినఁ
 1. గవ్వడి కొడఁబాలు గాకుండె బలుకు; | నివ్వెటపడి రాజు నిట్టూర్పు పుచ్చె.
 అంత నశ్వత్థామ యనగ నేపాళ | దంతి నొక్కడ వాయుశనయుండు గూల్చి
 యొయ్యన గురుజేరి యుద్దండవృత్తి | ‘నయ్య, యశ్వత్థామ హతుఁడయ్యె’ ననగ
 నాతఁడు బిట్టుల్లి ‘హానుత!’ యనుచుఁ | జేతిచాపము కొంత శిథిలత నొంద
 మారుతిమాట నమృత విచారించి | “ఏరీతి నిశఁడేల్లు సీశ్వరాంశజుఁడు!
 నేచినాడే నేర్పు నిఖిలాస్త్రబిద్య! | చూచినాఁ డాహవక్షోణులు చొచ్చి;
 యిందెవ్వఁ డతనికి నెదురై నజోదు! | పొందుమాలినయట్టి బొంకులే!” లనుచుఁ
 దెలిసి ధృష్టద్యుమున తేరికి నడచి | బలము లాతని కడ్డపడుచోటఁ గదిసి
 పాంచాలరథికు లిర్పదివేలు చనియ | నంచితగతి గరులన్నియ మడియ
 సంత మత్స్యబలంబు నైదువేలడఁగ | సంతకంబెను బెక్కు హయదంతు ల్లిల్ల

నారాచవర్షంబు సలుచుంకఁ గురసి | ఘోరాక్షుండై రాచగుంపుల కుఱుక
 నతనికి నప్తనయము లడ్డచు-గి | “క్షీతిచేవుండవు ద్రోణ! చింతించుకులుము;
 వేద వేదాంగాది విద్యల నెఱిగి | కోదండవిద్య కెక్కుట నీకుఁ నగునె!
 వృద్ధుండ వేరుబని వర్షముల్ నీకుఁ(1) | సిద్ధర్థ మిటచూసి యేతెమ్ము దివికి.”
 అని కానరాక తారంగిన గురుఁడు | మనమున భీముని మాట దలంచి
 భీతియుఁ బ్రీతియు జెరియఁ గుసూరు | నాతఁ యభూముల నరసి కానకయు
 ‘బాంకనొల్లని ధర్మపుత్రుడే గాని | యింకఁ బుత్రునివార్త యెఱుంగ రా’దనుచు
 నరదంబు దోలించి యాశీనిఁ గదిసి | గురుఁ డాత్మసందనుకుశల మడ్డుటయుఁ
 బలుక నేరకయున్న పాండవాగ్రజుని | జలజాక్షభీములు చయ్యున గదిసి

అశ్వత్థామహతుఁడైనట్లు కృష్ణాదులు ధర్మజుచేబొంకాడించుట

చింతింపనేల యీ సేనాధినాథుఁ | డింతటఁ బడకున్న సేనీ నీబ్రహ్మసం ?
 కాదని గురునకుఁ గా రాజ్యకాంక్ష | గాదని విడువు నుఖంబబ్బు. ” ననిన
 కల్లకు మాటయొక్కక మాటతోడ | మల్లాడ స్పృహఁ బల్కె మఱియు మాధవుఁడు :
 “ఏలధర్మజ, మమ్ము సేతని కొప్పింప ? | పాలాయమున బొంకవలె నేఁడు నీవు;
 భయ వేళ బాంకినఁ బాపంబు లేదు; | జయసిద్ధి ముటుగానఁ జాలదు నీకుఁ
 జేయఁగడఁగి వృథ నేయు నే.” డనిన | వాయుసూక్తియుఁ బల్కె పనుధేశుతోడ :
 “వారణంబొకటి యశ్వత్థామ యుసఁగ | ఘోరాజ నాచేతఁ గూలిన సేను
 నాచార్యునకు దంతియనెనఁ యీ వార్త | సూచింప నతఁడు నానుద్ది మమ్మకయు,
 నిను నడ్డుచున్నాఁడు నీవును దంతి | మనమున నిడుకొని మాట యిట్లాడు.
 హరిగల్గ మనకు దోషాదోషచింత | కురువశ్య, లే.” దన్నఁ గొంకుచు నతఁడు
 నరి నసత్య భయంబు నమరభయంబు | నిరుపక దివియుంగ నిటు తొట్రువడుచు
 ద్రోణునితోఁ బల్కె ‘దురములోపలను |
 హతుఁడయ్యె మఱియు సశ్వత్థాను’ యనుచు | నాతతధర్మ నాడి యట్లని వెనుక
 ‘ననుపమగజ’ మన నప్పిన్న మాట | వినున ద్రోణుఁడు భీతి విల్లట్లు విడిచి
 భూమికి మిన్నెత్తుపొడవున నచ్చు | నేనుపురథమందు నిశ్చంకఁ గ్రుంగి
 పుత్రతో కాండుండై బుద్ధిలోఁ బొందు | పుత్రవిరోధ గుర్పించు చక్కవిడిచి,

శత్రుని నెమట ధృష్ట్యశ్చమృదానియు । నా త్రాణ మా గర్వ మా కళ దోటగి
 సంకచితాంగుడై చాల సశ్చేష్ట । సుంకణంగిన కాంతి సూర్యుండు పోలె
 హనుని కంకంబంకు నణంగుచునుడి । ఖరమరీచులఁ బొల్పు గరళాగ్ని పోలె,
 నడగె నశ్శృఙ్ఖలాప యన్నమాత్రమున । జడమైన విమసీలనర్పంబె పోలె
 జేతికి లోనైన జేర శ్వేతుండు । తాత, రా యని పోయి ధట్టించి తాకి
 ద్రోణవధార్థమై శోచించుతలఁపు । ¹క్రోధీశునెదురుగా సుచిరయత్నమున
 సముల్లేయగఁ జూచి యతడు కోపాగ్ని । నిమ్మలఁ జరిమి యయ్యెదురైస రిపుల
 దివ్యాస్త్రములఁ ద్రుంపఁదివిరై ; దివురుటయు । దివ్యాస్త్రములు తమతెగకురాకున్నఁ
 యగతుల కోర్కక ప్రకృతి భాణముల । జగముల కతిభీతి జనియింప నేయ
 నశనిహూపుఁడెప్పి హతశయ్యె విల్లు ; । నశని సూతుండుగూలె ; హరులునీటయ్యె ;
 నరనము నీటయ్యె ; ²నడిమాల మడఁగె ; । సురుకిరీటము రాలె ; నొడలిజో డూడె ;
 నుదరు నారసమును నొగదూజి పాట । గద వాడువైచె నక్కలశనంభవుని.
 వైచిన గదద్రుంచి వాడంత మఱియు । వైచిన శక్తియు వడి ద్రుంచె గురుండు.
 చలమున సంతలో జడియక వాడు । పలకయు వాలును బట్టుక కవిసి
 యాచార్యసూతు గధ్యములఁ జెండాడ । నాచార్యుండును వాని యసి ద్రెవ్వనేయ
 నింతట వాయుజుఁ డేటించి శ్వేతు । సంతయు దవ్వుగా సిమ్మక తొలఁగఁ,
 తొలఁగఁగో పొమ్మని ద్రువదజుఁ డదుగఁ, । గలఁగిన మనముతోఁ గ్రమ్మట గురుండు
 నాల్గునాళ్ళును నొకనాటి రాత్రియును । నాల్గైదు లేవనాడు నాడికలు
 చేసితి నేజిపితి సేవాధిపశ్య । మీనంతునందు నే నెసగి యట్లరుల
 వెననిరుచియొక్క వేయట్టలాడఁ । గసిమనంగితి నింకఁ గయ్యంబుచాలు. ”
 నని శాంతివాటించి యస్త్రంబు వేడిచి । మునివృత్తిమై వీరముఖ్యులఁ జూచి,
 “ ఓకృప ! యోకర్ణ ! యోకృతవర్క ! । యోకారవేంద్ర ! నా యోపినట్లేను
 బోరితి నిడఁ జాలు నిర్భ్యోకములు । గోరితిఁ బోయెదఁ గుశలత నేను. ”
 అని వల్కిరింపమునై సతండు గూర్చుండి । కనుదోయి మోడ్చి యోగప్రభావమున
 సేరు సేరును సంగనిగి మూరుతము । మూరుతమ్మును మహిమహిగూడినట్లు
 సర కృప పారి భర్తనడచులెల్లఁ । బరికింపఁగా ముక్తి పదమునఁ జెందె.

1. క్రోధి. 2. నడిమిమడంగె. 3. తొలఁగఁ బొమ్మనియను. 4. పెటికితి. (మా)

ధృష్టద్యుమ్నుడు మృతుడైన ద్రోణుకంఠము ను త్తరించుట

శ్వేతుండస్తుడు నాలు చేత ధరించి । యాతని రథమున కలవొప్ప బాటి
హాహారవంబు సైన్యములెల్ల జేయ । నా హంత గురునుత్తమాంగంబు నట్టి
మును నెనుబదియేండ్లమునలి గురుండు । చననని యాధర్మ శక్రజ్వలాగ
వంచిన కంఠంబు నాలుక దక్షిణి । యించుక దయలేక యిల బడనైచి
యట్ట యావల త్రోచి యార్చిన బగిలి । కుట్టుగుండెల సంత గురుసేన పఱచె.
వారిపై బాండవవాహిని తఱుమ । దేరికి మగుడ నేతెంచె శ్వేతుండు.
అంత దుర్యోధనుఁ జాచార్యనధరు । నెంతయు భీతుడై : “ యిడ నేదిసిక్కు !
పోయె నాధారమై పోయెనువాడు ; । నాయత్న మేటికి నయములే దెంచు !
పోదము పోయిన పోకన ! ” యనుచు । నాదెన నుంఠినహాయుడై కదలి
గొడుగులు బడగలు గుంభిని బడగ । దడగొని వచ్చుచో ద్రాణి వీక్షించి
యావల నొకచోట సనిసేయుచుండి । నేవేగ నేతెంచి విభుఁ గాంచి పలికె:
“ కోదండపాణియై గురుండు ప్రాణమున । నాదెన సరిసేన లణగింపుచుండ
నేటికిఁ బాతెన ? లేమయ్యెఁ జెప్పుడ ? । మీటెద నిలువుండు మీధయంబెల్ల ;
అతనికి సేమచూ ! యగిచెప్పు. ” డనినఁ । బతి చెప్పలేనిచోఁ బలికె గర్జుండు :
“ గురునిచందము వినఁగోరెదు వినుము ; । గురుండు పాంచాలురఁ గూల్చుకోపమున
జనుదెంచె ; భీముఁ ‘ డశ్వత్థామ చచ్చె ’ । నని యొక దంతిచా నతనికిఁ జెప్ప
నమ్మక మది ధర్మనందను ద్రోణుఁ । డమ్మాట యడిగిన, సతిండు నేరువున
‘ నణగె నశ్వత్థామ ’ యని విననాడి । కడుబిన్న యెరుగునఁ ‘ గరిసుమి ’ యనెను.
అది వినకతండు ‘ హాహా పుత్ర ! ’ యనుచు । మొదలిటి మాటకు మ్రొగి విల్విడిచి
నవయోగమహిమఁ బ్రాణంబులు విడువ । శవమునకడర ధృష్టద్యుమ్నుఁ డతని
తలవట్టి తివిచి కంఠర మసిధార । నలిఁ గోసె ధర్మజనరులు వారంప.
వినుమిది కతముగా వీగితి మేము । జనకుని వెదక నెచ్చటికేగెదీవు ? ”
అనిన మూర్ఛమునింగి యాశండు వ్రాలి । తను రాజు తెలుప నెంతయుఁ దడవునకుఁ
డెలిసి కన్నులఁ గోపదీపాన్ను లొలుకి । జలజాక్షు యత్న మీనుకలంబు ననుచు
నధిపతి నీక్షించి “ యక్కటా ! గురుండు । విధిశంబున మేను విడుచుఁగాకేమి
తలయెల్లు ద్రుపదసందనుడు తాఁ గోసె ; । తలపోయడయ్యెగదా యని నన్ను !

నాకుఁగా నతఁడు ప్రాణము లిచ్చియుండ | నాకృతి నేనేల యతనికై చావ.
గురువధార్థంబుగాఁ గొడుకనై యేను | ధరఁబుట్ట వేటికిఁ దప్పె గార్యంబు.
పార్థివ, వినుము నాసట్టి నప్రతిస; | పార్థుల నిదే పోయి భజించువాండ.
నరనాథ, నేఁ బదినాళ్ళలోపలను | అరులఁ జుపెదసని నూడనే నాఁడు!
అదియెల్ల నిజముగా నస్మతంబు వలికి | బ్రదుకఁ జూచినరాజుఁ బట్టి నిష్ఠింతు.

అశ్వత్థామ పూర్ణివలనఁ గౌరవయోధులు మరల ననికిఁ గడంగుట

మున్ను మాద్రోణుండు మురవైఁగిగూర్చి | పన్నుగా ఘోరశపఁ బాచరించి
యతనిచే నారాయణాస్త్రంబు గాంచె; | ధృతి నాకు నతఁడుపదేశించినాఁడు.
అట్టి నారాయణాస్త్రాన్ని చే సిప్పుడు | నెట్లన రిపుకోటి నీయి గావించు
ర.” మృని రథమెక్కి రారాజుఁ గొనుచు | హున్ముని కర్ణాది యోధులేతేర
భయద భేరి శంఖ పటహాదితూర్య | హయ హేషితవ్యని సంబరంబద్రువఁ
దను జూచి గురుఁడీల్లు దగయెల్ల నణఁగి | ఘనసేనలొప్పుచుఁ గదిసి యేతేరఁ
దిరిగి యెక్కె, నటన్నధృతరాష్ట్రుఁడనియె : | “అరయ నంజయ, యిదియాశ్చర్యకరము
ఆరీతిఁ దిరిగిన సచటి కాంతేయు | లేరితి వర్తించి రెఱింగింపు.” మనిన
నతని కిట్లనిచెప్పె నవనీశ, యిట్లు | ధృతమతి ద్రాణి వే తిరిగి యొక్కటయు,
నచటఁ బాండుకుమారు లంగఱుఁ గూడి | ప్రచుర సన్నాహ మేర్పడి యుండునంతె,
సంతో ధర్మజుఁ డర్జునుఁ బలికె : | “ఎంతయుఁ గడుఁ జిత్రమిదె చూడు క్రీడి!
యింతకుమును గురుఁ డీల్గిన భీతి | సంతఁ బాఠినయట్టి యుఖిలకౌరవులు
నిలయును నింగియు నేకమై యద్రువఁ | జెల్లఁగి యాద్యుచు వారిసేన లుష్పాంగ
వేపచ్చుచున్నార; వెండియు వీర | లే విచారముచేసి యిటుకు వచ్చెదరొ!
కాదేని గురుససంగతిఁ జంపిరనుచు | నాదివస్పతి వీరినటఁ గూడినాఁడొ!
ఏమి కారణము నాకెఱింగింపు.” మనిన | నామహీపతిఁడోడ సర్జునుఁ డనియె :
“సస్యస్తశరఁడైన చావజ్ఞమరణ | మన్యాయ మని పిని యతని నందనుఁడు
త్రుంతు వధింతుఁ దుత్తుమురుగా ననుచుఁ | గొంతేము విభులైఁ గడుసల్గినాఁడు.
జనియించు వేళ నుచై ప్రిశ్వవలీల | ఘనుఁడు ఘోషింపఁ దత్కారణమును
అతని సశ్వత్థామయనిరి గీర్వాణ | లతఁడునుమీ యిప్పుడరుదెంచువాఁడు.”
అని వెండియును బల్కుఁ : “నకట నీ మాటఁ | దనయుని చావు తథ్యంబుగా నమ్మె.

అన్యత దోషము నచ్చె నపకీర్తి పచ్చెఁ | జనదని కొంత విచారింపవైతి.
అదియును గాక నిరాయుధు విఘ్న | ననయని నృద్ధు నాచార్య యోగాధ్యు
వలదు హా మాను శవంబు ద్రుంపఁగ | వలదని యేనెంత వారింప వినక
యతని ముందల వట్టి యసిఁ ద్రెవ్వనేసె | సతిసాపకర్కు డీ యగ్ని కుండజుఁడు.”
అని పల్కుచుండంగ నంతఁ బాంచాల | తనయుఁడు ధవళాశ్వఁ దప్పక చూచి,
“యనఘ, ద్రోణుని విప్రుడని నల్కితీవు | నీను విప్రుడే! రాజవిధ్వంసకుండు?
మా తండ్రిమీఁద నుమ్మలికమ్ము జేసి | బ్రాతఁ జంపెడువాడు పగవాడు గాఁడె!
అతనిఁ జంపఁగఁ గాదె యగ్ని వెల్వడితి; | నితరునిభంగి నీ విట్లాడఁ దగునె!
మతమొప్ప నీ పితామహుఁడైన భీష్ము | హతుఁ జేయవే! నిన్ను నాడము గాక.”
అనిన నర్జునుఁడు బాహ్యులుఁ డగుచు | ననఘుఁ డడ్డేమియు ననరాదు గాన
నూరకయుండె సత్పూర్వులు నిగుడ | నీ రూపమున తోఁతయేటికి ననుచు.

ద్రోణపరిభవంబునకు సాత్యకి ధృష్టమృము నధిక్షేపించుట

అపుడు సాత్యకి ద్రుపదాశ్మజుఁ బలికె: | “ఇపుడు నీవిట్లాడితేమిరా యోరి?
నీజిహ్వ గోయుదు నిక్కంబు ధర్మ | రాజు నన్నిధి గాన బ్రదికిపోయితివి.
గాంగేయు నట్లు శిఖిండియే తునిమె; | సంగతియే క్రీడి చంపినాడనుట?
నాడివెదవే నిన్ను నోరు వ్రేయింతుఁ | దొడిఁబడ.” ననుటయు ద్రుపదనందనుఁడు:
“ఏలప్రేతెదురా! నహించిన నెఱుఁగ | వేల త్రుళ్ళెదు నిన్ను నెఱుఁగనా యోరి?
నీ తొమ్ము త్రొక్కిన నీజయోగరతుని | భూరిశ్రవుని నీవు పొరిగొనవైతె?
అలిగి నన్నింక నేచూడిన నిన్ను | దల ద్రెవ్వ నేయుదుఁ దధ్య మిపలుకు.
అదె వచ్చె గురుబలం బాహుతి గొనఁగ | సదయాత్మ్య కూడి రమ్మా పోదమందు.”
అనిన శైవేయుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచు | ఘనరథంబపుఁకు దిగ్గన డిగ్గనఱికి
కాలాగ్నికిరణి వాల్కలు గ్రోయుచున్న | వాలు చే నమరించి ఐసుధ గ్రక్కదల
శ్వేతునకై పోవ, వీక్షించి వాయు | నూకుఁ డంతట నెడసాచ్చి పోసక
తనలావుకలిమి నాతుని నిల్వఁబట్టి | పెనుపుగా రోజుచుఁ బెనఁగు శైవేయు
శాఁతునిఁ జేయ ధృష్టమృముఁ డనియె: | “కాంతేయ, విడువిడు కడఁగి రానిమ్ము;
నీచేత నిలువంగ నేర డీ వేశ; | నాచేతఁ గాని మానఁడు గర్వమహిమ.”

అయ్యును స్పష్టమై ధర్మాత్మజ్ఞానములు । చనుదెంచి వారల శాంతులఁ జేయ
 విజ్ఞానోపాణ సయతులై నేన । సజిత మహావ్యూహమై యుండఁ బన్ని
 తాఁకిఁ బలుహ ధణధణ ధ్వాస । మాకాశ పథమెల్ల నాక్రమింపఁగను.
 అపుడు గుణారావ మంతఁ గల్పాంత । కుపిత ధనుర్ధర శృష్టునిఁ బోలె (?)
 పార్థివులకుఁ నెల్ల భారవుఁ బోలె । బాధులకెల్లఁ గుంభజతనూపుభుడు
 భారీ నేనానుభ్యమున నిరువేయి । తేరుల పీనులఁ ద్రెళ్ళంగనేసి
 దశసహస్ర నుదేధతతి రూపుమాపి, । యశనికల్పిండు లక్షహరులఁ జెండాడి
 దశలక్ష యోధ యూధము నుక్కణించి । దిశ లద్రువఁగ నార్చి తేజంబుమీఱ,

అశ్వత్థాను పాండవనేనపై నారాయణాశ్రమము ప్రయోగించుట

“మేదిసిక్తర, చూడుమీ నన్ను నీవు । మోదింప రిపులఁ జంపునుఁ ద్రుంతు” ననుచు
 నడలించి నారాయణాశ్రమంబు దొడిగి । త్రిదశులు భీతిల్లి దివినుండి చూడ
 నేసిఁ నది మహాహిత గర్వజిమిర । శాసన రవినహస్రప్రభఁ బొదలి
 శరభ సింహ మిదేధ శార్దూల మహిమ । ఖర ఖడ్గ భల్లూక ఘన కాలభూత
 గరుడ కిన్నర యక్ష గంధర్వ సిద్ధ । సురవర పన్నగానురుల నీనుచును,
 గరిమర సుభటచక్రములఁ గాల్పుచును । అరుదేర వీక్షించి యబ్జనాభుండు
 నేనలకెల్లఁ గాఁ జేయెత్తి పలికెః । “నేనాధిపతులార! చెప్పెద వినుడు ;
 నామజ వాయురథ చయముల డిగ్గి । భూమిపై నాయుధంబులువెట్టి నిలుండు.
 ధృతి సారాయుధులను సవ్యసాధనము । హతులఁజేయను నేయుండ్రాశ్రమం.” అనిన
 అగ్రతీతఁ లాసాక్షాత్తులగు భీముండుః । “దిగకుండు రథములు దిగనేల మీకు !
 నీయశ్రమంబు నీదే త్రుంతు.” ననుచు । దాయ తూర్పునకు రథంబుఁ దోలింప,
 నా మహాశ్రమంబు కాద్రాకారమగుచు । భీముపైఁ గవిసి నంభృతవహ్నిముంప
 నెరుండితఁ బరిణామణంబేసి భీము । నురువహ్నిఁ గాలకయుండ రక్షించె.
 అంతి దగ్గర బొక్క హరి భీముఁ గదిసి । “యింతటఁ బోవునే యిమ్ముహాశరము !
 నలమ నాపాద ” మని వాయునందనుని । నలవోక డించి నిరాయుధుఁ జేసి
 యమరేచ్ఛదనలదను నట్లకావలెను, । నమిత సైన్యంబులు నట్ల నేయుటయు
 నయ్యుగ్రమెల్లఁ జయ్యసమాని శాంత । మయ్యె నద్వివృత మహాసాధనంబు.
 అంతఁ వెండియు నేన పారియ్యాజ్ఞఁ దురగ । దంతి రథంబులు దగ నెక్కి కదియఁ

గురురాజు ద్రాణిఁ గన్గొని “ యా శరంబె | ఖరతేజ, వెనఁ దిగుగఁగ నేయు ” మనిన
 నెలమి నాతఁడు వల్కుఁ: “ నిఁక నేయరాదు | వలసి యేసినఁ దన్నునాల్పు నేట్టెన;
 కృతమతి నదియును గృష్ణుని వలన | హతమయ్యె నేమి నేయఁగవచ్చు? ” ననుచు
 నిట్టూర్పు నిగిడించి నృపునితో మఱియు | “ నట్టయ్యుఁ జూడుమీ యధినాథ, నన్ను
 హరునైన నరునైన నగ్నిజునైనఁ | బారిగొందుఁగాని నేఁ బోసి ” నటంచు
 గురువధ రోషనంకుల చిత్తఁ డగుచుఁ | బరువడి ద్రుపదజుపై వచ్చితాఁడి
 నన్నూటు తూపు లున్నత వక్షమందుఁ | జెన్నార నేసి మూర్ఖితుఁ జేయుటయును
 అందు నుదర్శనండును మాశవుండు | నందు దీర్ఘప్రభుండను శాశవిభుండు
 నందు నుకేతనుం డను చోళపతియు | నందంద ద్రాణిపై నార్చి యెక్కుటయు
 వారి మువ్వరఁ ద్రుంచివైచి ఘోరాస్త్ర | ధారల మేఘుచందమునఁ జూపట్టి
 హరిమీఁద నరుమీఁద ననిలజమీఁదఁ | గరి రథచుభట షర్గంబుల మీఁద
 ద్రావదేయ శిఖండి ధర్మజ ముఖ్య | భూపాలకుల మీఁదఁ బారి పారి నేయఁ
 దెరువులు గానక తిరితీవులాడ | దొరలెల్లఁ బాఱఁ బార్థుండు నిల్వరించి
 ‘ గురుపుత్ర, పోకుమీ కొంతనే ’ పనుచు | శరముల జడివట్టి చావంబు దునిమి
 ఘన సూత రథ రథ్య కవచకిరీట | తను లనద్బాణ కేతనముల నఱికి
 పోయె నశ్వత్థామ భూమిపై నణగి | పోయె శౌరవపతి పోయె బొమ్మనఁగ
 హరి సంతసింప సైన్యములు కీర్తింప | గురుసుతుఁ గ్రొవ్వాఁడి కోలల గ్రుచ్చి
 నకల¹ సైన్యమును జర్జరిశంబు నేయ, | ‘ నిఁక జాలురా కయ్య మింతట ’ ననుచుఁ
 జేతులు పిద్రుచుచుఁ జేతికి మించి | ²కాతర భావంబు గానరాఁ బాటె.
 పాటుచోఁ గర్ణాది భటులు నవ్వేళ | తాఱినధృతి ద్రాణిఁ దగఁ గూడుకొనుచు
 వివశాత్తులై మిన్న విఱిగినట్లగుచుఁ | (బనిలి కౌరవ యోధవరులు శోకింపఁ)
 గఱకుటెలుంగునఁ గాంతేములార్వఁ | బఱచిరి యేమిచెప్పఁగవచ్చు నధిప !
 అప్పుడు సూర్యుండు నాహవదశకు | ముప్పిరి శోకాబ్ధి మునిగినరీతి
 యనదృశకాంతి దైవాటుచు నుండ | వెనఁ బల్కిచూంబుధి వీచుల మునిగె.
 అటఁ బాండుసుతులు సైన్యముఁ దారుఁ గూడి | తటుకునఁ బోయిరి తమపాళెములకు.

1. దేహములు జర్జరియ నాత. 2. కాతుర పాకంబు. (మా)

జగత్ సమస్తాధనుః ధాతీతి విజీగి । సంతాపమున నినాసమునకుఁ బోయి
 పుష్పతి పొరల వీడ్కొలుపను మఱచి । సరవశుండగును బొప్పము లుప్పలిల్లఁ
 దను జూచి లజ్జించి తలవాంచియున్న । ఘన వీరయోధ వర్గముల కిట్లనియె :
 “జగత్పతా ! యాచార్యుఁ డాజిలోఁ గూలె; । దొక్కెవ్వరున్నారు ! తీతఁ గార్యంబు;
 జగత్ పెక్కడిరాజ్య; పెక్కడి రణము; ? శంక యేటికిఁ బొందు జగతీశులార !
 కనులచాచున సంద్ధి నైకోనితప్పు । తమకించి గురునాజ్ఞ దాటినతప్పు
 నొప్పి న విమరులొక్కని తప్పు । తప్పునే నాకు వృథా గర్వి ” కనుచు
 నేడ్చిరఁ, నోడేడ్చి యెలమిఁ బొంచాలి । నీడ్చిన రాజుతో నిట్లనఁ గృపుఁడు :
 “ ఏ కారవేళ, నీ పురక చింతిలకు; । నీకు మే మిటఁ గల్గ నీతియే వగవ !
 కటకటా ! నీవాఁడు కర్ణుఁడున్నాఁడు; । భటులు పెక్కండ్రు దోర్బలు లున్నవారు.
 అవనీక, నీవు నేనాశ్రయఁ గాఁగఁ । బ్రవిమలగతిఁ గర్ణుఁ బట్టంబు గట్టు.
 అతఁడు నేనాపతియైనఁ బొండవుల । హతులఁ జేయఁగనోపు నటునేయు. ” మనినఁ
 గొంత శోకము మాని కువలయేశ్వరుఁడు । సంతోషమున భానుసంభవుఁ బిలిచి :
 “ నను గెల్తునంటి కర్ణా ! నీవు నాకు । నరసి నేనాధిపత్యము చేయవలయు.
 పావని తమ్మునిఁ బట్టి నిర్జింప । నేవేళ నీవుగా కెవ్వ రున్నారు ?
 చేయక చేసిన నేనాధిపతివి । ధీయై రిపుల సాధించి రక్షింపు. ”
 అనినఁ గర్ణుఁడును “ మహాద్రుసాదంబు; । అసఘ, నన్ బూన్పు నేనాధిపత్యమున.
 కృతవర్త గుగువుత్త కుంభజముఖ్యు । లతిరథోత్తము లెందఱైన నున్నారు;
 నీర్మినావునఁ బొండవేయునెల్ల । ఘోరాజిలోపలఁ గూలసేసెదను.
 కే న్నిరయు నెల్లసేత్తునె వాఁ । భూనాద ! ” యనవు డుప్పొంగి రారాజు
 కింక కుంభములను గంఠజలముల । ననువారఁ దెప్పించి యతిసంభ్రమమునఁ
 మోక్షమే మంగిలతూర్గ ఘోషములు । భూరి మూగధ బుధాన్యుత నుతిధ్వనులు
 చేరి ఘోషా పృథుల చాద్యములు । జారుసైనిక ఘన జయజయధ్వనులు
 చేర్చి ప్రయోయ మహిమగథ చంద్ర ! । యాకర్ణ సభిషేక మవుడుగావించి
 తమ్ముల వలకుఁగి ధ్వను లుల్లసిల్ల । న మ్మహిళుడు కర్ణ నభిషిక్తుఁడేసి
 బానుసంపదకుఁ బట్టంబు గట్టి । యానందమునఁ బొండె నఖలసైన్యంబు.

ఏ నిట్టి తెఱఁగు నీ కింతయుఁ దెలియ । భూనాథ, యెఱిగింపఁ బూని వచ్చితిని, ”
 అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయనకు । సని ముని జనమేజయక్షితిపతికిఁ
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యామీఁద । నెప్పటఁ గథచెల్లె నెఱిగింపు మనిన
 భానుకులాంభోధి పావన చంద్ర ! । భానుకోటి సహస్ర భాభాననూస !
 కరుణాకటాక్షవీక్షణ ! దయాలోల ! । సురరాజవత ! మహాసురరాజహరణ !
 ఇది సదాశివభక్త హితగుణానక్త । సదయస్వరూప కాశ్యపగోత్రదీప
 స్తుతిపాత్ర వల్లభసూరి సత్పుత్ర । మతిమద్విధేయ తిమ్మయ నామధేయ
 విరచిత ద్రోణాఖ్య విపుల పర్వమున । నరుదు మీఱఁగఁ బంచమాశ్వాసమయ్యె.

కర్ణ పర్వము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ వేంకటాధీశ, సృష్టిప్రకాశ, | భావజాతీతమై భవ, భోగనిలయ,
లక్కధకుండు శౌనకాది నన్మనుల | కక్కధానూత్ర మిట్లని చెప్పదొడంగె:

ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుండు కర్ణునితెఱంగెఱింగించుట

ఆరీతి సంజయుఁ డాలంబుచూచి | వారణపురికిని వలనొప్ప వచ్చి
తనరార నంబికాతనయు నుందిరము | ఘనతఁ బ్రవేశించి కరమర్చి గాంచి
యా రాజునకు మ్రొక్కి యాతఁడు తన్ను | గారవించిన నొక్క కనకపీఠమునఁ
దిరముగాఁ గూర్చుండి ధృతరాష్ట్రుఁ జూచి | పరువడి నొకమాట పలికె ¹నిట్లనుచు:

“మనవారి మొనలును మఱి పాండురాజు | తనయుల బలములుఁ దలపడి రెండు
దినములు పోరిన తెఱంగెల్ల నేను | దిననాథ సమతేజ, తెలిసి వచ్చితిని.”

అని పల్కి రాధేయు నతుల విక్రమము | గొనియాడి మఱియు డగ్గుత్తికవెట్టి
పలికె “గుంతీనుత బలనముద్రంబు | గలయ మందరగిరిగతిఁ జొచ్చి కలఁచి,
మొన లేపుచూపిన మొనసి యువ్వెత్తు | గొనియు సామంతుల క్రొవ్వడంచెయును
బొలమెల్లఁ బీనుఁగుప్రోగులుగాఁగ | నలిమిఱు యోధుల నఱికివేసియును
అడరెడు కడిమిమై ననిలోన జనుని | కొడుకు నువ్వెత్తుగాఁ గొని చెలరేగి,
క్రీడి నెదుర్చడి క్రీడియుఁ బోలె | జూడ నక్కజముగా శూరత మెఱసి,
పులికగ్గఱైన యాబోతును బోలె | బొలిసెఁ గర్ణుం డింద్రపుత్రునిచేత.
మనుజేశ, యదిగాక మన దున్న సేను | ననిలసూనుండు వట్టి యందఱుఁ జూడ
ఘన ఖడ్గధార నాతని టొమ్ముచించి | తనియక యుగ్రుడై త్రావె రక్తమును.
అయ్య, యింతలు పను లపునని మున్నె | నెయ్యు లాడినమాట నిజమయ్యె నేడు.
కొడుకు లాతనిసిరి గొన శక్తులనుచు | నడియాన ²వారల యన్యాయములను
నీ వుపేక్షించిన నేఁ డాఫలంబు | భూవర, కుడువక పోనేలవచ్చు?”

అన విని ధృతరాష్ట్రుఁ డా నుయోధనుండు | ననిలోనఁ దెగటారిసల్లకా వగచి

నిట్టూర్పు లెసంగంగ నెలకొన్న వగల । బెట్టున మూర్ఖిల్లి పృథివిపైఁ ద్రెళ్లే.
 అప్పుడు విదురుండు నా సంజయుండుఁ । జెప్ప నచ్చెరువుగా శీతలక్రియలు
 తెఱఁగొప్పఁగాఁ జేయఁ దెలిసి కూర్చుండి । ధరణీశుఁ డొక కొంత ధైర్యంబునట్టి
 మొగమున వేడియూర్పులు గ్రమ్ముడేరఁ । బాగులుచు సర్పంబుపోలె 1 రోజుచును
 దనమదిగోఁ దాటి, దైవంబు దూఱి, । దనదైన గుర్బుణ్ణి తలపోసి రోసి,
 చెచ్చెట సౌబలు సేతలు దెగడి, । విచ్చలవిడిఁ బాండవేయులఁ బొగడి
 “సంజయా, నీనూట చక్కఁగా వినను; । అంజక చెప్పవే యాలంబులోఁ
 దొడిఁబడ నెదిరించి దుర్యోధనుండు । పడఁడుగదా! నేఁడు పగవారిచేత.”
 అనవుడు “రాధేయుఁ డాతనితోడఁ । దసఁజులు కొందఱు తమ్ములుఁ దెలిరి.
 చెచ్చెట మన దుస్ససేనుని తొమ్ము । వచ్చి నెత్తురు ద్రావె వాయునందనుడు.”
 నావు డూఱకయుండి సరనాథుఁ డవుడు । భావించి సంజయుఁ బలికె గ్రమ్ముటను :
 “మునుమిడి విభ్రాంతి మునిగిన చింత । యెనయ నా వాక్యంబు లేమియు వినఁడు;
 దుర్మదాంధుండైన దుర్యోధనుండు । ధర్మజునకుఁ గీడు దలపుచు నుండు.
 కోరి వారింపని కొఱగామిఁ గాదె । భూరి శోకంబునఁ బొగులుచున్నాడ.
 పెల్లు శోకంబునిఁ బెనగొన్ననాఁడు । నుల్లంబు కొండుక యూటడు నెల్లు?
 కలిమియు లావు సగ్గలికయు వెరవుఁ । గడఁకయు మగఁటిమిగల మహారథులు
 తలపోయ నింక నెందఱు మనవిట । నెలమి నున్నారు? నా కెఱిగింపు.” మనిన,
 నంబికాసుతుఁ జూచి యా సంజయుండు । పంబి యిట్లులిపత్కై : “పార్థివ, వినుము
 వరబాహు శౌర్య దుర్వారాతి తైల(?) । సురనాయకుండు ద్రోణసూరుఁ డున్నాఁడు
 వినుత పరాక్రమ విద్యేష తిమిర । వసజమిత్రుండు కృతవర్మ యున్నాఁడు;
 వీత భయోత్సాహ పినుతోగ్ర గహన । జాతవేదుండు కృపాచార్యుఁ డున్నాఁడు;
 అవినయవైరి మహావారి వాహ । సవమానుడగు మద్రపతి యున్నవాఁడు;
 కపటశత్రువాత గర్వసంహరి । నిపుణుండు గాంధారనృపతి యున్నాఁడు;
 లక్ష్మీణ విక్ర మాహవ నిత్యకేళి । దక్షులు భవదీయతనయు లున్నారు;
 క్రూర వీరావేశ ఘూర్ణాయమాన । ఘోరచిత్తులు కర్ణకొడుకు లున్నారు;
 మఱియు నానాదేశ మండలేశ్వరులు । వఱలియున్నారు దుర్వారిక్రములు.

వీరలఁగొని పోర విజయంబు వడయఁ | గోరియున్నాఁడు సీకొడుకు.” నాపుడును
సూనునికడఁకకుఁ జోద్యంబు నొంది | భూనాథుఁ డొకకొంతప్రా ద్దూటకుండి
కడు ససహ్యంబైన కర్ణుని మరణ | మెడఁదలోఁ దలపోసి యెలుఁగెత్తి పలికె :

కర్ణుని మృతికి ధృతరాష్ట్రుఁడు దురపిల్లుట

“హా విష్ణుసమధుర్య ! హా మేరుధైర్య ! | హా వాద్ధిగంభీర ! హా గుణాధార !
పోయి తే రాధేయ ! పుణ్యవిధేయ ! | పోయి తే రవిపుత్ర ! భుజబలపాత్ర !”
అని యిట్లు పలుకూలు నందంద పసవి | యసీయె సంజయుఁడోడ నాంబికేయుండు :
“నమ్మినయట్టి బాంధవకోటిపాటు, | చుమ్మలుగొనియెను సూనులచేటు,
కూరిమిగల తండ్రి గూలినలాగు, | హైరవిక్రముడైన గురునిపోకయును,
దుర్ని నారాహవ తోయధి గడవఁ | గర్లభాటుండైన కర్ణుని మృతియును,
మనువాక్యమును బోలె మహిఁ గథవోలె | మనిశితపడక నెమ్మదిమండి వినుచు
నొక్కడ మ్రందకయున్నాడ నిపుడు | తక్కుప్రాణంబులు తక్కినవాఁడ.
విషముబ్రుంగె నను విడుతుఁ బ్రాణములు ; | విషధిలోఁ బడియెను విడుతుఁ బ్రాణములు ;
ప్రాచోపవేశంబు పాటించియెను | వేయి చెప్పఁగగలే విడుతుఁ బ్రాణములు.”
అని తెంపుమై నాడ నశనివాక్యములు | విని సంజయుం డంతో విమలఁడై పలికె :
“కృతమందు విశద విశ్రుతకీర్తియందు | మతియందు నధికనన్నా హంబునందు
యోగంబునందు నుద్యోగంబునందు | భోగంబునందును బురుషార్థమందుఁ
బ్రణుతింపఁ దొంటి భూపాలపుంగవులు | గణుతివెట్లఁగ సీమగారు సీతోడ.
అంతటివాఁడవై ¹యక్కటా యిప్పు | డింతకు వచ్చితే యిందుకులే !
వీరిడిభంగి వివేకంబు మాలి | యోరాజ, యిట్లుడ యోగ్యమే నీకు?
తాలిమిదూలిన ధారుణిలోన | నాలివాఁడని నిన్ను నన్వరె జనులు !
బవరంబులో గతపడ్డవారికిని | దివిజి శోకింపకు ధృతి నూలుకొలుపు.”
అనపుడు వగవేది యా ధృతరాష్ట్ర | జననాథుఁ డా సూతసంభవుఁ బల్కె :
“యువరాజ మరణంబు నొప్పుగా వినియు, | జెవులారఁ గర్ణునిచేటును వినియు
దునియదు త్రుంగదు తుమురునుగాదు | చెనఁటిచిత్తము వజ్రశిల గాఁగఁబోలు,

పండురి నందురి వనరి నా మనసు | డిండె జట్రాతఁ గొట్టిన జాపులేదు.
 పరశురామాశ్రుప్రభావ కోవిదుడు | నిరుపమ వితరణ నియత మాంసుడు
 అతినత్వధనుడు లోకైకవీరుడు | చతుర విక్రముడైన సవితృసందనుడు
 ఆరయ వైవోపహతుడయ్యె గాక | పౌరుషబలమునఁ బడియెడివాడె!
 పాండుపుత్రులతోడి పగకోర్చి వెఱవ | కుండె నెవ్వని నమ్మి యొగి సుయోధనుడు;
 వైదేహ పౌండ్రాది పనుధాధినాథు | లాదట నెవ్వని కరిగాపులైరి;
 పెనుబొంద నెవ్వని పెనుచాపు గలిగి | మనసేన లెప్పుడు మదవృత్తి మెఱయు.
 నట్టి మహాబలుడట సీరజాశ్రు | పట్టి సంగరభూమిఁ బడిన పిమ్మటను
 శతవృద్ధునకు చూపవతి సంగమంబు | కుతలంబుపైఁ బిచ్చుకుంటుకుం బరువు
 నెలకొని గుడ్డివానికి లెస్సచూడ్కి | వెలయఁ గోరిన సంభవింపని మాడ్కి
 నయదూరుడైన యా నాగకేతునకు | జయము సిద్ధింపదు సర్వయత్నముల.
 'మనకేల కయ్యంబు మదిమది నుండి' | యనుచు ధర్మజుఁ డాడె; నతని వాక్యములు
 బాగొప్ప మీపతి పాటింపఁడయ్యె | రోగి తాఁ బథ్యంబు రోసినభంగి.
 శరత్పునుననుండి శంతనుసుతుడు | సరవి బాద్ధుని దివ్యశరవైభవంబు
 దెలుప జలంబులు తేరంగఁ బసిచి | "సాలసి పాండవులతోఁ జుట్టజీకంబు
 నడపు, రాజ్యంబును నలువొప్పఁ బంచి | యిడుము యుద్ధముమాను మింతటినుండి
 మనుము సీ." ననిన దుర్మదుడు కౌరవుడు | వినఁడింక శోకాబ్ధి వెనఁ గూలకున్నె!
 బలిమి తెక్కలుత్రొంచి పడుచులాడించు | పులుఁగుచందంబయ్యె భూమి నా విధము.
 ఎక్కడఁ జిత్రాచ్చెద! నీ వగలుడుప | దిక్కెవ్వ! రిటమిందఁ దెఱఁగేది నాకు!"
 అని పెక్కుభాగుల నడరి నెవ్వగల | మురిగి క్రమ్మట మొగంబునఁ దెలివొంది
 వినకరపుత్రుడు తెగినవిధంబు | వినఁగోరి వైచిత్రవిగ్న డిట్లయె:
 "తలకొన్న కడఁకతో ధవళవామానుడు | చలమున సేసి న చండకాండముల
 తాకున కోల్చెనే? దర్ప మొప్పారె | బలం బేర్చెనే భుజవీర్యంబు మెఱయ?
 తన యుగ్రకోపంబు దనప్రతాపంబు | దన ధైర్యమహిమయుఁ దన శౌర్యగరిమ
 వెఱఁగంది యిరువాగు వీక్షింపుచుండ | నజిమెనే యోధుల నధిక ధైర్యమున?
 తనకుఁచు గయ్యంబు దయ్యమె యెఱుంగు | నని పిఱవఁడుగదా యర్కనందనుడు?

తెగువ శిఖండిని దీమంబుచేసి | మగఁటిమితో వాని మాటున నిలిచి
గరిగంటిగానీక కపటమార్గమునఁ | బొంగొనె భీష్మునిఁ బురుహూతసుతుఁడు.
సామజంబొక్కటి నమసినఁ జూచి | భూమి నశ్వత్థామ పొలిసెఁ బొమ్మనుచుఁ
దప్పక యమనూతి తాఁ గల్లలాడి | చప్పుడు గాకుండఁ జంపించె గురుని.
కొంచక యారీతిఁ గుటిలశాత్రువులు | వఁచనఁ జంపిరో వనజాప్తసుతుని ?
భర్గు శిష్యునిదయఁ బడసినవాడు | భార్గవాశ్రమమును బ్రహ్మశరంబు
వడముడితమ్ముని వధియింపఁబూని | యెడికమై యున్నది యుగసాయకము.
తక్కక మంటలతఱచునఁ బాలుచు | పెక్కు దివ్యాశ్రమచూల్ పెంపారఁగలవు.
సుభటకొటులు చూడ శూరుఁడై నిలిచి | యభిమన్యు విలు దునుమాడఁడె మున్ను !
సహదేవు గిట్టి దున్నసాలీల బట్టి | మహిమిఁద మర్దించి మందల విడిచె.
పవమానతనయుని బతిమాలుపించి | తవిలిపాఱఁగ బాడుదలవట్టి విడిచె.
గ్రక్కున మాయతోఁ గడఁగినవాని | నుక్కుట మైడింబు నుర్వరఁ గూల్చె.
ఇట్టి రాధేయున కిట్లుగి చావు | కట్టడచేసినే కటికిదై వంబు !
ఎన్నికఁకైన యియ్యాయుధంబు | లన్నియుఁ బదటిపాలై పోయెనొక్కొ !
అరదంబు క్రంకెనో ! యరయ సారథికి | వెరవులేదయ్యెనో ! విలువినద్య పేర్చి
పనికి రాదయ్యెనో ! బాణజాలములు | మనసులోఁ దోచక మాయమై చనెనో !
లేకున్న సంజయా, లేశమాతంబు | నీకీడు వచ్చునే యితనికిఁ దలఁప ?
ఆతతగతిఁ దన యరదంబు గడవ | నూతు నెవ్వనిఁజేసే నూతనందనుఁడు ?
కృతవర్మ గురువుత్త కృప శల్య శకును | లశనికి నేభంగి నయిరి తోడ్పాటు ?
లందఱఁ దలమీఱి యాజి నారాజు | బృందారకులు తనపేర్చి వీక్షింపఁ
గయ్యంబు సేయుచోఁ గౌరవేశ్వరుఁడు | నెయ్యంబు చూపెనో నిలిచి యత్తఱిని ?
కెలకులవారలు గీల్కొని నడవ | వెలయఁగ రారాజు వెన్నాడి నడవ
నా రవిపుత్రున కనిలోనఁ గూర్చు | గారణంజేమియుఁ గానఁ జొప్పడదు.
పాండవతోటి నిర్భరవృత్తిఁగఱఁగి | భండనంబునఁ గర్ణుపై వచ్చుటెట్లు ?
చాపక నొవ్వుక సర్పబాణమున | కేవిధంబునఁ దప్పె నింద్రసందనుఁడు ?
ఏచి దినద్యయం బిరువాగు గడిసి | యేచందమునఁ బోరి తెఱిగింపు నాకు.”

అప్రమదముఁ జాలి కేయునకు । ఘనతరప్రాధి నక్కఱ చావుదొడఁగెః
 “మౌనునెడి కయ్యంబు మొదలనుండియును । పను మెఱిగించెద విశదంబుగాను
 పను మెఱిగించెద విశదంబుగాను । యరుదారఁ దన యోషినంతయుఁ బెనుగె
 పను మెఱిగించెద విశదంబుగాను । ననిపని చాలించి యంతట మగలి
 నెలలనొగూడి శిఖరంబుడకు । దీనాన్యుతై చనుదెంచి రందఱును
 అప్పుడు కొలువుండి యారాజరాజు । తప్పక ద్రోణనందనుఁ జూచి పలికెః
 “నీదేని కయ్యంబు తుదిముట్టవనుచు । నిడిచి యూరకయుండ పరధర్మంబె ?
 కానిఁ జెఱుంగని కార్యంబు లేదు । మానుగా నెఱిగింపుమా యొక్కనలను.”
 నాపు డిశ్వత్థాను నాగాంధుతోడ । నావిరి యటుకర వాక్యంబై పలికెః
 “నామర నంగరకభా పారీణులగుచు । రహితకు నుత్తమరథికులు తెగిరి
 నామర వోయిరటంచు ననుచుతి మనకు । నూతకయుండుట యుచితంబుగాదు
 పరజ నాలమున నేభంగుల గెల్వ । నగునొకో యని పెద్ద యాత్మఁ జింతిలకు
 ఇప్పుడేమటఁ దప్పె రియన్న రథికు । లిప్పాట నల్పులే యిద్దనిక్రములు ;
 నాది నుద్యోగవంతుడ వగుము । వైవనహాయంబు తానె గల్గెడిని ;
 ప్రతిపద మాతంగ బంధుర కుంభ । సతత శిఖికాకేళి చతురసింహండు
 పురుషు కన్దుండేడుగడయుచై యుండ । మరుజేక, విజయంబు మన కేమిబ్రాఁతి !
 నాయంబు తల నింకఁ దడయంగఁ దగదు । ధీయుక్తి గట్టు రాధేయుఁ బట్టుంబు
 ఇతడు కారణమోపు ; నితని ప్రాణునను । క్షితిసాధ, కరునేన చెడక పర్థిలును.”
 అది కన్దుఁ జూచి నానుయోధనుడు । సమరాగమునఁ బొంది యతని కిట్లనియెః
 “లిపాప్రవరనన, నారూఢ నీకుఁ । గలదు తాత్పర్య మగల మేమిచెప్ప
 నీ బాహుశక్తియు నీ హాసంబు । నీ బాణనంపత్తి నిఖిలంబు నెఱుంగు
 ధీమన్నుతుడగు దేవప్రతుండు । నారూఢ బలశాలియగు నీ నస్తుగురుండు
 శాలియగునెల్లఁ గయ్యించుచు । వ్రాలనిచ్చిరి వైరివర్గంబు నిట్లు
 పోయి పన్నాశ్చ ప్పయిగా ! నాన । తగవార్చి వేళులు తలఁబెట్టి చనిరి
 ఇది నీవు నాకొక్కని నిరంకారంబు । నిలువనిత్తువె పాండువృషకుమారకుల ?
 నిరంకారం బయ్యుల గుఱించు నిరంక । మరములో నింతక ద్రుంపవా కడగి ?

ఇంక నెవ్వరి దూఱ నేమి కాణము ? | మంజుహితపుష్ప, భారంబు నీది.
వట్టంబుగట్టుకో పోరుమింబాపు | నెట్టెని సీతార్య మీడేర్పు నీపు.
వహిని బృందారక వాహిని నడపు | గుహని చందంబున గురునేన నడపు.”
అనవుడు రాగిల్లి యా సూతనుతుండు | తననేర్పు విలసిల్లఁ దా నిట్టొలనియె :

దుర్యోధనుండు కర్ణుకకు సర్వసేనాధీపత్యంబు గట్టుట

“నన్ను నేరలకెల్ల నాధునిగాఁగఁ | బన్నుగా దశవాయి వట్టంబుగట్టు ;
నిన్ను సంగ్రామంబు నెఱి సోఁగనీను ; | కన్నార వేడుక గనుఁగొనుచుండు.
అదియునుగాక నీ కాదికాలమునఁ | బడరక యిచ్చినబాస యే మటన.
కాలకంఠుని పినాకమునోలె నొప్పు | కాలవృష్టంబును కార్ముకంబంది
వరశురాముని శ్రీసఁ బడసెనయట్టి | వరదవృ సాయకవ్రాతంబు వజ్జి
వక్త్రంబువాపెద వసుధాతలంబు | చక్కాడి విడిచెదఁ జదలెల్ల బెదర.
పిండలివండు గావించెద నట్టి ; | కొండలు ¹పిండియై క్రుంగఁ గూర్చెనను ;
ఓర్చెద నిండ్రుండు నురచింపిను ; | దేర్చెద నమరు లేఁజెంచిననెపు.
నా బాహుక శ్రీయు నా దివ్యబాణ | ప్రాబల్యగతియు నా పౌరుషక్రమము
నీ సర్వరాజన్యతెల్ల వీక్షింపఁ | బూసగుచ్చినయల్లు పొగడంగఁ బేర్చి
²మిడుమిడు కనఁగ నెమ్మెయిల బొందురాజు | కొడుకుల నేపుగఁ గూర్తుఁ గాకేమి.
వరిజన హిత నుహృద్బంధుయుక్తముగఁ | బురుహూతనందను పోడిమిఁ బాపి
లలినొప్పు సామ్రాజ్యలక్ష్మి యగుతయును | ఎలమి సాంపారంగ నే నీకునిత్తు.
వివిధయాగంబులు వివిధదానములు | తివిరి కావింపుచు దిశల నీయాజ్ఞ
³చెల్లఁగా రాజ్యంబునేయుచుఁ గడుపు | చల్ల దొలకక చల్లఁగా నుండు.”
అనివల్క విని యుబ్బి యా కురురాజు | తన హితులును దానుఁ ⁴దగు ప్రయత్నమున
ఫలపుష్పములఁ బంచవల్లనంబులును | బాలుపార నవరత్నములును దెప్పించి
పుణ్యనదీతోయ⁵ముల నొప్పుచున్న | గణ్య కాంచనములు కలశంబు లునిచి
బహు వేదపారగ బ్రాహ్మణోత్తములు | విహితశ్రీశ్రీలము గావింపుచు నుండ,
బేర్చి నొదుంబర వీరంబునందుఁ | గూర్చి రాధేయునిఁ గూర్పుండఁజెప్పి

1. పిండియై. 2. పిడుమిడు మిడుక. 3. చెల్లఁగా. 4. దగ బ్రహ్మయత్నమున. 5. ములునొపు. (మా).

పటహ డిండిమ భేరి పణవ మృదంగ | పటువాద్యగ్రనము లంబరపిఠిఁ జెలంగ,
 నభిరామయుతుఁడైన యా సూతనూను | నభిషేక మొనరించి యనురాగ మొప్పఁ
 'బ్రతిలేని కారవలమున కీపు | పతివి గ' మృని వేడ్క బట్టఁబగట్టె.
 అంత రాధాపుత్రుఁ డంతరంగమున | సంతోషముహ్సంగఁ జయ్యన సపుడు
 హాటక మాక్తికహార మాణిక్య | ఘోటక రథ ధేను కుంజరంబులును
 దాన దాసీజన ధనధాన్యములును | భూసురసమితికి భూరిగా నిచ్చి
 సురుచిరాంబర రత్న శుద్ధ సువర్ణ | సురుషమ గంధాది నిఖిలవస్తువులు
 గాయక పాతకగణముల కర్చి | నాయతమతిఁ దోరహత్తుగా నొనఁగె.
 రారాజు మదిలోన రాగిల్లి యపుడు | చారుకిరీటంబు చామరద్యయము
 నంగద కంకణ హార భూషణము | లంగాధిపతికిఁ బ్రియంబున నిచ్చి,
 గొడుగులు బడగలు గొమరు దీపించు | నడియాలములు పెక్కు లలవడ నిచ్చి,
 శుభతూర్యములతోడ సూతనందనుని | విభవంబు మెఱయించి విడిదికి ననిచ్చె.
 ఈశితి నీపుత్రుఁ డెల్ల సేనలకుఁ | గారవంబునఁ గర్ణుఁ గర్తృగాఁ జేసి
 దొరల సామంతుల దుర్గాధిపతుల | వర మండలేశుల వరుసఁ జుట్టముల
 మాననివేడ్కతో మన్నించి యనిచి | తానును జనియె సంతోపురంబునకు.
 జగదీశ, యారాత్రి చనుడెంచి యేను | దగ నీకు ద్రోణయుద్ధము వివరించి
 క్రమృణఁ బామృన్నఁ గరమర్థి నిన్ను | నిమ్ముల వీడ్కొని యేసటఁ గదలి
 వారక తెలతెలవారునప్పటికిఁ | జేరితి నొయ్యన శిబిరస్థలంబు.
 సురరాజుమేడపైఁ జూపట్టునట్టి | కరమొప్పు మాణిక్య కలశమో యనఁగఁ,
 'గవగూడి మెలఁగు జక్కవలపాలింటఁ | దివిరి కల్లినయట్టి దేవుఁడో యనఁగఁ,
 దనయుకయ్యముఁ జూడఁ దా వచ్చెననఁగ | నినమండలం బుడయించె దూర్పునను.

కర్ణుని తొలిసాటి యుద్ధము

అప్పుడు రాధేయుఁ డాహవోత్సాహ | మొప్పారఁ గై నేసి యుజ్జ్వలఁడగుచుఁ
 గనకరసస్సీత ఘన కార్కకంబు | తనరార నిజహస్తతలమునఁ దాల్చి,
 లలితాహవోత్సాహలక్ష్మిచే మొగము | చెలువంబుపన వింతచెన్న దీపింప,

నారూఢ భటశోటి కానందమొదవ । భూశంఖము తనముందట మ్రోయ,
 నక్షయంబుగను ధ్వజాశ్రితహస్తి । ¹కక్ష్యతో గాంచన ఘంటికాబద్ధ
 హంస నర్ల తురంగమాంచితోదగ్ర । హంసాన్ని సంకాశమగు రథంబెక్కి,
 పీఠభద్రోదార విక్రమసార । మారనమాస కుమారవర్గంబు,
 విక్రమ క్రమశక్తి వినుతులు గన్న । చక్రరక్షకులును సామంతచయము
 మెండైన తొడవుల మెఱుంగుల ²తోను । మండలోజ్జ్వలులైన మండలేశ్వరులు
 నిరుగెలంకులను గ్రీక్కియంగఁ బేర్చి । పరువడి బసరంపుఁ బలుకులు చెలంగఁ
 బుడమిపైఁ బెండ్లికిఁ బోవు చందమున । నడవ, సొంపున మీఱి నడచె గర్జుండు.
 తరమిడి లక్షబ్రద్దలవారిఁ బనిచి । నెరవొప్పఁగా నేన వెడలింప నపుడు
 ననరణతో యుద్ధసన్నద్ధమగుచు । వివిధముఃఖంబుల వెడలంగఁ దొడఁగె.
 భూరి దంతశృంగములఁ జెన్నమిగిలి । చారుమదాపూర ఝరముల నొప్పి
 కిరుండ కుంభస్థల రూపితసాంద్ర । చంద్రగైరికముల సంపద మెఱసి
 యాననబిలముల నలరారి పార్వతి । సానుజాలంబులఁ జాలంగ నమరి,
⁴గురు నిషాదప్రజకుంజముల్ దనరి । కరులు భూధరములకై వడి నడచె.
 నరచతు, ధర్మగుణంబు చాల్చియును । కరమర్థి వాయువేగము మహించియును
 హరినాను సామ్య విఖ్యాతినొందియును । బారిపారి శ్రీదేవి పుత్రులమయ్యుఁ
 దివిరి పల్గాఱు కాంతేయుల జయము । వివరింప కేమేల విడుతుమన్నట్టు
 లెడపక దిక్కుల కెఱిగించునట్టి । వడువున హేషారవంబు నేయుచును,
 బోడిఁగి గల్గంతుఁ డీ భూమిపై నిలువ । లేడని చూపుపోలిక గానుపింప,
 ఖురపుఁబాహతి నుర్వి గుఱుతులుగాఁగఁ । దురగంబు లరిగె బంధురవృత్తి నధిప !
 రథకహనములు సారథిభాషణములు । పృథివిపై ⁵ఘోటకహేషలు నెనఁగ
⁶నేమిఘాతంబుల నేలబిట్టవియ । వేనూఱు విషధరవిభుఁ డిహోసరింపఁ
 కరులు గొడుగు లంబరవీధి నొరయఁ । గడుఁ బెక్కుతేరుల
 ముందుభి పటహాది తూర్యబృందముల । క్రందెనమ్రోతలు కప్పుకపోవఁ
 జెలకేగి దిక్కులు చెప్పుచుపడంగఁ । దలకొని సింహనాదములు నేయుచును,
 నిగిడి కన్నులతుద నిప్పులు రాలఁ । దెగువతో కిమిన్న భేదిల్ల నార్చుచును

1. కక్షి కాంచనమయ ఘంటికాబద్ధ. 2. తోను. 3. రుద్ర. 4. నురువిషాది.....కుంజములం దనరి. 5. భీషణభూషణులు. 6. నేమిఘాతంబు...బిట్టవిసె. 7. డోసరింప. 8. మన్ను. (మూ.)

గాలునివట్టితోఁ గయ్యఁబునేయుఁ | గాలుద్రవ్వఁచు నేఁగెఁ గాలుబలబు.
 హయఖురోద్ధూత మహాపాఁశుపటలి | భయదంబుగా దిశాభాగంబు గప్పె;
 మానిత గజదళ మదధార లనెడి | వానలపెక్కున వాని నడంచె.
 పటుతర వాదిత్ర భైరవారసము | తటుకున నంబరతలమెల్లఁ గప్పె;
 చెలఁగిన గుణనాద సింహనాదములు | బలిమి నమ్రోత్తను బొరణచేసె.
 ఏచిన భటకోటి హేతి మాణిక్య | రోచుల భూషణ రుచిర రత్నలను
 చారు కేతుచ్చత్ర చామర సక్త | భూరి రత్నంబులఁ బొలుచు దీధితులఁ
 బగలింటి దీపంబు భంగిఁ జూపట్టె | జగదీశ, యస్పద జలజబాంధవుడు.
 ఇద్విధంబున నేన లేపారి నడవ | నివృట్టిల్లెడువేడ్క నీదళవాయి
 జనములు తనుజేరి సన్నుతినేయ | ఘనతరాటోపుండ్రై కలనిశి నచ్చి
 యూహించి మకరికా వ్యూహపీఠాన | మాహవోచితముగా నవ్వడొనర్చె.
 మండలేశ్వర, విను మార్తాండసుతుడు | తుండదేశమున బంధురవృత్తి నుండె;
 చలపాది శకునియు నరి నులూకుండు | సాలయక కన్నులచోటు గైకొనిరి;
 తలపట్టు ద్రోణనితనయుండు తనకు | పతనని మదిలోన వాంఛించి నిలిచె.
 తడయక రారాజు తమ్ములందఱును | మెడవద్ద నొప్పిరి మేదిసీనాథ!
 దురితవర్తనుడగు దుర్యోధనుండు | నరుదార మధ్యంబునందుఁ జూపట్టె.
 గోపాలసహితుండై గుణి భోజవిభుండు | నేపార ములదట నెఱమకాలయ్యె.
 ఘన దాక్షిణాత్య త్రిగర్తులతోడ | ననయంబు కుడికాల నమరె నాకృపుండు.
 వెనుక డాకాలను వివిధదేశముల | జననాయకులఁ గూడి శల్వుండు మెఱసె.
 మఱి నుపేణుండను మనుజనాయకుడు | వఱలిన బలముతో చలకాలఁ బొలిచె.
 ఆ విచిత్రుండును అతనితమ్ముండు | జేనగల్గినయట్టి చిత్రనేనుండు
 వాలస్థలంబున వారలందఱును | వారిరి చతురంగవాహినీతోడ.
 తక్కిటియోధు లుద్దండవిక్రములు | శక్కుక నిలిచిరి తగినతావులను.
 లటమున్నె ధర్మజు డాహవస్థలికిఁ | బటుతర చతురంగబలముతో వచ్చి
 మనమున నమృహామహుండు వీక్షించి | యనుగూఁ దమ్మునితోడ నప్పు డిట్లునియె:
 “ఇకంటె ధనంజయ, కౌరవసేన! | కంటికిఁ గొంచెమై కాన్పించె నిపుడు.

కలయఁ గూరిన వానకాలంబు వోవ | నిల నింకఁబాటిన యేటిచందమున,
 అవగుణంబులకెల్ల నాటపట్టయిన | రవితనూధవుని సంధ్రమము చూచితివె!
 పనుపడి యొకయొడ్డు పన్నుగాఁ బన్ని | మొదలఁ దా సందుకు ¹ముఖమయి నీలిచె.
 పాటించి యొక పోటుబంటును బోలె | మేటికయ్యము తనమీఁద నహించి
 బీరంబు లావును బేర్చియు నేర్పు | శూరత పెంపును సాంపారఁ జూపి
 యెపుడు కయ్యము తుదికెక్కింతు ననుచు | వివరీతగతి విష్ణువీఁగుచున్నాఁడు.
 కాలకేయ నివాతకవచాది దైత్య | జాలంబుఁ ద్రుంచిన చండకాండముల
 నీ నీచుఁ దెగటార్చు; మిటమీఁద మనకు | మానుగా శత్రునాచుము లేకపోవు.
 మగఁటిమి మిగిలిన మగలెల్లఁ దెగిన | వగవున మనతోడి నైరంబుకొఱకుఁ
 గురురాజు తన్ను నెక్కుడు గమనించి | సారిదిఁ బువ్వులు తలఁజూట్టెఁ గావునను
 బోర నాతఁడుచూడఁ బారి మనమీఁదఁ | జేరి యగ్గలికఁ జేసేయకపోడు.
 వాసవనందన, వసుధ చిత్తంగి | వేసిన విధమున వీఁ డొక్కరుండు
 త్రెల్లినఁ గారవుల్ త్రెల్లినవారు | తెల్లమినుమ్ము సందేహంబు లేదు.
 అడవిలోఁ గండమూలాహారవృత్తి | నెడవక పదియరెండేడులు మనము
 ఇడుమలఁబడుట యూహించి చూడంగఁ | గడపటఁ గర్ణునికతమునఁ గాదె!
 క్షితిలోన వీడు చేసిన చేతలకును | బ్రతినీత సేయక పాయదు వగవు.
 అటుగాన నీవిప్పు డనువైన ²యొడ్డు | నిటఁ జేయుచునుడునె యింద్రనందనుఁడు
 రమణతో నర్ధచంద్రవ్యాహా మవుడు | నమకట్టి మధ్యదేశమునఁ దానిలిచె.
 భీమునిఁ బాంచాల పృథివీశ నుతుని | రామేతర శృంగవాసులఁ జేసె.
 శ్రీరమ్యులగు యుధిష్ఠిర మాద్రిసుతుల | ధీరుడై శింగలిదేవ నుండఁ బనిచె.
 ఒగి యుధామన్యుండు సుత్రహాజుండు | మిగులంగ బవరంబుమీఁది మోదంబు
 జగిమించి మొగములఁ జెలువంబు మీఱఁ | దగనిల్చి; రా ధన్యునయ్యనియందుఁ
 గడఁక దీపింపఁ దక్కటి యోధవరులు | నెడనెడ నిల్చి రహీనసాహసులు.
 నదమల జయలక్ష్మి నయిదోడుగొగ | నది చూడనొప్పె జనానందమగుచు.
 ఈభంగి దర్పించి యరువాగుఁ బన్ని | యాభీలగతినున్న యాసమయమునఁ
 దనమదిలోపల ధర్మనందనుఁడు | నెనసిన ప్రీతితో నిల్లని తలఁచె

“మకరంబుఁ జంపి తమస్వినీచరుని | ప్రకటదర్శమడంచి బలువడిఁ
 నంజీవి యా రామచంద్రుని కొనఁగె | సంజనాసూనుఁ డీయలఘువిక్ర
 నాతమ్మునొద్ద నున్నతి నున్నవాఁడు | ఈతెఱంగునకు నాకేల చింత
 ఓలి సక్రవ్యూహ ముర్విఁ జంపించి | కాలనేమినితోలె గర్జనఁ జంపి
 జయలక్ష్మి యనియెడు నంజీవి నేఁడు | రయచూఱఁ బడయుదు రా
 లని యంతరంగంబునందుఁ గామించి | యనయంబు నెదిరించె నా ధర్మ
 లప్పడు రెండుసైన్యములు నుబ్బుచును | ముప్పిగిగొని రణంబునకుఁ ను
 నిందును నందును నేచిన బిరుదు | చిందంబు లందందఁ చెలరేగి ప్రహ
 గెరలుచుఁ దమకించి కెలఁకుల భటులు | నురుతరాటోపులై యురను
 వర రథనేమి నిస్సవనంపరలు | నిరుపమ బహు కింకిణీ నినాదములు
 జటుల తురంగ హేమానాదములును | బటు ఖుర్రవాత విస్ఫారావ
 గరిఘటాకోటి ఘోరకార శబ్దములు | భరిత భేరి శంఖ భాంకారములును
 శివీర హంకారముల్ విపులాట్టహాస | భూరి శివరావముల్ బొబ్బలా
 బరిహాసజన వంది పాతకశ్రుతులు | బిరుగి దిక్కులనెల్లఁ బిగిలించె ను
 గరుడ కిన్నర యక్ష గంధర్వ సిద్ధ | వగులు భేదరులును వచ్చి మోము
 ఘనవిమానస్థలై కయ్యంబు సొంపు | గనుఁగొనుచుండిరి గగనమాన్ద
 చెలరేగి పూర్వపశ్చిమ సముద్రములు | తలపడి యెఱుఁగొంటి దాఁకి
 దితిజసైన్యంబును దేవసైన్యంబు | దతిగొని యొక్కటఁ దార్కొన్న
 గారవబలమును గాంతేయబలము | దారుణగతిఁ దాకి ధరణీశ, యా
 మండలాగ్రంబులు మహితకుంతములు | భిండివాలంబులు పృథుముద్గ
 వరశుతోమరములుఁ బట్టినంబులును | సురియలత్తలములు శూలము
 మొదలైన యాయుధంబులు మెఱయంగఁ | గదనంబునేయంగఁ గడ
 బలువడిఁ బొడుతురు పంతంబుతోడఁ ; | బెలుకుర నడఁతురు పేనుపా
 త్రుంతురు హేతులఁ దొరుగంగఁ దలలు ; | చింతురు పొట్టలఁ జెండి
 మొత్తుదు రంగముల్ మోదలకట్టఁ ; | గత్తుల నెమ్ములు గాడనేయ
 పులులు కురంగాళిఁ బొలియించునట్టి | పొలుపునఁ బగతురఁ బుడమి

అంచలు బినముల నవని ఖండించు | సంచునఁ బ్రేవులు చక్కఁ డెంపుదురు.
పరశుఘాతంబులఁ బట్టినహతుల | నురుశూలముల నెత్తురొలుకఁ జంపుదురు.
చెక్కులు ముక్కులుఁ జెవులు బాహువులు | నక్కలుఁ చిక్కలు నంసదేశములుఁ

1 గరములు శిరములుఁ గాల్లు జేతులును | జరణంబు లూగులు జానుదేశములు
బరులు పేరురములు ఫాలస్థలములుఁ | గరముగ్రముగ రణాంగణమున నిండఁ
గుంచయు నీడ్చియుఁ గూలఁగ్రుమ్మయును | సంచయు వ్రాల్చియు ననుభవైచియును
ముసలమ్ములైతి యెమ్ములు నలియంగ | వెనవేసి నడుములు విలుగ వ్రేసియును

2 జేసేత విజయంబు నేకానునట్టి | కియానఁ గయ్యమునేసి రమగులు వొగడ.
వెనక దీసివదలు వెనకిన లేడు ; | మొనయకుండినవాడు మొదటికి లేడు ;
పాటిపోయినవాడు పరికింప లేడు ; | ఊటకుండినవాడు నొకడును లేడు ;
పందయు మతిలేడు భావించిచూడ | నిందును నందును ఇభపురాధీశ !

“ ఈ కురుక్షేత్రంబు ; ఇది పుణ్యభూమి ; చేకొని యేలిన క్షితివుని⁴ మొద్ద
జచ్చిన సురలోక సౌఖ్యంబుగలుగు ; | మెచ్చుగా జయమైన మేలె ” యటంచు
మిగిలినచేవలు మితిమీరలేని | తెగులు నొండొండఁ దీయనియట్టి
దర్పంబులును ఘనశరసాహసములు | నేర్పులు గడఁగలు నేటయంగ, సంత
దాసుణ సింహనాదస్ఫురణముల | భూరి మహాహాసములను బొబ్బలను
హాటకగ రాంబుడ నవియఁ జేయుచును | వాటమై నిబ్బంగి వడి నిరువాఁగు
చండ దండదండి సరి కచాకచిని | దండి ముష్టాముష్టి ధరఁ బోరుచోట
నందడికయ్యంబు సాగిన సపుడు | పెద్దూలి గగనంబు పెల్లుగాఁ గప్పి,
ఆవేళఁ దమవారి నట లాఁతివారి | భావింపనేరక⁵ బ్రమసె జిత్తములు.
అతిముతి భటులదేహంబులఁ దొరఁగు | పక్షచై న శోణితధారలవలన
వారణ దానవనాహంబువలన | నారేణుపటలి తాసంతయు నణఁగె.
అప్పుడు సాత్యకి యాద్రుపదజుఁడు | చెప్పఁ జిత్రముగాఁగఁ జేకితానుండు
ధన్యవిక్రములై స ద్రావదేయులును | సైన్యపమేతులై చాలఁ గోపించి
కుకుర ఘూర్జరలాట కోసల నంగ | శక కళింగానంతి సాల్వ సౌనీర
మళయాళ కర్ణాట మగధాది దేశ | బలములతో⁶ తోటి పాఠద్రోలుటయు,

నేనుగూ 1 తండంబు లిరుగెలంకులను । మానుగా నేతేర మగటిమి మెలసి
యైరావతారూఢుడగు వజ్రపోలె । మానుతి యొక మహామదకరి నెక్కి
“వేడి యశ్వత్థామ ? వేడికృపుండు ? । వేడి కారనరాజు వేడి ? ” యటంచు
వేడి వాలన్పులు నెనచల్లుకొనుచు । వాడిమి పసమించి నచ్చుట చూచి
మార్పుర కరుదైన మగటిమివాడు । ధూర్తకీలుడు క్షేమధూర్తియన్వాడు

క్షేమధూర్తి యచురాజు భీమునితో బోరి మడియుట

“అందెందూబోయెద పనిలజ, నీవు ? । ఇందు ర ” మృనుచు బిట్టచి 2 పిల్చుచును
దనదంతి భీమునిదంతిపై గొలిపె । ననయంబు చిత్ర మేమని చెప్పవచ్చు ?
అది గిరి గిరి దాకునట్టుల భీము । మదసామజంబుతో మార్కొనె నపుడు.
వడముడి తోమరవ్రాతంబు వఱపి । తొడిబడ నాక్షేమధూర్తిని నొంచె.
కనక కాండాభీల ఘనతోమరమున । ననిలనూనుని నొంచె నతడు కోపమున.
అంత బాణానసహస్తులై వార । లంతకాకారులై యనిసేయుచుండ
నిరువుర చాపంబు లిష్టవరంపరల । మురిసిన గోపంబు ముప్పిరిగొనగ
మఱియుఁ దోమరముల వండుశక్తులను । అటుక్రమ్మ మిగులఁ గయ్యము సేయునపుడు
ఏడుతోమరముల నేపున నాతఁ । డోడక భీమువేరురము నాటించె,
నాటిన మదిలోన నాటఁ గోపించి । ‘నేటితోఁ గూల్తు నీను నే’ ననుచుఁ
బవమాననూనుఁ డప్రతిమసాహనుడు । రవికరినిభతోమరము వీకనెత్తి
యతనిపై నైచిన, నంతఁ గరూళ । పతి నడుమనె దాని భగ్నంబునేసి
యాటుబాణంబుల ననిలజమేనఁ । దూటిపోవగ నేసి తొలఁగక యార్చె.
వేటొక్కటిల్లంది విషమబాణముల । మారుతి యాతని మదకరిఁ గప్పి
యూ కరూళాధీశు నరవాయిగొనక । దీగొని యాతనిదెనకును జనక
పటుగుణధ్వని దిశాభాగంబు వగులఁ । జటులసాయకములు చాల సంధించి
తొలఁగక యాక్షేమధూర్తి సామజముఁ । దలకొని జర్జరితంబు చేసినను
దటుకునఁ గనుశీమూసి దారుణగతిని । అటునిల్చినోపక యదోమొగదిరి
ఁపాలుచు గంటల వెడ్రవోతలు నిగుడ । నొలసి దిక్కులనున్న బలములు బెగడ

సంకుశంబున నొత్త నదియుఁ గైకొనక | ఘీంశృతధ్వనులతోఁ గెరలి వేపటచె.
 పటచిన నార్చుచుఁ బాండునందనుఁడు | తఱిమె ¹దానిని వెనుదగిలి యుద్ధతిని.
 ఆసమయంబున సధికయత్నమునఁ | జేసి యాకలిఁ ద్రిప్పి జ్ఞేమధూర్తియును
 వెడమంట లుమిసెడు వెడఁదయమ్ములను | వడముడి వేనొంప, వడముడి గినిసి
 యుటక యాతనిచాప మొక్కటఁ ద్రుంచి | కటకుటేనుఁగునొంచె గడురథసమున.
 చాపంబు వేఱంది శరముల నతఁడు | చూపోప కా వాయునూను నొప్పించి
 దంతి నొక్కమ్మున ధర మ్రొగ్గనేయ | సంత నీలలమెల్ల నార్చె; నార్చుటయు
 గిరినుండి లంఘించు కేసరిపోల్కిఁ | గరి డిగ్గనుటికి యస్థలితసాహసుఁడు
 గద చేతఁగొని లయకాలునిపగిదిఁ | ద్రిదశులు వొగడ నుద్వృత్తుఁడైపోయి
 కుంభస్థలము బిట్టుగొట్టిన నతని | కుంభి రూపటి కూలఁ గుంభినిమీఁద.
 అనముడింపక యతఁ డసిపాణి యగుచు | నెసవచ్చి యమ్మహావీరునిఁ గదియ
 నిట్టిగదాహతి నింక సొంపెక్క- | నట్టకుఁ బెడఁబాపె నతనిమన్తకము.
 అతని మొండెంబు నూఱడుగులు వాటి | పదపడి ధారుణిఁబడియె ఘోరముగ.
 కులిశాహతంబైన కొండచందమున | నిలమీఁదనున్న యాయుధము చేరునను
 బిడుగుతాఁకునఁ బడ్డ పృథులసింహంబు | నడుపునఁ గెడసిని నాని నీక్షించి
 కాకత్స్థుచేఁ గుంభకర్ణుండు తెగిన | దాకొని పాఱిన దైత్యులఁగిరి
 ననయంబు ధృతిగుంది యతిభీతిఁజెంది | మొనచూపలేక నీమొన చాటుటయును
 బసగల పాండవభటు లుగ్రవృత్తి | వెననార్చి తఱిమిరి వెనువెటఁ దగిలి.
 అంతఁ గర్ణుండు కాలాంతంబునాటి | యంతకుండునుబోలె సంతరఁగఁగలనఁ
 గప్పినకోపాగ్ని కన్నులయందు | నుప్పతిల్లెఁడుమాడ్కి నొగి మంటలెనఁగఁ,
 బారిపారి దానిపైఁ బాడము ధూమంబు | పరుసునఁ బామముడిపాటు వర్తింప,
 ధవళహయంబులఁ దార్కొన్నరథము | అవని విస్మయగతి నతిశయిల్లంగ,
 నాతత శత్రుపైన్యక్షిక్షయాత్పత | కేతువునా దివిఁగేతువు మెఱయ,
 దుందుభిపటహాది తూర్వరవంబు | వందిచూగధగోటి వర్ణి తారసముఁ
 గోదండరవమును ఘోటకరవము | రోదోంతరంబుల రొదవెట్టుచుండఁ
 దిరమైనవీకఁ గాంతేయులమూఁక | శరజాలముల మఱి చతురుఁడై తాఁక,
³నాన యుల్లములోన ⁴నాన నీసేన | పూని సేనానిప్రాపున నగ్గించె.

పాండవవీరులు పరమసాహసులు । పాండురయశులు దోగ్ధులధురంధరులు
 దర్శంబుసాంపును ధైర్యంబుపెంపు । నేర్పు సురంబున నెఱప జొచ్చుటయు
 సమిపాసురులకు ననియెనయట్టి । యనువునఁ బేర్చె ఘోరాహవం; బండు
 సూతపుత్రుని శరన్మాతంబులగుచు । భూతలంబునఁ బడి పోరలు నేనుఁగులు,
 రంచలు వీడ సంరంభంబుతోడఁ(?) । గంచుమిచ్చైపాటు గంధనాగములు,
 కుంభస్థలంబు నుగ్గులుగాఁగఁ బగిలి । కుంభినిపైఁ జచ్చి కూలు నేనుఁగులు
 చుగ్గునేనుఁగులును మడియునేనుఁగులు । న్నగ్గునేనుఁగులును సమయునేనుఁగులు
 విచ్చునేనుఁగులును వెచ్చునేనుఁగులుఁ । వెచ్చునేనుఁగులును జదియునేనుఁగులు
 వై యున్న సమరోద్ధి నానకులుండు । నాయెడఁ గర్ణుఁ డా నరికట్టుకొనియె.
 పెలుకుఱ నార్పుచు భీమనేనుఁగు । తొలఁగక ద్రోణపుత్రుని నడ్డగించె.
 వినుచు కేకయులగు విందానునిందు । లనువారి సాత్యకి యానె నుద్ధతిని.
 చిశ్రనేనునితోడఁ జిత్రంబుగాఁగ । ధాత్రీశ, శ్రుతకర్మ తలపడి పోరె.
 జితశాస్త్రపుండ్ర న చిత్రనిమిఁదఁ । బ్రతివింధ్యుఁ డేవార బవరంబుచేసె.
 తగ నుయోధనుఁడును ధర్మపుత్రుండుఁ । దెగిపోరగడఁగి ధీరాత్ములగుచు.
 సమసియు సమయని సంశస్త్రకులకు । సమరేంద్రనుతులకు సయ్యె యుద్ధంబు.
 ఆ కృపాచార్యుపై నగ్నికుండజుండు । భీకరాస్త్రములతో బిట్టేచి నడచె.
 ఖండితపైఁ నిఖండి కోపించి । నండి భోక్షేంద్రునిఁ బాఁకె నుగ్రశను.
 క్రీడిపుత్రుండు శ్రుతకీర్తి రథంబు । మాధి మద్రాధీశ్వరుని తేనుఁదాఁకె.
 సహజవిక్రమశాలి సహదేవుఁ డలిగి । బహుభంగి యువరాజుపై వెననేసె.
 అడరి వై శ్యాపుత్రుఁడగు యుయుత్సుండు । తొడకె నులూకునితోడఁ బోరాడ.
 ధర ధీమంధ్ర న శతాసికుఁడార్చి । నరగర్వమునఁ గృతవర్మ మార్గొనియె.
 నుబలతనూజాత శ్రుతసోములకును । బ్రబలమై సిద్ధించె బవరమంతటను.

సాత్యకిచే విందానువిందులు మడియుట

సారశౌర్యుడైన సాత్యకితోడ । వీరులు విందానువిందులు కడఁగి
 దుర్మదంబునఁ బోర దురములో వారి । కార్ముకద్వితయంబు ఖండించి యతఁడు

సునిశితాస్త్రంబులు చొనిపె సంతతంఁ | దనువును శోణితధారలు దొరంగ.
 ఆ మహావీరులు సధిక వేగమున | భీనుచాటులైతి పెల్లుగోపించి
 యేయుచో మూపురయిహ్వాసములు | పోయె దుత్తమురులై భూరిబాణముల.
 వేవేగమున వారు విన్మయంబుండ | జేవగల్గిన పిల్లు చేత నమర్చి
 మింట మంటలుగ్రమ్మ మీటిబాణంబు | మింట సంధించి యా విష్ణుసోదరుడు
 'అనిలోననిలువంగ ననువెండుగలుగు? | అనువింద, ద్రుంగిపా' మ్మని యేయుటయును
 అనదృశ మకుట రత్నానలితోడ | ఎనుమత్తిపైఁ గూలె వాని మస్తకము.
 అది చూచి కేసయు లతిభీతి గదిగ | మదమీది నిర్విణ్ణ మానసులైరి.
 అనుగూఁ దమ్ముని మృతి యాత్మలోఁ గోప | మినుమడింపఁగఁ జేయ నేచి విందుండు
 రుంద్ర బాహుబలరూఢి నిరస్త | తంద్రుండై యొండుకోదండంబు చాల్చి
 మండుచు శినిరాజుమనుమనిమీదఁ | జండసాయకముల జడి వంచుటయును,
 బదియుఁ దొమ్మిదియాటు పలు భల్లములను | ఉదరి సాత్వకి వాని యుజ్జెల్ల నణఁచె.
 ఒండొరు నూతుల నొక్కటఁ దునిమి | యొండొరు హయముల నుర్విపైఁ గెడపి
 యొండొరు చాపంబు లుగ్రవేగమున | ఖండిశంబులు చేసి కడు రోషమునను
 అసి చర్మ శోభిత హస్తై వారు | వసుధకు లంఘించి వరగర్వరేఖ
 నిప్పులు రాలెడు సేత్రంబు లొప్పఁ, | జొప్పడి యొండొరుఁ జాట్టివచ్చుచును
 గరవాల విద్యుదుత్కట చర్మ వారి | ధర 2మధ్య నందీప్త తనువులై వారు
 అంత రిక్షంబున సతి లాఘవమున | నెంతయుఁ జరియించి యిలమీద వ్రాలి
 వ్రేయుచుఁ దప్పుచు వ్రేటుపూఁ పెఱిగి | పాయుచు డాయుచు బలిమి చూపుచును
 గడిమి డింపక చిత్రగతిఁ బోరుచోటఁ, | బుడమి నొడ్డనమునఁ బొలసె ఫలములు (1)
 మేనెరవునఁ జొచ్చి మిగులుంగ హెచ్చి | గోవిందు తమ్ముఁ డా కుటిలాత్ము విందు
 కదలికా వృక్షంబు ఖండించు నట్లు | లదనున నడుము చయ్యన దెగ్రవేసె.
 విందానువిందుల విషమసాహసుల | నిందిరావిభుతమ్ముఁ డీ భంగిఁ గూల్చి
 వేవేగ విజయుండై విబుధులు వొగడఁ | దా వచ్చి యెక్కె యుధామన్యు తేరు.
 ఎక్కి యంతటఁబోక యేపు దీపించి | గ్రక్కున వేటొక్క రథముఁ దెప్పించి
 తలఁగొని శీఘ్రంబై తానందు నెక్కి | బలువిడిఁ గేకయబలముపై నెక్కి."

అని సంజయుడు చెప్పి నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయు క్షీతిపతికి
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలగి యామీఁద । నెప్పటఁ గథచెల్లె నెఱిగింపు మనిస
 వైకుంఠనాయక, ద్వారకావాస, । కాకోదరాధిప త్రావేయ వినుత,
 నగునిర్గుణ, దేవ, సహజప్రభావ, । నిగమనోచర, కృష్ణ, నీరజనాభ,
 ఘనమాని హృద్దేహ కలిత సందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వెంకటాధీశ,
 భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తి ప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు.
 ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరందపాన ద్విరేఫ
 మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన నుకపింద్రవర్య
 రచితమా కర్ణవర్షమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొక్కటి యయ్యె.

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

—ॐ—

శ్రీ భూసమేత, యాశితపారిజాత, శోభిత నైభవా, సురముని వినుత,
జనమేజయునకు వైశంపాయానుడు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పి దొడఁగె :
అరితి సాత్యకి యతుల విన్నూర్తి | దేదెక్కి మిగుల నుద్దీప్తఁడై మెఱసి
క్షురికాసి తోమర కంత కుఠార | శరచక్ర కాంతులు చురలఁ గ్రిక్కిఁజీయఁ
గేకయ బలము తాఁ గిట్టి సర్వమును | బ్రాకటంబుగఁ గొట్టి పాఱనై చుచును
లక్షలు కోట్లు పోలంగ నర్బుదము | లక్షయ సంఖ్యయై యలరు బాణముల
విశ్వరూపము చూపి విజయ విఖ్యాతి | శాశ్వతఁడన మించె జగదేశనాథ !
అత్తఱి శ్రుతకర్మ డాచిత్రసేనుఁ | డుత్తుంగ బాహుల్లోద్ధతి మెఱయ
గండ భేరుండయ గృముభంగిఁ గఠిసి | దండిఁ బెంఁగుచో దంతిపురీశ,
నీ మనుమని నైదు నిష్ఠరాస్త్రములు | నామేటి చిత్రసేనాఖ్యుఁ డేయుటయు,
నాతఁడు నవబాణహతి వానినొంచి | సూతుని నైదింప నుడివడ నేసి,
దేవ, సీసుతపాలదేశంబు వగుల | వేవేగ నేసిన విసళుడై వ్రాలె.
అతఁడట్లు మూగ్ధిల్ల నంతటఁబోక | యిఁకఁడు పైపై నేయ నెంతయుఁ దెలిసి
శిశువుకోదండంబు చిత్రంబుగాఁగ | ననదృశగతిఁ ద్రుంచె నక్కారవుండు.
బాలుండు మించెన బంగారు కట్ట | మేలు విల్లోక్కటి మీఁదుగానెత్తి
బెట్టుతూపుల నేడు ¹పెరిగిన యట్లు | నెట్లన గావించె నీరుసూరకుని.
శ్రుత కర్మ వక్షంబు చూడ్కిలక్షించి | శితసాయకంబేసె జిత్రసేనుండు.
అది యర్ధచంద్ర బాణాహతిచేతఁ | బది తునుకలు చేసి బాలుండు నార్చె.
ఆర్చియుఁ గోపించి యాశ్రుతకర్మ | కార్చిచ్చుఁ బోలెడు కాండంబు దొడిగి
'బకవైరి కని యేగుపఱచినవాని | నొకభంగిఁ జంపకయుండితిఁ గాక
వీఁడింత పోరునే ! ⁴వీనికి గలుగు | పోడిమి నూపకపోవని.' ననుచు
రోషతామ్రాక్షుడై రుద్రుఁడువోలె | శేషజహ్నుగ్ర విశేషబాణమున
మిత్రేంద్రముఖ్యులు మింట వీక్షింపఁ | జిత్రసేనుని శిరశ్చేదంబు చేసె.

1. శేస. 2. వర్మ. 3. వర్మ. 4. విండింత. (చూ)

శ్రీతిబద్ధ యాచిత్రసేనుని జూచి | శ్రుత¹కర్కం దశేన చుట్టుముట్టుటయు,
నాన్మ గుణధ్వని యశంబుగవ్వు | బేసినయద్దతిఁ బెంపాని యంతఁడు
వచనములు మేఘపటలంబుల దోలు | వివిధరీతులఁ దోలె విహంగు భూనాథ !

(నతివింధ్యుడు చిత్రుఁ డను రాజుఁ జంపుట)

అర్జును ప్రతివింధ్యుఁ డైదుబాణముల | నొప్పించె జిత్రుని నుశశక్తి మెఱసి,
కెడపె నొక్కచుక్కఁ నేతుదండంబు ; | ముడివడె సారథి మూట నొప్పించె ;
హయచుక్క నొట్టెట వచనోనేసె. | జయమెప్పు నీరీతి నవడి నేయుటయు
ఆర్థభానువిధంబుఁ జిత్రుఁడు మండి | చిత్రరథస్ఫూర్తి క్షితియెల్ల సద్రువఁ
దూర్వావీరిమఁ జిక్కు నుంచుభి పటహ | తూర్వరాహుల కింద్రులు మాటుమోయ,
బడినాగధ మాత నరసూర నుభట | సందోహ జయజయ శబ్దముల్ నిగుడఁ,
‘వొచ్చినమాపులు దొడ్డి కొరవుఁడు | బమ్మెరవోవఁ ద్రాపదిపట్టి నేను.
చిక్కినక్కండలేయవిభవమారకుఁడు | తాడి యాతనివిల్లు దళనంబుచేసి
శక్తిపాణియబోలె నత్తరంబునను | శక్తి బాహుశక్తి చతురశఁ బఱపె.
గడపైచి యడ నాల్గునెలుగా నతఁడు | విదళించి నూతాశ్వవితతిఁ జంపినను
హటక మంజుకాండఁచితంబై న | యీటె యవ్విభునిపై నితఁ డడగింప
మాటగా నడి తోకచుక్కయుబోలె | గాటమై పచ్చుటగని కొరవుండు
సోయటి చాడ పైకొవైచె మగుడఁ | జేయుచ్చిపోవ నచ్చిత్రావ్యయుండు.
కామావ్రువొంచినఁ ప్రతివింధ్యుఁ డిడలిగి | పూహంబు చలియింప నుగ్రతోమదము
చెమగఁడై యెత్తికైచిడ గంకిటంబు | నొడలు నుగ్రంబుగా నచ్చిపోవుటయు,
నోతలు పాదె గూలుచందమున | జిత్రుఁ డుర్వరఁ ద్రెల్లెఁ జిత్తంబుగాఁగ.
కవిభూమిని నొక కుట యెల్ల | జూచి వోనాగుల్లకుల మప్పసిల్లి
తొట్టెట నొక భూ గణముల | నిప్పురంబై నిద నీ మోక్షవారులు
కెడలె నొక పల్లె దొడ్డిచాల | బుగ శక్తి పాద పట్టిన ముఖు
పాదపద్మము పై పటుమాన్యులగుచు | (మహిరజేజుల ముబ్బుమెయి నాగ్రమింప,
తేనుకొండ పొండవనై న్నయంబు లంతఁ) | (ప్రతివింధ్యుఁ కుఁ దోడువడుటయు, నపుడు

1. చక్క. 2. మండి. 3. కార్క. 4. కుమ్మెర. 5. వొచ్చిన. 6. డరి. (మా).

మనవారు వెన్నెచ్చి మరలిచూచుచును । మనుజేశ, పాచిరి మఱియేమిచెప్ప.
 బలువిడి గురువుత్త బకవర్ణముగాఁ । గలసంబు లోకభీతిముగాఁ జెల్లె.
 పంబి యశ్వత్థామ పావనరథము । తొంబదితూపుల దూల నెయ్యటయుఁ
 దఱిమి యాద్రాణిపై ధర్మజానుజాఁడు । జఱపె సాయుకపరంపరలు బెట్టుగను.
 చటులాస్త్రముగట్టి కీచక నైచినుటుట । బటుభంగిఁ గీలించె బ్రహ్మారోత్రముఁడు.
 కరువలిపట్టియుఁ గాండఁబ్రయోగించు । నెరయ నశ్వత్థామ నటలంబు నాట.
 జననాథ, భీముఁడు చావశిక్షకుని । తనయందు సీధంగి ద్రుంతుంగుడు
 జనస్థంబు తొంటిసౌక్యస్థంబు పడిన । యన్యోన్య జయకాంక్షలు 1 సేయునుపుడు
 మిహిరాంశుననుతే, మేదసి నాగ । మహితాస్త్రసటల ముంబరముఁ గప్పటయుఁ
 బుగలు చీకటిమూసె; భానులకు మాసె ; । జగతీతలంబెల్ల జుచలంబయ్యె ;
 చారుణింహనాదముల దిగంత । నారణకర్ణముల్ పడి జెవుడ్వడియె ;
 కలగిరు లగలె; నా కూర్మంబుఁ బెగలె ; । తలచు జనించె బాతాళవానులకు ;
 క్రాంగిన యెనులగలి సముద్రములు । హ్రూఁగె; బీటలువాతె ముగి నాల్గుదిశలు.
 వారలఁ జూచి గీర్వాణు లిట్లునిరి : । “హూరు లీయోధులు సూర్యనన్నభను ;
 పోరెందు బూడమో భగవంతుని నట్టి । హూరుల పోరులు చూడఁబడెను.
 ఎక్కటోకాండంబు లిలమీఁద మున్నె । పెక్కులు చూడఁచు పెక్కాడనేల !
 జమదగ్నిరామ నిర్జవనదీసుతుల । నమరంబు దీనితో సరిచేయరాదు.
 కడఁత నొండొరులను గడసంగలేరు ; । కడిమి నొండొరులను గడఁపరాదు ;
 చలమును నొండొరు నమయింపలేరు ; । (మలసి యొండొరులను మరలించలేరు)
 ప్రళయకాలోదగ్ర రవియంగంబట్లు । శిలిలశితాస్త్రమబ్బుత్రె పీఠిల్లెవగు.
 కలిగిన బల మిట్లు కలుగఁగవలదె ! । బలిసేఁ జలమిట్లు బలిసంగవలదె !
 దొరికిన యలమిట్లు దొరికింగవలదె ! । నెలనైపు వెరవట్లు నెలఁపంగవలదె !”
 అని వినులించుచు సంతరిక్షమున । ననయంబు వేడ్కఁ గల్యణము 4 చూచుచుండ
 నొండొరు హయములు యుబ్బులఁబడి, । యొండొరుసూతుల సొక్కటఁ గ్రనుచి,
 యొండొరు కాండంబు లొడఁగులఁ జాల । నిండఁ గయ్యునునకు నెగుడంగలేక
 ఘటజన్మపట్టియుఁ గరువలిపట్టి । పటుమూర్ఖ రథములపై ప్రాలిరపుడు.
 ఆరీతి నొరంగిన యాపేరివరుల । సారథు లత్యంత సాహసుంగును

1. పోరు, 2. బంతు. 3. తల కాస్త్రమృతదీప్తి. 4. సేయుచుండ (మూ).

వలనుదీపింపఁ గేవలముగా ననికెఁ | దొలఁగ రథంబులు దోలిరెంతయును.
 నరతనూభవ మద్రనాథు లుప్పొంగి | పొరి దిక్కు లల్లాడఁ బోరుచున్నెడఁ
 తప్పక శ్రుతకీర్తి తనతాతయొడలు | ముప్పదియమ్ముల మున్నగా నేసి
 సత్వరంబున మూఁడుశరముల నూతు | సత్వంబు స్రుక్కించి శౌర్యమెక్కించ
 వాలంబుమెట్టిన వడి రోజునట్టి | కాలాహివిధమునఁ గనలి శల్యుండు
 శ్రుతకీర్తి లోక విశ్రుతకీర్తిఁ గిట్టి | వితత శౌర్యవ్రథా విఖ్యాతి మెఱయ
 1. న్యూత సాయకముల సోనలు గురిసి | నూతుని నొప్పించె సురలెల్లఁ జూడఁ
 లంత రాద్రాకారుడై క్రిడి కొడుకు | దొంతి వాలమ్ములు తొమ్మిది తొడగి
 తనువుచ్చిపోవ నద్దరఁగి శు నేసి | పొనరఁ గాండత్రయంబున నూతు నొంచి
 పంచాస్త్రుండును బోలెఁ బంచబాణముల | ముంచి మద్రేశ్వరు మొగతిరింప,
 భూకుటితాన్యుడై బోరన విలయ | కాకోలకంఠుచగతి శల్యుండేది
 చాపంబు ఖండించి సప్తబాణముల | నేపెల్ల నడఁచిన, నింద్రపాత్రుండు
 శోదండ వక్త్రుడై శోదండదండ | మాదండ కై కొని యధిక వేగమున
 వారిదం బద్రిపై వర్షించుభంగి | ఘోరాస్త్రకోటులు గురిసె నందంద.
 మనుమనిచాప మమ్మద్రనాయకుండు | దునిమి తొమ్మిది వాడితూపుల నేయ
 దాతయమ్ముని నొచ్చి తాతను మెచ్చి | చాతుర్యగతి మించి చాలఁ గోపించి
 దండహస్తాని గదాదండంబు వోని | దండ మాయత భుజాదండండ్లై యెట్టి
 'యూడనిఁ బాడకు మోతాత!' యనుచు | నోడక యప్పడత్యుగ్రత వైవ
 నొగిఁ గృతఘ్నునై న యవకృతి వోలె | మొగి నాతడేది ముమ్మురియలు చే
 శక్తియొక్కటి భుజశక్తి నంధించి | యుక్తిచాలఁగఁ బెంచి యొగి నిగిడింప
 నది మంట లుమియుచు ననిలవేగమునఁ | బది దిక్కులును జెవుడ్యడఁగ మ్రోయు
 మిడుగులు లెగయంగ మిన్నేరు వేడి | నుడుకంగ పైన్యంబు లొక్కటఁ గ్రుం
 శూలిశూలము భంగి సూర్యునిభంగిఁ | గాలకూటముభంగిఁ గడగుట చూచి
 కలగి కొందఱు భీతిఁ గనవులు గఱవఁ, | దొలగి కొందఱు యుద్ధదూరులై వఱ
 మరలి కొందఱు శల్యుమాటువ కొడుగఁ, | దురములోఁ గొందఱు త్రొక్కిల్ల మె
 శల్యుండు రిపుమనశ్శల్యుండు రుద్ర | తుల్యుండుగ్రంభై న తూపు నంధించి
 యాశాంతములు నిండి యరుడెంచుచున్న | యాశక్తిఁ దునుమాడె నటఁ బేరు

పిన్నవాడయ్యను బెన్నెత్తురుట్టఁ | దన్నేయుచున్న యీతని లావుచూచి
 'మనుమఁడు తాతకు మాటాడ నేర్చె' | ననుమూట నిజమయ్యెనుచు శల్యుండు
 జవహరి కప్పుడు జవమునఁ దొడిగి | తివిరి సారథిశల తెగవ్రేయుటయును,
 అనిల వేగములైన యశ్వరత్నములు | అని వెడలఁగ నీడ్చె నాతని రథము.
 అంతట శల్యుండు నధిక రాద్రమున | సంతయుఁ బెంపొంది యేగ్గరించి
 జ్యారవంబున దిశాచక్ర మంతయును | బూరించుకొనుచు నప్పుడు వెననార్చి
 పఱవఁ జొచ్చిన సేనఁబడి నూచివెంట | సొరిచి నూత్రంబును జొచ్చినయట్లు
 తెఱపి గనుంగొని తెగువతో సంత | సతిముఱిఁ జొచ్చి సాయకముల నుట్టి
 కాఱడవులఁ గాల్పు కార్చిచ్చు రీతి, | మీఱి దంతులఁగూల్పు మృగరాజుభంగి,
 మూఁడూళ్లు గాల్చిన ముక్కంటి పగిలి | వాఁడిమిఁ శాంతేయ వరబలంబులను
 సమరార్థిఁ బెక్కండ సమయించి మించి | సమవర్తిపురికి విచ్చలవిడి ననిచె.

దుశ్శాసనుఁడు సహదేవునితోఁ బోరి మూర్ఛిల్లుట

సహదేవుఁడేచి దుశ్శాసనుమీఁద | బహుతరాస్త్రంబులు వరగించుటయును
 బోఁడిమి యువరాజు పొరి శరత్రయము | వాఁడిమి సహదేవు వక్షంబు నొంపఁ,
 జాపంబు మ్రోయించి శౌర్యంబు వెంచి | కోపంబుబల్కి భూకుటికెల్లి నోఁపఁ
 గరువలి నెలవున ఘన పతాకంబు | మెఱయ శరద్యుతి మిహిరులతో నొరయ
 రథగతి నిజమనోరథగతి మిగలఁ | భధితాశ్వ¹ ఖరహతిఁ బాతాళ మగల
 నవ్య విక్రముడైన నకులూసజుండు | దివ్యులచ్చెరువంది దృష్టించి చూడ,
 డెందంబు పెన్నుబ్బ డెచ్చుగిత్తాపు | లందించి యాతని యదటఁగిరించి
 కాండత్రయోవగ్ర ఘనతరాహతుల | గండు మీఱిన సూకు గబ్బు మాన్పుటయు,
 నతిరోష రక్తాక్షుడై కౌరవుండు | చతురశ్ర మాద్రేయు చాపంబు దునిమె.
 అతఁడొండు కార్ముక మతిముఱిఁ గొనుచు | విశత రణప్రౌఢి విలసిల్లి నపుడు
 కపటాత్ముడై యొక్క కాండమేయుటయు | సహామితజ్ఞుల లడరి యే తేరఁ
 గడు వెననెత్తిన కరవాలమునను | దడయఁ యువరాజు దానిఖండించె.
 ఇంద్రచాపప్రభ నెనఁగు చాపంబు | సాంద్రవైఖరిఁగొని చండ కౌరవుండు

1. నిజ (మా).

కంకపత్రంబులు ఘోరచతుష్టప్తి | పంకింప సమాధ్రి పట్టిపైఁ బఱవ,
 వజల మున్నూ టిరువది వాడికోల | లఱిమూఱిఁ గురియించి యశ్రమ లీల
 నీలకంఠము నర్చనిచయంబుఁ ద్రుంచు | పోలిక నబ్బణములు పోలియించి,
 హస్తలాఘవమును నస్త్రలాఘవము | శస్త్రమై పెనుపొంద నహదేవుఁ డేచి
 శాతధారాభీల చటుల బాణంబు | లాతనిపైఁ బెక్కులడరించుటయును,
 అవి యంతవట్టును నవలీలగాఁగ | వివిధ ఖండములు గావించి కొరపుండు
 శరనవకంబున సారథియురము | నరుదార నాటించి యార్చె; నార్పుటయు
 నాలోన నహదేవుఁ డలుకమైఁ గాల | కాలుఁడై బామముడి కడువిడి నిగుడ
 “రమణి పాంచాలి చీరలు నభలోనఁ | గ్రమమేది యెలిచిన కష్టాత్ముఁ డెచ్చి
 పరమేష్ఠి నా దృష్టిపథమున నిలిపె | బరఁగ నాచేసిన భాగ్యంబు గాదె !
 భీముప్రతిజ్ఞ తప్పినఁ దప్పెఁగాక | యీ మదాఁధునిఁ బట్టియేఁ గూల్తు” ననుచుఁ
 (బటు బాణ మొకటి యంబరమున దీప్తి | పటలంబువర్ష నుదృట వేగస్పృత్తి)
 నేసిన, నది సేనలెల్ల భీతిల్ల | నోనరవడక జోడుచ్చిపోవుటయు,
 ఊమ్మ వ్రక్కలువాఱి రుధిరంబు గాఱి | ¹దిమ్మరి మూర్ఖిల్లి తేరిపై వ్రాల
 నూతుండు నురుధయ శోకాత్మఁడగుచు | నాతేరు గొనిపోయె ననికి దూరముగ.
 అతిశ్రాద్ధ రుద్రవిహంగుడై చూద్రి | నుతుండు తదృశవాధి సాలవఁ చొచ్చి
 మందరాద్రియుఁ బోలె మహితధైర్యమున | నందంద కలఁచి పుట్టుట గావించె.

కర్ణ సకుటుల ద్వంద్వయుద్ధము

కర్ణుండు నకుటుండఁ గడు మచ్చరించి | దుర్ని నారణ్యంబుతోఁ బోయియున్నాడు
 ఆ సూతనందను నలుకతోఁజూచి | యీసున మాద్రేయుఁ డిట్లని పలికెః
 “ఎన్నఁడు కర్ణతో నెక్కటియుద్ధ | ¹మన్నది కల్లనో యనుచుండ నేడు
 తలఁచి నిన్నిటఁ దెచ్చి ధరణి నాయెదుట | నిలిపిన బ్రహ్మను నెఱయ మెచ్చితిని.
 కడు సుయోధనునింటఁ గడిమాడనేయఁ | గుడిచి దేహమున నెక్కుడు కండ హెచ్చి
 క్రొవ్వు వాతెరఁ బట్టి కఱుబొజ్జవెట్టి | క్రొవ్వాడి మించులగోళ్లు మీటు చును
 గలహంబు పాండవ కౌరవులకును | దలఁకొని పన్నిన తుండివి గావె !

1. దెమ్మరి. 2. మన్నది కల్లనోతో యనుచుండ. (మూ)

అదిగాక ద్రాపది నతిపుణ్యసాధ్యుఁడు. అదరి దుర్భాషలు పలికిన ద్రోహి !
 నాశరంబుల నిన్ను నాశంబుచేసి | యానతీతఁగఁ జూడ కాలుగీ కినుక !”
 అనవుడు సూనంబులదర సూద్రేముఁ | గగఁగొని యుగ్రుడై కర్ణుఁ డిట్లనియె :
 “సత్త్వత్రియుండవు శౌర్యధుర్యుడవు | వీక్షింప నిన్యాస్త్రవేదివి గానఁ
 బలుకులఁ బనియేమి భండనభూటుఁ | జలుకన నీలాపు చూపుదుగాక.”
 యనుచు రాధాపుత్రుఁ డాతనిమేనఁ | జొసపె డెబ్బదిమూఁడు సునిశితాస్త్రములు.
 ధనువు ఖండించియుఁ దనువున నాటెఁ | దనుకంగ యుప్పుని గారుణాస్త్రములు.
 కాండాననంబొండు కడఁకతోఁ గొనుచు | గాండీనితమ్ముఁ డఖండ తేజండు
 ఈదేడుబాణంబు లినజనిమీఁదఁ | గూరించి ముప్పునికోలల నొంచి
 పాణవంతమ్ములు ఒలువిడి మూఁడు | సారథిమేనఁ ¹బింజలబంటి దించి
 విల్లొక్కశరమున విదళించి యతని | త్రుళ్లడంచెను నాల్గుతూపులచేత.
 సరవి నీరీతిని జాపంబు దునుచు | సరసిజాప్తనుతుండు సరవిమై నంత
 వొంకపండునుబోలె నొప్పులచేత | వింక విల్లొక్కటి వీకఁ గైకొనుచుఁ(?)
 జాటచుట నిప్పులు చూపుట దోఁగఁ | దఱిమి యా నకులు నుద్ధతిని దాఁకుటయుఁ,
 బేర్చి యయ్యురువును భీకరాస్త్రముల | కోర్చి మహాగ్రులై యుద్ధంబునేయుఁ
 గర్జుండు నిగిడించు కాండజాలములు | తూర్ణవైఖరితోడఁ ద్రుంచుఁ బాండవుఁడు.
 నకులుండు పఱపెడు నారాచపంక్తి | ప్రకటించి ఖండించుఁ బద్మాప్తనుతుండు.
 తూపు లొండొరులను దూలనేయుదురు ; | తూపు లొండొరుల నెత్తురులముంపుదురు ;
 ధృతిఁ బరస్పర ఘోర దివ్యాస్త్రములకుఁ | బ్రతిసాయకములేసి బయలునేయుదురు.
 సారథి రథరథ్యచయముల మ్రోతఁ | లా రథికుల యార్చు లా గుణధ్వనులు
 విసవచ్చుఁగాని, యా వీరపుంగవులఁ | గనరాదు పెంఘాళి గ్రమ్మిన కతన.
 ఆ సమయంబున సప్నాండపునకు | బాసటగా నచ్చి పాంచాలబలము
 ఖరకరినూతి భీకరనాయకమూలఁ | గరములు దునిసియుఁ గంతమున్ దెగియుఁ
 బనదక్కి యొక్కట బమ్మరించియును | దెనఁదెడి భయముచే దిక్కు² మొక్కయ్యు
 నమ్మిపమ్మయ్యును వంజవాటియును | ఎమ్మెదూలియుఁ బలాంబుతమయ్యె నపుడు.
 అదిచూచి నీయోధు లదయులై యతనిఁ | ³బొదివి రక్కసిఁగప్పు మొగిళ్లుల బోలె ;

1. పిఞ్జల. 2. ముక్కయ్యు. 3. బొదివి కప్పు మొగిళ్లులబోలె. (చూ).

పాండవు సత్యగ్రహణపాతమున | గండెల్లజెడి దూరగతులైతి నజచి-
 ఎడగలుగంగ నిట్టిరువాగు నిలిచి | కడంగి వారల యుద్ధగతిఁ జూచుచుండ
 సూతజుఁ డాపాండునూనుని గెలువ | సూతాశ్వ కోదండ శూర్యనిగతేసి
 విక్రమలీలఁ ద్రివిక్రముండగుచు | జక్రరక్షకులనుస్తయు లుగ్గిదొలిపి
 పలకయు వాలు నబ్బలియుండు గొనినఁ | జెలచేగి నడియికిఁ జెక్కెనుచేసి ;
 తునుకలు తేరిపైఁ దొరంగకమున్న | యనువార గదయెత్తె నది సూపుఁగాచి ;
 విరఘుడై నకులుఁ డుర్వికి డిగ్గదాఁటి | పరిఘాభిరాముడై పరితేర నదిగి
 పరిఘంబు పొలియించి భర్తృపుంఖముల | శరములు గురిసిన, జగిసి పాండవులను

కర్ణుండు నకులు నొవ్వనాడుట

ఎల్లవారును జూడ నేపెల్లఁ బోలిసి | పొల్లయై సంగ్రామభవి నోడిపాట,
 మెనుకొని కర్ణుఁ డవ్వరుకంతంబు | తనచాపయష్ట్రీచేఁ దగిలించి పలికః
 “పొల్ల, నీవెక్కడ పొడిచివచ్చితివి ? | పల్లదంబున నొవ్వఁబలికితి నన్ను ;
 అప్పటివీరంబు లప్పటికాటు | లిప్పుడెక్కడవోయె ? నేల పాతెదవు ?
 నా లావుకొలదియు నాసాహసంబుఁ | జాలు నీ వెఱిగితి జననాథతనయ !
 ఓషఁబాలక నన్ను నోవెఱ్ఱికావ ! | నీ వెన్ని పలికిన నీమీఁదఁ దెగను.
 ఓపిన మార్కొను మోపకయున్న | వే పొమ్ము పాండవవిభునియొద్దికిని.
 కాకున్న సర్జనుడకైనఁ బొమ్ము ; | రాకు మెన్నఁడు నిట్లు రణరంగమునకు.”
 అని కుంతివాక్యంబు లాత్మఁజుతించి | జననాథ, నకులుని జంపక విడిచె.
 నినుపారుసిగ్గుతో నిట్టూర్పుతోడఁ | జని పాండవాగ్రజ స్యందనంబెక్కి-
 కుంభ వినిష్ఠిత్త కుండలివోలె | గుంభిపురీశ, నకులుఁ డుండె నంత.
 తనయు విజృంభణత్వంబు వీక్షింప | నెనయంగఁ బొడవున కెక్కెనో యుంకఁ
 దరణియు మధ్యాహ్నధారఁ జెన్నొందె ; | ధరణిఁ గర్ణుండు ప్రతితరణియై వెలింగె.
 ఈతీతి నప్పాండునృపనూతిఁ గలహ | ధారుణిలోపలఁ దలపట్టి విడిచి
 కలధౌతకాశసంకాశ తురంగ | కలితకంబు ప్రభాకమనీయకేతు
 సురుచిర మాణిక్య శోభి నమీర | నిరుపమగతియుక్త నిజమహారథము

పరంగంగఁ గర్ణుఁ డున్ఫటవృత్తితోడఁ | బజపించి సోనుకబలములఁ దరిసి
కాలాగ్నికీలకరణి మెఱుంగు | లోలి మిన్నులఁ బర్క నుగ్రవాణములు
చిత్తవానయుఁబోలె క్షితిఁ గదియించి | క్రొత్తగా నూసులఁ గొట్టినై చియును,
మూఱలు మూఱలై మొగిఁ బన్నిచచ్చి | తాఁకిన రథికుల తలలు ద్రుంచియును,
బడగలు గొడుగులు బహు చామరములు | పొడిపొడి గావించి పుడమి రాల్చియును,
అంకుశంబులతోడ హస్తాల్లితోడఁ | గొంకక గజములఁ గొట్టి శోచియును,
వేదండములఁ జంపి విపులకుంభములు | భేదించి ముత్యమున పృథివి జల్లియును
ముందఱ రాతుల మోది గుఱ్ఱముల | కందముల్ చెండాడి కాళ్లు ద్రుంచియును,
మొదలఁ గల్గెంబులు మోరలఁగూడి | చిమరుపలై పోవఁ జెలగి చెక్కియును,
శాతాసి తోమర చాప శరాది | రీతి సాధనములు రిత్తపుచ్చియును
చేతుల కసిహోవఁ జెంపి కాల్వరను | భూతకోటికి బలి పుడమిఁ జెట్టియును,
బుట్ట లెక్కినవారిఁ బోరిఁ బ్రాణభీతిఁ | జెట్టు లెక్కినవారిఁ జేకాచి విడిచె.
అవనిశ, నీపుత్రుండగు యయుత్పుండ | గవిసి యులూకునిఁ డిడివివాణమున
నొంచినఁ గోపించి నుతశక్తి నతఁడు | త్రుంచె నాశనినిల్లు తునుకలుగఁగ.
అక్కుమారకుఁ డంత నన్యచాపంబు | గ్రక్కునఁ గైకొని కడిమిసీనిచు
తూపు లర్పదినాల్గు తొడిగి నీమఱుది | రూపున గ్రుచ్చియు గోపంబుతోడ
మొక్కలుండై నూతు మూడు బాణముల | స్రుక్కనేయుటయును నుబలనందనుడు
మిక్కిలి నొచ్చియు మితిలేని యలుక | నక్కజంబై న రాద్రావేశమునను
సాయకం బొక్కట సారథిఁ దునిమి | యాయెడ సల్పిట హయములఁ జంప
మర్మవిభేదన మార్గణహతుల | నిర్మథితాంగుండై నీకుమారుండు
అందఱుఁ దనుజూచి హాస్యంబునేయఁ | జిందఱవఁదనై చెడి పాటిపోయి
యొండు రథంబెక్కి యుడుకున స్రుక్కి | యుండెఁ శౌరసైన్య ముప్పొంగి యార్వ.
అంతలఁ బోవక యాయులూకుండు | సంతకాకాకుండై మరదంబు పఱపి
బలువడిఁ బొంచాల బలముల కుఱికి | కొలది మీఱిన వాడికోల లేయుచును,
దవవహ్ని వనముల దహియించుచట్టి | తిపులఁ జరించె న్నుదేగంబుతోడ.
శ్రుతకర్మ నకులునినుతు శతాసీకు | ధృతిఁదాఁకి యార్పుచుఁ దెగి పోరునెడను
సారథిహానియుఁ జచ్చిన హరులు | నా రథులకు సమమయ్యె; నాటయును

విరభులై యుద్ధంబు విడిచి వేచనిరి | తిరముగా వేటొందు తేరుల కంత.
 సుతశక్తి భీమసేనుని పుత్రుడైన | సుతసోముఁ దలపడి సూర్యుడై శకుని
 యతఁడేయు శరములు సతనిరధ్యములు | సతని పతాకయు సతని రథంబు
 దుత్తుమురును గాఁగఁ దురుచూడుటయును, | అత్తిత్తి సుతసోముఁ డవనికిడొంటి
 విలు గేలఁబూని దోర్నిర్యంబు మెఱసి | బలు నారసముల సౌఖ్యం జూచొంటప
 నాటోనఁ గోపించి యట సౌఖ్యండు | బాలునివిల్లు దోర్బలశక్తిఁ దునుమ,
 విను మేమి చెప్ప నవ్వరుండు చేతి | తురుక నాతనివిల్లు తురుకలు చేసి
 శ్రుతకీర్తి రథము విశ్రుతకీర్తి నెక్కి | సుతసోముఁడుండె నక్షుల నిప్పులుఱల.
 అత్తిత్తి వేత్తె విల్లించి యా శకుని | యత్తెఱపినె చొచ్చి యార్పులు చెలఁగఁ
 బాండ్లవ రథికుల భట నమూనాముల | గండు మీఱఁగఁ జొచ్చి కలఁచుచునుండె.
 అంత మందరధైర్యుఁ డాకృపాచార్యుఁ | డెంతయుఁ గోపించి యేపు దీపించి
 వసిడి యాఁబోతునఁ బడగ యొప్పార | ననమాన తేజుడై హరునిచందమున
 ప్యానాద హరినాద శంఖనాదముల | భూనభ్రాంతరములు బోరుకలంగఁ
 గమరయంబునఁ దేను కదియఁ దోలించి | వడినాన్ని పాంచాల వరునిపైఁ గదిసి
 వధియింపఁజాలు దుర్వార బాణంబు | లధికుడై చావంబునందొప్పఁ దొడిగి
 చారు హుటకత్తెల¹ నంశాశ రథము | సారథి హయములఁ జదియ నేయుటయు,
 నాతమాటోపంబు కాంతేయసేన | లాతతగతిఁ జూచి యప్పు డిట్లనిరి :

“ద్రోణఁజంపిననాటి గోప మీద్విజుఁడు | క్షోణి సీతనిమీఁదఁ జూపుచున్నాఁడు.
 చలము నాధింప భృష్టద్యుమ్నుఁ బట్టి | చెలఁగి గతప్రాణుఁ జేయ కేలుడును!
 అతి బాహుంలుఁడు దివ్యాస్త్రు కోవిదుఁడు | క్షితిలోన వైరులఁ జీరికిఁ గొనఁడు.
 ఇతఁడు విల్లించిన నెల్ల దేవతల | హతము గావించెడినట లోకులెంత!
 చేన సీతం చేను చెఱువుల నీళ్లు | ద్రావించు మనల నందఱ నేడు కడగి.”

భృష్టద్యుమ్నుఁడు కృపాచార్యులతోఁ బోరి యాడిపోవుట

అనుచోట సారథి యధిపతిఁ జూచి | తన సీతి వెలయంగఁ దా నిట్టులనియె :
 “వినుము కుమార, యీ విప్రపుంగవుని | ఘన బాహువీర్య మగ్గల శివవార్యంబు.
 భూమిపై నీచేయు భూరిబాణంబు | లేమి చిత్రమొ గాని యితనిపైఁ జనవు.

1. సంకార శరధ్య. 2. మహార్యంబు. (మా)

మగఁటిమిగల నీదు మహిత విక్రమము । జగతిఁ దిట్టినియల్లు సమయమున్నదియు ;
 ఏ నిశ్చయించితి నితఁడవధ్యుండు ; మానవనాథ, నామాట నైకొనుము ;
 మనతేను సంగ్రామమహి వెడలంగఁ । గొనిపోవుటయె మేలు గురుకార్యసరణి.”
 ననిన ధృష్టద్యుమ్నుఁ డనియె సారథికి : । “ఎవరు సీతలఁదొప్ప నొచ్చి చూచితిని ;
 మనసు విహ్వలమందె మానంబు కుండె । గనుఁగవఁ జీకటి క్రమ్ముచున్నదియు.
 వడఁకడిఁ బదములు ; వనలె ధైర్యంబు ; నొడలు తిమ్మిరి వట్టుచున్నది నాకు.
 ‘అడివీరమేటికి? సరదంబు భీము । కడఁకై నఁ బొద్దుని కడఁకై నఁ గడపు
 రయ మొప్ప.” ననుడు సారథి నిజరథము । భయమేది తోలె నా బడివై కడకు.
 దారుణ శంఖనాదము నెఱుపుచును । ఘోరచాపధ్వనిఁ గుంభిని యద్రువ
 వెన్నాడె గృపుఁడంత వెనఁ బర్వతంబు । వెన్నడించినయట్టి విలుధేఁగ్రుగిరణి.
 కెరలి శిఖండియుఁ గృతవర్తయకము । కర ముగ్రశరపంచకంబును నొసఁ,
 ధీరుడై భోజుండు తెగి ద్రుపదజుని । నాకొంట నొంచి విల్లతిముఁగిఁ గ్రుంచె.
 తోరంపువిల్లున ద్రుపదసందనుడు । భూని బాణంబులు భోజుడైఁ బఱవఁ,
 దోడనె యవి ద్రుపద, ద్రుపదజుఁ డలిగి । బీడుకుదీడుగా విలునెఱుకుటయు,
 యాదవసత్తముఁ డన్యచాపంబు । నాడటఁగొని కోప మాశ్మయఁ గదార
 ఫాలంబునందు దోర్బలశక్తి మెఱయ । నాలికతూపులు పడి మూఁడునాట.
 కలలావుపొలిసి శిఖండి మూర్ఛిల్లి । బలువిడిఁ దేరివైఁగొడిన, సారథియుఁ
 దోలె నచ్చోటు బంధురగతిఁ దొలఁగఁ ; । దూలి యాసేనయుఁ దోడ్కొని పఱచె.
 అటఁ ద్రిగ్రాధీశుఁ డర్జునతోడఁ । దటకునఁ బేర్చి యుద్ధము సేయుచుండ
 సత్యసేనుండను జననాయకుండు । సత్యసంధుండగు సత్యకీర్తియును
 మిత్రవర్ధుండును మిత్రదేవుండు । క్రూత్రంబు గలయట్టి చంద్రదేవుండు
 ।
 వీరాదిగాఁగల వీరపుంగవులు । ఆరయ నారలయనుజులు సుతంబుఁ
 గ్రూర నారాయణ గోపాలకులును । సార కై బృతిగర్త సాల్వసైన్యములఁ
 గర ముగ్రగతిఁ దోడుగాపచ్చి నగుని । యరద మత్స్యగ్రులై యులు చుట్టుముట్టి
 సరిగొని మూఁటను సత్యసేనుండు, । మెఱసి నాల్గింటను మిత్ర దేవుండు,
 మహితేజుడైన మిత్రవర్ధుండు । నిహిసంఖ్య(?) నిష్ఠుర నిశితాస్త్రములను,

చంద్రదేవుం జేసునాయకంబులను | ఇంద్రదత్తనాథువు నేసి యార్పుటయు,
 నవ్వును మేఘంబు లంబుధారలను | గప్పిన గిరివోలె గదలక నరుండు
 ముక్కటవర్షభూత మహితౌటహాస | కర్కశధ్వనుల నాకము పెల్లగిల్ల
 గాండీవ పటుతర క్షణాఁ బు డపుల | గుండియ లవియ నెక్కుడుగాఁగ నొసె,
 సరసమై నన్యచనన్యచాగ్గయులఁ | గరలాఘవము చిత్రగతి నుల్లసిల్లి,
 నిజనామ విలసిత నిఘ్నరాస్త్రముల | విజయుండు హరిమెచ్చ వేవేగఁదొడిగి,
 మిత్రదేవుని నూఁబు మెఱుంగఁదూపుటను, | మిత్రవర్ధుని నాల్గు మేటియమ్మును,
 మొగి నశ్యసేను మూట, సశర్కర | దెగి నాలుగింటను ధీరుడై నొంచె.
 ఆ శత్రుత్తింజయునిఁ బెక్కుమ్ములు మించి | సౌశ్రుతిఁ జంపె వింశతికాండములను.
 విశేషాప్తకంబున నెనఁ జంద్రదేవు | నన రూపు సరివీరభద్రుడై మాపె.
 అంతఁ గోపంబున నా సశ్యసేనుఁ | డంతకాకారుడై యార్పుచు వచ్చి
 కర ముగ్ర కాంచన కాండశోమరము | నురగతల్పునిభుజ ముచ్చిసో వైన
 నీలాద్రినై కికినిర్మలంబునఁగ | నోలి శోణితపూర ముండొండ దొరఁగె.
 అది గనుఁగొని క్రీడి యధికరోషమున | వదల కెంతయు వాని వధియించి మించె.
 ఆ సశ్యసేను నిట్లనల్పైఁ గెడిపి | వానవి మఱి మిత్రవర్ధుని కుఱికి
 ఘనవత్సరింత భీకరకాండముగఁగె | జొనిపి మర్దించెను సూతయుక్తముగ
 వెచ్చుచు వెడియు నెనఁ ద్రిశ్రేణు | తమ్ములు పెనఁగ నుద్ధతిఁ గడంగిసను
 జిత్రవైఖరి నొక, నితరాయునిమున | మిత్రదేవు శిరంబు మృత్యువు కొనఁగె.
 పరఁగఁ ద్రిగ్రాధిపతి కాశ్యపుధ్య | మురవడి నాటించె నుగ్రబాణమున.
 అట్టిదో స శస్త్రకాఖ్యుఁడంబు | బెట్టినంబుగ మిన్న పెకల నార్పుచును
 మందేహనికరంబు మార్తాండుఁ బొదువు | చందంబు దోప వానసమానుఁ బొదివి
 నారాచ శూలాది నానాస్త్రసమితి | శూరపుంగవుమీఁద సోనలు గురియ
 జంపులుకెట్టిక సంశప్తకులను | జంపుట కార్యంబు చచ్చింప ననుచు
 భీమానజుండు సంభృతకోపుడగుచు | నామూఁకమీఁద నైంద్రాస్త్ర మేయుటయు,
 నది వియచ్చర హృదయానందగుగుచు | నది పాండవేయ పైన్యాహ్లాదమగుచు
 నది ధార్తరాష్ట్ర భయంకరమగుచు | నది భూమి దిగ్గగ నావృతంబగుచు
 బరకు కాశ్మీయక పట్టిన శూల | పరిఘ ముద్గర భిండివాల నిస్త్రింశ

ప్రాసాసి కణయక బాణ చక్రాది । భానుర తోమరప్రతతిఁ బర్నటయు,
జదియు రథంబులు సమయు సారథులు । మెదుగు హయంబులు మృతీబొందు రథులు
నా రథికులకంటె నధికవేగమున । నారయ రాలు శ్వేతాశ్రములు,
గొడుగులకంటె నెక్కుడుగ మున్నాడి । కడురయంబునఁ గూలు ఘనపతాకములు,
గరినమూహముక్రిందఁ గడఁగి “ జీవిడిచి ” । పరువడిఁ గడసెడి భటనమూహములు
నగణిత భటనమూహంబులమీఁద । నిగిడి పాటుచున్న నెత్తుకుట్టె,
నా రక్తనదులలో నపుడు ప్రేల్లుచును । బాటుచున్నట్టి పాటుకబంధములు,
నా శవంబులఁ దిను నాశతోఁ గూడి । కాసెక్టుక యీదెను ఘనసిశాచములు
గలిగిన జన్మరంగంబు చూపఱకు । విలయకాలమునాటి విధమున నుండె.
హతశేష సంశప్తకాపలి విడిగి । ధృతిచెడి నాలుగు దిక్కులయందు
విచ్చినఁ, బాగలెల్ల విరిసిన వెలుగు । నచ్చుగా శిఖరబోలె నమరేంద్రనుతుండు.

దుర్యోధనుండు ధర్మజనితోఁ బోరి విరథుఁ డగుట

కొరవేశ్వరుండును ఘుండు ధర్మజుండు । బోరుచునుండ నప్పుడు నుమోధనుండు
ఆతని నవబాణపాతి నుబ్బుచెడిచి । సూతుమేనొక్కటి చొటనేయుటయును
బగతుఱపూఁపులు భగ్నంబుగాఁగ । మగఁటిమ నార్చుచు మఱి ధర్మరాజు
నివ్వలక్షులవెంట నిగుడఁ గోవంబు । ముప్పిరిగొన బొనుముడి పెట్టుకొనుచు
భీమాట్ట శిహంబుఁ బృథు రథధ్వనియు । భూమాయతోగ కార్ముక నిగ్రహనము
బృథురధ్య హేషిత భీషణ ధ్వనియు । బృథివిసి గగనంబుఁ జెల్లగలింపఁ
జతురుండై పదుమూఁడు శరములు దొడిగి । యతని యురస్థలి నదరంట నేసి
నాలుగు శరముల నణకె నశ్వముల ; । తోలి యైదింటను గ్రుంచె సారథి ;
ఆతింటఁ బడగలావంతయుఁ దీర్చె ; । ఈరసంబునఁ జాప మేడింటఁ దుసమె,
అంతలోఁ గైకొన్న యష్టిఖండంబు । వింతగా ఖండించె పిశిఖాష్టకమున.
లలిఁ బంచశరపాతి లావుదూలింప । నులికి భూమికి డిగ్గనుటికె నీకొడుకు,
పికల శిశు తొంగు నర్వీపతిజూచి । నకల పైసకులును నకల యోధులును
అరయ రాధాపుత్రుఁ డాదిగాఁ గలుగు । దొరలును మఱియు నాత్మలు సహోదరులు

జక్క నందఱు నొక్క జాడగావచ్చి | తక్కక వన్న గద్దరజుఁ గూడుకొనినః.
 ధీచూడు లనజులు పృథుబాహునత్తు | లామాడ్కి- నేతెంచి రన్న పొంతఁ గను.
 దొరల మొత్తంబిట్లు దురముపై వేడ్క- | సారిది నేపున నొక్క చోట దొర్కొనిరి.
 ఉభయ సైన్యములకు నొక్కటఁ జెల్లె | ఋభువు లచ్చెరువంది యొక్కింప గణము.
 క్రందు కయ్యంబులో గరిపురాధీశ, | యందద వెన నట్టలాడు మ్రోతఁబును,
 ఆతత పరిఘ సాయక ముద్గరాది | హేతిఘట్టనముల నెవఁగు మ్రోతఁబును,
 నరునతోఁ గట్టికవారి మ్రోతఁబును | బరిగి దిగ్గలయంబుఁ గిలింఁజెనఁగిప !
 వెలి కఱికిన కండ్లు విఱిగిన రొండ్లు | కలయ విఱిగిన విండ్లు కఱచిన పండ్లు
 నుఱుమైన మెడలును నుగైన తొడలు | నుఱుచైన తొడవులు నులిసిం గదలు
 మురిసిన కాళ్లును ముడిగినవేళ్లు | విరియఁబాటిన జోళ్లు విచ్చిన నోళ్లు
 నెఱయ మ్రొగిన తేళ్లు నెత్తురు పేళ్లు | పఱదఁ బాటినవాళ్లు వమ్మెననాళ్లు
 నెమ్మల తిప్పలు నెఱచి కుప్పలును | వమ్మెన వాజులు వనరు రాజులును
 గెడసిన యేనుఁగుల్ కీలూడి పడిన | పడగలు జగోజంపుఁ బలుగొడుగులును
 గరవాడి యమ్మలఁ గలయంగ నాటి | కొఱప్రాణములతోడఁ గూర్చు యోధులును
 జక్కని గుడియలచేటి గుంపులును | మొక్కురాహుత్తులు మూల్గు మాపుతులఁ
 గలిగి నంగరభూమి గజపురాధీశ ! | ప్రళయకాలముభంగి రాద్రమై యుండె. ”
 అనవిని కంఠించి యాధృతిరాష్ట్ర | జననాథుఁ డా నూతనంభవుఁ బలికె :
 “ సంజయ, చెప్పుదు నమరంబు సొంపు ; | రంజిల్లఁ జెప్పువు రాగాఁ బిఘము.
 చలమును మానముఁ జాలించి యసికిఁ | దొలఁగెనో విరిఘండై దుర్యోధనుడు ?
 నెఱయ సంచయ, నాకు నిక్కంబె చెప్పును | మఱి ధర్మజునితోడ మార్కొంట బీదె !
 వెఱచి బిడ్డనినొప్పి విన్నదిమొదలు | ఎఱియుచునున్నది హృదయంబు లోనః. ”
 అనవుడు సంజయుఁ డతని కిట్లనియె : | “ అసఘాత్ర, పినుము నీయాశ్రయగభవుఁడు
 విరఘఁ డొబయెగాని విడువఁడు రణము. | అరదఁబు వేటొక్క టనువొప్ప నెక్కి-
 కనలుచు నిప్పులు కిన్నుల రాలఁ | దన రథచోదకుఁ దప్పక పలికె :
 “ తెల్లని గొడుగుతోఁ దెలివినన్నాడు | అల్లవాడే పాండవ గ్రనుతుండు.
 పరఁగ నచ్చటికిఁ బఱపు రథంబు | తురగ వేగంబు బంధురలీల మెఱయ. ”
 “ నుటయు నట్లాతఁ డాచరించుటయుఁ | దననూతునకుఁ జెప్పె ధర్మసందనుడు

‘వాడె కారవపతి వచ్చుచున్నాడు | పోడిని నెదురుగాఁ బోనిమ్ము రథము.’
అని పల్క సూతుండు నట్లకాకనుచు | పిల వేగంబున హయములఁ బఱవఁ
జతురులై సురలెల్లఁ జవ్వనఁ జూడ | నతి ఘోర రణమయ్యె సయ్యురువురకు.
రారాజువడి ధర్మరాజుచావంబు | నారనంబునఁ ద్రుంచి నలిమిఱి యార్చె.
ధనువు వేఱొక్కటి దాల్చి యారాజు | కనలుచుఁ దునుమాడె గౌరవ్యవిల్లు.
మెఱుంగులు గ్రమ్మెడి మేటివిల్లెత్తి | మెఱసి యాతఁడు లెక్కమీఱఁగ నేయఁ
బొంగి పాండునృపాలపుత్రుండు పేర్చి | నింగియు నేలయు నిండ నేయుటయు,
నా వారిజాననఁ డస్త్రమయంబు | గావించెనోయనఁ గాన్పించె జగము.
గురుసింహనాదముల్ గుణనినాదములు | హరుల నినాదంబు లట వినవచ్చు ;
మంటలుఁ బొగలును మార్గణావళుల | పెంటలుఁ గనవచ్చుఁ బెల్లుగాఁ బుడవి.
పోయె ధర్మజుని పోయె గౌరవుడుఁ | బోయె నన్నట్టు మాబుద్ధికిఁ దోచె.
అమ్మపుచ్చుటయును సరిఁ బోయుటయును | అమ్మేయుటయుఁ దోచ దప్పుడెవ్వరికి.
అత్తఁ రక్తధారావృతులగుచుఁ | గ్రొత్తపూచిన మోడుగులఁబోలిరెఱవి.

దుర్యోధనుడు ధర్మజుతోఁ బోరి మూర్ఛిల్లుట

శక్తి యొక్కటివై న సర్వకేతనుడు | యుక్తిమైఁ ద్రుంచిన 1నుదరి ధర్మజుడు
పిసుగుకై వడి నొక్క బెడిదంపుఁ దూపు | తొడిబడ నీవుస్త్రుఁ దూఱనేయుటయుఁ,
గయ్యంబు తుదినేయఁ గలవాడె పోలె | నయ్యెడఁ గోపించి యరదంబు డిగ్గి
గదగొని కాంతేయుఁ గదిసిన, నతఁడు | గదలక శక్తి వక్షుఁ గాడె వైవ,
మగఁటిమి చెడక యా మానధనుండు | మగిడి తేరికి వింట మార్కొనదలఁచి
బురబుర నెత్తునుప్పొంగ నీవొడుకు | అరదంబుపైఁ బడె నపుడు మూర్ఛిల్లి.
హార్దిక్యఁ డెడసొచ్చి యనునూతిమీఁద | దుర్దాంతశరములఁ దొడిగి యేయుటయు
వాయుసూనుడు కృతవర్షపైఁ గవిసి | సాయకజాలంబు సంధించి యేయ,
వాయువేగోద్ధాత వాగ్ధియుఁ బోలె | నాయెడ బలముతోడయ్యె భోజనకు.
అప్పుడు బీభత్సఁ డనురులుప్పొంగ | నుప్పతిల్లిన 2ధూళి యుడివీధి మింగ
జ్యానాద హరినాద శంఖనాదముల | భూనభోంతరము లద్భుతముగా మ్రోయఁ
బటరయంబున వచ్చి బహుళరథాశ్వ | భట వారణంబులఁ బరిమార్చె ; నంతఁ

గురువతి తెచ్చితి ఘోరబాణముల | నరుమీఁదఁ బఱవ నన్నరుఁడు కోపించి
 1సప్తి సారథి కేతు చాగుచావములు | సప్తబాణముల నమముంది మించి
 నిల్లెల్ల నఱికి యావిభుని ప్రాణములు | కొల్లలాడఁగఁజాలు కోలలేయుటయు
 మీఱి యశ్వత్థాను మేదినీనాథ ! | యాఱింట నవిద్రుంచె సర్ధసూర్ధమున,
 అతివోష రక్తాక్షుఁడై నవ్వసాచి | యతని కోదండరథ్యములఁ జెండాడి
 యనిఁ దన్నుఁ జెనకెన యాకృపాచార్య | ఘను శరాసనశూన్యఁ గావించె ననఘ !
 సిడమును 2మాపులఁ జేతిచాపంబు | గెడపె నెదిర్చిన కృతవర్గఁ గిట్టి.
 నిచ్చెను నిక్రమనిధి విజయుండు | దుశ్శాసనుని విల్లు తునుకలు చేసి
 కపికేతనాశ్రిత ఘన భూతార్ధ | విపులాట్టహాసంబు వినవిధిఁ గప్ప,
 హరిరావ దేవదత్తాభీలరావ | గురుగుణాధ్వనులు దిక్కులఁ బిక్కుటిల్లఁ
 గర్జనపైఁ గడఁగిన గర్జంకు నపుడు | దుర్నివార క్రోధ ధూమాత్ముఁ డగుచు
 విష్ణువీయై గ్రుచ్చి విశిఖాష్టకమున | జిష్ణుని తనువు చెచ్చెర మూట నాటె.
 ఈరీతి భానుజుఁ డేపుదీపించి | వారక దివ్యాస్త్రు వర్షముల్ గురియ
 హరితమ్ముఁ డెడసాచ్చి యస్త్రపుంజములు | ఖరకరనూనుపైఁ గడఁగించుటయును,
 అప్పుడు మాద్రేయు లాశిఖండియును | ఒప్పార ద్రావదేయులు యుయుత్పుండును
 దండనాథుఁడుఁ జేకితానుండు మఱియుఁ | జండతేజులు పార్థ చక్రరక్షకులు
 ఘననూత్య చేపి కేకిను శూరవరులు | ననిలోఁ బ్రభద్రకు 3లా కరూఘలును
 గాంతేయ హితులుగాఁ గర్జనపై నొక్కి | కుంతాది బహు శస్త్రకోటులు వఱవ
 నసమాన వేగుఁడై యవియెల్ల నతఁడు | నిశితాస్త్రచయముల నీటు గావించి
 దంతి శతాఁగ పవాతి తురంగ | సంతతి సంగరస్థలి రూపుమాపె.
 దివిజేంద్రసుతుఁ డతఁ దివ్యాస్త్రువహి | వివిధరూపులఁ గప్పె విశ్వమంతయును.
 అనయంబు గార్చిచ్చు లడరినఁ బాటు | ఘనమృగ నివహంబుకై వడిఁ దోఁపఁ
 గురురాజులము నుగ్గులుగాఁగ విఱిగి | నరభ సగతిఁబాటె జగతీత, యంతఁ
 బంకజాస్త్రుఁడును దచ్చిమవాన్తి | గ్రుంకె రక్తచ్ఛాయ గుటుతు గాన్పింప.
 4 సమముంబును కలు నిగువఁడు | వేనరి శిబిరప్రవేశంబు చేసి
 కృతమతి సంద్యాది కృశ్యముల్ దీర్చి | షీతిమించి నుఖనిద్ర చెంది రారాత్రి.”
 అని సంజయుఁడుచెప్పె నాంబికేయనకు | నని ముని జనమేజయశ్రీపతికిఁ

1. సప్త. 2. మాపుల. 3. లా బలంబులును. (మా)

జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మోడఁ | నెప్పటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
 ద్వారకావాస, శ్రీవైకుంఠనాథ, | గౌరీశవినుత, లోకభ్యాత చరిత,
 నిత్య సత్యోన్నత, సీరజనాథ, | అత్యంతదృఢ, చిన్మయాకార, దేవ,
 ఘనమాని హృద్దేహ కలిత సందోహ | వినుత ప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
 భక్తవత్సల, జగత్పానన, భుక్తి | ముక్తిప్రదాయక ! మ్రొక్కెద నీకు.
 ఇది వేంకటా చలాధీశ్వర దివ్య | పదపద్మ మకరంద పానద్విలేఖ
 మగు నాతుకూరి తిమ్మార్చితనూజ | సుగుణార్థ్య సోమస సుకపీండ పర్య
 రచితమౌ కర్ణపర్వమున నాశ్వాస | ముచితార్థ యుతముగా నొప్పి రెండవది.

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీవిష్ణు నిజనామ, శ్రీరంగధామ, | గోవింద, మాధవ, గోవికారమణ,
జనమేజయునకు నైశంపాయనగుడు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పదొడఁగె :

కర్ణుని రెండవనాటి యుద్ధము

ఆరాత్రి వేగంగ నమ్మఱునాడు | చారుతరంబుగా నకల జనంబు
మునుకొని సంగ్రామమునకును నడచి; | రసయంబు సంతలో నక్కడఁ జేరి
యమతనూభవుడు బృహస్పతి మతము | నమరి మించిన దుర్జయపూహ మెలమిఁ
బన్నింప, మనవారు ప్రతి మోహరంబు | పన్నుటకై పద్మబాంధవ నూతి
కెడురుచూచుచు నుండి రెలమితో ననిన | నదను మీఱంగ నా యాంబికేయుండు :
“అకట సంజయ, వినుమటఁ జలిచేతఁ | బ్రకటితంబుగ బాధపడు మహీజనులు
అరయంగ నూర్యోదయము గోరుచున్న | కరణిని దనరాక గరిమతోఁ గోరు
జనుల కాతఁడు నిజస్వచ్ఛ తేజమున | ఘనమైన ప్రియమేనగఁగఁ దోచెనొక్కొ !
అమ్మెయిఁ దోలునాడు యమనూతిచేతఁ | గ్రమ్మనఁ బడ్డట్టి కష్టము చూచి
నకల బలంబులు నన్నాహలీల | నకలంకగతి ²వచ్చి యాహవవీధి

... .. |

కర్ణుఁ డా కలనిలోఁ గాంతేయవరుల | వర్ణింప గెల్పెడినాడు ! చాల్పాలు !
ఏమిచెప్పఁగవచ్చు నితని మూఢత్వ | మామెయి ³జెఱుపక యది యెలమాను ?
నెలకొని సౌబలు సీతియుఁ గర్ణు | బలిమియుఁ గడఁకచొప్పడఁగూడి తనకు
నెలమితో సామ్రాజ్య మీయఁగా బలిసి | వెలయువాఁడైయుండు వెడఁగురారాజు,
మొనసి జూదమునాడు మొనసిన కీడు | ఘనముగాఁ బెరిగి దుఃఖము నేయకున్న !
పూనినగతిఁ బాండవులలోన నొక్కఁ | డేనియు నొవ్వఁడు ఎలమి దీపింప.
నకలలో మెలఁగిన చాడ్పుని మనదు | చతురంగ బలములో సంచరించెదరు.

మున ధీరులు వారు ; | కావున జయమెద్ది కౌరవునకును.”

గ. 2. వచ్చురాహువువిదియ. 3. జరుపక. 4. నోడై యుండు గారాజు. (మా)

అనిన నూతనూజఁ డాంబికేయునకు । వినుమని యెంతయు వినిపింపఁ దొడఁగె :

“పార్థివ, విను కృతపడిన కార్యంబు । అర్థిగ్రమ్మఱఁ గాననగునె! డెందంబు
గుండు నింతయకాక; గొనకొని నీవు । పొందుకాజేసి యిప్పుడు వగచెదవు;
అదియనూ ఫలియించె; సకట యుద్ధంబు । పదపడి వలదన్నఁ బొండవులకును
గీడు దలంపుచుఁ గిల్పింపుచునకు । నోడక యొడిగట్టి యుంటివిగాదె!

కడచినపనికి వగవఁ బనిలేదు । కడఁకతోడుతును సంగ్రామంబు తెఱఁగు
విను” మనుటయు మహీవిభుఁ డ్ట్టిబలియె : । ‘ఒనరఁ గర్ణుండుఱకుండిన యట్టి
కారణంబేమి? చక్కఁగఁ జెప్పు’ మనస । నారూఢి సంజయుఁ డనియె భూపతికి :

“కరమొప్పుగా రేపకడ సర్వబలము । దురము సేయఁగఁ బోవఁ దొడరి యవ్వేళ
పరికించి సేతనూధవుఁడు తమ్ములును । దరణిసూనుండును దను గొల్పిరాఁగ
నాజికి వెడలె; సయ్యవసరంబునను । రాజుడగ్గటి దినరాజపుత్రుండు
మెల్లన నిట్లను: “మేదిసీనాథ! । యెల్లగాఁ గృపవిను మిపుడొక్కమాట,
నాకు సురాధీశనందనునకును । బ్రాకటంబుగఁ గల్లు బవరంబు నేడు.

అలవును జలమును నధికంబుగాఁగఁ । దలపడుదుము ఘోరతర సత్వలీల.
ఎలమితో దేవేంద్రుఁ డిచ్చిన శక్తి । సొలియుట నాతోడఁ బోరాడు సతఁడు.
దొరకొని కరము నెత్తురుగాక యుండ । విరివి నర్జునుఁ జంపువిధముఁ జింతింపు.
సలితంబగు దివ్యశరసత్త్వమునను । దలకొని సరి నాకుఁ దలపోసిచూడ;
ఘనదృఢత్వమున లాఘవ గుణంబునను । మును దూరపాతంబునను వద్రుపడును;
పటు శౌర్యధైర్య సంపద హీనుఁడఁడఁడు; । చటుల సౌమ్యవరేఖఁ జాలఁడెంతయును.

మనుజేశ, వినుమొక్కమాట చెప్పెదను । మాను విశ్వకర్మ ఋభుత్వన కేలమి
విజయ నామంబున వెలయు చాపంబు । విజయుఁడై నిర్మించి వెనసీయ, సతఁడు
నావింట నిఖిలదైత్య శ్రేణిఁ ద్రుంచి । భావించి యంతలో భార్గవరాము
నకు నీయ, నాతఁడు నవ్యశౌర్యమునఁ । బ్రకటించి మించి యిర్వది యొక్కమాట
భూవల్లభులఁ ద్రుంచి సొంపుగా నాకు । నావిరి గృపచేసె వసుధాధినాథ!
నెలకొని యిమ్మహనీయ చాపమున । మలసి దేవేంద్రజనుద మణించెదను.

అనఘ, నావిజయంబు నాగాండివంబు । విను నీకుఁ జెప్పెద వెన నొక్కసమము.
తొలఁగక యక్షయ తూణీరములును । అలరనవధ్యరథ్యంబులు రథముఁ
గల వవి యెక్కుడు గడఁగి వానికిని । కలవు శస్త్రాదులు ఘనముగా బండ్లఁ

గొనితెత్తుఁ; దేరుల ఘోటకంబులను । వెనుకను బెక్కులు వివిధమార్గముల
 నమరులకై నను నలవి గాకుండ । నమరించి తెచ్చెద హస్తిపురీశ!
 మఱి విను మొక్కటి మఘనూదనుండు । వఱలు సారథియయ్యె వానికి నట్లు
 గాన ససాధ్యుడై కదనోర్వయందు । బూని వర్తించు; నేర్పునఁ గృష్ణపాటి
 యనఁగ నన్నతికెక్కు న మృదనాథు । ఘనత నాసారథిగా నొనరింపు.
 ముట్టైన గెలిచెద నమరేంద్ర నుతునిఁ । బోట్లాట ఖచరులద్భుతమంది చూడ.
 హరికెక్కుడూహింప నమ్మద్రవిభుడు । హరుల చిత్త మెఱుంగు; నదిగాక యేను
 మేదిని నరుకన్న మిక్కిలి బలిమి । పాదుకొల్పినవాడఁ శారవాధీశ!
 ఈ చనవిమ్మ నాకింతియ చాలు । భేదర పతివైన గెలుతు నిక్కముగ.
 మనుజులయ్యున పాండుమహిపతినుతులు । పనుగొనఁగాఁ దృణప్రాయంబు నాకు”.
 అనవిని యుప్పొంగి “యంగాధిరాజ! । విను మిటులైన నీ వెనుకఁ దేరులును
 అమ్ముల బండ్లును హయములఁ దెత్తుఁ । దమ్ములఁగూడి మొత్తమ్ముగా.” ననుచు

దుర్యోధనుఁడు కర్ణునకు సారథ్యంబు సేయుమని శత్రుని వేడుట

బహుతర సంతోష సారవశ్యమున । మహనీయుడై పోయి మద్రేశుఁ గాంచి
 ప్రణతుడై వినయ సంభ్రమములు చెలఁగ । గణుతించి యిట్లనుఁ గారవేశ్వరుఁడు :
 “ సత్యవ్రతంబును శత్రుశిక్షయను । నిత్యంబు నీకును నిత్యప్రతాప!
 అదిగాక నామీఁద నధిక తాత్పర్య । మదనుగాఁ గలిగుందు; వదిగాన నిన్ను
 విసతిమైఁ బ్రార్థించి వేడెద నొకటి । మనువుము నన్న నామాట గాదనక.
 అర్జును ననిఁదెగటార్చంగవలయు । కర్ణమూహించి యాకర్ణుని రథము
 గడపు; ముట్టైన విక్రమలీల నతఁడు । అడరి నీకృపఁ జంపు నఖిలపాండవుల.
 గురుఁడును భీష్ముండుఁ గూలినవెనుక । గురుతరంబైన యీ కొంచెపు మూఁక
 తోడ జయముగోరి తొడరుచున్నాఁడ; । రూఢి నమ్మితి నిన్ను; రూపింప వరము
 నీవేళ నాకిమ్ము; ఈవెహో దిక్కు; । సావధానతఁ గర్ణసారథి గమ్ము.
 వినతాతనూజుని విమలనహాయ । మున విభావనుగతి మునుకొని విమత
 నిబిడాంధకారంబు నిక్కంబణించు । ప్రబలుఁడౌ.” ననిన రారాజు నీక్షించి
 కనుఁగవయందు నుగ్రంబుగా నగ్ని । మునుకొనఁగా బొమముడిపాటు గదురఁ

గటములుప్రాంగ నుత్కటకోవుఁ డగుచుఁ |

బలయకాలమునాటి ఫాలాక్షురీతి | వలసఁమీఱంగ గర్వస్ఫూర్తిఁ బలికె :

“నృప, విను నన్నింత నీచపుఁబనికి | విపరీతగతి నంప వెన నీకుఁ దగునె ?

ధర్మవిధంబును దప్పెదవేల ? | ధర్మమె కటకటా ! ధరణివల్ల భులు

శూద్రుల కేనాటఁ జొప్పడ నేవ | ¹యుద్విక్తులై చేసి రూపించినూడ ?

నూతజ రాధేయు ఖ్రోణిలోపలను | ఈతఁజి దొరఁజేసి యిట్లు పల్కెదవు.

కలయ నాకింతటికన్న ²బన్నంబు | కలదె ? యుద్ధమున నొక్కనిఁ బాలువెట్టు

మలపడ నెట్టివాడైన గానిమ్ము | కలహరంగంబున ఖండింతు వాని.

అట్టిభంగియుఁ జాలదంటేని వినుము | గుప్తు³తోఁ దరవాయుగొని నంహరింతు

విమతుల ; వినుమేను విక్రమింపంగఁ | క్రమ మొప్పఁగా మాన్వంగలఁడె యొక్కరుఁడు ?

కులశైలములఁ గూల్తుఁ ; గుంభిని వ్రత్తు ; | జలనిధుల్ గలఁతు ; నక్షత్రముల్ రాల్తు

నదిగాక మిన్నను నవనీతలంబు | వదలక ధరణిపై వాయుంతుఁ దాళ

గతిమీఱ ; నాదువిక్రమ మెఱుంగకయె | యతులితంబుగఁ బల్కి తందుకేమాయె !

పొగడొంద రథికవిస్ఫురణంబు దక్కి | మొగిని సహస్రాంశమునకును సాటి

గాని నూతతేనూజఁ గప్ప దురాత్ముఁ | బూని సారథివైన భూజనుల్ నగరె ?

సరకసంహారుని నరునిఁ నైకొనను ; | ధరఁ గర్ణపక్షపాతంబున నన్ను

బెనుసొంద ననమాన పెట్టెదవేని | పొసర మాభూమికిఁ బోయివచ్చెదను.”

అనిపల్కి రాజమధ్యంబు తావెడలి | పొనుపొంద శీఘ్రతఁ బోవఁ జూచినను

భూపతి బహుమానపూర్వంబుగాఁగ | నాపజ్జఁ బ్రణమిల్లి యతివినయమున

నిలువరించి ప్రియంబు నిగుడ నిట్లనియె : | “కలయంగ నీ మహాకలహరంగమున

రమణ నీకథికులౌ రథికులు గలరె ? | క్రమ మొప్ప భూమిభాగమున నెందైన.

తొల్యత ⁴శత్రుజాలములకు హృదయ | శల్యంబ వగుటగా శల్యుడనె పేరు

గలిగె నీకును విను కారుణ్యనిలయ ! | బలభేదోనూతి కర్మర రథికుత్వ

గుణములీయందు నెక్కుడు భానుజుండు. | గణనకెక్కినయట్టి కలితాశ్వహృదయ

నుజ్ఞానమున మధుసూదనుకంటెఁ | బ్రజ్ఞ మిక్కిలి నీకు భాసురతేజ !

వరికింప నింతటివని నీకుఁదక్క | నొరుల కశక్య మత్యున్నతస్ఫూర్తి.

1. యుద్విక్తులై. 2. జన్నంబు. 3. తొందరవాయ. 4. శ్వేత. 5. నూనుని యుర్వర.
6. కంటె. (మా).

పనివడి నావిన్నపంబు చేకొనుము । ఘనముగా నిలుపుము కౌరవకలము. ”
 అనిన సంతనమంది యమ్మద్రవిభుడు : “ నను మురివై రికన్నను నెక్కుడనుచుఁ
 గొనకొని రాజన్యకోటి వినంగఁ । గొనియాడితివి గానఁ గురుమహీనాథ !
 కడఁగితో ఘనుడైన కర్ణుని రథము । నడపెద నొకమాట నా కీయవలయు.
 ఈతనితోడ నాయుచ్చ నేమేని । ఘాతమాటలు దోషంగా నాడుచుందు.
 పనివడి యెగులు పట్టకుండినను । మునుకొని యెంతయుఁ బొందొనఁగూడు. ”
 అనటయు రాధేయు నాతండు చూచి । యనయంబు నియ్యకొమ్మన సీయకొనియె.
 అట్టభిసందించి యా కురురాజు । నెట్టన శల్యుని నిజచిత్తవృత్తి
 యెక్కడ దిరుగునో యనుచు శంకించి(?) । మక్కునదీపింప మతియు నిట్లనియె :
 “ అఘాత్రు, యీచిభం బాచరించుటకుఁ । జెనసి సుం తేనియుఁ జింతింపవలను.
 పెనుపొందఁ దొల్లింటి పెద్దలచరిత । మనయంబు వినిపింతు నది నీకుఁ జెలియ.
 మలసి మార్కండేయ మానిశేఖరుడు । చెలఁగి మాతండ్రికిఁ జెప్పంగ వింటి.

త్రిపురాసుర వృత్తాంతము

తారకుఁ డనియెడు దైత్యుండు సురల । తో రణంబొనరించి తుందిఁ జన్నపిదపఁ
 దనరలగ వాసినందనులు ప్రతాప । ధనులు పిద్యున్మాలి తారకాక్షుండు
 కమలాక్షుండు ససంగఁ గలుగు రాక్షసులు । కమలాసనునిఁగూర్చి ఘనతపోనిష్ఠఁ
 బరఁగి నె, పద్మసంభవుండు వారలకు । వరుసఁ బ్రసన్నుడై వలనొప్పఁ బలికె :
 “ మీ తపఃప్రౌఢికి మెచ్చితి నిపుడు । ఖ్యాతిగా వరముల నడుగుఁ డిచ్చెనను. ”
 అనిపల్కె పుడు వారందఱు నొక్క । మనసునఁ బలికిరి మహిఁ బాఁగి మ్రొక్కి,
 “ భావతీరాయక, బ్రహ్మణ్యగణ్య, । నీరజోద్భవ, నిత్య, నిగమాంతవేద్య,
 సలలితవిస్మూర్తి సకలభూతముల । వలన నేకాల మవధ్యత్వ మిమ్ము. ”
 అని యడుగుటయు భాషాధీశుఁ డనియె : “ ఎనయంగ నీచంద మెందును గలదె !
 గొనకొని యిచ్చుటకును గొనుటకును । అనిశంబు దగినది యడుగుఁ డిచ్చెనను. ”
 అనవుడు వారిట్టలసిరి ధాతకును : “ బొసరంగ మాకు మువ్వరకును మూడు
 గ్రరము తెల్లనుఖంబు పొందుగాఁ గలిగి । సురగరుడొరగాసుర సిద్ధతతికి
 “ సురరాక నిశ్చలత దీపించి । యీ ధరణీస్థలి నెన్నికకెక్కఁ

¹గలుగునట్లును గామగమనంబులగుచు | విలసిల్లునట్లుఁ గావించి యి.” మృనినఁ
 బద్ధజుఁ డిట్లుని పలికె వారలకుః | “ఛన్దంబులేక నిచ్చలు నుండవలయు;
 నెడవక మూఁడు నొక్కడఁ గూడెనేని | చెడు బలియునిచేతఁ; జేరకయున్న
 వెన నసాధ్యంబులై వెలయు నెంతయును | వసుమతిలో.” నని వరమిచ్చి పోయె.
 అంతట రాక్షసు లత్యంత మహిమ | సంతోష మున నిజస్థానంబు కరిగి
 మయు వేడుకొనుటయు, మయుఁ డా పురములు | రయమున నిగ్గించె రమణ దీపింప.
 వినుమవి కనకంబు వెండియు నినుము | ననయంబునై నాలుగంచులు నూఁజు
 యోజనంబులు గల్గి యుండు నెంతయును. | రాజులఁ గార్తవ్యరమునఁ జేసినది
 యెంతయు దివమున, గీట వెండిపురము | నంతరిక్షంబున, నవనిపై నినుము
 డై సంచరించుచు సత్యంత మహిమ | తో సాహసస్ఫూర్తితో విలసిల్లె.
 తారకాక్షున కొక్క తనయుండు పుట్టి | ధీరత హరినామ ధేయుఁడై మించి
 యపురూపముగ వారిజాననుఁ గూర్చి | తపము నేయంగఁ బ్రత్యక్షమై ధాత
 ‘వలనొప్ప నీకును వరమిత్తు నడుగు | మలవడ’ ననిన హస్తాబ్జముల్ మొగిచి,
 వరుసతోఁ ద్రిపురంబువార లాయుధము | లరుదారఁగఁదాఁకి హతులైన, ²వారి
 పీనుగుల్ నీటిలోఁ బెట్టంగఁ దడడిసి | మానుగా ³నొకఁడు క్రమ్యజుఁ బదుండ్రగుచు
 శౌర్యంబుగలుగఁ బ్రసాదించు ⁴బావి | వార్యమోఘంబునై వర్తింప నిమ్ము.”
 అనిన నిచ్చితినని యబ్జుఁ డరుగ | ననఘాత్మ రాక్షసు లట శంకలేక
 యేపుమై లోకంబులెల్ల బాధింప | నా పురందరుఁడు దేవావలిఁ గూడి
 పనివడి పురములపై నెత్తిపోయి | పెనుపొంద నుంతయు భేదింపలేక
 యెంతయుఁ జింతించి హితులును సురలు | నంతంతరాఁ బోయి యబ్జుఁ గాంచి
 దండప్రణామ మత్తఱిఁ జేసి నిలిచి | దండిగా నా పురదైత్యుల తెఱఁగు
 విన్నవించిన ధాత విబుధేంద్రు కనియెః | “క్రన్నన నా పురోత్రయ మేకబాణ
 మునఁగాని యణగదు; భూతేశు నీశు | మనసిజసంహారు మధునై రివిసతు
 గిరికన్యకానాథుఁ గిల్బిషదనునుఁ | బరమేశు శంకరుఁ బ్రార్థింపుఁ.” డనిన
 సమర సంఘములెల్ల నట్ల కాకనుచు | సమరంగ దివ్యసహస్రవర్షములు
 తలకొన్న నిష్ఠతోఁ దపమాచరించి | యలవడ శుద్ధాత్ములై యీశుకడుకు
 సరుగఁదలంచి పద్మాననుఁ దలచి | సరవినాతనిఁ బురస్కరుఁడేసి పోయి

1. గలవియే. 2. యట్టి - పీనుగ. 3. దడవ. 4. నొకటి. 5. మట్టి. 6. క్రమ. (మా)

పరమ శరణుని భక్తమందారుఁ | బరమాత్ముఁ బరమేశు ఘాలాక్షుఁ గాంచి
తలకొని సాష్టాంగ దండ పాతముగ | సలవడ మ్రొక్కిన, నాశంకరుండు
కరుణామృతము చల్లు కడగంటిచూపు | పరఁగించి “తేలెండు బ్రహ్మాదులార !

... .. |

అనవుడు లేచి హస్తాబ్జముల్ మొగిచి, | గొనకొని యాతనిఁ గొనియాడిరిట్లు :
“ఘన నీలకంఠాయ గంగాధరాయ | వనజాస్త శశధర పన్నీనేత్రాయ
భూతాధినాథాయ భూతాత్మకాయ | చేతోజమధనాయ శేషహారాయ
దక్షయాగహరాయ ధనదమిత్రాయ | రక్షితభక్తాయ రాజజూటాయ
తుభ్యం నమోనమో ధూర్తులఁ జంపి | సభ్యుల రక్షింపు సర్వేశ, యీశ !
త్రిపురవాసులు మిదోఁడ్రేకులై జగము | తపియింపఁ జేసిరి దర్శవిస్సూర్తి.
శరణు శరణ్య, చూ శాంభవీరమణ ! | పరఁగ వారలఁ జంపి బ్రదికింపుమమ్ము.”
అని పద్మభవముఖ్యులాడు వాక్యములు | విని నవ్వు తఱుకొత్త విశ్వేశుఁ డనియె :
“పనివడి వినరయ్యు బ్రహ్మాదులార ! | యెనయంగ నీపని కియ్యకోఁ జాల.

ధృతి మదీయములైన తేజోబలముల | నతులితంబుగ మీకు నర్థ మిచ్చెదను.
అది పుచ్చుకొనుచు మీరందఱుఁ గూడి | వదలక చంపుఁడు వైరి వర్ణముల.”
అనుడు : “నూతేజంబులందులో నగము | వినుతింపఁగా నీవే వేడ్కతోఁ బుచ్చి
కొని వారి శిక్షింపు కుంభినిలోని | నొనరంగ రక్షణీయులము రక్షింపు.”
అనుడు సర్వేశ్వరుం : “డనురులు సురలు | ననిచిన ప్రీతితో నాకొక్క సమము.

తగ శివం బఖల భూతంబులయందు | నగణితంబుగఁ జేయ ననిమిషులార !
శివనామ విభ్యాతి చెల్లె; సల్లయ్యు, | భువిఁ బాపకర్ముల మూఢుల శరణఁ
జంపంగవలెఁ గాని చనుదూఱకుండ. | పెంపువహించి ¹చెప్పెద వినుఁ డొకటి
ఎనయ లోకంబుల కెల్లఁ బశుత్వ | మును నాకుఁ బశుపతి ముఖ్యత్వ మహిమ
వలయు; సత్తైస భూవలయంబు నందు | సలలిత విస్సూర్తిఁ జర్చించి చూడఁ
బశుహాసనమునఁ బాపంబు ²లేకుండు. | పశము నేయుండు నాకు వరదివ్యరథము
నూతుఁ డశ్వంబులు సునిశితాస్త్రములు | ప్రీతితో.” ననవుడుఁ బృథివి బశుత్వ
మునకు శంకించి యిమ్ముల విచారింపఁ | దనరంగ నద్వేపతల చంద మెఱిగి

. చంపెన. 2. తేకుండ. (మా).

భయపడనేటికి; పశుభాషముక్తి । రయమున వినిపింతు రమణఁ బాశుపత
 న్రతనిష్ఠ నెంతయు వర్తింపవలయుఁ । బ్రతి మీఱ ద్వాదశాబ్దము; లగిగాక
 పరఁగ నిష్ఠానురూపమున నత్సరము । సరవిఱో నాటుమానములు శైల్యెల్లు
 పొసఁగ ద్వాదశశబ్దినంబుల మాత్రమైన । ననునతి ఘల్పించు వలనొప్పు.” ననిన
 వారట్ల కాకని వైభవ లీల । నారూఢి ‘పశుపతి’ పనిపల్కి యంత
 రమణఁ దేజోబలార్థంబు లిచ్చించి । క్రమమొప్పుగా విశ్వకర్మ కీర్తినిరి :
 “ఇమ్మహాదేవున కెలమి రథంబు । నెల్గు సాధనములు నిర్మింపవలయు.”
 అనిన నాత్మస్వయ నంగీకరించి । తనరంగ ధరణి రథంబు గావించి,
 రవిసుధాకరులఁ జక్రములుగాఁ బెట్టి, యవిరళంబుగ వాణి నక్ష మొనర్చి,
 విస్తర హేమాద్రి వింధ్యనగంబు । నస్తాచలంబును నా యుదయాద్రి
 నవయవంబులు చేసి, యగ్నులు మూట । కరవణఁ ద్రివేణిక రచన గావించి,
 హరులు వేదంబులు, నాతపత్రంబు । గరిమతో మేరునగము, శరాసనము
 వత్సరంబును, నమ్ము వారిజాక్షుడుగ, । నుశ్చరస్థగృహలనద్వ్యోమమండలము
 జోడుగా విరచింపఁ, జూచి శంకరుడు । వేసుకొని కొని విభవంబు మోసి
 ‘సారథి నిట నాకు నమకూర్పుఁ డతుల । ధీమండు సుజనవిధేయుండు నగుచు
 నాకంటె నధికుఁడై నయమొప్పువానిఁ । బ్రాకటలీలమై బ్రార్థించి తెండు.’
 అనిన దేవతల్లె నంబుజాసనునిఁ । గని మొక్కి “యోదేవ, కరుణావిధేయ,
 సారథివై మమ్ము సర్వలోకముల । నారూఢి రక్షింపు.” ననినఁ బద్మజుండు
 నలిమీఱఁ బ్రణవంబున నొనర్చినట్టి । మూలుకోలగొని నొగల్ ముదముతోనేక్కి
 యశ్వరత్నంబుల నటు పఱవంగ । విశ్వేశ్వరుండు కడువేడ్క దీపించి
 పురములకడకేగి బోరన విల్లు । కరమొప్పు నజ్యంబు గావించి మించి
 పాశుపతాస్త్ర సంబంధంబుగాఁగఁ । జేసి పురంబులు కిక్కిగల్గి నిలువ,
 నవి యొక్కచోటికి నప్పుడు గూడి, । శివుఁడేముఁ గాలి పల్కిన నాధి దోగె.
 కడఁగిసయగ్ని లోకములు దహింప । నడురాజశేఖరుఁ డొప్పుగా మాన్పె.
 సకలమనింద్రులు సకలదేవతలు । సకలేశు నీశ్వరు నన్ను తిసేసి
 సరవిదీపింప నిజస్థానములకు । నడిగి; రివ్విధమున నప్పురమేర్పి

1. యుక్తి. 2. లగించి. 3. హేమాద్రి. 4. రవిరింద్ర. 5. వేదములుగా నట శరాసనము.
 6. నగంబుగాఁ జేసి. 7. భోరున. 8. శిథ. (మా).

మనసిజారాతి కిమ్మహిని సారథ్య | మొనరించె గావున నీవును నట్ల
 రమణమై గౌరవరక్షణార్థముగ | గనులాప్తజనకును గడపుము రథము.
 సమ్మతి నిన్ను నెంతయు, రాజ్యపదవి | సమ్మతిగా నాకు సాధించి యిమ్ము.
 అదియునుగాక చాయక విను మనఘ! | యిది యొక్క యితిహాస మేనొద్దనుండ
 ధర్మవర్తనుఁ డొక్క ధరణిదేవుండు | పేర్చి భూపతికిఁ జెప్పినయది వినుము.
 మొగిని భాగవవంశమునను బ్రసిద్ధుఁ | డగు జమదగ్నికి సత్యంతమహిమ
 గాముఁడు పుట్టి నరంభంబుతోడ | నామెయి దపమునేయంగ శంకరుండు
 ప్రత్యక్షమై వచ్చి రక్తి నిట్లనియె : | ‘అత్యంతమతి నరంబగుఁచు నీవు
 అనఘాత్మ, యిచ్చెద’ ననవు డుప్పొంగి | చనవొప్ప దిన్మతస్త్రి లకుగుటయు,
 సమ్మహాత్ముఁ డశుచియైనవారలను | నెమ్మితో డహించు; నీ వదిగాన
 శుచివి గ’ మృనుటయుఁ జూచి భాగవుండు : | “ఖచరేంద్రవంద్య, శ్రీకంఠ, భూతేశ,
 బలిమి నాకెప్పుడు పాత్రశ్వమహిమ | దలకూడు నివి నాకు దయనేయు మపుడు.
 నీకు శుశ్రూష మన్నించి నేయంగ | నాకుఁ బ్రసాదించునది యింతె చాలు.”
 ననిన వరంబీయ నా భాగవుండు | జననతస్పూర్తి నిష్ఠాపరుఁ డగుచు
 నొనర నాశివు షోడశోపచారములఁ | 1దనుపారు ప్రీతి నెంతయు సేవసేయ,
 నరవి ననేకవర్షంబులు చనిన |
 సంప్రేషచిత్తుడై సర్వేశ్వరుండు | వింతగా గౌరిదేవికి రాముఁజూపి
 “రాముఁ డత్యంత సువ్రతచర్యమీతె; | భామరొ, నిశ్చలభక్తుఁ డీతండు.”
 అని ముద్దుసేయంగ, నానమయమున | దనుజులచేత బాధలఁబొంది సురలు
 విశ్వేశుఁ బొడగాంచి విన్నవించినను | శాశ్వతబుద్ధి నా జమదగ్ని తనయుఁ
 గనుఁగొని, “దుష్టరాక్షసుల మర్దించి | యనిమిషాపళికిఁ బ్రియంబొచింపు.”
 మనిన ముదంబంది యంజలిచేసి, | “మునుకొని దివ్యాస్త్రములు లేవు నాకు;
 సకలాస్త్రనిధుల రాక్షసుల నేరీతిఁ | బ్రకటించి గెలిచెద బాహుళీరమా!”
 అనిన సర్వేశ్వరుం డానతి యిచ్చె : | “తనరంగ వినుచు నాతలఁపు నీదెసకు
 నిలిపెద, నిలిపిన నిర్జింపు మరుల. | నెలకొని యంతట సీమనోరథము
 తలకొని సిద్ధించుఁ దడయక పొమ్ము | వలదు తామన.” మన్న వడిబోయి దనుజు
 పీనుల వధియించి వెన వారిపోట్ల | ధీరత నొచ్చిన దేహంబుతోడ

వచ్చిన, సంత సర్వముజేసి నివుడు | క్రచ్చరఁ బ్రీతిమై గరములఁ దుడిచి
 'పాలుపొంద నాయుధంబులు దాఁకెనేని | వెలయుంగ నొప్పవు; విమతుల గెలుపు;
 తెలివితోఁ గొను' మని దివ్యశత్రుఁలు | నలవడ నిచ్చిన నరిగె భార్గవుడు.
 అట్టి దివ్యాస్త్రము లర్కజనుకును | నెట్టన గృహచేసె; నెఱి నట్టిఘనులు
 మఱి హీనజాతుల నున్నంప రెవును | నెఱిమీఱు; నదిగాన సీరజమిత్ర
 తనయు సత్కులజుఁగాఁ దలఁచెన నేను. | పనివడి వదనంబు బాహుపుల్ మెడయు
 వక్షస్థలంబుఁకు విట్రుచతువు | వీక్షింపఁగా సర్వవిమలాంగనులును
 మహిమగా దేవకుమారుల కెల్లు | సహజ మావిధములు చర్చించిమాడ.
 కవచకుండలములు గలవానిఁ బ్రకృతి | ధవళాక్షి గాంచునే తనయునిఁ గాఁగ!
 లీల మృగేంద్రంబు లేటి కెల్లెట్టు? | తూలక నూతపుత్రుండను కీడు
 ఏలీలఁ బుట్టినో యింతియగాక. | చాల భూతేశ శిష్యత్వము దయయు
 గల భార్గవునకును గాచిలిశిష్యుఁ | డలవడ రాధేయుఁ; డదిగాన శివున
 కా పద్మనాభపునటుల సారథ్య | మోషిక నొనరింపు మొప్పుగా." ననుచు

శల్కుడు కర్ణునకు సారథ్యము నేయ నియ్యకొనుట

సరవిఁ బ్రార్థించిన సారథ్యమునకుఁ | బరఁగంగ నమ్మద్రవతి నమ్మతించి
 యతనిఁ గాఁగిటఁ జేర్చి, "యధినాథ, పినుము | వితతకర్ణములకు వినఁగఁ జేరైన
 పలుకులు పలుకుదుఁ బరమహితములు | వలనొప్ప నోర్వంగనలయును నీకు."
 అనిన రాధేయుఁ డిట్లు మద్రవతికి : | "మనసిజాదికిని బద్ధజుఁడు పాదునకు
 హరియునుబోలెఁ బాయక సారథిత్వ | మరయఁగఁ జేసెద నదిగాన గెలుతు."
 నని తనసారథి సరదంబు వేగఁ | గొనితెమ్మ నీనన్నఁ గోరి వాడెగి
 యొగి మనోభంగముగా నొక్కరథంబు | తగ నాయితము చేసి తదవసరమున
 దీవిచిచ్చియిచ్చి, దినకరమతుడు | వేవేగ రథము భావించి పూజంప
 నెలమితోడుతఁ బురోహితు నియోగించి | తలకొన్న కడఁకతోఁ దదనంతరమునఁ
 దాను బూజించి ప్రదక్షిణార్పణ | మానుగాఁ జేసి సమస్తరంపునును
 బనివడి భాస్కరోపస్థాన మెలమి | నొనరించి శల్కుని నొగి నెక్కుమనినఁ
 గృతమతి నాతండు గిరతటంబునకు. | సతులితగతి దాటు హరియుచు భోలె

జేరి లంఘించి ధృతి నొగలెక్క. | నారూఢి భానుజం డరదంబు నెక్కి-
 నొరిమోగధులు కైవారంబు సేయఁ | గ్రందుగా బహు యోధగణములు గొలువ
 భేరివృత్తం గలగీర నాదముల | భూరి భాంకృతుల సంభోనిధుల్ గలగఁ,
 జనిచరి కర్ణుండు శృంగ కిట్లనియె : | “నొసర భల్లాది మహోగ్ర బాణములఁ
 బాండు తనూజుల భగ్నంబు సేతు | నింకి భేచరులెల్ల నెమ్మి గీర్తింప.”

శత్రుఁడు కర్ణునిమనసు నొవ్వనాడుట

అనిచి మద్రరాజుతని కిట్లనియె : | “ఘను లఖిలాస్త్ర విక్రమ ధురంధరులు
 నయమెప్పు నమరాధి నాధునికైన | భయము పుట్టింప నోవఁగఁ గలవారు.
 పోని నీవిక్కడ నీలిలఁ జెలఁగి | తూల నోనాడెను? దురము లోపలను
 నెరుచి శరంబులు నాటంగ నిలిచి | నరవితోఁ జెనఁగిన జాలు వెయ్యెల!”
 అనిపల్క వినియును అర్కనందనుఁడు | వినని వాఁడును బోలె వెన నూఱుకండె.
 నరవితో నీరీతి సంగరంబునకు | నరుడెంచు కర్ణుని సప్పుడు చూచి
 వెఱుగఁది రచ్చాండవేము లందఱును. | కురుబలం బార్చెను; ఘోటకహేమి
 తములును గరిబ్బంహితములును మించె; | రమణమై నావేళ రక్తవర్షంబు
 గురిసె; సూర్యుండు మాసె; శిశూసె వజ్రభు; | వరుసతోఁ బిడుగులు వడె; భూమిగదలె;
 నెఱులంగ సుడిగాలి వడి పూల్చె జల్లె. | నఱిముఱి మఱియుఁ బెక్కిన యుత్సాహ
 చయములు వోచిన సుకుంఠా గోసక | రయమున నమ్మద్రరాజు కిట్లనియె :
 “అరదంబు నెక్కి శరాసనం బర్చి | ఫరియించి మద్భుజాదర్పంబు వేర్చి
 జేవతాఘోరై నె ధృణముగాఁ జూతు | వావిది బాండుభూవరసుతు లెంత?
 పరగి గాంధేయు కంఠజు లంతవారు | పరికింప దురములోపల రిత్తుచావు
 చత్తురై కటకటా! చుంపిసి నరుని | నత్తుగా నిదె నేడు చంపుదుఁ జూడు.
 పాండవాగ్రజును బావని గవలు | నొండొరు ముదలించి యొక్కటఁ దీవ్ర
 శరములఁ దాకినెఁ జండకాండములఁ | జరతరంబుగ నేసి చెండివేసెదను.”

శత్రుఁడు కర్ణును వరాక్రమంబుగ్గడించి కర్ణుని జిన్నబుచ్చుట

అనిచి శత్రుఁడిట్లనియె గర్ణునికి : | “వినిన వారెల్లరు మీ డవివేకి

1. నాధునికైన. 2. విల మాటాడితి వీలిలఁజెలఁగి - తూలిపోనాడెను. 3. గురిసెవద్రభు. (మూ)

యన రజ్జులాడెద; వందున నీకు | గొనకొని యేమైన గూడునె చెప్పును !
 రాసికక్కెగఁ బోరి రమణ శౌర్యమునఁ | బాసిన యంగారపద్మనికంటె,
 గురురాజుఁ జెఱవట్టి కొనిపోయినట్టి | వరమూర్తి గంధర్వవల్లభుకంటె,
 వడి ఖండవంబు గావఁగలేక సిగ్గు | వడి చన్న నిర్జరవల్లభుకంటె,
 గొలఁది కిరాతుడై క్రోడంబునకును | నలెఁ బెనంగిన భూతనాథునికంటె
 నెక్కుడౌ రథికుండు నీక్రిటితోడఁ | జక్కఁ బోరెదనన్నఁ జనుఁ గాక ; వినుము
 ఆరూఢి మనబోటు ల మృహమహునిఁ | జేరంగఁ గలరె ! యిస్మీయన్న విడువు.
 నృపుఁడును భీష్ముండు నీవు గురుండుఁ | గృపుఁడు సౌబలుఁడును గురుతనూభవుఁడు
 నకల బలంబులుఁ జనుదేరఁ బోయి | ప్రకటించి విరులుని పశులను బట్టి
 దొరలతోఁ బాటితి; దొరకొని యిప్పుడు | బిరుదులు పలికెను పెంపగల్గించి.
 నెఱి నాటివలెఁగాదు నేటి యుద్ధంబు | నెఱవాదివై పోరు నిక్కంబు కర్ణ !”
 అనవుడు గోపంబునణచి కర్ణుండు | పనిపడి యమ్మద్రవతి క్షిప్తులనియె :
 “నరుని సత్త్వంబును నా భుజాబలము | దురమునఁ గనుఁగొని తుదిఁ బ్రశంసింపు ;
 మందాఁక మాను మీ.” వనిన శల్యుండు | నందంద యట్లుకా కని తేరుగడప
 మన మొనలోఁ జొచ్చి మహిమ దీపించి | యింజాఁ డిట్లని పల్కె నెల్లరు వినఁగ :
 “వినుఁ డెవ్వరై నను వీడె కిరీటి | యని చూపినను నిత్తు నఖిలవస్తువులు ;
 కృతమతి నిద్దఱు గృష్ణులఁ జంపి | తతభంగిమై వారిధనము లశ్వములు
 గ్రామంబు లిత్తును ; గజముల నిత్తుఁ ; | దామరసాక్షులఁ దగనిత్తు నిజము. ”
 అనిన మద్రేశ్వరుఁ “డట్ల సేసెదను | నునిశిత విస్ఫూర్తిఁ జూపెదఁ గ్రీడి ;
 నెవ్వరు చూపంగ నేల యుద్ధనుని | నెవ్వెధివై నను నీవె చూచెదవు.
 రిత్తవారికి మదోదేకంబు తోడ | నుత్తమార్థంబుల నూట కిచ్చినను
 నవ్వరై జనులు ! ధనంబు గల్గినను | గ్రొవ్వనఁ బాట గ్రక్కున వైవఁ దగునె !
 తలకొని సత్పాత్రదాన మీరాదె ! | గెలిచెద నిద్దఱఁ గృష్ణుల ననుచుఁ
 బలికితి ; విల మృగపతి నెందునై నఁ | జలమున గెలువంగఁ జాలునె నక్కఁ ?
 దంతావళంబుతోఁ దలపడి శశము | మంతనంబునఁ బోర మార్కొనఁ గలడె ?”
 యనవుడుఁ గెంపారు నక్షుల మద్ర | మనుజేశుఁ జూచి క్రమ్మఱ నిట్టులనియె :
 “వలను మీఱఁగ గుణవంతుల గుణము | కొలఁది లేనట్టి దుర్గుణుఁ డేమి యెఱుఁగు ?

గుణమిందుఁ గలదు దుర్గుణమందుఁ గలదు । గణుతింప నని నీవు కానంగ వలదె !
 యమరేంద్ర ¹జనకు నా కగు నంతరంబు । గ్రమమును నీ వెఱుంగవు విను తెలియ.
 కడుఁ బెద్దకాలంబు గంధపుష్పములఁ । గడఁతతోఁ బూజింపఁగా సర్వశరము
 నిప్పులఁ గ్రక్కెడు, నెఱి దీన నొకనిఁ, । దప్పక భార్గవాస్త్రుంబున నొకనిఁ
 బరిమార్చివుచ్చెద బాహువిస్ఫూర్తి. । గరుడఁ ధ్వజంబును గపికేతనంబు
 గాండీవధనువు చక్రము శివీరీక్షింప । బెండు మానుసులకు భీషణంబగును ;
 పరికింపఁగా నాకుఁ బరితోషణంబు. । హరిసహస్రంబు నా యర్జునకోటి
 మఱి పన్నివచ్చిన మర్దింతు వారి. । వెఱవకు వెఱవకు వెఱవేల నీకు ?
 వినుతింప యుద్ధకోవిదుడవు గామి । నెనసి భయంబున నిట్లు ప్రేలెదవు.

కర్ణుడు శల్యునిపైఁ గోపించి యతని దురాచారము లుగ్గడించుట

పనివడి యెంతయుఁ బాపదేశమున । జనితుండవగు నీకు నదృష్టి గలదె !
 క్షత్రియాధమ, నీచ, కిలదొకమాట । ధాత్రిలోఁ గుటిలుండు ధర్మహీనుండు
 దుష్టచిత్తుఁ డనంగతుండు నిష్ఠురుఁడు, । కష్టండు దుర్మతి కార్యహీనుండు
 నతిలోభి మద్రకండన నింతవట్టు । ధృతిమీఱఁ జూడంగ దృష్టాంతమయ్యె.
 భవి వావిలే కెల్ల పురుషులు సతులుఁ । గవియుట వెగులుగాక వర్తింతు.
 కల్లు మున్నును వెనుకను జన్నుబాలు । నెల్లగానై కాదె యెనఁగుచుండుదురు.
 పలువురకును బుట్టి బహుభాషణములఁ । గలుద్రావి పెరిగిన గర్వులు గారె !
 గడచేత శిరము ప్రక్కలుగాక యుఱక । పద.” మన్న సమృద్ధపతి యిట్టులనియె :

“కౌరవనాథుని కార్యాధి నగుచు । వీరత్వనంపద వెలసిన నాకు

హితబుద్ధి చెప్పక యెట్లుండవచ్చు ? । తత భంగి సారథి దక్షుండై రథక

సాధ్యము సూతుని సారథ్యమహిమ । విధ్యుక్త మార్గంబు వెన శుభాశుభము

గని చెప్పక మానంగదగునె ! । పదపడి యేను జెప్పక మాన వినుచు.

చేసినా నిలు తలవగులఁ । బూని మొత్తెదనంటి పుణ్యవిదూర !

నిటివి గదా యనుచు । నేవిధంబున మాన హితవు చెప్పుదును.

“అము నిష్ఠూరంబుఁ” గాదె ! । మక్కువ దీపింప మహిజనులకును.

హంస కాకోపాఖ్యానము

ఉరవడి జగతిలో నొకదీవియందు | వరబుద్ధి¹తో ధర్మ²వర్తినా బరంగు
వసుధేశువురయున వైశ్యవర్ణుండు | రసికుండు నయశాలి రాజపూజతుండు
కలితాస్థరాది సత్కర్మ³ పరుడు | కులపావనుడు సద్గుణగరిష్ఠుండు
ధన గాన్వ్య పుత్ర పౌత్రక సర్థనుండు | ధనదాన ధనదుండు తపస తేజుండు
సప్తసంతాన ప్రశస్తంతుండు సగుచు | దీప్తవైఖరి బ్రవర్తింపుచు నుండు.
వరమతి నొకకాకి నానిల్లుచేరి | కెరలి వానింట నెగిలిదిని పెరిగి
పులికండ వెట్టి యబ్బున బెంపుమీటి | కొలదిగా నెల్లపక్షులను గైకొనక
యది హింసజంతువె యగుటను జేసి | మదమున నుప్పొంగి మార్కలయచును
దను విచారినక శను జూచుకొనక | యనిశంబు వర్తింప నట నొక్కనాడు
సన్నత తాత్ప్రసి సరియన బరంగు | కొన్ని హంసంబులు గొనకొని జలధి
చేరువ జనం గని వెలగి యావైశ్య | ధీరునితనయు లెంతే గాకి జూచి,
“లోలత బక్షులలోన నీవెక్కు | డోలి నీయంచల నుడువీధి గతుల
గెలువంగ గలవె మిక్కిలి ప్రతాపించి | వెలయ మేమెంతయు వీక్షింపుచుండ.”
నని పల్క దర్శించి యవ్వాయనంబు | ఘనముగా నంచలకడకు దానరిగి
యెనయంగ నిందు మేలెద్దియె యనుచు | దనదు చూపులకు నెంతయును మేలైన
కలహంసం గనుగొని, “గ్రక్కున మనము | వెలయంగ బలతము వినువీధి రమ్మ.”
అని పల్క, నయ్యంచలన్నియు నవ్వి | చనవొప్ప నవ్వాయనంబు కిట్లనియె :
“మూసనసరసి బ్రేమంబున మేము | పూని వసంతుము భవనంబు లెఱుంగ
హింస జనము పక్షులెల్ల గీర్తింప | గా నెంతదవ్వైన గడగి పాటుదుము.
అలయి కేమియు లేదు హంసలమగుట ; | పిలిచితి విందులో బిరుదైన దాని.
తుది రాజహంసంబుతో బురుడించి | కదలక వర్తించు కాకులు గలవె!”
అనుటయు గాక మిట్లనియె నెడియును : | “ఒసరంగ గతులు నూటొక్కటి గలవు ;
ఒకట నొక్కట శతయోజనవ్యాప్తి | బ్రకటించి పొడవుగా బరవంగ నేర్తు.
చనగ నచ్చటినుండి చక్క నేలకును | ఘనత మీఱగ డిగ్గగానేర్తు ; మఱియు
వరుస దూరాపాత వక్రయానములు | పరువడి సంగతి భ్రమణ మాదిగను

1. వర్ణన. 2. కర్మండు. 3. కదలి దా. 4. పులికండ. 5. నెంతే మేలిమైన. 6. ఎఱుంగు + అహింస.
7. బిరుదేయనుచు. (మా)

బెక్కులెఱుంగును; బిరుదైన యంచ | మక్కువ గల్గెనే మఱిగెల్లుదాని. ”
 ననిపల్క నాయంచ యరగవృత్త నవ్వి | ఘనుడు గావున దాని కడిదికి రోసి
 మనికీతపడక క్రమ్యుట దానిజూచి | గొనకొని పలికె : “నీ ట్రోణిలో నీవు
 కరమొప్పగా నూఱుతుల బాతెదవు; | అగుజెంతుగాని నే నారీతు లెఱుంగ; |
 ప్రతి మీఱుగా నెల్ల పక్షులు బాటు | గతుల బాటుదును జక్కగ నిడుపుగను.”
 అని పల్క నదియును సంగీకరించి | చనగ సచ్చటివాయసంబు లీక్షించి
 ‘నూఱు విధంబుల నుతగతి మెఱసి | పాతెకు దీనితో బ్రతియె యాయంచ’
 యని హంసించగ, గాకి హంసయు నెగసి | వినువీధి బోవంగ, వేడ్కతో సంత
 బక్షులలోపల బరగఁ జండాల | పక్షి కాకియెగానఁ బగువు వెట్టుచును
 బాటుచు మీఱుచు బలిమి చూపుచును | దాటుచు ‘నిదియేమి తగిలి రా’ వనుచుఁ
 గొంతదవ్వల్లెగి గుదిగొని కాట్లు | వింతగాఁ దొట్రిలి వెలవెల బాటి
 తలతల తెక్కలు దాటించుకొనుచు | నటు నిటు చూచుచు సంగలార్చుచును
 లకాక మటుగావు మటఁగావు మనుచు | జోకతోఁ గనుదృష్టు సుడివడఁ జెదరి
 తెకతెక తననోరు తెఱచి యుండఁగను | నకనకమని చాలనలఁగి డస్సినను,
 గలహంస క్షిప్రంబుగాఁ బాటుటయును | దలఁపులోఁ గాక మత్తటి వితర్కించె :
 “నేరక తొడఁగి నేదీనితోడ; | భూరుహముల లతల్ పొడ లెవ్విశేపు
 వాఙ్గిలోఁ బావలసె దై నంబ! | వారక కావ నెవ్వరు దిక్కుగలరు?”
 అని యచి దిగుచున్న యవ్వాహసంబుఁ | గనుగొని యప్పు డక్కలహంస యనియె :
 “ఘనమైన నీ వనే గతుల నేర్పు | వెనయ నేగతి యిది? యిట చెప్పు.” మనిన
 నెగదొంది డొక్కలు విటతాటమగుచు | నెగయంగ లేకది యిట్లుని పలికె :
 “కోమటియెంగిల్లు గుడిచి గర్వమున | నీ మహిలో నాకు నెదురులే దనుచుఁ
 దలఁతు; నాకొలఁది యెంతయు నెఱిగితిని. | తలకొన్న కరుణ నార్తశ్రణ్య, ౩నాకు
 గరుణామృతము చల్లు కడకంటిచూపు | పరగించి కృపనేయు ప్రాణదానంబు.”
 అచి నీటమునిగెను నా కాకి జూచి | తఃచరణంబులఁ శిదగ నిఱికించి
 చావు తప్పించి యచ్చటి పక్షులెల్ల | వేవేగ విసుతింప విడిచె భూస్థలిని.
 అటుగానఁ బలుగాకి యాకాకి యంచ | నెటువలె జెనకిన నీడొన చెప్పును?
 మాతసంభవుడవు చూడంగ మొదలఁ; | బాతకి, నీతోడ భాషింపరాదు.

కౌరవపోషణఁ గాయంబు పెంచి | కేరే దంచకును గాకికి నెంతకెంత!
 ఈవెంత పెనగిన నింద్రనూనుచకుఁ | గావరంబుచ నీడుగావు తొలంగు. ”
 మునిన రాధేయుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచుఁ | గనుఁగవఁ గెంపారఁగా శల్యుఁబలికె:
 “ ఇది యేమిగూటగా నీవు పల్కితివి? | పిదప నన్ గాకిగాఁ జేస్సి యగ్నునుని
 హంసగాఁ బోలిచి యూడెద విపుడు ; | హింసనోరెదవు నాకీవు చాలాల్పులు.
 కమలనాభునియేపు గాండీనిబలిమి | క్రమ మొప్పు నేనెఱుంగనె! వాదిఁబట్టి
 సంగరస్థలములోఁ జంపినై చెదను | అంగద; వెడమాట లాడకు నీవు.

తనకుఁ గలిగిచ శాపంబులు కర్ణుడు శల్యున కెఱింగించుట

తలఁచిన మనసు సంతాపంబునేయుఁ | గలిగిన భృగురాము గలువంబు, విప్రు
 శాపంబుఁ గాక యే సరకు నేయుదునె | యేపుమీఱఁగ మఱి యెవ్వరినైన!
 చెప్పెద నుచి బాణశిక్షాస్థనగుచుఁ | దప్పక యామహేంద్రనగంబు గదిసి
 రాముఁ బొడంగని రమణ నేవింప | నామహాత్ముడు కులమడుగంగ నేను
 బాలుపొంద బ్రహ్మాస్త్రమునుకుఁగా బొంకి | యలవడ బ్రాహ్మణుండని వినిపింప
 సంతోషచిత్తుఁడై సకలశస్త్రములు | నెంతయుఁ గృపచేసి యేపుదీపించి
 బ్రాహ్మణుడై యానని భర్గవాస్త్రంబు | బ్రహ్మాస్త్రమును సచ్చి భక్తి రెట్టింప
 ‘ ఒవరంబులోన నాపత్నమయమున | నవిరళంబుగ నేయు’ మని నియోగించె.
 ఒకనాఁడు ప్రీతి నా యూరువువూడఁ | ప్రకటించి నిద్రవోవఁగ నొక్కపురుగు
 తొడక్రింద శీఘ్రతఁ దొలువఁగ నేను | అడరి నిద్రాభంగ మయ్యెడు ననుచుఁ
 గదలకుండితి ధైర్యగరిమ వాటించి. | తదనంతరంబ యత్తపసి మేల్కొంచి
 నెత్తురు పొడగని నెనగు దట్టించి | చిత్తంబునందు వీక్షించి ‘ నీవెవరు?
 భరణి దేవున కింత ధైర్యంబు గలదె! | పరికింప నాకుఁ దప్పక చెప్ప.’ మనిన
 భయపడి ‘ సూతసాధవుడ నే’ ననుచు | రయమునఁ జెప్పిన, రాముండు నలిగి:
 “ యరయంగ విప్రుండని కపటమునఁ | బరఁగ బ్రహ్మాస్త్రంబు పడసితి గాన
 వలనొప్పగా నీకు వలయుకాలమున | నొలయకయుండు ; మృత్యువు చేరువైన
 నలవడఁదోఁచుఁ బొ.” మృని శపియించె. | వెలయ బ్రాహ్మణశాపవిధమును వినుము.
 శ్రవమునకై యేను సరవి నొక్కడను | వివిధాంబకమ్ములు వెననేయుచోట

నొక్క బ్రాహ్మణుడు వత్స మొగి నేగుడెంచి । తక్కక నయ్యంప తాళున గూతె.
 కూనిన ద్విపుండు కోపించి చూచి । “ఈలాగు వత్సంబు నెట్లు బాణమునఁ
 జరిగితి ²వాలాగు నగురంబులోనఁ । బెంపేది చావుచు ; పృథివి నీరథము
 కడనంబులోఁ గ్రుంగఁగలదు నిక్కువము. । అదియునుగాక యాయననిలోపలను
 గోరి యెవ్వరు మార్కొని గెల్వఁదలచి । సారెకు నీరీతి శ్రవము చేసెదపు
 తనర నప్పిరుచేతనె చత్తుగాక.” । యనుటయు భీతిచే నతనికి క్రొవ్వి,
 ‘కదినేలు గోవుల భద్రేభతతుల । విదితంబుగాఁగ వేవేలురత్నముల
 నిచ్చెదఁ కేసొని యావేళ నన్ను । మచ్చిక రక్షింపుచూ.’ యని పలుకఁ
 ‘బాలుపొంద నాపల్కు బొంకొట గలదె । యెలను దీపింపంగ నీకిగ్నిపంబు
 పరలోకమున నిన్ను బాధింపకుండ । సరయఁ బ్రాయశ్చిత్తముయ్యె బా.’ మృనిన
 పచ్చితి నదిగాన వారిశాపముల । కచ్చుగా వెఱతు సత్యంబు నల్లితిని.
 తుదిని బ్రహ్మాస్త్రంబు తోచుచున్నదియు ; । వదలక గెలిచెద వాసపునైన ;
 అరడంబు వోసిమ్ము ; హరిహర తనయు । దురములోపల గడుద్రుంతు నిక్కువము
 శరతరంగంబుల శత్రుల ముంచు । హరిపుత్ర జలధికి నట వేల నగుదు ;
 మృత్యు రిక్కుల సూక్తులఁ బొదవు । నర్జునాదిత్యున కభ్రంబ నగుదు ;
 ఘోర బాణశిఖ నరిగిణమేర్చు విజయ । వనధనంజయునకు వర్షంబు నగుదు ;
 బంధుర విమళులఁ బగఁ గూల్చు పార్థ । గంధనాహమునకు గ్రావంబ నగుదు.”
 అని పొరుసుములాడ నమ్మద్రవిభండు । విని మొగంబునఁ జాల వేడుక పొంది
 మహి జామదగ్న్య బ్రాహ్మణుల శాపంబు । బహువిధంబులఁ జెప్పె బార్థివుల్ వినఁగ
 సాగఁ గౌంతేయగ్రజునకు నాయుచ్చు । వరము ఫలించె బాపనవృత్తి ననుచు
 మనమున హర్షించి మఱియు నిట్లనియె : । “విను కర్ణ, కిర్ణలు వేపురియ్యునను
 గృతమతి నర్జును గెలువఁ జాలుదురె ! । క్షీతిలోన.” ననుటయుఁ జెలగి కిర్ణండు
 అతఁడ గనుంగొని యగ్ని నిట్లనియె : । “ధృతరాష్ట్ర నన్నిధి ద్విజుల నద్దోషి
 సరయంగ సకల దేశాచార వినుడు । ధరణిదేవుడు చెప్పఁ దద్దయు వింటి
 ధీమతై బాహ్నిఁ దేశంబు వార । లాహుధి గోమాంసమది నంజ కొనుచుఁ
 రిశిమత్తులై కడగి వర్తింతు । రలవడ ననిచెప్పె నట్టి బాహ్నికుల
 దీపింప । నోలి నెంతయు వార లొనరించు నట్టి

పాపపుణ్యముల లోపలను వడ్డాగ | మోషికమై జెందు నొగి నిన్ను నిజము.
 ఇదిగాక మఱయు బాష్ట్రాకులకంటె | దుది మద్రదేశజాతులు పాపకగ్గు
 లని చెప్పుదురు పెద్దలవి యేమిచెప్ప ! | ఎనయంగ నివియెల్ల నెఱిగి కోపంబు
 మానియుండుదు.” నన మద్రేశ్వరుడును | మానక నవ్వుచు మరల నిట్లనియె :
 “పాలుపొంద విడుతు రావుల బంధువరుల | దొలగంగ వెలకమ్మునురు తమ సతులః
 దెగడంగ నయ్యంగదేశ సంజసితు | లగువారి విభుడ వీటువలె గాదె!
 పరదోషములు చెప్పె బరువు వెట్టుదురు ; | తొరగిన యాత్మీయ దోషంబుమదిని
 బరికింప రథములు స్రజ్జ చూపుదురు. | సరవిమై సకల దేశంబుల యందు
 సన్మార్గవర్తులు జడులును గలరు. | సన్నతి వారులు సలిపెడు విధము
 దైవమెఱుంగును; దగ నెవ్వరికిని | భావించి యెఱుంగఁ జొప్పడదు సిక్కువము.”
 అని వివదించంగ నా కురురాజు | విని వచ్చి యిద్దఱు వేగ వారిచె.
 అంత రథముఁ దోలుమనిన శల్యుండు | నెంతయు నవ్వుచు నిట్లని పలికె:

అప్పుడు తోచిన యుత్పాతములను శల్యుండు కర్ణునకుఁ జూపి చెప్పుట

“కృష్ణసారిధియైన కృష్ణసతీ¹డ | నుష్టించి పెనంగం నోపితివేని
 నీవు మాకెల్లను నృపుడవు నిజము ; | ఆవల దుర్నిమిత్తము లవి చూడు.
 గ్రద్దలు పైనాడె గాకులు కూసె ; | గద్దరియై సుడిగాలి యేతెంచె ;
 కొలదిగాక వఱుళ్లు కూయంగఁ దొడఁగె ; | దలకొని ఘోరయుద్ధంబు గాఁగలదు.
 అల్లదె చూచితే యిట్లువడగ ! | కల్లగా దెంతయుఁ గాన నయ్యెడిని.
 దురము త్రిగర్తులతో² జేసి వారి | శరములఁ దూలించె జక్కఁగాఁజూడు.”
 అనినఁ గర్ణుండిట్లునియె నాతనికి : | “ఘనమైన సంశయక బలంబు చేతఁ
 బరంగంగఁ బొదువంగఁ బడిన ఫల్గునుఁడు | గరిమ బలాహకాక్రాంత మైనట్టి
 వనజాత్మ కైవడి వాడిమి³ తేక | శనరంగ నున్నాడు తప్పక చూడు.”
 అనుటయు శల్యుఁ డిట్లనియె వెండియును : | “విను మెంత చెప్పిన పినసేపివు ;
 నెలకొని పరుణుండు నీళ్లచే జెడునె ! | జ్వలనుఁ డింధనముల నైఖరి జెడునె !
 దేవతలకునైన నేవేద్రసుతుని | వావిరి గెలువంగ వశమె చర్చింప ?
 యమనూతి కడిమియు ననిలజుపేర్చి | సరవిమై విజయానుజన్ముల సొంపు

సురవడి బ్రాహ్మణుల భుజాబలము । కనుగొన వార లఖండవిక్రములు ;
చనవొప్ప ధర్మ మెచ్చట నందె నచట । జయమాట తప్పదు సంగియమేల ?
రయమొప్ప. ” ననిన రారాజు తాననియె : । “ పాండునూనుల బట్టి బవరంబులోన
ఖండింప రాజ్యభోగంబులు గలవు ; । నలనొప్ప నదిగాక వారలచేత
బాలిన నాకంబు పొగడొందఁ గలదు. ” ।

అని వల్క విని వారందఱు నుట్టి । పనివడి శౌర్యప్రభాస్ఫూర్తి మెఱయఁ
దలకొని సింహనాదములు నేరుగను । జెలఁగి యశ్వత్థామ చేరియిట్లనియె :
“ ఆయుధరహితుని నతుల పుణ్యాత్ము । సాయకాచాన్యుని జంపిన నుష్ణ
జీవి ధృష్టద్యుమ్నుఁ జెండాడి కాని । మేలిమి గలుగు నా మొముదు పూడ్వ.
వాయునంభవుఁడు కన్గడియును నతనిఁ । బాయక కావంగఁ బనిపూనిరేని
బాణాగ్ని శిఖలచే భస్మీకరింతుఁ । ద్రాణమై నిలువంగఁ దరమె వారలకు ! ”
అనవిని సంతోషమంది నీ బలము । ఘనముగా మార్కొన్నఁ గదనంబు చెల్లె.
జన సంక్షయముపెల్లు చచ్చింప నరుదు । అనిమిషులకునైన నక్కదనమున.
వలనొప్ప వీరుల వివరించుటకును । అలవడఁ జనుదెంచు నప్పరోగణము
గంధపుష్పాదుల ఘన సౌరభంబు । బంధురంబుగఁ జేసెఁ బహుడెల్లెడల.
అనమయంబున నెనిలజుతోడఁ । జేసె యుద్ధము కురుక్షితివతి కడఁగి.
రాధాతనూజుతో రమణ ధర్మజుఁడు । యోధులు మెచ్చగఁ యుద్ధంబు చేసె.
మన సైనికులు చూచి “ మఱి ధర్మజునకు । ననికి నహాయుడై యగుదెంచుఁ గ్రీడి ;
యరుగుదెంచినఁ గర్ణు డవల్లెఁ ద్రుంచు ; । కురురాజు వేడ్కతో ట్రోడి సాలించు ;
ఈతటి మనమెల్ల నీయస్త్రమహిను । చూత మేర్పడ. ” నని చూడంగ నంత
రవిజండు పాండవాగ్రజ భుజాబలము । తొనకి భంజింపఁగ దూలదోఁ బలికి
యాతని కడ్డమై యరుదెంచు భటులఁ । జేతుల తీటువోఁ జెండాడెనెచె. ”
ననవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డా నూతపుత్రుఁ । గనుగొని పలికె నుత్సంఠ దీపింప :
“ కడఁకతోఁ గర్ణుడేగతి మొననిలిపె ? । పుడమిపైఁ గాంతేయపుత్రు లేకీతి
నిలిచిరి నన్నాహ నికరంబుతోడ ? । బలభేది సూనుఁ డెప్పట వర్తించె ?
తలకొని యాతఁడు తమ యన్నకడనె । నిలిచినఁ గర్ణుండు నజ్జిఁ తేరగలఁడె ?
అమరాధిపతియగు నంతటివాఁడు । అమరులు గొలువంగ నటఁ బన్నినచ్చి

ఖాండవోద్ధ్వసంబు గాల్చుటండంగఁ | జె.డాడఁ గలిగెనే శ్రేతవాహనుని !
 బ్రతుకునకై చూపవడెడు వారలకు | శతని మాంకొని పోర నలనియే ! ఘనుడు
 కర్ణంకుగాక దక్కఁ జేరీక్షించి | నర్మితునిని భూవరున కీర్తునియె :
 “శృపుడు మాధుడును గృత ర్జునాత్మయు | విపులమై పలులల వెన మీఱియుండ,
 శతని యలూకుడు సంశప్తగణముఁ | బ్రకటించి యంత గావలుఁ గనిపింప,
 నరయ నీకొడుగులగులముఁ గొందఱును | పరమైఁ గాభోజ శక యవనులును
 భండనరాసుఁడై పరగ దుశ్మాను | నుడును వెనుకగా, నూల్కొని పిఱుందఁ
 గురువల్లభుడును, గొనకొని ద్రాచి | పరగ నాశజ్ఞు బగగొని నడవ,
 సేనామి ఖనునకుఁ జెలువైన తిలక | మై నవ్వనిన్నూర్చి నబ్బా పునుతుడు
 మోహరించినఁ గని ముగి ధర్మసూతి | యూహాపుత్రుఁ కర్ణి నిట్లనియె :
 “సూతజ మొనభంగి చూచితే జను ! | యీతటి చేరితి నెదిరింపవలయు !
 నాకుఁ దోచినజాడ నయము దీపించి | నీకుఁ జెప్పెద విను నిక్కంబుగాఁగ.
 నీవు రాధేయని నెఱిఁ గూల్చుజాలు ; | దావల రా రాజు ననిలజుఁ జోర్పు ;
 సకులుండు వృష సేను సఱకంగఁగలఁడు ; | శతని యలూకుల సహజేవుఁ డణఁచు ;
 రీతిగా నాస్త్రికి శృతచర్మఁ దొడరు ; | నాతఁడే మనుల నగ్నికుండజుడు,
 నొనరంగ ద్రావణ్యము లిఖింఁడయును | దనరంగఁ దక్కుటి ధార్తరాష్ట్రులను
 దలపడువా ; లేను దఱిమెదఁ గృపునిఁ ; | గలహరంగఁబిల్లు కడులెన్ను.” యనిన
 సమరేంద్రసూనుండు నట్లకాననుఁడు | దమితోడఁ జెలఁగి యుద్ధము సేయఁదొడఁగె.”
 అని యిట్లు చెప్పంగ గాంచికేయుండు : | “వినుము సంజయ, క్రీడి పని వచ్చె నంటి
 పరగ సంశప్తకబలముపై సతిఁడు | దురమొనఁపుట తొల్ల చెప్పితిని.
 శిలగొని ధర్మజుఁ గర్ణుడు దాడి | గెలిచెనంటిని శూక్రిను యేర్పరింపు.”
 అనవుడు సంజయుఁ డాపగేయునకు | వినుమని చెప్పి నా నృత్తాంశమెల్ల :
 “చేరి ధర్మజుఁ డట్లు చెప్పలేగాని | వారక యా యువాకును గదిపి
 నవ్వకు నియమంబు లిటఁ చెప్పి దుగఁచు | చెప్పఁ జిత్రంబయ్యె క్షీతివాళ, వినుము.
 మొన లిద్విధంబున మోహరింపంగఁ | గనుగొని క్రీడి యాకర్ష 4చక్కటికిఁ
 బోవ సంశప్తకములు లడ్డఁగించి | యూహాసహజు నదరంటఁ దాడి
 పోరుచునుండ నప్పుడు గాంచి శల్యుఁ | డారఁచు ‘వాడుగో యగ్నునం’ డనియె.”

అనిచెప్పి చూపి సాయక యుద్ధవిధము । వినుమని యెంతయు వివరింపఁ దొడఁగె.
భానునందనుఁ డట్లు పౌరుషస్ఫూర్తి । పూని యుద్ధంబునఁ బుడమిఁ బెక్కండ్రఁ
జంపి ధర్మతనూజుఁ జక్కఁగాఁ జూచి । సొంపార నడచిన, సొరిది శ్వేతుంబు
అడ్డపడంగఁ, బాయక ప్రభద్రకులు । దొడ్డనారాచముల్ దొడిగియేసినను
అవియెల్ల ఖండించి యర్కనందనుఁడు । తివిరి ¹యందఱఁగూల్చె దివిజులు పొగడ.

కర్ణుడు పాంచాలకుమారులఁ జంపుట

అదిగని పాంచాలు రధికరోషమున । మదమెత్తి యేతేర మఱియును గర్ణు
డెసయ నయ్యురువదియేడుగరఁ బట్టి । దునిమెఁ గ్రోధంబునఁ దూపులఁ బెలుచఁ.
బాఱక వెండియు భానుదేవుండు । జేరి నేనాబిందు చిత్రసేనులును
నుతగతి శూరసేనుఁడు తపనుండు । ప్రతిగాఁగ నేసినఁ బట్టి వేచంపె.
అంతఁ గర్ణుని సుతుఁడగు వృషసేనుఁ । డెంతయు సాత్యకి నెదిరినఁ జూచి
వాఁడిమార్గణములు వడినేయుటయును । బోఁడిమి నవియెల్ల ²బోరనఁ దునిమి
సారథిమూఁట నశ్వంబుల రెంటు । వారక ధనువును వరుసమై నొకట
వక్షంబు మూఁటను ధ్వజము నాల్గింట । నాక్షణంబుననేయ, నటవ్రాలి, తెలిసి
పలకయుఁ గరచాలుఁ బట్టి యేతేర । నలవడ సాత్యకి యనియు ఖండింపఁ,
దొలఁగక కనుఁగొని దుశ్శాసనుండు । మెలుపుమై దనతేరిమీఁదికి నతనిఁ
కిదివిది తొలంగిన ధీరుఁడై వాఁడు । ³నవియక వేఱొక్క యరదంబునెక్కి
తమతండ్రి వెనుక నెంతయును వర్తింపఁ, । గమలమిత్రజుఁడును గడగి వై నేయు
సూతాశ్వచాపముల్ చూర్ణంబుచేసి । సూతని నుదురొక్క యమ్ము నాటింప
సత్యకుసుతుఁ డొక్క న్యందనంబెక్కి । యశ్యంశగతి వచ్చె నాలంబునేయ.
అంత రాధేయుండు యమసూతిమీఁద । నెంతయుఁ బోవంగ, నెడసూచ్చి ⁴చేది
బలములు పోరాడ, భానునందనుఁడు । కలఁగక మున్నూలు ఘనయోధవరులఁ
దనచేతితీటబో ధరణిపైఁ గూల్చి, । యనిలవేగంబున వరుదేరఁ జూచి
యొనరంగ సాత్యకియును శిఖండియును । గొనకొని యేతేరఁ, గురురాజుబలము
పోనక యడ్డమై భూరిబాణముల । వాన ముంచినఁ బోరు వడి ఘోరమయ్యె.

కర్ణుడు ధర్మజుతోఁ బోరి నొవ్వజేయుట

అవును ధర్మజుమీఁద నెక్కనందనుఁడు | పేవులాస్త్రుతతులేయ, వేగ ఖండింప,
 1 నవ్వుచు విల్లును నడిమికిఁ ద్రుంచి | యవ్విధి మైమరువట్లు చేదింప,
 2 భవ్యమై రత్న ప్రభా వీ న్నచుగుచు | నవ్యమై మిగుల నున్న తమైన జోడు
 సౌదామినిచారు జలదంబు నూర్చు | కాదట నడ్డమై యనిలాహతమునఁ
 బాయునట్టుల పోలెఁ బడుటయు, మణిను | యాయతాభరణ మోహనమైన యతని
 తనునప్పు డానూతతనయునిచేత | ఘనశిక్తమయమునై గాన్పింప నంత,
 రాఁధర్మ బూని రమణమై ధర్మ | రాజు చలంపఁగ ప్రాధవస్ఫూర్తి
 నొక శక్తి వైచిన, నురక కర్ణుడు | ప్రకటించి సప్తశరంబులఁ దునిమె.
 అంతటఁ బోవక యమతేనూధవుఁడు | పంతంబుతోఁ గర్ణ ఫాలభాగంబు
 మొగి నాల్గుతోమరంబుల నెత్తురురలఁ | దగనేసి యార్చినఁ, దరణిసూనుండు
 సూతునిఁ గేతువుఁ జూర్ణంబుచేసి | శాతసాయకములఁ జిలియింప నేయ
 నెడసాచ్చి సాత్యకి యట శిఖండియును (1) | గడు వాడి బాణముల్ గాడ నేసినను,
 వెఱవక వారల విరధులఁ జేసి | పఱియలుగా విండ్లు భగ్నముల్ చేసి
 వెగడు పుట్టింది యావృధినిశు మేన | నగి యొక్కపెట్టు బాణంబు లేసినను,
 నిలువంగ లేక యానృపచక్రవర్తి | తలకొని తనతేరు తాఁ దోలుకొనుచుఁ
 బాఱినఁ, బోనీక భానునందనుడు | ఆరయ నిలునిలు మనుచు నిట్లనియె :
 “ శ్రుత్రియకులమున జనియించి నీవు | ధాత్రిలోపలఁ బెద్ద ధర్మంబు నెఱిగి;
 తట్టి నీకిట్టి మహాహవంబునను | దట్టింది ప్రాణముల్ దాఁచుకోఁ దగునె!
 నీకేటి శౌర్యంబు! నీకేటి బ్రతుకు! | నీకేటి రాజ్యంబు! నీకేటి కీర్తి!
 విను బ్రాహ్మణాచార వేదివి నీవు | ననిచి యోగాధ్యయనముల వర్తింపు;
 వలనొప్పుఁ గయ్యంబు వలవదు మాను; | లోలఁగక ననుబోటిఁ దొడఁగినఁ బాలు
 నెడను వాటిల్లుఁ బొమ్మంటికి వేగ; | కడఁగమై బీభత్సు కడకైనఁ బొమ్ము;
 వెఱవకు వెఱవకు వెఱపేల నీకు! | పఱియలై యని కోడిపాఱినవారిఁ
 గర్జుండు చంపునే! కారుణ్యజలధి | స్వర్ణ దాన వినోది సత్యసంధుండు. ”
 అనిపల్కి జనని వాక్యంబులు దలఁచి | జననాథ, ధర్మజుఁ జంపక విడిచె,

అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । సని ముని జనుమేజయు క్షిప్రహరిణి
 జెప్పినగతి జెప్పె, జొంగి యామిఁద । నెచ్చటఁ గథకల్ప నైశిరింపు మునిసం
 బంకిజాక్ష, రిమేశ, బ్రహ్మణ్య, దేవ, । శతకరాది సురేంద్ర స స్తూ మునిసం,
 మానితఘనహం, మ బాటోప, । సూరగాయక, సోమార్క, సేత్ర,
 ఘనమాని హృద్దేహ కలితి సందోహ । నిత్యవ్రతాశ, శ్రీ శంకటాధి,
 భక్తవత్సల, జగత్పానమూర్తి, । ముక్తిదాయక, దేవ ! కైమకైమ నిహి.
 ఇది వేంకిటాచాలాధీశ్వర దివ్య । పరపద్మ మకరంద పానగ్నిదేవ
 మగు నాతుమారి తిమ్మార్కతేనూజ । సుకృతాభ్య సోమన సుకీర్తన వర్ణ
 రచితమై కర్ణచక్రమున నాశ్వాస । పంచతార్థ యతముగా నొప్పె మూలపదవి.

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీకరుణాసాంగ, శ్రీతథక్తసంగ, | నాకేశ నన్నత, నారాయణాఖ్య,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు | ఘోతతో భారతకథ చెప్పదొడగె :
ఆరీతి ధగ్గజుఁ డాలంబులోన | ధారుణి సూతనందనునకు నోడి
మొగము వెల్పెలఁబాటి మోహరించుటకుఁ | దగవొప్పఁ దమయోధతతి నియమింప
వారు భీమునిఁగూడి వరభుజాబలము | తో రణ మొనరింపఁ దొడగ, కర్ణుండు
సింహనాదముచేసి చెలఁగి యా వీర | సింహునిఁ దఱిమినఁ, జెలఁగి వాయుజుఁడు
సారిది సంతకు మున్నె శ్రుతకీర్తి రథము | పరఁగ నెక్కినయట్టి పాండవాగ్రజుని
సరవి ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకులకును | అరుదారఁగాఁ జూపి యప్పుడిట్లనియె :
“కర్ణుండు చెలరేగి కారవేశ్వరుఁడు | వర్ణింపవలెనని ననుభేషునొంచె.
ఈతని దుర్దశ యేఁ గనుఁగొంటి | నీతఱి మీకు నేనేమి చెప్పుదును ?
ఏనొండె నతఁడొండె నిమిమిఁద నొకఁడు | పూని పోయినఁ గాక పోదునెంజలియు.
అదిగానఁ బోరెద నర్కజుతోడఁ | గదనంబులో రాజుఁ గావుఁడి మీర.”
లనిపల్కి తనరథంబతనిపైఁ ద్రోలఁ | గనుఁగొని శల్యుండు కర్ణుతో ననియె :
“మనమిఁద వచ్చెడి మారుతాత్మజునిఁ | గనుఁగొంటివే! వీఁ డఖండవిక్రముఁడు.
వడిఁ గోపమెనఁగంగ వచ్చుభావంబు | తొడిఁబడ నాకును దోచుచున్నదియు.
కనలిన మూఁడు లోకంబులనైనఁ | గొనఁడు చీరికిఁ, గ్రీడికొడుకును దనదు
తనయుఁ డయ్యిన ఘటోత్కఁచుఁడుఁజచ్చుటయు | మనమున జాజ్వల్య¹మానుండు నగుచు
నెంతకోపించెనో! యీతని చేత | నెంత కానున్నదో! యీకురుబలము.
నీభుజాసారంబు నేఁడు చూచెదను | ఏభంగిఁ బోరెదో యెఱుఁగము నిన్ను.”
అనిన సూతతనూజుఁ డమ్మద్రవిభుని | కనియె : “నీచెప్పినయట్లులు నిజము ;
అనిలజుఁ డల్పుడే! యైవఁ గానిమ్ము ; | పొనరఁ గీచకశతగబును వధియించె
ననికదా తలఁకెన ; వందుకేసూయె? | పనివడి మద్భుజాబలమునఁ జూడు.”
మనుచు వాయుజుమిఁద నమ్ములవాన | ఘనముగాఁ గురిసి వెక్కనపునారనము

1. మానాంగుడగుచు. (మా)

సురముఁ జొప్పించిన, నుగ్రుండై యతఁడు । తరణిపుత్రునిమీఁద దశసాయకములు
 ఐరఁగింప, సంతలోపల నవి దునిమి । కరువలిపట్టి విల్ ఖండించి యార్చి
 నలి నిరువదియైదు నారాచములను । దొలఁగి కత్తశమును దూఱంగ నేసె.
 ఏసిన భీముఁ డయ్యనజునిమీఁద । నా శతకోటియోయన భల్ల మొకటి
 యుదరక యేసిన, నది తొమ్ముగాడఁ । బడఁ దేరిమీఁద న పృథ్వాస్తనుతుఁడు.

భీముఁడు కర్ణుని మూర్ఛితుఁడేసి నాలుక గోయఁబూనుట

పడి మూర్ఛవోయినఁ బావని చేరి । ‘యెడపక నేగంబ యీనీచుఁబట్టి
 నాలుక గోసెద నయవృత్తి’ ననుచు । నాలోన రథముపై కగుగ నుంకింప,
 నారించి య మృద్రనసుధిశుఁ డనియె : । “మారుతి, విననయ్య మరణంబు గాదు ;
 ఒనరిన మూర్ఛచే నున్నాఁడితండు. । గొనఁగొని నాలుక గోసితివేని
 చచ్చునిక్కము ; వీనిఁ జంపెద ననుచు । ¹గ్రచ్చుఁట బార్థుండు ప్రతి న తాఁ జేసె.
 నీవుచంపినఁ గ్రీడి నెవ్వఁగఁబొందుఁ । గావున మానుము శారుణ్యమూర్తి !”
 అనుడుఁ బావనియు : “న య్యర్థునుఁప్రతి న । యెనయంగ నెంతయు నెఱుఁగుదు నేను.
 పెనుకొని ధర్మజు వీడు గారింపఁ । గనుఁగొని కోపంబుకతన నేమటచి
 తనరంగ వచ్చితిఁ దలపించి తీవు. । మనసు సంతనమయ్యె మామరో !” యనిన
 వెలయంగ శల్యుండు వేగంబై తేరు । తొలఁగించె ననుటయు దుఃఖంబు నొంది
 సంజయు కిట్లను జనపాలవరుఁడు : । “అంజక యాజిలో నర్కనందనుఁడు
 పాండుసూనులఁ జంపుఁ బ్రభవోర్ని ననుచు । నుండితి ; మక్కటా ! యుదుటెల్ల నణఁగె.
 భీమునిచే నిట్లు బీరంబు వోయి । యేమయ్యె గర్హండు ? ఎఱిగింపు. ” మనిన
 నాంబికేయునకు నిట్లనియె సంజయుఁడు : । “పంబి భీమునిచేత బాధితుడై న

భీముఁడు శ్రుతవర్షాది కుమారులఁ జంపుట

రాధేయుఁ గనుఁగొని రారాజు నిఖల । యోధులఁ దమ్ముల నొప్పుగాఁ బలికె :
 “అదె వాయుపుత్రుచే నబ్జాస్తనుతుఁడు । వదలక కడునొచ్చె ; పన్నె గా మీరు
 గవియుఁ డాతని. ” నని కడఁకళో ననువఁ । దివిరి నారును మదోద్రేకంబు మీఱఁ

జటులత సాయకాసారంబు గురియఁ | దటుకునఁ గోపించి దర్పంబు మించి
 పరఁగ నేనూటయేబది రథికులను | ధరణిపైఁ గూల్చి యంతట వాయుసుతుఁడు
 విను శ్రుతవర్షను వికలుని నచుని | నొనరంగఁ గ్రాధు నందోచనందులను
 బెక్కమ్ములను నొక్కపెట్టున నణఁచి | తక్కిన వారల తలలు ఖండించె.
 అంతలోఁ దెప్పిటి యర్కనందనుడు | పంతంబుతోడుతఁ బావనిఁ దాణి
 యేడు నారసముల సేసి నతఁడు | పోడిమిఁ బదిబాణములు నిగుడించె.
 నిగుడించుటయుఁ దూలి నెఱి విల్లుచునిమి | పగగొని గదవైవ, భంజించి నిలువ
 వేగంబె వేటొక్క విల్లు సంధించి | బాగాప్పనేసె నా భానునందనుని.
 ఆవిల్లు నునుమాడి యనిలజుమీఁద | వేవిధంబుల శరవృష్టి నించుటయు,
 గద చేతఁబూని చక్కఁగఁ జేరుడిగ్గి | వదలక యేతేర వడి నుయోధనుఁడు
 పదియేడు గజములఁ బరఁగ డీశోలువ | నదనున రవి గప్పు నభ్రంబులనఁగఁ
 గప్పిన, వానిని ఖండించుటయును, | తప్పక గుఱ్ఱముల్ తగ మూఁడువేలు
 వరుసతో నెదిరింప, వానిప్రాపునను | అరదముల్ కాల్చుంటు లధికులై యెక్కి
 శరవృష్టి కురిసిన జలియింపకతఁడు | (కరభాసితోదగ్ర గద నుగ్రుండగుచుఁ)
 బూని యొక్క సైన్యఁ బోరిలో బ్రదికి | పోనీక నిశ్చేషముగఁ జంపివైచె.
 నమధికంబుగ సంత శకునిబలంబు | రమణితో నేనూట రథములవారు
 తాఁగిన, జెల రేఁగి దర్పంబు పేర్చి | గైకొని యందఱి ఖండించి వైచె.
 అంత నా వృత్తాంత మంతయు నెఱిఁగి | వింతగా గాంధారపిఠుఁడు దాననుప
 యవన దేశీయులు నాశ్శికుల్ గడఁగి | వివిధరీతుల మూఁడువేలు పోరాడ,
 వేణు కాంతారంబు వెనఁ బేర్చి పేర్చి | త్రాణితోఁ గాల్చిన దావాగ్ని పగిది
 బట పట ధ్వని దిశాపటలంబు నిండఁ | బటుతర గదకును బండుపు చేసె.
 అంతట ధర్మజుఁ డట నొక్కరథము | పంతంబుతో నెక్కి భండనభూమి
 కరుదేరఁగాఁ జూచి యర్కనందనుడు |
 నల్పి¹రేఁగి తీవ్రబాణంబులఁ గప్పి | తలకొని సారథితల²ద్రెవ్వనేయఁ
 దనరంగ హయములు తలఁగంగ నీడ్చు | కొని పాఱఁగా వెనుకొను కర్ణుఁ జూచి
 భీముడదల్చుచుఁ బేర్చి కాలాంత | భీముడై యేసెను భీషణాస్త్రముల.

ఆతని గడచి సాత్యకి వానిదాకి । శాతసాయకములఁ జతురత నేసె.
 అప్పుడు కృతవర్మ యా సౌబలుండు । దప్పక కృపుఁడును ద్రాణియుఁ జెలగి
 బవరంబు నేయంగఁ బొండవబలము । తివిరి పోరాడె నోధృతరాష్ట్ర వినుము.
 ఏమిచెప్పగవచ్చు నిలయెల్లఁ జూడ । నామెయి రక్తమై యఖింబు నిండె;
 అట్టలాక నమాన నాడంగఁ దొడఁగె; । తెట్టలై పీనుఁగుల్ తేలాడఁ దొడఁగె;
 తతభంగి భూతభేతాళ పితాచ । తతులు మదించి నృత్యము నేయఁజొచ్చె.

సంశక్తకు లొక్క-మొగి నర్జునురథము నాఁగుట

అపుడు సంశక్తకు లాక్రీడి దాకి । విపరీతగతి సంపవెల్లి ముంచుటయుఁ
 బన్నగాస్త్రంబున బంధించె వారి. । నెన్నఁగ నివ్వధంబెఱిగి నుశర్మ
 గారుడాస్త్రం బేయఁగా బంధనములు । దూరమై పోయినఁ, దొడరి యర్జునుఁడు
 వెనఁ ద్రిగర్తాధీశు వివిధబాణముల । పనఁజూపఁ, గోపించి భవ్యాస్త్ర మొకటి
 యురమునాటఁగ నేయ, నుబ్బెల్లనణిగి । సరసరఁ దేరిపైఁ జదికిలఁబడిన
 'నదెచచ్చె నదెచచ్చె నర్జునుం' డనుచు । మదవృత్తి ¹మనసేన మనలక యార్చె.
 అంతఁ దెప్పిఱి విలయాంతకుపగిది । నెంతయుఁ గోపించి యింద్రనందనుఁడు
 శిరవృష్టిచేత నుశర్మ గప్పుటయు, । సరయ నర్జునుమీఁద నతఁ డస్త్రమేసె.
 ఏసి నవ్వుచు నింద్రాస్త్రమతఁడు । భాసురంబుగ నేయ బాణాగ్ని ²నపుడు
 పదివేపు దుద్దండబలు లోలఁదెగిరి । కదలక సంశక్తగణములు భూప.
 హతశేష సంశక్త కాసికవరులు । తతశౌర్యమునఁ జతుర్దశనహాసములు
 విజయునిఁ బొదివిన, విజయనామంబు । నిజముగాఁ జేసి యన్నీచుల గెలిచె.
 యమసూతి ద్రాణితో నసి నేయచుండఁ । బ్రమదంబు దీసింప బొనటగాఁగ
 సాత్యకి యేతెంచి చండకాండంబు । అత్యంతగతి నేసె నా ద్రాణిమీఁద.
 ఏసి యంతటఁ బోక యెనగి తద్దనువు । వాసిగా ఖండింప, వాఁ డోర్వలేక
 వెలయంగ శక్తిచే విలు దునుమాడి । కలితాస్త్రశిఖలచే గప్పిన, నతఁడు
 సారథి దెగుటయు నమరంబుమాని । తేరీడ్చుకొనిపాతెఁ దీవ్రంబుగాఁగ.
 ఈరితి సాత్యకి యేపెల్ల విడిచి । పాఱంగఁ గనుఁగొని పాండవాగ్రజుడు
 ద్రాణిని శరములఁ దఱిమి నొప్పించి । త్రాణితో మఱియు నాతనిజూచి యనియె :

1. గునిసిన. 2. నతఁడు. (మా).

“తపమును జపము నధ్యయనంబుగాక । విపులయుద్ధంబేల విప్రవర్త్యులకు ?
 ఎడపనికడఁకతో నీవెంత యడిచి । పడినం బశితిగాని పౌరుషన్పుర్తి
 నడ్డపడంగలే రఖిల కౌరవులు ; । దొడ్డనారసములఁ ద్రుంతుము మేము
 నునిశితగతి నీవు చూచుచునుండ.” । ననుటయు నేమియు ననక యాద్రాణి
 నగుచు నమ్మువాన సరనాథుమీఁద । బెడొడఁ గురిసిన బేర్నివో విడిచి
 తొలఁగె ; దొలంగిన ద్రోణాశ్శృజండు । నలనడఁ గూరవిహారుడై పరఁగె.
 కవలతోఁ బెనఁగుచుఁ గౌరవేశ్వరుఁడు । నవవిశిఖంబుల నకులునోనేసి
 సహదేవు సిడ ముక్కశరమున నొంప । మిహిరప్రతాపులై మెఱసి యాకవలు
 పదితూవులను నొంపఁ బడి ను మోధుఁడు । నదల కెంతేయి వారిచాపములు
 ఖండించుటయు, నస్యకలితచాపములు । మెండు చూపలఁ గనలి మేదినిశ్వరుఁడు
 ఇరువదేను శరంబు లేసి నొప్పించి । పరువడిఁ జాపములే భగ్నంబునేయ,
 బలువిల్లు మోపెట్టి పాంచాలనుతుఁడు । వెలయంగ నానాస్త్రివితతు లేసినను,
 గలయఁ బూచిన కిశుకములచందమున । నెలకొన్న తనువున నెత్తురుగాఱ
 కోపించి కరురాజు క్రూరాస్త్రిములను । దీపించి యేసినఁ, దెమలక యతఁడు
 సారథి హయములఁ జాపంబు గొడుగుఁ । దేరును దునుమాడఁ, దివిగి రారాజు
 కుండక శక్తి నిగుడ్పించఁ గ్రుంచె ; । నందంద గదయెత్త నదియును ద్రుంచె ;
 వెనఁ గృపాణముగొనఁ పిఱుంగనేసి । యనదృశఫణికితఁ వది నుగ్గుచేసె.
 ఇమ్మెయి పిరిభుండయ్యులఁ జూచి యతని । తమ్ముడై పరఁగిన దండధారుండు
 తనఁజేరిమీఁద నాతనిఁ దెచ్చిపెట్టి । కొని పోయె వేగంబ ఘోరాజి వెడల.
 అదిచూచి రాధేయుఁ డాహవాజేయుఁ । డుదగి సాశ్వతికోడి యుద్ధంబు విడిచి
 ద్రుంపదాశ్శృజనిమీఁదఁ దొడరిన, వారి । కపుఁడు యుద్ధంబయ్యె నమరులు వొగడ.
 అట్టివోఁ బాంచాలు రసచూసబలులు । గట్టిగా దేవాపి క్రతు రోచమాన
 చిత్రాయుధులు మఱి సింహసేనుండు । చిత్రంబుగా వ్యాఘ్రునేన సుశర్మ
 దుర్జయుల్లదిసిన దొడ్డోన వారి । నిర్జరుల్ వొగడఁగా నిసజండు చంపె.
 పనివడి యారీతిఁ బాంచాలనుతుల । నెనమండ్రఁ జెండాడి యిట వారిమూఁక
 రథికులవేపుర రమణదీపించి । ప్రథసధరిత్రికి బలిసేసి, మఱియు
 గజవిజిగా నంత గజములపోల్కి । నిజముగాఁ బాంచాలన్పువులు నా చేది
 పైనికుల్ తనుడాకి ననుసిన సంత । భానునూనుండు జముపట్టి చక్కటికి

నడవ, ధృష్టద్యుమ్నుఁ డాశిఖండియును । దడయక ద్రావదీతనయులుఁ గనలు
తై నేయుఁడును మఱి నకలభూవిభులు । జానాప్పు బొదివిన, నవిశృంగందనుఁడు
పూని సర్వంబులు పొదివినఁ బెనఁగు । వై న తేయునిరీతి వర్ణింపనొప్పె,
అటమున్న నంశప్త కాఖ్యసై నికులఁ । బటుగతిఁ జెండాడి పార్థుఁ డుహ్సంగి
వాను దేవునిఁ జూచి వలనొప్పుఁ బలికెః । “ఈసునఁ దలపడి యిందఱుఁ డెగిరి
భీముచే గౌరవుల్ ప్రిదులుగ ¹లేదు; । కామించి కర్ణుఁ డొక్కఁడె కలఁచెడిని.
అరదంబు గడవవే యాతనిమీఁద । సరభనంబున.” నన్న శౌరి నవ్వుచును
‘వాయునందనుచేత వడిబోదు నీవు । నేయుము రణవాంఛ ²యింక వారికణఁగ’.
అనవుడు నట్లకాకన, మురాంతకుఁడు । ఘనముగా సరదంబు గడవ, నీక్షించి
విచ్చె నబ్జులములు వెనఁ బులిఁగనినఁ । కిగచ్చుటఁ జను లేటిగమయునుబోలె.
అపుడు సీనుతులఁ బాయక త్రిగర్తులును । వివరీతముగ రెండువేల తేరులను
గర మొప్ప మున్నూరుగజముల మఱియు । విరివిగాఁ బదునాల్గువేల గుఱ్ఱములఁ
గలయంగ రెండులక్షల పదాతులను । దలకొని పురికొల్పఁ దత్క్షణంబునను
ధరణీపైఁ గూల్చి యంతటఁ బోక సరుఁడు । గరిమ నంశప్తకగణములఁ దునిమి
బాణాగ్ని విశ్వరూపము చూపె; సభ్ర । వాణి యందఱు విస వాసవి బాగడె.

అశ్వత్థామ యర్జునుతోఁ దలపడి పోరుట

చెనకి యారీతి విచిత్రముల్ గనియు । వనియును మాత్సర్యవృత్తి నాద్రాణి
తన కుడిచేత నుత్రామజుఁ బిలిచి । మనమునఁ గోపించి మనలక పలికెః
‘అతిథిగా భావించి యర్జున, నాకు । నతిశయ నంగ్రామ మాతిధ్య మొనఁగు.’
మని వప్తిబాణముల్ హరిసేసి మఱియు । సునిశితాస్త్రంబు లర్జునఁ దాఁకనేయ,
విల్లుఖండించిన, వేగ వేటొక్క । విల్లెత్తి శరములు వెయ్యెయుటయును
అవియును బటుమార్గణాపళిచేత । వివిధ ఖండచులు గావించె నర్జునఁడు.
అంతటఁ బోక కాలాంతకు పగిది । నెంతయు గురునుతుఁ డేచి పెల్లార్చి
యనయంబు గాలుచెయ్యార్పరాకుండ । ఘనబాణతతు లేయఁగా, సురపరులు
సతని సైన్యములు హాహాకార మెనఁగ । నతుల నిశ్చేష్టితులై చూచుచుండఁ
గమలదళాక్షుఁ డాఖండలాత్మజునిఁ । గొమరప్పు గనుఁగొని కోపించి పలికెః

1. లేరు. 2. నిట వారి నణఁగ. 3. క్రచ్చరంబుగ. (మూ).

“ సుతగతి గురునందనుడు నిన్నుమించె । సేతుల సాహసుఁ డిది యద్భుతకరము !
 గాంధీవమెంతయుఁ గరమున నీకు । నుండదో పదిలమై యుడుటేల యణఁగె ?
 అదిగాక గురుపుత్రుఁడని తలంచెదవా ? । వదలకు.” మనిపల్క వాసవి యనియె :
 “పెనఁగొని మనమీఁదఁ బెక్కు బాణములు । ఘనముగా నేసినఁ గని ముదంబొదవి
 యుండితిఁగాని యత్సుగ్రత నన్ను । గాంధీవమును జూడు కమలదళాక్ష !”
 అని బాణజాలంబు లందంద యేసి । ధనువును నాతపత్రమును గేతువును
 దునుమాడ, గదవైవఁ, దోడ్తోనఁ ద్రుంచి । చెనసి ప్రాలేయంబుఁ జెఱచు భాస్కరుని
 తొఱఁగున మెఱయంగఁ, దివిరిఁద్రాణికిని । మఱియు సాహాయ్యమై మహితశౌర్యమునఁ
 గణఁగి సంశ్చక్త గణము లేతెంచి । పెనఁగొని పొదివిన, భీషణాస్త్రముల
 వారలఁ గూల్చిన, వడినంతఁ బోక । ధీరుడై కౌరవాధిపుఁ డేగుదేర
 గనుఁగొని భీముఁ డఖండవిక్రముడు । తనతేరు గడపి యుద్ధము సేయుటయును,
 అక్షాహిణులు మూఁడు ననిలజుచేత । శిక్షింపఁబడి పాతె క్షితివుతోఁ గూడ.
 అదిచూచి నవ్వుచు సంబుజోదరుడు । త్రిదశేంద్రనూనుకుఁ దేటగాఁ జూపె.”
 అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డా నూతనుతున । కనియె : “నోసంజయ, యాజిరంగమునఁ
 బరఁగ నీచెప్పిన భావంబు చూడఁ । దిరముగా మనవారు తెగిరి నిక్కువము ;
 ఏచేటు వాటిల్లె నెఱిగింపు ?” మనిన । నేచి నూతతనూజుఁ డిట్లని పలికె :
 “అదిగని గురుసుతుఁ డనిలజుఁ దాఁక । నదనేది యర్జునుఁ డంతయుఁ జూచి
 ద్రోణాత్మజునిమీఁదఁ దోడ్తోన పెక్కు । బాణజాలములేయ భంజించె సతఁడు.
 తెగి యైంద్రమాదిగా దివ్యాస్త్రుతతులు । మొగి నేయ నవియును మునుకొని త్రుంచె.
 నుఱియును నేయంగ మది నల్కనొడవి । యుఱక యశ్వత్థామ యుగ్రబాణములు
 వానరధ్వజునిపై వనజదళాక్షు । పైని రథ్యచయంబుపైని బిట్టేసి
 భుజము నొప్పించిన బోవక యంత । విజయుండు నేసెను వివిధబాణములు.
 అంత భానుజుడును యమసూతిమీఁదఁ । బంతంబుతోఁ బెక్కు బాణంబులేసి
 వలద నారాచంబు వక్షంబు దూఱ । బలువుగా నేయ నస్పాండవగ్రజుఁడు
 నెత్తురు గాఱంగ నిలువంగలేక । చిత్తంబు దూలంగఁ జేష్టలు దక్కి
 తేంపైఁబడి సూతు దృష్టించి పలికె : । “వారక యోసూత, వరగుణోపేత
 తొలఁగింపుమీ తేరు దురములో నెడల ; । నిలువపు ప్రాణముల్ నెఱయఁజిక్కితిని.”
 అనిపల్క సారథి యరసంబు దోలి । కొనిచనఁ గనుఁగొని కురురాజు వేడ్క

నకల యోధులు దాను సాహసస్ఫూర్తి | ప్రకటించి ధర్మజుపై నెత్తిపోవఁ,
 గని వాయుసూనుండు గనలి పోనీక | యనయంబు నిలుమచి యడ్డగించి
 నానాస్త్రముల వేయ నలినబొంధపుచి | నూనుండు పాంచాల నుతులను దోచి,
 యంతట శిబిరంబుకై పోవుచున్న | యంతకనుతుఁ గూడఁ గరిగి : “యిదేమి !
 పాఱకు పాఱకు బంటవై నిలుము ; | ఈరీతిఁ బాఱంగ నెదఱు సగలె ?”
 అని మూఁడు బాణంబు లతనిపై వేసి | గొనకొని మగిడించి కోల్పోదీసింపఁ
 సాయకత్రయమున నారథిఁ గూల్చి | పాయక హయముల భగ్నంబు సేయఁ
 గడునొచ్చి దిక్కులు గనుఁగొనుచుండఁ | దడయక యమ్మాద్రితనయఁ డీక్షిలచి,
 “యక్కటా ! చిక్కె నయ్యచుతనూభవుండు | తిక్కక కర్ణుచే దైవసం !” యనుచు
 నరుదార నేతెంచి యమ్ములవాన | గురిసిన నవ్వుచుఁ గుంతి వాక్యమాలి
 తలపోసియును భుజదర్పణు పేర్చి | వెలయంగ నకలుని విరథుఁ గావించు,
 భయముతోడత జముపట్టియు నతఁడు | రయమున సహదేవు రిథమెక్కుటయును,
 మునుగొని కర్ణుఁ డమ్మచ్చుగిమిఁద | ఘనబాణ తతులేయఁగా తల్వఁడనియె :
 “ఏల ధర్మజుమిఁద నిట్లాగఁహింప ? | వాలాయ మిం దొక్కవాక్యంబు గలదు.
 ఈతఁడు దెగటార నేమిఫలంబు ? | భూతలంబునఁ గ్రీడిఁ బొలియించి తేని
 రారాజునకుఁ గల్గు రాజ్యభోగములు ; | ఆరూఢిఁ గనుఁగొను మనియును గాక
 వాఁడె కొరవభర్త వాయుజుచేతఁ | బోదేమిచెడి యుద్ధభూమి నున్నాఁడు.
 అనిలనందనుచేత నతఁ డీలైవేని | ఘనముగా ధర్మజుఁ గవలఁ జంపుటయు
 వృథయునై పోవును ; విడుపుము వీరి | నధికత.” ననిపల్కు నత్తైత్తిచూచి
 రారాజుఁ గావ నారథికవర్ణండు | వీరల విడిచి యుద్వృత్తిమైఁ జనియె.
 అటఁ బినతమ్ముని యదరంబు నెక్కి | తటుకునఁ దనతల తడవి చూచుచును
 గన్నుల నొగి నీళ్లుగాఱ ధర్మజుండు | చిన్నవోవుచుఁ దన శిబిరంబు చొచ్చె.”
 అనుటయు ధృతరాష్ట్రుఁ డా సూతనుతున | కనియె : “నో నంజయ, యనిలసూనునకు
 నాగొడుకున్నాఁడు నలిఁజాలఁ డోటు ? | ప్రాకటలీల ధర్మజుఁ డబ్బియుండఁ
 బోనిచ్చిన సూతపుత్రకుం డకట ! | తా నెఱిచెడి బుద్ధి తప్పఁ గార్యంబు ;
 ఇటమిఁది వృతాంత మెఱింగింపు.” మనినఁ | బటుతరంబైన వాక్పృథి నిల్లనియె :
 “అట ధర్మనందనుఁ డరదంబు డిగ్గి | యటు నిటు చనక చయ్యన సెజ్జచేరి

తనువునాటి న బాణతతిఁ దివిపించి । కొని విమానంబునఁ గుందుఁచునంతఁ
గవలఁ గనుంగొని కడఁగఁ నట్లుపయె : । “కవలార, మీర లా గంధవాహజుని
కడఁకేఁగుఁ.” డనినఁ దక్కక నకులుండు । తడయఁ మొక్కరథంబెక్కి వెగ
సహదేవుతోఁగూడఁ జని యుద్ధభూమి । మహితుడై చొచ్చి త్రిమ్మరుచుండె. నంత
వెనఁ బొండవాఁగజు విధ మెఱుంగకయు । వసుమతి ద్రాణితో వానపి పోరి
మెఱుంగువారసములు మిక్కిలి యేయ । నుఱక ద్రాణియు నేసె నుగ్రంపుగదను.
అదియును దునుమాడి యుక్కులవాన । త్రిదశేంద్రజుఁడు గప్పెఁ దీవ్రంబుగాఁగ.
కప్పినఁ గోపించి ఘననాదంబు । లస్పాద్ధమేనఁ బెల్లార్చి యేయటయుఁ
గనుగొని హరులవగ్గములు ద్రుంచినను । గొనకొని తేరీడ్చుకొనిపోయె ద్రాణి.
పోయినఁ గని మొనల్ పొలుపెల్లఁ దక్కి । యాయెడఁ బాఱంగ నహికేతుఁ డపుడు
తరణినూనునిఁ జూచి తప్పక పలికె : । “కరమొప్పఁగా నీవు గనుఁగొనుచుండ
మనమొనల్ పాఱెడు పురలింపు.” మనిన । నిసజు డాలోన మద్రేశు కీర్తనియె :

కర్ణుడు పొండవసేనలపై భార్గవాస్త్రము వ్రయోగించుట

“నరుని భీమునిఁ బద్యనయనునిబట్టి । దురములోఁ జంపుదు దోర్లదృపానఁగ ;
రథరథ్యగతులు మీఱఁగవలె.” ననిన । నధికఁడై యతఁడును నట్ల కావింపఁ,
బరువడిఁ బైపైని బాంచాలసేన । యురవడించినఁ జూచి యుగ్రుఁడై కర్ణుఁ
డతిరయంబున భార్గవాస్త్రమేయుటయు । క్షితిఁగూలు రథములుఁ జెడు వారణములు
నుగ్గెన రథికులు నొగులు సారథులు । శ్రుగ్గిన రపుతులు హడియు నశ్వములు
నై తలచెడి కిప్పిల్చి రాధసంజయుని । ఆభుజిఁ బిలువంగ హరిఁజూచి క్రీడి ;
“యదె చూడు రాధేయు నతులనిక్రమము ; । వదిలక మనసేన వడిఁబాఱఁదొడఁగె.
ధరఁ బట్టపగిలించి తరణివందమున । వివిగా నుగ్రుఁడై మొఁగుచున్నాఁడు.
వదలక మనసేన పడిగా మరల్పు । బ్రదికిన శుభములఁ బడయంగవచ్చు.
ఇంతటివాఁడౌట యెఱింగియు నతని । పొంతకు పత్తునే వుండరీకాక్ష !”
అన విని శ్రీకృష్ణుఁ డనిలనందనుని । గనుఁగొన నాతండు గర్జ మార్కొనుచుఁ
బొండవసేనల బలుఁడి నిలిపి । ఖండింపఁ దొడఁగె నక్కరాదిరథులు.

అట మురహారుడు నయ్యర్జును కనియె : | “ఎటబోయెనో లేడు ఇందు ధర్మజుడు !
మనము ద్రోణజుతోడ మార్కొని పోర | ననఘాత్మ, కర్ణున కగ్గమై యుండి.
యాతఁ డాతని నిశితాస్త్రసంతతుల | చేత నొచ్చెనొ యేమొ చింత యయ్యెడిని.”
అని యన్న నొచ్చిన యామాట చెవుల | విని కలఁగుచు నాజి వీక్షించి వెదకి
యమనూతిఁ గానక యనిలజు కడకుఁ | గ్రమమునఁ బోయి యా గాండివి పలికె :
“చూచితే యా ధర్మనుతుని నెందైన ? | నేచాయ నున్న వాఁ డెఱింగింపు.” మనిన
హరిసూనుఁ జూచి యయ్యనిలనందనుడు | ఇరవొప్పుగా నంత నిట్లని పలికె :
“కౌరవకోటిలోఁ గదనంబు నేను | వారక నేయ భూవరుఁ డాకి కర్ణుఁ
డఱిముఱి నొప్పింప నాహవభూమి | తెఱఁగొప్ప వెడలెను ధీరాత్మ, యతఁడు ;
ఇంతకు నెట్లెనొ యెఱుఁగంగరాదు ; | అంతేల శ్రీకృష్ణుఁ డరసి రక్షించు.”
అన విని వివ్వచ్చుఁ డా నృకోదరునిఁ | గనుఁగొని పలికె నుత్కంఠ దీసింప :
“కర్ణ నారాచముల్ గాడఁగ నోడి | యర్ణవగంభీరుఁ డరిగెనో యేమొ !
ఓనర ద్రోణాచార్యు నుగ్రబాణముల | కనయంబు నిల్పి యా యర్కజుచేత
నొచ్చెఁగదే భీమ, నుతగతి నీవు | విచ్చలవిడిఁ బోయి విభు తెఱఁ గరయు ;
మేను నీమొగ మొన నిలిచెద.” ననిన | మానుగా నిట్లు మారుతాత్మజుడు :
“సరనితో నీరీతి చనుఁగాక నీకు ; | నిరవొప్ప నాకును నిట్టిది తగదు.
అని కోహటించినాఁ డందురు జనులు ; | పొనరంగ వేవేగఁ బొమ్ము నీ.” ననిన
“సంశప్తకులు వీరె సమరంబు నేయ | వింశతి సాహస్రవీరులు తొడరు
చున్నవా.” రనిన వాయుజుఁ డను : “నేను | గ్రన్నన పోరెదఁ గాని నీవరుగు.”
మనిన నట్టులకాక యని యర్జునుడు | వనచూలిఁ గనుఁగొని వలనొప్పుఁ బలికె :
“అనఘాత్మ, నృపుఁ గనుసంతకు నాకు | మనము గలంగెడు ; మఱి వేగరథము

ధర్మజుని నేమంబరయఁ గృష్ణార్జును లాతని శిబిరమునకుఁ బోవుట

పోవని.” మృనుటయఁ బురుషోత్తమండు | పావనిఁ గనుఁగొని, “భవ్యాత్మ, వినుము
మీయన్న నేనుంబు మేమిట్టె యరయఁ | బోయెద ; మీపు నద్భుతవిక్రమమునఁ
గౌరవబలములఁ గదనోర్వయందు | నారూఢితో గెల్లు.” మనుచు సగ్గించు
తెఱఁగున వరమిచ్చి దేవదేవుండు | వఱలు నశ్వము లతి త్వరితంబుగాఁగఁ
జెనసి తోలుచు వచ్చి శిబిరంబుఁ జొచ్చి | పొనర శయాతీలంబున నున్న జముని

కొడుకుఁ గనుంగొని కుశలియాకాశ్రుజిగి । యడుగులఁ బడుటయు, యమతనూభవుఁడు
వారలు గాధేము విధించి వచ్చి । నారని తలఁచి డెందము సంతస్థి
మందస్మితంబుతో మమత దీపించి । పొందుగా సంతోషమున నిట్టులనియె :
“సురలై నఁ జలమున నూర్యనందనుని । నిరతులై గెలువంగ నేర్తురె ! ¹వాఁడు
రామశిష్యుఁడు దినరాజ తేజుఁడు । భీమాశ్రువేది గాంభీర్యశౌర్యుఁడు.
అటువంటి బల్లిదు సనిలోనఁ జంపి । తటుకునవచ్చిన ధన్యులు మీను.
ఇదిగదా సంతోష ! మిదిగదా కీర్తి ! । యిదిగదా రణధర్మ ! మిదిగదా నేర్పు !
అతనికి నాకును నాహవంబయ్యె । బ్రతుకెల్ల సట బట్టబయలునై పోయె.
నూతహయంబులఁ జూర్చుంబు చేసి, । యాతతస్సూర్తిఁ గ్రూరాశ్రుంబు లేసి,
యప్పుడు మర్యోధనాది వీరులకుఁ । దప్పక పంచూసతనయుర కధిక
సమరంబు గాఁబట్టి చాలించిపోయె ; । తెమలకయున్నను దిగమ్రుంగువాఁడు.
పదమూఁడు వర్షముల పగులును రేలుఁ । గడనంబులోఁ గర్ణుఁ గడతుమె యనుచు
నిరతిమై నాహార నిద్రలు లేక । పరితాప మందితిఁ ; బశువుఁ జేయంగ
భూసురుల పట్టఁ దాఁ బాలుపెల్లఁ దక్కి । యోసరింపుచుఁ గడు నొడుగుచునున్న
గవయంబు తెఱఁగునఁ గర్ణునిభీతి । దవిలి యుండును మహి దధ్యంబుగాఁగ.
తనరంగ సురనదీతనయుచేఁ గుంభ । జునిచేతఁ బడని నిష్ఠురపరాభవము
పఱచె నెంతేనియుఁ ; బగసిఁగఁగంటిఁ । దఱినేచి నీయట్టి తమ్ముండు గలుగ.
వెరవును లావును వీర్యశౌర్యములుఁ । దిగముగా మించిన దృఢముష్టి గలిగి
యమరేంద్రనాసుని సఱచెద ననుచుఁ । బ్రమదంబుతోడుతఁ బ్రతిసగావించి
మెఱసిసెక్కిర్చు మిహిరప్రళాపి । నఱిముఱిఁ జంపితి వసఘ, నీసాటి
ధరణిలోఁ గలరె ! యుద్ధండ్ల ప్రచండ । నిరుపమ గాండీవ నిత్యపాస్తుండవు.”
అని కొనియాడంగ నా ధర్మరాజుఁ । గనుంగొని పలికె నాఖండలాత్మజుఁడు :
“అసఘాత్య, సంశయకాఖ్యులతోడ । ఘన రణంబయ్యె ; సక్కడ గురునుతుఁడు
అరయ న్వాతిగతుండు సగు శుక్రఁడెట్టి । వగుసంబు గురియించు వలనుగా సట్టి
బాణవర్షము మీఁదఁ బరఁగించు సంత । ద్రాణలేశములేక ధర్మజు, నిన్ను
జూచెద సని యేయ సొరిది నీదిక్కు । చూచిన నమ్ము లచ్చో నిండియుండె.

ఉదటునఁ బదపడి యొకభంగి నశని । మదమెల్ల నణచి నేమట నిన్ను వెదకి
 చెలరేగి కల్లునిచేఁ దూలిపోయి । తలఁగి వచ్చినవనూట శగ భీమ సేనుఁ
 డెఱిగింప మీ సేను మెఱిగెనుకొఱకు । వెఱుప్రసో నచ్చితి విధునశతీలక !
 కరమొప్పు సేమంబుగల నిన్ను గఱికి । బరువడి సంతోషభరితుండ నైతి.
 ఇఁక బోయి రాధేయు నిలమిఁదఁ గూల్తుఁ । బ్రకటించి చనుదెమ్ము బనరమ్ముచూడ.
 1 తెఱిలి యాఱంగల దీపంబు మండు । తెఱిగెను నున్నాఁడు దొకరాత్మజుఁడు.
 ఉండుగా కేమి యే నుద్వి నాదృదను । భండనంబున కంపు పరువడి నన్ను.
 ఎలమితోడుత నాతఁ డెవరించెనేని । తలఁ ద్రుంచివైచెన తథ్యంబు నేఁడు.
 అంత సేయకయున్న నవనిదేవునకు । సంతత యిచ్చి లే దనువానిగఱికిఁ
 బోదు నిక్కము నమ్ము భూపాలతీలక ! । ఓ దయాజలధి, వాయుజుఁ డొంటిఁజిక్కె..”
 అనుడు కల్లండుండు టది తెల్లమైన । విని వానిశరముల వెన నొచ్చెఁగానఁ
 గోపంబు మది 2 బెనఁగొన ధర్మతనయుఁ । డాపార్థుఁ జూచి యిట్లనియె నుద్ధరిని :

కల్లండు బ్రతికియుండుట విని ధర్మజుఁ డబ్బనుఁ గినియుట

“అనిలోన వెడలుట యధికకష్టంబు ; । సునిశితగతి వచ్చి చులుకనమ్ముతిని.
 ఎనయంగఁ గల్గున కేనె యొడితిని । అననేల ! నీవును సారయును నోడి
 చనుదెంచితిఁ ; వాయుసంభవనుములు । నెనయంగ నోడిని యింకఁ బోరుచాలు.
 వివీరభూమికిఁ బోయి వెఱపెల్లఁ దక్కి । తపసులమై చరితము పెక్కులేల !
 కాదేని బిరుదులు గ్రక్కునఁగట్టి । సాదరంబునఁ గురుత్వానాథుఁ గొలిచి
 యతఁ డేమి పఱచిన నదిచేసి మిగుల । జితనమై యుండుట సరిగిమైఁ దగను.”
 అనుచు నిప్పులచోలు కత్తుల నిండ్ర । తనయు నిరీక్షించి తప్పక వలికెః
 “తెలివిమీఱంగ నీతెఱఁ గట్టిదేని । కలహంబునకు రాక కిడిమివాటించి
 తపసుసేయుచు నుండు ద్వైతవనమున. । వివరీతముగ నాఁడె ‘వినుము రాధేయుఁ
 జంప శక్యముగాను సాహసోన్నతుఁడు । ఇంపార’ ననిపల్క నిట్లేల వత్తు ?
 ఎఱిగియు ధారుణియేల దుర్బలులు । మాటి వాంఛ సేతురే ! మాటలేమిటికి !
 ప్రతనుతిఁ గల్గుని పథియింతుననుచుఁ । బ్రతిసవల్కితి వృథాపలుకు నీపలుకు.
 3 పలుచగాఁ బొడవెత్తి పగవారి నడుమ । నిల నను వైవంగ నెట్టునేర్చితివి ?

దేవత లిచ్చిన తేరు నశ్వములు । నావల నిఖిల దివ్యాస్త్రసంతతులు
హరి సారథిత్యంబు హరికేతనంబు । హరిహాయుఁ డిచ్చినయట్టి బాణములు
దాటంత ధనువును ధరియించి కర్ణు । పోటున కోడితి; భవియెల్ల నవ్వఁ
బాటుతెంచితివీవు; 'భానుజుఁ గనినఁ । బాటుదు' వని చెప్పె బలిసుయోధనుడు,
నెలకొని యామాట నిజముగాఁ గొనక । పలనేది బాంధవఁగ్గంబుఁ జంపి
యప్రయోజనముగా నట బేలనయితి. । ఈప్రయోజనముగా నీ పంకజాక్షు
రథికునిఁ జేసి సారథిని నీవగుచుఁ । బ్రథమంబు సేయంగఁ బ్రార్థించి మఱియు
నెరవుగా గాండీపమిచ్చిన సతఁడు । దక్షిణార్కంబు వై రితి నిమిషమున.
కడఁకతొడుతఁ గుంతిఁడువున నీవు । అడరంగఁ గొడుకుచూలై తోఁవవేని,
తోఁచినఁ బిండంబు తుది దిగఁబడిన । నీచోట చూకు ని ట్లేదెన రాదు."

అర్జునుఁడు ధర్మజు తలఁదఱుగ నుంకించుట

అన విని కోపించి యా నవ్యసాచి । గొనకొని ఖడ్గంబు గొని ధర్మనూతి
తలద్రెవ్వప్రేయ సుద్ధతిఁ గడంగినను । జలజాక్షుఁ డెఱిగి యచ్చటఁ గ్రీడి నిలిపి :
"వాలుగేల నమర్చ వలసినదేమి ? । ఈలోనఁ శౌరవు లిట ముట్టిరారు ;
యమనూతి సేను మిట్టరయ వచ్చితిమి ; । ప్రమదంబుతోడ నేర్పడఁగ నీఘనునిఁ
గంటిమి ; సంతోషకాలంబుగాని । కంటుగల్గిన 1రోషకాలంబుగాదు.
ఏల కోపించె ది ట్లేటికి ?" ననినఁ । జాల క్రోధమున నజ్ఞనపాలవరునిఁ
జూచుచుఁ గ్రీడి యచ్చతున కిట్లనియె : । "ఓ చక్రహస్త, పుణ్యోజ్జ్వలమూర్తి,
శ్రమ్మి యెంతేనియు గాండీప మొరుల । కిమ్మన్నవాని నే నిలఁ గూల్తుననుచుఁ
బ్రతిస పట్టినవాడఁ బలుకులికేల ! । క్షితిమిఁద నామాట చెల్లింతుఁ గృష్ణ !
అదిగొక నాకనత్యంబు రాకుండఁ । బడపడి పరిహరింపఁగ నోపితేని
పరిహరింపుము నీవు ప్రజ్ఞతో." ననిన । నరసిజాక్షుఁడు నవ్యసాచి నీక్షించి
'పదరకశిపో యేటివాడ వీ !' వనుచు । నదలించి వెండియు ననియెఁ గృష్ణుండు :
నీకు వృద్ధులసేవ నెఱయలేకుఁకి । ప్రాకటంబుగఁ గానఁబడియె భూధ్రుని.
ఉడుగ కెంతేనియు నూక యడిచి । పడుదు ; ధర్మవిధి విభాగజ్ఞులెల్ల

నేటికి నొసరింతు రిటువంటిచేత ? మాటలు పెక్కేల 'మన కదిగాక
 సత్యంబు దమ మహింసయు శయగుణము | సత్యత్వముములగు, సందు సహింస
 సత్యంబుఁ గాచుట సరి ; హింస మఱియు | సత్యంబుఁ గావంగఁ జనునండు బుధులు
 ప్రాణహానియొనర్చు పట్టున, ధనము | త్రాణతో హరించుతఱి ధాత్రినెప్పుడు
 సత్యమనత్యమై సరవి దీపించు | సత్యమనత్యంబు నిజమని పరఁగు.
 ఎవయ నిండుకు నొక్క యితహాన మేను | వినిపింతు సత్యలసృత్తితో వినుము.
 అవనిలోఁ శాశికుండను విప్రుఁడొకఁడు |
 సరవితో నొక విశిష్టగ్రామమునకుఁ | జేరువ నొక సరసీతీరభూమి
 వారక వసియించి వన్నెదీపించి |
 ప్రతిసతో సత్యంబు పలికెద ననుచు | వ్రతమువట్టి తపంబు వడిఁ జేయుచుండ,
 నొకనాఁడు మ్రుచ్చుల నొగిఁగాంచి వెఱచి | ప్రకటించి కొండలు పఱ తెంచి యచఁకి
 పొదలలో దాఁగిన, మ్రుచ్చులేతెంచి | వదలక యిప్పుడు వచ్చిన జనులు
 ఎటుపోయిరనుచు మునీశ్వరు నడుగఁ | బటుతర సత్యవిభాగజ్ఞమూర్తి
 గామిఁజేసి తనకుఁ గడగి యనత్య | మేమెయి దొడరునో యిపు డను శంక
 'చచ్చుగా గుల్మలతాకహంబు | చొచ్చియున్నా' రని చూపి చెప్పినను
 వారిఁ జంపిరి ; మోని వచనదోషమున | నారకంబునఁ బడె ; నలి నదిగాన
 నవని హింనాకరంబై స సత్యంబు | తవిలి ధర్మముగాదు తగవిను మనఘ !
 తలకొని మును విన్న¹దానిసపట్టి | ఖలుండు పెద్దల సడుగకయ దుర్గతికి
 బోవు ; నితయు నీవు పొందుగా నెఱిగి | వావిరి జనుపట్టి వధ్యుండొ గాఁడొ
 మునుకొని నిశ్చయింపుము మదిలోన." | అనుటయు హరికి నయ్యార్జునుఁ డనియె :
 "తల్లిదండ్రులమాడ్కిఁ దగుబుద్ధిచెప్పి | యెల్లగా రక్షించి తిందిరాంమణి !
 సాలసి వృథాప్రతిజ్ఞండు వీడనుచు | నెలకొని జనులెల్ల నిందింపకుండ
 నలరి మాయన్న సౌఖ్యంబున నునికి | గలిగెడుసట్లుగాఁ గరుణింపుదేవ !"

[వతిజ్ఞానంగము గాకుండ ధర్మజు దూఱుమని కృష్ణుఁ డర్జునునితోఁ జెప్పట

అన విని శ్రీకృష్ణుఁ డమరగాయకుని | తనయున కిట్లనెఁ : 'దప్పక వినుము,
 నలినాప్తనుకుని బాణంబులు దాఁకి | పాలుపేది దేహంబు పులకరింపంగ

1. మాకని. 2. మోక్షములందు. 3. పరు తెంచి యచటి. 4. దానవ. 5. వధ్యుండుగామి. (మూ).

నొచ్చి కోపంబున నొవ్లబల్కినను । అచ్చుగా నీకీటు లలుగంగఁ దగునె!
 పతియేమి పలికినఁ బ్రాభవంబదియ. । చతుర్థ భీముఁ డచ్చట నీవుఁ గవలు
 సరవిమై నితనివశంబునఁ గాదె । చనియింతురెప్పుడు సంతనంబునను.
 కావునఁ బ్రభువై సకతన నీరాజు । ఏవిధంబుననైన నేమిపల్కినను
 హృదయంబుతోపల న్నెగ్గుగాఁ గొనక । చదురొప్ప మదిని సంశయ మేమిలేక
 చనవున వర్తింప నుపదల్ గలుగు । విను సీప్రతిజ్ఞకు వెరవు చెప్పెదను.
 వసుధలోపల నిట్టివాడ వీవనుచు । వసుధీశు పినరాని వచనముల్ పలుకు.
 అనియెపో చంపుట యా తరువాత । పదములపైఁ బడి ప్రణతుండ వగుము.
 సరవి నిట్టైన నసత్యదోషంబు । గురునధ పాపంబుఁ గొనదుపో నిన్ను.
 తదనంతరంబునఁ దరణితనూజు । నదలక చంపంగ వనుమతీవిభుని
 యనుమతి వడియుద. ” మనవు డగ్గునుడు । మనమున నలరి ధర్మజుమోము చూచి,
 “ వినుము ధర్మతనూజు, విక్రమాటోప, । ఘనశౌర్యవిఖ్యాతి గలిగినయట్టి
 వాయుతనూజుండు వడి నన్ను దూటి । యీయెడ నాడిన నిది తగుఁగాక,
 పనివడి భుజులప్రాధి దీపింప । నని సిల్వలేని నీవాడ నహ్మఁడవె!
 నాభుజులమును నాసాహసంబు । నాభాగ్యశేఖయు నాసరసతయు
 నెఱింగి యెఱింగియు నీట్లాడఁ జనునె! । ఎఱుంగరే నీ సత్త్వ మెల్లభూప్రజలు!
 కవలుచూడంగ విక్రమధురంధరులు । వివిధ శస్త్రాస్త్రప్రవీణు లుత్తములు;
 గుఱుతుగా నేలకుఁ గోలకుఁ దెత్తు । రరింబలంబుల వారలాడిరే యిట్లు!
 తలగొని నీవు జూదంబాడఁబట్టి । కలిగె శత్రుత్వంబు కౌరవులకును
 నుండును; అదిగాక మానభంగంబు । ఘనమయ్యె; మఱియును గాంత్రదౌపదిని
 ముండలవట్టి¹య మ్మొగి నీడ్చి యీడ్చి । యందంద సస్త్రముల్ హరియించుటెల్ల
 నీకతంబునఁగాదె! నీకేటిసిగ్గు! । దాళొన్న కౌరవదాసుఁడ వీవు.
 నేర మెంచగనేల నేడని వెడలి । వాటిపోయితిగాదె భానుసూనునకు!
 జానొప్ప ననిసేయఁ జాలకయున్న । వానికిఁ దాల్చి యవశ్యంబు వలయు.
 కానిమాటలు నన్నుఁ గడవ నాడితివి; । నీనాల్క-తునకలై నెఱి బోక²యున్నె! ”
 అని యగ్రజుని నప్రియంబులు వలికి । యొసరఁ జింతించి నిట్టూర్పులు నిగుడ
 నొఱుఁబాయఁ బెఱికి మహోగ్రఖడ్గంబు । నఱిముఱి ధరియింప నబ్జాక్షుఁ డనియె :

‘క్రమ్మణ నిదియేమి కడగితి!’ వనిన | నెమ్మి నిట్లనివల్సె, “నిరజనాభ,
భక్తవత్సల, శార్గి, పాపనంహార, | నక్తంచరాంతక, నగధర, శ్రీష్ట,
యమతనూజాతు నోనాడినందులకు | సమరంగ నిఘడు ప్రాయశ్చిత్త మీను
దలద్రుంచుకొనుటయె తలపోసినాడ | నలవడ.” ననిన మురాంతకుఁ డనియె :
“నరవి నాత్మప్రశంసయె మరణంబు | ధరణిలో ననుమాట తత్త్వార్థ నానఘ !
అదిగాన విల్లును నమ్ములఁ బూని | కొదలేక నిను నీవే కొనియూచుకొనుము.”
అనుడు ‘నీ చెప్పినయట్ల చేసెదను | ఘనదేహ, నీవెఱుంగని ధర్మమెద్ది?’
అని ధనంజయుఁ డంత నమ్ములు విల్లుఁ | దనకేలఁ బూని యాధర్మ్యబా ననయె :
“హరుఁ డొక్కరుడు దక్క నవనిలోఁ జాప | ధరు లెవ్వరిఁడు మొత్తంబుగా నాకు ;
రాజనూయమునాఁడు రాజుల శిలిచి | తేజంబుతో నేను దెచ్చిన ధనము
కమలగర్భంజైన గణుతింపఁ గలఁడె ! | ప్రమథాధినాథునిఁ బార్శ్వతీరమణుఁ
గొమరొప్ప శిలిచితి గుంభిని వొగడ ; |
కాలకేయ నివాతకవచముఖారి | జాలంబునెల్లను జంపివైచితిని ;
ఖండవం బాహుతిగా ననలునకు | దండిమై నిచ్చి నుత్రాము శిల్పితిని ;
అంగారపర్ణుని యంతటివాని | భంగపెట్టితిఁ గాదె బాహునత్సమున ?
గంధర్వపతి తొల్లి గాంధారికొడుకు | బుధించి కొనిపోవ ఓలువిడిఁ దాడి
విడిపించితిని ధర పిఖ్యాతిగాఁగ ; | ఎడవక నానత్వ మెన్నంగ వశమె !”
అనిపల్కి యన్నకు నవుడు సాష్టాంగ | మొనరించి హస్తంబు లొప్పార మొగిచి
ధర్మతనూభవ, ధైర్యన్యభావ, | ధర్మస్వరూప, భూధవవర్య, యేను
అరతిమైఁ బ్రల్లద పటపు లాడితిని | అరలేని కడఁకతో నవి విసవలదు.
పనివడి సత్యంబు పలికెద వినుము | తనువును బ్రాణంబు ధరణి నీసామ్మ ;
ఒనర వాయుజుఁ డొంటి నున్నవాఁ డచట ; | ననుబంపు భూనాథ, నలినాస్తనుతునిఁ
దునిమివై చెద నేడు దోర్బలప్రాధి.” | నన విని ధర్మజుఁ డనురేంద్రనూనుఁ
గనుఁగొని యనియె ‘నాకతమున మీకు |
బహుదుఃఖములు గల్గె బడలితి రిప్పుడు ; | విహితనూ తలద్రెవ్వ ప్రేయు మీవేళ.
కలగొని యదిగాక కాచెదవేని | యెలమితో బోయెద నేను కానలకు.

బలహీను రణరంగ భయముక్తు నన్ను । నిరహతిఁ జేయుంగ నిది యుక్తిగాదు.
కట్టుము పట్టుంబు గంధనాహవాని । నెట్టన ననిగాక నీవైన నేలు.”
మని వల్కి ధర్మజుఁ డాసెజ్జ డిగ్గి । వననానగునకునై వడిఁ బోవుచుండఁ
గమలనాభుండు భూకాంక్షుని పాద । కమలంబులకు మ్రొక్కి కడఁక నిట్లనియె :
“నరుని ప్రతిజ్ఞ భూనాథ, యీ వెఱిఁగి । రంగంగ నీరీతిఁ బలుకుట దగునె !
రమణమై నిన్ను నేరచు లెంచరాదు । క్రమమున గుహుట కైకొను దేవ !
కలయఁ బ్రతిజ్ఞ భంగము గాక యుండఁ । బలుకు మీవని యేనె పంచితి సతని.
వరునఁ గీడాడిన పదియంది నట్ల । ధర్మణిలో ననుచు శాస్త్రములు చెప్పెడిని.
అదిగాక తద్దోషహరణార్థ మిప్పుడు । కొదలేక తనుదానె కొనియాడుకొనియె ;
నరవి నంతటికంటెఁ జచ్చుట గలదె ! । శరణంబు వేడెదఁ జయ్యనఁ గావు.”
అని యజ్ఞనుఁడుఁ దాను నతనిపాదములు । ఘురముగాఁ బట్టి “యోకారుణ్యమూర్తి !
మమ్మిగులవరఁడవోచి మాతస్వల్లభఁ । గ్రమ్ము సైరింపు గతినివే మాకు.
పార్థునిచే నెల్లభంగులఁ గర్ణఁ । డర్థి నేడే చచ్చు నది నిక్కమనఘ !
వానికై చింత యావంతయు వలదు; । మానక నీ పనుమానంబు నుడుగు.”

కృష్ణుని మాటలచే ధర్మరాజు కలఁకదేటి ప్రసన్నుడగుట

అనుటయు ధర్మజుఁ డాహరినెత్తి । యనయంబు ప్రాంజలియై యతఁడుండ
నతని కిట్లనియె : “నోయనఘాత్స, నాకు । ముడిదప్పెనిందాఁక మఱిసిపు కృపయు
నిండి యాపత్ప్రయోనిధిలోన మునుఁగ । కుండంగఁ గాచితి పుగ్రాక్షవిమత !”
అనునంతలోన నయ్యును రేగదనుతుఁడు । తనరంగ ఖన్నుడై తలవాంచియున్న
నతనిఁ గనుంగొని యాంబుజోదగుడు । విశత హస్తైక్యగి వెలయ నిట్లనియె :
“దేవేంద్రసుత, నీకుఁ దక్కువట్టినదొ ! । యీ విచారగభేల ! యీ వేళనృపతి
సుముఖప్రపాదంబు చూచి మోచింపు; । విముఖత తగునె ! వివేకిని నీవు;
వరఁగ నీతని నొవ్వఁ బలికినాదులకె । దురసుర నీకు నీ దురచప్థవచ్చె.
జగతి ఖడ్గంబునఁ జంపిన నెట్టు । లగునువో ! యెటుఁగ మే మిక్కటా ! నేడు.
అలవడెబో దైవతానుగ్రహంబు ; । కలహరంగమునకుఁ గడఁగంగ వలదె !”
యనినఁ గన్నీర్పల్క యమనూతి పాద । వనజంబులకు మ్రొక్క వదలకయతఁడు
పాలుపేది బొప్పజల పూరితుడగుచు । బలభేదినుతుమీఁదఁ బడియె; నీరీతి

నిరువురు దుఃఖంబ నిందిరావిభుడు | నరవి 'జాలింపుడు చాలింపు' డనుచు
 పారింపగా, మాని వసుధీకుండంత | గారవంబున బాధుఁ గొగిటఁ జేర్చి
 నలి ముఖప్రతాపశంబు గావించి | తలకొన్న చిటునవ్వు దళుకొత్త నపుడు
 “మహినిత పఱచునే! మనలఁ గర్ణుండు; | విహితంబుగా జనుల్వీక్షింపుచుండ
 వరునతో విల్లు నశ్యచ్ఛులు నూతు | ధరణిపైఁ బడనేసి తగ నన్ను గెలిచె.
 నమరంబులో నేడు చంపకయున్న | బ్రదుదంబుతో నాకు బ్రతికుండరాదు.”
 అనవుడు వేడ్కతో యమతనూజాతుఁ | గనుఁగొని పల్కె నాఖండలాత్మజుడు :
 “నుతగతి నేడు కర్ణుని బడవైతుఁ | బ్రతిమీఱఁ దప్ప నీపాదంబులొన.”
 అనుచు గృష్ణునిఁజూచి “యనఘాత్మ, నీదు | మనసునఁ గర్ణుండు మహిఁ గూలవలయు
 నని తేరుగదలింపు మాలోన వానిఁ | గినిసి చంపెద నీదు కృపపేర్చి.” ననుచు,
 నరదంబునందున్న హరులకు సంత | గరిమతో జలపాన ఖాద్యఖాణములఁ
 బరితృప్తి గావించి పాండవాగ్రజునిఁ | గరమొప్ప వీడ్కొని కదలి రవ్వేళ.
 అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు | నని ముని జనమేజయజ్ఞేతిపతికిఁ
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మాడ | నెప్పటఁ గథచెల్లె నెఱిఁగింపు మనిన
 పద్మపత్రాక్ష, శ్రీపతి, వాసుదేవ, | పద్మనంభవ ముని ప్రస్తాయమాన,
 నాదామృతాస్వాదన ప్రభాకార, | వేద వేదాంతప్రవేద్య స్వరూప,
 ఘనమాని హృద్గేహ కలితనందోహ | వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
 భక్తవత్సల, జగత్పానన, భుక్తి | ముక్తిప్రదాయక, మొక్కెద నీకు.
 ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య | పదపద్మ మకరంద పాన ద్విరేఫ
 మగు నాతుకూరి తిమ్మార్చ్యతనూజ | సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
 రచితమై కర్ణపర్యమున నాశ్వాస | ముచితార్థ యుతముగా నొప్పె నాలవది.

పంచమాశ్వాసము

శ్రీ గరుడాద్రీశ, సృష్టిప్రకాశ, ఆగమవినత, శ్రీ హరి, జగన్నాథ,
 జనమేజయునకు వై శంపాయనుండు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పదొడగె :
 ఆరీతి నృపునిచే ననుమతి వడసి | ¹ బోరన రథమెక్కి పురుహూశనుతుండు
 భేరి మృదంగ గంభీర నాదములు | ² బోరుకొనంగ నార్పులు మిన్న ముట్టఁ
 దురగ మదేభ సందోహంబు నడవఁ | బారిపారి రణరంగ భూమి కేతెంచి
 యుభయ బలంబుల నుగ్గించెఁబేర్చి | త్రిభువనంబులు భీతిఁ దెమలంగ; సంత
 ధీరులై వీరులై ధీవరస్తుత్య | సారులై భీమసంచారులై పోరి
 కరికరఁ గదియించి ఘనత దీపించి, | హరి హరిఁ దాఁకించి యసివేసి వేసి,
 తేరుతేరిత్తించి దృఢలీలఁ బెనగి, | వీర భటాళితో వీరభటాళి
 తలపడి దేవతాతతి బెగ్గడిల్ల | బలువిడి శస్త్రాస్త్ర పంక్తులచేతఁ
 బొడుఁడను మాటయుఁ బోకుడన్ మాట | విడుఁడను మాటయు వేయుడన్ మాట
 చంపుడన్ మాటయుఁ జదుము డన్ మాట | నొంపుడన్ మాటయు నుతతక్తి గలిగి
 యందిండు సన్యోన్యహతులఁ జెన్నొండె | సందడి కయ్యమో జననాథచంద్ర !
 అంత రాధేయుండు నాహనోత్సాహ | మెంతయుఁ దనయందు నేవునూపంగఁ
 బ్రలయ కాలోత్తాల భైరవాకార | విలసితి నిర్దోష విపులాట్టహాస
 విక్రమక్రమములు విలసిల్లి శంఖ్య | క్రమము జూచి యువోప్పదలికె :
 “శల్క, నన్నిటజూడ నీ కములు | తొల్లనీర్చిత డొల్లంగ నే నేచి
 కౌతేయ కలమెల్ల నీర్చిత | నీ భీష్మముల వేసెజూపి ట్టి
 నగయగయల నొట్టి నీర్చిత ! చిగుల నొంబల కెజ్జిఁజేసెదను.
 మాధ్యముగ వేల క నొంధు | శూరిపుగిం, నీవు సాంపారెడువు.”
 అనవుడు శంఖ్యఁజిల్లునెయి: “రాధేయ, | విము నీమాటలు వినువలెనైతి.
 అర్జునాదుల శిష్యుడనీ ! నీరమె? | నిగ్ధరాధిపానైన నిర్జింశు రాజ;
 నెప్పటిమాటలే యిది నీ స్వభావ | మొప్పుఁగాఁ గ్రొత్తయొకటియు లేదు.

నతి సరసారాయణుల గౌరవంక | క్షీతిలోన నశమె ! యిన్నీ మానవైతి ;
 సీపు గానంగలేవు సీతిమాద్దంబు ; | కావరంబున వారి గడవనాడకుము.”
 అన విని కర్ణుడు దుగ్రాకారంబగును : | “ననుజెప్ప శల్భు, నిన్నాడవా లేదో !
 నాబాణమహిమ తెన్నుఁడు జూపఁగాకి . | ఆ బాణవైరియు నష్టగుండెంత !
 నప్తాబురాళులు నప్తజై లములు | నప్తలోకంబులు సంచలించంగ
 ద్రుంతు నొంతు వధింతు ధూర్జటి వచ్చి | వింశిగాఁగించిన విడువ నీయాన.”
 నావుడు శబ్దం “డన్నరునకోడంక | భావించి యేస చూపఁగ జూతుఁగాక ;
 ఎందుబోయెద ? విప్పుడేలత్తుల్లెదవు ? | ఇంద, నీకేటికి బహుభాషణములు ?”
 అనుచు నప్పుడు నప్పుడెగదంబు గడిప | ససఘుండు రాధేయుఁ డతిశౌర్యముహిను
 సేనల బురికిల్ప సేన లప్పాండు | సేనలతోఁ జాడి సేనగాఁబోరి
 జద్దరితాంగులై చలము దీపింప | సర్దింది గర్జించి నిబిడవలంకృతుల
 సతిరథ సమరథులల మహారథులు | ధృతి సర్ధగఘులు నుద్రేకించి తాకి
 బవరంబు సేయ నప్పాటఁ గౌరివుడు | వివిధభంగులఁ బోరె వినుము భూనాథ !

దుశ్శాసనుడు భీమునితోఁబోరి మడియుట

అంత దుశ్శాసనుఁ డాశ్చర్యపలను | జెంటించి “యిట్లుండ జెల్లు నెనాకు !
 నాహవక్షేత్రంబునందఁ బాడవుల | నాహేమగిరిచాపుఁ డధి మెచ్చంగఁ
 ద్రుంతుఁ గలంతుఁ దుత్తుమురు గావెంతుఁ | బంతంబుతో” నని పావనిఁ బాఁకె,
 కరికరి గిరిగిరి గ్రహము గ్రహంబు | నరయు సింహంబు సింహముఁ బాఁకినట్లు.
 భీముండు ప్రళయఃత భీమునిభంగి | భీనూహవక్షోణిఁ బేచ్చి యుప్పొంగె.
 ఊడయాపరాద్రుల నొక్కట సూర్య | లుదయించునట్లు వారొక్కటఁ బేచ్చి
 రథములు గడియించి రణభీకరముగఁ | బృథుశరా శ్రుముల నిర్భేదించి చొచ్చి
 బవరంబు చేరి ప్రావీణ్యమెసంగ | దివి నొడ్డలి మరల్ దృష్టించి చూడ.
 దుశ్శాసనునితోడఁ దొడరి భీముండు | నిశ్చంకఁ బలికెను సఖిలంబు నెఱుంగ :
 “ఓరి దుశ్శాసన, యుద్ధసాధ్యమునఁ | బొఱక బాగక బంటవై నిలుము.
 ప్రాణంబు తీపుగాఁ బాఱితివేని | క్షోణి నేలోకము చొచ్చున విపుడు ?
 ఉత్తమసాధ్వ మాయువిద ద్రావదిసి | నెత్తమాడినవేళ నీ చేసినట్టి
 సేతకు నే నాడునేయు ప్రతిజ్ఞ | యూతగా నినుబట్టి యనురు తోడుతను

కిన్నర గంధర్వ భేచరుల్ చూడ | మన్నన మీపరు మానారూ జూడ
 నుడరంబు చించి నీయుడుటురక్తంబు | నెవత్తున్తి తీతంగ నేడ్రదాగువాడ.
 ఆసతి నీడ్చిన యాఫలం బిచ్చుడు | చేనేతల గుడిపెడల జెలువారజాను.
 అప్పుడు బ్రహ్మాదు లా యమసూతి | యొప్పు బ్రాహ్మించిన నొగి నిన్నువిడువ.
 చుట్టాల బక్కాల జూదిరా వోయి | ధట్టించి నీయాత్మ దైవంబు దలంపు.
 మీయన్న మోమును మీవారి మోము | నోయన్న, మాచీరా; గొంగి నిటమీడ
 నీవున్నచోటికి నీవారి నెల్ల | వేవేగ ననిన నీ వేడ్క-చెల్లించు. ”
 అనిన దుశ్శాసను డతని కిట్లనియె : | “వినుభీను, యిదంతట విత్తిగొగెదవు ?
 ఎడనుచెయి కుడిచేయి నెఱుంగనియట్టి | బడుగుల నీవంటి ఎడలబట్టి
 చంపితినిని మహా చలులగర్వమున | నింపారెదవు; నీన్న యింజనిచేత
 నేపాటు పడితివో యెఱుంగవా నుదిని ! | ఏపార సిగ్గులే కీల త్రుల్లెదవు ?
 అదిగాక నీపశ్రుడగు ఘటోత్కచుని | బాదిని చంపంగనెందు వోయితి చెప్పు ?
 వట్టిబీరంబులు వలదు నాయెగుట ; | పొట్ట కొవ్వులు మానిపో నిన్నుజంప.
 వెలయంగ వెనుకను విరటునియింట | బులిగండ నెట్టుగబ్బును నుబ్బు జెఱుతుట.
 విడక మానభలోన నన భంగపెట్టె | బడి మఱచితె దిమ్ము బడిచినపాటు ?
 కడకతో సంధులు గట్టించి గంగ | బడి నీళ్ళ ద్రోయించి నటునీశినించి
 విషధరంబుల నోలి వేడియచూపి | విషభోజనంబులు వేడ్కల బెట్టించి
 చెనసి లక్కింటను జిచ్చువెట్టించి | వినమిగా శకునిచే నెడల జూగమున
 సిరియెల్ల జేకొని పుష్టికే బాపి | వెరవున నడచి వెళ్ళ గొట్టితిమి.
 అందు జెక్కాపద అనుభవించితిరి ; | ¹అందఱునట పీడి యజ్ఞాతచరిత
 విరటుప్రోలికె జని వేఱుమార్గమున | ననుదార జరియిన నడ్డపెట్టితిమి.
 ఎనయ మీయిడుమల నెఱుంగరా మీరు ! | అసికి వచ్చినచోట నన నేలమిమ్ము !
 మానహీనంబైన మనకి యేమినికి ! | మానవోత్తములకు మహి విచారింప.
 ఎఱిగినవారికి సిదియవో కొఱత ; | ఎఱుంగనివారి మిమ్మేమందు నిపుడు !
 మాటిమాటికే జెక్కమాట లేమిటికి ! | పాటిగా మగఁటిమి పాటిఁతుగాక. ”
 అని తనకన్నుల నపుడు శంపెనగ | గని కరువలిసూతి గడకతో డాసి
 భల్లంబు నఱసి యప్పానచేతి | పల్లు రెండుగఁ జేట వెనకాగ్నే నధవ !

1. అందులో నటజని యాఘాతచరితు (మా).

ఆర్చిన భీముఁ డయ్యెడ (?) నొక్కవిల్లు | పేర్చి మహాగ్రతఁ బెంపారఁ బట్టి
యాతని కోదండ మవలీల విజిచి | యాతతాస్త్రంబుల నదరంట నేసె.
ఏసిసఁ గోపించి యెలమి నీనుతుఁడు | దాసి తానొక్క కోదండంబు చాల్చి
భీము వక్షస్థలి బీటలు వాఱ | ¹నామెయి నొక భీషణాస్త్రంబు నేసి
రథచిత్రగతుల ధరాధూళిచేతఁ | బృథివి నాకాశంబుఁ బెంపారఁ గప్పె.
మఱియును బండ్రెండు మార్గణంబులను | దరలకసారథి దర్శనుణంచి
యశియాలమను భీకరాస్త్రచయంబు | తొడిబడఁగా నాఱుతూపుల నాటి
ముచ్చది కోలలు మునుకొని మేనఁ | గప్పినఁ, గోపించి కరువలినుతుఁడు
అడవి లోకంబెల్ల హతముగా మండి | పడి యాడుగలుచుచుఁ బాపకాశ్యతిని
గడఁగి యేబదియాఱు కాండసంతతులు | తొడిగి యా యువరాజుఁ దొడగి నొప్పించె.
నొప్పించుటయు భీము నులివేడికోల | ²లుప్సన బట్టెలై యండునట్లేసె.
ఏసి నాభీముఁ డేపుదీపించి | గాసిల్లి వీనితోఁ గలహమేలనుచు
రథము దిగ్గనడ్డి రాజేంద్ర, యపుడు | ప్రథనోగ్రమగు గడపట్టి వేవచ్చి
యతనిసారథిఁ జంపి యశ్వరత్నముల | వితత చూర్ణములఁ గానించి రథంబు
పెడచేతఁగాని కొట్టి పెకలించి పాఱ | విడిచిన, నదివోయి వెన ధూళి బ్రుంగె.
అపుడేమిచెప్ప నీ యాశ్మనంభవుఁడు | అపరిమిత ప్రాణి నర్థి నుప్పొంగి
మొగిమూఁడు తోమరంబులు త్రిప్పకొనుచు | మగఁటిమి భీముపై మార్కొని పొడిచె.
పొడిచినఁ గోపించి “³పొట్ల నీపొటు | పొడిచి నీకెక్కడఁ బోవచ్చు !” ననుచుఁ
గొట్టిన దొకకొట్టు, కొట్టుతో మూఁడు | గట్టి తోమరములు గనియల్లై రాలె
రాలిన నాయువరాజు కోపించి | చాలుచూలక మేలు ⁴పట్టిగావునను
వలకయు వాలునుబట్టి రణోర్వఁ | రీదలగి తెక్కలుగల తాన్మృతిభరి
నుప్పరంబైసి ⁵తా నుడుకురక్తంబు | చిప్పిఁగా నీనువేగని కేసె
(వేసిన నదిశిప్పి నెటనె యెగసి | నా నమిరాశ్మజుఁ డా నాఱుచు :
చూర్ణంబులుగఁ జేచు శూలనుఁకించి | ఘూర్ణానుఘానండ్లై కోపించి పొడిచె.
పొడిచిన నదియు నుప్పొంగి రాఁదగిచి | ⁶డిక డలుఁకేట గద గొయ్యించి
యతని శిరోమధ్యనుడఁదిన, మ్రొచ్చి | వితతాంకుడై కాష్ఠ చిలఁలఁల వో

1. రామణీయక. 2. ఉప్పెరపట్టలై 3. పొట్లనిపొటు. 4. పట్టి 5. తెలఁకి. 6. రామాయను
రథంబు, (మా).

ధరమోదఁ 1బడియె నీతనయుఁ ; జామోదఁ | బిరబిరఁ బడవచ్చు పిడుగుచందమునఁ
 బోనరంగఁ బులి లేటిఁ బొదివినరీతిఁ | గినిసి యేనఁగుఁ బట్టు కేనరివగిదిఁ
 బరఁగ దుశ్శాసనుఁబట్టి వేఱొక్కి | విరవిరముని గ్రుడ్లు వెలికుఱుకంగ
 నుఱిమి చూచుచు వాని యురముపై నెక్కి | యుఱుముఱిమినభంగి నురుతరధ్వనుల
 నక్కుమారుని జూచి యనిలనందనుడు | ఎక్కుడు మదమున నెలుఁగు రాల్యడఁగః
 “మును సభలోపల ముదితఁ బాంచాలిఁ | గనుఁగొన్న పాపపుఁ గన్నులే?” వనుచుఁ
 “గులకాంతఁ బ్రాపదిఁ గోరి దూషించు | నులివెచ్చమాటల నోరెద్ది?” యనుచు
 “సరవి నందఱుఁ జూడ సకియనీడ్వంగఁ | గరమర్ధిఁ బోయిన కాళ్ళేవి?” యనుచుఁ
 “జేహఁచి యూయింతి చీరలు దోచు | నాచేతులేయవియట? యిస్సి” యనుచుఁ
 “గలకాలమెల్లను గానిచర్తనల | మెలఁగివర్తించు నీ మేనెద్ది?” యనుచు
 “మియన్న రారాజు మీ కర్ణశకును | లోయన్న, యెక్కడ నున్నవా?” రనుచు
 లీలఁ గేలునఁ గేలు లేనెత్తి త్రోచు; | నేలపైఁ బడవైచు; నిక్కికుప్పించు;
 ముఖసిధి వడిమిఱ మోఁకాల నూడు; | నఖిలదిక్కులఁ జూచు నగ్నియైమందు;
 ఊఱుము, నోఁచేతుల నోడుగాఁ 2బొడుచు; | బిఱిపీకు గావించుఁ జెడపెడ నార్చు;
 మనబలంబులఁజూచి మఱి తనవారిఁ | గనుఁగొని “యిందందుఁ గలఁడొకో బంటు!
 విడిపింపఁ గలరేని విడిసింపుఁ డితని; | విడువక ప్రాణముల్ విడిపింతు” ననుచు,
 గనకకళిపుఁ బట్టి కదనోర్వియందుఁ | జెనసి ఖండించు నృసింహుని పగిది,
 సంతకానుఁ బట్టి యదటఁబొంగించు | బంధురాకృతి గల పరమేశు కరణిఁ
 బాయుచు జాయుచు బాహర్గళముల | వ్రేయుచు రాయుచు వెన సహా యనుచు,
 అప్పుడు మనవీటి యతిరథులెల్లఁ | దప్పక కనుఁగొని తడయక యతని
 తేజోవిశేషంబు దృష్టింపరాక | రాజును రథికులు రాజనందనులు
 గరుడకిన్నర యక్ష గంధర్వవరులు | సరసిద్ధసాధులు నాకనాయకులు
 మిక్కుటముగఁ గనుల్ మిఱుమిట్లు గొనఁగ | వెక్కినమై యంత వెఱచి చూడంగ,
 ననిలజుడట్లు విహారంబు నలిపి | యనియె నాయువరాజు కల్లన నగుచు :

భీముడు దుశ్శాసను వక్షముచీల్చి రక్తపానము సేయుట

“అన్న, దుశ్శాసన, యకట దుర్గదము | నిన్నింతచేసె దుగ్గీతి పెంపునను,
 నీవుర (?) మిటువచ్చి నెత్తురు నేను | ద్రావెడఁ దేనియ త్రాపు చండమున.
 ఆశచీనల్లభుఁ డమృతపానంబు | చేసిన విధమునఁ జేతుగా యేచు ?
 నగటున నీరక్తపానంబు చేసి | నగటుచర్మంబు కుచ్చలి గంతచేసి
 పానఁగు నెన్నఁబు నంకుపూసలు చేసి | యెనఁగు నాగద లాత మొప్పుగాఁజేసి (?)
 మహిమ నీగ్రుడ్లు కామాక్షులుచేసి | సహితభూతప్రేత శాకినీ గణము
 లరయంగఁ గరతాశమనువు గాఁ జేయ, | గరిమఁ గిన్నరకాయగాఁగ నున్నకము,
 నొజవుగా వెన్నెమ్ము నొశవుగాఁజేసి | తఱిమి నీనరములఁ దగ్గతులుగూర్చి
 యానంద మెనఁగ మాయన్న ధర్మజుఁడు | మానకచూడంగ మహిమ సోఁబును
 పీఠముఁ బొనుచు వెనఁ దాళగతుల | కాడుచుఁ జొక్కచు నాజి 2 ద్రొక్కుచును
 దాండవాడంబ రోడ్గండ ప్రచండ | పాండిత్య మెనఁగ విఘ్ననంకల్ప
 సిద్ధ ప్రసిద్ధ సంసిద్ధండు భీమ | సిద్ధాహ్వయుండని సిద్ధగుహ్యులు
 కలగాని కొనియాడఁగా నీకు దిక్కు | గలిగిన విడిపింపఁగలబంటుఁ గనెద.
 కలలేని యీ కుగుగణములోపలను | ఎలమి మీవారికి నెఱింగింపు మీపు.”
 అనివల్లి పెలుచఁ దా నడిదంబు పెఱికి | యనయంబు దిక్కుల నదగులు చెదర
 భూ నభోభాగ దిగ్భువనంబులెల్లఁ | బూని కంపింప నంభోధులు కలఁగ
 భారతవీరులు భయమంది చూడ, | నారాయణుఁడు మహానటనఁ గీర్తింప,
 నట వాని మోమును నదరంటద్రొక్కి | కటకటఁబడి వాని కాళ్లనుద్రొక్కి
 గుండెపట్టటు గాఁడఁ గుదికిలఁబొడిచి | దండిమీఱఁగఁ జంది తగడొక్కలోని
 మున్నునై నరక్త మిమ్ముల దోయిలించి | కదిసి శృప్తిగద్రావి కడఁగఁ ద్రేచ్చుచును
 మెచ్చుచుఁ దలయాంచి మేలుమేలనుచు | గ్రుచ్చుచు న్రచ్చుచు గుఱి నహ యనుచు
 నిఖిలేశ, యున్న డన్నీచుగక్తంబు | హుళిమునఁ జురుకు మొనఁటుచూడ
 గరిమ భయంకరాకారుడై పేర్చి | యిరవొప్పుగా భీముఁ డిట్లని వెలికె :
 “తల్లిచన్నులపాలు ద్రావనె మన్ను ! | కొల్లగాఁ బలుతేనె గ్రోలనె మున్ను !
 కండచక్కెర పాలుఁ గలవము చేసి | చెండి త్రావనె యింత చవిగాదు గాక (?)”

1. నగరు. 2. నొక్కుచును. (మూ).

అనిపల్కి క్రమశ్చ ననిలనందనుడు | మనమొనమీదను మదమునఁ గవిసి
గద చేతఁగొని లయకాలుండు కడిమిఁ | గదిసెనో యన్నట్లు ఘనకళేబరము
నిమ్ములఁ గాల్చుట్టి యిడిచివైచి | కిమ్ములనిట్లనుఁ గిమ్మారవైరి :
“ ఓ వీరఁ గులార ! యువరాజు మమ్ముఁ | జేవమై జేసిన చేతకు నిట్లు
చేసితి ; దీని కేసృష్టిశుండైన | వాసిగల్గిన వచ్చి వడిఁదాఁకుఁ డిపుడు.
మోసపోయితినిని మొఱుఁగంగ వలదు ; | భాసిల్లు మీయందుఁ బరఁగ మాయందు
వీరుడు గలఁడేని వెన నన్నునోర్చి | వీరిడి నీతని విడిపింపఁ గలఁడె ?
నెట్లన చూచు వీడు నీళ్లుద్రావించి | పెట్టనిపాటులఁ బెట్టి వెండియును
బలు మహావృగముల పాలుగాఁ జేసి | సాలవక చెలులును జుట్టాలుఁజూడఁ
దిట్టపాటునోర్చి తివిరి పాంచాలి | కట్టిక చీరలు కడఁకతో నొలిచె.
గెలువరే జూదంపుఁగ్రీడ నందఱును ! | గెలిచిన నిటువలె గెలువరు గాక.
ఏమియు నననేల యిటు నాశ్రతిజ్ఞ | వామిగాఁ దీర్చితి వచ్చెనావగయు.”
అనియని భీముఁ డిట్లాడువాక్యములు | విని సహింపక క్రీడి విష్ణునిజూచి :
“ యోదేవ, చూచితే ! యుగ్రుడైభీముఁ | డాడెన నుభయ సైన్యంబులలోన
వెన బంటు గలిగిన విడిసింపుండనచు | నెనఁగ నే విననాడె నికనాకుఁ బోదు.
ఎక్కడ శూరత్వ మిటఁజాలుఁ జాలు | నిక్కడ ¹ నేనుంట యెఱుంగఁడో మొదల !
కాలకేయ నివాత కవచులఁ బట్టి | శోలనా ! సైంధవుఁడ్రుంపనా ! హరుని
వెనఁబట్టి నేలతో వ్రేయనా ! యగ్ని | కనలార ఖండవంబౌహతి యీనె !
అఱియఱి గురుబలం బౌహతి గొననె ! | ఎఱిఁగెఱిఁ గాడిన నేమందు నతని !
ఇప్పుడేమిటఁ దప్పె ; నీమాత్రమునకు | నొప్పున వెప్పుకోనోపనా యేను !
కదనోర్చి నీరీతి గర్హించినతని | యుదుటఁబడె నన్నునొగిఁజూడు.” మనుచుఁ
గన్నుల నిప్పులుగ్రమ్మంగ భీష | ణోన్నత గాండీవ మొప్పు సారించి
కదియువోఁ, గృష్ణుండు గాండీవిజూచి, | “ ఇది వేళగాదు నీకీయాజియందు
నిప్పుడేమనవచ్చు నీ భీమనేను ; | అప్పురాంతకుఁబోలె నర్థినున్నాడు ;
బ్రహ్మదూలకునైనఁ బరికింపరాదు ; | బ్రహ్మాండభాండముల్ పడఁద్రోచు నిపుడు.
నీవనఁగా నెంత ! నేనన నెంత ! | యోవిమలాత్మక, యుదుగు సాహసము.”
అనిన నర్జునుడు మహాప్రసాదంబు ; | అనఘాత్మ, నీమాట లడ్డంగవెఱతు ;

కాక తానీమాట కడునాడఁ దగదు; | పోక వేటొకఁడైన బోనేలయిమా ?
ఈతనిపై గోపమొట్టఁ జూడనున్న | నీతఱి గర్జని నిటఁజంపువాండఁ.”

కర్ణార్జును లొండొరులపై దివ్యబాణములఁ బ్రయోగించుట

అనుచుఁ గోపాటోప మానహిల్లంగఁ | బనుగొనఁ శౌరవబలములమీఁదఁ
1 బదపడి యొగ్నేయ బాణమేయుటయు, | నది మహా 2 ధ్వనులచే నాకసంబ్రదునఁ
బదిదిక్కులను మంట ప్రజ్వరిల్లఁగను | బెదరి నేనలు క కాపికలుగఁ బాట
సంతకు శోపాగ్ని యడరినక్రియను | బొంతబలంబుఁ గొల్పుచు రాగఁజూచి(?)
యారసంబునఁ గర్ణుడింత కైకొనక | వారు శాస్త్రంబేసి వాంఛించె గాని.
ఫల్గునండును దమోబాణమేయుటయు | గల్గెంతయు సంగకారంబు గప్పి.
కప్పినజూచి యొకర్ణుడుహ్సంగి | ‘యిప్పుడు నేరనా యిటదీని!’ కనుచు
సౌరాస్త్ర మస్తోళ సంధించి యేయ | భూరితమంబు గొల్బున విచ్చిహయె.
అర్జునండంత మహావ్రతాపమాన | నిర్జరులటఁ దన్ను నింగి గీర్తింప
నైంద్రాస్త్ర మెంతయు నార్చుచుఁ దొడిగి | సాంద్రదీధిశుల నుజ్జ్వలత సర్వజూచి
నేసిన, దైత్యాస్త్రమేసి యుక్కణచి | భాసుర శైలాస్త్రపటలి యేయుటయు,
నదిగని గాఁడీని యపుడు వజ్రాస్త్ర | మొదవంగ నేసి యొ యుదుటణఁగించ.
ఈ రీతి నిర్దణు నిల భువనైక | వీరులై ధీరులై వెనఁబోరుచోటఁ
బవనతనూజుఁ డప్పార్థునిఁ జూచి, | “దివిశేంద్రతనయ, రాధేయుండు నిన్ను
నుక్కక యెదిరించి చోద్యంబు గాఁగఁ | జిక్కనై యని మొనఁ జెలఁగుచున్నాఁడు.
వానిని బటుశరవ్రాతంబుచేతఁ | బూని ఖండవిఖండములుగాఁగఁ జేసి
కౌరవు లాత్మలఁగవలి శోకింప | ఘోరాజుఁ బడనైచి గూల్తువుగాక.”
అని భీముడాడిన యహుట లెల్ల | విని వనజాక్షుఁ డా వివ్వచ్చుకనియె :
“నీ వ్యబాణంబు లిట నిదియేమి | యేదియుఁగాకుండ నిటు గతిదప్పె?
ఒకటియుఁ గాఁడకయున్నది నేడు | ఎకనక్కెముగ నిది యేమిచోద్యంబా!
నానిబాణములెల్ల నడి నిన్ను నన్ను | 3 బూని పట్టుక దూటి 4 పోవుచున్నవియు.
ఎనయఁ గర్ణునిజూచి యిలయెల్లఁ బొగడఁ | గని కౌరవులు మించఁ గారణంబేమి ?

కదిసి యిన్నాభ్యును ఘనమోధనసులు । ఎనురెదురె తొలంగుటెఱుంగవో ! యెఱిగి
యెఱిగియు నెఱుంగవో ! యిదియనుగాక । వెర్వుదప్పెనో ! యెక వెఱ్ఱినియ్యితివో !
తగుబాణములకై దాగెనో నీకు ! చుగటిమి తొలగెనో ! మఱచితివో నిన్ను !
ఎనయఁ దామసమేల యినజానిఁ జంపు.” । అనవుడు క్రీడి బ్రహ్మాస్త్రంబు దొడిగి
తెగఁగొని యేసిన, దిశలు కంపింప । జగములు వణకంగ ¹ జనులెల్ల బెడఁ
బఱతేరఁ గని దాని భానునందనుడు । వెఱవ కద్దాననే వికలంబు చేసె,
చేసి యంతటబోక శితనారసముల । నేసి కృష్ణుని నరు నెఱుఁగు నొప్పించె.
నరుడును శల్యుని నలినాప్తసుతుని । సరసశఁ దొమ్మిదిశరముల నొంచె.
ఆరూఢిఁ గర్ణుడయ్యుద్ధుడు వింటి । నారి ఖండించె గిన్ననులు కర్తింప.
క్రూరుడై నరుఁ డొండు గొనయ మెక్కించి । దారుణాస్త్రముల నత్తవనజాచేతి
విలు గాఁడనేసిన వీఁగి క యతఁడు । బలు నారసముల సప్పాదు నొప్పించె.
నరుడును బలిమి నన్నలినాప్తసుతుని । కరముననున్న పిఁ ఖండించి యూర్ధ్వ
మేలుమేలని మెచ్చి మిహిరతనూజఁ । డాలోన నొక్కవిల్లంది తోడ్కొని
శ్రీ కృష్ణుడున్న యంచితరథంబవుడు । దాఁగొని శ్రోశమాత్రము ఎఁగనేయ
‘బాపురేరాధేయ ! బాపురే !’ యనుచు । శ్రీపతి పలికిన, జష్ణుండు కనలి
కర్ణుని రథ మంశఁ గడు యోజనంబు । తూర్ణవైఖరిఁ బోవఁ దూఱనేనుటయుఁ,
గర్జుడు ముందటిగఁగి బొటనేయ । వర్ణించి కృష్ణుండు వడి మెచ్చిపోగడఁ
గన్నులఁ గెంపార గాండీవియవుడు । వెన్నునిఁ గనుఁగొని వెఱవకట్లనియె :
“తప్పక యిదియేమి దైత్యారి, నీవు । నెవ్వడు మానవైతివి పెఱ్ఱితనము.
ఏను యోజనమేయ నీట వాఁడు శ్రోశ । మాన మాత్రంబేయ మహిమ మెచ్చెదవు.
మెచ్చిన నన్నెపో మెచ్చంగవలయు ; । మచ్చిగిలవని నుప సమ్మియమంటి ;
మంచి చుట్టమవోదు మము భంగపెట్టి । మించి మాపగ నాని వెఱయఁ జేసెదవు.
డాఁగొన్న కపటనాటక సూత్రధారి । వేకడఁ బక్షమో యెఱుఁగిమునిన్ను.
ధారుణి మ్రుచ్చుచే దాడిచ్చి యింటి । వారిని లేవు నా స్వామినిగవె !”
అని దూఱిపలికిన నాత్మలో నవ్వి : । “విను నీకు నాకును వేఱులేదెండు ;
కర్ణుని శరలాఘు(?) కిరలాఘులు । నిర్ణయించితిఁ గాని నిన్నేలమఱతు !
పొనరంగ ఘుండుగావున వానినేను । గొనఁగొని పొగడితిఁ గోపగింపకుము.

పరగ నామేనిలోపల జంతుతతులు । ధరణియు నదులును దరణి చంద్రుండు
 పూని చరాచరంబులు నముద్రములు । దానవాదులు దేవతా సమూహములు
 జాక్కు లంబరమును క్షోణీధరములు । నక్కజమైన బ్రహ్మాండభాండములు
 నండుట నన్ను నేయుట దొడ్డుగాక । యెండొండ నొకని నేయుట యేమిదొడ్డు !
 అటుగాన నీవింక నాలస్యముడిగి । చటుల బాణముల జర్జరితునిఁజేయు. ”

కర్ణుఁ డర్జునుపై సర్వశరముఖంబేయుట

మని చెప్పినంతలో నశ్వసేనాఖ్యుఁ । డనుపాము క్రీడితో నలిగి యాకర్ణు
 దొన నుండుదాని నంస్తుతి ధూషదీప । వినుత నై వేద్య సవిస్తరంబుగను
 మనసునఁ బూజించి మార్తాండనుతుడు । కనుగవ కెంపారంగారదీసి యపుడు
 గరిమ నర్జునుకుత్తుకకు దాని మొనకు । సరుదుమీఱంగ లక్ష్మముచేసి నిలిచి
 యార్చుచుఁ దొడిగి పెల్లార్చి పెంపేర్చి । కార్చిచ్చుకై వడిఁ గడుమంట లొలుకఁ
 దెగనిండఁ దిగిచి యాదివిజలు మునులు । బెగడ లోకములతోఁ బృథివియల్లాడ
 నేసిన, నదియును నిట్టట్టుపోక । గాసిల్ల విషము లొక్కటఁ బర్వమండఁ
 గన్నుల భీషణోల్కలు మింటనంటఁ । ¹ గ్రన్న న మణిమయ కాంతులతోడ
 భుగభుగ నార్చులఁ బోగలు వెల్పెడల । మగఁటిమి చాటించి మహియునాకసముఁ
 గాల్చుచు బలముల గరళ ² జాలమునఁ । బీల్చుచు నే తేరఁ బీతాంబరుండు
 వినఁగ శల్యుండు వెల్గు వెనఁగర్ణుతోడః ।

‘ఆదీయేమి బెగడితివర్కజ, నీవు ! । కదనంబులోపలఁ గంపమేమిటికి !

దిటతప్పినో? కన్ను ³ తిరిగెనో? యిట్టి । యటమంటంబేటికి? నస్త్రమీవేళ
 మెడకుఁ దొడుగగఁబోయి మెయిమెయినదిగొఁతోడకునుదొడిగితి తుది నెగఁదొడుగు. ”

అనినఁ గోపించి యా యర్కనందనండు । కనుగవ నయ్యగ్నికణములు రాలఁ :

“దప్పకమాడు మెంతయుఁ గ్రీడిశిరము । నిప్పుడే ⁴ గూల్చెద నేలపల్కెదవు? ”

అని చెప్పినంతలో నమృహాస్త్రంబు । చనుడేర శౌరియుఁ జయ్యననపుడు

చెలగి దీసికిఁ బ్రతీసేమక యున్న । నలుక నర్జునుఁ జంపునని నిశ్చయించి

మెడగుటిగా వచ్చు మేరదప్పంగఁ । బుడమి నయ్యరదంబు పాలిగ్రుంగఁ ద్రొక్కె..

1. గ్రక్క. 2. భీషణ. 3. విరగనో. 4. గొల్చెద. (మా)

త్రోక్కినంతనె మెడత్రుంపంగవచ్చు | నెక్కట నా పాపయమ్ము వేవేగ
నెట్టన దంభోళి నెటి గిరి దాఁకి | బెట్టుగా శిఖరంబు భేదించు భంగి
బహురత్న దీప్తుల భాసిల్లుచున్న | మహిత కిరీటంబు మహి మీద రాల్చె.

శౌరి యారీతి నాశక్రజారథము | నాహాథగతిఁ గ్రుంగ నదిమినయపుడు
సురలు ఘోరరులును జూచి యత్తటిని | మురహారు భాగడిరి మోదంబుతోడ.
దేవదుందుభులెల్ల దివినుండి మ్రోయ | భూవర, కురిసెను బువ్వులవాన.

ఆరీతి నత్తెఱంగపుడేమి చెప్ప | సారినయోత్సాహ సంపదలీల

1 తేజంబెడలి వింత తేజంబు నొంది | 2 రాజుల్ల నా పాండరాజనందనుడు
చని నత్క భాసిన శిశియును బోలె | (వనమాలిఁ గని యంత వనరుచుఁ బలికె):

“మున్నగ్నిసాక్షిగా ముక్కంటి మెచ్చ | నెన్న ఖండనము దహించెడునాడు
నా విక్రమక్రమోన్నతులకు మెచ్చి | చేప దేవేంద్రుఁడిచ్చిస కిరీటంబు
పుడమిఁజొల్లఁగనేసె బొల్లగా నదియు. | కడపారివచ్చి యా కర్ణునిఁజూడఁ
గాలానలోగ్ర సంకలిత ప్రతాప | కాలరుద్రుని గతిఁ గాంచియున్నాడు.

నేటికి మనతేరు నీరసనాభ, | పాటించి త్రిప్ప మిపాటి చాల్చాలు!
నీయుపేక్షను గాదె నే భంగపడితి! | కాయజననకి, నాకిడిది రథంబు
కర్ణుని యెదుటఁ గ్రుంగఁగఁ ద్రొక్కఁదగునె! | వర్ణింప నాతలప్రాత యిట్లుండె.

దీనికిఁ బ్రతిసేత తెగి నయలేనె! | మానుగా నాబాణముహిమ లెన్నటికి?
దేవ, నాచేతి గాండీప మెన్నటికి? | రావయ్య నీదు సారథ్య మెన్నటికి?
అక్షయతూణీర మదియు నెన్నటికి? | అక్షర ధర్మసహాయ మెన్నటికి?
కాలకేయాది రాక్షసులను శలిచి | యీలీల నీశ్వరు నెక్కటి గెలిచి.

యంగారపర్ణుని నటమున్నె గెలిచి |

చిత్రసేనుని బట్టి శిథిలునిఁ జేసి | నేత్రోత్సవమ్ముగా నిఖిల కౌరవుల
సరవి భీష్మద్రోణ సైంధవప్రముఖ | చిరసోమదత్తులఁ జెనకి సాధించి,

కర్ణునిఁ బదిమార్లు కడుఁ బాఱఁగొట్టి | తూర్పునైఖిరి నాజి దొడరునాబలిమి
యొకర బూడిదలోని పూకోమంబుచేసి | ఘుఁచుడ, గారథముఁగ్రుంగఁగఁ ద్రొక్కఁదగునె!
ఈ యవమాన మిట్లెల చేసితిమి? | పాయక నాప్రతాపం బెన్నడింక?

నలినాక్ష, నీవని నమ్మినచోటఁ | గొలఁదిగాఁ బగవారిఁ గూడితి. ” ననిన
 శ్రీకృష్ణుఁ డప్పుడా జిహ్వనిజూచి : | “యోక్తీడి, యిట్లాడ నుచితమె నీకు ?
 నన్నెలదూతెదు ? నాఁడు ఖండవము | నున్నతి నీవగ్ని కొప్పించు చోటఁ
 బామొక్కటందుండి పాటిపోజూచి | కామించి తల్లిఁ దోకను గజిపించి
 వినువీధికెగసిన, వెన నీవు దాని | తనరు పుచ్చుముఁద్రుంపఁ దల్లితో నదియు
 విను మగ్నిఁబడి కాల, వెనదవియి | మొనసి రాధేయసమ్ముఖమున నిలిచి,
 “జాడ నీకెన్నఁడు సంగరమబ్బు | నాఁడు నన్ దొడుగుము నాడెంబుగాఁగ.
 అర్జును బట్టి నే నాహవక్షోణి | నిర్జించి భర్జించి నీవగదీర్తు.
 నాపగ యెల్లన్న నాతల్లి నగ్ని | లోపలఁ జంపె ముల్లోకంబు లెఱుగఁ.”
 అనిచెప్పఁ బూజించి యచ్చావరమ్ముఁ | దనర నిగ్నాల్లును దాచుక యుండె.
 నీమీఁది కిరుకమై నేఁ డమ్మహాద్రు | మీమీర నెంతయు నిటఁబ్రయోగించె.
 చెలఁగి యవ్విధమునఁ జేయఁగాఁ గాక | పోలియింప కూరకే పోవునెయదియు !
 ఇనుమాటు లీబాణమేయంగరాదు | ఎనయంగ నే నీశ్చయించితిఁ జామ్ము.
 అటుగాన మనమున నాందోళ ముడిగి | యటమీఁది రాచకార్యము చూచుకొనుము.”
 అనిచెప్పుచున్నంత ¹ నమ్మెయిఁబాము | తనవూపు దప్పిన ² దర్పించి యంత
 గ్రక్కున మంటలు గ్రక్కుచు వచ్చి | యక్కడ నక్కర్లు నప్పుడిట్లనియె :
 “కొనర కివ్విధ మెఱుంగుదొ లేదొ నీవు | బిసరుహాక్షుండింత నెఱి పెట్టి నాఁడు,
 కొండమోపరి గొల్లకొమ్మల వలువ | దండి మ్రుచ్చిలు నట్టి తడఁబాటుకాఁడు;
 బూమెలబయకాఁడు పూతనాదులను | దామెన కట్లుగా దండించు నతఁడు;
 నాకులన్వామియే నలిదనఁన్ను | లాకడ నై నట్టి యమ్మహాత్ములను
 ఇట్టెయెల్లారులు నెఱుగఁ ⁴ నేఁటేటఁ | బట్టెడి ⁵ దెఱుగంగఁ ౭డును గావునను
 అవగఁజేసి తానటు చేసెగాక ; | యీ పాటి చేసెడి దెఱుగ లేనైతి.
 ఎఱిగితే పాతాళ మిట మాదిగాదె ! | ఎఱిగింప నంతఁ బోనిత్తురె వారు !
 చలపాది యితఁ డెడనంగరమయ్యెఁ | దలకొని తనవిధిఁ దానె పోయెడిని.
 కావున నిపుడేమిగాదు రాధేయ ! | అవిరించియు హరిహరులడ్డపడినఁ
 దతఁధంగి నారానాతలము శీఘ్రమున | బ్రతిమాలి చొచ్చినఁ బాటిపోయినను

1. నమ్మహాపాము. 2. తప్పించెతప్పి. 3. కొమ్మలిలువలు. 4. నేఁడింట. 5. చిగగ
 గడును గావును. (మా)

జిష్ణుని బట్టి నేఁ జెనకి రాద్రమునఁ | దృష్టనాయక నానిఁ దివిటి ఖండింతుఁ.
నిక నోఁ మాట నీయిచ్చ నుప్పొంగి | తుకతుక యుడిగి సత్తుగ నీదునింటఁ
దొడుగుము రాధేయ! తొడుగునేవేగఁ; | దొడిగినద్రుండు నందులకుఁ బోనీన.”

అనవుడు రాధేయుఁడనని కిట్లనియె, | చనవునఁ దా సత్యనంధుండుఁ గానఁ:
“దల్లితో నాడిన తగవు ప్రతిజ్ఞ | చెల్లింతుఁగక యేజెనఁటి మూర్ఖుఁడనే!
కయ్యంబుతో భీముఁ గావనా నిన్న? | గయ్యాలి నకులునిఁ గావనా వట్టి?
వారిఁ గాచినరీతి పరుసనాకీడి | నారయఁ గాతుగా కటుగాకనేడు
మఱి దివ్య శస్త్రముల్ మహి నెన్ని లేవు! | అఱిముఱి సాక్షిసీవై చూచుచుండుఁ.
కర్ణుఁడయ్యెడిఁ నీ కవ్వడయ్యెడిని | నిర్ణయంబిది గాని నే నేమి యెఱుంగ.”

అనుచోట శల్యుఁ డుగ్రాకారుఁ డగుచుఁ | గనలి రాద్రంబునఁ గర్ణకిట్లనియె:
“పనిలేని వట్టి దబ్బరలు మీనారు | పెనకున వెన్నతోఁ బెట్టిని నీకు.
సకల లోకారాధ్య చరణుఁడీశ్వరుఁడు | తకచిక పందికై తరమిడి తాడి
విలువిద్యఁ బోరాడ, వీకుజోడాడి | శిలలు పల్కలు టువ్వి చెలరేగిక్రొవ్వి
విల్లుప్రిష్టముఁ బోయి వెనఁగొట్టి యతని | గుల్లల తిత్తి గాఁ గూలంగఁ ద్రోచి
మెట్టివట్టుక నీవు మెప్పించి యవుడు | గట్టించి పాశుపతం బొప్పఁబడసి
యింద్రలోకమునకు నేగి పెక్కుమున్ను | లింద్రునిచేఁ గాంచి యిల మించినట్టి
జిష్ణుని నీవె గెల్చెడివాఁడ నకట! | యుష్ణము లీచూటలుడుగ వెన్నఁటికి;
చేతఁగఁబోదు; ఈ చెనఁటిచూటలకుఁ | గాతరంబున నొడిగట్టితి,” పనుచుఁ

గర్ణకఠోర వాక్యంబుల నవుడు | గర్ణచిత్తము సీటుగాఁ జేయుటయును
ఆ నూతనంభవుఁడలిగి యెంతయును | ఈనున శల్యుతో నిట్లని పలికె:
“ఏమిటికోశల్మ, యింతేసిమాట? | లామేటి కామాటి నా కిరిటికిని
ఉడురాజధరుఁడోడె నోడె నటంముఁ | గడిది సారెకుఁజెప్పి కాటులాడెదవు.
అతఁడోడినట్టు లేనఁటె యోడువాఁడ! | జితనమై నానాహసం బిడెచూడు.”

మని పది యమ్ముల నన్యుతు నేసి | యనిమి షీశ్వరపుత్రు నాటింబ నొంచి
మఱియును బైకైన మార్గణంబులను | అఱిముఱి నేసి కోయని యాశ్చుటయును,
అమరేంద్రసూనుండు నలిగి పెక్కున | నమధిక శస్త్రముల్ చాలంగ నేసి.
ఏసినఁ గోపించి యిసజుఁడవ్వేళ | భానురంభై సట్టి బహుశరంబులను
నరునిపైఁ గురిసిన సరుఁడని ద్రుంచి | దొరకొని పదియేడు ఘోవుల నేసి

నెత్తురు పై నొల్క నిగిడి యార్చుటయు । నుత్తుంగ తేజోమయుండు కర్ణుండు
 వనచరధ్వజ మిరువది బాణములను । వెనుకొని కృష్ణుని విశిఖ వింశతిని
 ఘనతర బాణాష్టకమున నర్జునుని । సనయంబు రెండు నేలమ్ముల రథము
 ధవళవాహములపై దళవిశిఖములఁ । దివిఁ బోకంబులు దిగులొందనేసె,
 వీసిన నవి ద్రుంచి యింద్రసందనుడు । భాసురకలిత వాక్స్పృథి నిట్లనియెః
 “వినుమురాధేయ, నీ విక్రమస్ఫురణ । గొనకొని కౌరవకులమెల్ల నెఱుంగు.
 రారాజు ఘోషయాత్రకు వచ్చి మున్ను । ఏరీతి విడివడె నెఱుంగవా నీవు?
 వరున ద్రావడి న్వయంవరము న నీవు । నెఱయ నిన్నేలిన యేలికతోడ (!)
 నేపాటు వడితివో యెఱుంగవే యకట ! । పాపాత్మ, నీకేటి బంటువంతంబు!
 విరటుని ప్రోలున వెన నాలఁ బట్టి । చిరమతి నీవేమిచేసితి నాఁడు?
 నీయేలికయు నీవు నెఱయ దుగ్ధబద్ధి । నాయఁ బొమ్మన్నట్టులగునె రణంబు!
 రట్టడి మమ్ము ఘోరపు రణభూమి । నత్తె ప్రోచినయట్టులగునె రణంబు!
 కవటజూదంబునఁ గలరాజ్యమెల్ల । నపహరించినయట్టులగునె రణంబు!
 ఇంతి ద్రావడిఁ బట్టి యీడ్చించినట్టి । యంతరంగంబులట్లుగనె రణంబు!
 ఏపాటి రణమంచు నిట వచ్చినాడ । వేపొటుబంటవై యివును రాధేయ!
 నీవోడిపాటిన నెలవు లెన్నెన్ని । వావిరి నెన్నుకోవలదె సూతజుడ!
 ఉత్తమక్షుత్త్ర కులోదితు నాకు । నెత్తెఱంగున నై న నీవీడు గావు.
 అయ్యనఁ గాని ఘోరాజమధ్యమునఁ । జెయ్యార నీవు చేసిన చేతలకును
 జంపకమాన నా శరవరంవరల ; । తెంపునఁ బాఱక ధీరత నిలుము.”
 అనవుడుఁ గర్ణుఁ “డహా! మేలు మేలు! । వెనుకొని నిన్ను నీవే పొగడితివి.
 ఇతరులు గొనియాడ నెవఁగుట గాక । హితబుద్ధి నీకిది యిస్సినో తగునె!
 భవనైకధీరశఁ బొగడొంది నట్టి । రవిజండ నన్ను నెఱుంగరా జనులు!
 నీవేమి చెప్పుదు నిలునిలు.” మనుచు । నావేళ భానుజుఁ డస్త్రాదిమీఁద
 విలసిల్లు సూర్యుండువెలుంగుచందనున । నెలమిలోడుతఁ గర్ణుండెంతయు మించి
 జలజల క్రీడిపై శరవృష్టిగురిసి । పొలివోని కడిమిమైఁ బోరునునుండి
 పార్థుడెక్కిన తేరి బండి కండ్లపుడ । పార్థివ, నేలలోపలఁ గ్రుంగ నేసె.
 వీసిన మునిశోల నిలఁబాటవైచి । యాసరోజాక్షుండొయ్యన దిగ్గనటికి

యమృతంబు కొఱకునై యఖిలదేవతలు | రమణ మందరము వారాళి వైవంగ
నాధారహీనమై యయ్యది గ్రుంగ | బోధించి యెత్తిన పుణ్యుడు గాన
నత్తేరు నేలలో నటు క్రుంగిపోవ | నత్తై గోవర్ధన మెత్తిన ఘనఁడు.
అసమయంబున నర్కనందనుఁడు | మోసపోయితి విధి మొగి నింతచేసె ;
ధర్మంబులేని యధర్మ చిత్తులకు | ధర్మంబు
(పావనమూర్తి యా) వద్దనాభుండు | సావధానత వీరి సరస నుండంగఁ
గారవులకు నెద్ది ఘనరాజ్యలక్ష్మి ! | ఊరక మానదు ఉడివోనియాస ;
భార్గవాశ్రమంబులపన తప్ప దొడఁగె ; | దోర్గర్వ మెంతయుఁ దూలుచున్నదియు ;
మహి నాజి యర్జునుమయమైన దివుడు ; | అహహ యెక్కడఁ జొత్తునక్కటా !” యనుచు
నున్నచో, రవిమండలోపరివీధి | నున్నతి యొకవాక్య మొగి వినఁబడియె :
“రాజకులచార రక్షకుండైన | రాజన్యుండగు పాండురాజుగ్రమహిషి
కంటికి నాయంశకును నీవు నొడమి | పంతపు నూతనంభవుండన మించి
యుత్తమ క్షత్రికులోచితమైన | యుత్తమవంశంబు నొగిఁ జూరఁబుచ్చి
కార వేశునకు నెక్కటి బంటువోలె | వారి నేవలు చేసి వడిఁ దిట్టు రట్టు
1 గుడిచి యపఖ్యాతిఁ గుక్షి వేపెంచి | కొడిమె సత్కీర్తులకును బాసితీవు.
పగయును మైత్రియు బంధుకార్యంబుఁ | దగునారితోడఁ గదా చేయుటొప్పు.
ధర్మంబుతోడుగాఁ దనరినయట్టి | ధర్మజాతుని సహోదరులతోడుతను
బోరితి విన్నాళ్లుఁ బారి నింకఁ జాలు | వారక నాలోన వసియింప రమ్ము.”
అని పద్మబాంధవుఁ డానతిచ్చినను | విని కర్ణుండెంతయు విస్మయంబంది
యర్జును గెల్పు నయ్యెడఁ దనచావు(?) | నూర్జితంబుగఁ గని యుల్లంబులోన
‘నట్టుదాఁ జెలసినట్లయ్యెడిఁ గాని | గట్టిగా నర్జును ఖండింతు’ ననుచు
బ్రహ్మాశ్రమపుష్పడు పట్టుమార్చియందు | బ్రహ్మాదులదరఁ దప్పక కూర్చువేళ
శల్యుఁ “డహోయేల సంభ్రమించెద ! న | తుల్యతేజఁడు క్రీడి తొడర నీవశమె !
ఏయకు మేయకు మేసితివేని | పాయక నూతనంభవ, సిగ్గుగాడె !”
అనుచుఁ గర్ణకఠోరమగు మాటలాడ | ఘనత బ్రహ్మాశ్రమ మక్కర్ణుఁ డేసినను
అతఁడును బ్రహ్మాశ్రమ మట్లెయుటయును | జతురత నవిరెండు శాంకంబులయ్యె.
అపుడు వాసవి ప్రళయాంతకు పగిది | నిపుణుఁ డాతనితేరు నెఱిఁ గ్రుంగనేసె ;

ఏసినఁ గర్జుండు నిలకునె చాటి | వేసరినరుఁ జూచి వినశతఁ బలికె :
 “ఇత్తేరి రథచక్రమిలఁ గుంగఁబడియె ; | నెత్తెడ నందాఁగ నేయకయుండు.
 పారి రథస్థుండవై పోరెద వీవు ; | ఇరవేది భూమిపై నేనున్నవాడ.
 ఈయెడఁ దగవుగాదిట్లేయుటయును ; | పోయిన నిన్నేల పోనిత్తు నేను !
 చేకాపు మించుకనేపు నిక్కముగ ; | నీకడ రథచక్రమెత్తంగ వలయు.
 చెనకువ రణపాడి చెప్పితఁ గాని | విను నీకు హరికిని వెలచుటఁగాదు.”
 అనవిని యచ్యుతుడతని కిట్లనియె : | “ఎనయంగ నీధర్మ మేమిచెప్పెదవు ?
 నీవు మున్నుగఁ గాదె నెఱివభిమన్యు | భావించి చంపి పాపము గట్టుకొంటి.
 పారి రథస్థుండవై పోరుచు నీవు |
 ఆజినొచ్చిన భీము నట్లుండ నీక | యేజాతి నేయు నీవిటు నేయునేత ?
 నీవేటి రణధర్మ నీతు లెంచెదవు ? | నీవు మీఁదటిపాటు నెఱిఁ జూచుకొనుము.
 విడిచిరి మగలింక వేఱొక్క మగనిఁ | దడవి పొమ్మనవె మది దయయింత లేక ?
 కారవదాను లీ కౌంతేయు లనుచు |
 ఊఱక రారాజు నుండంగ నీక | యారయ వెఱ్ఱాట లాడింపవై తె !
 అడవికేఁగిన వారి ననదలఁ జేసి | కడవటఁ గురునేనఁ గదలింపవై తె !
 అదిగాకయును దేవుడనక నన్నెన్ని | యదటున వక్రొక్తులాడవా కర్ణ !
 అలనాడు సంధికి నట వచ్చుచోటఁ | దలఁచి నన్ బట్టంగఁ దాగ్కొంటి గాదె !
 వినుము నీకవటంబు వెన నెంచ కేను | జనవుతో నొకరహస్యంబు చెప్పినను
 ఆక్రీడి జుంపెదననుచు నాతోడ | వాక్రుచ్చి యాడినవాడవు గావె !
 నీ వాడుమూటలు నీదుర్గణములు | నీవికృతంబులు నీవట్టిపాటు
 నీ కండగర్వంబు నీగబ్బు నుబ్బు | నీ కీడునేతయు నేనె తీర్చెదను ;
 ఎక్కడఁ బోయెద వెందుఁ జొచ్చెదవు ! | దిక్కెవ్వరిట నీకుఁ దివిరి లోకముల !
 అలనాడు ధర్మజుఁ డానతి మాకు | నొలసి యీకున్న నిట్లుంటిమి గాని
 నీవనఁగానెంత ! నిన్నె లురాజు | భావింపఁగా నెంత ! పాండవేయులకు.
 ఇల సధర్మముకుల్కి యీ ధర్మరాజు | బలువిడి నింటేసి పనులు గావించె.
 చలమేది నీవెంత పన్నాహపడినఁ | బాలియింప కిట రిత్తబోవునె నరుడు !
 ఇలఁ బాపములకెల్ల నెడము రారాజు | కలనేతలకున్లొక గర్తవు నీవు.
 మలసి నీవిట నాటిమాటలు మఱచి | యెలమి నీ రణపాడి యేలచెప్పెదవు ? ”

అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుఁ డాడువాక్యములు । విని నరుండును గోపవినశాత్ముఁ డగుచు
రథమెత్త నెడమిక రాధేయుమీఁదఁ । బృథుతరాస్త్రంబులు పెల్లుగాఁ గురిసి
సారథి రథరథ్య చయములన్నిటిని । వేఱు వేఱన ద్రుంచి భీమాస్త్ర మొకట
విలు ద్రుంచివై చిన వేగనర్కజాఁడు । వలనొప్పు బలకయు వాలును గొనుచుఁ
గదియుచో నదియును ఖండించివై వ । గదయాఁచివైచె నగ్గదయును ద్రుంచె.
త్రుంచిన నాకశక్తి తోడ్తోన వైవఁ । ద్రుంచె నాశక్తి, నింద్రుఁడు మెచ్చిపొగడ.
తోరంపు రెండుచేతులను రెండిట । లారయఁ గైకొని యదె చూడుమనుచు
ప్రేసిస, నవి నాల్గు వ్రేలులఁ దునిమి । వాసి వజ్రాంగి నుర్వరఁ బడసేసె.
ఏసినఁ గోపించి యిట్టట్ట నాక । యా సవ్యసాచిపై సర్కజాఁ డవుడు
శూలంబు ద్విప్పచు శూలి చందమున । నాలమ్ములోపల హరితొమ్ము వొడిచె.
పొడిచిన నెత్తురుప్పొంగి దైవాట । నుడి వడుచున్న నర్జునుఁడు రోపించి,
“యోరి రాధేయ, లోకోన్నతుఁ బొడిచి । ప్రూరదోపంబు గైకొన్న నీవెంత ?
చూడుమా దోపంబు చుట్టుముట్టఁగను । వేడుక నినుబట్టి విదళింతు.” ననుచు

అర్జునుఁడు ఘోరశర ప్రయాగమొనర్చి కర్ణుని మడియించుట

భూనభోభాగ దిగ్భువనంబు లెల్లఁ । బూని కంపింప నంబుధులు ఘూర్ణిల్ల
రాద్రాస్త్ర మరిఁబోసి రమణమైఁ గాల । రుద్రుని కైవడి రోపంబు నొందిః
“మాయన్న ధర్మజ మండలేశ్వరుఁడు । ఆయతంబైన ధర్మాత్ముఁడొనేని,
అటలేని హరికృప యటఁ గల్గెనేని, । తెఱవ పాంచాలి పతిద్రతయేని,
వెన నేను భువనైక పీరుఁడనేని । మనలక కర్ణుని చుస్తకంబివుడు
త్రెంతుగా.” కని తన దృష్టి గీల్కొలిపి । పంతంబు మీఱంగఁ బైకొని యేసె.
ఏసిన బ్రహ్మాండ మిలయును మిన్న । మోసిన మంటలు మొగి మండుకొనుచు
భారుణి వణక దిక్కుటము లల్లాడ । ఘోరాస్త్ర వితతుల కోటు లీనుచును,
బ్రళయ కాలమునాటి భానుబింబముల । వెలసిన వేడిమి వెడఱల్లుకొనుచు,
దిగిభంబు లూటాడ దిక్కులల్లాడ । నిగిడి కొరవసేన నీఱు నేయుచును
వచ్చుచో శల్కుండు వడి నదిచూచి, । “యెచ్చటఁ గర్ణ, నీకేడి ది” క్కనఁగఁ,
బదివేల పిడుగుల వగిది మోయుచును । అదనుగా బ్రహ్మాండమంతయుఁ బగులు

నెలకొని చనుదెంచి నిర్ఘోష ఘోష | ములు పర్వ రాజముఖ్యులు బెడరంగ
 వచ్చి కర్ణునితల వడిఁ ద్రుంచివైచె | నిచ్చ నాదివ్యాస్త్ర మెలమి దీపింప.
 అన్నఁ జంపిన దోష మది వాయుటకును | వెన్నుని మఱుఁగు తావెనఁ జొచ్చెననంగ
 మగిడి యేతెంచి యచ్చుహిత తూణీర | యుగళంబు చొచ్చి తానున్నచో, నంత
 శతయోజ నాయత సప్తార్చిరాశి | యతులితమై పేర్చునట్లుగా రవిజు
 తేజంబు సూర్యుని తేజంబు నందు | రాజులెల్లను జూడ రమణమైఁ గలిసె;
 పవిపాణిచేఁ బడ్డ పర్యతాకృతిని | రవిజుడు గూలె సర్వంసహస్థలిని.
 అపుడేమి చెప్ప నీయాత్మనంధపుడు | విపులమీఁదను బడి వెన మూర్ఛనొందె.
 అప్పుడు దేవదత్తా భీలరమను | లొప్పార మ్రోయించె నొగి నిండ్రనుతుడు.
 నుతుని చావునకును సూర్యుడవ్వేళ | వితతమై రేవాడ విచ్చేసె సనంగఁ
 బల్లిపునార్ధిలోపల గ్రుంకె నంత. | దుశ్చరితులు కురుద్రోహులు
 |
 దేవదుందుభులును దివ్యగానములు | పూవులవాసలు పొందుగాఁగూరిసె.
 ఆవేళ శల్క్యఁ డత్యాదరంబునను | వావిరిఁ గౌరవ వల్లభు కనియెః
 “కర్ణాష్టమల రణక్రమ |
 | ఆరయ దైవసహాయంబు లేక
 ఎగవకు నొగులకు వారినిబట్టి | తెగ వ్రేయువాడను దీప్రబాణముల,
 అనఘ, సంధ్యాకాల మగుచునున్నదియుఁ | బనివడి మనసేన పాఠంగఁదొడఁగె.
 | మైసయదియు.
 ఈపాటి శిబిరంబు కేఁగుట మేలు | రేపాడి వత్తము ¹రిపుల మోదంగ.”
 అని సిశానమయంబునందు వేతిరిగి | చనిరి పాళెములకు జ(ననాథతిలక !)
 | తాత్కృ దానయ్యె.
 కొంతేయు లప్పుడు గగనంబు చిరుంగ | నంత నార్పుల వచ్చునపుడు కృష్ణుండుః
 “లక్ష్మణ, నిను బోలునట్టి వీరుండు | పర్జన్య సభయం
 | ముకే నృపులీడువారు.

ధర్మసహాయకత్వంబున మెలంగు | ధర్మజు బోలరే ధరణినాయకులు.

చెలంగి మిరిక శత్రుశేపంబు చంపి | చలపాది రారాజు

... .. | యు.”

అని కొనియాడుచు నల్లన వచ్చి | తనరంగ ధర్మనందను బొడగాంచి

మఱుదులు దానును మహి జాగ్రిమొక్కి | నెఱయ నిట్లనిపల్కె నీరజాక్షుండు :

“రా |

... .. చ్చిన నఖిలకారవులు | నీతల దెగిరని నీమది నిలుపు.”

అన వినిధర్మజుఁ డంభోరుహాక్షుఁ | గనుఁగొని పల్కె వేడ్కలు ముమ్మడింప :

... .. |

... .. అరుదె యోభవనైకవంద్య! | ఏచాయ భానుజుఁ డిలనీలై గాక.

వలనొప్ప నామది వగపెల్లఁబాసె | నెలకొని కంటికి నిద్దురవచ్చు.

ఈయుద్ధభూమి దానీక్షిం ... |

... .. | తర కరదీపికానవాస్త్రములు

పెలుఁగంగ లీలతో వేవేగవచ్చి | కలిత సంతోష మగ్గలికమై చెలఁగఁ

గర్జని శిరమును గాత్రంబు జూచి | వర్ణించి మిక్కిలి వా

... .. |

కర్ణ సాగరమును గడచితి మనుచు | సర్వవగంభీరుఁ డటఁ బాశ్చమునకుఁ

జనుడెంచె నవ్వేళ సకలయోధులను | గొనకొని యొప్పె నోకురువం

... .. | విఖలేక

వెల వెలనై చాల భావమున | నలవడ ననియె గృహచార్యుతోడ :

“ఆచార్యవర్య, నా యనుజుండు గూలె; | భూచక్రమునఁ గర్ణు పోడి

... .. | కడనంబునకును

నల నిందు నేనాధినాథునిఁ గాఁగ | నెలమిఁ జేయఁగ నర్హుఁ డిందెవ్వఁడనిన

“శల్యుండు నీకుండఁ జంచలంచేల? | తుల్యతేజోనిధితో నెదురి

... .. | రెడు.”

అనినఁ గౌరవనాథుఁ డానిశివేళఁ | జెనసి శల్యుని నభిషేకంబుచేసి

ప్రబలంబులగు సార్వభౌమ చిహ్నములు | నిబిడంబుగా నిచ్చి నృపులు మోదింప

... .. |

౯౮

ద్వి ప ద భా ర త ము

అని సంజయుఁడు చెప్పె నాంబికేయునకు । నని ముని జనమేజయుక్తివతికిఁ
జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగి యమ్మొద । నెప్పటఁ గథచెల్ల నెఱిగింపు మనిన
సరహ ।
... .. రూప, ఆద్యంతరహిత, । మణివక్ష, కేశవ, మాధవ, శార్ఙ్గ,
ఘనమాని హృద్దేహకలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
భక్తవత్సల, జగత్పావన, భుక్తి । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు.
ఇది వేంకటాచలా ధీశ్వర దివ్య । పద పద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకపింద్ర వర్య
రచితమై కర్ణపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్ప నేనవది.

శ ట్య ప ర్వ ము

(సోమన)

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీరమణేశ, పూరితకృపావేశ, భూరి పరంధామ, పూజితనామ,
జనమేజయునకు వైశంపాయనుడు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పదొడగె :
విను జనమేజయ, విఖ్యాతుడైన | ఘనుని కర్ణునిపాటు గని కౌరవుండు
చిడిముడిపాటున శిబిరంబు కడకు | దొడరి కొంచెపు మూలకతోడ నేతెంచి
యారాత్రి శల్యుని నధిపతిఁజేసి | భారతంబైనట్టి బవరంబునకును
బన్ని యేతెంచిన, బాండవ సృపులు | మిన్నంది యుబ్బున మెఱసి పోరాడ
సరవి దేవతలాకనమున గీర్తింప | గరమొప్ప మధ్యాహ్న కాలంబునందు
నమవర్తిసుతుచేత శల్యుఁడాదిగను | సమరోర్వి బాంధవ సత్పుత్రమిశ్ర
బలములు హతమైన, బరంగరాజు | మలసిన భీతితో మానంబు విడిచి
మండుచు నొక మహామడుగులోఁ జొచ్చి | యుండిన బాండవులొగి నది యెఱిగి
దుఱుకుమాటలు యమనూనుఁ డాడుటయు | గఱకఱి నమ్మహాగదగొని వెడలి
గాలికొడుకుతోడఁ గయ్యంబు చేసి | కూలెఁ బద్మాపుండు గ్రుంకు నత్తఱిని.
రజనీముఖంబున రారాజునాజ్ఞ | నిజమతిఁ గైకొని నెఱిఁద్రోణసుతుఁడు
చని ద్రావడేయ ధృష్టద్యుమ్న ముఖ్య | జనవల్లభులనెల్లఁ జంపిన యంత
సంజయుఁడది యాత్మఁ జయ్యననెఱిగి | సంజాతమూర్ఖుడై చాలదుఃఖించి
పఱతెంచి ధృతరాష్ట్రపదముల నెఱిగి | నెఱయఁ గన్నీరొల్పి నిట్లని పలికె :
“జననాథ, శల్యుండుననుసె; సౌబలుఁడు | సనిఁదుంగె; మృతుఁడయ్యెనయ్యలూకుండు;
తలఁకి కాంభోజ శతాసీకు లవని | బాలిసిరి; రాధేయుపుత్రులు వడిరి.
పొప్పిరి(?) వడముడి పూర్వపతిజ్ఞ | తప్పకుండఁగ గదాదండంబు నంది
వెన రెండుతోడలును విఱుగఁ గొట్టుటయు | వసుధవైఁ గురురాజువాలె చూపణి.
పాండవులేవురు బద్ధనాభుండు | జండవరాక్రమ సాత్వకి మొదలు
వారందు నేడ్వరు, వసుధేశ, నీదు | కూరిమితనయుండు గుణి యుయుత్సుండు
కృపుఁడు సశ్వత్థామ కృతవర్మ మొదలు | విపరీతగతి నిట్టి వీరలు దక్క-
సారిది నష్టదశాక్షోహిణీ బలము | వెరవారఁ గూలిరి వీరు వా రనక.

నీకతంబునఁ జేసి నెఱి నింతలేసి | భీకరకృతులయ్యెఁ బేర్చి భూపాల!"
 అని విన్నవించిన నాంబికేయుండు | తనదేవియును చాను దగవిదురుండుఁ
 గోడండు నాదిగాఁ గుంభినిఁ ద్రెల్లి | చూడ నొక్కట మూర్ఖుఁ ¹ జొచ్చి వేతెలిసి
 పొదలుశోకాగ్నులఁ ² బొగుల నయ్యెడను | విదురును దేశించి విభుఁడొయ్యెఁ బలికెః
 "తమ్ముడ, నాకు నే దరి గలదింక! | నిమ్ములఁ బుత్ర విహీనుండనైతి.
 కడపట నిక నేడుగడయును నాకు | నెడపక నీవెకా కెవ్వరున్నారు?
 విదుర, నీబుద్ధులు విననేరనైతి; | విదితమై నావిధి విననేలయిచ్చు!"
 అనుచు మూర్ఖితుఁడైన నవనీశునకును | జనవొప్ప వైత్యోపచారముల్ నేయ
 నేదదే రించుక ధీతిపాలకుండు | నాదటఁ గూర్చుండి యనురును రనుచుఁ
 గడవలోపలనున్న కాలోరగంబు | వడువున నిశ్వాస వదనంబుతోడఁ
 బలుకు డగ్గుత్తికపడి యూటకున్నఁ, | గలగి గాంధారియుఁ గలబంధుజనులు
 నొక్కట శోకింప నొగి నాంబికేయుఁ | డొక్కింత విదురున కొప్ప నిట్లనియెః
 "విదుర, నీ వదినెను వెలయంగ మఱియుఁ | బిదవఁ దక్కిన బంధుబృందంబు సతుల
 నూరార్చి లోనికి నొగింపు." మనిన | నారీతి బుద్ధిగా నతఁడు చెప్పుటయు,
 విని వారు శోకాబ్ధి పీచులమునిగి | వనరుచు జనిరి నివానంబులకును.
 చనినవిమ్ముట నంత జననాథవరుఁడు | తనపుత్రురారాజుఁ దలఁచి యిట్లనియెః
 "అనఘ! దుర్యోధన! యాహవశూర! | ననుగన్నతండ్రి! యున్నతభుజాటోప!
 నావంశవర్ధన! నాపట్టుగొమ్మ! | హా! వనజారి కులాన్వయ తిలక!
 మీతల్లి గాంధారి మేదినిఁ బొరల | నేతెంచి యూరార్ప వేటికిఁ బుత్ర!
 సుతవియోగంబునఁ జూర్ణమానన్ను | చితమతిఁ గొగిటఁ జేర్పంగఁ దగదె!
 ఎల్లరు చెప్పిన హితవులు వినక | త్రుళ్లుచుఁ బొండవాదులనెల్ల గెలిచి
 యెలమి భూచక్రంబు నేలుదు ననుచుఁ | బలుమాటునాడిన వంతమందణఁగె!
 'గురుఁడు గాంగేయుండు గురుతనూభవుఁడు | గిరిధైర్యుఁడైనట్టి కృపుఁడుఁ గర్ణుండుఁ
 గలుగ నాకెకురు లోకంబుల నెవ్వ | రలవొప్ప' ననుమాట లవియెందుఁబోయె!
 అల నర నాగాయణాఖ్యులతోడఁ | గలహించి బ్రతుకంగఁ గలరె దేనతలు!
 దుర్గుణంబున గురుద్రోహంబు చేసి | దోర్లర్హమున నాజిదుంగఁ బాలెతి.
 కలిమి శ్రీహరికృప గలుగు పాండవులఁ | బొలియింతునని పోయి పొలిసితే తండ్రి!

తిరముగా దేవనదీ తనూభవుని । వర శరగురు బాంధవాదుల నెల్ల
వెరవార నొక్కొకవిధమునఁ బట్టి । దురమునఁ జంపి దోర్లర్వమెనఁగ.
కష్టఁడంతటియోధు కడఁగి యేమయ్యె ! । నిర్ణయమతి మద్రన్యపతి యెల్లయ్యె !
అన్నియు శకునిమాయలు చుట్టుముట్టి । కొన్నను గడవటఁ గురువంశమణఁగె.
ఆ సమీరాత్మజు నాగ్రహంబునను । నీ సహోదరులెల్ల నేడెందుఁ జనిరి ?
తొడలు తుత్తునుకలై దురములో వ్రాలు । నెడ నివ్వనుంధర నెవ్వఁడున్నాఁడు ! ”
అని సంజయునిఁ జూచి, “ యకల ! నేమున్ను । ననువారఁ జేసిన దనుభవించితిని !
ఎవ్వరు నామాటలింకఁ బాలింతు ! । రెవ్వరు నిందింప కేలమానుదురు !
ముదిసి ముప్పన నాకు మున్నుదైవంబు । వదలక యీగతివ్రాసె ఫాలమున.
సమ్మతింపని నాకు సకలంబుఁ జెప్ప । తమ్మునిమాటలు తలకూడె నేడు.
ఇన్నియు నేటికి నదియీశ్వరాజ్ఞ । క్రన్నన నాకింకఁ గడవంగ వశమె !
సూతసంభవ, రణక్షోణిలోపలను । ఆతతంబుగ శత్రునఱఁచె నేయోధు ?
కురువీరు తేరీతిఁ గుంభినిఁ బడిరి ? । ధరణి రారా జెట్లు తటలక గూలె ?
శకుని మాయలపోతు చచ్చుటేలాగు ? । వికలులై రాజు తేవిధిఁ బడిరందు ?
ఇల మనవారెవ్వ రీలక నిలిచి ? । రలవి వారెంద టీయవని నున్నారు ?
కనుఁగొంటివా రణక్రమమెల్లఁ దెలియ ? । వినిపింపు సంజయూ, వివరంబుగాఁగ. ”
అనవుడు సంజయుఁ డారాజుఁ జూచిః । “ యనఘాత్మ, రాధేయుఁ డణఁగినపిదప
రారాజు మిగులఁ బరాజితుఁ డగుచుఁ । గ్రూరుడై వగఁబొంది కోపంబుతోడ
రయమునఁ దనమందిరము చొరవెఱచి । భయమున నొకపెద్ద బయటను నిలిచి
హతశేషులగువారి నటఁ గూడుకొనుచు । క్షీలినాఘుఁ డెంతయుఁ జింతించునపుడు,
మనసున దయపుట్టి మహిమ దీపింప । జననాథునకుఁ గృపాచార్యుఁ డిట్లనియెః

కృపాచార్యుఁడు దుర్యోధనునకు హితోపదేశము నేయుట

“ ఓటమి గెలుపును నర్వీశ్వరులకు । నేటికే జింతింప నెప్పుడుఁ గలుగఁ.
తొల్లింటిరాజులు దోర్బలక్రీడ । యెల్లగాఁ బోరిరి యిహపరంబులకుఁ
గీర్తియుఁ బుణ్యంబుఁ గ్రియతోడఁ గోరి ; । కర్తవ్య మిట్టిగి క్షత్రియులకును ;
ఓ యవనీశ్వర, యొకటిచెప్పెదను । జేయుము; కూడదే జేయకమాను.
గాంగేయ కలశజ కర్ణాదిరథులు । సంగరోద్ధండులు చతురసాహస్రము

పొలిసి పోయిరి పాండుపుత్రులచేత. | బలపరాక్రమ వైవబల శక్తి వారి
 పాలఁ గల్గుట గానఁబడుచున్న దధిప! | ఏల పాండవులకు నిందిరావిభుఁడు
 రేఖయై కంటికి తెప్పయుఁ బోలె | శేఖరంబుగఁ గాచి చేరియుండఁగను
 ఈలోకమున గెల్వ నెవ్వరివశము? | బాలార్కతేజులఁ బాండునందనుల.
 నాలుగు కొమ్మల నాగంబురీతిఁ | జాలఁగఁ గురుసైన్య సరసిలోఁ జొచ్చి
 క్రీడనల్పుచునుండుఁ గ్రీడియెంతయును; | వేడుక నదిగాక విను గజంబులను
 జెండాడు హరివోలఁ జెందుచున్నాఁడు; | పాండునూనుండను పావకునకును
 గమలనాభుండను గాడ్పుతాఁ గూడె; | విమతుల నీటు గావించుచున్నారు.
 గురుఁడు సశ్వతామ కృతవర్మ శకుని | ధరణిఁ దక్కినయట్టి దండనాయకులు
 నీవు నీతమ్ములు నీతనూభవులుఁ | గావఁగూడియు మూఁకగాఁగూడి పాఱఁ
 జాటించి విజయండు సైంధవుఁ దునిమె. | మాతేల కేవలమనుజుఁడే యతఁడు!
 కన్నులారఁగ నీవు గనుఁగొనుచుండఁ | దిన్నగాఁ బదియేడుదివసంబు లయ్యె
 చెక్కుచెమర్చక చేతీఁటవోవ | ¹నిక్కవైరులగెల్పు తెఱుఁగవా? నీవు.
 పరికింప రవిలేని పగలింటిపగిది | నురువడి మనసైన్యమున్నది భూప!
 ఈసేనఁ బరిమార్చ నింద్రనూనునకు | బాస నేసేదఁ దృణప్రాయంబునుమ్ము.
²హాతమ్మఁడును భీముఁ డటఁ గెలంకులను | అరయంగఁ దనకు నహాయమై నడవఁ
 గఱకుటర్జునుఁడను కాలోరగంబు | పఱతెంచి యిట మనప్రాణానిలంబు
 దప్పిద్రావఁగ నీవె తవిలిచూచెదవు. | కప్పిన ³కోపాగ్నిఁ గరువలినుతుఁడు
 తనదు భుజాబలదర్పంబుతోడఁ | జనఁ దీర్చుఁ గౌరవేశ్వర, నిన్నుబట్టి.
 ఇటుగాకమున్న వివేకచిత్తమున | ఘటనతోడుత సంధి గావించుకొనుము.
 శరణన్నఁ జేకొను శమననందనుఁడు; | శరణన్న నీకునొచ్చెముగాదు వినుము. (?)
 కౌరవాధీశ, యకారణంబైన | వైరంబుచేతను పడినొచ్చెఁ గులము.
 కుదుకులాత్తమ, దీర్ఘకోపి కవశ్య | మరణంబుగల్గు సంబంధియుక్తముగ.
 తనయందు బలసత్త్వ ⁴ధైర్యముల్ గలుగఁ | జను నాగ్రహింపంగ జనవర్మలకును.
 పరులందుఁ దేజంబుపస గల్గెనేని | కరమర్థిమై సంధిగావించుటాప్స.
 తానుంట లోకత్రితయమును నుంతు; | తా నాశమునుబొందఁ దప్ప సర్వమును.
 వలవదు వైరంబువర్జింపు మధిప! | పొలిసిమీఁదటఁగనఁబుణ్యంబు గలదె!

శారీరమెత్తుట శాంతంబు వలయు ; పాటుకోపం బిహవర హాని గాదె !
 నమవర్తినూనండు సత్కృపామూర్తి । రమణమై మీతండ్రిరాజ్యభాగంబు
 నీకు నిక్కమ్ముగా నెమ్మిత్తోనొసంగు ; చేకొనిదీనికై చింతింపవలదు.
 గురులకుఁ బరిచర్య గోరికావించు ; సరసుఁ డాపుణ్యుఁ డజాతశత్రుండు ;
 చాల నాతనితోడ సంధి గావింపు. । గాలిఁ బోవక బ్రదుకుఁ గౌరవకులము.
 సిరివసునకు లెన్న చిత్తంబువచ్చు ; కరువలినతుఁడును గాండీవి కవలు
 శివమతిఁ గులహానిసేయంగ వెఱచి । యవనీశ, ధర్మజనాజ్ఞ నేయుదురు.
 నెలకొని కురురాజ, నీకునైకాని । యలసి మాప్రాణరక్షార్థమైకాదు.
 విదిత్తమై నాబుద్ధి వేదోక్తయుక్తి, । ముద మొప్ప విన్ననిమ్ముల సౌఖ్యమొదవు.”
 అనిగాత్రుఁడు కౌరవాధీశ్వరునకు । మనుబుద్ధిచెప్పిన మదిఁ బట్ట కతఁడు
 ఒకకొంత తడవూఱుకుండియు మఱియు । వికలచిత్తాంగుఁడై విప్రున కనియె :
 “మా మేలుగీడును మఱి నీవెగాన । సేయంబుగా బుద్ధిచెప్పితి వనఘ !
 నీకుమిక్కిలి మారు నెవ్వరుగలగు ? ఈకార్య మొనరించు టిది యట్టిదగును ;
 ఐనఁగానిమ్ము నాయంతరంగమున । నీ నిర్ణయము చొర దేమిసేయుదును !
 నంధికి నామది చనదెంతయైన । బంధువర్గంబులు పగ వలదనఁగ.
 కైతవద్యూతంబు ఘటియించి గెలిచి, భూతిమై ధర్మజుఁ బాగులంగఁజేసి,
 యురువుల్యవారాశి నుత్తను సాధ్వీ । ధరణి న యోనిజ ద్రావణీదేవి
 నరయ రజస్వల నట నేకవస్త్రు । నిరుఁగేలఁ దలవట్టి యీడ్చి తెప్పించి,
 సరసిజాక్షుఁడు వచ్చి సంధి గవ్యున్న । గరిమ నాదేవునిఁ గడు నిషేధించి,
 బాలుని నభిమన్యుఁ¹ బాహు నాక । యాలంబులోపల నలమి చంపించి,
 యువరాజుఁ బడఁగొట్టి యుబ్బిమాభీముఁ । డవలీల రక్తంబు లటుద్రావఁ జూచి,
 నెలకొని యేను జన్మించిన మొదలు (?) । కలబంధువులనెల్లఁ గలనఁ జంపించి,
 పాండవేయులఁ గన్బవఱచి యందంద । దండిగా వాఁడిమి దఱుకక తిరిగి,
 సార్వభౌమత్వంబు నలపి యిందాఁడ । గర్వాభిమానంబు గడుఁజేర్చి, ధాత్రి
 నరులచే నొరులచే నవమానపడక । బిరుదుగల్గిన పెద్దవేరు వహించి,
 కడసారమున సంధి కడ కియ్యకొనుట । కడు కష్ట సరకంబు కైకొంటుగాదె !
 ఇంక నెక్కడిసంధి ! యెక్కడిబ్రదుకు ! పంకజాక్షునితోడఁ బాండవేయులను

గలహించి చంపుదు; గాదేని భీష్మ ! కలశజ సైంధవ కర్ణాదిబంధు
హితులేగు లోకంబు కేగుదుఁగాక. | మతేదలఁచఁగ సంది మగపాడి యగునె!
మీమాట విననైతి మిన్నక యనక | యోమహాత్మక, యిదియొప్పన గొనుఁడు.
తచ్చనమాటల దైన్యవృత్తికిని | జొచ్చునాతఁడు భూమి ¹ శూరుఁడే తలఁప!
అంతకంటెను జచ్చుటది మేలుగాదె ! | వంతంబుతోడుతఁ బార్థివులకును.
కాదువో మీమాట కడువింటినేని | మోదించి ననుజూచి మొలక నవ్వలను
దెప్పదె ద్రావది దినచాపు గాఁగ ! | కప్పార నవ్వఁడె కరువలినుతుఁడు !
అచంద్రతారార్క మగు మానముడిగి | నీచవృత్తికి నింక నేనేల చొత్తు!
అనవుడు నవుడు నయ్యవనిపాలకులు | వినుతించి మెచ్చి రవ్వీభుని వాక్యములు.

దుర్యోధనుఁడు శివీరంబు విడిచి సరస్వతీతీరంబు చేరుట

కృప ద్రాణి సౌబల కృతవర్మ శల్యు | లవుడు రారాజున కనిరి కంపించి :
“కారవనాథ, యిక్కడ నుంటిమేని | వారు కర్ణునిజంపి వత్తురాయేమొ !
ఈ రాత్రి మన మొక్కయెడకుఁ బోవలయు | గారవంబున.” నన్నఁగడు సంతసిల్లి
పడి సంత యోజనద్వయము తొలంగి | నడచి సరస్వతీ నదిపొంత విడిసి
యిష్టాన్న శృప్తులై యేపు పహింప | సృష్టిశ్రమనిజూచి సేన లిట్లునిరి :
“నేర్చున నోర్చున నిఖిల సైన్యములఁ | గూర్చునోపియు శక్తి ఘోరాజుఁబోర
నోపిన వీరుని నొకని సేనలకుఁ | బ్రావుగా దశవాయి పట్టంబు గట్టు.”
అనుడు దుర్యోధనుఁ డాహ్లాదమంది | యిన నన్ని భాకారు నేకాంగవీరు
గౌరీశవలంబు కారణజగ్గు | శూరు ద్రోణాచార్యునుతుఁజూచి పలికె :
“అనఘాత్మ, విను ధనురాచార్యునట్లు | పనిపడి సేనానపట్టంబు పూని
యా పాండవేయుల నాజిలో గెలిచి | భూపాలకత్వంబు పొందింపునన్ను.”
అనిన నశ్వత్థామ యారాజుఁజూచి, | “యనఘ, యీ మద్రదేశాధీశ్వరుండు
తారకజతుఁడు బృందారకావలికి | నారఁ జమూపతి యైనట్టివగిది
సేనాధిపత్యంబు చేసినఁజాలు | మానుగా విజయంబు మనకేర్చుబ్రాతి ?
కావున నీతని ఘనత పట్టంబు | వేవేగఁ గావింపు వేడ్కతో.” ననిన
శల్యుని నప్పుడు సరవి రారాజు | తొల్లవర్తనలఁ జెలంగి ప్రార్థించి,

“యజ్ఞశేనిపుణ్యుల కాపుల కిపుడు | నెఱమేలు పొందింప నిది నమయంబు.
 శరవృష్టి గురియించి శత్రులనెల్లఁ | బరఁగ జయించి చేపట్టి నన్నిపుడు
 జగతి యేలింపు మాచంద్రావర్కముగను |
 సేనాధిపత్యంబు చేసెడి వరము | పూసకనాకిచ్చి బుద్ధిమన్నింపు.”
 అనవుడు నుద్రేశుఁ డారాజకనియె : | “అనఘ, నాకింతేల ! యాదికాలమున
 గొనకొని నిన్ను నేఁగూడిన నాఁడె | మొనసి యర్ధప్రాణముల నిచ్చినాఁడ.
 ఇంక నోపలేనన్న నెలమి నీకిచ్చు | ప్రకట మయ్యిన మాటపట్టెందుఁ బోవు ?
 నాగోపవహ్ని చే నరకృష్ణులనెడి | ¹ భీకరాటపులను బెర్చి కాలెదను.
 కలశజ గాంగేయ కర్ణులపాటు | పాలుపారఁగా నేడు పాల్లచేసెదను.
 ఘనుఁడు శత్రునితోడి కయ్యంబు చాలు | నని పాండవేయుల నాడుకొఁజేతు.”

దుర్యోధనుఁడు శత్రుని సేనాధిపతిగాఁ జేయుట

అనినఁ భూపతి మెచ్చి యమలోదకములు | కనక కుంభంబులఁ గడఁకఁ దెప్పించి
 యభీషేక మొనరించి యఖిలసేనలకుఁ | బ్రభుఁడవు గమ్మని పట్టంబుగట్టె.
 అట ధర్మశందనుఁ డత్రైఱు గెఱిగి | పటుగతి నిందిరాపతికి నిట్లనియె :
 “నుద్దులేమెఱుంగవు ; చూడంగ వింత | నుద్దులువో మధునూదన, వింటె !
 కారవవేశ్వరుఁడట కణిగి మద్రేశు | నారఁబట్టముగట్టె నదిక్రాత్రుగాడె !
 కావున నీ రాచకార్య భారంబు | లీవెఱుంగుదుగాక యేమెఱుంగుదుమె !
 అవనిఁ బాండవ రక్షణార్థంబు గాఁగ | నవతరించిన దేవుఁడవు గావె కృష్ణ !
 శత్రుఁడు మిక్కిలి సాహసోత్తమఁ డ | తుల్య తేజోనిధి తొడరంగరారు ;
 మీనుదిఁ దలపోసి మెలఁగుఁ డంతయును ; | ఈ మద్రపతిచేత నేమిగాఁగలదొ !”
 అనవుడు శ్రీకృష్ణుఁ డది యట్టిదగును ; | ఘనుఁడ, నీకీడు గాఁగలఁడె శత్రుఁడు !
 కలశజ గాంగేయ కర్ణాదిరథుల | బలిమికంటెను వాఁడు బలియుండుగాఁడె !
 బెడినుండు ; ఈతనిబీరంబు కలిమి | కడు నమ్మియున్నాఁడు కారవేశ్వరుఁడు.
 భీమార్జునులు వాని భేదింపలేరు ; | ధీమతి సాత్యో దృష్టింపలేడు ;
 ద్రుపదాత్యజుఁడు వానిఁ దొడరంగలేడు ; | నిపుణతఁ ² గవలువానిని నొంపలేరు ;
 చతురుఁ డాపీరు డసాధ్యుఁ డెవ్వరికి ; | క్షితివాధ, సీచేతఁ జెచ్చెరఁ గూలు.

మేనమామనుమాట మీమదిమఱచి | పూనిఖండింపు మన్నుతశౌర్యమహిమ.
గురు భీష్మరాధేయ ఘోరవారిధులు | వరుసదాటినయట్టివారికింకొక్క
కాలువ దాటుట కడిదియే ¹ చెప్పు? | ఈలీల రారాజు నీల్గినాడె
సకల సౌఖ్యంబులు సమకూరెమనకు; | సకలేశ, శల్యునిఁ జంపితిసనుము. ”
అనవుడు సమవర్తియాత్మజుఁ డనియె : | “ అనఘచారిత్ర, నీయాజ్ఞ చేసెదను;
ఈశల్యుఁ డెగటార్చ నేమున్నవ్రతిన | సేసినవాడను నృప్తి శు లెఱుంగ.
నీచు శల్యునిఁ జంపి నీదయకలిమి | భూచక్రమెల్లను బాపఁగ నేలెదను. ”
అని పద్మనాభుని ననుజన్మ ద్రుపద | తనయుల దొరలను దగుపడ వాళ్లఁ
బనిచి నిద్రింపంగఁ బార్థివేశ్వరుఁడు | సునిశితగతి శయ్య సుఖించె నంత.
ఆరాత్రియేనిట నరుదెంచి మీకు | వీరు రాధేయుని నృతాంతమెల్ల
వినిపించి, మఱియును వెనఁబోయి యేను | గనునంత, ² నటలేవకడ మేలుకాంచి
వీరును వారును విసుతవాద్యములు | బోరుకలంగ నార్పులు మిన్నముట్ట
వచ్చుచో, గృవకృతపర్వసౌబలులు | నచ్చుగా రారాజు నని రొక్కమాట :
“ పారి నొక్కఁడొక్కఁడె పోయి పాండవుల | నొరయక యిందఱు నొక్కయుద్ధతిని
పైపడ పోరినఁ బరఁగ జయంబు | నేపొందు నిందఱ కిదియ మతంబు.
ఒకనికి నొక్కరు నొసరఁ బ్రాపగుచు | నకలంక వృత్తిమై నని సేయవలయు.
ఇటుగాక ³ వేడిమి నెవ్వఁడు చనిన, | నట నొంటిఁ బోరెడు నవ్వానిఁ జూచి
కొసరి తా వానిని గూడుకొకున్నఁ | బననైన యమశాస్తి పడువాడుమీఁద. ”
అని ఘోరసత్యంబు లాడుచునుండ | మొసలకు శల్యుండు ముందట నడవఁ
గలహాల్ధిఁ బుష్కరాగ్రమునఁ బూరింపఁ | గలిగిన మదగంధ గజములు నడవ,
జగములు కంపింప స్పృశాద్బులను | డెగడెడు సామ్రాణితేజులు నడవ,
రమణమై వెలుంగు తారావిలాసముల | క్రమమునఁ దేరులు క్రందుగా నడవ,
ధృతిఁ జెంపులో మృత్యు దేవతనైనఁ | బ్రతిననోర్చెడు వీరభటకొట్టు నడవఁ,
గురువీరు లీధంగిఁ గోరిరాఁ జూచి | పరుపడి నేతెంచె బాడవసేన. ”
అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁ డాత్మలోఁ గలఁగి | మునుకొని ధైర్యంబు మొగినుఁతచేసి :
“ సంజయ, గాంధేయుచాపుతోఁ దొలుతఁ | గంజాప్తనుతుచాపుఁ గలశజుచాపు
విన్ననాచెవులకు వేసటగాఁగఁ | బన్నగధ్వజ మద్రవతులు చచ్చుటయు

నిక్కంబు చెప్పుమా నెఱిగియంబుడిగి | మిక్కిలి చుఱి మిమ్మెయి ఘనంబుగను.
యమనూతి శత్రుని నసే నెట్లుచంపె? | రమణ భీనుండు రారాజు నెట్లుణచె?
మలసి పాండవులకు మనవారికపుడు | కలసేన నా కెఱుంగఁగఁ జెప్ప.” మనిన
‘ఎలమి భూవర, మనకిటఁ బదునొకడు | వేల తేగులు వదివేలు సేనూరు
గజములు, రెండులక్షల ఘోటకములు, | కుజనవీరులు(?) మూడుకోట్ల కాల్బలము,
వారికి నార్యేలు పరరథంబులును, | వీరంబుగల మూడువేల గజములు,
గుఱ్ఱంబు లొకలక్ష కోటికాల్బలము, | జిత్తురు కాలాగ్నిశిఖల చందమున
నిరువాగు వేర్వేలునిట నెదిరించి | బరవసంబునఁ దలపడుచోట శత్రుఁ
డల నర్వతోభద్ర మను మహావ్రాహ్మణ | మిగు సంఘటించి తాఁచి పోరాడ
నెక్కినచోటఁ బెంపెక్కి యాలోన | నక్కజంబుగఁ బాండవారివిందములు
వెలిగించి కౌరవ పీఠోత్పలము | చెలురంబు మగిడింపఁజేయు చందమున

కురుపాండవుల పదునెనిమిదవనాటి యుద్ధ ప్రారంభము

నానర దివాకరుండు యాద్రి యెక్కి. | అనఘ, సేనలురెండు నార్యే నార్కుటయుఁ
జలియించె నభము; దిక్పక్రమల్లాడె; | జలధులు ఘూర్ణిల్లె; జగము భీతిల్లె;
కరులతో నురువడిఁ గరులుమార్కొనియె; | తురగతండములతోఁ దురగంబులొరసె;
తేరులు తేరులఁ దెగువమార్కొనియె; | వీరభటాల్లితో వీరులుతొడరి
సురులు నచ్చెరువుగాఁ జూడఁ బోరఁగను | కురుపాండవులకు సంకులయుద్ధమయ్యె.
శింజీరపము హేషిత ఖురధ్వనులు | కుంజర ఘోరకార ఘోరనాదములుఁ
గరవాలముల మ్రోత భునరథ నినద | మరయంగ వీరకాహళ నిన్వనములుఁ
గప్పె నాకీర్ణమై గగనభాగంబు | ముప్పిరిగాఁగ; సముజ్జ్వల కీర్తి
పోవక పోరాట భూరిస్సైన్యములు | గావింప, మాధవకాలంబు నాటి
నడ మోదుఁగులరీతి నవ్యరక్తముల | నొడిక మై యొవ్వుల నొప్పించునుండె.
మృదువైన భగ్గువు ²మెదడదిఱింపి, | యొదవిన యెముకలనుగ్గు సైకతము,
అరయవిజామర లంచలగములు, | ధరణిపైఁ గూలిన తలలు తామరలు,
నెలకొనిపాఱిన నెత్తురు నీరు | జలధియో యననొప్ప సమరాంగణంబు.

అప్పుడు నీమనేనాడును లాగ్చి | యుబ్బొంగి శంఖంబులొప్పు మ్రోయించి
కదిసిరి, బెనుధీతి నిజగజవంశి | యదనేని మనసేన లప్పుడు వాతె.
పాతిన నేనాధిపతిమూచి తనకు | సారథి బలికె నచ్చలమగ్గలింప :
“ (అలరి యుధిష్ఠిరుడదె కయ్యమనన) | గలసొని యటఁ గాలాత్రవ్వుచు గాడు.
తడయక తాఁగారు తగ నన్న గెలువఁ | దొడరి చేవను నుదులకైన వశమె !
తఱునుము మనసేన ధర్మజునిఁగఁ | దఱిమెద మెటమెదఁ దనసేననెల్ల.
నిన్ను మెచ్చిచెద నేడు నాకలిమిఁ | బున్నగా నాబాహులమును జూడు.
అనవుడు సూతుఁ డయ్యుచునూతిమిఁదఁ | గని విచక్షత రెట్టిగాఁ దేరు వఱచ
నామద్రవతి మెచ్చి యవుగఁగిహించి | యామేటిఁ దాఁకుచో నట మనసేన
పాతక యమ్మద్రవతి గూడుకొనుచు | వారిఁదాకనఁ బోరు పడిఁమోరమయ్యె.

నకులుండు కర్ణపుత్రులఁ జిత్రసేనాదుల మడియించుట

వావిరి ఘోరాహవఁబులొ నవుడు | భావించి నకులుండు భానుజుకొడుకు
చిత్రసేనునిమీఁద శితగారనములు | చిత్రంబుగా నేయఁ జిడిముడిపడక
రణగిష్ఠుండగు రవిమనుమండు | తృణలీలఁ దునిమె మాఁద్రేయుని పిల్లు.
తునిమి యంకట మూఁగుతూపుల నతని | ఘన నిటలస్థలిఁ గాడిపో నేసి
తురగధ్వజంబుఁ ద్రుంచి సారథిని | శిరమటు గూల్చిన క్షితికి లంఘించి
పవిహణియునుబోలె బాహుళ్యవంశఁ | దివిరి ఖడ్గముకేలఁ ద్రిప్పఁచుఁ గదిసి
ధీగుఁడై యాతని తేరిపై కుటికి | దాగుణంబుగ వాని తలదెవ్వనేసె.
రణభూమి హతుడైన రవిపూత్రుఁజూచి | ప్రణవతింపుచును నార్చె బొండవసేన.
బలి చిత్రసేనుఁగఁ నడఁజూచి, నాని | కలరిన యనుజన్ము లధికరోషమున
సశ్యసేనుండు సుశక్యండుఁ గడఁగి | యత్యుగ్రు నకులుపై నార్చుచుఁ గదియ
నవిరళమతి వచ్చి యడ్డునానుజుండు | రవళియో వేటొక్క రథ మప్పుడెక్కి
ధనువు మోపెట్టి యత్రిఁజి నత్యసేను | ధనువుఖండించి రథ్యములఁ గూల్చుటయు,
వాడొక్కరథమెక్కి వరచాపమంది | వాడికొలల రెంటు వక్షంబు నేయ,
నరుతమ్ముఁ డపుడొక్కనారసంబునను | అరుదార నేసిన, నానత్యసేను
తలఁచక నకులుని ధనువు ఖండించె. | వెలయంగ వేటొక్క విలుదాల్చి తీవ్ర
శరములేయుచు వానిచాపంబు దునిమి | తరమిడి మాద్రినందనుఁడు చౌద్రమునఁ,

గాలోరగముఃకీతి గరళంబు గ్రక్కు | వాలికయగు శక్తి హానినైఁ బఱవ
మండుచు నదినచ్చి మంటలతోడ | దండెఱి నానవి తిలఁ ప్రసించి నైఁచె,
ఆ సుశర్మఁడు తనయన్న పాటునకు | గాసిల్లి రోమాగ్ని కణములు దొరుగ
నరయఁ గాలానలంబగునట్టి తీవ్ర | శరవృష్టి గప్పిన, సహదేవునన్న
తానును దోర్దండ చారుణాస్త్రములు | పూనిక నేయ, నప్పుడు వాడుగనలి
తేరు భగ్న మునేయ, ధృణీభీముగొడుగు | తేరెక్కి విజయప్రదీప్తులు నిగుడ
నా శ్రుతహామండు నట సహాయముగ | గాసిల్ల నేసినఁ, గడునల్లి వాడు
ఇద్దఱుపైని బెక్కింపు పరంపరలు | తద్దయు నేసినఁ, దగమాద్రెనుతుండు
చండిమ నొకయర్థచంద్ర బాణమున | ఖండించె నాతని ఘుంఘరింబపుడు,
రా ధేయనుతులిట్లు రణములోఁ బడినఁ | గ్రోధఁబైరవుని యాకృతి శిల్పఁడలిగి
వీరరసస్ఫూర్తి వికమంబెనఁగ | 1 చారుణ సంహనాదము నేసి పేర్చి,
తనసేనలను బాండుతనయుని సేన | నయంబుఁ బోరుచో నపుడేమి చెప్పె!
బెట్టెన మదకరి బృంహితధ్వనులు | వాల్లకల్లోల ఘంటారావములును
బడగల రవళియుఁ బటపరథధ్వనులు | నడుగక పైక్కిన వలంకారములును
భోమృదంగ గంభీరనాదములు | భూరి భౌంకృతులు సభోపేధి నిండ
దొరలు శిఖండియుఁ ద్రువద నందనుఁడు | మువడివడినో, వడి నొగ మనవారు
దొరకొని పోరుచో, దుహినాంశువంశ ! | కరణి సంపడి కయ్యంబులోన
నందఱు గడచి తా నధికరోషమునఁ | ప్రంభుగా శిల్పఁడుగ్రస్ఫూర్తి మెఱయుఁ
బవమానతనయుని బలభేదనుతునిఁ | గమల శైవేయ శిఖండి సర్గములఁ
బటు శిలీముఖముల పాలునేయుచును | జటుల పైన్యోపళిఁ జుక్కనేయుచును
గరుల నశ్వంబుల ఘనరథావళులఁ | దఱిమి ఖండించి విదారించుటయును,
గనుఁగొని సేన కకాపికలుగను | వెనుకొని ధర్మజు వెనుకనుఁబాటె.
అప్పుడు ధర్మజు డధికరోషమునఁ | దప్పక మద్రేకుఁ దఱిమి వారించి
శిత శిలీముఖములఁ జుక్కవచ్చుటయు, | నతల రాద్రాకారుడై మద్రవిభుండు
యమనూతి చనుమర నేడుబాణములఁ | గ్రమమున నాటింపఁ గడుఁగోపమెనఁగి
యదలించి సహదేవుఁ డైదుబాణములు | తుదిపొట్ట నకులుండు తొమ్మిదస్త్రములుఁ
బాంచాల తనయులు బహుమూర్ఖములు | మించి ద్రావిడనుతుల మెఱుంగుట స్మృతును

ధర్మతనూజుండు దశ విశిఖములుఁ | జేర్చితో నేయుచు భీకరస్ఫూర్తి
 మరచు శల్యనితోడఁ దొడఁగి నేనుంగఁ, | బరువడి నతనికి బానటగాఁగఁ
 గృతవర్మ శకుని యలూఁడు మఱియు (?) | సతిమీఱ నీదుతనూజులుఁ గవిసి
 యరుదార వారిసేయఁగ, ద్రాణిచూచి | యగినేన దాకి భయంకరంబుగను
 బది పది శరములఁ బొండవేయులను | అదలించి యేయుచో, సంతటిలోన
 మాసుతిహాయముల మద్రేళ్ళరుండు | ఘోరాహవంబునఁ గూల్చి, భీముండు
 పాదచారంబునఁ బస మాద్రినుతులు | ఆనటఁ దనకు సహాయమై మెలఁగ
 గదత్రిప్పుచును సేనఁ గదనోర్విఁ గూల్చె. | అవిచూచి మద్రేళ్ళుఁ జాత్మఁగోపించి
 సహదేవు తేరి యశ్వములఁ గూల్చుటయు, | మహిత విక్రమకేళి మద్రేళ్ళకొడుకు
 పులిమీఁదబోవు జంబుకము చందమునఁ | దలఁకక యమ్మాద్రితనయునిఁదాఁక
 వాలుచు బలకయు వడిఁగొని యతఁడు | నేలకు లంఘించి నెత్తి మామచూడ
 దండించి మఱఁదిని దల దెగఁగొట్టి | యొండురథంబున కోడక చనియె.
 తనయుండు తేగిన మద్రక్షమావిభుఁడు | చెనకునఁ బొండవసేనలఁ గలఁచి
 కమలాకరంబున గంధసింధుర మ | ననుశక్తితోఁ గ్రీడ నలుపు చందమున
 బలశాలి ధగ్ధజుఁడేరు పఱపి | ¹ జలుగుటమ్ముల భీతిచిలుకంగనేసె.

శల్య భీమసేనుల గదాయుధము

అది భీముడీక్షించి హాపోకు మనుచు | గదయూఁచి మద్రేళ్ళుఁ గడఁకనదల్చి
 శ్రవకాలమునాఁటి భైరవువగిని | నలిగి కల్పాపలులై మంటలెనఁగఁ
 గదిసిన, శల్యుండు కడునల్లి యుపుడు | మదమున నుప్పొంగి మూరుతిఁ జూచి,
 “యేలరా మూరుతి, యేను ధర్మజుఁడు | నాలంబుసేయ మీయన్నను గడచి
 వచ్చితి | నాయాడువాడవా నీవు? | ఒచ్చె మొందవె కర్ణ నోకొమ్మెఁ జెనకి?
 ఇదె వజ్రవిభమైన యీతోమరమున | హృదయంబుఁ బొడిచెదనిటఁ దప్పకొనుము.
 దీనఁ బిల్చితి దిక్కలవారిఁ; | బూని చూచెదఁ దప్పిపోయెడువాని.”
 అని భీకరాకారమగు నగ్నికణము | లినమండలము గప్ప నెనఁగ నంకించి
 తోమరంబున భీముఁ దొడిబడఁ బొడిచె. | ఆ మెయిబొడిచిన నతఁడది చేతఁ

1. చిలుక. (మా)

గొని బిట్టువొడిచిన, గొనగొనినొచ్చి | కినిసి శత్రుడు బోధిండుగాఁ బడియె.
 వడి యంతలోన గొబ్బునలేచి పేర్చి | యడరి వజ్రముదాల్చు సమరేంద్రురీతి
 శూలంబు ధరియించు శూలిచందమునఁ | గాలదండముపూను కాలుని భంగి
 గరమున నొక్కముద్గర మర్థిఁ బూన, | సగుదార వాయుజుఁ డట్టహాసమున
 (గదకేలఁగొని నచ్చుఖంబుగానడరఁ) | గదలక శత్రుడు కడిమిమై నిలిచె.
 నూరుతి తానొండె మద్రేకుఁడొండె | నీరణంబున (?) నని యిలయెల్లఁ బొగడ
 నార్పుల నూర్పుల నడరుహుంకృతుల | నేర్పుల నోర్పుల నిగిడి యిద్దఱును
 అంకెలువైచు గోరాజుల భంగి | నంకించి గదలెత్తి యడవిహున్నుచు
 సురములు శిరములు నూరులు బరులు | కరములు నరములు కంఠనాళములు
 ముక్కులు చెక్కులు మోములక్కులును | నొక్కసమంబుగా నొనరఁ గొట్టుచును
 ననిచిన వంచానసంబులఁ బోలి | ఘనముగా రక్త మంగంబుల దొరుంగ
 నొక్కట మూర్ఖిల్లియుర్వివైఁ బడినఁ, | జక్కటి నాకృపాచార్యుఁ డేతెంచి
 తానొక్కరథముపైఁ దగ శత్రునునిచి | మానుగాఁ బోన, సమ్యాకృతి తెలిసి
 కనుగొని 'పోకు పో' కని కూడఁబాతె. | మునుగొని రారాజు మోగినది చూచి
 'యందెందుఁ బోయెదవనిలజ, తిరుగు | మిందుర'వ్వుని వచ్చి యిల భీముఁదాఁకె.
 అదిగని ధర్మజుఁ డట పోకుపోకు | మిదె యున్నవాఁడ నన్ని దేమాడు' మనుచు
 నని నేయఁ గడఁగిన, నా చేకితానుఁ | డనయంబు గోపించి యధిపు కల్పెమర
 'ననుజూడు ధర్మజు, ననుజూడు' మనుచు | నెనయంగ రారాజు నీక్షించి పలికె:
 "ఎలమి దుర్యోధన, యేలత్తులైదవు? | తాలిమి నూస్సామి తమ్ముడవనుచుఁ
 జేకాచినాఁడ నేఁజెనక నీవెంత! | ఏకీడు వచ్చునో యిటఁ జూచుకొనుము."
 అని పెక్కు బాణంబు లతనిపైఁ గురియ | ననయంబు గోపించి యాకరురాజు
 నవి శీఘ్రగతిఁ ద్రుంచి యార్చిమిన్నద్రువఁ | బవనిభంబై నట్టి ప్రాసంబుపూని
 యురుతీర ప్రభలతోనుంకించివైచి | ధరఁ జేకితానుని తల ద్రుంచివైచె.
 అటు చేకితానుండు హతఁడైన జూచి | పటు సరాక్రములైన పాండునందనులు
 కురుబలంబుల మీఁదఁ గోపించి నడవ | గరిమ ధర్మజుండును శౌరవేశ్వరుండు
 వారిరిఁ బోరిరి; వడి సంతలోనఁ | బావనియును మద్రపతియు మార్కొనిరి.
 ఆ శృపాచార్యుండు సమరేంద్రుతుండు | డీగొని రణములోఁ దెగి పోరి రథిప!
 పరువడి నకులుండు పౌరుషన్నూర్తి | సొందిమై ద్రోణాత్మజుండుఁ దలపడిరి.

ఆ సహదేవుండు నయ్యలూతుండు | నాసమయమున సనికెమర్పడితి.
 తోడిపై ద్రుపదాత్మజుడగు గృతవర్మ | జాణలై తోడరిరి నమరంబునేయ.
 సౌబలనుతులుఁ బాంచాలిసూయంబు | ధీబల్మి సంస్కృలఁ దెగి పోరిరపుడు.
 కాలసన్నిభులు త్రిగర్తులు మూఁగు | వేలరథంబుల వీరాధివరులు
 కాంతేయ సేనతోఁ గలిసి పోరంగ | నంత నేయనన్ను నధిపాథ, వినుమా
 బంధురంబైన యాబరంబులోనఁ, | జెంఘాళి మిన్నును బృథివియుఁ గప్పె.
 చీకటి మించిన సేనలిర్వాగు | నాకడ నొక్కరొక్కరిఁ గానరాక
 తమచేతి దివ్యశస్త్రముల నస్త్రమము | గమకమడంగినఁ, గడఁగి బిట్టెచె.

ధర్మజాదులు శల్యునిపైఁ దలవడుట

మద్రేకుఁ డప్పుడు మహితాస్త్రోతులు | ముదగా ధర్మజు మొగిఁ గాడనేసె.
 ఏసినఁ గోపించి యిష్టవంచకమున | మోసనాతని తొమ్ము మునుఁగ నొప్పించి
 మందహాసముచేసి “మామ, యిదేమి | నుండె మేలంబున మానకేసెదవు?
 కర్ణకతోరవాక్యంబుల మున్ను | కర్ణచిత్తము నీరుగాఁ జేసినట్టి
 చుట్టపువాడని చూచితిఁ గాక | యిట్టిచోఁ బగవాడ ¹ విట్లగు తెలుఁగ.
 అనఘ దుర్యోధను ననఁ బనియేమి! | చిసజంపినపుడుగా నెగులెల్లఁ దీఱు.
 భూర్భువ స్వర్లోకములు చొచ్చెనేని | చూర్భటి రారాజు నాజిఁ జంపెదము.
 ఎటఁ బోవవచ్చు నాయెదుట గర్జించి! | కటకటా! నీవెటుంగవ వానిసేత!
 తగభీముగదకు నాతని ప్రాణములకుఁ | దగులైనచందంబు తప్పిపోయెడినె!
 తద్దయు నీమదిఁ దగ మేనసూయ | ముద్దులు ² గుడిచెను మొగి వీడునాక
 యికనైన భూభాగ మిప్పించు చాళు; | నిక నేడ యాయుర్ధ మొనోపరేని
 యైదూళ్లు కడసారికైన నిప్పింపు; | ఈదెన నిటఁ దాము నేముఁ గూడెదము,
 చూపెచ్చెత్తిఁ గాని చూడుమీవాడు | ఏవార నిచ్చునో యీపల్లెలైన?
 ఇనుముగూడినయగ్నియిల వ్రేలువడిన | యనువున నీమీఁద నట భార మొండె.
 చూచిపోరాడుము సురుగకు,” మనిన | నాచతురాత్ముతో ననియె శల్యుండు:
 “ఏల ధర్మజ, నీవు నిప్పుడు నొప్పె | నీలీలఁ బలికెద పది నీకుఁదగునె!
 ఎనయంగ హిత పురోహిత మంత్రివరులు | వినుమన్న బుద్ధులు వివక రారాజు

పుత్ర మిత్రుల బంధు భూప యాత్మకుగఁ | జిత్రవైఖరి గణాక్షితిఁ గూలసేసి
నిన్నేలకూడెడు ; నృపుఁడు రారాజు | సన్నత మాన భూషణమైచవాఁడు
సూది మోపెడునంత చోటు తానీక | వాదించువాఁడు నావాక్యముల్ వినునె !
అది 1 గాక సేనల కథిపుఁగానన్న | ముదలఁ బట్టుము గట్టి ముగి నమ్మినాడు.
ఇంతకంటెను మేలు నెవ్వఁడు నేయు ? | పంతంబుతో నానిపగ నీఁగువాఁడ.
చూడుము నాచేతి చుటు ” కని యొక్క | వేడి నారనమేర్చి పీక నాటించె.
నాటింప నమనర్థి నందనుడపుడు | చాటించి యాతని చక్రరక్షకునిఁ
ఁగద్రసేనుని సర్థచంద్రబాణమున | సంద్రసీతులతోఁ జట్టలు చాపె.
అప్పుడు శైలేయుఁ డనిల నందనుఁడు | జెప్పె జిత్రముగాఁగఁ జేదీబలంబు
పాంచాలముఖ్యులు ప్రతివింధ్యుఁడాది | మించి మహారథుల్ మిక్కుటంబుగను
బొదివిన, శల్యుఁడుప్పొంగి యదల్చి | యుదరి ధర్మజుఁ బదియుగ్రబాణముల
శైలేయు నెనిమిది శరముల భీము | నేనింట నబ్బుపోసేసియుఁ జేది
బలముల నుగ్గాడి ప్రతివింధ్యుఁడాది | బలియుర నెల్లను బలువిడి నొంచి
గర్జించుటయుఁ, జూచి కడగి ధర్మజుఁడు | మౌనార్జిటంకృతి చేసి మద్రేకుమోడఁ
దటచుగా నప్పుడు దారుణాస్త్రములఁ | బజ్జెయులుగా వాని నడగేయుటయును,
గాలనందను భీముఁ గవల సాత్యకిని | నాలోనఁ బడిటఁ బదాటు బాణముల
నొప్పింప, భీమసేనుఁడాది పీరు | అప్పు డమ్ములచాన యతనిపైఁ గురియ
వారిపై నలిగి తీవ్రప్రదరముల | ఘోరాజ నేలకుఁ గోలకుఁదెచ్చె.
ఎఱిమి వీరధ్వజంబెత్తించి మించి | బలు నారసంబేసె బవమానసుతుఁడు.
శైలేయుఁడట సప్తశరములు పటపె. | పూని యిర్పది మూడిపుత్రులేయుటయుఁ
దృఢముగా వారి మద్రేకుండునెంచి | గణన మారుతియాదిగా నలుపురను
ఇరువదింటను ముప్పదింట నేనింటఁ | బరువడి మూటను బరఁగనొప్పించి
నకులానుజుని విల్లు నడిమికి నటక, | నొకవిల్లు దాల్చి యయ్యోధు ఁగోపించి
తూమెండమ్ములు మేనఁ దూటంగ నేసి : | “ఓమామ, యింక నేడనొదిఁగెడు చెపుమ ?
యొదిగి నీవేలోక మొగిఁ జొచ్చెడింక ? | నిదళింతుఁ గాకేల విడుతును నీన్న ?
నూచగవాని నిమ్మహిఁ గూడినట్టి | పావకర్ముడ, నిన్ను బట్టి మర్త్యింతు.
తల్లితోఁబుట్టిన ధర్మంబు దలఁచి | ప్రల్లగు నిన్ను గాపాడితిఁగాక.

నీకు మాయస్నెకు నెంతయంతరము ? ఆకాశ మాపిక మది యెడకేడ ?
 మహానీయుడైన ధర్మజునకు నీకు । మహినెన్నఁగా హస్తిమశకాంతరంబు.
 సూత సంభవుడేను దొనివిన నీకు । జాతియు నీతియన్ జాడలు గలవె !
 ఏమని వచ్చితి వీరణంబునకు ? । నోమామ, సిగ్గులేదో కాకనీకు ।
 నీసరి, నాలో నీవుండఁదగదు ; ఆ సూతసంభవు నటఁ గూడుకొనుము ;
 నీ మన్నిగొనియెడ నిలువు మించుకయు ; । నీ మేనయల్లుని నిజశక్తిచూడు. ”
 మహా తీవ్రశక్త్రుంబు లందఁడ చఱప । మునుకొని కోపించి మువ్వర నట్లు
 మార్గకావి బిట్టు మలగొననేయ । భర్తకైపడి యముపట్టి యాలోన
 నురుతర రక్తంబుతోల్పిమై గ్రమ్మ । శరముల గ్రుచ్చె నాశల్వుని తొమ్ము.
 గ్రుచ్చి సమవర్తికొడుకు చావంబు । నచ్చుగా ఖండింప, సంతటిలోన
 నొండుకోడండంబు నుగ్రుండై కొనుచు । మండుచుఁ ‘బగదీట మామను ద్రుంతు’
 నని రోషమొడవ దివ్యాస్త్రసంతతులఁ । బనినడి భీముండు పటు ఖడ్గధార,
 నురువడి నకులుండు నొకమహాశక్తిఁ, । దిగముగా నానహదేవుండు గడను
 వైచిన, నవి మద్రవనుభేత్వగుండు । చూచె దుత్తమురుగా నురవతి వొగడ.
 అప్పుడు కపికేతుఁ డావలనుండి । యొప్పు నాకలకలంబొగి నాలకించి
 కుద్రుకై పడి మండి రూక్షేక్షణమున । భద్రంబుగా మద్రపణిమీఁది కుఱికె.
 అదిగని ద్రోణజుం డటఁ బోకుపోకు । మిదె యున్నవాడ నన్నెదిరి పోరాడు ;
 పోయిన నిన్నొండుఁ బోవనీ. ’ ననుచు । నాయవసీనురుం డమరేంద్రనుతుని
 హరిఁ గపిధ్వజమును నాతవత్రమును । హరుల సారథి మహాహవమున నొంచె.
 అట్టిపాపున మన యఖిల పైస్యములు । ముట్టడ నేసిన మొగి నింద్రనుతుండు
 గాండీవ నిర్ముక్త కలితాస్త్రునర్జ । చండిమ ధ్వనులతో పైస్యంబుఁ బొదివి
 తేరులఁ జక్కాడి తేజులఁగూల్చి । సారథులను ద్రుంచి చావముల్ విడిచి
 గుండెల విగిలించి కోలెమ్ము లేర్చి । కండలు భాగించి కాల్లుఖండించి
 ముక్కలు నక్కలు మోములుఁ జెక్కి, । పిక్కలు డొక్కలుఁ బిఱుందులు గోసి,
 బొమిడికంబులు రాల్చి, పొట్టలు చీల్చి, । కుమతి నెత్తురులు (?) వాఁగులు వాఱజేసి,
 యప్పుడు రెండువే లతిరథ రథుల । నొప్ప వెల్లిడిగాఁగ నుర్విపైఁగూల్చి,
 నీరసారణ్యంబు నెలకొని కాల్చు । ఘోరపాపకుండనఁ గురుబలంబణఁచె.
 కప్పడిఁగనుగొని కలశజాగొడుకు । నవ్వుచు నప్పుడున్నతలీలఁ దాడి

శిత శిలీముఖముల జిహ్వబడింట | శతమార్గణములఁ గంనధ్వంసి నొంచె.
అందుకుఁ బొండుమధ్యముఁడు కోపించి | కుందుచు ఘన దివ్య ఘోరాస్త్రములను
సూతుని వాజులఁ జూర్చుంబు చేసి | యాతని తనువున నైదమ్ములేసె.
ఏసిన గురునూనుఁ డేడుబాణముల | గాసిల్ల నేసినఁ గడుద్రుంచె నతఁడు.
ఈరీతిఁ బోరాడ నెలమి సంశయ | లారూఢిగా వచ్చి యార్చి మార్కొనిరి.
ఆయెడ వారల నమరేంద్రపుత్రుఁ | డా యముపాలికి ననిచిన వెనుకఁ
బటరయంబునఁ గురుప్రభుఁడు తానరద | మటు గదియించి యయ్యర్జునుఁబలికెః
“ఇదియేల చంపెద వీసేనఁ దొడరి? | కదిసి నన్నెఱుంగవా కారవేశ్యరుని?
మీయన్న యెఱుంగుఁబోమెఱసి నాలావు. | ఆయెడ నెఱిగియు నటవచ్చెఁ గాక.
... .. | కపట జూదంబునఁ గడుమోసపుచ్చి
కుతలంబుఁ బాపి యేగురి వెళ్లఁదోలి | గతిమాలఁజేసి యా గహనాంతరముల
నాకులు నలములు నటఁ దినఁజేసి | చీకాకు పఱచి యొచ్చెముల నొందింప
మఱి మత్స్యపురిని వేమెఱు పడ్డపట్టు | మఱచితిరే నేడు మానాథ్యులార!
ఏనోరు వెట్టుక యేయ వచ్చితిరి? | పూని పట్టుక చాలఁ ¹ బొంకంబు మెఱసి.
మిమ్మునేవురఁ జంపి మేల్మినాహితుల | వమ్మైన పగదీర్చి వడి మింతు.” ననుచు
జలజల క్రీడిపై శరవృష్టి గురియ | నలుకమోమున మందహాసంబు నిగుడఁ
“గప్ప నైఁబడి యట్టెగఱచిన భంగి | యొప్పారె; నాపాటి యోధవా నీవు!
ఇప్పుడీవాడిన యీమాట లెల్ల | నొప్పార మఱుకుమోరి దురాత్మ!
ఈవు చేసినచేత హృదయంబులోన | నీవు చెప్పకయున్న నేము మఱచితిమె!
అందుకు నేమాయె నవియెల్లఁగాడి | పొందుగా మాననిపుండులైనవియు.
భీము గదాద్భుత పృథులౌషధమున | మామనోవ్యాధులు మఱి నివర్తించు.
నీవేల పదరెడు నీతలంపట్లు | కావిన కూఱకే గడచి పోయెడినె!”
అని పెక్కుశరముల నార్చుచుఁ దొడిగి | పనుపడ నేసినఁ బన్నగధ్వజుడు
² ననదయై యున్నంత నతని సోదరులు | ఘనత నాతని వెనుకకుఁ ద్రోచిఱొనుచు
నార్చుచుఁ దాఁకిరి; యంతలోపలను | బేర్చి భీముఁడు వారిపీచంబు లణఁచె.
అగ్నికుండఱుడంత నా కురుబలము | నాగ్నేయ శరముల నడఁపుచో, వచ్చి
ఖండితారాతి శిఖండి కారవుల | ఖండించి నిండించె గౌరవజలధి.

1. పంకంబు. 2. నవశుండై. (మా)

అప్పుడు మద్రేకుఁ డలుక దీపించి | యప్పుండవేయ సైన్యావలికపుడు
మించిన తనమూర్తి మిఱుమిట్లు గొలువ | ముంచి చేతులుఁ గాల్గు మొగినాడకుండ
నేయెడఁజూడ నయ్యెడఁదానె యగుచుఁ | బాయక పోరాడి పటురభసమున
నురగనంహతిఁ ద్రుంచు నురగారిభంగి | గిరులను ధునుమాడు గిరిభేది కరణిఁ
జెనసి లేళ్లను ద్రుంచు సివ్వంగి వగిది | ననములు గాల్పు దావాగ్నిచందమునఁ
జించియు నొంచియు జీవనాశములఁ | ద్రుంచియుఁ ద్రెంచియుఁ దూల నేసినను
బంచత్వమునకోడి పాండవసేన | పంచబంగాళమై పాతై భూపాల !
అదిచూచి యమసూతి హస్తంబు వీచి | ముడమున సేనల మొగి నిల్వరించి,
తననహోదరులను దనయాత్మహితులఁ | గనుఁగొని వారితోఁ గరమర్థి ననియె :
“ఆవగా తనయుని నర్కనందనుని | జావళిక్షకులను సైంధవాదులను
గడతేర్చితిరి నేర్పుకలిమిమై మీరు | పుడమిపై నాకాది భువనంబు లెఱుంగ.
నాపూర్వి నీ మద్రనరపాల వరుని | నేవునఁ జంపెద నెట్లంటిరేని,
గొనఁగొని నాతేరు కుడిదిక్కునందుఁ | దనరంగ నకులసాత్యకులు రావలయు ;
నిట నహదేవుండు సీద్రుపదజాఁడు | ఘటన నా వామభాగమున రావలయు ;
అనమునఁ గపికేతుఁ డతిశౌర్యమహిమ | యనలార నావెన్క నలమి రావలయు ;
భీముండు సంవర్తభీముని రీతిఁ | బ్రేమ నాముండటఁ బేర్చిరావలయు.
వచ్చిన, రుద్రుండు వడిఁగాచెనేని | యచ్చుగాఁ జంపెద నాశల్కుఁడెంత !
కృప కృతవర్మాహికేతను లాది | చపలు లీతనిఁ గావఁ జాలియున్నారు.
అటుగాన మీరును నాయోధవరులు | ఘటనతో రాకుండఁ గాపాడరండు.”

శల్య ధర్మనందనుల ద్వంద్వయుద్ధము

అన నట్లవారు నయ్యమసూతిఁ గూడి | చనుదెంచు నప్పుడు సంరంభవృత్తిఁ
గరి ఘ్నింకృతులు తురంగముల హేవములు | వరరథద్వనులు నుర్వరఁ బిక్కటిల్ల
మృగరాజ యుగ్గంబు మెఱసిపోరాడు | తెగువ ధర్మజాఁడు మద్రేకుండుఁ బోర
వారి యుగ్రత చూచి వారువీరనక | పోరాడి రమరు లద్భుతమంది చూడ.
పనివడి యంతలోపలఁ గురురాజు | అనిలజు ¹ సింహాంకమగు పతాకమును
వర శరాసనమును వాఁడితూపులను | బరువడిఁ జెండాడెఁ బరసేనలదర,

1. సింహాంకము. (మా)

అంతఁ గాలోదగ్రుండగు రుద్రమాడ్కిఁ | గుంతి రెండవపట్టి క్రూరుడై మండి
విలు గుణధ్వనిచేసి వికటాస్త్ర మొకటి | చెలఁగి రారాజు మూర్ఖిల్లఁగా నేసి
సారథిశిర మొక్క శరమునఁ దునుమ | నారథికుని రథహరులు వేనేగఁ
దొలఁగ నీడ్చుకపోయెఁ దొడరి యారథము ; | కలఁగె మూఁకలు మహాకలకలంబయ్యె.
అదిగని గురునుతుఁ డాదిగాఁ గలుగు | విదితవ్రతాప దోర్విక్ర మోన్నతులు
అనిలనందనుఁ డాఁకి యంతటఁబోక | యనయంబు మద్ర చేశాధీశుఁ గడచి
సమవర్తినుతు నేయ, సరకుగాఁ గొనక | యముపట్టి జగజెట్టి యందఱ గిట్టి
యల మహారథికుల నశ్వసంహతుల | బలములఁ గరులను బహురథంబులను
విలయ శరాగుల వెల్లిడినేసి, | కలయ నెత్తురువాన కాల్యల ముంచి
యత్యంతకాఠిన్యఁడయి మృదువుడిగి | సత్యవ్రతాపుండ్రై సమరంబు సలిపె.
' ఇతని నొంపంగరా దింద్రాదులకును ' | ' ఇతనికి గురుశిక్షయెట్టిదో ! ' యనఁగ
గమకంబు రెట్టింపఁ గలితోత్సవమునఁ | దమ శంఖములు పూరితంబులు చేసి
యాగ్రహవ్యగ్రులై యకలంకవృత్తి | నిగ్రహగతి మద్రపువుడు ధర్మజుఁడు
పోరాడుచో, సైన్యములు తమలోన | "నీరీతి వీరల నిద్దఱజూడ
నేర్పున బలమున నిఖిలహంంకృతులఁ | గూర్చి తూచిననొక్కకొలఁది యాహింప.
ఐనను శత్రుని నణఁచి ధర్మజుఁడు | ఈనేలయంతయు నేలకపోడు,
కాక యీశత్రుఁ డీఘనుఁ జంపి లోక | మేకమై కారపు కియ్యకపోడు."''
అని పల్కుచోట మద్రాధీశ్వరుండు | తనర ధర్మజుని కోదండంబు ద్రుంచి
శరముల నొప్పింప, సమవర్తినుతుండు | వెఱపున మఱియొక్క ¹ విలుపూని శత్రు
మున్నూఱు తూపుల మూర్ఖితుఁ జేసి | క్రిన్నన ² వాజుల ఖండించి మించి
నూతుని దేహంబు చూర్ణంబు చేసి | యాతపత్రము పెక్కెమవలీలఁ ద్రుంచె.
కరమాడకున్నట్టి ³ కల్యునిశత్రు | నురవడి నేకీడు నొందునో యనుచు
ప్రాణి యప్పుడువచ్చి తనతేరిమీఁదఁ | ద్రాణమై నిడి యేఁగెఁ ; దదనంతరంబ
భూనాథ, శత్రుండు పోరిలో వికల | మానసుండైన ధర్మజుఁడు పెల్లాఝై;
సేనలు వరసేనఁ జెలరేఁగి తఱిమె. | మానక శత్రుండు మఱియంతఁబోక
తెలిసి వేటాక తేరు తెప్పించి యెక్కి | విలుగొని పటురోష వికృతాస్యఁడగుచు
గ్రహరాజుపై వచ్చురావలచందమునఁ | దహతహ గోపాగ్నిఁ దఱిమి యే తెంచి

ధర్మజుఁ దాఁకి మద్రక్షమావిభుఁడు | చర్యభేదననారసంబేయుటయును,
అది ద్రుంచి ధర్మజుఁ డంబకంబొకటి | యుదరమేయుటయు శల్యుఁడు మూర్ఛనొక
తరమిడి మఱికొంత తడవుకుఁ దెలిసి | వరమార్గణోదగ్ర వర్షంబు గురిసి
యలుకమై ధర్మజు నైదుతూపులను | గలఁచినఁ, గలఁగక కాలునిపట్టి
పఱియలుగా నంతఁ బసిండి కత్తళము | నఱకె జయొన్నతి నవశరంబులను.
నఱకిన శల్యుఁ డున్నతవిక్రమమునఁ | దఱలక కఠినకత్తళమొప్పుఁ దొడిగి
మారుతిజోడు ధర్మజుని కత్తళము | ఘోరంబుగాఁ ద్రుంచి కోయనియార్యై,
ఆర్చి వారలవిండ్లు నరదముల్ హరులు | బేర్చి బాణము లేసి పృథివి నూల్చినను,
విరఘుడై కాంతేయవీరుఁడు వగలఁ | బరితాపమునఁ బొంది బహుచింతనొంది :
“యింకనాకీయాజి నెక్కడిజయము ! | పంకజాక్షుండన్న పలుకేలత్వపు !
ఈతని యేటుల కిటు నేమిచెప్ప | నాతత బ్రహ్మాండ మవియకయున్నె !
గలిచెదననుటల్లఁ గేలిమైఁ గల్గ; | గెలువలేఁ డీశల్యుఁ గృత్తివాసనుఁడు.
మానమే తొడవుగా ¹ మనుచున్నయట్టి | యేనేల పూనితి నీ రణంబునకు !
సత్యభామాప్రాణనచివుని మాట | సత్యంబుగాక యసత్యమేలగును !
ఐనఁ గానిమ్ము నాయాత్మరోషంబు | ధీనుతగతితోడఁ దివురుచున్నదియు;
ధార్తరాష్ట్రుల యిష్టదైవమైనట్టి | ధూర్తు శల్యునిఁ ద్రుంతు దురములో నిపుడు.”
అనియాత్మలోపల నఖిలాండ నిలయు | వనమాలి నదృక్పవత్రులు శార్దూ
వేదాంతవేద్యుని ² విశ్లేషకజనకు | నాదిసారాయణ సంబుజోదరునిఁ
దారకబ్రహ్మ విస్తారక మూర్తిఁ | గారుణ్యగుణలోలుఁ గల్యాణశీలు
దేవకీనందను దివ్యప్రకాశు | శ్రీవిష్ణుఁ గృష్ణు నుస్థిరముగా నిలిపి
‘నరుఁడాజినేయుచో నరుని యగ్రమున | వరశరాల హస్తండ్లె వైరిసంఘములఁ
బరిమార్పఁ గంటి నే బార్వతీనాథు | నరుదార నతనికి నంజలి నేతు’
నని యిష్ట దేవతా ప్రార్థన చేసి | యెనయ నమ్మదేవు నేసి నొప్పించి
చాపంబు నుగ్గాడి సారథిఁ దునిమి | తూపులఁ దేరుతుత్తునుకలు చేసి
కవచంబు ఖండించి కాండత్రయమున | వివశుఁగా నేసిన, విరఘుడై నిలిచి
వాలును బలకయు వడిఁ బూనివచ్చి | వాలిక యమునికై వడి నరుదేరఁ,
గరువలినుతుఁడు నగ్గలిక బెగ్గలిక | కరవాలుఁ బలకయు ఖండించివైచె.

వైచినఁ జలనంబు వడినాత్మలేక | చూచి వేఱొకగద సొరిదిఁ గ్రిష్ణుచును
వచ్చినఁ, గవ్వడి వరబాణ మొకట | గ్రుచ్చి ఖండించి మిక్కుటముగా నార్చె.
అంతఁ గంకటధారియై బీరువోక | పంతంబుతోడ నప్పార్థునిఁ గదియ
నావేళ శైవేయుఁ డది ద్రుంచివైవ | నావలనొకశరాల మంకించివొడిచె.

ధర్మజుడు శక్తిప్రయోగించి శీల్యునిఁ జంపుట.

పొడిచిన నదివెలిపుచ్చి ధర్మజుడు | కడుఁ బెక్కుతునియలుగఁ ద్రుంచివైచి
విడువని చలమున వెనుకకుఁ బోక | తడయక పీనితోఁ దడవేల యనుచుఁ
బరమేశ్వరుడు మున్ను పాలించినట్టి | సురుచిరంబగుశక్తి సొరిది నర్చించి
వేదమంత్రంబుల వినుతు లొనర్చి | యాదటఁ గలితాట్టహాసమాదాని
శత్రునూదన జయస్థానమాదాని | వృత్రారి పరిభూతి వెలసినదానిఁ
గాలదండాకృతిఁ గైకొన్నదాని | వేలుత్రేతాగుల విధమైనదాని
ఘర్షర ఘనఘోష గాఢమాదాని | నిర్ఘాత నిబిడ నన్నిహితమాదాని
ఘుమ ఘుమాకారమై ఘోషించుదాని | నమవర్తినూతి హస్తమునఁ గీలించి
రాజులలో ధర్మరాజు నాడేని | యోజ నాతమ్ము లత్యుత్తములేని
దేవిపంచాలి పతివ్రతయేని | దేవకీసుతుఁడు నాదిక్కగునేని
కురుబలం బాహుతిగానఁ గల్గుదేని | సికుల సామ్రాజ్యంబు చేకొందునేని
యీదుర్మదాంధుని నీశల్యుఁ బట్టి | యీదివ్యశక్తిచే నిటఁ ద్రుంచువాడ.”
అనివైచెఁ గాలోరగాకార శక్తిఁ | బనుపడి మనసేన పరసేన లదర.
అది మింట మంటలు నదరంట నంటఁ | ద్రిదళులు భీతిల్ల దిక్కులుద్రెళ్ల
వారిధిల్ కలఁగంగ వసుధ కంపింపఁ | దారలు డుల్ల భూధరములు డొల్ల
1 శతశత శతకోటి నన్నిభంబగుచు, | నతి కాలకూట కూటాధికంబగుచుఁ
జండ మార్తాండ ప్రచండ దోర్దండ | చండిమ సత్రుభౌ సంభ్రమంబగుచుఁ,
గిన్నర గంధర్వ భేచర యక్ష | పన్నగ గుహ్యక భయదంబు నగుచు,
నివుడుచు నమ్మద్రవృషవరు భద్ర | కవచంబుఁ ద్రుంచి యొక్కట నురస్థలము
వక్కలుగాఁజేసి వడిఁదూటి పాటి | తక్క-కాశక్తి పాతాళంబు గాఁడె.

ఆ శక్తిపాతంబునందు శల్యుండు | ఆశయ్య పవిత్రగుండు నద్రీంద్రుభంగి
 వెడవెడ మార్గన్న వెట్టి త్రిమృగుడు | బుడమిపై నప్పుడు బొరగిల బడియె.
 నదయుఁ డజాతశాత్రవునితో బోరి | కుదిసి పాపము గట్టుకొన్నట్టి తప్పు
 ఏదిధంబున బాదుడికనని తలచి | భావజ్ఞుడగుఁగాన భక్తియుక్తులను
 శిరము ధర్మజుదిక్కు చేతులుచాచి | యిరవొప్ప సాష్టాంగ మెఱుగెనో యనఁగ
 రతులచే జొక్కిన ప్రాణేశ్వరుండు | సతికుచ యుగభివై జుఁగెనో యనఁగ,
 గేలీ వినోదమై క్షితికాంతఁజేరి | యాలింగనము చేసె నర్థిణో ననఁగ,
 గురుకుమారకులెల్లఁ గోరి 1 తోడ్చెచ్చి | పరఁగ శల్యుని యాగపథువు గావించి
 కొదలేని ధర్మజు కోపాగ్నిచేతఁ | గడనరంగంబను ఘనకుండమందుఁ
 బూర్ణాహుతుల వ్రేల్చిపోయిరో యనఁగ | నర్జనధ్వని శల్యుడణఁగుట చూచి
 ధర్మజుఁ డజనవృద్ధుఁడగుటయుండ | నర్మిలిఁ దనవారి కప్పడిల్లనియె :
 “జగతి భీష్మద్రోణ పైఁధవామలకు | మగఁటిమి నెక్కుడై మలసిన ఘనుఁడు ;
 వీఁడాజలోపల వెనఁగుంగెఁ గాన | నేడువో కురురాజు నిజముగాఁ జచ్చె.
 మీనహాయంబున మెఱసి నాకీర్తి ; | వాసవాదులు నన్ను వడి బోలలేరు.
 భీమునిచే గురువృద్ధీశ్వరునిని | భీమాహవమునఁ జంపించెద నివుడు.
 కురుశేష మాహుతిగొని నన్ను భూమి | పరిపాలనప్రాణి బాలింపు ” డనిన
 విని యెల్ల వారును వెన నుత్సహించి | యనినేయఁ దొడఁగుచో నపు డేమచెప్ప
 శల్యుడేల్లుట మనశ్శల్యుమై వగలఁ | గల్యంశభవుండు తక్కుక మూర్ఖునొందె ;
 శృపుండు వాపోయె ; నాశృతవర్మ శకును | లవుడు దుఃఖించిరి యాసమయమునఁ
 జననాథ, శల్యుని సహజస్కంధోకడు | ఘనుఁడు ధర్మజుఁ దాణి కడుసంభ్రమమునఁ
 దుములంబుగా వచ్చి తూపులు వజ్రవ | సమవర్తినుతుండు విచ్చలవిడితోడ
 వానిసారథిఁజెప్పి వాజులందునిమి | మానైన యొక దివ్య మార్గణంబునను
 మరకతమాణిక్య 2 మకుటాఢ్యమైన | శిరముటు ఖండించి చెలరేగి యార్చె. ”
 అని సంజయుండు చెప్పె నాంబికేయునకు | నని ముని జనమేజయ క్షితిపతిఁ
 జెప్పిఁగతిఁ జెప్పఁ జెలగి యమ్మీఁడ | నెప్పాటఁ గథచెల్లె నెఱిగింపు మనిన
 రాజశేఖరనుత, రాజీవనయన, | తేజోదివాకర దేవీప్రమాన,

1. తోడ్చెంచి. 2. మకుటాక్ర. (మా)

నరకాసురాంతక, నగధర, కృష్ణ, | మురహర, సర్వేశ, పురుషోత్తమాఖ్య,
 ఘనమాని హృద్దేహ కలిత సందోహ | వినుతప్రకాశ, శ్రీవేంకటాధీశ,
 భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, | ముక్తిప్రదాయక, మౌక్తికదనీకు.
 ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య | పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
 మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ | సుగుణాఢ్య సోమన సుకపిండ వర్య
 రచితమై శల్యపర్వమున నాశ్వాస | ముచితార్థయుతముగా నొక్కటియయ్యె.

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

శ్రీ కలితాకార, చిత్తజ జనక, | కాకోదరాధీశ ఘనభోగ శయన!
జనమేజయునకు వైశంపాయనుండు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పబొడగె :
ఆరీతి మద్ర దేశాధీశ్వరుండు | ధారుణీ నాతనితమ్ముండుఁ దెగినఁ
గుపితుఁడై కృతవర్మ గోవిందుననుజుఁ | జవలత నొప్పించి చాపంబు ద్రుంచె.
త్రుంచిన మఱియొక్క దొడ్డచాపంబు | మించిన శౌర్యంబు మెఱయంగఁదాల్చి
పోకు పోకిఁక నందుఁబోయెద వనుచు | వీకమై నాతని విల్లు రథంబు
నూతాశ్వ పటలంబుఁ జూర్చుంబుచేయ | నాతఁడే గృవుండంత నడ్డంబు వచ్చి
తనతేరిపై నిడి దవులఁ దొలగ | మనసేసలటు నాతె మండలాధీశ!
అంత నా పార్థివుడట వేతె తేరు | సంతోషమున నెక్కి సాత్యకిదాఁక,
నడచొచ్చి ధర్మజుడేపున నతని | కడిది రథాశ్వ సంఘముల ఖండించె.
హరులు నాశంబైన యాదవోత్తముని | గురునందనుండు వచ్చి కొనిపోయె దొలగ.

శల్యుచుట్టము లొక్క ముగి ధర్మజుఁ బొదువుట

అపుడు కృపాచార్యుఁ డాద్రోణుతుండు | స్వపులును రాజులు నెమ్మిఱోఁ గొలువఁ
బారుప్రతాపులు శల్యుచుట్టములు | కోరికఁ గోటానకోటులు గొలువ,
సకలకుంజరములు సకలాశ్వములును | బ్రకట కాల్బలములుఁ బ్రముఖులై నడవ,
దానధారల మదదంతిపై నెక్కి | భానుదీప్తులఁ జాలఁ బరిహసింపుచును
గురులింప నీపెద్దకొడుకు కౌరవుడు | తిరమొప్ప రెండవ దేవేంద్రుడనగఁ
బఱలెంచి చతురంగ బలములుఁ దాను | నఱిముఱిఁ బరసేన నంటగఁ దాఁకె.
తాఁకినచోట నాధర్మనూనుండు | నాక్రీడియును భీముఁ డాసాత్యకియును
ద్రుపదసంభవులు బంధురైనై న్యములును | నిపుణతఁ దాఁకిరి నీకేమిచెప్ప.
తాఁకినఁ గురురాజు తనయాత్మలోన | “వీకమై నీక్రీడి వ్రేల్చిడిలోన
సకలసైన్యంబుల నమయింపఁ గలఁడు, |
ఇవ్వీరుఁ దాఁగఁ నెవ్వఁడు గలఁడో ! | దప్పులమనసేన దగిలి పాఱడిని ;

నేనంటినా పగనెఱినింత దెగఁడు ; మానుగాఁ గృపుఁడంటిమా చొరఁడతఁడు ;
 కృతపర్వనంటిమా గీడ్పడినాఁడు ; కృతము పొబలుఁ డిందుఁ గినియంగవెఱచు;
 తక్కినవార లుద్ధతి మోహరింపఁ దక్కుదురిట, నాకుఁ ద్రాణయైనట్టి
 ద్రోణనూతియె కాని తొడరంగ తేఁడు, నాణెంబుగా” నని నయమొప్పఁ బలికెః
 “గురుపుత్ర, మనసేనకును నాకు దిక్కు । అరసి చూచిన సీవె యన్యులులేరు.
 నమ్మితి నే నిన్ను నాసేనఁ గాచి । నమ్మి రక్షింపు మన్నించియీవేళ.
 శల్యుఁ డీల్లినచోట సమరభారంబు । లాల్యత సీవెకా లలి నాత్మఁ దలఁపు,
 కాంతేయపరులను ఖండించి మించి । వింతగా సామ్రాజ్యవృత్తి నాకియ్యు.”
 అనవు డశ్వత్థామ యధఃపతిఁ జూచి । ఘనతరశౌర్యంబు గానరాఁ బలికెః
 “ఇంతచెప్పఁగ నేల యిభపురాధిశ! । రంతుగా నిట్టిభారము నాదిగాదె!
 ఈసేనఁ గావక యేనూటకున్న । హాసంబుసేయలే! యభలమానవులు.
 దేవర యొక్కింత ధృతి చిక్కఁబట్టి । భావించి చూడఁడేర్పడ” నంచుఁదొడరె.
 అంత సప్తన కీచకాంతకులొక్క । సంతత సంధాన శరవృష్టిచేత
 మద్రాధిపతిసేన మాటమాత్రమున । క్షుద్రమై యమపురిఁ జొరఁ జేసెరవుడు.
 పగవారి నణఁచిన పాండవసేన । యగణితధ్వజుల మిన్నగల నార్చుటయుఁ
 బరవశమై ప్రాణభయమునఁ బొంది । సరనాథ, మనసేన నాల్గుదిక్కులకుఁ
 బటవ విష్ణుఁడై పౌరవేశ్వరుఁడు । అఱిముఱిఁ బెద్ద శోకాతురుండగుచుఁ
 “గౌసరక దైవానుకూల్య మెవ్వరికీ । బసగులుగును వాఁడెపార్థివేశ్వరుఁడు.
 ధరణి నిర్భాగ్యుండు తత్పదబుద్ధి । పరుఁడు కానేర్చునే పరికింపనెందు?
 డాఁగొన్న కపటనాటకనూత్రధారి । కైకొని యట వారిక ర్తయైయుండ
 మహియంతటికిని ధర్మజుఁడై రాజగున; । సహజమై తనకపజయమె గాఁబోలు.”
 ననుచుఁ జింతాక్రాంతుఁడై యుండె ననిన । విని యాంబికేయుండు వేదనఁబొంది,
 “గాంగేయుఁ డాచార్యకర్ణాదరథులు । సంగరంబున నేడు చచ్చినట్లయ్యె;
 కడు యోధులఁట మఱి కవ్వడి భీము । లడరంగ జయమేమియరుదుచర్చింప!
 హరి భక్తులకు నేలయాపదగలుగు ? । హరి పరాయణులకు నభలభూపత్వ
 । సిరులు ముప్పిరిగొని చేకూరకున్నె !
 అటుగాన హరినొల్లనటువంటివనకు । నిటువంటి కీదొంద కేటికిమాను !
 అరిభంజకంబును సరివినాశకము । హరిభక్తియేగాన హరిభక్తులకును

నరిసమానులులేరు సంజయ, భువిని. | వెరవొప్ప మేల్గిడు కింకపోరాదు
ఘనత నాతరువాతికథచెప్ప మనిన | నెనయంగ సంజయఁ డిట్లునిపలికె :
“తన సేనపఱచినఁ దలఁకిరా రాజు | కనలి యేనుఁగుడిగ్గి ఘనరథంబెక్కి
యలఘుఁడై సేనల కడ్డంబు వచ్చి | యెలుఁగైత్తి “సనజూడుఁ డేలవాతెదరు?
అడవులు కొండలునట నుహాగుహలు | నడరి శాత్రవకోటి కడ్డంబులగునె !
ధీరత సనిలోనఁ దెగి పాటువాఁడు | ఆరయ యమపురి సరిఁగావు గాఁడె !
అటుగాకనిల్చిన నాజెఁ జచ్చినను | దటుకున నింద్రపదంబు సిద్ధించు ;
గెలిచిన నత్కిర్తి గీల్కొను నిందు ! | నెలకొన్న ప్రాణంబు నిత్యంబుగాదు.
కొంచెపు సేనతో గోవింద జిష్టు | లంచితంబుగ డస్సి యదెయున్నవారు.
మీకేల మగఁటిమ మేలు వోకార్చి | కాకులగతి భాత్రెఁ గడవఁ బాఱఁగను !
గెలుతు ననశ్యంబు కితవశాత్రవుల | నిలువుండు నడువుండు నెఱిఁ జంపుఁ డరుల.”
అని సేనఁ బురికొల్పి యబ్ధింద్రునకును | ఘనతఁ జెల్లెత్తికట్ట కరణియైతాఁక.
తాఁకిన నప్పడు ధరకు లంఘించి | కాఁకమై భీముండు గదఁత్రిప్పివేర్చి,
“కారవాధములార ! కఠినాత్ములార ! | యీరితి మృతిగోఁయెలవచ్చెదరు ?
నాగద మాడుండు నరుఁ జూడుఁడివుడు | ఏగతిఁ బోదురో యెఱుఁగరు మీరు.
వలవదు నాదృష్టివలలకఁబాసి | తొలఁగుండు తొలఁగుండు దూరంబుగాను.”
అనుచు రోహభీలుఁడై బొడబంబు | వనరాసు లింకించువడువునఁ దొడఁగి
విసువ కిర్వదిరెండువేల సదృఢులఁ | బానఁగఁ గురుక్షేత్రమునకు బలిచ్చె.
ఆయెడఁ గరిరథ హయసమూహములు | సాయక తమసేనపైఁ గదియుటయు
గాండీవి లయకాలకాఁకై వేర్చి | ఖండించె వ్రేల్చిడి గజసహస్రముల.
సకులానుజమ్మండు సకులుండుఁ గూడి | యొకటియై చంపుచో నొగిసేమిచెప్ప

ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకులచే సాల్వుడేనుఁగుతోఁగూడ మడియుట

నంత సాల్వుండు మదహస్తిపై నెక్కి | మంతనంబున మాటుమలయుచు వచ్చి
కిరుల ఘోటకములఁ గాల్చులంబులను | శరవహ్నిఁ గాల్చుచు శమనజుఁ దాఁకి
కొంతేయ విభులపైఁ గడిమిచూపుటయు | వింతగా నది చూచి వెనద్రుపదజుండు
నవలీల మార్కొన్న, నతనిపై హస్తెఁ | 1 గవియించి డీకొల్పి కడఁగితిొక్కింప,

నతః డర్శహర్గంబునందు వేశగిలి | వితత గుణధ్వని పీఠక మ్రోయించి
హస్తి కుంభస్థలి యటుచూచి వేర్చి | ప్రస్తుతమతి నొక్క చాటవాతమ్ము
దొడిగి యేసిన, దాని తుండంబు దూటి | తడయక కుంభమధ్యము ప్రక్కలింప
చిద్ర ఘీంకారంబు నేయుచు మగిడి | భద్రగజేంద్రంబు పాతె; బాటుటయు,
నంతః బ్రహ్మపుణ్యై యాసాల్వస్థతి | దంతావళంబు నుద్ధతి మగిడించి
ద్రుసద సభవుఁ దోడ్చుకొని గదియించి | నిపుణుఁ డాతనితేగు నెట్టి నెత్తఁబరుప
నట్టి యావారణ మది కబళించి | వట్టిన, భీతుడై పాంచాలనుతుడు
మెట్టిన లగువున మేనిని దాటి | కట్టిడిజయమేని గడగొని పాతె.
అంత నాతని తేగు హయనారథులను | ఎత్తయు సాల్వండు నిభముచే నపుడు
దినికి నెత్తించి వేత్రిప్పించి భూమిఁ | దొనికి వేయించి తాఁ ద్రొక్కింపఁ జూచి
కరువలి నుతుఁడు శిఖండి సాత్యకియు | శరవృష్టి గురియుచు సాల్వదాఁకుటయు,
నా సాల్వఁ డడఁదటనంబకంబులను | ఓసరింపఁగఁ జేసి యుగ్రుడై వేర్చి
సరసతః దను వినుచ్చరులు మెచ్చఁగను | ఉరుతర జ్యౌఘోష మొనరించుటయును
పాంచాల నుతుఁడంతఁబాటించి సిగ్గు | మించిన కడిమిమై మెఱుఁచు నేతేంచి
గాంధీర్యమూర్తయై గదవుచ్చి యపుడు | కుంభి కుంభస్థల కూటంబు వ్రేయ,
సదియు ఘీంకార శబ్దావలితోడ | మనమేది గిరిగూలుమాడ్కిఁ గూలుటయు,
నానమయంబున సచ్చ్యుతానుజుఁడు | నా సాల్వభూవతి నట్టిట్టనాక
శిశుశిలీముఖమున శిరముఖండింపఁ | బ్రతిలేక మనసేన పాతె; బాటుటయుఁ
దదనంతరంబ యాదశపుంగవుడు | చెదరకుండఁగ నేనఁ జయ్యననిలిపె (?)
కృతవర్గ సాత్యకిఁ గేలిమై దాఁకి | చతురత నాతని చాపంబుద్రుంచె.
త్రుంచిన వేటొక్క దొడ్డచాపంబు | సంచితగతిఁ దాల్చి యా రథాశ్వములఁ
జాపంబు నూతునిఁ జక్కాడి వైవ | నావజ్ఞ విరథుడై యాకృతవర్గ
శూల మొక్కటి గొని చూచి సాత్యకిని | నోలిమై వైచిన నొగి ద్రుంచెనతఁడు.
త్రుంచి యంతటఁ దోక తోడ్చె నతని | గంచు 1 మించుగ నేయఁ గనలి కౌరవుఁడు
పాండుసూనులమీఁదఁ బైబడి దోష | చండమదోద్వ్యక్త శరఁరంపరలఁ
బొదివి వారల్ల సైన్య ¹ భూరివారాశి | చుదమెల్ల నాభీల మథనంబు చేసె.
అంతఁ బాండవులను సఖిలసేనును | బంశంబు తీయక పైఁడి పోర

నా నీరసరుడంత నాగ్రహవృత్తి | భూవినుతంబుగఁ బోక తానిల్చి
 సుతశక్తి ధర్మజు నూటంబకములఁ | బ్రతిన మారుతిని డెబ్బది సాయకముల
 సహదేవు నేనిమిది శరముల నకులుఁ | దహతహ నాలుగస్త్రములను మఱియుఁ
 బాంచాలనుతుని ¹ సప్తాంబకంబులను | బాంచాలిసూనులఁ బంచశరముల
 సాశ్వతి నన్నూటు శరములనేసి | యత్యుగ్ర మూర్తియై యాచ్చి సైన్యములఁ
 బగిటఁ బ్రడెంటను బదుమూట మూట | విదితంబుగా నేసి వెన నంతఁ బోక
 సకలానుజని విల్లు నడిమికిఁ ద్రుంప | వికలఁడై యతఁ డొక్కవిల్లు నంధించి
 పదపడి ² పోరుచోఁ బాండవసేన | లదయులై శరవృష్టి నాగిన, సతఁడు
 దృష్టిచలించక తిరుగుడు వడక | దృష్టినిఁ గరములఁదీనత చూపి,
 తనువుల నెత్తురు దట్టమై భువిని | ఘనతఁ బ్రవాహంబుగాఁ బ్రయోగించె.
 మన సేన లాఠీతి మఱి పాండురాజు | తనయుల సేనలఁ దగనొంచుచోట,
 ససఘ ధర్మజుమీఁద నప్పుడాశకుని | తనపాటు చూడక తావచ్చి తాఁకి
 శరములు వర్షించి శమనజుతేరి | వరహాయంబులఁ బట్టి వారకకూల్చి
 యవశుఁగా నేయుచో నంతటిలోన | సవనీశ, సహదేవుఁ డడ్డంబు వచ్చి
 తనతేరిపై ధర్మతనయుని నునిచి | కొనిపోయె నప్పుడా ఘోరాజు వెడల.
 మఱివేఱుతేరు ధర్మజుఁడపుడెక్కి | యజిముఱిదాఁకి ఘోరాస్త్రంబులేయ
 శరముల నవి ద్రుంచి సౌబలుఁడేచి | యరయంగ ముంచె దోయధిముంచినట్లు.
 నకులుని తోడుత నవ్య విక్రముఁడు | శకునిసూనుఁడు వోరె జయకాంక్షనుహిమ,
 వడివాత్యకియుఁ గృతవర్మయుఁ దొడరి | విడువక పోరిరి విశ్వంబు దలఁక.
 భాగఁగి గృపుఁడును బ్రాచదనుతులుఁ | బోరిరప్పుడు మహాద్భుత శక్తి మెఱసి.
 మఱివారిభటులును మనవారిభటులు | నఱక పోరాడిరి యుద్వీతలేశ !
 అమరేంద్రసూనుఁ డట్లాతుములమున | సమరసైన్యము ⁴ బారిసమరుచు వచ్చి
 కృపురథాశ్వముల నిమగ్నతీ నేలఁగూల్చి | నపుడు ద్రోణతనూజుఁ డడ్డంబు వచ్చి
 తనతేరిపై నిడి దవ్వుగాఁ బోవఁ | గనుఁగొని కారవాగ్రజుఁడు రోషించి
 రయమాన సేనాటు రథములవారి | భయమేది యయ్యముఁజ్ఞప్తైఁ బనుకఁ,
 గనుఁగొని యంత శిఖండి కోపించి | కనుఁగన నపు డగ్నికణములు దొరుగఁ
 బూని యొక్కనినైన బోరిలో బ్రదికి | పోనీక నిశ్చేషముగా జంపివైవఁ,

1. సప్తమాన్దంబుల, 2. పారుచో, 3. ద్రుంచె, 4. భారజమరుచు. (మూ)

దఱచైన యుత్పాతతతులు చూచుచును | బఱచెను గురుసేన బహుముఖంబులను.
ఆ దుర్నిమిత్తంబు లవి లెక్కగొనక | యాదట సౌబలుం డహి కేతుకనియె :
“ ఓసుయోధన, నీకు నొకటిచెప్పెదను | నాసాహసంబును నను జూడు మిపుడు.
మోహరింపుడు సేన ముఖమున మీరు. | ఆహవంబున నేను నాపాండుసుతుల
ఖండించి సామ్రాజ్యకలితుఁగా నిన్ను | దండిగానేలింతు ధరణి యంతయును;
పాలించి యనువు నీపాదంబులాన; | గాలిమాటలు గావు కనుఁగొను. ” మనఁగఁ
బొప్పడినట్టి యాబలు మొగ్గరంబు | వేల్పువట్టినవాని విధమునఁ జూచి,
కడు సంతసిల్లి యగ్రాంధారినుతుఁడు | తడయక శకునితోఁ దా నిట్టులనియె :
“ మున్ను ద్యూతనిమిత్తమున రాజ్యమెల్ల | నెన్నఁగ గెలిచి నాకిచ్చితిగాదె !
మొనసి యాహవరంగమునఁ బొందుచుతులఁ | జెనఁచి యిప్పుడునీదు భీకరాశ్రముల
పాలుగావించి నిర్భయపుత్రి రాజ్య | మేలింపు మామ, నీకిది వేళ. ” యసిన
సౌబలుఁ డాహవోత్సాహంబు మీఱఁ | గా బలంబులతోడఁ గడఁగిన, నపుడు
అంతకనుతుఁడు తనంతరంగమున | సంతసంబంది యా సహదేవుఁ జూచి :
“ భీతిల్లి పోరాని పెడ మొగ్గరంబు | నాతత కాంభోజయవనాశ్వాములను
గూడి పెల్లార్చుచు గుణనిస్వనము | నోడక ¹గావించి యొనరఖండింపు.”

శకుని సహదేవు లాశ్రితసహాయులై ఘోరంబుగాఁ బోరుట

మనపుడు నల్లకాకని మాద్రుతుఁడు | మనమున రాగిల్లి మఱి విజృంభించి
తొడరి పోరాడుచో, దుములంబునందుఁ | బడ పచ్చువారును బడియెడువారు,
మల్లయుద్ధంబున మ్రగ్గెడువారు, | భల్లాయుధంబులఁ బడచేయువారుఁ
గరవాలములఁ దలఁ భండించువారు | సురియలఁ జెండాడి స్రుక్కించువారు
గదల నెత్తులు వివ్వఁగాఁ గొట్టువారు | పదముల నొండొరుఁ బడఁ దన్నువారు
నొకని గుఱ్ఱంబుపై నొకఁ డెక్కువారు | సకలంబుగా నస్థిచయమేర్చువారు
పొడిచి గంట్లను దూరిపోయెఁచువారు | తొడిఁబడ గుండెలు దొరిగించువారు
ముక్కులుఁ జెవులును మొగిఁ ద్రెంచువారు | చక్కుగా హయములఁ జంపెడివారు
నీతిఁ బోరాడ నిరువాగురము | ఘోరమై యుండె నెక్కుడు వేర్పితోడ.
అంత సౌబలుతోడ నాసహదేవుఁ | డెంతయుఁ బోరుచో నిట్రుపదజూడు

1 రానిచ్చి. (మూ)

తెఱలక కలఁగక తెగువపీడ్వడక | యఱలేని కడఁకతో నచ్చుచుప్పొంగి
 యతుల రాద్రాకారుడై చెలఁగి | ప్రతివీరసేనల బహురక్త శల్య
 భూరిమేదోమాంసములుఁ బునుకలును | ధారుణి రాల్చుచు ధరఁ గూల్చుచుండె.
 ఆరీతి నుభయ సైన్యంబులవారు | వీరులై ధీగులై వెన నసహాయ
 శూరులై క్రూరులై సారిదిఁ బోరఁగను |
 బాంచాల సుతునొంచి బలియుఁ డాశకుని | యంచిత ద్యుతులతో నట వేగ మరలి
 “వేడి కొరవరాజు వేడి నాస్వామి | వేడి వేడి” యని వెదకుచు రాఁగఁ
 జతురత శకునితో సైన్యమిట్లనియె : | “హితమతిఁ గౌరవు నిట్లేల వెదక ?
 అదెచూడు సేనల శివాచుచున్నాఁడు; | పొదలి పాండవులతోఁ బోరుచున్నాఁడు;
 పోవలసిన నందుఁ బా” మృన్ననతఁడు | నావేళ నావిభు నట్టెత్తి చూచి
 చేరంగఁజనుడెంచి చెలఁగి యట్లనియె : | “పౌరవేశ్వర, మెండుబలములనెల్లఁ
 గరితురంగాదులఁ గడ తేర్చినాఁడ. | ధరణి నీవేళల దాఁగక మనము
 ప్రాణమంచన లేక పైకొన్నఁగాక | త్రాణ బాండవులను ధర గెల్వరాదు.”
 అనిన సంతోషించి యాకౌరవుండు | తను గూడుగొని మదోద్దండండ్డై నడవఁ
 గేశవుఁ గనుఁగొని క్షీడి యిట్లనియె : | “ఆశమానఁడుగదా యహికేతుండు !

దుర్యోధనుని మౌర్యంబుద్దేశించి కృష్ణార్జునులు సంభాషించుట

వెనుఁబాటు నుది నరవీనంబు లేక | యనిసేయఁ దివురుచున్నట్లున్న వాడు.
 వీడుగో మరపైన్య వికృతి మధ్యమున | వాడిమి వాటించి వచ్చుచున్నాఁడు.
 వచ్చుఁగాకేమి నా వాడిబాణముల | గ్రుచ్చెదఁ గరుసేన కుంభినిఁ గూల.
 ఊడుగక తీవ్రత కోవలేననక | తొడరి రథంబీవు తోలుమీ కృష్ణ !
 తివిరి పడ్డెనిమిది దివసంబులయ్యె | వివరించి యరిసేన విసిగితి నఱకి.
 పూర్తిమై బోలని పోల్చిననున్నదియు (?) | ధార్తరాష్ట్రులసేన తఱుగ దేమి యును.
 నిచ్చులుఁ బరికింప నిన్న నేటికిని | మచ్చిక మనసేన మహినెంత యణఁగె.
 ఆపగానందనుఁ డనిఁ జన్నపిదప | నీపౌరవుండు సంధికిట వచ్చుననుచు
 నామదిలోఁ దోఁచె నవి నొల్లఁడయ్యె | నేమనఁ గలదింక నిందిరారమణ !

1. బోరుచును. 2. శీఁచు. 3. పోరిన. (మా)

మున్నాజిలోన భీష్ముని చావుచూచి । యెన్నఁగా భగదత్తుండేల్లుట చూచి
యనిలోన సైంధవుఁ డణఁగుటచూచి । గొనకొనియాచాపగురు చావుచూచి
దుశ్శాసనుని చావుతోలఁగకచూచి । దుశ్శీలి కర్ణుండు ద్రుంఁగుటచూచి
గుడ్డిపాపాత్ముండు గుదియింపఁ డయ్యె, । దొడ్డమూఁడుఁడుగదా ! దుర్యోధనుండు.
పోకిష్ణుడు మదిపూనుట! యెన్న । వీరుఁడింతటివాఁడు వెదకినఁ గలఁడె !
తుది నేఁడు శల్యుండుద్రుంఁగుట చూచి । యిదే వచ్చినాఁడు తానెంతటివాఁడా !
కోరి భీమునిచేతఁ గూలినఁగాక । యూరక తానే యుర్విపాలిచ్చు !
సారసనేత్ర, నాచండకాండముల । ఘోరాజినేనలఁ గూచ్చెద.” ననిన
యాదవతిలకంబు నప్పార్థుఁ జూచి । “యీదెన నీమాట లివి నిజంబగు ;
రాయబారము మున్ను రయముననేను ।
విదురుఁడెఱుంగఁగా వేపురెఱుంగఁ । జెదరి నన్ బట్టఁజూచినవాఁడు గాఁడె !
అదిగాక ద్రావది నట భంగవఱచి । వదరిలక్ష్మికిఁ బెడఁ బాయంగఁజేసి
యాకలంబులు దిని యలమటఁబొందఁ । బ్రాకటారణ్యంబుపాలు గావించి
వీరటుపాశ్చెంబున వీడ్వడి నవఁతఁ । బొరసియుండఁగఁజేసి పొరి దండుగూర్చి
యిందువంశేంద్రుల నిట మనవారిఁ । గందఁ జేసినయట్టి కష్టండు గాఁడె !
వీడు భీమునకెంత వీనిసైన్యముల । పోడిమి మాయించి పుడమిపై గూల్పు.”
లనిన ధనంజయుఁ డచ్యుతుకనియె : । “వీను దేవకీపుత్ర, వీనిమార్గంబు ;
మతిచెడి నిన్నవమానించి పట్టఁ జతురతఁ దలచిన శత్రుఁడు దుర్జనుఁడు.
పాపికిఁ బాపంబె పథ్యంబుగాక । యేపార నీబుద్ధి హితవుగాఁగొనునె !
కుతలంబునను వీని కొఱకునై వచ్చి । ప్రతి న రాజులు వృథా పాతమై తెగిరి.
జగతి భీష్మద్రోణ సైంధవప్రము । లగణిత పుత్రమిత్రామాత్య నుభట
కరిరథ తురగ సంకలిత యోధులును । సరవిమై ననిలోనఁ జావంగఁ జూచి
మది నొకించుక యనుమానంబు లేక । పదిలుండ మఱియును బఱ తెంచినాఁడు.
చన మిగిలినవారిఁ జంపించి కాని । తనువు దొఱంగఁడు ధార్తరాష్ట్రుండు.
కురునాశనుడైన కురుకులేశ్వరుని । బలములఁ గడతేర్చు బఱపుము రథము. ”
అనవుడు నౌఁగాకయని యచ్యుతుండు । ననిల సంకాశంబు నగు తేరు వఱవఁ
బావక నిభమైన బాణంబు లేసె. । పావని గదపూని పలుతేరు డిగ్గి

కరటి కుంభంబు హొక్కట విదారించి | పరంగంగ ఘోటకపటలిఁ జెండాడి
 రథములుర్వరః, గూల్చి రథ్యాళి నొంచి | పృథివిపై భటకోటిపీఠమణించి
 మఱి వేలసంఖ్యలు మాతంగసమితి | నుఱక చెండాడి మహాగ్రత మెఱసి
 కోపించి వాయువుగొడుగు నీనుతుని | దీపిత రథమంతఁ దెగునతో, బట్టి
 యీడ్చి త్రిప్పుచు దివికగురవైనను | ఊడ్చినగతి సతఁడుర్విపైఁ బడియె.
 పడిన సంతటిలోనఁ బవనతనూజు | కడరుచు నొక కొందఱాభీముఁదాకి
 పోరువో నలవారి బోసక యతఁడు | కేరుచు జముఘ్రోలికిని బోవవైచె.
 అదిచూచి హతశేషమైన బలంబు | కదుపులు కదుపులై గదియవచ్చుటయు
 నేనూఱు రథికుల నేన్నూఱుకరుల | మానితకాంభోజ మత్తనూజులను
 ఎనిమిది వేపుర నిటఁ బదాతులను | బనుగొన నొక్కటఁ బ్రాణముల్ గొనియె.
 ఆవేళ నందఱ కనిలాత్మజుండు | కావింప లయకాల కాలుండై తోఁచె.
 దట్టంపు గుఱ్ఱపు దళముతో నంత | నెట్టన కురురాజు నెఱి సుదర్శనుఁడుఁ
 గూడియుండుట చూచి గోపాలుఁడవుడు | క్రీడితోఁ బలికె సత్కీర్తితోఁ బొంగః
 “కవ్యడి, చూచితే కదనరంగమునఁ | గ్రొవ్వి చచ్చిరి వై రికురుకుమారకులు.
 ఘోరతమంబుగా గుఱ్ఱపు గములుఁ | దేరులుఁ గరులును దెగటాఱిపోయె.
 భీము నెంచెదరన్నఁ బృథుతరాటోప | కామారియే గాని గాఁడు మర్త్యండు.
 వేయేల నిను జెప్ప వెన నీకు నాకు | నోయున్న తాత్మక, యొగి వేటులేదు.
 ఖండవంజేర్చి యాఖండలు గెలిచి | గాండీవముగ్నిచేఁ గైకొని మున్ను
 పరమేశుతోఁ బోరి పాశుపతాస్త్రు | మరుదారఁ గైకొన్న యాహవశూర!
 అల్లదె కంటివే! యహికేతనుండు | తెల్లనిగొడుగున దీపించువాఁడు.
 మనమీఁది కినుకతో మార్మలయుచును | ఒనవెట్టుకొని కాచుకున్నాఁడు చూడు.
 ఒఱనున్న యసిహోలె నొప్పుచున్నాఁడు | వెఱవఁడు; ఎట్టిదో వీని సాహసము!
 తెగిరి వాయుజుచేత ధృతరాష్ట్రసుతులు, | తగవొప్ప సింకనిద్దఱుగాక ధాత్రి.
 వీరనఁగా నెంత వీరలఁ జంపి | భూరి సత్కీర్తలు పొందుఁడుమీరు.”
 అనిన ధనంజయుఁ డచ్యుత కనియె : | “వినుము భీష్మద్రోణ వీరుల నాజిఁ
 జంపితి మీయల్పసైన్య మదెంత? | సాంపార నావేర్కి చూడుము దేవ!
 ఏనూఱుతేరులు నేనూఱు కరులు | నేనూఱు గుఱ్ఱంబు లిట రెండువేలు
 శాలుబలంబులు గానరా వచ్చి | శూలమై యున్నాఁడు చూచితే! శకుని.

కృతవర్త గురునుత కృపులు తారేల | జతులు గాలేరు ; ఆజిని బోరలేరు ;
 ఇంతమాత్రపునేన నేనాజి జంపి | పంతంబు మింతు నీ పాదఁబులాస.
 తలకొని వీరిని దండించు నపుడు | తెలియరారాజు సంధికి వచ్చునొక్కొ !
 ఏకార్యగతియును నిటఁ జూచుకొనెదం
 దేవకీసందన, తీవ్రవేగమున | నీవేళ నారథ మిటఁ దోలు. “ మనుచుఁ
 గరువలినుతుఁడును గవలును నడవఁ | గురురాజుఁ దా.కి మిక్కుటముగా నేయ,
 నెడసాచ్చి శకునియు నిట నుశద్ధుండు | నడరి నుదర్శనఁ ¹ దాయనిలజుని,
 ద్రైగర్తసిరులు దక్కటివారు | ధీగతి బాధుని దేవకీసుతుని
 జలజల మన నంపచయచున ముంప | ² నొలసి మండెడు వీతిహోత్రుడై నరుడు
 వచ్చినవారల వమ్ముపోసక | యప్పుగా యచుపురి కనిపి, వేవేగ
 వారిబలంబుల వారిసూనులను | వారివారి నె కూడ వరునతో ననిచె.
 అంత సాబలుండు మహావ్రతాపమున | నెంతయు సహదేవు నేపుమై దాఁకె.

ఉల్పాకుఁడు సహదేవునితోఁ బోరి మడియుట

తాఁకినచోటఁ దత్తనయుఁడుల్పాకుఁ | డాఁగొన్నపులివోలె నాక్రమించుటయుఁ,
 గొడుకును దానును ఘోరాస్త్రములను | విడువక సహదేవు వెనకొవ్వనేయఁ,
 బదియింట నాతని భంజించి విల్లు | వదలక తెగనేయ, వాడిమిచూచి
 శకుని తనూజుఁ డచ్చలము రెట్టింప | వికవిక నవ్వి యవ్వీరునిఁబలికె :
 “సహదేవ, మాతృక్షి చండకార్యకము | సహహత్రుంచినయట్టి హస్తముల్ ద్రుంతు ;
 చూచి తప్పించుకో శూరుఁడవైన ; | నేచియుఁ గాదేని యిటఁ బాఱిసొమ్ము. ”
 అని పాపకజ్వలలైన బాణముల | మునుకొని యేయ నిమ్ముల మాదినుతుఁడు
 అవి తెగవిడివడి యట రాకమున్నె | యచనీశ, యాతని హస్తముల్ ద్రుంచె.
 త్రుంచి యంతట సహదేవుండు కినుక(?) | మించి “యులూక, మేల్కేలురా ! నీవు
 నొకటి నీమదిలోన నొగి నెంచియుండ | వెకలి నిన్ బాలించు విధి యొక్కటంచె.
 నిగిడి నన్నయఁ బూనినయట్టి చేతు | లొగి నేడు తెకతేర వోనాడుకొంటి (?)
 అట నులూకంబన నాగూబవేర | ఘటనమై నర్తించి కడవట నీవు
 గూబజంకెలతోడఁ గుందుచు వచ్చి | గూబవై పోలివి కరురాజునెదుట.

1. విజయుండు. 2. తెలసి. (మా)

ఏముమా యేచేత సేసెద?" వనుచు | దాయ మస్తకమటు ధరణిపైఁ గూల్చె.
తనయుండు దెగుటయుఁ దగఁపొబుండు | మునుకొన్న కోపాగ్ని మునిగి లోఁగుంది
కన్నీరు దొరుగ నంగంబు వణంక | విన్నవై తనయాత్మ వెచ్చుచు నపుడు
“పాండుతనూజులు భవ్యదోర్గండ | చండప్రతాపులు సహజ విక్రములు
గతమత్సరులు శుభకరులు సత్కాత్ము | లతులితాచారు లాయత కీర్తిధనులు
నైన వీరల జూడమను నెపంబునను | బూని రాజ్యముమోసపుచ్చిన దోష
మదియేలతప్పుఁ ? బాయక పుణ్యుడైన | విదురుని బుద్ధులు విననైతి మొదల ;
అడరి నిందలక్లెల్ల నాధారమైతి ; | కడవటఁ దనకు నిక్కడ చావవలసె.”
అనియని శోకించి యా సహదేవుఁ | గనుఁగొని పలికె నాగ్రహము రెట్టింప :
“మాద్రీ తనూభవ, మహి నాకుమారు | భద్రమూర్తిని వీరభద్రావతారు
రణమునఁజంపిన రణశూర, నీవు | జణిగిపోవక నిల్చిచూచి పోరాడు ;
పోయెదవో నిన్ను బోసినగాని | పాయక ననుదాడి బంటవై నిలుము.”
అని గుణధ్వని చేసి యూర్పుచుఁ జేర్చి | మునుకొని నారసంబుల మూటసేసె.
ఏసిన సౌబలు నిష్కానసంబు | చేసె దుత్తుమురుగాఁ జిత్రవైఖరిని.
అట వాడుఁ గదిసి మహారుద్రుగతిని | బటు ఖడ్గ తోమరప్రాసశూలములఁ
బైకొని వైవ నప్పాండవానుజుడు | చీకాకువడ వానిఁ జెక్కివైచుటయుఁ,
గనుఁగొని శకునియుఁ గాలు సేయాడ | కనయంబు నతని బాణాలిచేసొచ్చి
పెదవులు దడుపుచు భీతివాటిల్లి | కుదిసి నెవ్వగల దిక్కులు నూచుచుండె.
ఆ సహదేవుండు నానమయమున | భాసుర బ్రహ్మాండభాండముల్ వగులఁ
గోపించి తనవింటిగుణము మ్రోయించి | చూపట్టు శరములు సోనగాఁ గురిసి
మర్క మర్కంబులు మఱి యుచ్చిపాఱ | మర్కదాంధుని సేసె దొడ్డతూపాకటి.
కాయంబులో గుండెకాయ నాటంగ | నేయుచో బడి లేచి యిఁకఁ జాలుననుచుఁ
దనుగూడి వచ్చిన తనవారఁ దాను | గునిసి ‘తంగెళ్లు రేఁగులుగాఁగఁ’ బాతె.
పాఱిన నదిచూచి పాండునందనులు | పాఱకుండఁగ వానిఁ బననడ్డగించి
చంపుచో, గొందులు నందులు దూఱి | తెంపేది ‘యిఁక దిక్కుడెనయేది’ యచుచుఁ
బాతెడు సౌబలుఁ బాండవానుజుడు | “తీఱగు పాఱినఁ దిరుగు సౌబలుండ !
రారాజమామవై రమణిగాంధారి | కారయఁ దోబుట్టువై ధృతరాష్ట్ర
మండలేశ్వరునకు మఱిదివై యిట్టి | బండంగివై యిట్లు పాఱంగఁ దగునె !

పరఁగంగ నేటికి బలువిడిఁ దొడరు; | నెఱి ¹ మాన్పవచ్చునే నీపాలిచావు!
 చాపక యొక్కడ జరిగెడు చెవును! | వాపిరి నిష్టదైవంబును దలఁపు.
 మాయజూదంబున మారాజ్యలక్ష్మి | మాయించినట్టి దుర్మదుడవు గావె!
 ఉత్తమసాధ్వీ యాయువిడఁ బొంచాలి | మొత్తి యిడ్పించిన మూర్ఖువుగావె!
 రారాజుచే వినరాని వాక్యముల | నోరి, యాడించిన యొజ్జవు గావె!
 నాడు, ఓడిసమమ్ము నవ్వి బంట్లన్న | వాడవు నాపగవాడవు గావె!
 ధర్మజుఁ గొలువులోఁ దప్పంగనాడు | కర్మంబు లన్నియుఁ గడతేర్తునేడు;
 చూచి పోరాడు నిష్ఠురుడ, నీ." వనుచు | నేచి వాలమ్ము లనేకముల్ గురిసె.
 కురిసినఁ గోపించి గుణము మ్రోయించి | తిరుగక యా సహదేవునొప్పించె.
 నొప్పించుటయుఁ జూచి నూఁబాణములు | తప్పక తొడిగి యాతనిఁ జిక్కువఱచి
 యొకట హయంబుల నొకట సారథిని | నొకట శస్త్రాస్త్రంబు లొకటఁ బాపంబు
 నొకట రథంబును నొకటఁ గేళువును | నొకట వజ్రాంగియు నుర్విపైఁ గూల్చి
 పదిటఁ బండ్రింటను బగుమూటఁబూటఁ | బదుల ముప్పరులఁ దప్పని సాయకముల
 మర్మ మర్మంబులు మఱి యుచ్చిపాట | ధర్మజాతమ్మొడ దుద్ధతి మీఱ సేసె.

సహదేవుడు శకుని కంఠముత్తరించుట

ఏసిన సహదేవు నీక్షించి శకుని | "నానగి గావచ్చు నని యుంటిఁగాక
 చూడుము నీ" వని నునిశితశక్తి | యొడకాతని మీఁద నుగ్రుండై వైచె.
 వైచిన నదియును వడి సభావీధి | నేచి మంటలతోడ నేతేరఁ జూచి
 'తేరును విల్లును దెగిన నీపాటి | శూరుండవైతివి చూడు మేల్మేలు'
 అని యర్ధంధ్రబాణాలిచే దాని | గనెలుగా నేసి యాకఠినదుష్టాత్ము
 "సారెలనాడు హస్తములేవి?" యనుచు | నారూఢి శరముల నవి ద్రుంచివైచి,
 చటులత నొకదివ్య సాయకంబునను | నిటలాక్షు కై వడి నిండ గోపించి
 వెలయఁ గౌరవుడు నిర్విణ్ణుడై చూడఁ | గలుపాత్ము సౌబలు కంఠంబుద్రుంచె.
 కృపుడు ద్రోణాత్మజ కృతవర్మలపును | వివరీతగతి వీవు విఱిగి నట్లుండఁ
 గల్పనన్యమెల్లను గలఁగి పాఠఁగను | జలజనాభుడు పాంచజన్య మొత్తుటయు
 నానినాదముఁగూడ నమరేంద్రసుతుడు | తానును దేవదత్తం బొత్తె నపుడు.

ఇట్టి శంఖరవంబు లీక్షించి బలము । కట్టులు వదలఁ, గగ్గోని చాలనవ్వి
కాంతేయరథము డగ్గఱఁ బోయి నిలిచి । మంతనంబున వాని మాధవుండనియె :
“ నేటి యుద్ధంబిట్లు నెఱయఁ జూచితివె ! । వాటమై నీమనసు వచ్చెనో లేదా !
దేవ, నేడిదె నహదేవునిఁ జూడు । దేవతామూర్తియై దీపించినాడు.
ధర్మజ, నీపిన్నతమ్ముని నెన్న । నర్మిలి మర్త్యమాత్రావతారుండె !
కోపగించెడు గాక కోపించునంత । నేవున నిం నాదులెనగారు నుమ్ము ;
ఈ సౌబలుండన నెంతటివాడు ! । వాసిగా సౌబలు వాడితూపులకు
నితనిఁ జెప్పినచోట నితరులఁ జెప్పఁ । బ్రతి పోల్పారాదు భూపాలాగ్ర గణ్య !
శకుని యీతనిచేతఁ జచ్చుటఁజేసి । నకలేశ, నేడువో సామ్రాజ్య మజ్ఞె.
కావున నోపిర, కడకఁతో ధర్మ । దేవతా మూర్తివి దేవ, నీవర్ధి.
ఈ భీముఁ డీనరుఁ డీనకులుండు । శోభనాకార సంస్తుత పరాక్రమఁలు.
వీరు నీవును గూడి వేడ్కతో భూమి । భారంబు డించి నావ్రతిన చెల్లెంప
నాచంద్ర తారార్కమై నీదుకీర్తి । యేచి లోకంబుల నిట నొప్పుఁగాత.”
అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుండభీనుతి నేయఁ । దనకేలు మొగిచి యాధర్మజుండనియె :
“ ఘనుడు తృణంబైనఁ గడగి పట్టినను । అనఘాత్మ, మేరుమహా తైలమగుచు.
అట్టి హేమాద్రి తృణాంతరంబైనఁ (?) । గట్టడ మీయనగ్రహమునఁ గాడె !
నకల జీవులకును జైతన్యమగుచు । నకల జీవాళి రక్షకమూర్తివగుచుఁ
గలగాని ప్రహ్లాదుఁగాచి, యీ మొన్న । ముసి మాద్రాపది మానంబుగాచి
తెలివి భూభారంబు దించంగఁ బుట్టి ।
నట్టి సర్వాంతరాత్మకుండ వి మమ్ము । నెట్టన గాచుట నీకెంత పెద్ద !
తోలుబొమ్మలయందుఁ దొడరి సూత్రమలు । కీలించి దైర్యంబు గీల్కొల్పి మమ్ము
జోక నాడించెడి ¹ నూత్రధారుండవు ; । మాకు దిక్కెవ్వరు మఱిసివె కాక ;
కురుశేష మాహుతిగానఁజేసి భూమి । పరిపాలనప్రౌఢిఁ బాటించు నాకు.”
అనియిట్లు పలుకుచో నంతఁ గౌరవుడు । మనమారఁ ‘దనమేనమామ పాటునకు
నేమాయె !’ ననిపల్కి ‘యెల్ల పాండవుల । నే మాయచేసెద నిక’ నంచుఁ గదలి
జనపతి వై రాగ్యసంపన్నుండగుచు । దన నిజమూల బౌంధవసేనగూర్చి
పురికొల్పి, వారును బోరఁబ్రాణములు । సరకుసేయక క్రీడి సద్వృత్తుఁ దొడరి

1. సూత్రావధాని. (మా)

యవని నాతని సాయకావలిచేతఁ | గవగూడి పోయిరి కాలునిపురికి.

పోయినఁ దానొల్లఁబోయి కౌరవుఁడు | పాయక ¹ వెలవెలపాటును బొంది

హీనుడై విహ్వల హృదయ వికల్ప | దీనుడై దేనచెడి దిగ్భ్రమ మీఱఁ

బెదపులు దడుపుచు బిమ్మటిగొనుచుఁ | బిదపఁ దాఁ దనవేరుఁ బెంపును విడిచి

మానమే తొడవుగా మహిమించినట్టి | నూనృతమటు డించి తూరతవిడిచి

సురిగిపోయెదనని చులుకనిబుద్ధి | వెరవేరి మార్గంబు వెదకుచు నుండె.”

అనుటయు ధృతరాష్ట్రుడనియె సంజయుకు : | “మనసేనలండలు మ్రందిపోవంగఁ

బాండవులకు నెంత బలముండె నపుడు ? | ఒండొండ వివరించి యొగిఁజెప్ప.” మనిన

“నిరువేలురథములు, నిభములేహ్నులు, | వెరవాఱఁగా నైదువేల గుఱ్ఱములు,

పదివేలు నిజయోధ భటపీఠవరులు | ముదమునఁ గాంతేయ మొననంట చూచి

కొంచెపుఁ దనమూఁక గుమురునుజూచి | వంచన నృపతి యుర్వరనుండ వెఱచి

వలనొప్పు నప్పుడెవ్వరుఁ గానకుండ | నలయుచు నటు గదాహస్తుడై తొలఁగె.

ఏమనిచెప్పుదు నిభపురాధీశ ! | యామహాదైన్యంబు నట వైవమెఱుఁగు.

² కొలువనేకాదశా క్షోహిణీబలము | గలుగు మహారాజు కౌరవేశ్వరుఁడు

ఎల్లవి గోల్పోయి యేకాంగియగుచు | నెల్లగాఁ దనవెంట నెవ్వరులేక

యా యున్నచోటికి ననతిదూరముగఁ | పోయి యుత్తరమైన పూర్వభాగమున

నున్న ప్రాదంబున నొగి దాగియుండ | విన్ననై చనుచును, “విదురువాక్యములు

వినని పాపంబున వెన నిట్టికీడు | గనుఁగొంటిఁ గంటనక్కట ! మోసమయ్యె.

మునుకొని యంతయు మొదలఁగృష్ణుండు | పానరంగ బోధించి బుద్ధిగాఁజెప్పి

‘యైదుదాళ్లుచాలు వారన్నదమ్ములకు | నీదెస నాకుఁగా ని’ మృన్న శౌరిఁ

గృష్ణు జనార్దనుఁ కేశవు శార్ణి | జష్ణు నారాయణుఁ జేవట్టు వట్టి

చెఱఁ బెట్టఁదలఁచితి; క్షితిపులధంగ | వఱచితి నా పాపఫలమెల్లఁగంటి.

దేవతాత్ములు గుంతిదేవి గర్భమున | నావిరభనించిన యమృతాత్ములను

ఇడుమఁ జెట్టిన యీ జన్మమునకఁ | గడమలే కివియెల్లఁ గనుఁగొనవలసె.

మాయజూదంబున మహియెల్లగెలిచి | ‘ఛీ’ యని నానరిక్షితిపులు నవ్వ

నువిడఁ బతివ్రత సత్తమసాధ్యి | నవమానవజచిన, నది పుత్రమిత్ర

సహితంబు రణభూమిఁ జావ నాసాలి । విహిత విధాత యివ్వధిఁ ¹ దెచ్చిపెట్టె.”
 నని తలపోయుచు నధికశీఘ్రమునఁ । జనునెడ, నటబారి సమీరుచు వేగ
 రారాజుచొప్పున రథినుహారథులు । భేరి మృదంగాది భీకరధ్వనుల
 భీమచూడేయులు పృథివి గంపింప । నామేటిసైన్యంబు లతులమై నడవ
 హరికేతనంబును హరిసారథియును । హరిదశ్యమణులును నగ్నిరథంబు
 హరిమయాలంకార మది తేజరిల్ల । హరికుమారుడు పురహరుని చందమున
 నొప్పారి రణభూమి నగ్రుండై నడవ, । సప్పుడు హతశేషు లవనిపై నడఁగఁ,
 గృతనర్మ గురువుత్రకృపులు మువ్వరును । హతులుగాకేగిరి; యాసనుయమున
 ననుజూచి పాంచాల నందనుఁ డవును । “²చననేల సాత్యకి, సంజయుఁబట్ట ?
 వీఁడేమిసేయును ? వీఁడవధ్యుండు ; । వీడు పాపంబుగావింపఁ డెన్నఁడును ;
 వితత గుణోన్నత విమలమానసుడు । బ్రతికి యెక్కడనున్న భయమేమిమనకు ?
 వినుతవిక్రనుశాలి, వీనిఁబోనిమ్ము.” । అనవుడు కై నేయుఁ డమ్మాట విసక
 “విధితెచ్చి నాచేత వీనినర్పించె ; । వధియింతు నిప్పుడవశ్యంబు.” ననుచు
 వేసిరి చాలెత్తి వ్రేయఁజూచుటయు, । నాసమయంబున ననఘుండు ఘనుఁడు
 సాత్యవతేయుడు నన్నిధి యగుచు । “సాత్యకి, యీతనిఁ జంపంగవలదు ;
 విద్యేషియగు నైన వీని నీక్షణమే । మద్వచనార్థమై మన్నింపు.” మనిన
 సమ్మనీశ్వరునకు సంజలి చేసి । సమ్మదంబున నన్న జయ్యన విడిచి,
 “పొమ్ము సంజయ, కాచిపుచ్చితి నిన్ను । నిమ్మైనచోటికి నేగి వర్తింపు.”
 మనుటయు మునినాథుకప్పుడు మ్రొక్కి । యనుమతి వడసితి నరిగె నమ్మాని.
 అంతనే గురువిభుఁ డరిగినజాడ । పొంత వట్టుకపోయి భూపాలవరుని
 మడుఁగు చక్కటిఁగాంచి మఱి దుఃఖమందఁ, । బుడమితేడును బొప్పపూరంబు నింది
 నను జక్కఁజూడక నలిఁదూల, విభునఁ । గని యేను నేడ్చుచుఁ గడుశోకవృత్తి
 నెల్లనఁ బలితోడ నంటి నప్పాట : । “మెల్లనఁ బోరానిమృత్యువు నప్పి
 వచ్చితి నమ్మహావ్యాసుల కృపను ; । ఇచ్చట నుండరా దిఁక నేటిబ్రతుకు !”
 అని యేనుజెప్పిన సహితేతనుండు । ³ పసపుచు ననుజూచి పలిక నిట్లనుచు :
 “మనయందు సంజయ, మఱి యెవ్వరైన । వినిపింపు చావని వీరులు గలరె !”
 అనినఁ గారవునకు ననఘ ! యిట్లంటి : । “మనికితమది యేల మనవారిలోన

1. దెట్టుఁదెచ్చి-తని. 2. రుచి. 3. చనఁడేల. 4. పసపుచు. (మూ)

బ్రదికె నశ్వత్రామ బ్రదికె గృథుండు । బ్రదికెను గృతవర్ష పతి, వీరుడక్క-
బనుగొన నెవ్వరు బ్రతుకుటలేదు. ” । అని విన్నవించిన నడలుచు విభుడు
నాకంధరంబున నలి హస్తమూది । యాకులత్సంబున నడలుచుఁ జూచి

దుర్యోధనుడు ద్వైపాయనంబను మడుపున డాఁగుట

నీకడ కనుపుచు నృపుఁ డిట్టులనియె : । “ ఏకాంగినైతి నింకేమి సేయుదును !
మందుకై నను మాటు మానిసి లేక । మందె నానైన్యంబు మాటమాత్రమున.
పాండుసూనులు ధర్మవరులు గావునను । బాండిత్య మేర్పడ బంధులుఁ దారు
బ్రదికినా ; రిట వారిబారికె దప్పి । బ్రదికితి నాపాలిభాగ్యంబు గాదె !
ఇదె నాకు రాజ్యంబు ; నింతియె చాలు ; । ¹ బ్రదుకు కన్నను బుణ్యఫలములు గలవె!
పుడమియెల్లను ధర్మభూవరుఁ జెందె । వడిఁ జెడ్డ మీఁద నవ్వారలు నాకుఁ
బాలుపుగా నొకకొంత భూమిచ్చిరేని । కలసియుండుట నాకుఁ గడుహీనవృత్తి.
చిక్కి యెంతయుఁమ్రగ్గి సిగ్గువోవిడిచి । కుక్కనఁ గుడుచునే కొఱగాని కూడు !
కొడుకులు తమ్ములుఁ గురుకులంబెల్ల । నడఁగిరి నాకొఱకై రణంబునను.
అట్టివారల చావులన్నియుఁ జూచి । కట్టిడినస్థిరకాయంబు నమ్మి
వారిచ్చు సామ్రాజ్య వైభవం బొల్ల ; । వారిమధ్యంబున వసతిసేసెదను.
ఈ మడుఁగందు నే నిటు డాగియుండి । యామీఁద నొండెడకరిగి నానొప్పి
తీర్చెద నాపగదీర్చెద. ” ననుచుఁ । బేర్చి యమ్మడుఁగు తాఁబెంచేది చొచ్చె.
అది యెట్టిదంటివా యాదికాలమాన । ముదమున నతఁడొక్క ముని వనంబునను
బరమేశ్వరుని గూర్చి బహుతర తపము । చిరనిష్ఠతోఁ జేయ శివుఁడంత మెచ్చి
ప్రత్యక్షమై నిల్చి పలికె గౌరవుని : । “ అత్యుత్తమోత్తమ, యరుదీతవంబు ;
ఏలచేసెదవు ? నీ వేమి కోరెదవు ? । వాలాయ మిచ్చెన వలసినదనుగు. ”
అప్పుడు చుకులిత హస్తంఁదై శివునిఁ । గనుఁగొని పలికె నక్కారవేశ్వరుడు :
“ ఈశ్వర, దేవ, సర్వేశ్వర, యభవ, । శాశ్వత, భవహర, నచ్చిదానంద,
మోక్షప్రదాయక, మూర్తిత్రయైక, । సాక్షాత్పరంజ్యోతి, సత్య, సత్యాత్మ,
నీలకంధర, కృపానిధి, దేవదేవ, । యాలకింపవె ! యొక్కటడిగెద మిమ్ము.
పరికింప నాకరస్పర్శ మాత్రమునఁ । బరునవేదియుఁ గల్గె బాలింపు మొకటి.

ఒకటి నే నిశుమ పాటొందిన వేళఁ | బ్రకటించి జలములోఁబలఁ జొచ్చుమాత్ర
నదిగట్టియై బలమై యభేద్యునుగు | నదనమై, నీటిలో జపించునంతఁ
గదనరంగంబునఁ గడచన్నయట్టి | విడిత ప్రతాపులు వెస మహాయోధ
చతురంగ బలము లచ్చటఁ దొంటియట్లు | చతురత బ్రదికెడు సామర్థ్య మిమ్ము.
జపము సమాప్తమై సరిఁ జెల్లదేని | యవజయం బి. ” మృన్న, సభవుఁ డీశ్వరుడ
నవ్వి : “ యీ యవజయోన్నతి వేడితేల ? | చివ్వన నీతలంచిన దిది గాదు,
డాఁగొన్న కపట నాటక సూత్రధారి | యాకృష్ణు మాయ నీవాడితి గాక ;
నీ వశమాయది ! నీకోరినట్లు | గావించు ” ననిఁల్కి శాశీకుఁడరిగె.

కాన నవ్వర మట్లు గన్నవాడగుట | నో సరనాథ, యీ యుదకమధ్యమునఁ
దనమంత్ర సామర్థ్యతీతఁజేసి రాజు | వనములుస్తంభింప వారక చేసి
యుదకంబులోఁజొచ్చి యుండఁబెల్లుగను. | తదనంతరంబ రథ్యంబులు ¹ నడవఁ
బరితాప మొనరింప బహుశస్త్రహూత | లరుదుగాఁ దమమేనులందు దీపింపఁ
బుడమిఁగొనక బుద్ధిలో వేగ | నడలుచుఁ గృతవర్మ యీ చార్య మఱిది
యాచార్య పుత్రుండు నట వచ్చుచుండి | చూచి నాదగ్గఱ సారిది నేతెంచి
నను గొగిలింపుచు నాతోడ ననిరి : | “ జనపతి యెలుబోయె నంగరస్థలిని ?
ఎవ్విధి బ్రతికితి వీశ్వరుకృపను ? | మవ్వమై చెప్పవే ! మహిపతివార్త. ”
అనవుడు వారలకంటినే వేగ : | “ వినయ్య విధిదప్పి వివశుడై వచ్చి
కురువతి యీనీటఁ గ్రుంకి యున్నాఁడు ; | కొఱగానివిధి యంత కుందించె. ” ననఁ
విని వారు శోకాభివీచుల మునిగి | మనమున రణభీతి మల్లడి గొనఁగ :

“ వనజనేత్రాస్త్ర దేవాంశులచేత | వనజారికులునకు వచ్చె నీపాలు.
అనినేము బ్రతికిన యవ్విధంబెల్ల | నెనయ రాజెఱుంగునో యెఱుంగఁడో కాక.
నమరంబులోన నిస్తాఁబడై విభుఁడు | మముఁబాసి యొంటిమై మడుగు కేతెంచె.
కాక మా పొదినున్నఁ గారవేళునకు | నీ కష్టవర్తన మేలావహించు ? ”
అని యని తలపోయ, నంతఁ బొండవులు | వెనుకొని రా రాజు వెదకుచు వచ్చి
యచ్చేరువను దోచునంత, భీతిల్లి | యిచ్చట మనయున్ని హితముగాదనుచు
నను గృపాచార్యు డున్నత రథంబునను | నునిచి శీఘ్రుత నట నుండక తలగి

పొది గొన్న వేటొక్క పొదఁజెరువునను | జెడరక తిరుగుచో, శిబిరంబునందు
సంతఃపురాంగన లందఱుఁ గూడి | వంతఁ గుండంగ, వడియుయుత్సండు
శోకానలంబున సారిది వ్రేగునను | “భీకరబలులగు భీష్మాని యోధ
కురువీరు లందఱు ఘోరాజుఁ బడిరి | తొరలి దుర్యోధను దుర్నితి కతన.
ఆ మేటియగు పాండవావలి మహిమ | నేమని వాక్రచ్చి యిటఁ జెప్పవచ్చు!
ఈవనితలఁ గొని యిభవురంబునకుఁ | బోవుట నాకిది బుద్ధియుఁ దగవు.
గోరి యేకాదశాశ్లోహిణీ I భర్త | కూరిమి మన్నించు శోమలిజనము
కిప్పాటు వాటిల్లెనే!” యంచుఁ దలఁకి | యప్పుడు తనరథం బల్లన డిగ్గి
దామోదరునకును ధర్మరాజునకు | సోమించి యవ్వార్త నూచించుటయును
ధర్మజుఁడప్పుడు దాఁ గృష్ణమోము | నర్జులిఁ జూచిన ననుమతించుటయు
నా వైశ్యనుతుఁ బాండవాగ్రణి యవుడు | భావింప నిది లెస్సననియని మెచ్చి
యాలింగనము చేసి యట “నోయుయుత్పు! | యేల నీకువమానమెవ్వరు లేరు;
అదియె కావింపు మీ” వని వీడుకొలుప | మదిలోనఁ బొంగి నెమ్మది రథంబెక్కి
యా పుణ్యకాంతల నాపరిజనుల | నాప్రాదేయెంతయు నాయుయుత్సండు
గొని కరివురికేగి కురురాజు నగరి | కనిపి యవ్విదురుతో నప్పశిట్లనియె :
“ఆ మద్రవతియును నాసౌబంధుఁ | బ్రామిడి రణమునఁ బడినఁ, గౌరవుఁడు
తనమాన మటుడించి తనపేరు డించి | తనకార్య మటుడించి దారలడించి
తా నొక్కరుఁడు గదాధారియై పాతె. | ఏను ధర్మజకృష్ణు లీభంగిఁ బనుప
వచ్చితి నీ భూపనితలఁ గొంచు | నచ్చుగా.” నని చెప్ప నవ్విదురుండు
మతి ననాగత వర్తమానంబు దెలిసి | “హితకార్య మొనఁగించుటిది లెస్సయయ్యె;
ఈ నిర్ణయము వతి కేటింగింప వలదు; | తానె సంజయుచేతఁ దగ వినుఁగాని;
మనము చెప్పగనేల మతి శోక మేల | వనట నీవార్త లెవ్వరుఁ జెప్పవలదు”
అని సమయము చేసి యా నగరికిని | నెయంగఁ బలుగావులిడి యుండె. సంత
నక్కడ శిబిరంబునందు సైనికుల | నిక్కునుదంబును నింగితోరాయు
నార్కులుఁ గరితురగావళి రవళి | దర్పంబులుచు బోయి దైన్యంబు పఱవ
సవడియే లేక నిశ్చబ్దమైయుండె | నవనీశ, యిట్టిదేమని చెప్పవచ్చు!”
అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁడప్పు డిట్లనియె : | “విను మనసేన లివిధ్వమైన వెనుక

నిలవతి మీర లింకేమి చేసితిరి ? | తలఁకెద సంజయ, తగఁ జెప్ప. ” మనిన
మనుజేశుఁ జూచి యేమట ¹ కంఠలోనఁ | బనివడి నూతనంభువుఁ డిట్టులనియెః
“ జననాథ, పాండవ జగదీశులపుడు | వెనుకొని రారాజు వెదకుచు రాఁగ,
ఘనమైన సేనల కలక లార్పటులు | విని కృపాచార్యాది వీరులు వెఱచి
నను గొంచువేగ నున్నతి నొక్కయెడకుఁ | జని యున్నయంత, నజాతశత్రుండు
సారిదిమై సేనల సోమవంశజుని | నరసి కానక మనపాతశేషవరుల
ననుకంపఁ గనుఁగొని, యపుడాదరించి | చెనకువతోడన శిబిరంబుకరిగె.
అసమయంబున నవసీశ, యేము | నానుయోధనుఁడున్నయటకు నేఁగితిమి.

కృపకృతవర్తాశ్వత్థామలు దుర్యోధనునిగని సంభాషించుట

గొనకొని రథులు ముగ్గురు నొక్కపెట్టు | తనరంగఁ దమరాకతగ నెఱిగించి
“ మమఁ జూడు విచ్చేయు మండలాధీశ ! | సమరంబు సేయంగ శంకయేమిటికి ?
అడరంగఁ గృష్ణుని నాపాండుసుతుల | నెడవక గెలిచి నీకిత్తుము జయము.
కాదేని వారిచేఁ గణఁగి చచ్చినను | ఆదట నాక సౌఖ్యములు సిద్ధించు.
అటుగాక యారీతి నణఁగిన గీర్తి | విటతాట మగుఁగాక విజయంబుగలదె !
వెడలుము రాజేంద్ర ! విమలభోగేంద్ర ! | వెడలుము శూరత విడువకు. ” మనిన
వలదని రారాజు వారికిట్లనియె : | “ బలము చాలదు నీటఁ బడియున్నవాడ ;
వీరతవిఫలమై విను నేడిదే మొ | శూరత ననిసేయఁ జొరదు నామనను ;
అటు మీరు నిస్త్రాణులై యున్నవారు ; | పటుతరంబుగ నెల్లి బవరంబు సేసి
¹ తూటారి వైరులఁ ద్రుంతము గాని | నేట మాత్రము మాని నిలుఁడు పొం ” దనిన
ఆ వాక్యములు విని యాచార్యునుతుఁడు | “ భూవర, యీ పేదబుద్ధి యేమిటికి ?
విను నాప్రతిజ్ఞ యవ్వీరకాంతేయ | జనపతులది పాంచాలుర నెల్ల
² ఖండనోద్ధండతఁ గడికండలుగను | జెండాడి బహుభూతసిద్ధులఁ దనిపి,
యస్త్ర దేవతలకు నాదిశక్తికిని | బ్రస్తుత గతి నేడ బలియిచ్చువాడ ;
ఎలమి మీజనకున కిటమీఁదఁ బ్రియము | లలరించి కాని నాయసి యొరఁబెట్ట. ”
అని ద్రాణి భాషించు నా నమయమున | విని భీమసేనుని వేటకాండ్రపుడు
అరయ నరణ్యంబునందు వేటాడి | యురు మాంసభారంబు లూని వ్రేగునను

నీరువట్టున డస్సి నిలిచి యమ్మడుగు | చేరి యూనిట్లు దోసిట నిడి త్రావి,
యే తేరఁగా మున్న యిట ధర్మసుతుడు | ¹ నాతీరు నొకబోయ కానతియిచ్చె :
“ నోరి కిరాతుండ, యురగకేతనుడు | వీరితీ నెక్కడికేగెనో యరసి
చెప్పుము వాడున్న నీయ మా” కనిన | నప్పుడ యాబోయ యనిలనందనునిఁ
² గొని కొల్చు నాలుబ్రతులలోనివాడు | అనయంబు గావున నావేటకాండ్ర
కెదురుగాఁ జని వారికెఱిగించుటయును | మదిలోన వారల మృడువుతీరమునఁ
‘ గృపుడు ద్రోణజుడును గృతవర్మ యండి ; | రపుడు దుర్యోధనుఁ డిందుండఁ బోలు;
నదియె తప్పదు మనయధిపుకీవార్త | ఓదడు చెప్పదము సంఘదలిచ్చు. ’ ననుచు
మాంసభారంబు లిమ్ములఁ బాటవైచి | హంసధ్వజుని భీము నంతటఁ గాంచి
కురువతియున్నట్టి గుట్టెల్లఁ జెప్పఁ, | ³ బరికించి వారికిఁ బడనం బిచ్చి
వారిఁ దోడ్కొనివచ్చి వడి ధర్మసుతుని | వారక కనిపింప వారల్పినిరి :
“ అవధూరు దేవ, మేమధికదాహమునఁ | గవియుచు నొకతటాకమునీరు ద్రావ
నాచుట్టునను గృపుఁ డాచార్యసుతుఁడు | వాచకాకృతి (?) కృతవర్మ సంజయులు
నున్నారు ; వినుము నుయోధనుఁ డందు | నున్నాడు తప్ప దో యుర్వీక తిలక !
సరవితో నొకవిశేషంబు చెప్పదము | వెరవుతో నరనాథ, వినఁ జిత్తగింపు.
కులిశ తోమర హల కంభాంబుజాత | జలచరోత్పల ఫల్ర శంఖ చక్రములు
గలపాదములచొప్పు గంటిమి దేవ ! | కొలఁదికిమీఱ నక్కొలని దగ్గఱను,
అంకె వైశంపాయ నాఖ్యప్రాదమునఁ | గ్రుంకియున్నాఁ డిందుకుల సార్వభౌమ !
నీచిత్త. ” మనుటయు నృపుఁడు వారలకు | రాచయోగ్యంబులు రవణంబులిచ్చి
యా వార్త హరికిని ననుజన్ములకును | మోవంగ నేకాంతమున నెఱిగించి,
భీకర ప్రహసనభరివేయించి | యేకమై కాహళు లిరువంక మ్రోయు
వారణంబులతోడ వాజులతోడఁ | దేరులతోడను దీవ్రత మీఱఁ
గదలిరా, నప్పుడా కలకల ధ్వనుల | నడులుమై విచి ద్రాణియాదిగా రథులు
కొరవేళ్ళరునకుఁ గణఁక నిట్లనిరి : | “ ఏరె నచ్చిరి పాండవేయులు దేవ !
అలఘు విక్రమకేళి నసికిఁ బోవలయు, | జలములు వెలువడి చనుడెమ్ము వెలికి.
వెఱవకు పోరుట వీరధర్మంబు | వెఱచిర మమ్మంపు వేగ నొండెవకు.
వఱలి మీ చిత్తము నచ్చిన వేళ | మఱి వచ్చెదముగాని మాకానతిమ్ము ;

1. తీరి. 2. గొవణిని 3. భీముడు కర్తవ్యధర్మము. (మా)

అచ్చలంబున వారలటు వచ్చి.” రనిన | మచ్చికతోడ నమ్మానాథ్యుఁ డనియె :
 “ఈవేళ వలవదు ; ఎలమి నిచ్చటికి | భూవరు లాధర్శపుత్రులు వచ్చి
 పోయెద ; రా పాండుపుత్రులు దిరిగి | పోయినఁ జనుడెండు ప్రొద్దువో నిచ్చి.
 వారు వోయెదరింక వారణపురికి | వారక ; కాదేని వచ్చిరేనియును
 నను నిప్పు డాయంద్రునకుఁ జేరరాదు, | చనుఁడు మీ.” రనిన సచ్చటువారువాసి
 యరిగి దూరము వోయి యా కారవునకు | నరుదార స్నేహికో యని నగఁ బొంది
 తల పోయఁచుండ, ¹ నత్తటి నేను వారి | యలరిన రథముపై నట వేగ డిగ్గి
 పొంచి యమ్మడుఁ గున్నపొంతకు వచ్చి | యంచితగతి డాగి యట్లున్నవేళ,
 పాండవు లత్యంత బలములుఁ దారు | భండనోదగ్రులై బంధులు హితులు
 ననుజులఁ దనయులు నాపులు సఖులు | గొనకొని యిరుఁ గెలంకులఁ గొల్చిరాఁగ
 నోలి సుయోధనుఁ గేలి సేయుచును, | ఆలోన ధర్మజుఁ డటఁ జేరవచ్చి
 భీమాద్వునులఁ జూచి పృథుతరాటోప | భీమసాహస రౌఢ బృందంబుఁ జూచి,
 యతి రథులను జూచి హస్త్యశ్వనుభట | వితత వర్ణముఁ జూచి వెనఁద్రాపఁజేయ
 పాంచాలురను జూచి పలికె : “నితండు | పంచాస్య నన్నిభ పటు పరాక్రముఁడు ;
 వాడిమి నూటక వచ్చినవాఁడు | గాఁడు ; ఏమెంచి యిక్కడ వచ్చినాడో
 ఈ మహావీరుఁ డిట్లేల యీ యున్ని ? | ఏమియు నెఱుంగరా దీతని మతము.
 ఎఱిగియు నెఱుంగని యితరులమాడ్కి | నెఱుంగమితోఁ గూడి యేమరఁ గాదు.
 పదిలమైయుండుఁ డీపట్టన మీరు | మొదలఁ జక్రాకారముగఁ గాలుబలము,
 నావెన్క సత్సంబు లావెన్కఁ గరులు | నావెన్క సతిరథు లట మహాధర్మము
 నందుకుఁ దిరిగిరా నట మీఁద వీర | బృందంబు నెంతయుఁ బ్రదుకలంగ నీక
 యీ రీతి నుండఁగా నెంతకుఁ దెగనా | యారయ మసభాగ్య మది యెవ్వఁడెఱుంగు ?
 వాఁడు మాయోపాయ విరమంత్రములను | వాడిమి మెఱసినవాఁ డానా కాఁడో !
 కోరిక మానమె కూడైన వాని | బారి కెచ్చరికతోఁ బదిలమై నిలుండు.”
 అని చెప్పి వారల స్నేహుండఁ జేసి | యనఘుఁ డాధర్మజుఁ డాసమయమున
 నీరసంబెసఁగ నాయభపురాధిపుని ! | చారుమాయాన్నదస్తంభితంబైన
 భూరి జలాశయంబును నిరూపించి, | కారణమంతయుఁ గని యుధిష్ఠిరుఁడు
 ఆచక్రధరునకు నప్పడిట్లనియె : “ఓచక్రధర, చూడు మొగి మాయకాని

పుక్కిటఁ బదునాల్గు భువనంబులునిచి | చిక్కినయట సర్వ జీవరాసులకుఁ
జైతన్యరూపమై సచరాచరములఁ | బ్రీతితో మాయలఁ జెల్పెడు నీదు
భృత్యులముండలఁ జెను తనమాయ | సత్య మేలగును! అసత్యమెకాక.
సురల కసాధ్యమై చొరరాదు జలము; | గరిమతోడుత శిలాగారంబుచేసి
సరసిలో నిర్భయశక్తి నున్నాడు. | విరివి మీఁకొక్కటి విన్నవించెదను.
నాకంబు చొచ్చిన నలి నగ్నిఁ బడిన | నాకీర్ణమగు మాయ లర్థి గప్పినను
హరుఁడు బాసటయైననక్కటా తన్ను | బారిగొన కట బ్రదికి పోనేలయిత్తు!
ఓరమాధీశ్వర, యొనర మాయెదుట | నీరీతి మడుఁగెఁత! యిపుడు తానెంత! ”
అని విన్నవించిన న య్యాదిదేవుఁ : | “డనఘాత్య! ధర్మజ, యదిగాదు వినుము;
మాయకానికి భూమి ¹ మాయలెత్తగును ; | మాయకానికి శౌర్య ² మహిమలుతగవు.
మాయదానవులు ఇష్టమిహిమిఁడఁ దొల్లి | దాయలై చరియింపఁ దా నాదివిష్ణుఁ
డా యింద్రుఁ గూడుక యణఁచుట విసవే! ’ |
రావణాసురుఁడను రాక్షసాధీశుఁ | డోవీర, తా మాయహోమంబు నేయ
రాముఁడాతనిఁ జంపి రాక్షసలక్ష్మిఁ | బ్రేమతోడుతను విభీషణు కీఁడ !
ఆరీతి మాయచే నలరినయట్టి | కౌరవుఁ జంపి భూకాంతఁ గై కొనుము.”
అని యిట్లు శ్రీకృష్ణుఁ డాడువాక్యములఁ | దనమది నుపొంగి ధరణీశ, నీదు
తనయు నుద్దేశించి ధర్మరాజపుడు | గొనకొని వేరెలుంగునఁ బిల్చి పలికె :

ధర్మరాజు మడుగున డాఁగియున్న దుర్యోధనుని దూఱనాడుట

“ఓకారవేశ్వర, యుదురాజవంశ! | నాకాధిపతి భోగ, నయగుణోద్యోగ!
బలువిడి పుత్రుల బంధుమిత్రాది | బలములఁ గలన నేర్పడఁగఁ జంపించి
కుల నాశనము చేసి కొలనిలోఁ జొచ్చి | జలములఁ గ్రుంకినఁ జావేల తప్ప!
నీకేల పనిలేక నీళ్లను గ్రుంక ? | చేకొని నీవు చచ్చినమిఁడ మాకు
నీళ్లను గ్రుంకంగ నిక్కంబు ³ పలయు. | వెల్లిరా యింతేల వేగంబుగాఁగ
నీకతంబున వచ్చి నిశలభూవతులు | చేకొని త్రుంగ వీక్షించి నీప్రాణ
మెంత మాధుర్యమో యీ నీటఁగ్రుంక! | చింతించవైతివి చేటల తప్ప ?
ఒనరంగ మాన మేయూరికిఁ బోయె ? | ఘనమైన కౌరవ కర్తవ్యై యుండి

1. మట్టెలపడును. 2. మహిమ యొక్కడిది. 3. పలసె. (మా)

క్షత్రియ ధర్మంబు జాతంగ విడిచి । ధాత్రిలో లెప్పగా దాగితి విచట ?
 వీరంబు వోకార్చి విధిదెచ్చి నీట । బోరనఁ జొర ¹ ముంచిపోయెనే నిన్ను !
 ఇస్సిరో నిందకు నిట రోయవైతి ? । డస్సినవారికిఁ దప్పు సర్వంబు.
 తూర్ణవాక్యంబులఁ ద్రుళ్లుచునుండు । కర్ణుడెక్కడఁ బోయెఁ గావకనిన్ను ?
 దుశ్శాసనుండేడ దూఱినవాడు ? । దుశ్శీలి శకుని యెందుల నున్న వాడు ?
 వీరి సత్త్వము నమ్మి పెనసీపు మమ్ము । నారయ గెలిచెద నని వెట్టివైతి.
 నీ మగఁటిమియెల్ల నేడు నేఁగంటి ; । బూమెకాడవు, ఎందుఁ బో నీకు వచ్చు ?
 భయనివారణకేళిఁ బటలెంచి నన్ను । రయమునఁ గదియంగరా నీకుఁబాడి.”
 అని యిట్లు పలుకంగ నహికేతుఁ డనియె : । “తనరంగ నన్నేల తప్ప నాడెదవు !

మధుఁగుచనుండి దుర్యోధనుండు ధర్మజున కు త్తరమునఁగుట

దొరలను నిష్టబంధులఁ ² బాయుటాకటి, । వర శత్రునంపద వమ్మైన దొకటి,
 కరి తురంగాదులు కడతేరుటాకటి, । యరయంగ బలమెల్ల హతమైనదొకటి,
 సర్వంబు చెడిపోయి నమసిన దొకటి, । యుద్విలోపల భంగ మొదవిన దొకటి,
 యిట్టి దుష్కీర్తుల నేఁ గన్న దొకటి, । గట్టిగా నమర గంగావ్రవాహమునఁ
 బడఁ దీటుగాక, యిప్పటి నీళ్లలోనఁ । బడినఁ దీటున ! యేల పలికెడు పదరి ?
 కొంతేయ, నన్నెఱుంగని వాని వలెనె । వింతమాటల నింత వీడనాడకుము.
 పోటు మాటలుగాని పొనఁగ నీవంటి । పాటి మాలినమాట పలుక నే నేర.
 సాంద్రవైఖరి హరిశ్చంద్రుండు రామ । చంద్రుండు నలుఁడ్కిల్లు సంకట పడరె !
 ఈ వన్నమాటల కెల్ల మార్ద్రాట । నీవలె నేనాడ నేరనుగాని
 చండ్రవతాప భుజాదండ కాల । దండంబు నా గదాదండంబుచేత
 గనెలుగాఁ దునెలుగాఁ గదిసి మీతోడ । ననికివచ్చెడువాడనై యున్నవాడ.
 చనిరండు మీఁద విశ్రాంతి వేతీర్చి । చెనకి మీమనసు రాజేసెద.” ననినఁ
 బాండవాగ్రణి నవ్విపలికె : “రారాజ, । నిండిన మాదప్పి నినుఁ జూడఁ దీతె;
 నీట నున్నాడవు నీ డప్పి దీతె ; । పాటించి యేతెమ్ము బవరమ్ము నేయ”
 అనిన ధర్మజున కిట్లనియె నీసుతుండు : । “³ జనియించె నాకు విచార మీవేళ;
 రణము నాకేటికి రాజ్యమేమిటికి ? । తృణాలీల నందఱుఁ దెగిన పిమ్మటను

1. మొత్తి. 2. జంపు. 3. జని యిల. (మా)

మిమ్ము గెల్చిన వృథామేదిని బడవి. | పొమ్ము; ఎవ్వరితోడ భోగించువాడ? |
 తాతయు గురుఁడు రాథానందనుండు | జ్ఞాతులుఁ జావ 1 రాజ్యంబు నాకేల?
 తమ్ములు ప్రజలు నందఱుఁ గల్గ నీకు | నెమ్మినిచ్చితి భూమి నీవేలుకొనుము.
 రవణ వాతాంబు వర్ణములు భక్షించి | తపమాచరించెద దారుణాటవుల.
 బలహీనమగు నీవు బయలావటించి | తొలఁగక నృత్తికాదుల భుక్తిగొనుము.”
 అనవుడు విని పాండవాగ్రణి యనియె: | “ 2 అనఘ! మేల్మేలు మహాయిచ్చెదీవు!
 శల్వండు వడిన నీచావు దానెఱిగి | కల్యంతభవ, పాటఁగఁజెల్లు నీరు
 ద్రావఁబోసిననీతి ధరణి యిచ్చితివి | వామిరి నీవంటివాఁడెందు లేడు.
 ధీర రాజులకఁ బ్రతిగ్రహపృత్తి | నీరాదు గొనరాదు ఎఱుఁగవా నీవు?
 మానవేశ్వర, నిన్ను మడియించి కాని | యేసేల యేలుదు నీ సేల యెల్ల?
 కాదుపో మముగెల్చి కణఁగి యీ భూమి | మేదిసేశ్వర, యేల మేకొమ్మురమ్ము.
 ఏగతి వాడవై యిచ్చెదు భూమి? | బాగు దప్పిన నీవ పద్ధతి తగునె!
 అవసీత, యీమాట యాదికాలమున | శివమతి నాడక చెఱిచితి కులము.
 రయమొప్పు గృష్ణుండు రాయబారంబు | దయతోడ రాఁగ నాతనిఁ బట్టఁదలఁచి
 యెదుఱాల్లెకాదు మా యవని లోపలను | అదట సూర్యగ్రమంత యీ ననుచుఁ
 బొమ్మని యాడవే భూప, దూషించి; | అమ్మాటలెల్ల నిన్నారడిఁ బెట్టె.
 “ ఆత్ర సన్యాసంబు ” లవధరించెదవు | గోత్రసంహారంబు క్రూర, చేసితివి.
 ఒప్పు నేరీతి మాకొనఁగెదు భూమి! | చొప్పుడ నింకెంకు సురిగి పోయెదవు?
 పోలియ లాక్షాగృహంబునఁ జిచ్చువెట్టి, | సలిలంబులను ద్రోచి, సర్వాభిచేతఁ
 గఱపించి, విషమును గబళింపఁబెట్టి, | తఱలక కల్లజూడమున నోడించి,
 ద్రాపది నీడ్పించి, తమరాజ్యమెల్ల | నేవునఁ గైకొని యిట వెళ్ళఁ ద్రోలి,
 ఇదుమలఁ బదుమూఁడువఁడు లయ్యడవి | బడరాని శివగలతోఁబడి యుండఁజేసి,
 యెనయ నీసేలకై యేదిన యట్టి | చెనఁటి, మీమాయలఁ జిక్కకుండితిమి.
 ఏఱికి నీమాయ లిభపురాధీశ! | నాఁటిమాయలు నేడు నయమఁపె చూడ!
 కోటి విద్యలు ధాత్రిఁ గూటికి రావు | కాటికిఁ గూర్చుండి గర్వమేమిటికి?
 బంటవై యేతెమ్ము పరమ్మునేయఁ | గుంటిన విధియేల కుంటంగ నిచ్చు?”
 అని ధర్మజుండాడ నందఱునిట్లు | వినరాని పల్కులు వెనఁ బల్కి.” రనిన

అనఘు సంజయుఁ జూచి యాంబికేయుండు : | “తనయున కిప్పుటు దైవంబె తెచ్చె;
కానిమాటల నెంత కందెనో సుతుండు ! | దీనత వోకార్చి ధీరత గనెనా !
చెప్పవే సంజయ, చీకాకుపడితి | దప్పి విదాహించె 1దనువు.” నావుడును
సూత తనూజుఁ డాక్షోజీశు కనియె : | “ఈతటి వినవయ్య యిభపురీనాథ !
అట్టిమాటలకు నీ యాత్మసంభవుండు | చిట్టాడు మనసుతోఁ జెయిగదల్పుచును
దైవంబు దూఱుచుఁ దగవెచారించి | భూవర, యనినేయ బుద్ధి నమర్చి
కాంక్షేయుతోఁ బల్కెఁ గౌరవేశ్వరుండు : | “కుంతీకుమార, యెగురు మీరు పుత్ర
మిత్ర భటానిక మిలిత వద్దంధు | పాత్ర సామంత దీప్త ప్రచండోగ్ర
కరి రథ ఘోటక ఖడ్గశస్త్రాది | భరితులై యున్నారు పరఁగ నేనొకఁడ.
వీరిఁ బోరుదు నిట నొచ్చినాడ. | ఆరయ నట్టెన నయ్యెఁ గాక్షేమి ?
హాసర నొక్కొక్కఁడ పోరెదరోటు ? | మునుమిడి దొమ్మియైఁ బోరనున్నారో ?
వదికారణమొ నాకెఱిఁ గింపు.” మనిన | మోదంబుతో ధర్మపుత్రుఁ డిట్లనియె :
“నిను దొమ్మి చంపము నృపకులోత్తంస ! | పనిపడి నామీఁదఁబడి పోరు చాలు :
చూచెద నీలాపు శూరక్రమంబు ; | వీచిమాటలు వేయనేల వేరమ్ము.”

దుర్యోధనుండు మడుగు వెడలి వచ్చుట

అనవుడు నీనుతుం డరిభీకరముగ | ఘనకరాళాకార కలితమై రోజు
పుట్టబోవలి కాల భుజగేంద్రు పగిది | బిట్టు గోపించి యభేద్యోదకములు
వెడలి, యన్నిటిలో పీరరసంబు | కడురూపమైనట్టి కడిమి దీపింప
దారుణతర గండధర మహోద్దండ | చారునన్నిభ మహాచండిమతోడఁ
బ్రలయకాలోత్రాల భైరవాకార | కలితప్రతాప విక్రాంతంబుతోడ,
సంహార భర్తాగ్ర చలుబాగ్నిహోత్ర | సంహతి భీకరోజ్జ్వల మూర్తితోడ,
రమణీయ తారహారంబులతోడ | సమరు సుగంధ గంధాదులతోడ
గద కంధరంబునఁ గడునడిఁ దాల్చి | విదితప్రతాపియై వెన వచ్చి నిలిచె.
నిలిచినఁ గనుగొని నృప, పాండుసుతులు | కలగొని సంతోష కలితాత్మలగుచు
బలహులుఁ దారును బదిలమై నిలువఁ | దలఁచి నీసూనుండు ధర్మజుకనియె :
“ ఒక్కఁడొక్కఁడ పోరుటాప్పఁగాకధిప ! | పెక్కండు మీరు నేఁ బేర్చినొక్కరుండ.

నిన్ను నమ్మితి నిదె నీశ్వలో నుండి | ¹యన్న, నీకిట్లు లభ్యాయంబు దగునె!”
 అనుటయు ధర్మజుండత్వని కిట్లనియె: | “ఎవయంగ వినుము నీకేటి ధర్మంబు ?
 బాలుని నభిషేచ్యుఁ గరిగోట్లుగూడి | మూల ²ధర్మముమీఱి ముట్టి చంపితిరి.
 ఇప్పుడు రణపాడి యెన్నెడినోరు | అప్పుడు నీ ధర్మగూడంగ వలదె!
 అక్కటా యేమాన్య లభిమన్యపరియె? | కుక్కవై యూఱక కూపెట్టసేల!”
 అనిన నిరుత్తరుండై యున్నవిభుని | గడుగొని మఱియు నక్కాంతేయుఁ డనియె:
 “అగిచూచి యొకమాట గూడితిఁ గాని | యిది ధర్మహానియా పెఱుంగనా యేను!
 రయమున నాసేనరాదు నీ మీఁద; | భయమేల నీకింత! పైఁబడనీను;
 ధగణీశ, తలఁకికు తలఁగు దుచుకొమ్ము; | కరము దృఢంబుగాఁ గానె బిగించు;
 బీరువోవక లెన్నబిరుదువహించి | యేరుకో యొకని నూ యేగురిలోన;
 వానితోఁ బోరాడి నడి సాహసమున | వానిఁ జంపితివేని వసుధ నీసామ్ము;
 అదిగాక వాఁడు నిన్నాజిలోపలను | మదమున నీపేంపు మడియించెనేని
 సురలోక మేలుకోఁ జొప్పుడు నీకు; | ధరణి నేఁ గైకొందుఁ దగవు శోభిల్లు.”
 అనిచెప్పి సకల శస్త్రాగ్రములు సతని | కెవసినప్రీతియై నిచ్చిన నతఁడు
 క్రమమున నున్న పరిదాల్చి గదకేలఁ బూని | యుతతనూభవుఁ జూచి యర్థినిట్లనియె:
 “గాలిపండుఁ డొండె గవలు దారొండె | శూలితోఁ బోరిన శూరుండునొండె
 నీవొండె గదగొని యేతెండు చాటు | శ్రీవిభవము మీఱఁ జెడివై చెదను.”
 అని పల్కునంత నేకాంతంబునందు | మనుజేశుఁ జూచి యా మాఘవుఁడనియె:
 “ఘనుడైన రారాజు గద కేలఁబూని | యెవసి యుద్ధమునకు నేతెంచెనేని
 కవలీయగుదును! కప్పడెనుగును! | కుపలయేశ్వర, నీవుగొన్న నేమగుదు ?
 బాలవె మతిచెడి పలికితి వేల? | చాలు సూతోడ విచారింపవైతి
 శగమైతి మే కాక ధాత్రీశ, నీకు; | నుగళనమోయిది మఱచి యాడితివా ?
 మాలోన నొక్కని మడియించితేని | యొక్కో సామ్రాజ్య మెల్లని యంటి.
 అదిగాక శకునితో నాడి జూదమున | మది సర్వసామ్రాజ్యమానంబు లోడి
 నుతికెక్కు శమ్ముల నోరెత్తనీక | చతురతఁ బదుమూఁడు సంవత్సరములు
 ఆకలంబులు దిసి యడవులలోనఁ | బ్రాకటంబుగ దుఃఖపడితివిగాదె!
 అట్టివన్నిదము నేడొడంగఁ దగునె! | ఎట్టివెట్టిని! శత్రుకొడిసాడి!

కది నేల విధముల బగద్రుంగుజాలు | టవినుసో రాజుల కాగునపాడి
 భీమనితోడనే బెరయింత కునిన | సామూన్యమే యెన్ని చావుల పెట్టు ?
 పవమానతన ముండు బలశాలిగా | నవిశేషముగ గదాచతుగుడారాజు ;
 తరమిడి మిగుల గదాయుధుని నను | నుర్రై నగినినో జొరలేనిజము.”
 అనవుడు మా దూతి యచ్యుతుఁ జూచి | “నీనవయ్య శ్రీకృష్ణ, విశ్వేశ్వరజుగ !
 యిప్పుడు మీరానతి యిచ్చినయట్టి | ౨ విశేషముల కేము వెలవముగాక,
 కాలదండముగల కాలనిభంగి | సోలికూలముదాంబు నూలిచందమున
 నే గద దాల్చిన నీచరాచరము | తేగతిఁ బొందునో యెఱుంగని నీవు?
 హరిహర బ్రహ్మాదు లచ్చెగుండు | దిరఁబుష్పమీయానతిఁబును మాయన్న
 ధర్మజు ననుమతి దగవలెగాక | ధర్మి దుర్యోధను గండింతుమంత !
 అనుటయు మాధవుఁ డాతనిఁ జూచి | యరురాగ మొనంగ నిట్లని యానతిచ్చె :
 “ఓ భీమ, నీకోప ముపసంహరింపు ; | నే భయమందెన నీ కోపమునక,
 ఒక హిడింబునర ప్రముఖ నానవులం | బ్రకటించి చంపిన బాహునత్త్వఁడవు
 నాతి ద్రాపని నీడ్చువారకు గోపించి | రీతిగాఁ బ్రతికలు పెందు చేసితిని ;
 ఆరెంటిలోపల నాయునరాజు | ధీరాత్మ, చుగీతి నివృత్త తాననంగ.
 ఇంక నొక్కప్రతిఁకు నీకొరవుండు | మొకరియై నీ ముఖముఖం బఱిగఁడు.
 తగిలి నీగదకు నీశని ప్రాణములకుం | దగులై నదివ్వాడు ధరఁగూర్చులయు.”
 అనునంత సాత్యకి యాదిగాఁ గలుగు | ఘనయోధుడురల్లె నాలిగుమాను
 బలికిరిల్లనచు : “నో బలశాలి, భీమ ! | తలఁకుచు నీనుయోధుఁడు నన్న వఁడు.
 వనవోయె నిట వీరిఁ బనిలేదు చూడ ; | మనలక కూల్చి ధర్మజుకిమ్ము ధాత్రి.”
 అనుచోట నాభీముఁ డన్న కిట్లనియె : | “ననజూడు ధర్మజు, నాకానతిమ్ము
 కలనాశమండైన కురురాజుఁ బట్టి | కలనిలోపల నాదు గదపాలుచేసి
 మించెద ధాత్రి యిమ్మెయిని నైకొమ్ము | ఎంచంగ నతీర్తి యేవునీసింది.”
 అనిపల్కి విలయకాలాధ్ర నిఘోష | జరితాట్టశూనుండై చతురీత నాన్వి
 రావణు కెదిరిన గఘురాముపగిసి | బోనకఘాతచూపుచు డొప్పాట (?)
 అన్నదమ్ములు మిత్రు లురరాగమంద | నెన్నిక రారాజు కిట్లనిపలికె :
 “ఓరి పాపాత్మక, యోరిదుర్మార్గు, | యోరియనాచారి, యదుటమైనిలువు.

పాతీనఁ బోసీను బదిలంబుగాఁగ | పారక మున్నదె చలును దలఁపు.
తాతయు గురుఁడు రాధానందనుండు | నీశంకరునఁ గూడి నీకుఁగాఁబోరి
హతులైరి; పుత్రమిత్రాదులు దెలిరి ; | గతిసీకు నెద్ది యెక్కడికిఁ బోవచ్చు ?”
అనుటయు నీపుత్రుఁ డలుకఁజెప్పింప | ననిల తనూభవు నర్థి నిట్లనియె :
“ఏలమారుతి, నీకు నింతగర్వంబు ? | తూలపోనాడుట దొడ్డతనంబె !
ఎందఱుచచ్చిన నేరుగు; మిచ్చు | నింతఱు జంతుంగ నేనెఱుఁచును.
తగని మాటలను వృథాగర్వమేల ? | మగతనంబిటు చూపుచు నేడునీవు.
కోపంబుతో మొన్నగునిఁ గన్లుఁబాడి | యెఱుఁట వశితితో యెరుగవా భీను !
వంటలనాడవై వండుచు విరటు | నింటను మిగిలినవెల్లను గుడిచి,
బకుండనువానికి బలినురాల్పించి | యకట పాఱంగనై చింతింబుగుడిచి,
నాతోడి యుద్ధంబునను నీకుగావు | బాతలింపక నిల్పు నట్టి చంపెదను.”
అనిన భీముఁడు నవ్వి “యట్టై కానిచ్చు | ననుఁ గంటలాడఁ బూనినతప్ప గలిగె ;
కడఁకతో నన్నియుఁ గానవచ్చెడిని | కుడునఁబోవుడు నేల కూరాకులడుగ?”
అని వల్కుచున్నంత యనుతనూభవుఁడు | మఱియొధుండును వానవి కవలు
మొదలైన రథికు లిమ్ముల నెడఁగఁబగ | నదనుగాఁ గూర్చుండి యట జూచుచుండ,
భీమ నుయోధనుల్ భీమప్రతాప | కాదులై గదలఁచు గవునెనల్ దిగిచి
కాలదండంబుల కైవడిఁ ద్రప్పి | యాలోకనంబుల నపి దుప్పిపాఱఁ
గరికరి గిరిగిరి గ్రహము గ్రహంబు | హరిహర గవీసనయట్లు యిద్దఱును

భీమధురోధనుల గదాయుద్ధమరయుటకై పలరాముడేతెంచుట

ఆరూఢిఁ బోరాడ నొప్పుకట్టబై న | నొరక నొరక జూరె యెఱింగి
కొరవనాథుఁడు కగమర్థిఁడనుకు | గారాబు శిష్యుఁడను గాన సప్తిభుని
కదనంబు చూడను గొతుకంబైనఁ | గిదిలి మహాతీవ్రగతి కేఁగుచేర,
ననతి దూరంబున నచ్యుతాగ్రజునిఁ | గనుఁగొని నేరకఁ గొరవేశ్వరుఁడు
నరవింద నలఱునుండు నా పొందునుతులు ! | నదవొస్తా యక్తితో నెనురుగాఁ బోయి
దండప్రణామముల్ దగఁ జేయు, వారి | చిండాబు, కాంగిట సీలాంబరుండు
నాపజ్జ నందఱ నక్కఱఁనజేర్చి | శ్రేష్ఠి డీవించి జిగ్గు డీవించి
కాంఠేయు డీవించి కలఁ డీవించి | యాంబుత్తఁ బ్రతి పాత్యకిని డీవించి
వారి సేవంబులు నలకొప్పఁ దెలిసి | వారిక దన శుభపూర్త చెప్పుచును
“ భువిఁ దీర్థయాత్రకై వోయి యు నీక | దనసంబు లొయ్యెను ద్విష్టింప నడు.

ధరణీశ, మిమ్ము నిండఱఁ జూచుకొఱకుఁ । జరక్తిర్తియుతులు నాశిష్యులు వీరి
 దారుణులైన గదాయుద్ధకేళి । కోరికఁ జూచెడి కొఱకునై వేగ
 వచ్చితి.” ననవుడు వాయునందనుడు । నచ్చిన భక్తితో నాగకేతనుడు
 గదల హస్తములెత్తి కరమర్థిమొక్కఁ । బొదివి యిద్దఱఁ గృప పొనఁగ దీవించె.
 అప్పుడు ధర్మజుఁ డారాముకనియె : । “తప్పక వీరి గదాయుద్ధ మిపుడు
 చూడుఁ డించుకనేపు సారిదిమై” ననినఁ । బోడిమిమీఱ నిమ్ముల సమ్మతించి
 యచ్చోటఁ గూర్చుండె నవనిశతలక ! । చెచ్చెట సేమని చెప్పడు !” ననిన
 నాంబికేయుడు మది ననురాగమంది । “యంబుజాక్షుని మాయాబలాగఁబో నేడు;
 బలభద్రుఁడేదే మనపాలి భాగ్యమునఁ । దలరి వచ్చిగ, నుయోధనునకు నేడు
 తెక్కలు వచ్చె; నర్వీతలం బేల । నెక్కడి పాండవులింక ! గాఢుండు
 ఆరూఢి నిరువాగు నాది కాలమునఁ । దోరమై యాజి కుద్యోగంబు నేయఁ
 దానెన్ని విధములఁ దవలి కృష్ణునకు । నూనిచెప్పిన వినకున్నఁ దాఁ జూచి,
 “బలి 1 భది పాండవ పక్షపాతుండు । తెలివితోఁ ప్రచుచ్చేటికిఁ గోల యిచ్చు;
 పాయదు పోరాని పాండవహాని; । నేయేల కన్నుల వీక్షింప నొల్ల;
 ఆపాపమున శౌరి యటఁ బోవుఁగాని । యీపాప మేనొల్ల నిఁక. నని వారి
 యనుమతితో నాతఁడరిగెఁ దీర్థముల । కని పింటి నాతఁ డత్వంతమోదమున
 నేమి తీర్థములాడె? నెచ్చోటఁ దిరిగె? । నీమెయి నా తెఱంగెఱిగింపు.” మనుచు
 నూతజ నడిగె నాక్షోణీకుఁ డనిన । నాతతంబుగఁ బ్రియమంది యచ్చునులు
 అనఘాత్మ, తరువాతనైన నృతాంత । మనువాప్స జెప్పనే యనియడుగుటయు
 సర్వజ్ఞ, సర్వేశ, సర్వభూతాత్మ, । గీర్వాణవతినంద్య, కేశవ, యజర,
 కలిత పారావార ఘనశరణయన, । నలినదళాక్ష, పింగానింస్తుత్య,
 ఘనమాని హృదనేహ కలితసందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీవేంకటాధీశ !
 భక్తవత్సల, జగత్పాపనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మొక్కెడ నీకు
 ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
 మగు నాతుకూరి తిహార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య పోమన సుకపిండ్రవర్మ
 రచితమై శల్యపర్వమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పెరెండవది.

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీగరుడాదీశ, సృష్టిప్రకాశ, ఆగమ వినుశ, శ్రీహరి, వాసుదేవ !
 జనమేజయునకు వై శంపాయనుండు । ఘనతతో భారతకథ చెప్పదొడగె :
 ఆరీతి రాముఁ డత్యాదరం బొప్పఁ । దోరమై నిఖిల వస్తువులెల్లఁ గొనుచుఁ
 బ్రవిచులబుద్ధిఁ బ్రభావతీర్థమున । సవగాహ మొనరించి యచట దేవర్షి
 పితృత్వములు సంప్రీతిఁ గావించి । యతుల తేజోధనులగు విప్రవరులు
 తనతోడరాఁ బ్రచుదంబునఁ గదలి । యెనయ నేడుబొందు నేమిగావలెనో
 యట్టి సత్కర్మంబు లాచరించుచు, । నెట్లన సకల ముని ప్రకరముల
 కాలయం బైనట్టి యాకురుక్షేత్ర । మోలిమై దర్శించె నొప్పగా నవిన
 జనమేజయుండు తీర్థసవిశేష ఫలము । వినఁ గోరుటయు నహనిభిఁడిట్టులనియె :

ప్రభానతీర్థాభివర్ణనము

బలదేవుఁ డేగు ప్రభాన తీర్థంబు । అఃఘృపుణ్యంబు శుభాతీర్థమదియు ;
 శశి తన క్షయమందు సమయించి బ్రదికె । విశదమై యక్కథ వివరింతు వినుము.
 దక్షునశ్విన్యాది తనయల సరసి । జేక్షణలను జంద్రుఁ డిరువ దేధురను
 బరిణయంబై మహావరచు సంతోష । భరితుడై యందు లోపల నగ్రచహిషి
 రోహిణి యనుదాని రూపరేఖలకు । మోహించి యప్పుడిమ్ములఁ జిక్కిచొక్కి
 వలపించి యెంతయు వలరాజుకేళిఁ । దెలివొంది తెప్పలఁ దేలుచు నుండె.
 తక్కినయింతలఁ దానొల్లమికిని । గ్రక్కునఁ దమతండ్రి కడకేగి వారు
 కన్నుల బొప్పాంబుకణములు దొరుగఁ । జన్నగుబ్బలమీఁద బాటువయ్యంట
 కొంగుల మోములకును మాటుచేసి । యంగన లేపుచు నప్పు డిట్లనిరి :
 “అక్కటా ! తండ్రి, మహాప్రతాపమున । నొక్కట ముముఁ జంద్రుఁ డొల్లమిచేసి
 సాహసంబునఁ బుష్పసాయకు కేళి । రోహిణిలోఁ గూడి రూఢి నున్నాడు.
 మాకేటి జన్మంబు ? మాకేటి ప్రదుగు ? । ప్రాకటంబుగ” నని పలికిన దక్షుఁ
 డాక్షణంబునఁ జంద్రు సటకు రప్పించి । వీక్షించి యిట్లనె వివరంబుగాఁగ :

“ఇది యేమి చంద్ర ! నీక్రింది గుడ్డుది. మదిని వాటిలె ? నిట్టి చూటలు గలవె ?
 “అది గోహిటిబూదం బట్టినకూర్చి । నరిగాను బాటింపు సతుల సందలను
 శరవశచ్చుక ; కాక తప్పితివేరి । నెగడంగ మఱి నీకు నీవెఱుంగుదువు.
 బుద్ధిహాస్యత గూని పో కాచినాడ ; । బుద్ధికో బ్రదుకుము పొమ్ము పో.” మునిన
 గాద్రావతి గాట బిలాలను చేసి । యద్రబుద్ధిని దొంటి యట్లు వర్తిండు
 కేటిలో దక్షుడు శనియిచ్చు గోపించి । యద్రదేవుల్ కిగొమ్మసి యశను శపించె.
 కనిగాఁ మెంతయు నాడుకా టికిని । జెలువెల్ల నుడివోయి, చంద్రుఁ డిట్లుండె (?)
 నకిల వస్తులు చెడ నఖిలాపధులును । హతము గాఁ జొచ్చెను ; అఖిలము నున్నులు
 కను దప్పి యుండ లోకంబు లన్నియును । అడలెఁగాంతులు దక్షునిమృతాంశునిొప్పి.
 కేటియొక్క కేటిని యుద్రాది దేవతలు । కదలి యా చంద్రుని కడకేఁగుదెలిసి :
 “యమిగాఁ, మిదియేమి క్రుస్తితి వివుడు ? । తెమలక ధర్మంబు తెచ్చు దప్పితివా ?
 వేడికారల పృథ్విక బంపితివా ? । వాడి నీతేజంబు వడిఁ గ్రుంగుటేమి ?”
 యమిని జంద్రుఁ డయ్యచుగుల జూచి । గోపాని తన్ను దక్షుఁడు శపించుటయు
 విన్నవించిన వారు వెలవకు మనుచుఁ । గ్రన్నన చంద్రుఁ డక్కక గొనిపోయి
 మునుది న్నూర్చి నిక్షునికిఁ మొక్కించి । యరముంగ నపరాధి యానైన పీనిఁ
 గనగావై నాటంగఁ జూచి రక్షింపు । నితిమై ముమ్మునున్నించి” నాపుడును
 సుశోమచంద్రుడై చంద్రుని జూచి । యంతల యెడల నీ విశ్వవైస సుమతఁ
 బరగ నరన్నతీ ప్రవిమలాంబువుల । నరుదుగా కిసమవన నమనయంగు
 కన్నాఁ ముమ్ము క్షయంబున నీవు । పూని తేజోవృద్ధి పొందంగఁ గలవు.”
 అనిచెప్పి యనిచి నంబుజారాతి । యనిమిమనస్సుల యానతిఁ జేసి
 యా సరస్వతిఁ దీర్థమాడి యెంతయును । భానుగతేజః ప్రభావుడై మొమ్మె.
 అని కారణంబుగా నా తీర్థమివుడు । నదమలంబుగఁ బ్రభానంబనఁ బరగఁగె.
 ఆనీవానిత్ర సుము వన్న నరుల । కానిన పాతకహరము భూనాథ !
 కావున రామిడు ఘనకృతన్నాన । మావిమలానది నట్లాచరించి
 యామిని వేగిన యటు మఱునాడు । కి మందరంగు చుండుకోదేవుని మనెడి
 1. నీజిత్తిగదవు. 2. లాలిమి. 3. గమ్మని. 4. నవమన నవమన. 5. స్నానమై చతువర్తంబుల
 6. మందరంగు దివసాన్వవంబునెడి. (మూ)

చమతోద్భేద తీర్థ ప్రభావము

పరతీర్థమున కేగి వగున నారాత్రి । సరవిమై గడపి 1 మున్నుంబు కలిగె.
 ఆతీర్థమాహాశ్శ్నో మటవిన మనఘ ! । యేతీర్థములకంటె నెక్కుడై పరగు
 నాతీర్థ ; మఁదలి కనతిదూరమున । నాతతి నొక యగ్రచరంబు గలదు.
 అందు బ్రహ్మసమాను లగ్రజోత్తములు । పొందుగా మువ్వరాప్రోల పర్విత్రు.
 2 త్రితుండును ద్వితుండు నేకతుండనువార । లతులులై యొకరాజు కట దీక్షయిచ్చి
 యతనిచే గోగణముల వి గాకుండ । బ్రతిగఁ గైకొని రాగఁ, బరిపాటి 3 ద్రితుండు :
 “కొసి మువ్వందును గొని కట్టనట్టి । యాస బ్రాహ్మణి ” కన్న నధికమై పరగి
 తక్కినతమ్ము లిద్దఱిని గోవు । 4 నొక్కటైన నొసంగ భుజింపుకొనుచు
 బోయె; బోయిన పాగు బుద్ధిలో నగచి । పాయక వెనువెంటఁ బఱస, నాద్విజుండు
 వికలతఁ 5 జనుచును విధివశంబునను । ఒకవృకంబును జూచి యురుభీతిఁ బొంది
 పాటిపోవఁగలేక పడె నొక నూత । నారూఢి సంతలో నాయురువుగురు
 ఆగోగణంబుల నటఁగొని వేగ । రాగిలి యేగి రారటమెల్ల మాని.
 తానొండు దలఁపంగ దైవ మొండొకటి । పూని తలంచిన పోల్కిమై నవుడు
 నట్టి నూ తను బడి వడి నాద్విజుండు : । “ఇట్టి పాపంబింక నేమటఁ గడతు ?
 నుతినిఁ దమ్ముల నవమానించు నాకుఁ । గృతకమై యివ్విధిఁ గీడొందకున్నె ?
 ఈవట్టికూపంబు నింపు సొంపారఁ । బావనోదకపూర్తిఁ బఱపి యిన్నిరు
 సోమపానముచేసి శుభము పాటించి । యీమహాపాతకం బే బాతు.” ననుచు
 యజ్ఞసాధనము లట్లమరఁ గల్పించి । విజ్ఞానధన్యుడౌ విప్రుండు కడగి
 యమర తర్పణ యాగ మటునేయ వారు । కమసీయ యాగభాగములఁ గైకొనుచు
 నాకూపమున దివ్యమగు జలంబొనగి । యాకొని మఱి వరమడుగు సీవనిన
 సురలతో ననియె భూసుర కులోత్తముండు : । “ధరణిలో నానహోదరుల వంచింది
 నట్టి పాపము వాయ, నవని సీజలము । నెట్టి వాఁడనిన నేవుదీపించి
 సోమపానఫలంబు పొంది సిద్ధింప । నోమహాత్మకలార, యొనఁగరే” యనినఁ
 గానివృత్తును చిచ్చి కడువడి సురలు । పూని పోవంగ, నష్టాణ్యకూపంబు

1. ‘ఉదపాన’ మని కవితయ. భా. 2. కృతుండును ద్రువుండు సుకేతుండుననఁగ. 3. గృతుండు.
 4. నొక్కటైనను ఈక యుసి చెగ ననుచు. 5. జనుడే. (మా)

సమృతసంభవమైన సప్పు డాదిగజుని । కమరంగఁ బాతకహరమయ్యె; సంత
నందుఁ దీర్ఘబాడి యాచాహిణేయుఁ । డందంబ విసశసం బందును గ్రుంకె,
కదలి యందులసంగి కడు శ్రీఘృతంబు । సదయుడై¹ శంఖు నై సగ్గికంబులను
నా గోధన్వంబును నామధేయముల । బాగుమించిన మూడు పటుచివ్వననుల
సపగామామొకరించి, యంతటఁ బోక । నపభంగి జాహ్ను వీసది, దీర్ఘమాడి,
ఘనతరస్ఫూర్తి లోకస్తుత్యమహిమ । సనుపమంబగు నైమిశారణ్యమునకుఁ
జరియె ; నత్తఱి వీర్లునత్రమచ్చోట । నొనరించునునులు ప్రత్యుత్తాసమెలమిఁ
జేసివినుములై సీరాయుధునకు । నానంబిడి పూజలర్ధిఁగావించి.
రన్నీలపటుడు శ్రీతాత్మ్యుడై యచటఁ । దన్నుగన్గొని సముత్థానప్రణామ
సన్నతులుడిగి నిన్సంభ్రమన్మత్తి । నున్నతానమున నన్నట్టిసూతు,
నతని నమీషస్థుఁగు భూమిదేవ । తతని వీక్షించి క్రోధమునెలకొన్న
“పాతువేటిదియెకో! యీప్రతిలోమ । జాతుడు మునిసభాస్థలమున నిట్లు
తానొకముఖ్యు చందము నను దురభి । మానియై యాశక్తి మనుమనివలన
దండిగాఁ గథలు గాథలు గొన్న సేర్చి । వండితమృత్యుడై పరగెడు; నిట్టి
చెనటివాఁ డభ్యసించిన విద్యలెల్ల । మనమునఁ జింతింప మదకారణములు
గాని సద్గుణ పాతుకంబులు గావు । గాన ధర్మమునిచ్చిగాఁ బుట్టినట్టి
మాకు నీదృశోదుష్ట మర్దనంబెపుడు । నై కొని⁴ గావించఁగా నర్హ”మరుచు
భావించి కరధృత పటుకుశాగ్రమున । వావిరి నానూతు వధియించె; నపుడు
అక్కడిమునులు హాహారవంబెనఁగ । నక్కామపాలున కనిరి : “యోదేవ !
యేము బ్రహ్మసంబిడినారమితని ; । కీమేర మున్న నీవెఱుఁ గనియట్లు
తెగువమై వీని వధించితివలిగి । నిగమవాక్యస్థితి⁵ నిజముగై కొనక,
పరమపాపనుడవై పరంగునీవిపుడు । కర మొప్పు నీపాతకమునకుఁ దగిన
యట్టిపాముల్నిత్త మటునేయకున్న । నెట్టిధర్మమునిల్పు నింక లోకముల?”
అనుటయు నారాముఁ ‘డట్లకావెంతు । మునులార! దీనికి ముఖ్యపక్షంబు
వినిపింపుఁ; డదిగాక వీనికాయువును । ఘనతరనత్త్యంబు కరుణఁబాటనము
నెనగుట మీకిష్టమే యిటులైన । మనలక నాయోగమాయఁగావెంతు.”

1. గంగవిసర్జకంబనగ, 2. ధన్వంతర. 3. దృష్టి. 4. భావించఁగా, 5. నెపము, (మా)

ననిన నమ్మునులు 'సయ్యుక్త్రుసామర్థ్య | మునకు మృత్యువున కిమ్ములనట్లమాకు
నేగతి వైకల్యమెసగక యుండు | నాగతి యొనరింపు మఖలేశ, నీవు.'"
నావుడు "తాన నందనుడయి పురుషుఁ | డావిర్భవమునొందు" నని నిగమోక్తి
గలదటుగాన నక్కఱకునిపుత్త్రుఁ | డలఘునత్వాయ తానామయత్వములు
గలిగి వక్తృత్వ విఖ్యాతినెల్లందు | వెలయు; నోమునులార, వినుఁడిప్పడేను
జింతింప కాచరించిన యీయవజ్ఞ | శాంతినొందఁగ నభీష్టముమీఁకొనర్తు
నడుగుఁ డెయ్యదియైన" ననిన నమ్మునులు | కడుముదంబున సీరకరున కిట్లనిరి :
"ఇల్వలుండను దానవేంద్రుని సుతుఁడు | పల్వలుండనువాఁడు ప్రతిపర్వమునను
జనుడెంచి మాయాగశాలలోన | మునుచుగా రక్తఃస్పృశితపూరములు
1 తరనఖండములు మద్యంబుల జల్లు | గురిసియేచుఖచూను గొనసాఁగినీడు.
దూరితాత్మ్యుడైన యా 2 దుష్టానురేంద్రుఁ | బరిమార్చుటిదిమాకుఁ బరమశుశ్రూష.
మఱియంతమీఁడ నిర్మలమతి నీవు | పరమతి భారతవర్షంబునందుఁ
గల తీర్థవితతి సాంగముగఁ బండ్రిండు | నెలలొనర్చినఁ బాపనిష్కృతి వగుదు. "
వని రంతఁ బర్వసమాగమంబైన | మునులు యాగక్రియోన్ముఖులౌటఁజింగి
పెనుధూళియును తాలపెల్లలు నినుము | మునుముగా సురగాలి ముందట వినరి,
కడురోతగాఁ బూతిగంధ మెల్లెడల | నడరఁగా యజ్ఞశాలావలి యందు
మలమూత్రములు కర్ణమచుగ నందందు | బలువిడిఁ గురియుచుఁ బల్వలొనురుఁడు
కఱుకు జంజాణు వెండ్రుకలును, బెన్నలువు | గిఱికినుమేను, నగ్నిచ్చాలెనఁగు
తెఱిసోరు, పవిత్రదండతీర్థదంష్ఠ్రికిలు, | కుఱునిప్పలురలుచూడుకలు, విడిగ్రుడ్లు
ముఁడినడుబొమలును మొఱుకుమీనములు | నిడుఁడ జిహ్వయుఁ గ్రొత్త నెత్తురువడియు
నరచర్మకీ 3 తలమున నాంత్రంబుఁ బెనఁచి | సిరలగ్రుచ్చిన వచ్చిశిరములపేరుఁ
గలిగి శ్రోమ్యైఱుఁగులు గగనమార్గమునఁ | దళతళ మెఱయు 4 నుద్గత త్రిశూలంబు
కరమానఁ ద్రిప్పచుఁ గర్ణకఠోర | ఘట నిస్వసమున నగ్గలికనార్చుచును
ఘాతగాఁ బఱిలెంచు గతిచూచి బలుఁడు | దైతేయ హృదయభేదనములై మెఱయు
తన హల ముసలముల్ దలఁచ నాక్షణము | చనుదెంచుటయు వానిఁ జయ్యనదూచి
హలమున గగనస్థుఁడైన యాదైత్యు | గళము 5 దగిల్చి భీకరమునలమున
నడునెత్తి మొత్తఁ, గర్ణంబునమెదడు | వెడలి పల్వలు నోరువిచ్చుచు గ్రుడ్లు

1. తరన 2. దుష్టాను. 3. ఫలమున. 4. నుద్గతి. 5. గదల్చి. (మా)

వెలువలికుఱుకఁ బవిప్రహరమున | బలుఁగొండమహిఁగూలు పరునునఁగూలె.
మునులెల్ల నప్పుడు మునలాస్తఁ జెలఁగి | వినుతులుసేసి వేవేలు చందముల
దీవించి విబుధులు దేవేంద్రుఁ బోలె | శ్రీవెలయుఁగ నభిషిక్తుఁ గావించి
యెప్పుడుఁ బైవాల కెసఁగు వాసనల | నొప్పు నుత్పల్ల నగోజ మాలికయు
నసదృశ దివ్యాంబ రాభరణములు | నొసఁగిన, నాహలాయుధుఁ డాదరమునఁ
జేఱిని వారలచే ననుజ్ఞాతుఁ | డై కతివయ భూసురాన్నితుఁ డగుచుఁ
జని కాశికిని గృతస్నానుఁడై, సరయు | వను నదిఁగ్రుంకి, ప్రయాగ దర్శించి,
మఱి పులస్త్యుని యాశ్రమము ప్రవేశించి, | కరమర్థి గోమతీ గండకీనదులఁ
బరత సేవించి, విపాశలో మునిఁగి, | నరనుతంబగు శోణనదిఁ దీర్థమాడి,
గయయు గంగాభినంగమము నీక్షించి, | రయమార నమృషేంద్రక్షాధరమున
కరిగి యందున్న లోక్తైకనన్ను తుని | బరశురామునిఁ గాంచి ప్రణమిల్లి కదలి,
ధరనొప్పు సప్తగోదావరి కేఁగి, | వరుసఁ బంచసరోవరమును భీమ
రథిఁ గనుఁగొని, కుమారస్వామిఁ జూచి, | పృథివి యెల్లందును బేర్కొనఁ దగిన
శ్రీనగంబెలమి దర్శించి, విఖ్యాతుఁ | డైన వేంకట పర్యతాధీశుఁ గొలిచి,
కామాక్షి దేవిని గని, నిత్యసౌఖ్య | సీమయైనట్టి కాంచీపురినుండి
పావనంబై జగత్ప్రఖ్యాతి నెసఁగు | కావేరియం దవగాహంబు చేసి,
శ్రీరంగశాయి నాశ్రితపారిజాతుఁ | జేరి సేవించి, చెచ్చెఱ వృషభాది
నసురక్తిఁ బాడగని, యాకురుక్షేత్ర | మున నిల్చి దక్షిణంబున మధురాఖ్యుఁ
బాలుపారు పురిఁ జొచ్చి, భూరిపాపములఁ | దలఁగించు సేతుబంధముమెట్టి యచటఁ
బదివేల మొదపుల బ్రాహ్మణోత్తముల | కొదవిన భక్తిమై నొసఁగి, రామేశు
భుజగభూషణు భుక్తిముక్తిదాయకుని | భజించి, యటఁ దామ్రపర్ణికే బోయి,
మలయాచలంబెక్కి మహిమఁ బెంపొందు | నల యగస్త్యునికిఁ బ్రియంబుగ మ్రొక్కి-
యతనిచేఁ బూజితుఁడై వార్ధికఱుత | నతతంబు నభిమత సంపదలిచ్చు
కన్యాసమాఖ్య దుర్గాదేవి సఖి | మాన్య సుపాసించి, మహితప్రళస్త
జరగు పంచాపకేశంబను తీర్థ | వరమునఁ దగనాప్లవంశాచరించి,
శ్రీకరంబై శివక్షేత్రమైనట్టి | గోకర్ణమున నిందుకోటిరుఁ గొలిచి,
మనుతీర్థమాడి, క్రమ్యుఁడఁ బ్రభాసమున | కనఘుఁడై చని భూసురావలివలనఁ

1. పంచాక్షరసంబను (మా)

గౌరవ పాండవ కలహంబునందు | ధారుణీనాథులందఱు మడియుటయు,
ననిల తనూజుండు నానుయోధనుడు | ఘన గదాయుధ మొక్కట నొనరింప
సన్నద్ధులై యున్న చందంబుఁ దెలియ | విన్నవాడై వచ్చె వేవేగ.” ననిన
నాంబికేయుండు విని యాత్మలోమెచ్చి | పంబిన విధిన్దీనవ్యభిళిఁ సంజయుని :
“ భీమ దుర్యోధనుగ్ భీమవిక్రమము | తో మహామహిమ నుద్ధరవృత్తి నెట్లు
పోరి ? రత్నైఱఁగల్గఁ బొందుగా నాకు | నారూఢిఁ జెప్పవే” యనిన నిట్లనియె :

పాండవ దుర్యోధనులు రణరంగమునకుఁ బోవుట

దేవ, నీసుతుండు యుద్ధిష్ఠిరుఁ జూచి | “ భావింపఁగ శమంత పంచకంబజుని
యుత్తరవేదియై యొప్పారుఁ గాన | నత్తఱి నెవరైన నచ్చోటఁ బోరి
హతులైన ముక్తి పాయకసమకూరు | నతులితగతిఁ బోద మచ్చోటి.” కనినఁ
గృష్ణానుమతితోడఁ గిమ్మారవైరి | జిష్ణుండుఁ గవలును సేనలు నడవ
బలభద్రుండును దాను జౌరవేశ్వరుండు | కలితవేగంబునఁ గదలిరాఁ బోయి
నరవి శమంతపంచకమున నిలిచె | విరివి నేరలు పరివేష్టించి ¹ కొలువఁ
దానును భీముండు దరలక యెదురు | గా నిల్వ భూప, నీగాదిలినుతుండు
నింగియు సేలయు నెఱి వ్రక్కలుగను | బొంగి యుప్పొంగి యార్పులఁ జెలరేగి
గద కేలఁబూనినఁ, గరువలినుతుండు | గద తాను గైకొని ఘనతరస్సూర్తి
నార్పులు హృదయంబు నావరింపంగ, | నూర్పులు ఘాతలై యచ్చిపాఱంగఁ,
జూపులు తూపులై చుటచుట యునఁగ | భూపాల, పలికె నీవుత్సృసిక్షించి :
“ రారాజ, నీవు పాఱక కొంతసేపు | పోరాడుమీ నీదు భుజశక్తి మెఱసి.
ఎక్కడఁ బోయిన నింకఁ బోసీను | ద్రొక్కివైచెద నిన్ను ధూళిపటలిగ.”
అనవుడుఁ గోపించి యధిప, నీసుతుండు | అనిలనందనుఁ జూచి యర్థితోఁ బలికె :
“ పలికి పల్కించుకోఁ బనిలేదు భీమ ! | బలియురతో బంటు పంతంబుగలదె !
పంటలపనిగాదు నాడిమిపోరు ; | నంపైన బహ్వశనముగాదు పోరు ;
గుఱ్ఱాల కెఱిగి నిక్కుటగాదు పోరు ; | నజ్జలఁ గాచుటన్నదిగాదు పోరు ;
పాత్రల దిద్దెడి పనిగాదు పోరు ; | ధాత్రిపై భట్టుసేతలుగాదు పోరు

చవలారి తిమిర ప్రచండ మార్తాండ ! నిపుణుండ నాకుఁ దా నీచననెంత ?
 పలుకుల వెలుచునే ఫణి కేతనుండు ! కలదు ఒక్కటి నన్న గడునెన్నమింతుఁ
 గొలను చొచ్చినయది కొఱగాదు గాక ! అలనుఁగాఁ జూచెద వట్లు చూడకుము.
 కలన నిన్నేటికిఁ గైకొందు భీమ ! కలితారి విక్రమ గర్వాపహరి
 నాగదాదండంబునకు బలిగాఁగ ! నీగర్వమణచి యెంతేనొంతు సిన్ను.
 తగఁజోద్యపఱతు బృందార కావళిని ; వగవు ఫుట్టింతు నీవారికి నెల్ల.
 నీవనగా నెంత నిర్జరేంద్రాది ! దేవతలును నన్ను దృష్టింపలేరు.
 నీవెల్లు నాతోడ నెగుదు గదను ? ఈ వేళ నీ సత్త్వ మిదియెంత గలదు ?
 అడరంగ నీరు ఫాలాక్షరశ్రేణి ! తుడిచెద నాతోడఁ దొడరు నూజికిని.”

భీమదుర్యోధనులు గదలఁగొని ఘోరముగాఁ బోరుట

అని తనగద త్రిప్పి హాచూచు మనుచుఁ | గనుఁగవ నయ్యగ్నికణములు రాలఁ
 గడిసిన, భీముండకడలు విక్రించి | కదిసెఁ బోరాడ విక్రమలీల మెఱసి.
 ఆతఁడు నీతఁడు నట నేమిసెప్ప | ఘాతమాటలు మీఱఁ గరలాఘవములఁ
 బద తాడనంబులఁ బరఁగు హుంకృతుల | విదితాట్టహాస దోర్వీర్యంబు మెఱసి
 తాకిన, నంతఁ బాతాళలోకంబు | కాకచే ఘూర్ణిల్లెఁ గడుబమ్మరించి ;
 కాశోదరేంద్రుండు కరులపై నొరగె. |
 అప్పుడు గొట్టుచు నడర మెట్టుచును | ద్రిప్పుచు బ్రమరిగాఁ దిరిగి వైచుచును,
 అది మెచ్చుగాదని యంటఁగొట్టుచును, | ‘అదెనుమీ తప్పుకొ’ మృని పలుకుచును,
 ‘బాపు! మజ్జా!’ యనిపరఁగ మెచ్చుచును, | కోపించికొట్టి “సాంగుబళా!” యనుచును,
 కడలు నెమ్మోములఁ గదియఁ ద్రిప్పుచును | అదటునఁ గైకొన కంటఁ దప్పచును,
 గినియచు పాయుచుఁ గ్రోళ్లుదాటుచును, | జొనిపి హాహా పోకు చూడునన్ననుచు,
 మండిగాఁ గాలిడి మలసి మార్కొనుచు, | దండముల్ పెట్టుచు, దప్పఁ గ్రుంకుచును,
 గదగద దాటింది గిదిసి యిడ్డఱును, | మదమునఁ జెలరేగి మార్మలయుచును,
 బిడుగుల కెనయైన బెడిదంపు గదల | నడచియు మెచ్చుచు నఱనవ్వనగుచు
 ‘నవుర! నీకొట్టు పొల్లైపోయె’ ననుచు | ‘నవురిది పొల్లుగా’ దని పలుకుచును,
 గుప్పనఁ గొట్టుచుఁ గునిసి యాడుచును | గుప్పిగంతులు గొని క్రుంగి తప్పచును,
 గినియచు నిడ్డఱు గెలుపులాసించి | ఘన విక్రమ క్రమ కలితులై మించి,

తఱుముచు మెఱుముచు దారుణక్రియల | నొఱయుచు మెఱయుచు నుబ్బిపాఱుచును,
 పాయుచు డాయుచు బలిమిఁజూపుచును, | వేయుచు రాయుచు వెనఁ దిరుగుచును
 వాసిగాఁ బదియాఱు వన్నె కుండనము | త్రాసున నొకటిగాఁ దగఁదూఁచినట్లు
 టిరకు వన్నెకునచ్చి యొక్కింతలుగను | ఉరుగతిఁ బోరంగ, నొడలిరక్తములఁ
 గంకటంబులు దడిసి కాఱఁ జొచ్చుటయుఁ | బంకమై జోట్లను భంఘాటయును
 లవియూడ్చి తనులాఘవావళిఁ బొంది | కవియుచు నొకరికొక్కరు వట్రపడక
 నడమోదుగులఁ బోలి నలిరక్తధార | లొడలి భూరజమెల్ల నొప్పారఁ గడుగ,
 నుదయాద్గు లనఁగ నముజ్జ్వలప్రభలఁ | బొదలిరి యప్పడో భూపాలచంద్ర !
 లంతట నీవుత్తఁ డభలంబుచూడఁ | బంతంబుతో భీము బనియెమ్ము విఱుగ
 నదరంట ప్రేసిన, నా బకవైరి | యది తప్పనొడ్డి తానాతని యురము
 జెదరఁగాఁ గొట్టిన, జెదరక యతఁడు | గదచూచి పోసిక కడిమి వాటింది
 గంధవాపాజు మస్తకంబంత ప్రేయ, | బంధురంబుగ నది పటపట పగులఁ
 జలన మించుకలేక చలమగ్గలించి | విలయకాలుని భంగి విభుని నెన్నుదురు
 నదురుగాఁ గొట్టిన ననుకు నెత్తుగులు | జొరజొర మోమున జొబ్బిల్లఁ గాఱఁ
 దుడుచుచు నేతెంచి తుది భీముగదకు | నొడిసిన, నాతఁడాయెడువు దప్పించి
 పీఠి పాఱఁగ నేయ, పీఠక యతఁడు | లోఁగక భీముని లోఁబడప్రేసె.
 ప్రేసినఁ గొట్లను విలవిల మనఁగ | నానమయంబున ననిలనందనుఁడు
 పట్టుగా నాతని బాహుమధ్యంబు | గొట్టిన రారాజు కునికిలఁబడుచు,
 నంతలోననె లేచి యతనిఫాలంబు | వింతగా వేసిన, పీఠక భీముఁ
 డతనితోఁ బోరాడు సంతటిలోనఁ | గృతమతితోఁ గ్రీడి కృష్ణునకనియె :
 “రారాజు మారుతి రణబలోదగ్ర | భారులైయున్నారు బవరంబులోన.
 వారకదోస్సార పహాణి యెవ్వరిది | యారూఢి సధిక మీపదిచెప్ప” మనిన

భీమదుర్యోధనుల తారతమ్యంబు శ్రీ కృష్ణుఁ డర్జునునితోఁ జెప్పట

నమరేంద్ర సుతుతోడ నంబుజనాభుఁ | డమరంగ నప్పడిట్లని చెప్పఁదొడఁగె :
 “వివుల విద్యాశక్తి పీఠికిదటికి | నుపదేశ గమ్యంబు నొక్కసమంబు.
 నివిగొ మిక్కిలి పీఠలలోనఁ | గరువలితనయుండు ఘనబలాధికుఁడు ;
 నేర్పు మిక్కిలి కరువృపసింహమందు ; | దర్పంబు ¹ వాటంబు తగ నెంచిచూడ

సత్వంబు చేర్చుతో సరిగాదు వినుము. | సత్వంబు గలదని సాహసవృత్తి
 కనిలకానుడు సాచ్చియలయుచున్నాడు; మునునొచ్చియున్నాడు మొగిను మోఘనుడు
 తడయక యిటునలె ధర్మయుద్ధంబు | కడతొ సన్నాల్లు ఘనతః జేసినను
 సావకుకేగాని చావడు వీడు; | తరమిడి భీముడీతని శ్వాల్లేడు.
 ఇంకొకటి సిద్ధాంత మెఱిగింతు వినుము | అంకిలేమియు లేక యన్యాయవృత్తి
 జంపుత ధీముడు సందేహమేల! | చంపక ధర్మంబు చదివితేరేని
 ధృతి మీకు బాటిల్లు దేశాంతరంబు. | కథలేల యిటువంటి కపటచిత్తులను
 అన్యాయ మనె జంపుటదియె ధర్మంబు. | ధన్యుడిండును వృత్రాసుగు దొడ్లి
 యేగతి నొకరించె నెఱుంగరా కథలు? | బాగేల యభినున్యజంపరా వారు?
 దుష్టశత్రుము సంతృప్తిగా జేసి | శిష్టరక్షణమును జేయంగ లేసి
 క్షత్రియులకు నేల సత్కీర్తి గలుగు? | ధాత్రిపై నీ సుయోధను డిల్లనాడు
 కల్లజూదంబున గాదె మీసిరులు | కొల్లలుగాఁగ జేకొనియె నాగానా?
 అట్టి జానంబున నతివ బాంచాలి | నెట్టన నీడ్పింప నీభీముఁ డతని
 యానుభగ్నంబు నేయుదునన్నవాడు. | ఆరీతి నేయక యతఁడెల మాను?
 మానెఱో నేనేల మానంగనిత్తు? | మాననెట్టులు వచ్చు మాటాడి వెనుక?
 పలుకుఁ బెరిజ్జ యేర్పడియన్నచోట | వెలయంగ మఱుకుట మీధర్మంబె?
 పగ నూతఁ బడ్డ నేర్పడి రోకలెత్తి | తగఁ గ్రుచ్చులేనట్టి ధర్మమదె?
 అది గాక ధర్మజుఁ డాడరానట్టి | ముదుకమాటలు కొన్ని మున్నాడె వినుము
 పుత్ర మిత్రక బంధుబుధులబోనాడి | యాత్రోప సేకాకియై కారపుండు
 వారిలో డాగిన వాని రావించి | యారక 'మాలోని నొక్కనితోడ
 ననిచేసి గెల్చి నీపళల రాజ్యంబు | గొను' మని పలుకుట గుణమే తలంప?
 తలపోయ నిది నెఱ్ఱితనము తా గాదె! | వెలయంగ రారాజు వీరుడుగాఁడె?
 వైసయోగంబున దా భీమనేయఁ | గావించి రమ్మనెఁగాక; | మీలోన
 నవ్వనిఁ బిలిచిన నిట వీనితోడ | రవ్వగాఁ బోరి మీరలు శ్వాఁ గలరె?
 మొదలసెండియుఁ బదుమాడు వర్షములు | గడసాము సాధించి కడతఁ పహించి
 హెచ్చి మదంబున నిభవురాధిపుఁడు | చెచ్చెర రొకేళి చేయుచున్నాడు.
 కనుగొనఁగాఁ బెక్కుకాలంబునుండి | యనిలసూనునకు నభ్యాసంబు లేదు.
 తలకొనె పదిగాన ధర్మంబు దక్కి | కలన నీకురురాజుఁ గడతేర్చుకున్న

గాలిసూనుడు వృథా కడ తేరిపోవు. | ఓలి మీయన్నయు నుర్వి యేమగును ?
 రారాజె యిలకెల్ల రాజు దా నగును ; | తేరకాడును బోలెఁ దెగువ నేనుందు ;
 ఇలలోన వెనుక మీరేమి నేయంగఁ | గలరు ? నావచ్చు నంకల్పితం బుడుగు.
 ధర్మ మధర్మంబు దగ నేనెగాన | నిర్మూలముగ వీని నెఱిఁ ద్రుంపవలయు. ”
 నన విని యర్జునుం డాకృష్ణుఁ జూచి | “ విను దేవ, నీవన్నవిధ మట్టి దగును.
 ప్రకృతి గుణంబునఁ బరఁగుచున్నట్టి | వికృతంబు లుడిగెను విశ్వేశజనక !
 సారిదిఁ బుట్టఁగ, దాన నుఖము దుఃఖమును | ధరణిఁ బూసలలోని దారంబు పోలె
 లలివచ్చు ¹కర్మఫలంబునఁ జేసి | వలసి దేహికి స్వభావములు గావునను
 వైతన్యరూపమై సకల జీవులను | బ్రీతి నాడింపుచుఁ జేర్చి లోకములు
 పుట్టింప రక్షింపఁ బొనఁగ శిక్షింప | నిట్టి నేర్పరివఱు యిది నీకు నెంత ? ”
 అనవు డయ్యేకాంత మట భీముఁడెఱిగి | యనిసేయఁ దివురుచో, నమరేంద్రసుతుఁడు
 పానరంగఁ దనయూరువులు కనుసంజ్ఞఁ | గనపించి కరములఁ గడునప్పళింప
 నానంజ్ఞ యెఱిగి తా నతివీరుఁ డగుచు | భానుర భుజబలప్రాధి దీపించి
 తనతండ్రిఁ బవమానుఁ డలఁచి శ్రీకృష్ణు | ననువార ధర్మజ నాత్మలో నిలిపి
 దుర్యోధనుని జూచి : “ తొడరి యుద్ధంబు | కార్యక్రమము దప్పు గడవఁ జేసెదవు.
 పదరక పోరాడు బంటవై నిలువు. | పొడలుచుఁ బోయినఁ బోసిన నిన్ను. ”
 అనుచు గదాఘాత మడరింప, నతఁడు | కిసిసి వాయుజుఁ దాఁకె గృతమతితోడ.
²కారవనాఘఁ డాగ్రహవృత్తితోడ | సారెసారెకుఁ బోరి ³చలియింపకపుడు
 బలువిడిఁ బోరాడు పవమానతనయు | ‘లలిఁ జావఁగొట్టుదు లావొప్ప’ ననుచు

భీముగదాఘాతముచే దుర్యోధనుఁడు లొడలు విఱిగి కూలాట

గదచేతఁ గొట్టి యగ్గగనంబునకును | నెగసిన పడఁచుడి యేపునీపించి
 యూరుద్వయము చూచి యురుగదాదండ | మారయ జడిపించి యపుడు గొట్టి నను
 పవిదాఁకి కూలిన పర్వతంబనఁగ | రవళితో భూమిపై రారాజుగూలె.
 అపుడు నానందించె నఖిలలోకములు ; | తపనుండు వెలుఁగొందె ; ధర్మజకృష్ణు
 లపుడు సంతోషించి ; రనిలజుడంతఁ |
 గాలకాలానలా కారుడై మండి | తాలిమి కోపమంతట నిల్పలేక

ధారుణి వణక భూధరములు బెణక | వాడిధుల్ గలంగ దుర్వాకుడై వచ్చి
 మానమే తొడవుగా మన్నట్టిరాజు | మానంబుగాఁ దొడ లుర్విపై విడిగి
 పరంగ టెక్కలులేని పర్వతంబనంగ | నొటలుచునున్న, దుర్యోధనుఁ జూచి
 వ్యాఘ్రు మల్పన్ముగంబు వడిఁ గన్నయట్లు, | శ్రీఘ్రుంబ యాతనిఁ జేరంగ వచ్చి
 “ రాశికెక్కినయట్టి రమణిఁ బతివ్ర | తాశిరోమణి ద్రుపదజుఁ గోమలాంగిఁ
 బాంచాలి నెగ్గులు వలికి, వస్త్రంబు | లెంచక దోపించి, యెల్లమాసిరుల
 నూచముట్టుగఁగొని, యుదటున మమ్ము | నేచిన యూఢలం బిదె యనుభవింపు. ”
 అని బిట్టు వామకాదావాతీ నుటికి | తనరంగ వాని మస్తకమటు దన్నె.
 తన్ని యంతటఁ బోక తనకాద్ర మెనంగఁ | గొన్ని మాటలఁ గురుకులున కిట్లనియె
 లీల: “ దుర్యోధన, లెస్సలా మీకు? | నోలిమైఁ బగదీతెనో లేదొచెపును!
 ఇక నైన మాభాగ మీయంగరాదె! | ఇక నేమియిచ్చెద? పీకున్నమాను.”
 అనునంత బలభద్రుఁ డాగ్రహవ్యగ్ర | జనితకాలానల జ్వలుండై మండి
 యక్కడి వారల నందఱుఁ జూచి | యొక్కట నెలుఁ గెత్తి యొదరుచుఁ బలికె:
 “ కంటిరా పెద్ద లీ కష్టవర్తనము! | కంటిమే యెందైనఁ గటకటాయెపుడు!
 పిఱుందుకు దిగువ నే భీమవిక్రములు | నుటికివేయరు గదాయుధంబునందు.
 అది యెఱింగియు భీముఁ డాహవక్రోధి | సుదరి యాతని యూరువులు గొట్టఁదగునె!
 కొట్టిన మాత్రమే కురుకులశ్రేష్ఠు | నెట్లనఁ దలదన్న నెఱి నెంతవాడు!
 రాజన్నమాత్రమే రాజు, రారాజు; | ఆజిలో నీనేత కర్పణఁ డాచెవుడి!
 ఏ పీరులందును నేరాజులందుఁ | జేవమై నిటువలెఁ జేసినదెఱుంగ.
 అటుగాన రణధర్మహాని గావించె | గటకట! యెవ్వరుఁ గాదనరైరి.
 పద్మాయతాక్షుండు పక్షీకరించె; | ఛద్దంబు నే నెట్లు సహియింతునోర్చి?
 తన ఒంటుతనమెంత! తనగదయెంత! | తనవార లన నెంత! దాక్షిణ్యమేల!
 ఇప్పుడు భీముని నీరణకేళిఁ | జప్పుడుగాకుండ సమయింతు. ” ననుచుఁ

శ్రీకృష్ణుండు బలరామునకుఁ గోపోపశమనంబు నేయుట

1 శారవుఁ డలర లాంగలమును గొనుచు | మారుతీపై నేఁగ, మాధవుండవుడు
 ఎడవొచ్చి బలభద్రు నెలమి హస్తములు | బెడిదంబుగాఁ బట్టి ప్రీతినిట్లనియె :

1. క్రూరుడై యదరి లాంగూలంబు గొనుచు. (మా)

“నిలు నిలు బలభద్ర ! నీకేలపదర ? ఎలమి వారును వారు నెటుపోయిరేమి !
 యూరక మనమేల యొప్పుమి దలప ! వారిలోపల వారు పగ పొందియుండ.
 అన్ని నిందలు నాకు సటసంభవించు । నన్ను, నీ వితనిపై నలిగినంతటనె.
 అదిగాక భీమాద్ధునాదుల గెలువఁ । గొడలేని దేవతాకోటుల వశమె !
 అది యెటులంటేని యంశయు వినుము, । విదితాత్మ, నీచేత వీరుచచ్చినను
 ‘నలిన లోచనుడు పాండవులఁ జేపట్టి । కలకాలమును బ్రోచి కాపాడి తెచ్చి
 కౌరవకులమెల్లఁ గడతేర్చి పిదప । దారుణక్రీడను దమ యన్నచేతఁ
 బాండునందనులను బ్రథనోర్నిలోన । ఖండించి రాజ్యఁబు గైకొనె’ ననుచు
 నిలఁ గలవారెల్ల నిట్లు దూఱంగ । వలవని మనకపవాదంబు వచ్చు.
 అటుగాకయుండ నీవది చిత్తమంచు । జటులత మాని పిచారింపు దేవ !
 మనము పెట్టినచెట్టు మనకేలపెఱుక । ననిచి వీరలతప్పు ననుజూచికావు.”
 అనవుడు రాముఁ డాయచ్యుతుఁడనియె : । “వినుతిమై నీమాటవింటి శ్రీకృష్ణ !
 కపటియై యూరులు ఖండింఁ దగునె ! చపలుండు ! దుర్గార్థి ! శాస్త్రంబు తెఱఁగ !”
 అనివల్కు రాముతో నచ్యుతుఁ డనియె : । “వివవయ్య బలభద్ర, వీరావతార !
 తలపోయ నిద్రి యుధర్మంబుగాదు. । చలపట్టి పాంచాలి సభలోన నితఁడు
 భంగపెట్టిన నాఁడు ప్రతిసగావించె ; వెంగలి యామాట విన్నాఁడు మొదల ;
 అది యెఱిగియుఁ దొడలటుగావఁ దగదె ! । అదనుగా నాదోష మదియేల తప్పు ?
 పరికింప భీముని ప్రతిసయుఁ గాక । సరిఁ దొల్లి మ్రోతేయు శాపంబుఁ గలదు.
 కిగరిమ రాజక దైవికంబులు గూడఁ । గురువతి ధాత్రిపైఁ గూలె ; నిందులకు
 నేమనఁ గల ? దింక నీకోప ముడిగి । సామంబుతోను బ్రసన్నుండవగుము.
 మేనత్తకొడుకుల మృదువచోధనుల ।
 నారూఢ సోమకులాభి రక్షకుల । వీరి రక్షించుట విహితంబు మనకు.”
 అనవుడు బలభద్రుఁ డచ్యుతు కనియె : । “కనుఁగొన ధర్మార్థకామంబులందు
 నన్నిట సమవర్తియై యుండకున్న । నన్ను తింతురె వాని సర్వజనంబు !
 సోమించి ధర్మార్థశుద్ధిగావించి । భీముఁడు కామంబుఁ జేర్చి వర్తించె.
 కుపితులై కామంబు గోరు మానవులు । అపవాదములకెల్ల నాధులుగారె !

బ్రతినయ్య మహానిశాపము నున్న నేమి? కతలేల ధర్మసంకటము గాకుండ
 మెలగంగవలె గాక మేటి భీముండు | సాలవ కిప్పని కెట్లు సాచ్చె?" నావుడును
 గామపాలునితోడఁ గమలాక్షుఁ డనియె : | "వేమాటు నెటువంటివిధమున నై నఁ
 బ్రతిన తా సాధించె బకవైరి నేడు; | ఇతరంబునై దోష హేతువుగాడు.
 చరియించునపుడు నిశ్చలత నున్నపుడు | నరవడింపుచు నేయఁ డూరు దేశములు.
 రారాజు దివికిని రయమున నెగసి | దారుణంబుగ భీము తలవట్టువేయఁ
 దలఁచినఁ, గురురాజు తలఁపెల్ల నెఱిగి | బలశాలి భీముఁ డవ్రతమసాహసుఁడు
 తనరక్షణమునకై తగ నొడ్డుటకును | జననుతంబుగఁ బ్రతిజ్ఞను దీర్పుకొఱకుఁ
 గారవేశ్వరుని జంఘలు నుగ్గసేసె | దోరంబుగా నిందు గురితంబులేకు.
 మన సుభద్రానూన మహితవ్రతావు | నినకోటిసమ తేజు నేపుదీపించి
 చలుల మాయావృత్తిఁ జంపించినట్టి | కుటిలాత్ముఁ డీద్రోహి కూఁలఁ గాకేమి!
 విడువుడు మోహంబు విచ్ఛేయఁ"డనిన | నడలుచు బలభద్రుఁ డనియె వెండియును,
 "అది యెఱింగియె కాదె! యట్లుఁజూకుంటి; | నిదియు నేమన రాదు; ఏనిన్ను జూచి
 కాచితి; మఱి తానుగాఁ బోయెఁగాక; | చూచినఁ దలఁ దెగఁ జూడనే యొరుల |
 మేనత్తనుతుం నేమియు ననరాదు | గాన "నాశ్శోవుంటి" గతి యనవలసె.
 ధరణిపై నిట్టి యధర్మయుద్ధమునఁ | జిరకీర్తి మారుతి చెందుఁ గాకేమి!
 సురలుచూడఁగ ధర్మసుస్థితి మించి | దురముగావించిన దుర్యోధనునకు
 నాకల్పపర్యంతమైన భోగములు | నాకలోకంబు నున్నతఁ గల్గు." ననుచు
 వరమతి శేవతీవల్లభుం డవుడు | సరసిజాక్షుండు నజాతశత్రుండు
 పాంచాలురాదిగా బంధుజనంబు | ముంచిన చింత మోములు విన్నవోవఁ *
 దేరెక్కి బలభద్రదేవుండు గదలి | ద్వారకాపురికి నెంతయువేగఁ జనియె.
 తదనంతరంబున దామోదరుండు | ముదమున ధర్మజుమోముఁ జూచుటయు,
 నడరి చింతాకాంతుఁడైన, నాజముని | కొడుకుతో నెంతయు గోవిందుడనియె :
 "ధర నధర్మము సహోదరపాడి దలఁచి | ధరణీశ, నీమదిఁ దల్లడింపకము.
 ఎంతేసివసులు చేయించినాడితఁడు! | వింతగా నెఱుంగరే! విశ్వంబు జనులు.
 కులనాశనుడగు కురురాజునాజి | నలుక భీముఁడుచంప కటసేలమాను ?
 కంఠుఁడాదిగఁ బాపకర్మలఁ బట్టి | హింసించి యే జంపుపెఱుంగ వామొన్న ?

౧. మది. * 'చూచుండ' అనుట అధ్యాహార్యము.

దురితాత్ముడగు ¹ వీనితోడలు గొట్టుటయు | శిరము ² దన్నుటయు నిష్పిద్ధంబుగాదు;
సురలు నీగతి రక్కసుల గెల్చినారు ; | ఖరకరుఁ డవరాద్రికడఁజేరె మనకు
విడిదల కరుగంగ వేవేగ వలయు | నడలకు. ” మనిచెప్పి యంబుజాక్షుండు
హరుసించి పాంచజన్యం బొత్తెనంతఁ, | దరమిడి జయజయధ్వనులు చెలంగఁ
బాండవుల్ తమతమ ప్రథితశంఖంబు | లొండొండ యొత్తి యుడు రాజవంశ !
భేరిధణంధణ పృథులరావములు | బోరుకలంగ నార్పులు నింగిముట్ట
వందిమాగధులు కై వారంబుసేయ | నందంద సకలసైన్యావలి గొలువఁ
గురురాజ శీబిరంబుకును వచ్చిరంత | నరదముల్ దిగుచోట హరి నరుకనియె :

అగ్నిదత్తంబైన యర్జునురథంబు కాలిపోవుట

“ శరములు దొనలును జావంబు మేని | మరుపు వే గైకొని మఱియారథంబు
దిగిపొమ్ము నీ. ” వన్న దేవేంద్రసుతుఁడు | అగుణంబుగాఁగొన కదియొప్పుదనక
త్రాణ గాండివము కత్తళ మాదిగాఁగఁ | దూఱీరయుగళంబుతోఁ దేరుడిగ్గె.
హరి సగ్గములఁ దేరునందొప్ప ముడిచి | యరుదార దిగునంత హరికేతనంబు
భూతగాణాలితోఁ బోయె నద్దివీకి; | ఆతఁజే దే రిగ్ని కాహుతియయ్యె.
ధవళాశ్వములతోడఁ దనతేరు మండి | భువిని నీతైపోవఁ బురుషాతనుతుఁడు
అరుదంది శ్రీ కృష్ణునకు నిట్టులనియె : | “ సరసిజనాభ, కేశవ, హృషీకేశ,
హరి, జనార్దన, నచ్చిదానందమూర్తి ! | అరుదుగా రథమునీతై కాలిపోయె;
ఇది కడునదృతం బిట్టి తెఱంగు | విదితంబుగాఁ జెప్పవేనాకు ” ననిన
హరిహయతనయుతో నంబుజాక్షుండు | కరుణారసార్ద్రతా కలితుడై పలికె :
“ ఘనపరాక్రమకర్ణ గాంగేయగురుల | తనర బాహ్లికసోమనత్త సౌబలుల
శరవహ్ని నీతేరు సమయుట మున్నె | యరుదార నెఱిగి నేనల్లుగాకుండ
నన్నులి నగ్నికి సాధనంబగుట | నిన్నాళ్లు గాలనీ కేఁ గామకొంటిఁ !
దెలివిఁ బడైనిమిది దివసంబులందు; | గలహంబు దీఱినఁ గాలనిచ్చితిని. ”
అనిచెప్పి వారల కదృఢతనము | జనియింపఁగాఁ జేసి సమవర్తిమానుఁ
గ్రమము దీపింపంగఁ గాఁగిటఁజేర్చి : | “ సమవర్తినందన, సమకూఠైబనులు ;

ఇందిరాశూన్యహా నీవీడుగాన | నిందున్కి నామది యియ్యకోగొప్పుడు.
 అతిపుణ్య కల్యాణమగు నెడకేగి | గతినిష్ఠ నల్లాపగతులచే బ్రాద్దు
 నలుపుట కాన్య; మిచ్చట నుండవలదు | తలంగిర.” మృని పాండుతనయులఁ దండు
 తమ్ముని దొడ్లోని దామోదరుండు | నిమ్ముల నొకమంచి యిరవునకేగిఁ —
 దలఁచినఁ, దలఁపెల్ల దారకుండెఱిగి | తెలివితో నరదంబు దెచ్చిననెక్కి
 యరయఁ బాండవులు హాహనములమీఁద | నరుదేర నెంతయు నటవారిఁ గూడి
 పరమతితో నోఘవతియనుపేరఁ | బరఁగిన నదినమోపంబున విడిసె.
 అంతనక్కడ కారవాధీశు వార్త | నెంతయువిని శోకిమెనఁగ నవ్వేళఁ
 గృపుడును ద్రాణియుఁ గృతవర్కగూడి | యపుడయే తెంచి వాయక పాడగాంచి
 దారుణశోకాగ్ని దరిఁగొనిమండ | ఘోరంబుగా మదిఁ గోపించిద్రాణి
 “యెంతచేసెను భీముఁ డిమ్మహారాజు! | జింతింపకిటునేయఁ జేతులెట్లాడె!
 చెల్లఁబో నన్నెనఁ జింతింపడయ్యె! | కొల్లఁబుచ్చెదనేను గుటిలుల ఖలుల.”
 అని రాజుపైవ్రాలి యవనిపైఁబొరలి | కనుఁగడ సోనలై కన్నీరు దొరుగఁ :
 “హా మహారాజేంద్ర! హాకులోద్ధార! | హా మహిమాఘోష! యస్థిగంభీర!
 తరణిశ్శులు మేను దాఁకకుండంగఁ | బరఁగిన ముక్తాతపత్రంబు లెవ్వ?
 ఉభయ పార్శ్వములందు నొప్పు దిద్దేశ | విభులు నేనించెడి విభవంబులెవ్వ?
 సవ్యాపసవ్య విస్తార మాణిక్య | దివ్యహారంబుల తేజంబులెవ్వ?
 హేగ్గడికత్తె లనేకమార్గముల | నుగ్గడించుచుఁజేయు హుంకృతులెవ్వ?
 ఎక్కడ నుడివోయె? నెవ్వరుమాకు | దిక్కు కారవరాజు! దినకరతేజ!”
 అని పగుచుచున్న యాచార్యసుతునిఁ | గనువిచ్చిచూచి యా కారవేశ్వరుండు :
 “అన్న యశ్వత్థామ, యడలెడవేల? | ఎన్నంగ దైవికం బిదియేలతప్పు!
 మీరేమిసేతురు? మీరుప్రాణములు | పోరిలో దాఁచక పోరితిరట్లు.
 నాభాగ్యహీనత నన్నిట్లుచేసె; |
 తొడలు గొట్టినయట్టి దోషమేగాదు | తడయక భీముండు తలయునుదన్నె.
 అది నామనంబున నాఱని చిచ్చు; | విదితమై ప్రాణముల్ విడువవుమేన.
 నుతగతిఁ బాండుతనూజు, తలలు | తతభంగి ఖండించి తగవుతో మీరు
 వచ్చినఁ బగడిటు; వరునఁ బ్రాణములు | చెచ్చెఱివిడిచెద సిద్ధమీపలుకు.”

అనవు డశ్వతామ యంగీకరించి । గొనఁగొని యా రథకులతోడఁ జనియె.
 అని సంజయుఁడుచెప్పె నాంబికేయునకు । ననిముని జనమేజయశ్చితివతికిఁ
 జెప్పినగతిఁ జెప్పఁ జెలఁగియమ్మాడ । నెప్పటఁ గథ చెల్లెనెఱిగింపు.” మనిన
 వై కంఠనాయక, వాసుదేవాఖ్య, । నాకాధిపతివంద్య, నలినపత్రాక్ష,
 పద్మాలయానాథ, పాదసంహార, । పద్మినీవల్లభ, భర్గనంస్తుత్య,
 ఘనమాని హృద్దేహకలితసుందోహ । విశుత్ప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
 భక్తవత్సల, జగత్పాలనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మొక్కిడనీకు
 ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
 మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమన సుకవీంద్రవర్య
 రచితమై శత్రువర్జమున నాశ్వాస । ముచితార్థ యుతముగా నొప్పిమూడవది.

సా ప్తిక ప ర్వ ము

(సో మ న)

ప్రథమాశ్వాసము

నితాధీశ, నిస్సయావేశ, | భావనాతీత, ప్రభావ విజ్ఞాత,
 కర భవనాశ, కరుణానివేశ, | విసంసాధాన శ్రీ వేంకటాధీశ |
 బ్రహ్మకు నైశంపాశాసుండు | ఘనతపో భారతగద చెప్పదొడగె
 మై నారీతి సంజయిత | గురుమతోత్సాహంబు గొనకొని చనిన
 రాష్ట్రాధిపతి "ధీరవిభా ! | క్షితిలోన నతిరథ శ్రేష్ఠుండనంగ
 సత్సత్తామ సహాయూరధిం | లాలోన జేసి యది చెప్పి " మనిన
 గాతసంభవుఁ డాంకికేయున | భానుర మహిత వాక్రౌఢి నిట్లనియె
 వయ్య ధృత గాష్ట్ర, బుధేంద్రవిధి, | ఘృశిబిసమదాన, గాంధీర్యధుర్య !
 శ్రీధనం డెట్లు గుణియడగుచు | శౌర్యంబుగల గురుసంభవు నంత
 పీడి మొనరించి యాతర్గత సహిమ | విభవంబు మోఱయంగ వేవేగ ననుప
 గ్రుడును మఱియు నన్యతవర్మ తనకు | నపుడు సహాయులై యగుదేర గదలి
 గా శౌర్యంబుగలిగి దక్షిణం | ముట్టిన ఎడమట మునుకొనియున్న
 గర పాండవ శిబిరంబునకాను | అరయంగ నభి సఖుడై పోయి పోయి,
 ఎడ నప్పటిక నతి దూర మన | నిలిచి యాలించి చు నిపుణతమీశ
 గదలివాచు జయంబున బొంగి | యండంద నవ్వంగ నార్వంగ గిశలు
 ట్టిల్లంగ విని బెదరి మోతయును | వెక్కసంబుగ దమ్ము నెహకంగ నెడలు
 గాఢగాఢ దలంచుచు, బోవుట గాని | యా కృప కృతవర్మలగుదేర జ్రాణి
 గి కరంబులు తగ నాచుకొనుట | గొలఁచుగాఢ దూర్బుడగునకయి యరిగె,
 నం జింతించుచు నాంబికేయుల న | "అపహృత్త, సంజయ ! యనిలజుచేత
 శౌర్య ధైర్య గురురాజు | కలన నజయుగంబుగా నొప్పుయుంటి.
 యులు గాఢ భరణిపై యెదుట | విని యు నండినచాడ, వెన నాడుగుండె
 పతాకంబు | పొంగునందనుల | బలమఱి యాశ్రయించుగఁ జాల, నెచటి
 లెట్లు వారి ప్రతిమండి గ్రహించిన సాహంతరము న చ గు
 క గుర్తుతోను నూచింపబడినవి

ద్వి ప ద భా ర త ము

కీని పోవుదుఁగాక యిటనుండఁ దగునె ! ! పూనికతో వాయుపుత్రువాక్యములు
 నఁగ నోపను ¹ దైన్యవృత్తికి కోప ! ననఘాత్మ, తగుడ నే ? " యని పల్కి మఱి
 నూతనాభన, సుశృతస్వరూప, | చాతుర్యవాక్య, విచారణ విగత !
 వృతవర్మ గుగుసుత కృపు లివ్వితమునఁ | బ్రతిపక్ష విభిత్తిపైఁ బడఁగ నూహించి
 మేమికార్యము నేసి రెఱిగింపు " మనిన | ² నామహాత్మకుఁ డప్పుడనియె భూవతి
 వినవయ్య ధృతరాష్ట్ర విభవదేవేంద్ర, | ఈ నుకొని కథికులు మువ్వరుఁ గడఁగి
 రమొప్పఁగాఁ గూర్చుబేసకునై పోయి | పరి నశి నడవిలోపల నొక్క మునుగు
 రసిజ కల్వార సరస మృణాళ | పగిచిన ³ నీరజపత్రశోభితము
 లహంస సారసశ్రౌంచబలాక | కలిత భృంగాంచిన కలఁ రచము
 లుగంగఁ గనుగొని కగుఁజోద్యమంది | కలయంగ బాహుగ్గలమైన యంత
 రదంబు డిగి యప్పు డంబుపానంబు | కరగునఁ జేసి యచ్చట వసియింపఁ
 బొద్దును గ్రుంకె, నప్పుడు ⁴ శాంక్యవిధులు | తద్గయు నొనరించి తత్తీరభూమి
 గకు జొంపంబుల నంధకారంబు | చేకొని కొమ్మలఁ జేలువొందునట్టి
 మొక వటభూంబు నొప్పారఁ జూచి | ప్రకటితస్ఫూర్తి నారధికులు చుము
 లసిమి మీఱఁగఁ దత్ప్రమాపంబునంగు | వసియించి, రటవారి వదనముల్ పోలె
 గారిబాళి మొగిడె, వారలదైన | భూరిశోకిముతోడఁ బొదలెఁ జీరట్లు,
 గాకినీ భూత విశాచసంఘములు | భీకరంబుగ మించె బృథివీతలేశ !
 లహంబు ద్రాణికిఁ గలుగు నిక్కముగ | వలనొప్ప ననిచూడ నచ్చిన గూర్కి
 గనన్ధలమున నక్షత్రముల్ వొడిచె | నగనొంది యాయోధవరు లంతలోనఁ
 లఁదిగాఁ శౌరవకుల మకారణమ | పొలియుటఁ దలఁచుచు బొక్కుచు నంత
 కృపాచార్యుండు యాదవోత్తముఁడు | చేకొని సుఖనిద్ర చెందియుండంగ
 గురు తనూజాతుండు కరుతరశోక | మరయ నగ్గలముగా నంతరంగమున
 గానాగ్నిగతి మీఱఁ దలకొని నమర | ⁵ వోచక యానట్టి బొందుగాఁజూచె

ఉలూకము కాకములఁ జంపుట యశ్వత్థామ గాంచుట

గానికొమ్మలయందుఁ దగిలి కాకములు | గూనుగా నిద్రింప, మసలక యంత
 లగుగుర్లు గ్రమ్మెడి మిడిగ్రడ్లతోడ | గణుతింప భీషణాకారంబు కోడె

ధైర్యవృత్తికి నోర్య (చ) 2 అనుహానుహుడ (చ) 3 నిజతేజ (క) 4 సంధ్య

తీపై వెగసిన శైలమాయనగఁ | బొగడొంద నామిమంబుల రావు లరసి
నుచు నున్న త¹మయి ఘోరనాదఁబు | ఘనముగా నొకయులూ²ము వచ్చియపుడు
విభూజమున నున్న వాయసంబులను | డటుకునఁ గనుగొని తగ నంకుఁ జొచ్చి,
న్నింటి శిరిములు కొన్నింటికాళ్ళు | కొన్నింటి పక్షిముల్ గొనకొని చెండి,
'న్నింటి నులు కూడి, కొన్నింటి³ క్రుంచి | యన్నింటి నీరీతి నటు వధియించె
శిక శత్రుల ఘనముగఁ బొడిచి | శాసించినట్టి కేశకీర్తుడును గోతె
గతి నిగ్రచే నెసఁగు కాకులను | వేగంబె యణఁచిన వీక్షించి ద్రాణి
విధం బొనరింతునని యుత్సహించి | “యివ్విహంగము నాకు నిచ్చె ననుజ్ఞ,
దపోవఁగ శత్రునివాంబుఁబట్టి | రుద్రుని యాడ్కిని రూపడంచెదను
3 లెస్సయగు, ము, యిత్రైటంగెల్లఁ | గదిసి మనోవిధి గానలేనైతి
ందుతనూజుల బంధుయుక్తముగఁ | జెండివైచె యిమ్మిక్షితి⁴ థ | యనుచు
చ్చితిఁ బోగిలో వారిలో నెదిరి | తిచ్చనఁ బోరుట తర్కించిచూడ
కత వైశ్వానర జ్వాలలోఁబడిన | మిడుత చందముగాదె మెదినిలోన
రంగం నే⁵ డిట్లె పాండునంగనులఁ | బరిమార్చుకొన్న భూపాలశేఖరుడు
తిడిపుడైన నా ఘన శౌర్యమహిమ | నిశిరు, కెవ్వరి కింతి నెక్కింతు ?
నుధా⁶ వారి గెల్లంగరాదనుగఁ | 2 సకీర్షియుండంగఁ బక్షి చేష్టితము
పరిగి లోచన గోచరంబయ్యె | అసమునఁ బాతుట గణగించుచొప్పు
దలక కలదేని వరభుజాబలము | కదనరంగఁబున ఖండింపవలయు
గు⁷ 5 నీతివాక్యంబు లంగీకరించి | చెనసి విపక్షులఁ జెండివైచెదను.
దిగాక పాండిపు లాజిరోపలను | మదమునఁ గురుపితౌమనములతోఁ గడగి
లకొని ధర్మయుద్ధము చేసినారె ! | జలజావ్తసూనుని జగతివల్లభుని
లువిడిఁ జంపిన భంగులు దలఁప | నిలలో⁸ గూడునే ! యిట్టిపాతకుల
డరి నిద్రాసమయంబునఁ బట్టి | రియ డలంగఁ జంపుట యదియు ధర్మంబు.”
ని నిశ్చయముచేసి యాద్రోణసూతి | కింకతోఁ దమమామఁ గృతార్థ మేలు
లిపి వారలతోడ గొనకొన్న వేడ్కఁ | బలికె “నక్కట ! గణపాడి దప్పితిమి !
రా రాజు నొక్కని గణమునఁ జూచు | వీరులు పెక్కంగ్రు వెసఁ జాట్టుముట్టి

మైన (చ) 2 జిడి (క) 3 పులి బోలుచును (చ) 4 డట్టి (క) 5 కలి (క)
నగంగ (చ)

కడఁగి యధర్మవిక్రమముల డట్టి | తొకలు గొట్టింపరి తుది భీముచేత
వరమతి సంతఁ పోనక నుయ్యోగము | శివ ముద్దానిడిఁగనెల్ల జెలఁగి భీముఁడు
గరిమ నెచ్చరికై నఁ గన్నులంబు | పొక్కింప నుభవిం కి పోనకమె |
ఇమ్మహావ్యసనంబు కేదికర్తవ్య | సుమ్ము నాకానతి యుననములే ||
అనిన గృహచార్యుఁ డ గురుసుతునిఁ | గనఁగొని పలికె మహ్మంఠ నీపింప

కృపాచార్యుఁ డశ్వత్థామకు నీతివిశేషంబు లెఱిఁగించుట

“² ప్రారంభములకెల్ల పౌరుష దైవ | హామ్యులగుట్టి సాధనంబు లేగు,
లోలత విను వానితోన నెంతయును | గాంధీ ధర్మ జగదాకృతును,
వాన ⁴ కాలంబున వలనొప్పఁ గురియఁ | గ నీట్లు నే కొల్పు కలిత విస్ఫూర్తి (
పొలుపొంద మన్నిసపొలముల వన | తలకొన లేతున్న ధాత్యంబులగునె |
పరికంప నదిగానఁ జారుషంబుచకుఁ | గయణ లోగుత దైవగతి గల్గవలయు
తుదిఁ దగువచికి నుద్యోగంబుచేసి | యవస్థల దద్జ్ఞుల యనుగుతి ⁵ గడసి
తరమిడి ధర్మంబు దప్పక నీతి | పరవున నఁచిన వృద్ధిపెంపొందు
ధర నీతి విడిచి శ్రోధంబు నాగ్రహించు | పరక లోభంబును భయము నుగూడి
నట్టి చిత్తముతోడ నడరు గర్జనఁగు | గట్టగా సగిలార గడుముఖ మొందు
అదిగాక విను కారవాధీశ్వరుండు | విట్రు తాప వివేకిదూరండు,
గ్రోధలొభములకుఁ గుదురై నవాడు | బాధ కొందకయున్న పలుకులేటికిని |
మనకుఁ గర్తవ్యంబు మనుజేశుతండ్రిఁ | గని, యాతఁగంపిన కార్యంబు సేయ
ఘనకీర్తిగలుగు, ⁶ సగ్గాధారి యెట్టి | ఎసివంచె విదురుఁ డేవని చిత్తంబుచే
నదియ చేసిన మనకట నిందిరాడు, | మదిలోనఁ గనుఁగొను, మాత్సర్యమేల ?
చెలిమివోనాడఁ జూచిన యత్రైటంబు | వెలయు ధర్మం” బన్న వినియు నాద్రా
తా నెఱిచెడి శోకదందవ్యామాన | మానసుండుగుచుఁ గ్రమ్మెట నిట్టులనియె.

అశ్వత్థామ తరహునిక్కి స్థిరీకరించుట

“ఎలుకేటంగుల విను ఎరబుట్టింబుల | బాలుపొందఁగా నొత్తబుద్ధియె మేలు
ఆపదవచ్చినయల్ల సమృద్ధి | రూపిం నతఁడు విశ్రుతసిరిఁ బొందు (?)

1 వడి 2 ప్రారంభములకెల్లఁ జారుషంబుచక 3 లకు (క) 4 పొలంబు)నవ 5 వల
6 సగ్గాధారుడెట్టి (క)

వాటించి మరణాకులందుఁ | దేగువ గల్గినవాఁడు దృఢబుద్ధియుతుఁడు
 గాఁగెఱుంగని బుద్ధులేదు, | మఱియును వినవయ్య ఎచుకందఱికిని
 శీఘ్రనాశనముగుగాని | పిరివిగా మీకును విన్నవి చెదను
 బృండు జనుల బ్రజించి | తరిమిడి భూసురతఱికి ధర్మమును
 మగురాజులగుఁ దేజును | కూర్చు వైశ్యులకును దక్షిణయును
 బ్రాహ్మణకు సత్కారములయు | పలయు గుణములుగా ఎరుస విధించె
 శాంతుం ఎగాని విప్రుండు, | గరిమఁ దేజస్వియుఁగాని భూవిభుఁడు,
 తుంకుగ న వైశ్యుండు | గొనకొన వర్ణానుకూలత లేని
 ఎ నెప్పు డీ ఖోణిలోఎలను | భద్రాశ్రితి, సిందింపఁబడును నిక్కంబు.
 విప్ర సంశయము న నఖిల | జన పూజితంబుగ జనియించి తుదిని
 కోచితి ధర్మంబులేసి | ఎరబుద్ధి నానష్ట ఎదలి యామిఁద
 ర్మంబు నిర్వహించెదనె! | అతిచుఱి వినవయ్య యదియునుగ క
 శీలు సుస్థిర శరాసనము | నశ్యమంబుగఁ బూని యాజిలోనున్న
 ధియించి సాహసవృత్తి | ఘనముగా నున్నట్టి ఖలుఁగూచి యెట్లు
 మెలఁగెడు? గాగుణస్ఫూర్తిఁ | బొలియింతఁ బగతుగ భవనాదృతముగ,
 కరితి నొకఁడుగ 1 లేక | సకల శాస్త్రపులును నమసిరాలమున
 మియులేక నగచి నిద్రింప | మలయును మనకని వారణాశ్వము 2
 3 బఱపి నద్రాసక్తులగుచు | సధికతనిగ్రింతు రతివై భవమున
 ఎంగ నెసఁగి శాస్త్రపుల, | మొదల ధృష్టద్యుమ్ను ముట్టి తద్గర్భ
 నడఁచెద , తుల యుగాంత | మదరాచిచందంబు మహిమదోహంగ
 న నుపపాండవేయులను | జెండాడివైచి నిశ్చింతంబుడ నగుదు. ”
 ప్రాచార్యుఁ డశనివాక్యములు | విని క్రీతి నిట్లను “వినవయ్య ప్రాణి!
 గంబునఁ దగిలయుద్యోగ | మీపల నీయంగు నేపు దీపించె.
 పు స్క సమ్మత 4 మీపునేము | ప్రాణిటంబుగఁ వోయి భంజిత మరుల
 పు పెంగరమున డస్సి | యున్న వాడవు, సిద్రయును లేదు వినుము
 దించి పోలయగతి | ఇ విని బోదము వైరుల గెలువ.
 ర్గణవేది తెలియవోద్దిక్కు, | నవ్యయుండని నన్ను 5 ట నెఱుంగుదువు.

జలయ లబ్ధినిన విద్యార్థులకు (క) ? యెట్లు నీకు సన్నేపము - తదనేది కృపలేక కటకటా (జ)
 యాదోర, 4 క ర కృపాచారులందు అదాంహగం 5 - - - - -

జలయ లబ్ధినిన విద్యార్థులకు (క) ? యెట్లు నీకు సన్నేపము - తదనేది కృపలేక కటకటా (జ)
 యాదోర, 4 క ర కృపాచారులందు అదాంహగం 5 - - - - -

ంతకుముందట నేకిల్పివంబు | చెంతల జేరని చిరపుణ్యనిధికి
 త దుష్కర్మంబు కర్తవ్యమగునె | మలిన మేమియులేని 1 మడుగు జీరకును
 ఓ దాడినట్లగు మూర్తాండ తేజ | వసియింతు 2 పిన్ని నుంచి 3 జనులు
 వ్రన వేగిన ఘనపరాక్రమము | గావింపు. ” మనిన నక్కరిరాత్నకు డనియె
 చెప్పినదియెల్ల నిజము, శాసింప | నోచతురాత్మ, యుక్తమీరేయి,
 యెట్టులనిన, ఘోరాశిరంగమున | బొడయ మజ్జనకుని భువనసన్నతుని
 కవోపగీచి ధృష్టద్యుమ్న డడరి | కొంకక తలఁబ్బుకొని గదియించె
 యతగల నదీనుతుని శిఖింకి | పేర బీభత్సంబు వృధివిష్టై గూల్చె
 దంబు గ్రుంగిన నతఁడెత్తుచుండ | దరణిసూనుని జంపి ధర్మంబు దప్ప
 యడు మాస్తమ గ్రుంప నలినంతలోన | సరగ బ్రాయోపశేషాత్మినున్న
 రిశ్రవుని బట్టి పోలియించి మించె | శౌరిసోదరుడైన సాత్వకి యలిగి
 యవుగు కారవపతి జుట్టుముట్టి | తలకొని వాయునందను బురికొల్ప
 యరుభగ్నము సోయను దండెన్న | భారుణి నివియెల్ల ధర్మమార్గములె |
 వ్రన వారల గదనరంగమున | వేవేగ ఖండింతు విదితశౌర్యమున
 కరి యిందుల బాపమైన గానిమ్ము | తడయక యదిగాక తగగదీ నెగులు
 యధా సన్న నెవ్వరికి వారింప | వశమ | వెండాడెద వైరిపంఠములు ”
 పచు దిగ్గనలేచి యరగ మెక్కినను | గనఁగొని కృతచర్మ కణఠనిట్లనియె
 కున మేకనిశ్చయ మతిని మివ్వరము | జనుదెంచినారము జగతీకు పనికి,
 చాయ మము డించి యెక్కటిశార్య | మాచరింపగ నీకు నక్కటా ! తగునె ! ”
 యవుగు కృతవర్ణ కాతఁ డిట్లనియె | “అఘాత్మ, కృతనిశ్చయాత్మృడనైతి,
 యమపదాత్మజు జంపుదు, బాండు | జననాథ తనయుల జక్కాడివైతు,
 యరేగి మీరు వచ్చిన “రెండు మేలు ” | అలనడ రాకున్న నట “మూడుమేలు.”
 యపోవ బోవంగ నాకృపాచార్యుఁ | డును 4యాదవుండు గడుక రభసమున
 నితోడనె గూడ నరదంబు లెక్కి | యతులిత గతి జసి ” రని చెప్పుటయును
 యధృతిరాష్ట్రంబు వేడుక బొంది | “అఘాత్మ, సంజయ, యాయోధవగులు
 మొప్పఁగా బ్రాణి గల మూట మేలు | దుర మేతెటంగున దొడరి కావించి ?
 యెటింగి పు సాయకనాకు ” ననిన, | నడనుగా సంజయు డనియె భూపతికి .

ద్వి వ ద భా ర త ము

శివుడు భూతాకృతియై యశ్వత్థామకుఁ బొడసూచుట

సనాథ, విను బ్రాణి సరభసవృత్తిఁ | జన నుత్సహింపఁ దత్ప్రచురుంబునండుఁ
 తోలు కటిఁ గట్టి భూతి మైఁ బూస | యెలఁచి భోగిండు యజ్ఞోపవీతములు
 యంచి, మనిశిత దంష్ట్రము ల్ మెఱయఁ, | గర ముప్పగం పేయిశస్కులు దోచ,
 గ్గుల వృతంబు లయ్యాల లూఁ గ, | దగ్గించి సిం గ గంగంబు సేయఁగను,
 గఁ జుక్కలు మొలపూసలు గాఁగ, | సగృశబ్రహ్మాండ నుటు తానయగుచు,
 మొక్కటి భయస్ఫురణ దీపింప | నాతటి నిలిచిన, అద్భుతం బెసఁగ
 ముం గన్నల ముకుగ్రోశ్య నగ్ని | శిఖలు వెల్గుడియె, హృక్షీ కేశు లతుల
 గ్రా ఖడ్గశార్ఙ్గముల్ పూని | విక్రమం బెసఁగంగ విశృత హుంకృతుల
 య కోల్లు పోలంగ నర్బదము | లక్షయసంఖ్యల నన్నిటిఁ గడచి
 గడచూచిన నిలయునినట్లు | వెక్కనంబై నిండి వెళులిన, జూచి
 మేమి లేక కుంభజ తనూభవుడు | రయము న వింటశరంబు సంధించి
 డి నేనఁగ, ఒడ బాసలంబు | శరధి జలము గ్రోలు చాచ్చునఁ గ్రోలె.
 య గనుగాని కోపించి బ్రాణి | యాలోన శక్తిఁ బాయక నిగిడింప
 చ్చి భూతంబు సదరంటఁ దాఁకి | యదనుగా పిలయకాలార్క మండలము
 గఁ దాఁకు మహాలోల్కముఁ బోలె | దుది మొద లెటుఁగక తునియైయెఱఁగె
 నఁ గోపించి యతు , ఖడ్గంబు | నుడివడ కేసిఁ జూర మై పోయె
 నఁ దోమర సమితి చక్రంబు | నయ్యెడ గడయుఁ బ్రాసాసిజాలము ను
 , నదియును వదలక మ్రింగఁ | జూచి నిర్విణ్ణుఁ డై శోకంబు నిగుడఁ
 పోఁ శృవుడు చెప్పినయట్టి విహిత | ధర్మోపదేశ మెంతయు విన్నైతి
 బాహ్మణు గాలకల వృద్ధు నంధు | భావింప సహజస్కు బాంధవు మిత్రు
 హీ యని నార్యుని శిగురుని | శాస్త్రోక్తవిధిఁ జూడఁ జంకంగ రాదు.
 గన నీధర్మమార్గంబు విడిచి | కిబహు దుర్మతిని ధైర్య భానంబుతోడ
 గార్గంబు వరసిద్ధ యగునె! | కీర్తియుఁ బెడు మహాకిల్బిషంబొదవు
 క్కుభంగుల నాత్మలో వగచి | పనిపడి తనమది పదిలంబుచేసి
 దేవునిఁ ద్రిభువనాధీశు | భావజనంహారు భవగోగదూరు

1 మహాదేవుఁ జిన్మయాశారు । భవుఁ జంద్రశేఖరు భక్తమందారు
 2 నిర్గుణాశు సత్యవలాశు । విగ్రహోచయ నీకు ¹నిత్య నిశ్చింత
 కృతాశాశు శిరిచాపహస్తు । గిరివైరికందితుఁ గృతమతిఁ గొలిచి
 పుష్పై నీ భూకృష్ణ దురితము । తొలఁగింతు ననుచు బంధుభక్తియుక్తిఁ
 3 “నిర్మాపక పాపినంతటనె । పొలుపుమీఱఁగ నిఖల భూతోపహార
 వ్రచ్చనల నీకు గాఢకంఠుని । భవ్య బ్రీతుని గాఁగ భక్తిజేయుదును.”
 వల్కునంతలో నతని యుండటచు । గనకపువేని చక్కఁగఁ దోచె, నందు
 హోత్రుండుచు వెలిఁగె, నంతటచు । బ్రీతుడై ద్రాణియుఁ బెంపగ్గలించె.
 4 యదు వ్రహ్మలితాక్షులు మఱియుఁ । దప్పక యేకపాదస్థులు తురగ
 సూకరాన్యులుగ్రశరీరధరులు । పరఁగంగ వికృతరూపము గలవారు
 మూర్తులును బహు శిశ్మరూపధరులు । శశికళాధరులు నిశ్చలజటాధరులు
 భుజం గాస్థి కలిత భూషణము । లనఘ్నులై ధరియించినట్టివారలును
 5 సు ముద్గర కుంత పట్టినప్రాస । ధరులు, మృదంగ వాద్యధ్వనుల్ మెఱయ
 యరులు వాఱుచుఁ గూడి పాడుచును । బ్రమదంబు తోడుతఁ బలుబొబ్బ లిడుచు
 గర్జితములు శంఖారావ యులును । గరిబృంహితంబులు గల యెలుంగులను
 6 యుచు, మఱియు బ్రహ్మదేవులగుచు । ఖలులైన వారిరక్తముల మాంసములఁ
 పూర్ణమైనట్టి బహు శికపాలములు । కరతలంబులఁ గొని కడఁకతో ⁴నగుచు,
 ర్యాధ్యులై, శమదమ తపోబ్రహ్మ । చర్యాదులగు విశిష్టోపుఁ గర్మములకు
 7 ఁడు విస్మయమందు భవ్యలవ్వేళఁ । దివిరి యశ్వత్థామ తేంపెఱుంగుటకు
 చినఁ, గినుఁగొని నిశ్చలత్వ యును । బలమును మెఱయంగ భయమేమిలేక
 8 నవవ్రునవ్రుచుఁ జెలువంబుతోడ । ⁵ నరిగి ధైర్యవిహారుడై నిల్చితేరు
 గ్గి చాపంబు ముష్టి నమగ్ని యప్పు । డగ్గలికంబున నగ్ని దేవునకు
 9 దేహ మాహుతిగా నొసరింతు । ననిచూచి కాష్ఠంబు లందకయున్న
 దంబుమీఁది శస్త్రాస్త్రసంఘములు । నరనుతంబుగ నింధనములుగాఁ బేర్చి

శివుఁడు వ్రత్యక్షమై యశ్వత్థామకు ఖడ్గమొసఁగుట

మేశ్వరునిఁ గూర్చి “భవ, మహాదేవ, । హర ! నీకు నాతోపహార మిచ్చెదను.
 10 లఁ జెండాడంగఁ గలిగిన శక్తి । వలనుగా నీవె యీశ్వర ! నాకు.” ననుచు

నిత్య నిశ్చింత (క) 2 గూపధరులు 3 కలాపములు (క) 4 తినుచు (చ) 5 వ్యాప్తము
 6 నరమరియపక-డ (క)

ద్వి ప ద భా ర త ము

న, నంత నయ్యుగ్రుడాతనికి । నటిముఠీ బ్రత్యక్షమై మహామహిమ
 ల తేజంబున వారిలోనున్న । తెఱఁగు దీపించు నా ధీరునిజూచి
 యరు డెంతయుఁ గరుణదైవాట ।

ఘాత్య, మెచ్చితి నడుగు మేమైన ' । నరపుడశ్వత్థామ యధిక సంతోష
 ంగుఁడై వేది చయ్యన వెడలి । మనసిజ హరునకు మహిఁజాఁగి మ్రొక్కి-
 లిత హస్తంజై ముందట నిలిచి । “యకలంక, విశ్వేశ, యాద్యంతరహిత,
 నా నిటలాక్ష, తేనమోరుద్ర, । తేనమోవృషవాహ, తేనమోశర్వ,
 నా యీశాన, తేనమోభర్గ, । తేనమో భూతేశ, తేనమో ” యనుచు
 ప సంత సర్విశ్వేశ్వరుండు । ఘనమైన శృప మిఱఁగాఁ బ్రదానిజూచి,
 పయ్య గురుపుత్ర, విదితచారిత్ర, । యనుపమ పరమ రహస్యంబు నీవు
 బులైన తపస్సత్యశౌచ । నవ్యార్చనముల నున్నత చిత్తవృత్తి
 న్ను బూజించు, నాతని కేను । చరదండ మిగుల, నవశ్యంబు కిగాను
 యాతనికి సన్మానంబుసేయు । తలఁపున నీభూతతతితోడఁ గూడి
 , వచ్చి నీ వర చిత్తవృత్తి । యచ్చుగాఁ దెలియుటకై మాయలెల్లఁ
 తిఁ జేయుచుఁ గేలి సల్పితిని । ధృతిచెడకీపు నుస్థిరనిష్ఠ నిలువ
 శాసించితిఁ దదనంతరంబ । గొనకొని నీధైర్యగుణమున కేను
 । నిచ్చెద మేలై నవరము, । నచ్చుగా వినుమొక్కటనఘాత్య । నీవు
 స్ఫూర్తి నీరాత్రెల్ల నీకు । భద్రంబులౌను ఏషని తలంచినను.
 కడఁక నీవసుధ నీశత్రు । వీరసంహారంబు వేడ్కతోఁ జేయు. ”

క్తియొసఁగిన నంత వేగమున । మునుపు భూతంబుచే మొగి మ్రొంగఁబడిన
 ధంబులు వేదియం దిడినట్టి । యాయత్రు శత్రుంబు లరదంబుమీఁద
 బూర్వప్రకారంబున నుండె. । ప్రమదంబుతో నంతఁ బ్రమథగణంబు
 పృష్టాకార విభవ విస్ఫూర్తిఁ । గొలుచుచు వెంటరాఁ, గుంభిని వణఁక
 - యిద్దఱు రథికులు దన్ను । బ్రథితంబుగాఁగొల్గఁ, బొండవళిబిర
 గతిఁ జొచ్చి యాకృపాచార్యుఁ । కృతవర్మఁ గనుఁగొని “కృతకృత్యులార ।

5) 2 బాడఁగా (చ) 3 వినుము (చ) 4 నవ్వరు (క) 5 అతులితవిస్ఫూర్తి నదియును
 చారురకు జేరువయ్యెఁ గాలంబు, మించి నాకృపచేత మెఱయుమునీవు అనిపల్కి ఖడ్గంబు
 6 కనయంబుతోనిచ్చి, యంతలో నతని తనువు ప్రవేశించె తదనంతరంబ, మునుపు భూతం
 (చ) 6 జెలయ దృష్టాకారవిభవవిస్ఫూర్తి (క)

ప్రపాబలముచే మెఱసి శాత్రువులఁ బ్రాకటగతిఁ గొట్టి పాటవై చెడను
 నుఁ గన్నులుగల వేల్పులైచూడుఁ డలనడ" నని పల్కి యతిసాహసమున
 ల 1నంతఁ దా వాకిట నిలిపి | ధీరుడై నిజఖడ్గ దీపులు మెఱయ
 | నిద్రాక్రాంతులై యున్నజూచి | యవిరళగతిఁ బొచ్చి యటఁ బోయిపోయి
 య మున్ను గతాగత జనమ్ముచేతఁ | బూని సద్దంబుల పొందులన్నియును
 ాని వినిన కతంబునఁజేసి | పాలుపొంద భుజబల న్భూర్తి 2దీపింప
 ధృష్టద్యుమ్ను సదనంబుచేరి | హరి విక్రమోన్నతి నరదంబుడిగ్గి
 శు నుద్దేశించి "యిభచర్మవనన! | యీశాన, పూనితి నిద్ధప్రతిజ్ఞ,
 , మహాదేవ, నీహార కర్పూర | హరిహయఘోటక హర్యక్ష జలజ
 కా మందార తారాద్రి హార | శారదా డిండిర శరదభ్ర 3పటల
 హ, విశ్వేశ, విమతులనెల్ల | నిగ్రహింపఁగఁ జేయు నీబంటుబంట." 4
 మ నొయ్యనఁ జని యమ్మహారథికుఁ | డనయంబు వెదకుచు హస్తపద్మములఁ

అశ్వత్థామ నిద్రాపరవశుడగు ధృష్టద్యుమ్నునిఁ జంపుట

ప్రచుఁ బోయి యెంతయు మేలుకట్లు | కడఁకతోఁ దెరలును గలిగి దీపములఁ
 పొందు చప్పరంబునఁ బొన్నుమీఁద | నెలకొన్న యలయిక నిశ్చేషశత్రు
 నంబయ్యె నెన్నఁగనని నిదుర | తో శయనించిన 4తుష్ట శాంతాత్ము
 వధకారు సేగ్గురుతనూభవుఁడు | సరవితోఁగాంచి దోషంబు మోదంబు
 డింపఁగ వానిఁ జరణఘాతమున | నందంద తెలిపిన, నాద్రుపదజుఁడు
 , లేచిన, ధృతిఁ దన విల్లు | సగ్గురుపుత్రుండు నల్లన విడిచి
 మీపై నాతని ముందల వట్టి | పెడమర్గఁ ద్రిప్పుచుఁ బృథుల సత్త్వమున
 లేక యటవాని తొమ్ముమోఁకాలఁ | గుడియించి మెడ ద్రొక్కి గొబ్బుననంత
 శరాసనమునఁ బాపి గుణంబు | వలను మీఱఁగ నది వాని కంఠమునఁ
 1ంచి పశువు విధంబు దీపింప | యగపడి తెందుఁ బోయెద నని నొంప,
 గిల్లియు నెలుంగును వెళ్ళకున్నఁ | దల్లడంబంది యాతనికి 5నిట్లనియె
 2రునందన, యుగ్రశస్త్రముల | నీ గళం బటు త్రుంపు మేఁగెద దివికి."

ంతలో (ఎ) 2. దీపించి 3. భవళ (ఎ) 4. నుట్టిచిత్తాత్ము (క) 5. పాంచాలఁడు కర్త
 ౧౪౪౪౦౪

౧ని నశ్శత్రౌమ యతని ¹మొగంబు । గని “గుగుద్రోహికి గలుగునే పుణ్య
 తి? కుచ్చితంబునఁ గాదె మద్దురుని । నతులితంబుగఁ గూల్చి । తారీతి నిన్నుఁ
 కగఁజూతు ” ననుచు ²నుద్రేకంబు తోడ । నొగి ³సొంప, నచ్చట నన్నవారెల్ల
 కలకలమున కట మేలుకొంచి । దిక్కులు చూచుచుఁ దీవభూతంబు
 క్కున నిట పచ్చెఁ గాచోలు ననుచు । మిక్కిలి భయమంది మేనులు మఱచి
 బుదిగి యుండఁగ, వానినొగిఁ గేలఁగాలఁ । ⁴జదిపెయు గంధగజంబుఁ జెండాడు
 రివోలె ద్రుపదజు నదటణగించి, । నెరవొప్ప నాయిల్లు వెడలి శీఘ్రముగ
 కదంబుపై నెక్కి యధికశౌర్యము న । వసునతోఁ బ్రతిపక్షవర్గ మున్నట్టి
 కనంబు లరయుచుఁ జక్కఁ బోయినను, । బదపడి పీనుఁగై పడి యున్నయట్టి
 పదజుఁ గాంచి బంధురగతి పొ । చపలలోచనలు ⁵రక్షకులు సమగ్ర
 కులై యేడ్చిరి క్షోణి చలింప. । ఆ కలకలమున చా కెలంకులను
 కిద్దిమె నున్న రాజులు మేలుకొంచి । పరువడి దిక్కులు పోఁజొ గూచుచును
 । యేమికలకలంబని విచారింప । వదలక యచ్చట వార లిట్లనిరి
 మలార, వినుడు అక్కసియొ మానిసియొ । మనుజేశితనయుని మడియించి వాఁడె
 కద మెక్కిడి, బోయి యద్దురాత్మకుని । నిరవుగాఁ జంపుఁడు, ఏయుండు కడఁక ”
 విని తలలెత్తి యవ్వీరవరులుఁ । గనఁగొని పోసక కదిసి వేవేగ
 సొప్ప నమ్ములవాన ముంచుటయు । నలుకతోఁ ద్రాణి స యుకపరంపరల
 మెల్ల ఖండించి యంతట వారు । వివిధాయుధ వ్రాత వితతి యేయుటయు,
 ౧రారి యిచ్చిన తీవ్రఖడ్గమున । నపుడు తుత్తునియలై యవని రాలంగ
 , నరిల కంరనాశముల్ ద్రుంచి, । యతిముటి మిక్కిలి యధిక శౌర్యమున
 , మాజుని యింటి నొయ్యన చొచ్చి । యత్తటి మేల్కన్న యాతనిఁ బట్టి
 ధృష్టద్యుమ్ను ధరఁ గూల్చినట్లు । పనవంగఁ బనవంగఁ బశురీతిఁ జంపె
 నఁ జేరువ చప్పరంబునను । సొంపుతో శయనించి సుఖనిద్ర నున్న
 డు యుధామన్యుఁ డత్తెఱఁగెల్లఁ । జతురత నెఱిగి రాతసుడని కడఁగి
 గొని వైచిన, ఖండించి ద్రాణి । వదల కగ్రజుని భావనఁ దెగటార్చె
 । గురుపుత్రుఁ డేపుదీపించి । దారుణగతి ద్రుపదజులఁ గీటణచి,
 యుఁ సొంచాల భూషండలాధిపులు । వఱలు నద్వంబులు వదలక చొచ్చి

నిద్రారతిఁ గొంత మేల్కొనిన | వారిని నిద్రించువారినిఁ ద్రుంచి,
 గాల లోగిఁ జొచ్చి గర్వంబు మీఱ | గజముల శిరములు ఖండించివైచి,
 డి ¹వాని కుంభస్థలంబులను | దనరిన మాక్తికతతి పాటఁజల్లి,
 సుశాలలకుఁ బోయి యతిరభసమున | హయములఁ జెండాడి, యంతటఁబోక
 మకాలమునాఁటి ఫాలాక్షుపగిది | వలనుగా మృత్యు దేవత ²ల్కిఁ గాల
 విని తెఱఁగున ఖండించి వైవ | నాలోన బీభత్సమై ధాత్రిలోనఁ
 పిన కరములుఁ ద్రుంగినధటులు | గనెలుగాఁ బడియున్న గజసమూహములు
 గొన్న ³ప్రోవులుఁ బెను ⁴దిగ్బలుగను | గనుపట్టు ⁵నమ్ములు ఘన రక్తనదులుఁ
 న సంగరాంగణము చూపఱకుఁ | బ్రళయకాలమురీతి రాద్రమై ⁶యుండె.
 టఁ దనివోక హరిపరాక్రముఁడు | సంతత 'త్సహ విస్తార విస్ఫూర్తిఁ
 ఖడ్గధారచేఁ దళతళమనుచు | ఘనత విద్యుద్భాతిఁ గానుపింపంగ
 కుఁ జతురంగసమితి వారినను | బీరువోయినను బెంపెల్లఁ దక్కినను
 లినఁ ⁷గదలిన మాటాడలేక | తెఱలిన దొఱలిన ధృతిగల్గి మఱేయు
 సిన గిట్టిన ముట్టినవారిఁ | బొరిగొని పొరిగొని భువియెల్ల నదురఁ
 లాకరము చొచ్చు ఘనలులాయంబు | క్రమమునఁ, గేలిశృంగారవనంబు
 న ఘనమద దంతి చంప మున | విరివి ⁸మీఱిన మహావిపినమధ్యంబు
 ని చలరేఁగు దావాగ్నిరీతి | మెఱయంగ విహరించి మిన్నకద్రాణి
 దంబు నెక్కుచు నాలోన దిగుచు | సరగున నటఁ బాదచారియై చనుచు
 ముగా రక్తసిక్తంబై నయట్టి | తనువు గాన్పింపంగ దారుణలీల
 , జనంబులు సరవిమైఁ దన్ను | నకట రాక్షసుఁడు వీడని ⁹తలంపంగ
 మందరము పరాక్రమస్ఫూర్తిఁ | దేజంబుతోఁజొచ్చి ధీరత మెఱయఁ,
 కుంగ ¹⁰విడు మేల్కొని యంతలోన | సాలయక యాద్రాణిఁ జూచి శంకించి
 ఁ ధృష్టద్యుమ్ను విడువక చంపి | పోడిమి నతని తమ్ముల సంహరించి
 లల విఱిచి వారణముల నణఁచి | రథికులఁ జెండాడి రథ్యాలి నొంది
 యుఁ దక్కిన మహీమండలాధిపుల | నటికి వచ్చెడి, వీనినఱుకంగ వలయు. ”

గాఁటి (౩) 2 ప్రోవులు 3 తెట్టె 4 నమ్ములు (౫) 5 మించె 6 గలగిన (౭)
 ౮ విడిచి ౯ చంపింప 10 నిరుది (౧)

1 మునలంబులు నస్తశస్త్రములు | ఘన భిండివాలముల్ ఖడ్గజాలగులు
'మరంబులు నేయ, దునుకలు చేసి | యా మహావీరు 1 డయ్యరదంబు డిగ్గి

అశ్వత్థామ యుపపాండవుల నులుమాడుట

మున నుజ్జ్వల ఖడ్గంబుపూని | యరులపైఁ గవియంగ, నసుర పీడనుచు
వడి డివ్యాస్త్రపంక్తు లేయంగ, | నరయుచు నట్టి సైన్యాస్త్రంబు లెల్ల
కుమాడి ప్రతివింధ్యుడొడరిన, నాఁచు | మునుముఁ గోపించి మహానీయశక్తి
శింప ఖండించి నెఱి ద్రోణసుతుఁడు | నగధిరుఁడగు వాని నడుము ఖండింప,
ణిపై 2 ఘనరక్తధారలు దొరుగ | వెరవేది మఱి నోరువిచ్చుచుఁ బడియె
నఁ గోపించి యప్పనమాచసుతుని | కొడుకు ద్రోణజుమీఁదఁ గూరాస్త్రసమితి
సిన, నవియెల్ల నిసుముగాఁజేసి | వాసిగా నతఁడొక్క వరుసఁ దోమరము
ంప, నదియును భంజించివైచి | కర 3 ముప్పఁగా ధృతఖడ్గుడై వాని
దెవ్వనేసెను, దగ నంతలోన | బలభేది పొత్తుఁ 4 డప్పొలునిఁ దాఁకి
కొప్ప నమ్ములవాస ముంచుటయు, | 5 నలవోక గురుసుతుఁ డవియుఁ గైకొనక
కలుగా నేయ, దోడనయతఁడు | ఘనతరలీల ముద్గరము వైచుటయు,
నకి ఖండించినను, గోపమెనఁగ | నడి నిప్పులుఱల నవ్వాసవిసుతుఁడు
చక్రంబేయఁ బెండ్లలించి | యా మహాచక్ర మయ్యాచార్యసుతుని
ంబుదాఁకిన వరదలై రుధిర | మాక్షణంబునఁ గాఱ, నలుకఱో 6 చ్రాణి
ల నాశముఁద్రెంచు గజముచందమ నఁ | గ్రమమున వానిశిరంబు ఖండించె.
1 శతానీకుఁడదిచూచి యార్చి | యంతకాకారుడై యతిరభసమునఁ
లతోమర ఖడ్గ పట్టిసప్రాస | శరముల మునలాది సమితిచే నేయ
రేగి వానిఁ దృణంబుగాఁజూచి | మలహరుఁడిచ్చిన మహితఖడ్గమున
1 ఖండించి, యుర్వర సంచలింపఁ | బూనిక సహదేవుపుత్రుపైఁ గడఁగ,
గిన నతఁడును ఖడ్గంబువైవ | నడిమికి ఖండించినను సాహసమున
7 కీర్తి మిగుల విశ్రుశక్తిగ్నియగుచు | నతని వక్షము 8 ల నైదమ్ములేయఁ

ట్ల. 2 లోపల (చ) 3 మొప్పఁగామయుగ్ర డొడైవని 4 డప్పొత్తుని (క) 5 నలయక
నకి రఱింప (చ) 6 సుతిసేనుడు అని కగానన గానము

గా మధుమానసునఁ బూచిపట్టి | మోదుగుతెఱుగున మొనసి యాద్రాణి
 ౧) వీడింతమెఱయునే యనుచు | నాదటఁ గోపించి యతులఖడ్గంబు
 చి వానిమస్తకము ద్రుంచుటయుఁ | గలఁగెఁ దత్సేనలు శౌరవనాథ!
 కీరీతిని బ్రాపదేయులను | గలహరంగంబున ఖండించివైవఁ
 గోవమునఁ బ్రభద్రకులు శిఖండి | మొగి గురుసుతుఁ జుట్టుముట్టి యెంతయును
 లఁ గరవాల చక్రనారాచ | పరిఘ తోమర గదాప్రాసకురార
 యుధంబుల వెనఁగప్ప, నతఁడు | ఎవిమలగతిఁ బ్రభద్రకులఁ జంపుటయుఁ,
 శిఖండి నిష్కరప్రతితోడ | నేచి వాలమ్ములనేకమ్ములేయ
 ల్లఁ జిదురుపల్లె రాలనేసి | తివి^౧ ఖడ్గముకేలఁ ద్రిప్పుచు వాని
 తెగవేసిఁ ధరణిపైఁగూలె, | అలవడ భృతరాష్ట్ర, యదియేమిచెప్ప!
 లతు శౌర్యంబు గొనియాడ వశమే | ధరణి నెచ్చటనైనఁ దానయైమించె.
 ౨ హతశేషు లతిదైన్యవృత్తి | సంతయుఁ జింతించి యీ శిబిరమున
 స ధర్మజ భీమ వాసపుల్ కవలు | హరియు సాత్యకియు నెయ్యెడకేగినారో (1)
 లండిన నీయవస్థలు గలవె? | సారెకు నీతఁడశ్వత్థామ నిజము
 ార్యుడవుఁ దప్పదన బుద్ధివొడమె, | నరయంగ. ” నదియెట్టులనినఁ జెప్పెదను
 గాండవులు రణక్షోణిలోపలను | దుర మొసరింప, రాత్రులయందు నీల
 గాన్పింప రక్తమాఖంబు మెఱయ | ఘనరక్త నేత్రముల్ గలిగినయట్టి
 క్షి యొక్కతె తమ వీటివార | లురవడి నిద్రవోవుచు నున్న వేళ
 ముందలవట్టి యొచ్చుచును | జెదరంగవడిఁ బెడచేతులు విఱచి
 ంజుంబుల గజసమూహముల | నెట్టన బంధించి నెఱిదెచ్చితెచ్చి
 ంరునందను కగ్రభాగమున | వేగంబె నిలిపిన, విదితశౌర్యమునఁ
 యట కలలు గాంతురు^౨ దానఁజేసి | ఘనత సశ్వత్థామగా నిశ్చయించి,
 ంబుసేయ, హస్తములును బాద | కమలముల్ నడుములుఁ గంఠదేశములుఁ
 లైరాలి మేదోమాంసరక్త | ఘనశల్యమయములై కాన్పించె, సంత
 రంబగునట్టి కోలాహలమునఁ | గరులు హయంబులుఁ గట్లనుదెంచు
 లంగఁగఁ బాత్ర, గోడిగలకును | దనరు హయంబులుద్ధతిఁ గ్రందుకొనఁగ

(1) ౨ గాఢ (2) ౩ ‘అశ్వత్థామచే నటుకబడి’ యనుట యధ్యాహారము

ద్వి ప ద భా ర త ము

ము సహింపక మార్కొనునట్టి | మదగజప్ర్యాహా ¹ సమ్మర్దః బు హాన
 యులు వగిలియుఁ జెక్కులువాసి | కరములు నలిగియుఁ గాల్చుకొనిసియు
 న్నలు నరములు విఱిగియు మఱియుఁ | గ్రన్నన పక్కలు కడికంబలయుఁ
 యు నీరీతిఁ జ పగట్టుగను | బ్రదులక పీచుఁగుపెంటలై ² పడిన
 యడు పలకయు నడిదంబుఁగొనుచుఁ | దప్పక ప్రాణిరథము డిగ్గనటెకి
 జాదులనాహవాతోప మొప్ప | స్రగ్గు మగ్గుడు గాఁగఁ జంపివైచిను,
 నటు మేల్కొని గురుసాహసమునఁ | జిండఱపందలై చేష్టలుదక్కి
 యడిఁ బాదముల్ గడగడ వడఁక | వెడలంగ లేక నిన్వెఱపాటు నొంది
 రించుచునుండఁ, గడఁకతోఁ గొంద | అలవోక జనకమిత్రాది బాంధవులఁ
 నుచు మిక్కిలి ³ బిమ్మటిగొనుచుఁ | దలకొని యంతలోఁ దమవాగుగాని
 పట్టలు వట్టి వదలక చనఁగ, | వారక కొందఱుర్వర సంచలింపఁ
 ల నిద్దుర గప్పుచు నుండ | నన్నదమ్ములు బాంధవాదులునక
⁴ తమతమ వారినెచంప, | మలయుచుఁ గొందఱి ⁵ మగిడినవారి
 , 'నిదియేమి' యనియడిగినను | "సాలయ కశ్యపామ చొచ్చి చంపెడిని
 కఁ జొత్తుమింకెవ్వరు దిక్కు? | అక్కట వాసుదే ⁶ వాసునల్ లేచు,
 యుద!" మన్ననిట మఱిగొంద | 'తామహేంద్రతనూజుఁ డర్థి ⁷ తైఱుఁగు
 యని ⁸ కావడే! కడఁగి యాఘనఁడు | పనివడ వైరులధజించు వేళ
 వారిని, ⁹ వెఱపుతోఁబూరి | గఱచినవారిని, భిడ్దాయుధములు
 నవారిని, మఱి వాహనములు | ¹⁰ అతిముఱి వికలంబులగువారి, నిదుర
 వారిని ¹¹ మిగి నెప్పుడైనఁ | బాయక చంపఁడు భవ్యుడాతండు |
 మీఱఁగ విప్రకులమునఁ బుట్టి | బలిమితో నిట్టిసాపంబు సేయుదురె!
 టా!' యనువారు, నైరంతఁగొంద | అక్కజంబగు భీతి నటనిల్లు వెడలి
 తవర్మలఁ గృతిమఱిఁగాంచి | యపుడు రక్షింపరే యని మొక్కుటయుచు,
 గో వారలు రాక్షసావేశ | సమధిక క్రూరులై చర్చింపలేక
 ది యాత్మియ మానుషహాని | యిది యని తలఁపక యేపుతోవారి

1 గంబు (క) 2 "ఎదుర్కొనినవారు" అనునది అధ్యాహార్యము 3 బిమ్మట 4 మగిడిన
 5 వాసునల్ 6 కావడే 7 అగఁగో 8

రములు జీవనాశములు । కరములు నుర ఘటలు ఖండిందినైచి
 క్కనినైనఁ బొలుపొండ బ్రదికి । పోసీక చంపినఁ బొదివె ధూతములు.
 శ్వత్థామ పాండవ శిబిరంబువెడలి కృప కృతవర్తలఁ గలియుట
 న నాద్రోణసుతుఁడు । గాసిల్ల రక్తసిక్తంబులైనట్టి
 ంబులు భయదముల్ గాఁగ । సాహసంబునను నిశ్శబ్దమైయున్న
 పలి చెచ్చెఱఁ గృపాచార్యుఁ । బ్రబలుని గృతవర్తలఁ పరికించి కాంచి
 వాలుర సకలసైన్యముల । సకల రాజన్యలఁ జంపి¹వైచితిని.
 నా పాండుపుత్తు²లేవురును । జలరుహదళ నేత్ర సాత్యకు లెచటి
 రాదా శిబిరమున । హరునివరంబున నటు భవత్కృపను
 లను సంహరించితిని । బ్రకటిత శౌర్యసంపదఁ జెన్ను మీఱి. ”
 రలు హర్షించి యపుడు । కొనియాడుచుండ నా క్రూరాత్ము డనియె :
 చేతఁ బొందునందనులు । పరువడి సంహరింపఁగఁ బడిరేని
 నఁ గాక వెనరి త్తకాండ్రఁ । గొనకొని చంపుట కొనియాడ నేల ?
 రుషం ?” బసపుడు వార । లదనుగా ద్రాణితో నర్థి నిట్లనిరి
 చాల తనయుల ముఱియు । నిలఁ బ్రతివింధ్యాదు లేవును సుతుల
 లఁ జక్కుచేసితివి । అలంక విస్ఫూర్తి యామద్వయమున
 న సమానులు గలరె ! । బహుతర శౌర్య సంపత్ప్రభావుండవు. ”
 గిటనందంద చేర్చి । కొని” రని చెప్పినఁ, గురురాజుతోడ
 నిఁ జూచి “యక్కటా ద్రాణి । మోసపోయెను, విధి ముగిసింతచేసె,
 యు మడిసిన వెనుక । ననమునఁ దనశౌర్య మని మేలచూపె ?
 య చావక ముగువు । కువలయాధిపు డైన కురురాజు మెచ్చఁ
 కాపయు చూపఁడయ్యె, । తను నననిక నేమి ? తప్పి గార్యంబు ,
 త మెఱిగింపు ” మనిన, । జననాథుఁ జూచి సంజయుఁ డిట్లులనియె
 తరాష్ట్ర, విభవదేవేంద్ర । । పనివడి గురుతనూభవుడు పాండవుల
 స్ఫూర్తికి నోడి । వారకయుండి, యవ్వల సుయోధనుని
 ముచేసి తుది వాయుసుతుఁడు । తడయ శిశెంతయు వానితలదన్నుటయును

చ్చితచుతిఁ దన గురునిఁ జంపుటయు । మచ్చికతోఁ గురుమనుజేశ్వరునకు
 న యిచ్చుటయును బ్రథనరంగ బున । నోనరింపక యిట్టులొనరించె వినుము.
 కగతిఁ బొందుమానులులేమిఁ జేసి । స్రతిపక్షవితతుల భంజించె గాక.
 దున్న జేవతావర్గంబుకైన । వారక యొరింప వశమె భూనాథ !
 మిట్లు బ్రాణి దోర్నిర్వంశంబు మెఱసి । ఘన రథారూఢుడై కదలి యవ్వేళ
 చుతిఁ గృపకృత్కర్మలఁ జూచి । “ కరుణాత్ములార ! యక్కార వేశ్వరుఁడు
 డరి ప్రణంబుతోడ నుండినను । ఎడవక యిత్రైటం గెఱిగింపవలయు.”

అశ్వత్థామాది రథితక్రయము దుర్యోధనుని గనుఁగొనుట

పల్కి వేవేగ నచటికిఁ బోయి, । తినువున మిగుల రక్తంబు గాఱంగఁ
 లుచుఁ జేష్టల పొందులడంగ । సరవిమై నూర్పులు సందడింపంగ
 లిఁగి గిరగతప్రాణుడైన । రారాజుఁ బొడగని రథమునుడిగ్గి
 రుణి ధనువులు తలఁగిపోవైచి) । నీరు కన్నులఁగాఱ నెమ్మివాపోయి
 కురువల్లభ, హా మేరుధీర ! । హా కరుణాకార ! యభిగంభీర !
 వై భవసురేంద్ర ! హా కాంతిచంద్ర ! । హా విశ్రుతోదార ! హా కులోద్ధార !
 బుగఁ బెంపుతో దోర్నిక్రమమునఁ । బరగి శమంతక పంచకంబునను
 నిగావున భవ్యనద్గతికిఁ । గడువేగఁ బోయెదు, కటకటా నీకు
 గపుట్టదా యవని వల్లభుని । దేవులఁజూచిన ధృతి తూల ! కున్నె !
 కుప్పడుడన శిష్యులలోనఁ । కౌరవరాధుఁ డఖండ విక్రముఁడు
 లన్ననలుసేయుటది కేలిచేసి । తనరంగఁ బవమానతనయున కర్థి
 కయంబొసఁగెనే మాలవిధాత । కటకటి నీభుజాకలిత విస్ఫూర్తిఁ
 చిల్వగలేక ధర్మం బదప్పి । పగగొని యూరులు భగ్నంబుచేసి
 బబోవక యనిలనందనుఁడు । పంతంబుతో వామపదమునఁ దన్నె.
 గు గనుఁగొని యమతనూభవుఁడు । నొదవిన వేడ్కతో నూటకయుండె.
 శాస్త్రి యధక్కుండుగాక । వానికిఁ బెట్టంగవలదె ! సత్కిర్తి
 దే ! మిగుల మా మదికిఁగూఱుంబు । నేయదే ! కౌరవక్షి తినాథ, వినుము
 గట్టగ బంధుఁజొట్లకు నిడఁగ । నడరిన వేడ్కతో యజ్ఞముల్ నేయ

యిచ్చి, తీవు చావంగ | నక్కటా ! యున్నాడె నవనిలోపలను,
 “నేవకుండనే !” యనుచు | నర్మిలి దుఃఖించి యవనిపై బొరలి
 ను “వినుమహీనాథ ! | ఖడింతారాతి యాఖండలు పురికి
 బోయినపుడు మద్గురుని | గనుగొని నా మాటుగా విన్నవించు
 న పాంచాలుబట్టి | భూపాలురెల్ల నద్భుతముగాఁ బొగడి
 నదత్తాది బాంధవుల |

చంపె నెమ్మిలోననుచు | భ్యాతిగానెఱిగింపు, కదనరంగమున
 ఎనుధఁ జంపుటలు |

గుల మహావైభవమున | నెఱిగింపు, చప్పెద సింహాకమాట
 ల సౌప్తిక వేళఁ | దిల్రంబుగాఁ బ్రవేశించి యంతటను

ంబునాఁ గాంచాలసూను | ననువులఁ బొపి చయ్యన వాసి గంధు
 గించి వరుసతోఁబొండు | ధరణీశు పాత్రుల ధరఁగూలనేసి

ఁ బేర్చియందఱను | మానక చంపితి, మధుసూదనుండు
 మ వాసపుర్ కవలు | నరనాథ, సాత్యకి నాబారిబడరు.

ని యొక్కడశౌరి | ప్రేమతో దాచెనో పెంపగలించి ?
 మురో యెఱుంగలేనైతి. | అందఱ నీరీతి నందండ చంపి

వర్ణయుఁ గృపుడు | నచ్చుగాఁదోడురా. ” నచినవాక్యములు
 న లావిచ్చిన సంత | మనమున హర్షించి మమజేంద్రుడనియె

వును నీ యోధవరులు | గలహరంగంబునఁ గడఁగి శాత్రవులఁ
 నినపాట్లు ద్రోణుండు | మరనదీ తనయుండు సూర్యనందనుఁడు

ండుఁ జేసిరేయకట ! | కలితపుణ్యాత్ములు ఘనులు సజ్జనులు
 క మేదినిలోన | నారూఢి వర్తింపుఁ డటమీఁదవేడ్క.

నర్దర్శనం బర్థి | సురలోకమునఁగల్గు సురుచిరలీల,
 “ ” డనుచుఁ బ్రాణములు | విడిచె. వారంత భూవిభుఁ గొగిలించి

భూవర, తేరులెక్కి | సలలితగతి యధేచ్ఛా విహారమునఁ
 ని , పూర్వశైలమున | జలజాప్తుఁడుదయించె. జయ్యన ” ననుచు

విపింపఁ దసువాతీ పృతాంతమెల్ల । ననఘాత్మ, చెప్పవే యనియడుగుటయు
 నిదైత్యభంజన, భావజజనక, । జలజ గదాశార్ఙ్గ చక్రసుహస్త,
 గాంబుదశ్యామ, నిత్యాభిరామ, । శైలాసపతిమిత్ర, శారుణ్యనేత్ర,
 నమాని హృద్గోహ కలితనందోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
 క్తవత్సల, జగత్పావనచరిత, । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెదనీకు.
 ౨ వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
 గు నాతుకూరి తిర్మూర్త్యతనూజ । నుగుణాఢ్య సోమన నుకపిందవర్య
 దిత సౌప్తిక విపులపర్యమున । నదు'గు మీఱఁగఁ బ్రథమాశ్వానమయ్యె.

ద్వీతీయాశ్వాసము

0 4 (2) 4 1

[illegible]

లై రాలి మేదోమాంసరక్త | ఘననదు లుబ్ధి యొక్కటఁ బడియున్న
 ల మఱుదులఁ దగినబాంధవుల | జననాథవర్షుల సఖులఁ జారులను
 ని కన్నీళ్లు ఘనముగాఁ గాఱఁ | దను దానె యెఱుంగక ధరమీఁద్రవాలె.
 కద్రాభాతలు దామోదరుండు | భువిమీఁద మూర్ఖులఁ బొంది 1 రంతటను.
 త్యక్తియుఁ బ్రయత్నంబున వారి | నగణితగతిఁ దెల్పనంత ధర్మజాఁడు
 ము వెండియుఁ దెలియక వగల | నెలకొని దుఃఖించి నితినూభవుల
 పై వ్రాలి దందహ్యహూన | ఘన విషాదంబునఁ గలఁగి యేడ్రంగ
 యను శ్రేతనాహనుఁడును జేరి | పరువడి సముచిత భాషణంబులను
 ని బోధింపఁ దక్కటివారు | శౌలఁదిగాఁ దెల్పుగఁ గొంత సేపునకు
 క్షరుండును శోకంబు దక్కి | యేకాంశధరుఁడిప్పు డీరీగి జేసె
 త్రబంధు మిత్రాదుల కెల్ల | వెనుకొని పాపక విధి యొనరించి,
 వోటఁ గూర్చుండి యుండి పొంచాలి | యకట వచ్చెడి నింక నను సంతలోన,
 చేఁ బొంచాలనందన తనదు | ప్రకట తనూజులు బంధులుఁ దెగుట
 యఖమునఁ బలవించుచు వగలఁ | గనుగవ నొగి నీళ్లుగాఱ నోరెండఁ
 ంచి యంత నజ్జనపాలుఁ గాంచి || యెనయ శోకంబున నేచ్ఛుచు నుండఁ,
 గక యచ్చాద్రితొలిచూలు రథము | నలవడ నిలిపి యయ్యంగన డించె
 భామలు తమవాహనంబు || లక్కజంబుగ డిగ్గి యటు చుట్టు ముట్టి
 క శోకాబ్ధి వీచుల మునిగి | కడువడిఁ బాదములజగజ వడఁక
 యేచ్ఛుచు నుండు సంతఁ బొంచాలి | తోడిఁబడ నిట్లని దుఃఖింపఁ దొడఁగె
 కుమారకులార! యతి శౌర్యులార! | హా కమనీయ మహా తేజులార!
 మందహాస రమ్యక మఖులార! | హా మేరు మందరా చల ధైర్యులార!
 తిరే నేడు బొందితోఁ బాసి! | పోయితిరే ప్రాణముల నన్ను డించి!
 ముఖగరిమంబు మీ నేత్రగరిమ | మీ మందహాసంబు మీ వాక్యఫణితి
 భుజా గరిమంబు మీ దేహకాంతి | మీ భాగ్యరేఖయు మీ సడవడియు
 డ నడఁగె! నింకేమి సేయుదును! | అక్కటా! ” యనియేడ్చి యంతటఁబోక
 ండ్రి ద్రుపదునిఁ దత్సోదరులను | దమయన్న శ్వేతునిఁ దలఁచి దుఃఖించి
 గక నాలుక తొట్రు పడంగ | నలవోక నొక కొన్ని యడుగులు వచ్చి

నేల వ్రాలంగ, జూచి నెఱి వాయునుతుడు | లోలాక్షి నెత్తి యూలోన
 సన్నిధి ¹డించిన, సారస గంధి | క్రన్నన ధర్మవాలి కన్నీరు నించి
 మనసు ధైర్యము చేసి మఱియుఁ గోపంబు | పెనఁగొనఁ గూర్చుండి పృథి!
 “యకట! నిద్రాసక్తులైన నానుతులఁ | బ్రకటించి కంభజపట్టి వేచంపె.
 క్షీతినాథ, యూరిని చిచ్చు విధమున | వితతంబుగా మది వ్రేగంగఁ దొడఁ
 మఱియు నెందులకైన మాస్పంగ నశమె! | యెఱియుచు నున్న దింకేమన
 జగతి నిందులకు నాపథ మేనుగంటి | జగడించి యాద్రాణిఁ జంపినమాను.
 భీమనేనునిఁ జంపి పేర్చితోవాని | భూమిఁ గూలింపుము భూపాలచంద్ర!
 తాయిడితో నితైఱుఁగు నేయకున్నఁ | బ్రామోప వేశనపరతి నహింతు.”
 అని యిట్లు పాంచాలి యాడు వాక్యములు | విని ధర్మరాజు భావించి యిట్ల
 “మదిరాక్షి, విను మనుమానంబులేక | కదలక ధర్మ వాక్యంబు చెప్పెదను
 రాజకుమారులు రణభూమిలోన | నోజమై మృతీబొందు టుత్తమోత్తమము
 పాలుపొంద వారలు పుణ్యలోకములు | గలిగి సుఖస్థితిఁ గదలకుండుదురు.
 వగవకు మందుకు పనితాలలామ | | జగతిపై శోకంబు శమియింపవలయు,
 రమణిరో, ద్రాణి పరాభవంబునను | బ్రమదాతి రేకమై పట్టిన యులుక
 నగవిమై వానినే చంపకపోదు, | మఱుఁగంగ వలదు నామనసు నట్టిదియె
 వాఁడు కాననభూమి వసియింపబోలు, | పోడిమి వారిఁ జంపుట నీకు నెట్లు
 లెఱుఁగంగ నగు ? ” నన నిందీవరాక్షి | యటలేని కడఁకతో నప్పుడిట్లనియె
 “రూఢిగా వారి శరోమణి గలదు, | ప్రౌఢత్వమున నాకుఁ బరువడిఁ బెచ్చి
 యిచ్చిన శోకంబు నెంతయు మాచి | మెచ్చుగాఁ బ్రాణముల్ ²మెయిని నిల్పె
 చెలఁగి ³యంతటివని నేయకయున్న | నలి మాటలేల ప్రాణంబులు విగుతు.”
 ననుచుఁ బాంచాల దేశావసీన ధు | తనయ దుఃఖంపుచుఁ దద్దయు భీముఁ

ద్రావదీప్రేరితుండై భీముఁడశ్వత్థామను బరీభవింప నేగుట

బాణివద్మమున సంస్పర్శించి పలికె | “ప్రాణేశ, ⁴వినవె యో భాసురతేజ!
 తగ నుత్తమక్షత్త్ర ధర్మమార్గమునఁ | బగఁగొని దుష్టనుఁ బాపాత్ము ఖలుని

నననిపైఁ గూర్చి న శోక | సుకార కరింపు మతులవ్రతాప |
 తూగ్రాణాణాః | స | గౌరవము, నెత్తి హిడింబుఖ్య
 నాపి యుక్తి సాహసము, | న | నా వ్రతాగ్రహరమున
 గాడిని పొగుచున్నట్లు, | ప్రాకారము యాక్షుల భంజించుటయును,
 రంజింపగా, ముఖజానునది | గామనీయ సలుకుట, ఘన సంగ్రహమున
 శ్రోతన గుఱ్ఱాసలును | ముఖము నా దృటమును భువియెల్లబొగడె
 గుగుఱుత్తు బుట్టి వేచుచు | కావున శోక తామరములు నేచు
 ముప్పుగి యునింపందలకు | నా శత్రువు గర్హింతుడ డాడినట్లు
 శోకావశమున నుద్ధరింపు | లాభకరముగద ద కునుతి | గ
 మున సంగీతించి | యుగళా నిజరథం బొలు క్షణము
 సకులని నాధర్మము | నాని నియోగించి యుద్ధలనూర్చి
 నెత్తి ముత్తిప్రసాదము | సరయూ గురత యూని చొప్పు
 గానటలగుగొన గొలు వోలు | మన గురుక్షేత్ర వాసులవలన
 తి ద్రాణిముగ గృహమును కలగల | గృహి ర్మము గురుక్షేత్రతి వార్త
 కెడిగించి తెలుగొచ్చు కుగి | ధృతివిరాట భగీరథ తీరము కు
 రంజింపగాను ముఖ వోద | కడగుచు వోవంగ, నుత్తరద్రాణి
 మంబు కంతి దూరము | వానిగా నెంతయు చుసియుచు ” ఇదు
 వీనుండు వేగమె గోయె | అ మాత్రు, వినియ్యా సంతనిక్కడను,
 రాజ తుని నుత్తరద్రాణి | ప్రబుధులు కడెచ్చి దాక్షిణ్యం గలయె
 స్వధర్మ, పథవదీవేద్ర | ధర్మ సమగ్రాన ధర్మసంధాన,
 భవంజలు యు శోక | ముఖ జె గొర జతియున నొందెబోయె,
 న్నంబు | కమ్ములలో | నెప్పుడు దయఁజూతు వీతని, గం
 నంబుల గోవునమేలు, | కలవాంబు బువుగాగల ను చిక్కుమును,
 ములు | నల్లం బలియట్లు | ప్రతితి బ్రహ్మశిరంబనుదివ్య
 రంభజాణిచ్చె స విలుతును, | సకలమె నది ధర్మజయునకు నొనగె
 ల్లి గావ్యప్రభు తనక | గలుగుటజేసి యుక్తిబుగర్వడగుచు,
 విజయునితోడ వైరమున | బరగుట యెఱిగి తప్పక చాపగురుడు

పాండుతనూజులపైఁ బ్రయోగింప | ౧ ండంగ వలెనని యొప్పుగాఁ దలఁచి,
 నెలకొని 1 యా మహానీయ సాధనము | సొలకెంతయు మనుష్యులమీఁదనే
 కొలఁదిగాకునికియుఁ గుంభినితోనఁ | గలదుగావున ధర్మకలితుఁడైనట్టి
 గురుఁడొకనాఁడు మక్కువ దలిర్పంగఁ | బరునడి శస్త్రసంభాషణవేళఁ
 దశయున కిట్లను “ధగ్గప్రతాప ! | మనుజులపై నీవు మచ్చరంబునను
 జెలరేగి మఱి బ్రహ్మశిర మేసి తేని | పొలుపేది యశుభఁబు పొందంగఁగలవు
 పరికింప నెన్నియాపదలు వచ్చినను | జరమతి నీ బ్రహ్మశిర మేయవలదు ”
 అని యిట్లుచెప్పిన ంతరంగమున | వెనుకొని నగచుచు విహరించుఁగాని
 వెలయంగ నుపదేశ విఘ్నఁడాధూర్తు , | ఎలిరేగి దురభిమానంబును గలదు
 అదియునెట్లన్నను మగుతనూభవుఁడ , | విదితంబుగానీకు విన్నవించెదను
 కర మొప్పు వావా గతు 2 లయి మీకు | తిరిగెడినాఁడు సుస్థిరవృత్తితోడ
 వాఁడు వేకుకకు మద్దూరకావురికిఁ | బోడిమిఁ జరుడెంచి పొలుపుదీపింప,
 వృష్టిభోజా ధకి వీరులతోడఁ | దృష్టపాయఁగ వినోదించుచు నుండి,
 యొక్కనాఁ డొంటిమై నున్న నాయొద్ద | కక్కజంబుగ వచ్చి యర్థినిట్లనియె
 “ఒనరంగ విను మగన్త్యండు మాతండ్రి | ఘనతపోనియతికిఁ గడుఁబ్రీతిఁ బొం
 రమణమై బ్రహ్మశిరము కృపచేసె , | క్రమమున నాకిచ్చెఁ గడఁగి మద్గురుఁడు,
 అట్టి బ్రహ్మశిరంబు ననఘ, నీకిత్తు | గట్టగా నాకుఁ జక్రంబిమ్ము కృష్ణ !”
 అని వల్కనెంతయు నద్దురాత్మకుని | మన నేనెఱింగి క్రమ్ముటకు నిట్లంటి
 “తలకొని నా యాచుధములలో నీకు | ఎలసిన శస్త్రముల్ వడినిత్తుఁ గొనుఁ
 అలవడ నీకిచ్చినట్టి యస్త్రంబు | వలదు నాకీయంగ , నరున మిత్రునికిఁ
 దగఁగోరినది యిచ్చి దానికిఁగూలు | మగుక నొక్కటి 3 గొన మహిమోనఁ 4
 అనుమానమే నీయాత్మలోనెద్ది | యెనయంగఁ దలఁచితి విచ్చెదనదియె ”
 అనుటయుఁ జక్రంబు నతఁడు వేకుటయు | మునుకొని యేసును బుచ్చుకొమ్ము
 అమ్మాటకును వాఁడు హర్షంబునొంది | క్రమ్ముట నామకరంబునఁ జక్ర
 మెత్తంగఁ దలపోసి యెత్తంగలేక | తత్తటపాటున దక్కిణపాణిఁ
 బట్టి సుంతయుఁ గదల్చుకలేక మఱియు | గట్టించి యుధయహస్తంబులఁ బట్టి
 తివిచినఁ గదలమి ధృతిచెడి డస్సి | యవిరళగతినిల్వ నప్పు డిట్లంటి

1 మహానీయ నిజసాధనములు (క) 2 లైన (చ) 3 గొన్న 4 దగవె (చ)

సాత్వికపర్వము, ద్వితీయాశ్వాసము

“ఏమి యశ్వత్థామ, యేలడస్సితీమి ! | ఈమెయి నీ చక్రమైత్య నీచశమే !
 అతులిత బ్రహ్మచర్య వ్రతం యనన | సతశంబు రుక్మిణీసహితంబు తుహిన
 గోత్రతటంబున గురుశరనిష్ఠ | ధామితి బండ్రెండ్రెంట్లు తప మొనరించి
 ఎనయంగ రాక్షసులెత్తిరాకుండ | ఘనమగు నిట్టి చక్రముఁ బడసతిని
 బలభద్ర సాత్యకి ప్రగృహ్నుచుఖ్యు | లయడ గీచిని నడులెన్నఁడును
 అరయ గాండివ ధవళాశ్వధ్వజములుఁ | బరమసాధనమైన పాశుపతంబు
 ఘనతపోబలమునఁగా దె యర్జునుఁడు | గొనియె? నాతనికేనుగూర్తు, న ద్వేష
 నముఁడు ధన్యుడైన నవ్యుచియును | విమలాత్ముడైనన్న వేడెనగీ? |
 నెఱిగల యిమ్మువాసీయ సాధన మ | అఱిగూటి నిఖిలదైత్యధ్వంసకరము.
 భరత వంశాచార్యు పట్టివై లోక | భరిత మాన్యుండవై బ్రాహ్మణోత్తముఁడ
 వై యమలాత్ముడవై వేదవేత్త | నై యెఱుంగఁ యేలయడిగితిదీ? |
 ఒలసి యెన్వరితోడ యుద్ధంబు సేయఁ | దలఁచితి? ” వనిన నత్తఱివాఁడు సనిచె
 “పద్మపత్రాక్ష ! శ్రీపార్వతీ పరద ! | పద్మాలయానాథ ! పాపసంహార !
 నరవి నాకిచ్చిన చక్రంబు చేత | ధరియించి నీసేవ తప్పకచేసి
 నెలకొని పోరికి నిన్నియ్యకొలిపి | యలనడ గెలిచెన ననుచు వేడితిని.
 లీల నీచక్రంబు లేకున్న సేమి | వాలాయముగ నిన్ను వరధుజ బలిమి
 కడిమి యుద్ధము సేయఁగలవాఁడ ” వనిన | నెడపక అన్యుచు నేనియ్యకొంటి
 అసహాత్మ, యమ్మహా వాంకారమునకు | ననిశంబు కారణంబై నట్టి బ్రహ్మ
 శిరము చేతను భీమసేనుండు మిగుల | ధరణి నొవ్వకయుండఁ దగఁ బోవవలయు ’

భగ్మజార్జునులఁ దోడ్కొని కృష్ణుఁడశ్వత్థామమిఁదికిఁ బోవుట

రనిచెప్పి సహదేవు నా శినివసుని | ననయంబు శిబిరంబు నందుండఁ బనిచి
 విఠోటి సంకాశ రత్నశోభితము | వివిధాయుధవ్రాత విభవంబునైన
 పలితరథమున *సైన్యసుగ్రీవ | ములు మేఘపుష్పకంబును వలాహకము
 కను నా ముములు గల యశ్వరత్నముల | ఘనముగాఁ బూన్పించి గరుడ కేతనము
 కిరవొప్ప నెత్తించి వెసనొగలెక్కి | పరఁగ ధర్మశిసూజుఁ బార్థుని రథము

మానరథమున-సెనగసుగ్రీవము, ౨౪ మేఘపుష్పవలాహకముల — పూన్పించి అని తిక్క

ద్వి ప ద భా ర త ము

సంతో నెక్కించి వాయునందనగు | కలకతి నెక్కించి పోయిపోయి
 సేనుని గాంచి ప్రేమతో నతని | నేను నీ నలుగురు నిలువక యశుగు
 య భాగీరథీ తీరంబునందు | సమీప నిర్భూర్తి సంయమున్ గొలుగు
 సత్రములలోని నలినాదీ మోలె | సక్తీదాగతిగొన్న క్యానునిజూచి,
 చోట కరుగక యంతగంగమున | ముప్పకతో మొక్కి మసలకపోయి
 కులు వరికించి గిడులు శోధించి, | పోల పోల ఎవరాలు బొంగుకాజూచి,
 తపో పిభనంబు కైకొని భూతి | తరపు నది సుస్థైర్యంబు గలిగి

మీఱఁ బదాసనమునఁ గూర్చుడి | యలనక నున్నట్టి మాద్రాణిఁగాంచి
 యిటు దీపించు మహనీయ మహిమ | దగిల చామము గణధర్మచేసె యార్చి,
 మోరి పాపాశ్మక ! యోగ దుర్గార్గ ! | యోరి నిప్రాసము | యుగత మీఱి
 నిద్రచే నొడల్ మఱచినపాద | దలలక నే చురీ తెనసి వైతి
 ధంబున మూల నిట నొగిగినను | జపు తప్పునె ! తెల్ల చాలు దలము.”
 ముట్లు కరినోక్తులాడిన, ద్రాణి | విని కోమలము నానివెనుక నేతెంచు
 ధనంజయులను యమతనూభపు | బాపగి విధముల బరికించి చూచి
 మ దివ్యాస్త్ర వేదిత్రంబు మగి | దాపోత తలపోసి పొడి యంతటను
 త్రహ్మాశిర బును నరము | నోకతో వహియించి యుజ్జ్వలలీల
 క యపాండ గంబన ము నేయుటయు | విగీతగతిగొన్న విశ్వభరయును
 పమటల నెఱయబ్రహ్మాండ | భాంబంబుతో యై పరగించుజూచి
 కాయ సుంతు ? యి వాంఛ్యులనిమ | “నారరాంబంగన, శోభితా,
 బ్రహ్మాశిర ము విందుకులగి | పదితి శరంజేయ వెంగంకులేగు
 బ్రహ్మాశిర మును నీవు | నోకతో నప్పుడేయుము శీఘ్రస్థితి.”
 స ర్వేశ్వరుం జాటదేవుడు | వసవదళ త్తుంకు వాసుదేవుడు
 నతిచ్చిల, ధవళివావానుడు | గొనకొని లోలోన గురుగ (కాకి
 యు డిగ్గి పాశుక సమంత్రము | శరము చామమున సంధించి యపుడు
 లోన ద్రాణి గీడొందకుండ | నతులితంబుగ వలె, నటు మత్స్యశోడ
 శుభంబును చూడగలగు | వలయునాపుతి’ మని వరభక్తియుక్తి

అశ్రుతామారునుల బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రము హంతౌంటిఁ దాఁకుట
 గా నాస్త్రదేవతలకు మ్రొక్కి | అలవాభునకును జయ్యసఁగి మ్రొక్కి
 శరణు చేసె నయిందుఁ గాత | మిరవొందఁగా నని యేయంగ నగియుఁ
 తహేనైనై కల్య కృతాను | కల్పమై నెగడి యాకాశంబు గాన
 మగానీం భముకర స్ఫూర్తి | నిగడి యశ్రుతాను నిపుణశరంబుఁ
 జీవంగ, నగి కిడు రథనగున | నన్నుహా శరముపై నడచిన గెండు
 ముఁదోగె, దిద్దియయంబుండు | నరసింహాత్మండు మాసె, జగములు వణకె,
 న కలగె, నక్షత్రముల్ రాలె, | కులగిరు లూటాడె, గూర్కొనియునిగె,
 ధర్మానుడగు నారగుండు | తప్పక భక్తి వేదచ్యాసమునిఁ
 నన్నధిపాద్యో, నొటయును | గలకొని యశఁప సేతండును గూడి
 నయిరి | ముగ్ధులైయున్న ద్రాణి | శతమన్యుశనయుల కిదురుంపజేయఁ
 శీఘ్రముగ నిట్టతీను నును | "లిది వారలు విన నెమ్మిదిట్లుంరి
 త్కులార | యూంతునివ్యశరము | లేనమై దొంటి వాశేరితే యుకట |
 గానాత్మంబు నిట్టి దుగ్ధణము | నిట్టియవజ్జత యిది తగునయ్య |"
 యగ్నింఁ డప్పడ దివ్య | ఘన శరవహ్న యుల్కల మధ్యమునను
 ధర్మరూపము సమాధి | భీకులు గురుపుణ్య దేహము నైన
 హాత్ముంఁ గూడి యప్పుడిట్లుండు . | "ఓమహామహాలార, యోపుణ్యలార,
 శోభనముట్టి యాస్త్రంబునుకును | ఈశిత సేయస్త్ర మేయంగ వలసె
 ముంకొక బుద్ధిగఁ గడు, మోహపుండు | మానవుండేనున మనగిడింతు దీని
 తీవ్రముగా గమముంబగుండె | గరుణతోడత మమ్మొ గాపుండివేళ "
 కివ్యస్త్ర మయ్యమ కేంద్రనూతి | యెవర నిశ్రమలీల నుపసంహరించె
 మ్మగలు నామిహారత్రపు, | సచ్చత్రుని సవ్యసాచి గడంగి.
 కవంశ, విజయుండు దక్క | నమమ దివ్యాస్త్ర నిది మగిరింప
 కొరులకు శత్రుంబుగాను | నగచెడి యదిగాక వారింజెనేని
 గ నట నార యుత్తముండు | వనినకి గ్రుంచు నో పొంచగాధ!
 గ నల నా వాక్యమిదియును | మఱిలోగ ద్రాణస క్కువ మొప్ప నెఱిగి

తెలిసితోడుతఁ దన దివ్యశరంబు । ¹ నెలకొని లోకముల్ సింధి కాల్పంగ
నాక్షణంబున నమ్మహాస్త్ర బు ద్రాణి । యీక్షించి యుపసంహరింపంగ నప
తలపోసి తలపోసి ధాత్రిలోఁ దనకు । వలనొప్ప నెంతయు వశముగాకన్న
దీనభావంబున ధృతియెల్లఁ దటిగి । పూని పరాశరభాత్రునిఁ జూచి,
“ మునినాథ, వినవ క్య మునకొని వాయు । తనయుండు ధర్మంబుదక్కి రా
నూరు భగ్నముచేసి ² యును దలదన్నె । నారూఢి నందుకై యలుక దీపించి
యేసంత చేసియు, నీయెడనుండి । భానునన్నిభ తేజ, ప్రాభయమునఁ
జెలగి వివేకవర్జితుఁడనై కడగి । చలమున నిమ్మహాశరము నేసితిని
అనఘ, దీనికి బాపమైఁ గానిమ్ము । మునికొని ” యనిన నమ్మసినాథుఁడని
“ వినుము నీజనులఁ బ విజయుని మీఁది । ఘనవత్సలత పచ్చె గడఁక నీశరము.
వరమతి సయోధవరుఁడును నీకు । ధరణిలోపలఁ గీడుదలఁపఁ బ, నీకు
శరము శమింప నస్త్రము ప్రయోగించె, । నురువడిఁ గాదన్న నుపసంహరించె,
అడరంగ నస్త్రవిద్యాప్రభావమున । సడినన్న కవ్వడిఁ జంప నీశమి ।
ఈ ³ తటి నీయస్త్రమిమ్మును నితిని । చేత వారితమయ్యెఁ జెప్పెద వినుము
మఱియు నీయస్త్రంబు మనుజులమీఁద । నటముఱి నేసిన నశుభంబు నొందు
తడయ కొక్కనిమీఁదఁ గాబ్రయోగింపఁ । బడి మఱి యన్యని పటుతరాస్త్ర
శమియించెనేని యీ జగతిలోపలను । రమణ ⁴ ద్వాదశవత్సరము లగావృప్తి
దోషంబు తొడరును దుది, నదిగాన । భాషలేటకి నిన్ను బాండు సూతులను
నెమ్మి నీదేశంబు నెఱయ రక్షింపఁ । గ్రమ్మఱఁ దలఁచి నిక్కముగఁ జెప్పితిని.
నుచ్చికతోడుత మహిం దపంబునకుఁ । జొచ్చినవాడవు శుచివి గమ్మింక ,
ఒఱప దీఱఁగ దీని నుపసంహరింపు, । మెరపు నేయక మది నీర్వ్యనుమాను,
మన మొప్పఁగా నధర్మంబున జయము । గొన నొల్లనట్టి ఫల్గునుఁడును బ్రీతుఁ
డై పోవవలయుఁ జయ్యన భవదీయ । కూపితంబైన శిరోమణియిమ్ము,
నలమితో నిచ్చిన నీ పాండునుతులు । సలలిత విస్ఫూర్తి సంతసిల్లుదురు,
ఇది సంధిమార్గ మిట్లొనరింపు నీవు । మదమేల ? ” యనిన నుమ్మలికంబుతోడ
ద్రాణి పరాశర తనయు కిట్లనయె । “ త్రాణతోడుతఁ బాండుతనయుల కర్థి

1 ఒలసి యాక్షణమున నుపసంహరింపఁ - దలపోసి (౫) 2 ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯

సౌప్తికపర్వము, ద్వితీయాశ్వాసము

ఎ నెంతయు బ్రాంతియె మణులు | పరగఁ గౌరవనాథు భండాగమెల్లఁ
 'న్నవారు చక్కఁగ విను మును | ప్రాకటముగ సర్పభయమును జోర
 ము దానవదైత్య భయమును దేవ | భయము నిగ్రూరోగభయమును | బొరఁ
 యీదివ్యమహిమణి యాయ | నెట్లనంబుగ నేర్తు వే మునివాద |

నీవాక్యంబు డాటంగ ² రాగు, | అరయంగ నీకుఁ బ్రయంబుగా గీని
 చితిని, మదీయాస్త్రంబు కడిమి | నేర్పు కోడుతఁ కిబొంప సృష్టతరాగ
 గర్భములకు బలిమి దీపించి | చిత్రంబుగా హానిచేసి సంతంష్టిఁ
 | తాను బ్రశాంతి పొందునుగాక | పొందుగా " ననిన నమ్మనిపుంగవుండు .
 నర నల్లనేయు మొక్కిటి ¹ యందుఁ | బనిపడి నీవాసపడుమి" యనినఁ
 బలువినియు నప్పలుకు తప్పంగఁ | గలపడ ననుమతిగాఁగ భావించి
 త మిటఁగ సర్వగర్భ విధ్వంస | మొరఁ గావెంత నిజోన్నతి " ననుచు
 కెంతయుఁ దనమగి నిశ్చయించి | 'య దృశ విన్హూర్తి నల్లై చేసెదను
 ' యనిపల్కె, వారిసంవాద | మదనుగా శ్రీకృష్ణుఁ డాత్మకో నొకిగి
 క్కటా | వీడు సంయమివరుమాట | తక్కక గీటుచు దగఁ బుద్భితనదు
 ట్టులునీయువాఁ డాయె నేని | తొలఁగి కిల్బిషాత్ముని నేతలకును
 స నే నడ్డపడి చూతుఁగాక | పురణింప నూరకపోనేల యిత్తు "
 తర్కింపంగ నంతన్యాసుండు | ఎనయ నశ్వత్థాను హృదయమితింగి
 హార్యను కృష్ణు నచ్యుత మాట* | విరివిగా మనసున వివరోరి యపుడు
 యున్న, సత్వజ్జ్వలము ³ | శౌరి యశ్వత్థామఁ జర్చించి పలికె

శ్రీకృష్ణుఁ డుత్తరగర్భంబు దగ్ధంబుగాకుండఁజేయ నిశ్చయించుట

కర్ణంబునఁ బొందు ¹ పౌత్రులను | కూపుమాపితి వీవు, నూపింప గర్భ
 దుని మెదవు నమ్మగితండ పగుచు, | తొలఁగింపు మొక్కిటి దుర్దౌటముడుగు.
 " బొండవ సంతతి కొకని | నగణిత క్రమశక్తి నలరంగ నిత్తు

యు (క) 2 జాల 3 పొందుతనూభవులపౌత్రు గర్భములకు (చ) 4 కందు (క)
 కులను (క)

మొక్కింతయును ఎనఁడుచితంబుదక్కి | యనుచు నాశౌరి చయ్యన వారికి డకుఁ
 బనియున్నచో, నంత సంయమిశరరుండు | గరిమ ననేక మారములఁ జెలుగ (క)

దానిధర్మంబులఁ దనరు మాగ ములఁ | బూని చేసెఁ బూనిఁ బూని | భాని
 నెఱిఁ ట్టి గన్పొందు లుచుఁ దక్కినవి | ముఱుముఱు నీకుఁ బ్రసాదము |
 తేజమునీ” ముఱు జెలఁగి యాచ్రాణి | పామర గన్పొందె నట్లనెను
 “ఎనిమిది కన్పొందె పక్షి సతమున | వెనుకొని పలికె నీ వీ కరగాన
 జెలఁగి యే నీకుల నేయును వినును | కరగాన పక్షర గన్పొందు నీకు
 సొలవక గన్పొందు నా చెనవేని | చలముతో దానిచే సంహరించెను
 కావలే” ఎనిమిది నక్కంజరాభుండు | భానిజనములకుఁ పగ్గట పురి గలిగె
 “తిరముగా పభిచార తేజము మాన్వ | తరముయి యుపకము శ్లోకగర్భములకు
 నున్నది, దాని నెత్తుగ్రతతోడఁ | గ్రన్నుని దునుగుట గలిగె నీ యాన
 వానితాయును చితు వరశక్తి పేర్చి | భూనుత సత్త్విభాన్యూర్తి యెఱివ్వు”
 ననిన నశ్వత్థాకు యుగంజరాభుండు | గనఁగొని పలికె నత్కంఠ గీర్తన
 అతులితభాగల దప్త్ర వివర్ధు | బ్రతికించినను మహాభాగ్యులగు దే
 ఎఱిగెద నదియు చేనెందు బోయెదను | అటలేక” యనిన నయ్యుగంజతో, ను
 అతనిఁ గనుఁగొని యుగి దీపి కి | వితత వాగ్ద్యోఖరి వెలయు నట్లనెను
 “విసవయ్య యోచ్రాణి, విశదంబుగాఁగ | జననత గజాన సరస త్రికాల
 వేదియయిన మొక్క విప్రోత్తముండు | ప్రోది నువన్ల న్యపురి కేలగుదె బి
 సతియైన యుత్తరఁ జతుగుఁడై గూని | క్షీతిఁ బ్రాణములు ఎరిక్కిణంబుగె న
 పుత్రుఁడుట్ల గలఁడు పుణ్యచతుండు | చిత్రవైఖరి బాక్షి నన్న ముఱు డగుఁడు
 బొందుగా” ననుచు నా భూసురోత్తముండు | నందితుఁడై పల్కె నాతి ముఱుట
 అతని సద్భాగ్యులు లస్మతముల్ గావు, | కృతమతి బాలుంగు కీర్తిమంతులఁడు
 గరిమఁ ‘బాండ పంశ కరుండని’ చెప్పి | ఎరుఁడి బలికి కోపంబొనఁపెల్ల
 “బాఁ ఘాతివి నీవు పరఁగ నన్నింబు | నాలోన దుర్లభంబగుచు సహాయ
 రహితుండవై కుంక రక్త దుర్గంధ | సహజ ప్రసక్తి మాన్వములు గాన్పింప
 నిలలోన మూఁడు వేలేడులు తిరుగు | జెలఁగి నాచ నురక్షితుండైన యుగ
 యుక్కుమా రుండు కృపాచార్యు వలఁడు | దక్కక యెంతయు ధనుఃభ్యసంది
 సకల దివ్యాస్త్రముల్ చాలంగఁ బడసి | ప్రకటిత విఖ్యాతి పహు పశ్చిములు
 1 దరమయ్య నిప్పు 2, నత్తుగ్రతంబుగను (3) అత్యున్నతంబుగను (4) కి ప్రసిద (5)

యదై భూమిఁ బాలింపఁ గలఁకు. | మలయక గూఢమీ మత్తపన్నత్య
 పభావములే మక్కువ ” ననినఁ | దహతహ వ్యానుండు ద్రాక్షికిట్లనియె
 నురుడవై గయలేకి మిగులఁ | గూరుండవై తివి కూడలొక్క, నీవు
 సారాతి యేరీతిఁ బల్కె | గారీతి నగుము నీ. ” పని శపియించె
 యటయు శ్రాశి సంయముఁ జూచి | ¹నిహణ్ణోక్తు లొలయంగ నిట్లని పలికె
 నన్ను జక శపించితివి, | తొమరొప్పు బెద్దలకును దగుసయ్య |
 గాయె సంయమివర్య, నిన్ను | బొందుగా శపియింతు వోరన వినుము
 మునకుఁ బోక యీధరనె | గణ్యుండవై యుండు గాంధీర్యమహిమ
 పంగ నేను నిక్కడనె | పలుకుతేటికిఁ జరింపఁ గలవాడ
 మెలబయకొడు మ్రుచ్చు | వారి నీవు సత్యత్తులైనఁ గానిమ్ము
 లని శిరోమణి పొండవులకు | గాటంబుగా నిచ్చి ఘనతపోవృత్తిఁ
 గొండవులును జగ్రపాణియును | ముసిశిఖామణికిని మ్రొక్కి ‘యోవ్యాస |
 ,’ మని భక్తితోఁ జెప్పి | కనుగొని యా రత్నగణిత ప్రకాశ (?)
 లెక్కి యాప్రొద్దె కదలి | జానొప్పఁగా నిజ సదనంబు చేరి
 డిగ్గి యయ్యబలఁ గొంచాలి | నరుదారఁ గనుగొని యాసీనులగుడు,
 ర్థనందనుడు తన్ననుప | పలనుమీఱంగ నివ్యాయునందనుడు

భీమసేనుఁ డశ్వత్థామ శిరోరత్నము ద్రావడికిచ్చుట

1) కమ్మణి సమర్పించి | “కునుమ శోకులి, విను గురుతరస్సూర్తిఁ
 తుని పని చక్కనయ్యె, | నురుచిర విఖ్యాతి శోకంబు మాను.
 తి పనువఁ గేశవుడు | పానరంగ సంధికిఁ బోయెను నాఁకు
 పు చెప్పినమాటలెల్ల | మనమునఁ దలపు ముమ్మలికంబువలకు
 లోనఁ ² బగవారెదిర్చి | పొదవి చెండాడక పువ్వులతోల
 కృతరాష్ట్ర జనపతి నుతుల | నూతన శ్లోకంబు నూల్కొన్న యతని
 యగు పుత్రుల నెల్లబట్టి | పొలియించి మించితి భుజబలప్రౌఢి
 రిమయు నర్జును ప్రాపు | కిరమొప్ప విరివిగాఁ గలిగిన కతన.

కాత్యజాండర్థి నిట్లనియె (చ) 2, అనఁగ. 3 మ్రొక్కి (చ) 4 నిలుచు

ద్వి ప ద భా ర త ము

క భయండ్లనై విబుధులు పొగడ | నగణిత విస్ఫూర్తి నా దుస్సనేను
 కంబు ద్రావితి యాధి పెంపొంద | అధికుండనై వాని యగ్రజ తొడలు
 నుగ్గుచేసి యుర్గర చలింపంగఁ | దడయక మకుటంబు దన్నితి లింతి !
 యోన్న సంశోష ౧ న కిదివేళ | పనివడి దుఃఖింపఁ శాడియే నీకు !
 మంగ గురుపుత్రుండగుటఁ బ్రాణంబు | హరియింపఁ జొరక పాయని సిగ్గులచ్చి
 యె షాడామణి తెచ్చితి, మింక | నలను మీఱఁగ ధాత్రి వైరియన్ పేరు
 డఁ జేసి బల్లిదుండు ధర్మజుఁడు | ప్రాకట కీర్తి సంపన్నుఁడై మింకె.
 క్లుము చాలు ² నుత్పలనేత్ర ! | కూరిమితో నన్ను గొనకొని చూడు. ”
 పెక్కుభంగుల ననిలనందనుఁడు | ముకుజేశు పనుపున మసలి బోధింపఁ
 నేపునకు నశోక్తమది తెలిసి | సంశోషమునఁ బొంది నరగున లేచి
 బాంధవ నిభ్రాథమింటి యున్న | వద్ద రాగపుమణి వరంగంగఁ జూచి
 కనూజాతుని సందంద చూచి | ప్రమదంబు గీపింప భామాలలామ
 దుఃఖంబును బాసి యెంతయును | ‘ధరనిట్టి దివ్యరత్నము ధరింపంగ
 ర్హుండని యిచ్చి, నృపతి | యాతత విస్ఫూర్తి నది ధరియించి
 మరాగ సమ్మిష్టలోన్నత ³ మహిత | నదిమల పూర్ణిమా చంద్రబింబమునఁ
 ందునట్టి యాపూర్వశైలంబు | పొలుపు పహించి యాపుష్పసుగంధిఁ
 లున మన్నించి పేర్చివీపించి | నయమునఁ బవమాననందనుఁ డర్థి
 రాభవుఁ ⁴ గనుఁగొనుట యాదిగను | బరఁగు వృత్తాంతముల్ భామకుఁ జెప్పి,
 ాటఁ బొండవ నాశకంబైన | యల బ్రహ్మశిరము మహాత్వమూహించి
 మదిలోన పగలుచు మఱియుఁ | బడపడి కేశవ ప్రతివిధానంబు
 దెలిసియు ఎంతరంగమునఁ | జెలఁగి ⁵ యెట్టులొయని చింతించుచుండె
 గన గర్భ మొక్కటి దక్క | సత్తతఁ బొండు ధరాధి నాయకుల
 ామణులలోఁ గురుకులాధీశ, | యలవడ నొక్కర్తుకైన గర్భంబు
 బండె, నుత్తర గర్భమునకఁ | బారి విఘాతము నేయఁ బుండరీకాక్షుఁ
 ద్రాణితో న డు వాక్యములఁ | దిలక యస్త్రువేదన లేకయుండఁ
 ప్పత్తిని దయ పెంపుమీటి | యెనరంగ నిలిపె గావున నవ్వితేవ

నేత్ర (చ) ² మహిమ ³ నోలి (క) ⁴ యల్లాసని, ⁵ దళిమానమునఁ గాచెనర
 ౦ - రబహి ౧౪౧

న్యవల్లభయానిగా నెవరు | రభటి నెఱుంగ గుర్వర నటులుండె
 ఏ వగచుచు ధర్మనంగచుడు | ఐలశాయి గనుగొని చయ్యనెలలికె
 గాత, బలమును శౌర్యసంపదయు | గలద్రౌపదేముఖి ఖండించి తక్కు
 పాంచాలుర ఘనుల బెక్కండ్ర | గలగ కొక్కండ్రచంపె గను నగ్గుతంబు.
 న నిట్టిప్రతాపియు గలడె ? | హాపరాక్రముడు ద్రోణాచార్యమునకు,
 భావంబు నేరీతి బడసె ? | నెట్లన నెఱింగిండు సిరిబాతాక్ష ? ”
 మురాంతకు డాధర్మరాజు | గనుగొని ఎల్లె వేడ్కలు శౌంసలింప.

శ్రీష్టుడు ధర్మజునకు శివప్రభావంబెఱిగించుట

య్య ధర్మజ, విదితచారిత్ర, | తనకాది సమస్తైశ్వ శమలములశ,
 సర్వేశు శశ్వతు నభవు | శాంరీ ప్రాణేశు జంగార్థజూటు
 యకు భక్త మనిజ గతు | జేతోజ సంహారు శివు ఖండవగళు
 లు భర్గు బరమేశు నీశు | ముక్తిప్రదాయకు ముక్తంగుగొలిచి
 డె యధికుడై యుజ్జ్వలస్ఫూర్తి | ప్రతిటంచి యారీతి బగదీర్చె వినుము.
 గాథుడు నాగభూషణుడు | తగబ్రసన్నుండైన, పైవ తాధీశు
 గ్నగ నోఱునట్టి దర్పంబు | పూరికతో నిచ్చు భువనంబు లెఱుంగ,
 | కొంచెపుటిగి చోద్యంబె | | వనజాప్త శశధర నహ్ని నేత్రుడు
 గుడు భూతసమితి జరిం | సుర్వర నిలుచంగ నుక్కిణగింప
 తడు చంద్రశేఖరు డచల | సాయకానిడు నిశ్చలు డగమ్యుండు.
 క, యక్కలకంధరుని | మారసంహారుని మహానీయదివ్య
 ప్పెద లెస్సగా నీకు, | తూలని భక్తియుక్తుండవై వినుము,
 గు సృష్టి బుద్ధి దలంచి | భూతేశుగన బ్రహ్మ ముదముతో బోయి
 త్తాంశ¹ మత్తటి నెఱిగింప | దనరంగ నీకుండు తదబిమతంబు
 గాఱంగ గావింప బూని | పరువడి దమమెట్టి సమలకు నైన
 ధసముగా బరికించిచూచి | ప్రథితంబువులతో దవంబాచరించె.
 సాతయు నద్దేవు రాక | పంతంబాతోడుత గాఱు సమాప్తాబ్ద
 చి మఱియు దపోమహామహిమ | కొలది మీఱంగ దక్షుని సృజించి

యతని నాలోకించి “యనఘాత్మ, ప్రసంభవః । మతిగల్గి పుట్టింపును” యని యను,
 “భారతీ నాయక, పాపనంహర, । నీరజాన, దే, । చిగమాంశవేద్య,
 పెనుపొంగి ధాత్రిలోఁ బెద్దవారొరులు । ఎనఁచు లేకై లేని సృజియింతు” ననినఁ
 బరమేశ్వరి యిట్లును “ఎర మేశ్వరుండు । గురుజలతర నిమగ్నుండైనవాఁడు,
 చేనియోగించెద నింక సృజింపఁ । బూనును పెద్ద యీ భూమిలో లేడు”
 అనవుడు నాఁ కయనఁచు దత్తుండు । ఘనతరంబుగ దైవగణమును దైత్య
 మనుజు పన్నగపక్షి ¹ మహిషాగి జంతు । జనిత భూతంబుల సరడిమైనంతఁ
 బుట్టించుటయు నవి బోరన నవుడు । ధట్టించి యాకటదత్తు భంజింపఁ
 విసిన, భయమంది కంజబాకడకు । నవిరళగతిఁబోయి యర్ధినిట్లనియె
 వారిజానన, భక్తవరద, లోకేశ, । భూరి భూతంబులు ² పొదువకయుండ
 తతి నీచాగి యీభూత ³ తతికి । భ్రాతృ నాహారంబు గల్పింపు.” మనిన
 ప్రణామి యని బ్రహ్మ యాక్షణంబునను । దివిరి యోషధులును దృణాలతాగుల్మ
 త్తనంతతులును వేవిధంబులుగ । నక్షయ కదమూలాలు పర్ణములు
 లం నాహారముల్ ⁴ గాఁగఁ గల్పించి, । ధరణి నద్భుతభూతతతికి దుర్బలుల
 హారములు గాఁగ నజుడు సేయుటయు, । బౌహుబలమునఁ బ్రబలి భూతములు
 లం సంతాన పరంపరల్ వలన । నమధిక తేజ్కలై చరియింపఁగొడఁగి,
⁵ నర్వేశ్వరుం డాదిదేవుండు । కంతుహరుఁడు పెద్దకాంబునకును
 , భూతంబుల వలనోప్పఁజూచి । చెచ్చెఱఁగోపించి శీఘ్రంబుగాఁగ
 గంగమును బుచ్చి నేలఁబెట్టినను, । అజుఁడు ప్రశాంత న కృముల సయ్యభవుఁ
 గఁజని “యేలచేసితివిట్లు? । మేరుకోదండ, సమిద్ధకారుణ్య,”
 యడు “భూతంబులనది సృజించుటకు । ఘనముగాఁగఁగి ⁶ లింగము తనకేల?”
 యేగి మాల్యవంతావనీ ⁷ ధరము । కనయంబు చని యంత నగ్గిరిమీఁద
 త ధ్యానినిష్ఠావృత్తిఁ దపము । పెనుపొందఁ గావించెఁ బెద్దకాలంబు
 గోసురలు మహాధ్వరంబొకటి । యెంతయుఁ జేయంగ నిచ్చు ⁸ దలఁచి
 సంభారంబు లన్నియుఁగూర్చి । యాగ మోక్షక్రియ నగ్నిసంధించి
 మహారుసి మహాసేయ మహిమ । నారూఢి నెఱుంగమి నమ్మహాత్మునకు
 యున భాగకల్పంబొనర్చు । రై ⁹, దానినెఱింగి యభవుఁడీశ్వరుండు

తాది 2 పాదలక కి. పతికి 4 గా నమర్చించి (క) 5 లింగము గ 6 7 8 9

రుద్రుఁడు దేవతలు సేయు యజ్ఞము చెఱుచుట

సన్నిభ ప్రభ తేజరిల్ల | నాలోలతర దీర్ఘమైనట్టి విల్లు
దానికి శిలజినీప్రముఖ | విజయాంగకమ్ముల వేగనిర్మించి
ముగా ఘూర్ణాయమాన | చావుఁడై చనుదెంచె జన్నంబుకడకు,
నుమతి దిద్దిరఁ దిరిగె, | తతమహీధరము లుద్ధతిఁ బెల్లగిల్లె,
ములు సలసలఁ గ్రాఁగె, | నప్తాశ్వురుచి మాసె, జగములు పఱఁకె,
ంబు లుక్రందుగా వ్రాలె, | తహతహపడి భూతతతి పెల్లగిల్లె.
ంచి యంధకారాతి | తప్పక క్రతువుడెందము గాడనేయ
యూహుతాశనుతోడఁ | బదపదమని చీరి పాటిపోయినను
లు నిశ్చేకినులైరి. | వదలకయంతట వామదేవుండు
పవిత్రుని భుజములఁ బూషు | రదనముల్ ధిగుని నేత్రంబులుఁ దునియ
గొడఁగిన, చిటసురవరులు | నాయెడ యజ్ఞాంగకావలితోడఁ
నె, వారి గురుతరస్ఫూర్తిఁ | బ్రోడయై కోదండమున గియాఁగి
రుద్రుఁడివ్విధంబునను | బొయక పొదివినఁ, బసచెడి సురలు
క్వేళ్వర, శాంభవీరమణ, | శరణు హాలాహల సంహారకార,
రవహి శశధరనేత్ర, | శరణు భూతేశ్వర, చంద్రావళంస,
యంజయ, శర్వ, సర్వజ్ఞ, | శరణు మూఢులము ప్రసన్నుండ వగుము
ము నిన్ను దర్శింప | నేమెంతవారము నీతత్త్వమెఱుఁగ?
ము నినుఁగొనియూడ? | సామగానప్రియ, సర్వేశ, యాశ | ”
ర్థించిన నాత్మకోపంబు | మనసిజహరుఁ డుచ్చి మడుఁగునవైచి
ల నాదరమునఁజూడ | ననలమై యింకించె నది యంబువులను
తృప్తును బూషునకును | ఘనముగా భగునకుఁ గరములు దంత
ంబులుఁ బొందుగా నొసఁగి | యెలమితో యూగంబు నెప్పటియట్ల
రని శ్రీమహాదేవుఁ | డాయెడఁ బ్రీతితో నానతిచ్చినను
ద్వేషదేవునకు | భావజహరునకు బరమేశ్వరునకుఁ
యూగభాగంబు కల్పింపఁ | బరితోషమునఁబొందె, పరఁగనద్వేష

ద్వితీయలు మహాద్వితీయముల్ భువన । భవ్యముల్ , మిగుల నాభవుడుకోపింప
 ంభలలోకంబులు ¹ నస్వస్థములు , । ముఖవృత్తి న తలడు సుప్రసన్నత్వ
 కరుణైన భువములు గలుగు లోకముల । పరికింపఁగానట్టి పర మేశ్వరుండు
 పరిగంగ ద్రాణికి బ్రహ్మక్షమగుచు । పరమిచ్చెఁ గావున వడినొక్కరుండె
 మగణిశ క్రమశక్తి నందఱఁజంపె । పగవంగఁ బనిలేడు పనిజారిపఱశ ।
 డఁక భీష్మద్రోణ కర్ణశల్యాదు । లడరిన నెదిరించి యమ్మహామహముల
 ంభలలో గూల్చి యెంతయుధృతరాష్ట్ర । ధరణీశ సూనులఁ గద్దయఁజంపి
 కలయంగ నా మిప్రతిజ్ఞలు తీర్చి । ² వెలసితి రెంతయు విభవంబుతోడ ,
 నియిల్లు గోవిందుఁ డా ధర్మరాజుఁ । బనివడి బోధించె భక్తితో. ” ననుచు
 ముముక్షునకు వైశంపాయనుండు । వినిపించె నెంతయు విశదంబుగాఁగ
 ధవ, కేశవ, చిన్నియాకార, । సాధిత దానవన భు, గోవింద,
 ముందాశేఖరమిత్ర, యిద్ధచాన్త్ర, । మందర గిరిధర, మనసిజునక,
 జవాచలవాస, యచ్యుత, యజర, । యాంజనేయప్రియ, ³ హరిహర దూప,
 రమాని హృద్గేహ కలిశసందోహ । విరుతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
 క్షవత్సర, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక మ్రొక్కెద నీకు.
 వేంకటాచలాగ్రేశ్వర దివ్య । ఎదపగ్గు ముడిరంద పానద్విరేఫ
 నాతుకూరి తిమ్మార్జుననూజ । సుగుణాధ్య సోమన సుకపీండవర్మ
 త సౌప్తిక ⁴ విపులపర్వమున । నరుదుమీఱఁగ ద్వితీయాశ్వాసమయ్యె.

ప్రకములు 2. వెలసి రెంతయు (క) 3. ఇందుబాటు, ౪వది ౪ .

శ్రీ పర్వము

(పోమున)

ప్రథమాశ్వాసము

కటాధీశ, సృష్టిప్రకాశ, | భావనాతీత ప్రభావ, సర్వేశ,
 ముంగాంగనా మనోహర (?) | తిలకించి విను దేవదేవ, విన్నపము
 యునకు వై శంపాయచుండు | ఘనతతో భారతకథ చెప్పఁ దొడఁగె
 పుత్రశతంబు సైన్యములు | నిరవశేషంబైన నెత్తి చెడి యువుగు
 ని కొమ్మలు ¹దునుచు మ్రోడ్కడిన | ధరణీరుహమువోలె ధర ²నంధవృపతి
 ధరంబునఁ జేష్టలు దక్కి | యంతంత నగచుచు నట మూర్ఖవోయి
 యునకు డగ్గుత్తిశ వెట్టి | యెంతయుఁ దెలిసిన, ధృతరాష్ట్రఁ జూచి
 'ఁ డిట్లను "క్షోణీశవర్గ, | యీతటి వనరెద వెవరికిఁ గాఁగ ?
 తాష్టాదశాక్షోహిణీబలము | నమసె, బితామహా ³సఖ పితృ భాతృ
 ధృత్యామాత్య బుధ గురు బంధు | పౌత్రాదులెల్లను బవరంబులోనఁ
⁴శోకింపఁగాఁ బనిలేనివారు | ఎడపక యందులో నెవరైనఁ గలరె ?
⁵ద్వి దుఃఖమెల్లను గట్టిపెట్టి | చెలఁగి దేహమ్ము లస్థిరమని నమ్మి
 టి కొనరింపు మగ్ని కార్యములు ! | పొందుగా విచ్చేయు భూనాథ ! " యనిన
 శోకంబున ⁶నంధ భూవిభుండు | క్రమమేది ⁷ధృతి చెడి ఘన ⁸చండపవన
 కు వడిన పాదపము చందమున | క్షీణింబడి యేడ్చెను శిరము దోర్చుచును
 ప్పగ వచ్చు నిందువంశేంద్ర ! | ఆమహామహుడైన యాంబికేయండు
 గ్గంబెల్లఁ బొలిసిన కతన | ధాత్రిపైఁ ⁹బొరలుచుఁ దన్నుదా మఱచి
 యెవ్వరు తెలివినఁ దెలివి | లేక యెంతేనియుఁ గ్లేశంబుతోడఁ
 కరత్నములార ! పుణ్యాత్ములార ! | చిత్రవిక్రములార ! శ్రీయతులార !
 ర్య మంగరాచల ధైర్యులార ! | నూతనమతులార ! నుతగుణులార !
 కబోయితి | రేమిసేయుదును ! | దిక్కెవ్వరున్నారు తెలివితోనాకు ?
 మ్ములు గానని కపతిని " విడిచి | యెన్నంగ నెచ్చటి కేగితి రింక !
 బు పరికింప హర్షంబులేక | శూన్య భావంబునఁ జొప్పడవశమె !

1 మి 2 నంద (క) 3 సఖ 4 నిక్కంబుగా 5 నంద 6 మరి 7 దంక (క)
 8 మి 9 మి

వీరివైన తెక్కలు విడిగినయట్టి | గరుగుని విధమున, ఘనతేజమెల్లఁ
 జెడిననూర్యునిరీతిఁ, జెలగి బాంధవులు | పడిన సౌఖ్యములేని బ్రదుకేచి బ్రదుక
 చనవొప్ప శ్రీహరి సన్నిధిగాఁగఁ | జనుడొది మిక్కిలి సామచాక్ర్యములఁ
 జెలిపె, శాంతనవుండు ధృతి నెఱిగించె, | కలశసంభవుఁడను ఘనకలగు కృపఁ
 విదురుండు హితకృత్తి వెలయంగఁ జెప్పె. | కుడలున నుదగ్గియుని చూచిగ
 భువి మునులెల్లను బుద్ధులీర్పఱచి. | రవియెల్ల గుర్చున్ది నై నట్టి నాకు
 హితవులు గావాయె, నెఱుంగలేనైతి, | మాతిదప్పి యారీతి ముఁగంగఁ నలనె
 పరఁగలోభంబునఁ బొందునిపాలు | సరసఁ జూచెదనను రాశనుడితిని
 కనుతులరండని పొందునూను రాజ్యంబు | హితవౌన్వయఁ గలది యాయుఁడు
 నాశతంబునఁ జేసి నందనుల్ హితములు | బ్రాకటస్ఫూర్తి దుగంబులోఁ బగిరి
 పాలుపొంద తాకికమున శెట్లు మనసు || గొలుచు? నప్పొందునికొగుకాలు నన్ను
 రక్షింప నేరీతి బ్రదుకంగ నేర్తు? | నీక్షణంబునఁ బ్రాణముట విడిచెనను ”
 అనవిని సంజయుడపుడు భూవిభుని | మనసు శాంతముగాఁగ మఱియు నిట్లని వె
 “శ్రుతులు శాస్త్రంబులు సుకృతవైఖరులు | మతిమంతులైనట్టి మానులు చెప్ప
 క్షితిలోన వినియును సృష్టిశ, నీవు | మృతికి నుఖంతువే మిచ్చక యగట |
 ధరణి ‘జాతస్య మృతంధ్రువ’ మ్మనుచు | ఏగువడి మ్రోయుచు నుండు వేగము
 జగదీశ, తొల్లి సృంజయుడను నృపతి | యగణిత పుత్రశోకార్తుడై యుండఁ
 జెలిమి నారదనూని చెప్పిన యిట్టి | కలితేతిహాస, మాఖంగలనూతి —
 తనయుడిల్లిన ధర్మతనయుండు దుఃఖ | మునను గుంగంగను మునుపు వ్యాసుండు
 చెప్పినకథయెల్లఁ జెప్పితిఁ గాదె | తప్పక నీకు నో ధరణీశలేశ |
 మునుపు సుహృజ్ఞనంబులు చెప్పినట్టి | వినుత వాక్యంబులు పిననైతి ననుచు
 నటు నీవె చెప్పెద పడలంగఁ దగునె! | పటుగతి నీత భవునకు మంత్రు
 లరయంగ దుశ్శాసనార్కజ శకును | లిరవొందిరఁబె! మఱి యేమి చెప్పెడిది?
 పరువడిఁ గొఱుతనె పడుగాని సుతుఁడు | హరిశ్చంద్ర బ్రదుకుఁ గార్యములకుఁజొర
 నలిచేఁగి నీవు మాన్పఁగ నొల్ల పతని, | నిలగోన చింత నిన్నేగున వచ్చు |
 పనివడి జన్ను దెప్పరపుఁ జోటునను | ఘనముగా నుండినఁ, గనుఁగొలి తివియు

1 కుతుడు రమ్మని పొందునూను సౌఖ్యంబు (క) 2 మంత్రులు (చ) 3, యట్లు (క) 4
 లున్నత (క)

స్త్రీస్వము , ప్రథమాశ్వాసము

డెక నులును తిడికానును భోలె | విడువక ఎడితిని విలుగంగ నీవు
 ారవస్సూర్తిచే గడిచిన ఎనికి | గారయ వగచిన నయ్యెడిదేమి?
 గాలాయ మిలలోన ఎగవు సద్గతికి | మూలమే ? వగపేల భూపాలచంద్ర!
 గాన చిచ్చుదగిల్చి దరికొన్నపివప | దాని నోర్వగలేక దైన్య మొందినను
 కనిలో నన్యుల ¹ కాడఁ బట్టగును, | ² ఏవిడి భవ త్సూను నిష్ఠురాలాప
 కు పవమానంబు గడువడిఁ బర్వ | బసవడు క్రీడి ³ కోపంబును వహి
 క్తలైరి, వగవంగఁ బులేమ నీకు | నీ లోన. ” ననుచు ననేక భంగులను
 రికిన సంజయములను లంఠయును | దలపోసి చెవియొడ్డి ధైర్యంబు సలిపి

వి.నరుడు ధృత రాష్ట్రునకు దుఃఖోపశమనంబు నేయుట

ంకిలి తేరు నయ్యుంధ భూవిభుని | నంకంటి పి సరుఁ డిట్లు “ నేల నీవు
 కలెదు? లేలెమ్ము, భూమిలోపలను | బెరుగుట స్రగుట ¹ పివవఁబుట్టుటయుఁ
 మిడి నైఁకంబు, తప్పింప దగునె! | బిరుదుల నైనను బిలుసులనైనఁ
 పువోఁ గడవఁకు శమసుంకు, నేర్పు | సొంపును లావును జూపి మాన్పంగ
 కు, పోరునఁ గాని ² రాదె పంచత్వ! | మాదట నెల్లవారపనిలోపలను
 మసఁ దెనువారె కాకద గడవ | వసముగా, దీరీతి వగవంగ నేల?
 కయును గాక నీ యాత్మనందనులు | కదనంబు చేసి యాభిండులు కిడకుఁ
 రి, ³ యాగంబుల సకల దాముల | ఘనతపో మహిమలఁ గనినట్టిగతుల
 వి యుద్ధంబులఁ జచ్చినవారి | లరిగిన గతికిఁ జయ్యన సరిగావు
 న పొంద నది గానఁ బితరు మాత్రాడ | తనయాదు తెల్లను ధరణిలోపలను
 కంపగ ఋణాను బంధరూపమున | గరిమతోడుత ఋణత యమైనఁ జెనును.
 గమొలు ⁴ నిందెవ్పటికి వగచెదవు? | మఱియు శ్వినమును మహితరూపంబు
 ణంబును మహాద్రవ్యసంచయము | త్రాణతో విను ⁵ ముచిత్యంబులు గావె!
 పేల యిండుకై వసుధాతలేశ? | వగవ ⁶ వివేకమా వసుధలోపలను?
 గాని పంకి ⁷ త్తము ⁸ లేల వగవ? | గలితపాంశిత్యమ్ము గలనీకుఁ దగునె?”

గాట (క) 2 కదగూడ యెంతయుఁ గరినతితోడ (చ) 3 కోపంబు కురహి 4 అద్ద
 ాట (క) 6 దాంబుల (క) 7 నిట్టిపనికి 8 ముచిత్యంబు గావు (చ) 9 వివేకమా

అని యిట్లు ¹ బుద్ధి యయ్యంధభూపతికి । ఘనముగాఁ దెలిపినఁ, గడఁగి యవ్వ
నలవడ సతని మొగంబుగా నిలిచి । “ చెయవగు నీ సుభాషితముల వలన
ఘనతరంబైన శోకము డిందువడియె । అనఘ, పండితులు ప్రియంబు ప్రియన
గని వస్తునాశయోగంబుల వలన । జనియించు మానస చతుల దుఃఖంబు
పుడమి నేమిటఁ జేసె ² పొరయకుండుదుగు । తడయక మెఱిఁగింపు దయతోడ
జనపాలకునిఁ జూచి సంజయుండవుడు । వినుమని చెప్పె దద్వైతాంత మెల్ల
“అనఘాత్మ, యీలోక ³ కిమ త్యసారంబు । ⁴ ననఁటియట్టుల యని యట మవ
చెందని పురుషుండు చెలిమి దీపించి । పొందుగా ⁵ శోకంబు పొందఁడు వినుఁ
ఒకయింటినుండి వేటొక గృహమునకు । వికటితగతిఁ బోవు విధమున, మఱి
వస్త్రంబు విడిచి పావనవృత్తి నొందు । వస్త్రంబు గట్టిన పడువున నుండు
నురుతరంబైనట్టి యొడలు ⁶ దొఱంగి । తరమిడి యొండొక్కతనవు గైకొను
కడఁకతో ⁷ సారెపైఁ గడవకై మంటి । నిడినచో విరియుట, యెలమిఁ బట్ట
జెడుటయు, వాని సుస్థితి నెత్తు నెడను । ఉడుగక వ్రయ్యుటయును, ఎత్తిదింప
నెడలుటయును, ఎండి యిడియుట, శుఱియు । నెడపకెంతయు నావమిడినఁ బో
జలముతో వాడిన ⁸ జనములచేతఁ । బొలియుటయును ⁹ నోలఁ బొలియు చే
అదియటులుండె గర్భాధాన వేళ । మొదలఁ బిండావస్థ, మును, ¹⁰ ప్రసవవ
సరయ బాల్యంబున యశావనంబునను । సరవితోఁ బ్రౌఢత్వ సమయంబునం
భూపాల, వార్ధక్యమునను గర్మాను । ¹¹రూపమా నాశంబు రూఢితోఁ గల్గు
తిరముగా నిదియని తెలియంగరాదు, । సొరిదమైఁ దమతమ సుకృతపాపము
తెరువునఁ బోయిన దీనికి పగవ । సరవి ¹² తోడుతఁ బ్రయోజన మేమిలేదు,
అనిచెప్ప విని యంత నాంబికేయుండు । “ ఘనుడ, సంసారదుఃఖబహుళ
ఎనయఁ దద్గహనత్వ మెఱిఁగింపు. ” మనిన । వెనుకొని రాజుతో విదురుఁ ,
“సొరిది సత్తంబులై శుక్లరక్తములు । కరుడు ^{౧౩} గట్టి తక్కుకయమేధ్యమున
సరవితో నెంతయు సంవృద్ధిఁ బొంది । పరమతిమైఁ గాలవశత నప్పిండ
మంగముల్లలిగి పాయక శిశువగుచు । సంగతి పెడలెడు సమయంబు నందుఁ

1 విదురుడ(చ) 2 పాయ 3 మర్త్య 4 ఎన నెట్టులన 5 ని 6 లోకంబు (క)

7 సారెకుఁ గడవకై 8 జలముల 9 గల్గు బుణ్యదేహికిని 10 బ్రహ్మతీయును (క) 1

12 ౧౩ 14 15 16 17 18 19 20

శ్రీపర్వము, ప్రథమాశ్వాసము

గొందఁగా గాఢపీడల నొచ్చి | యొనరంగ మిక్కిలి యోనియొత్తులను
 మొకభంగి యేర్పడి వెలంగఁ | బుడమి బాలగ్రహ భూతముల్ దొడఁగి
 ఘోరంబైన బాధలఁ ¹ బెట్టు | అట్లు జనించి పాయక మనుజుండు
 పొంద బాలత్వము నవివేక | ² ముల శుచి నశుచియు మొగి సమం - గుచుఁ
 యొతయు ³ జుగుప్సిత విధంబునను | జనవేది దుర్విచేష్టలఁ ⁴ జయించు,
 గోన ⁵ యావనంబును విషయాను | భవ దుఃఖకారియై పరగ నిందలకుఁ
 బంబై యుండుఁ, ⁶ దగవార్ధకమున | భావంబు వీరయు ఒలమును దఱుఁగఁ
 పెల్లఁ దక్కి దుర్బుద్ధి వాటిల్లఁ | జలితేంద్రియములు ⁷ విశక్తతఁ బొంద
 బుద్భవిల్లంగ రూపంబు దక్కి | ⁸ భజనేది యమ పాశ ⁹ బద్ధుఁడౌ దుదిని,
 సంసారదుఃఖము బహుళంబు | పూని కామక్రోధ ¹⁰ మోహబాధలను
 యొండొరులను నటు చెఱువంగ | నందందతలఁచి చయ్యన ధర్మపథము
 మును దక్కి దుర్మదవృత్తులగుచు | యమకింకరులచేత నధికంపుబాధ
 ఎరు, నిర్మలభావ నన్మార్గ | మడరి చేకొన్న పుణ్యాత్ములు పుణ్య
 ాత్ములగుదురు గాంభీర్యధుర్య | | వెలయు దద్గహనత్వవిధము చెప్పెదను

విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు సంసారగహనము తెఱఁగెఱిగించుట

అత్త, వినవయ్య యతిదుర్గమైన | వసమున భూసురవర్యుఁడొక్కరుఁడు
 ఎండి శార్దూలశరభ మదేధ | వనలులాయ మృగేంద్ర వారాహఖడ్గ
 మృగంబులు వెనువెంటఁ దిరుగ | నవిరళ సాధ్వసం బధికంబుగాఁగ
 మిమునులేక దెసలెల్లజూచి | గ్రక్కునఁజని కనుగానక తిరిగె.

గ నొడ్డిన యురులును దోచె, | మనుకొని యత్యుగ్రమూర్తియైనట్టి
 యొక్కతె తనవక్షిస్థలమునఁ | దనరంగజొచ్చె, నంతట భీకరముగఁ
 గరంబులఁ బ్రబలునాగంబు | లంచితన్నూర్తితో నలమిన, నతఁడు
 ని యాలోసఁ దత్రుదేశమున | వలనుగా మిక్కిలి¹¹ వల్లీవితాన

1 2 ములు 3 జుగుప్సిత 4 జనియించు 5 యావనంబున విషయాన 6 దవార్ధకముగ
 7 8 గడనదియును 9 ఎంధుడా 10 లోభమోహము (క) 11. వచ్చి

మ ల సంవృతంబయి మునుకొని మీఁద | నలిమీఱ గాఢశృణంబులు పెరిగి
 కడఁగి ¹ గూఢంబయి కనరాని నూతఁ | ఁడి యొక్కఁడులుతేగె బలువిడిఁదగిలి
 వెసఁదలక్రిందుగా వ్రేలుచుఁ గొమ్మఁ | బసకారఁ బండిన ఎనఁపండనఁగ
² నుండె, నట్లుండియు నొకభుజుగంబు | దండ్రి యొక్కఁ గ్రోయుఁ, దద్దయునంతఁ
 బరఁగ పట్టిరములు పండ్రెండు కాళ్లు | ధరఁగలి ౩ మదదంతి యత్తురువు
⁴ చేరియుండంగ, ౫ క్షితిఁ శాఖలను | వార ౬ హువిధ పరంబులగుచు
 సదమలమైవట్టి పట్టదం ౭ ౮ | ⁹ మధుధారలొగి ¹⁰ గ్రోలి మత్తిల్లి తిరుగ,
¹¹ నలుపువెల్ల నెలుక ౧౨ మహిమహము | విలసితముగాలంబు వెసఁజరికంగ,
 ధరణీశ, విను ¹³ మధుధార వీప్రాద్దు | గొరఁగుచునుండంగ దోవాలంబ ని
 పరికింపఁ బొరయఁగు సరితృప్తి, ¹⁴ నద్ది | గురు దున్తరంబైన ఘోరంపుటనికి.
 అననీశ, యుట్లున్న యాతండు నట్టి | వివిధన గంబుల విరివైన యుగుల
 మెఱసిన యుగ్ర ¹⁵ కామిని కారణముఁ | గఱకఱిఁ బంచముఖములున్న యట్టి
 గజముల నందడిఁ, గడఁగికూడమున | నజగరింబుండుట, నాదఁనున్
 మదగజభయమున, మఱిమూషికముల | పడపడి భూ సహ సతన హేతువున
 భావింప నాభృంగంక్తి గారింప | భావంబు వికలమై ¹⁶ పడి జీవితాశ
 విడువఁదో ధృతిరాష్ట్ర, వినుము నీనలెను | మడపక ¹⁷ యనిన నమ్మనుజేశుఁడనియె
 “కటకటా! యీశీతిఁ గష్టంపుటనికి | నెటువలె వేగించె? నెన్నట్లకతఁడు
 విడువంగనయ్యె? నీవృత్తాంత మెల్లఁ | దడయక ¹⁸ వినిపింపు ధవ్యవివేక!”
 యనవుడిట్లను నాతఁడొంచితేయునకు | ‘అనఘాత్మ, కైవల్య మవని మర్త్యులకు
 బుట్టుటగోరి యద్భుతముగా మెలఁగి | నట్ట యత్రైఱుగు వ్యక్తంబుగావినహి ¹⁹ (
 మహిలోన నాదుర్గమంబు సంసార | గహనంబు, వాలుమృగములు రాగములు,
 ముదిత తా జర, పంచముఖములఁ బొల్పు | మదగజంబులు వినుమహి తేంద్రియము

1 గూఢంబయి గానక 2 నుండిన మఱియు జేకొనిభుజంగంబు (క) 3 బెరయంగ బరు
 4 మద 5 గ్రాలు మహనీయమహిమ (క) 6 సితాసితంబులగు మూషికంబులని తి
 భారతము 7 మద 8 నట్టి 9 కామి (క) 10 పరగుజీవంబు (చ) 11 వినిపింపు
 12 కవిరాజ విరాజితము -

అనవుడు నిట్లను నన్నరపాలున కతఁడు మోక్షము నర్జిజగ
 జ్జనులకుఁ బుట్టుట సన్మతిఁగోరి విశారదు లాదరసంభృతులై
 యనఘ, కుదుస్తరమైనభవంబునకచ్చగు నీయితిహాసము బో

శ్రీపర్వము , ప్రథమాశ్వాసము

అది గూఢము నందుచు పాము | లిగండధారుండు , లతదీనితాళ,
 నాయువు, గారి వెసఁజాయుగజము | నీ క్షోణికోపం వెసఁగు హయనము,
 క్షిప్త తమఖలు నాటు | ఋతువులు, పాదముల్ సృష్టిబ్రాహ్మండు
 ముల్ , భూజంబుమనలక నెఱుగు | భానుర మూషికప్రవరంబులెల్ల
 కోరాత్రి ముల్ , వట్టదవితతి | సరవిఁగానుంబులు జచఁగాథతిలక !
 ధుధారలు కానురసములు , మనఁగూర నాయువు మధుసంచయంబు,
 ప్రియ వానినల కూనవులు | పొలుపొంద నానక్తిబొంగుదు, రట్టి
 చక్రంబు జగతిలో బుధులు | కంసారికృపవల్ల ఘనముగానెఱిగి
 కో నెంతయు దీనిపాశములు | చలమునఁ దెంపఁగఁబాలుదు " రనిన
 గాంబీకేయుండు విడుగుకిట్లనియె | "ఎనయంగ గాక్కిలి హితవు చెప్పితివి,
 1) కారణ వాక్యస్థతుల | నెఱిగింపు " మృతయు నిట్లనిపలికె
 రాత్రి, విషయసంహతి కర్తమ మన | మనుకొని తేలుచు మునుఁగుచునుండ
 లులు ముట్టి జయును జగయుఁ | గూడంగఁ, జేలువును గొవ్వునుబాపి
 లలోన నపాత్రమైనట్టి | చావొనరించు, నిశ్చలవృత్తివినుము
 కము , నీచికిఁగిని | పారథిస త్తలంబు, చటులాశ్వసమితి
 కులులు, భరనిట్టివిధమున | సాంధ్రతఁజరియించు జనుఁడు తా వివశ
 ప్రాప్తిఁ బరఁగఁగ చాని | నేవిధిఁ బోనీక యెలమిచర్తించు
 ఁడు సంసారమున జరామరణ | నిగుపను భయమును నెఱినుజ్జగించి,
 2) బరను నుఖంబునుబొందు | నిరవుగా నితైఱంగెఱిగి ప్రశాంతిఁ
 బాంధవులకుఁబుత్రుల కిపుడు | అందంద నెంతయు నార్థ్యదైహికము
 3) సుఖియింపు త్సానాథ " యనిన | 'భావించి వాక్యముల్ పరఁగఁ బోవిడిచి
 4) 2 గునిఁ జెవిసూడినట్టెనఁ | దెలివిలే కాతండు ధృతి మీర్చువోయె.
 5) లంబున నమల మానసుఁడు | వ్యాసు లేతెంచిన వసుధేశ్వరునకు
 చాముల్ 4) చేసిన యంత | వశముగాఁ దెలివొంది వ్యాసులరాక
 6) నెఱికి నిల జాగి ముక్తి | నఱుచు గద్గద స్వరమున ననియె
 7) మజ్జింబు మహిత వివేక ! | 8) మానస దుఃఖ 9) సమా జంబుఁ జేయు ,
 10) 7 నొంగించు, దైన్యంబుదెచ్చు, | పాపంబు 8) సంధించు బాంధవతనయ

గా 2 దూదిచెవిజొచ్చినట్లైన 3 గాకాతండు 4 'విదురాదు' అనుట ఆధ్యాహార్యము

మిత్రాదులెల్లను ⁹మృత్యులైన కతన । గాత్రంబు మిక్కిలి కందంగఁజొచ్చె,
 శోకమగ్గుల మయ్యె శోభితాకార । । ఏక్రియ వర్తింతు నెఱిగింపవయ్య. ”
 అనిన వేదవ్యాసుఁ డాత్మసంభవుని । గనుఁగొని పలికె “నఖండప్రతాప !

వ్యాసుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు దుఃఖోపశమనంబు నేయుట

తటల శంతయు నీవు ధర్మవర్తనకు । తెఱుంగంగ నేరుతు, వే భవచ్ఛోక
 ముడువంగ వచ్చితి నుడుగు మింతటను, । తొడరంగఁ దనువులు ధ్రువములు
 క్రచ్చట నీవెఱుంగకయ యుండంగ । వచ్చెనే యీరీతి వైరబంధంబు
 పరికింపఁ గౌరవ పాండుసూనులకు ? । నరయ నీపుత్రుఁడే యనికీ గారణము,
 నెలయంగ నిది ¹⁰విధినిర్మితంబైన । తెఱుగు, వారలు నాజిఁదెగి మోక్షపద
 బడసిరి, వారికిఁ బనిలేదు ఎగవ, । విడువకెంతేనియు, విమల చిత్తమునఁ
 జెలఁరేగి విదురుండు చెప్పినబుద్ధి । వెలయంగ నీవును విననొల్లవైతి
 దేవకృతంబులు ధీరులకె న । భూవర, మాన్వంగఁ బోలునె యెందు ?
 లలిమిఱు దేవతలకుఁ గృత్యమైన । కలితార్తన ¹¹వింటి గడఁకతో వినుము
¹²ఎందైనఁ జరియింతు నే నశ్రమమునఁ, । బొందుగా నొకనాఁడు పురుషూత్త
¹³గ్రమముతో వింటి భూకాంత హరిఁజేరి । “ప్రమదంబుతోడ మద్భారంబుఁ
 నెనయంగఁ బనిపూని యేకారణమునఁ । దనర మీరిప్పుడు తడసితి రిట్లు ?
 ఏమిటఁ బాయుదు నిమ్మహాధరము । ప్రేమతో” ననిన యాపృథివిని జూచి
 నారాయణుండు తానప్పుచు ననియె । “ధారుణి, ధృతరాష్ట్ర ధరణీవిభుండు
 తరమిడి పుత్రశతంబును బడయు, । నరయంగ నందులో నగ్రజుడైన
 దుర్యోధనుండు నీ దుస్తరంబైన । కార్యభారము మాన్వంగలఁడు. పొ” మ్మ
 నడేవి వీడ్కొల్పె, నంతటిలోన । గద్దరియై నాశకారణంబుగను
 గలియంశమునఁ బుట్టె ఘనుఁడు నీచుతుఁడు, । బలిమిని నొరుల సంపద చూడ
 చెలఁగి యెవ్వరు బుద్ధి చెప్పిన వివఁడు, । ¹⁴వలనేది కడుఁగ్రొవ్వి వైరంబు విడ
 తమ్ములు శకునియుఁ దరణినందనుఁడు । నమ్మానవేంద్రున కనుచర ¹⁵వరులు,

9 మృత్యుమైన, (క) 10 ధర్మనిందిత (చ) 11 గృతి 12 వింటె 13 ఎందైన (క) 14
 నారదముఖ్యులే తెంచి యాయెడనున్నచో నవనియే తెంచి రమణమిఱంగ మీరలు బ్రహ్మసభ

తమ తప్పులఁ దాఁరెరియంగ | విమలాత్మ, శోకింప వీరికిఁ గాఁగఁ
 కీడు పనిలేగు, పాండునందనులు | ఘృతపుణ్యవంతు లకల్పపాత్మకులు,
 వారివలనఁ గీడ్చొక్కటి లేను. | జగతి మ్రంగిరి నీమ సత్కుమారకులు,
 తు మున్న నేనెఱుఁగుదు దీని | నెంతయు, నదిగాక యిత్రైజంగెల్ల
 దుఁ జా ధర్మనరలోకిపతికి | ధీరత నెఱింగించెఁ దెలివిగా మున్న
 గాన హింసకు నాతండు చొరక | కొదలేక కారచకులముతోఁ బొందు
 లఁ దలంచి నిశ్చింతుఁడై యున్న | పాయక యొడఁబడెఁ బరితాపమేల?
 న దుఃఖింప నెఱి ధర్మసుతుఁడు | భావంబులోపల¹ వలంపకున్నె |
 శృతంగును దనర నావంపు | వావిని మనసున వదలక నిలిపి
 డుసూనులు నిన్ను భక్తి నేవింప | నుండుచు, ధైర్యంబు నొప్పుగా నిలుపు
 ఎడ నెన్నా శృతై నఁ జావంగ | వలయు భాగుణి నెంతవారలకై న
 గి యెఱింగియు నెఱుఁగనివాని | తెఱుఁగున వర్తింపఁ దేఱువ గలదె |
 వక యెంతయు శోకపావకము | నలరంగ సుజ్ఞానమును నీట నార్పు
 టి మాటికి నిట్టి మమత పోవిడుపు, | శ్రీనివాసాయ ధర్మనిత్యుండనగుము,
 పునఁ బ్రాణముల్ ధరియింపు” మనుచు | మునివాఘఁడెఱింగింప మునుకొని కొంత
 పు మిన్నకయుండి తదనంతరంబు | తడయక యత్తపోధనున కిట్లనియె
 ననినాథ, వినవయ్య మునుశోకతాప | మనుబొంది యూరక పొగులంగివలసె
 మును సుతులును దల్లిగఁద్రులును | వసజాత మఖులును వసుధయు ననుచుఁ
 మున నెఱుఁగక జాలిఁబొందితిని, | నెలకొని తెలిసితి నీకృప నిపుడు
 గానఁ బొందుపుత్రావళి తోడ | వదలని నద్బాంధవమున వర్తింతు
 ను దృఢంబయ్యె, మహితసుజ్ఞాన | ఘనుడనైతి.” నటన్నఁ గడు సంతశ్చి
 త్రరాష్ట్ర, చిత్తంబు తిరుగకు” మనుచు | నతనిఁ బ్రబోధించి యగిగ నందేని
 ప్రబోధితుఁడైన యాంబి కేయుండు | చటుల బుద్ధు ల మాని నంయు కనియె

ధృతరాష్ట్రుఁడు సవరివారముగాఁ బొలికిలనికిఁ బోవుట

పొలికిలనికి నింకఁ బోవంగ వలయు | నెలమికోఁ బయఁ మాయత్తింబు నేయు
 ధారిఁ గుంతిఁ దక్కటి పద్మముఖుల | బంధుగతిఁ గొని పడఁడు వేర్వేలు.

విదుర, తామన కేల వెలువడు” మన । నదనుగా నిగువురు నట్లు 1 నేయఁ
బుత్రశోకంబున బొలి గాంధారి । గాత్రంబు ధూలిచే గదిసి 2 కర్ణింప
గరిమఁ గుంతీప్రముఖులమున పుద్ధ । తరుణీ జనంబులు తన వెంట గాఁగ,
నందంద దొరికెను నశ్రుశీందువులు । క్రందుగా ముఖమున గప్పి నిండంగ,
విరిసిన వెండ్రుకల్ వెన్నున గట్గిని । 3 నిరతమై గృహ్యులు నీలు నేయంగ,
నలిరేగి హస్త 4 ల నుపశల యందు । బలువడి జేర్చి తప్పక తనూభవులఁ
దలపోసి పోసి గాంధారి యేతేర, । బలు గుఱుములఁ గుంతి పైపయిఁ బడుచు
ఒతులను హితులను యందు వర్ణులను । మతి జేసికొని శోక 5 ముగ్ధులై యా
గురుకుమారక సతీ కోసె యేతేర, । నొది వయస్కులఁ జూడఁ బయ్యెదలు
తొలగిని సిగ్గులదొడరు భామనులు । తలకొని యే ప్రభు ముగ్ధుల నగున,
విదురుఁ డంతటకొని వెలచుల నెల్ల । చరణక యూగాగ్ని నరవాహనముల
నునిచి యేతేరంగ నగీశ్వరుండు । నొరంగ నట నిజ మోగ్ధ 6 యానమునఁ
జనియె, గాంధారియు 7 సతియైన కుంతి । యును మొదలయిపట్టి యుత్సాహే
లను దోడుకొని దిశల్లలఁగి ఘూర్చిల్లు । జనుదెంచె విదురుండు నంజనుఁ గూడి
మతియును 8 బురిగల మఁ జలందలును । వఱలు బ్రహ్మ తత్త వైశ్య శూద్రు
నరవి శిల్పుకులును స్వర్ణకారులును । గుఱుతు మించిన యట్టి 9 భంభకారకులు
రజక లు క్షారక 10 ముఖ 11 ర్థములు । జగతీలలఁ బెద్దలనఁ గిన్నలను
చనిరి యివ్విధము క్రోశం 12 తలకొనఁ । వనరంగఁ గృపచర్మ 13 జాణియుఁ గృపు
వరమతి నెదరగా ఎట్టి యల్లంబు । నాదమాల్ గిగ్గి శోభార్తి నంగ మలు
తూల బొప్పంబులు శోరఁగుచునుండి । నోలిమై నాబింకేయునిఁ గాంచి యని
“పివయ్య ధృతిరహ్ని, వెలయంగ నీదు । తనయుండు భుజి లదర్పంబు మెఱ
యురునడి నంగర ము గించి దివిజ । వగుల మెప్పించి పానగమైన పదవి
కలవడఁ జనియె సెస్సములతోఁ గూడి, । పొలుపొంగఁగ నేము మువ్వర ము
బ్రదికితి మతుల దోర్బల ప్పత్తి” ననుచు । తదనంతరంబునఁ దప్పక కృపుఁడు
సాలవక గాంధారి శోకంబు మాన్పఁ । దలపోసి యిట్లను “తరుణీలలామ !

1 కర్ణింప (క) 2 నిరతమై తనదృష్టు (చ) 3 ముగ్ధులై 4 మానసు

స్త్రీపర్వము, ప్రథమాశ్వాసము

శృంగుడు గాంధారి నూగార్పుట

భవదీయ పుత్రులు బవరంబులొన | వివిధాస్త్రవహ్ని చే విమంతులై గాని
 దివిజాలు విసతింప దివ్యాస్త్రపృష్టి | సడిమై గాగి నిశ్చలదిన్నెలు
 గైకొనియున్నారు, కడలితో వారి | కై కాంశ, శోకింపఁగాఁ బలేను,
 సకల దానంబుల జననంబులను | సకల యాగంబుల సరి గలను దవి
 ఘనతర సంగరాంగణమునఁ దెగిన | యనుచు పుణ్యాత్ము లరిగినగతికి
 సరిగాదు, కాపున సంభావ్య¹ తరము | ఉరువకి నోయటులుగదె, గాగిపుల
 కలవడ 'గెలిగితి' మనిన సంతోష | ములు² లేవు చెప్పెద మగలతో కనుమ
 పవనతనూజుండు పార్థివు గదను | అవిరళగతిఁ జూచి కృష్ణ కూగాగ్ర
 యెలమి గీపింపంగ నేను మువ్వరము | చెంకే³ కాండ శిబిరము చొచ్చి
 సకల రథంబుల సకల వాగముల | సకల రాజ్యల సకలయోధులు
 సకలాశ్వముల మఱి సకలాయుధముల | సకలంకగతిఁ క్రుంగి పరిమల వోక
 శ్రేతునిఁ జెండాకి నేనల నతికి | యాతవత్రంబుల సవనపైఁ గూర్చి
 బ్రహ్మదీపుత్రులఁ దిక్కటి దొరల | వేల్చుమై జూచి యెరుటలు చోడిమి
 అదిగాన సంతోష మాపాండవులకు | వ్యాదయ నిగ్గులము లేని చూర్చివై
 తరముడి మాకును దప్పిపోవలయు | సరియ నుద్ఘాటించి పరిహరికి
 గృతమతి గాంధారికిని బ్రదక్షిణము | లతులితగతిఁ జేసి యురక బులెక్కి
 యిలలోన భయమున నించుకతడవు | నిలుచి చెంకే⁴ వోక
 పొసంగ గంగ తీరమున నొక్కచోట | వసియించి గావోన, చెంకే⁵ వోక
 బొసిరి, కృతేనర్మ ఎరుండి నంత | భాసు ద్వారా గాగి, గాగి
 జనియె, గృహండును సామజపుకి | ఘంఘరి⁶ వోక చెంకే⁷ వోక
 వ్యాసాశ్రమంబున కనతి దూర మన | నోసల్లకి చేపెనె
 తదనంతరంబు ధర్మజాన్తులు | వదలక వాకిమై పోయి గూర్చి
 వెలయంగఁ గాగిన వృత్తాంతమెల్ల | నొక్కొక్క ప్రదేశోగము గాగి
 ఘనతతోఁ దగుల తీర పరిమళము | మును⁸ వోక చెంకే⁹ వోక
 నాంబికే కుంభు ప్రాత్రయై, కృష్ణులఁ | పారి గోవులను శివ, గాగి

¹ గామము ² కేపు (3)

శమనశూనంకు పాంచాలికి బ్రాణి | విమల శిరోమణి వెలయంగనిచ్చి
 యూరార్చి యడుకార్చి ¹ యున్నంతలోన | వారకి ధృతరాష్ట్ర వసుధీశ్వరుండు
 మున్నకొస కలనికి ధోయోకువార్త | విని శోకమున జాలవిహ్వలగుచు
 దనతమ్ములండలు బ్రాహ్మదేవి | తన వెంటరాగ నద్దరణీతబేళు
 గనుగొన నేతేరగా, దవ్వలందె | పనివడి ధర్మజు బరికించిచూచి
 కారన కాంక్షలు కన్నీరునించి | యీరనంబున జేతులెత్తి యేడ్చుచును
 “ సర్వవేదిత్య మీధణీశ్వరుండు | స్మృతినెక్కడి ! దక్కటా తగున !
 దయలేక యామల దండ్రుల సుతు | జయ ² మెన్ని లాతల సచివులగురుల
 దమ్ముల మిత్రుల దగినబాంధవుల | నిమ్ముల జంపించె నిట్టిదిగలదె ?
 నాశనంబుగజేసి నవ్యదుఃఖముల | వాసిలేకెంతయు ఏచ్ఛుచున్నాడు.”

ధర్మరాజు తమ్ములతో ధృతరాష్ట్రనొద్దకు బోవుట

అని బహువిధముల నందఱుబలుక | విని ధర్మనూనుండు వేదనబొంది
 పుత్రశోకంబున బాగులుచున్న | భాత్రీశుకడకేగి తత్సర్వవర్తు
 లైనవారలచేత నటనెఱిగించి | భూనాథు పాదాబ్జములకు మ్రొక్కుటయు,
 బెనుపొంగ నల్లవాప్రియమంద వగల | వనరుచు నట దీనవక్త్రుడై నృపతి
 యాలింగనముచేసె, నంతభీముండు | శైలభేదినుతుండు సరపిమ్మైగవలు
 నెఱిగిన వారల ³ నెఱిగించుటయును | మఱి భీము డనునట్టిమాట కర్ణముల
 సోకిన మిక్కిలి శోకరోషముల | భీకరంబుగనున్న పృథివీశు జూచి
 చుసమున నెఱిగి యమ్మధుసూదనుండు | తనర ‘నిసీవీని తలఁపొప్ప’ దనుచు
 కేలరేగి ధృతరాష్ట్రుచిత్తంబు మున్నె | వలనొప్ప నెఱిగినవాడు గావునను
 తనువమ మాయామయంబుగా వాయు | తనయుని రూపంబు ధరణిలోహమున
 గొనకొని నేయించి గూఢప్రకార | మున నచ్చటికిని నిమ్ముగ మహామహిమ
 రునఁ దెప్పించినవాడు గావునను | బరగ నాలోహరూపము జగదీశు
 ముందట నిలిపి, బోరన నతఁడు | పొందుగా మారుతపుత్రుగా దలచి
 యాలింగనము నేయ నదిపొడియయ్యె | ఆలోన హరించి ⁴ యంధభూవిభుండు
 మటమెచ్చుకై భీమునెఱి పేరుకొనుచు | దఱలక బహుశ్రోదం ము నేయంగ

శ్రీపర్వము, ప్రథమాశ్వాసము

౯

అసవ్య నవ్యము 1 బెలగియ శౌర | మతియు నా ధృతరాష్ట్ర మనుజేశుకనియె
అడలంగ నేటికి నసిలసూనుండు | బడిబడి నీచేతఁ బడఁడు నిక్కునము.
వడి నీచేత భంజింపఁబడిన | యది యిసుమిం తెపో యవనీశతలక !
సకొని యే నీదు కోపమెఱుంగఁ | బెహపొంద భీముని వెనుకకుఁదిగిచి
కును నీముందట నిడితిని దీని | పూని యెవ్వంగు నీ భుజశాఖలెదుట
చంగఁ గలవాఁడు నిక్కమూహింప | పొలుపేది మిక్కిలి పుత్రశోకాతు
ండవై ధర్మబుఁగాఢి బోకార్చి | ద డిగా బావంబు దలఁచితి మాట !
దశాస్త్రంబులు విడిచి మిగుల, | నాదిపురాణంబు లఖలధర్మంబులు
ఱుఁగుదు, వీ విస్పడినప్పు దలఁప | నటలేని వగపొంద సక్కటా తగునె !
లయ గురుండును విదురుం ప భీష్ము | డల సంజయుండు నే నాదిగాఁగూడి
ప్పిన బుద్ధులు చెవిఁబెట్టవైతి, | చెప్పుమా యితనేమి నేయంగనచ్చు ?
లికి యెఱుంగక పొదివికోపమున | నూల్కొని భీమాద్వునుల సత్త్వమెఱిగి
లుకులేటికి నేలఁన్నిరి రణము |

...

సకొని ద్యూతంబు గెలుచుకతమున | ధరణిను త్తమకాధ్వఁ దలఁపట్టి యీడ్చి
కునరంగవస్త్రంబు లొలుచుట యెఱిగి | యును దనూజాలఁజంపె నొగిభీముఁడను
ంపుమై నుజ్జనధీరత్వ మెడలి | చంపంగఁ దలఁచితి సరవియెయకట !
సకొని నీయవినీతియు నుతుల | కలితనంబును జూచి ఘనతరరోష
శముల్ మాని మెచ్చుగ శాంతబుద్ధి | గైకొను ” మనిన నక్కమలాత్ముకనియె
నీదు సద్వాక్యముల్ చిత్వంబు లనఘ ! | అదట నేఁగ్రోధి నదిచెప్పనేల ?
గడంగఁ దెలిసితి నీదువాక్యముల | వగపెల్లమానె బావనుడ నేనైతి.
తమ్ముడగు పాండునరపతి నుతులు | ప్రీతియొనర్పంగఁ బేర్చివర్తింతు.”
నుటయు శౌరి భీమాద్భునయము | ఘనముగాఁ గ్రమమునఁ గానుపించుటయు
ర మొప్పు వారలఁ గొంగిటఁజేర్చి | వరుసతో దీపించె, వారిజోదరుఁడు
గయుయుత్సునిఁ జూపఁ దద్దహర్షమునఁ | బిగియఁ గొంగిటఁజేర్చి ప్రియములు పలి
ర్మనందనుతోడ “ధర్మాత్ములార ! | యగ్నిలి గాంధారి నటపోయి కనఁడు,

శ్రీవిభుండుపుడు (చ)

మనమునఁ గలుగు నుమ్మలిక దీఱంగ.

ధర్మజుని శపింపఁబూనిన గాంధారిని వ్యాసుఁ డుపశమింపఁజేయుట

అరయంగ నీవేళ ” ననినఁ బాండవులు । హాపుకస్సకముగా గటఁజని మొక్కి
కరములుఁ బాదముల్ గజగజనణకఁ । గరములు మొగిడి, గాంధారివారి
దీవింపనొల్లక తీరకోపమున । భావంబులోన శాపబీయఁ దలఁచి
యున్నచో, వ్యాసుఁ గత్తురు కృపావాసుఁ । డున్నతాజివవాసుఁ డొగి
నకలజనంబులు సాష్టాంగ మొంగి । ప్రకటనమస్కృతుల్ పరఁగంగఁజేయుఁ
గనుఁగొని, యప్పు డా గాంధారిజూచి । ‘యెనయ నోహో శపయింపక విన
1 పాండవే యాగ్రజునై నల్కు నాను, । చంగతర స్ఫూర్తి చూనమ్మ నీకు
ధర్మ తనూజుండు ధర్మాత్ముఁ డతుల । నిర్మల విజ్ఞానీ నీకుఁ జెప్పెదను
కౌరవనాథుండు కదనరంగ మన । కారయఁ వోవుచు గంబ దీవింపు
జయమగుఁ గాకని సరవిశోఁ బలుక । రయమున నీవు ‘ధర్మము గల చోట
గలుగు జయం’ బని కిగడిశో ననవె! । పాలుచు ధర్మమునఁ బాడవైన ప
తనయుల వీరిని దయఁ జూడ పాయును, । మన గున గాను గు మాశ్చర్య
అనవుడు గాంధారి వ్యాసమునీండు । గనుఁగొని పల్కె “ గుఱుంబునఁ జే
కలగితిఁ గాక యీ కౌంతేయునిగ । మలవడఁ గుంతి కెట్లులె నాకు
తులువతనంబున దుర్యోధనుండు । కలనినో బోరాడఁగాఁ బాండుసుతులు
సరవి గయ్యువుఁ బాఁకఁ జంపి రండతిచి । 2 గురుమతి నందు కేఁ గోపింపఁగాక
వారిచూడ భీముఁడన్యాయమార్గ ముగఁ । గురురాజు తొగలు నుగ్గులు చేసె

భీముఁడు వినీతుడై గాంధారికిఁ బ్రత్యుత్తర మొసఁగుట

అన విని వాయుజుఁ డతి భయంబునను । ఘన కంపతాంగుడై గాంధారికనిఁ
“ తలకొని చూడంగ ధర్మమె యైన । 3 నలి నధగ్గుంబె యైనను బ్రాణభీతి
జేసితి నీతప్పు క్షితియెల్ల నెఱుంగ । వాకిగా నైరింపు వనజాతపదన !
ఎలమితో బ్రాపది నీడ్చి తే బనిచి । తలకొని యూరు, త్తరుణికిఁ జూపఁ
గనుఁగొని ‘యూగు భగ్గుముసేతు’ ననుచుఁ । బనివడి యే నాఁకు ప్రతిప చేస
తతి నుత్తమక్షత్ర ధర్మజు లెల్ల । నెఱిఁ బ్రతిజ్ఞావాని నిందింతు రెపుడు,

కాపునఁ బూరికి కడఁగి చేసితిని । సావధానముతో విచారించు ” మనిన
నద్యేవి యిట్లును “నానీచుఁబట్టి । తద్దయుఁ 1 ఎటు తిగవు ధర్మము
అరయంగ వైచిసి అనిలోనఁ జంపు । గురుగాకి పగ్గినెత్తుమగొని క్రోలు
నట్టి క్రూరాత్ము లెయ్యెడి నైకగలరె (1) । గట్టి 2 ” ననవుడు గాంధారినియె .
“అసభలోని కియ్యలఁ బొంచాలి । గాసిగా నీళ్ళి తక్కువ చీరలొలువ
వలుకమై జేసి యా బాసకొఱకుఁ । గలపిలోఁ బట్టి యాఖలు కుస్తినేను
రక్తంబు క్రావును గణములో ననుచుఁ । బొక్తు స్వరణచే గట్టిఁ బ్రతిక,
యదిగానిఁ దాపితి, క్షణమునవుల । కుద మిలో వతఁ బట్టి మాత శీఘ్రకృత్తి
శోణికుఁ బానుట కూడఁ బాతకము । క్షోణిలోఁపని శ్రుతి చి బాను
తరమిలో యనిజరక్తం బాననంత । గుఱత చిత్తుడనే ' ద్రోహినే! ” యని
“నొగి మాతకోలగా నొక్కని నైన । జగతిలో నిల్చి నచడి నూర్వరకు
మింగితి, చగులో మీకెవ్వఁడైన । సంగతి 3 నెగులాచు ముంప నట్టి
వాఁడు లేడయ్యెనే! గదలక 4 యొకినిఁ । బోడిమి దీరిన భువి జంపకన్న
నంతటఁ దప్పనే యట నీవ్రతిన! । ఎంతయు మీయచ్చ చిల యేసినెడ?
ఎటువంటి వార్తల నీగీతిఁ జిప్పు । కుటల చిత్తులు కలుగుదురె ధాదుడె?”
అని యని చిగిరించి యుచునూతిమీఁద । ఘనమైన కోంబు గగుర ' నారాజు
నెచ్చట నున్న నాఁ డేరుచేసెడిచి । క్రచ్చట? ” ననవుడు కింపించి ధర్మ
నుతుఁడు సోతుఁడు మోడ్చి సువిసయంబెనఁగఁ । కృతచ తిత్తోఁ బదక్షిణ మొనరించి
మృదుభాషణంబుఁ మెల్లనఁ గదిరి । ఎదముల కెఱఁగి యప్పండవాగ్రజుఁడు
“కుంభిని నీ పుత్రకులఁ జంపింట్టి । గంభండ శపియింపఁ ఎగదె యోతల్లి!
తమ్ముల బంధులఁ దాశల నుతులఁ । గ్రమ్మి చంపించిన ఖునకు నాకు
నేటికి కీ జీవనం బేకి గాఢ్య । కుటికి భోగంబు లేటికి? ” నని
మలుమాట లాడంగ మాని గాంధారి । దొఱఁగాని నాలుక తొట్రువడంగ
నెట్టన నిట్లూర్పు నిగిడించె, నేత్ర । 5 పట్టంబు నెగునఁ బగువడి వెడలి
యా సతివ్రత దృష్టి యందంద పోయి । భూపాలు ఎడచుఖంబులఁ జెగుటయును
గందినఁ బూని యాఖండలనూతి । యందంద చనియె శ్రీహరివెనుకకును,

1 జేసిన (క) 2 నెగులార్పఁ జాలినయట్టి 3 పట్టి (క) 4 పట్టాకృత స్వరంగు (మా)

మారుతనూనుండు మాద్రినందనులు । వారక తిరుగుడుచడి, రంత్రోన
దలకొన్నక్రోధంబు దక్కి గాంధారి । యలవడ ధర్మపుత్రాదులయంక
మాతృభావంబున మసలక వలికె । 'మీ శల్లి గనుగొన మోపుకోగొన' ప

పాండవులు కుంతియొద్ద కేగుట

అనునంత నందలు సంతరంగమున । నునిచిన కలక తామెయ్యన గిందా
పటచి యచ్చట వోయి పరగంగ గుంతి । చరణాబ్జములమీదఁ జియ్యనా
కన్నీరు నిగిడించగా, నేడ్చి కుంతి । యెన్నిక వారలనెత్తి వేగ్వల
దనువులు నిమురుచు దారుణశస్త్ర । ఘోరతర వ్రణములు గాంచి, సట్టూర్చు
నిడిగించి, యందట నెఱి గొగిలించి । బెగులుచు బొగులుచు వివ్వల యయ్యె
ఆసమయంబున నతివ పాంచాలి । యాసమీపముజేరి యధిక దుఃఖమున
బదములపై వ్రాలి బాష్పంబులురల । నదనుగా వికలాంగియై త్రులచివైన
ధృతి నెండతాగిన తీగచందమున । క్షితిమీదఁ బొరలుచు జెలంగి యేడ్చుచు
'అకట! పౌభద్రాద్యులైన నీమనుషు । లకలంక వృత్తి నెందరిగిరో!' యనుచు
బలవింపఁ బలవింప, భానుకుంతియును । బలు రోదనమున భామలుఁదాను
నొసరంగ గాంధారి యున్న చోటికిని । బసపుచు జనె, దన పాదపద్మముల
జెలంగి పాంచాలియు నేడ్చుచు నున్న । తఱి, నడలుచును గాంధారి యిట్లనియె
"పుత్రశోకంబునఁ బొగులు నీడై స । గాత్రంబు కృశమయ్యె, గండువాటిల్లె,
పుత్రవర్గముచాపఁ *బొందె దుఃఖంబు । పౌత్రహీనతఁగొంతి పాయునే వగపు ।
నిన్న నూరార్చెద నీరజవదన, । నన్న నూరార్చు, మున్నతి నిద్దఱకును
నమమయ్యె దుఃఖంబు, జగతిలో నీవు । శమియింపు మింక నిచారింపఁదగదు,
పుడమి 'నవశ్యమనుభోక్తవ్య' మనుచు । నుడుగక మోయుచు నుండు వేదములు
వసుమతి నొసటను వ్రాసిన¹ వ్రాలు । నుసిగినబోవునే యోకంబుకందరి!"
అని యట్లు భాషించె నర్థిశో ననుచు । విసిపించుటయు ముసల్ వేడుకఁబొంది
యసఘాత్య, తరువాతనైన వృత్తాంత । మనమొప్పు జెప్పవే యని యడుగుటయ
బద్ధవత్రాక్ష, గోపాలక, కృష్ణ, । పద్మాలయానాథ, పాపసంహార,

* 'పాండవపరము' అనుకర అధ్యాయము

హరిహరబ్రహ్మత్న, హరసుతచరిత, । హరిమూఖ్యదిక్పాలకానీక వంద్య
 చరణ సరోరుహ, సత్యస్వరూప, । షరమాత్న, వరమేశ, భక్తమందార,
 అణురూప, ఘనరూప, యాద్యంతరహిత, । మణివక్ష, కేశవ, మధుదైత్యహరణ,
 ఘనమాని వృద్ధేహకలిత సంగోహ । వినుతప్రకాశ, శ్రీవేంకటాధీశ,
 భక్తవత్సల, జగత్పావనమూర్తి, । ముక్తిప్రదాయక, మ్రొక్కెద నీకు
 ఇది వేంకటాచలాధీశ్వర దివ్య । పదపద్మ మకరంద పాదద్విగేళ
 మగు నాతుకూరి తిమ్మార్యతనూజ । సుగుణాఢ్య సోమనసుకపింద వర్య
 రచితమా స్త్రీచర్య రమ్యకావ్యమున । నుచితమై యాశ్వాస మొక్కటి యయ్యె

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీభోగినినాస, చిరతనోల్లాస | వైభవోయ, శ్రీ, వాసుదే,
 ఆగినాగాయ, యాగ్గంతరహిత, | కేగా శ శకం, శ్రీ, వేం టాధీ |
 జనమేజయునకు వైశంపాయునిం | ఘనశ, గానశ, శ చ్చేవనోగెగె
 “అరీతి గాంధారి యాని (దౌపది) | నూతడ, తి, యుక్కు శమూర్తి
 వ్యసకునీంబ్రాని ‘శలభము’ చు | శలభ దివ్యకేళి దృష్ట శ
 నాపొద్దు నిజవత్ హను లేండు | సౌమ్య నలగగా న యోగము
 గొలదిలో శోచన శోచరంబెన | నలునీడి దెగిండ్ల భద్ర దేధ ములు,
 దెలియంగ నులు తెగిండ్ల హులు, | నలకొ శ్చంద్రావైష్ణవోగక్ష,
 ఘనశరము | శరణ గలుగారు | బెచంచు పడియ, ప్రభువగానాన,
 దోళాని యస్యగాతుల నేమి గ | గాక మూలము జూర గ్రహులపడిన
 కేశనంబులు, విటిగియుగలించునాలు | నాత్రాశ్రము, గుగ్గెయ శోభ,
 గొడుగులవై నమగులుతులు నొరసి (?) | వికళ డియు, పింజామర ములు,
 శేతంబుల మీద గ్రిందను నిండి | జాతీ, లగియు, శస్త్రాస్త్రుచయు,
 నొదవుశస్త్రముల శే నుక్క అంగుళ | ఇద గాన బడియును వీరమస్తములు
 నలిసి-పదియు, పొలియై | తలును, జెదరన దంతతిండిలు,
 బొంబు ముండియును, బొంబులవెలికి | ఎటికి ప్రేగులు, నొగిండ్ల ముంస
 భంగ ములు, బెటకొల్లగై పాని | చుంబి శోణితము, నొడొండ నొరగు
 మకిరకుండ, హార మండర లయ | ముట కేయూరారి మణిగొలుగుల,
 బల భాదములు బరిశిష్టేయం | తెలగి శరము నేయునున్న
 శాకినీ మాత పిశాచ వేతాళ | శాకినీ శరశాల డురు ధాంశ్చయు,
 కాక జంబుక గ్భక శరక ప్రధాన | భీరవరము పెల్లుగా గలిగి
 కడు ఘోషై ముండు శిగనరంగంబు | ఎడటి గాంధారి శప్పక శగొనయె,
 తగవరము సాశ్వతేయమాలి | విదిశంబు శాండవే ములజూచి,
 ‘సగవిమై బాంధవశవములకెల్ల | విరివి గానోచితవిహితంబు గాగ

సనల సంగతి గాని నటనేయిండునుచు | నిని ముంతగానపగడైన, చాని
దేవదేవుని సర్వదేవతాయును | భావజ ఈ శ్రీమతి వృషీ కేశు
నారాయణుని జగన్నాథు ముందు | నాజోగడు భక్తనత్సలుల ప్రస్తు
గూడి యాధృత ప్రాప్తు గొప్పి తోబోచి | మూడుమంజుమ నత్యంత వేగము
గడకలొక గౌరవ గామినీ కుమల | పిరిగి, పుడవ న్నలు, పతులు
సుతులును ముద్రుల సోదర కుము | క్షీతిమూల నెంతయు శేష్టులదక్కి
శవములై యుండంగ సజ్జేమి జూచి | ప్రాచీనముతీతక గలవించువారు,
నురుచి ధరమూల న్నగై రు, | పురపు మనుచు బొగిలెడుచాన,
పొరలాడు చారుని బొగ్గు కలుగ | మఱచి దేవగబులు ప్రాప్తుచువారు,
కచభారములువీడగ గానీ మగ్గు | ఖచిత స న్నాధ యునభూషణములు
చెదరంగ ముత్తాలనేసలురంగ | గుగి ముగి లెలుంగ సజ్జించువారు,
మునుకొని చాలుని మోములు పెంచు | కొన - నైరంత గోవిందుఁజూచి
యతివ గాంధీ గమ్మి చేరబిలచి | యతుల శోకాక్రాంతియై యిట్టులనియె

గాంధారి పాలికానుజూచి కృష్ణనితోజెప్పి దుఃఖించుట

“హరి, జనార్దన, కేశ, వాంఠి, కృష్ణ, | గుహార, నగధర, మండరీకాత్రి,
యనఘ, పెగాకునేయ! చూచి వారె | గొఱ్ఱొన ధృతిరాప్త గోడ ప్రు, మిగుల
గన్నీరు మున్నెరుగాగ నడుపుచు | గ్రన్ను యుద్ధర గామనం దెగిన
తమ పురుషులమీదగ దగిలె | ప్రాచీనముల నెక్కి బలువీడి 1 బొడుచు
నడఁపంగ మఱి చేతులాడ చేప్ | లుడిగయున్నరు దామూపర, కంఠు |
అచని నిచ్చామృతుండన బొగడంగ | పివిధ శౌర్యభ్రం పిస్సూర్తి సుజసి
పరశురాముని భుజాబలమున గెలిచి | ఎరయవైష్ణవుడన బ్రజ్జడిపించి
శరత్పగతుండయున్ గావీరగౌణములు | ధరముంచివాడు శౌర్యసప్రసిజూప,
కురుకుమాదులకు మక్కువ సన్నుద్య | పరగంగ నేర్చి భవ్యవిక్రముడు
ద్రోణునిజూచి తే కూపెల్లఁజెస | ద్రోణపై దగిన న గోపికారముణ !
తోలగ శౌర్యము న సత్కారకాత్మ | ములమీద గముచి చి న్నలతులు వేక్కి
బొడవద్ద ములొత్త భౌగ్యభోగముల | నాదట పర్తిల్లునట్ట యా ఘురుల

తనువులు చూచితే! ధగణ్ణిపైఁగూలి | యొనరంగ నున్నవి యుల్లంబులు^౧
 చేవులకుసింపుగా శ్రీరాగముఖ్య | వివిధగానములు వీణారవములు
 నిత్యంబు వినుచుండు నృపులసన్నిధిని | అత్యంతముగ సక్కలఱచుచున్న^౨
 కర్పూర కస్తూరికాగంధ మెలమి | నేర్పుతోఁబూసెడి పిఱులభూపతులు
 తెలియ శోణితవంక దిగ్ధాంగులగుచు | బలమఱి భూమిపైఁ బడియున్నవా
 ప్రాణముల్ విడిచియుఁ బరఁగివాస్తములఁ | ద్రాణఁ గృపాణముల్ తగవిడ
 బ్రథనరంగమున నప్రాణులువోలె | బ్రథితులైయున్న సదృఢులను గంటె
 అట్టలకడ నుత్తమాంగంబు గాన | కట్టిట్టు దిక్కుల కరిగెడువారు,
 తలలు చేతులఁగొని తువుఁబొదివి | పాలుపఱి ధరమీఁదఁ బొరలెగువారి
 శిరములు మేనులఁజేర్చి భావించి | గురుతర శోకాల్లిఁ గ్రుంగెడువారు,
 తునియలుపెక్కిన దొడిబడఁగూర్చి | జనితశోకముల మూర్ఛలఁ బొంద
 హాసని యెల్లఁగెత్తి యందందవగలఁ | బాపక మిక్కిలి పలవించువాడు,
 'ఇదెశిర మిదెపాద మిదెహస్తమనుచు | వెదకెడువారు నిర్విణ్ణులౌవారు
 నైయున్నవారల నంబురుహాక్ష! | వేయవిధంబుల వీక్షింపవయ్య
 నాపూర్వకర్మంబు సన్నితసేయఁ | బాపపుఁగన్నులఁ బరికింపవలసె "

దుర్యోధనుని కళేబరము గాంచి గాంధారి విలపించుట

అనిపల్కి దుర్యోధనావసీశ్వరుని | ఘనకళేబరము దృగ్గతమైనఁ దరుణి
 యరుదార నాకిని యనఁటియుఁబోలె | ధరమీఁదఁబడి మూర్ఛ తద్దయుఁబొ
 కొంతసేపునకు నశోకమలి దెలిసి | యంతటఁ బరిచారికాంగన లూఁది
 కొనిపోవఁ గోయి యక్కురుపతిఁ జేరి | కనుగవ సోనలై కన్నీరుదొరఁగఁ
 బరఁగ నాతని కళేబర ముపై వ్రాలి, | "కురురాజశేఖర! గురు ¹మూర్తిధార
 హా మేరుసమధీర! హా రణశూర! | హా మానిసీమార! హా భుజసార!
 నీవిక్రమము పెంపు నీప్రతాపంబు | నీవైభవస్ఫూర్తి నీభోగమహిమ
 నేఁ దెందుఁబోయెనో నృపసార్వభౌమ! | పోడిమిచెడి యిట్లు పొరలంగ వలసె
 తలకొని నూర్చురు తనయులలోన | వెలసినవాఁడవు వీరాగ్రగణ్య!

పుత్రశోకంబునఁ బొరలుచున్నాడు । ధాత్రి నీ ధృతరాష్ట్రుఁ దగఁ జూడనయ్య ।
 నీకులకాంతంలు నేడింత వంత । దాకొని తమ తమ తనువులు మఱచి
 యిలమీఁద నెలుఁగెత్తి యేడ్చుచున్నారు । వలదని వారల వారింపవయ్య ।
 పనివడి యెంతయుఁ బరలోకవిధులు । తనయులు సేతురు శల్లిదండ్రులు,
 కలగొని యదయెల్లఁ గల్లగాఁజేస । యెలమి సోగోకంబు కేగితి తండ్రి ।
 జగతి 'దుర్యోధనసంపద' యనఁగఁ । బొగడొంది యెంతయు భూమిలోఁ గలుగు
 రాజులు నీవంపు రమణఁజేయంగ । రాజరా జనుపేరఁ బ్రజ్ఞ దీపించి
 కడపట నీరీతిఁ గల్గఁబునొంది । పుడమిపైఁ గూలితే భువనైకవీర ।
 దిక్కెన్వ రిట చూకు । తెఱచిన యిల్లు । కుక్క చొచ్చినయల్లు కురుభూమి నింక
 నెవ్వరు రక్షింతు రేమనఁగలకు । ఎవ్వరి జేరుదు ? మేమిసేయునుము ! ”
 అని బహువిధముల నధికశోకాబ్ధి । మునుఁగుచు మఱియు న మ్మరవైరిఁ జూచి
 “అన్న, ముకుంద, దైత్యాంతక, కృష్ణ, । ఎన్నగపర్యంక, పద్మపత్రాక్ష,
 ఈతఁడు రణమున కెత్తిపోవుచును । ఆతఁ భక్తి సాష్టాంగ దండంబు
 వెట్టి చేతులు మోచి ప్రేమరెట్టింప । “ గట్టగా జయసిద్ధి గలుగ దీవింపు ”
 మని వల్క 'ధర్మ మెయ్యడఁ గల దచట (1) । ఘనతర జయసిద్ధి గలిగెను ' మంటి.
 అది యెటులనినఁ బోయి జూడ మెప్పుడు । గదనహేతువు, భూపగణముల 1 శివుడు
 మృత్యువు గావున మిగిసిలోన । నత్యంతభక్తితో నాత్మజుఁ డనుచుఁ
 బ్రీయములు పలికినఁ బెంపెల్లఁ జెడదె । నయమొప్ప నదిగాన నందనుఁ బ్రేమ
 దీవింపఁ జొంక నుస్థిర ధర్మయుక్తి । భావించి మధ్యస్థ భాషలాడితిని
 మఱియు నా తనితోడ “ మహిత హవమున । నెఱిమీల నెంతయు నిలిచి పోట్లాడి
 వెలయంగ శస్త్ర జీవితఁ బరలోక । కలితి సౌఖ్యస్ఫూర్తి గనుఁగొను మనఁగము ! ”
 యని చెప్పి పనిచిన నంబుకుహాక్ష । పనివడి యతఁడు నావనిసేసి యరుల
 దండిగా నెదిరించి తఱిమి ఖడ్గమున । ఖండించి పుణ్యలోకమునకుఁ బోయె
 ననియుండఁగా నోవ దంతరంగంబు । ఘ తర శోక సంకలితమైనదియు,
 తక్కశ ధృతరాష్ట్ర ధరణివల్లభుఁడు । దిక్కులేమి తలంచి ధృతి పొక్కకున్నె !
 చెలిమితొ నవరత్నసింహాసమునఁ । గలకలరు లెంతయుఁ గరకంకణముల

యుగయుగతొక్కగ నీ సంగతింబుగల | ప్రణతిమై నిలక గుంబుక మపీవ
 సునుహితామైశ్వర్య నోభితుం దగులగు | గలము గీరుచి కౌరవ్య గు
 ఘనంబుకంబులఁ గన్పెట్టె నీ భగవంతుని భగవంతుని
 విచరుడు దగ్గరియై నీ సంగతి | నీ సంగతి నీవల కలగలగల గుంబు
 అనఘాత్మ విధిమూడికట్ట గుంబు | విధిమూడికట్ట గుంబు గుంబు గుంబు
 కొలది నేకాదశ క్రోహాణీ గుంబు | క్రోహాణీ గుంబు కౌరవ్య గుంబు
 గగ చేత నూగు భగవంతుని చేత | దేవుని భగవంతుని ఇట్లు గుంబు
 మఱియును విధిమూడికట్ట గుంబు | గుంబు గుంబు గుంబు గుంబు
 కంబు గోడగట్ట గుంబు గుంబు | గుంబు గుంబు గుంబు గుంబు
 రాదేవగట్ట గుంబు గుంబు | గుంబు గుంబు గుంబు గుంబు
 సాలపుతో నీ సుమంతుని | సుమంతుని గుంబు గుంబు
 పై దనుమాడ్కి దన్ను చిట్టి మొగ్గు | మొగ్గు గుంబు గుంబు
 మోపి ప్రాణేశ్వరు మోగును జూచ | తొలగిలమై పుణిమై ప్రేర్చి
 తెలివొంది కన్నీరు దేహంబు నిలడ | బెలుగుతో నెలగును గుంబు
 మున్నది యిట్లు గుంబు గుంబు | గుంబు గుంబు గుంబు గుంబు
 మనుమని జూచి నీ సుమంతుని | సుమంతుని గుంబు గుంబు
 ౨ని యిట్లు గుంబు గుంబు | గుంబు గుంబు గుంబు గుంబు
 కమలాత్, భీముని గుంబు | బెట్టునగు | గుంబు గుంబు గుంబు
 తుచిచేత సర్వగ రక్షంబు | ప్రీతి ప్రాచారం బిట్లు గుంబు
 డియున్నవాడు, ప్రాపది నీడ్చి తెచ్చి | గుంబు గుంబు గుంబు
 శాంపివేకి యీ దుశ్శాసనండు | చీల్చి యిట్లు గుంబు
 రువడి నేను దుర్యోధను కంటి . | “ మాచేత రక్షితమై పాంచాలి
 రిభవ దుఃఖంబుపాలు నీయంగ | బడింపఁ గోరు కల్గెలున్నె |
 రిగజ పంచామ్యుడై వాయుజని | మరులప్రతాపంబు భయంబు,
 కవేది వేవేగ విశువు గుంబు | గుంబు గుంబు గుంబు
 చి పెక్కు గుంబు నాత్మజుకేచ | పసిపిచుటయు నేడు విధివశంబునను

పెట్టు గదలి (మా)

విహితా నూర్యసహనప్రకాశ | విహిత తేజంబున వెలసె నేఘమడు,
 అంశేనైవ కథివాఘం డగును | సంగతిగాఁగ నే నరసుండు మిగలె,
 అనుగా ధాత్రిలో యగుతనూజునకు | హృదయశల్కంబుగా నెన్గెను నెగె
 అమిల్లభుం డర్థమై నచ్చి | ఘనముగా నడిగిన గవచకుండలము
 లడె నొన నని చువహర్షంబుతోడ | వదలక యే దాననంతం డొసలగె,
 సుఖంబుగా నానంధుని గెలిచి | సమధిక విస్మార్తి సభ్యంబు చేసి
 ముగిసి కింక నూలిననగర | మమరంగ వేడుగ నాతఁడీయంగ
 నేలగుం గీర్తు బెంచెక్కిన దాన | శాలియై వెలసిన చతురుం డీ ఘమంబు
 బుద్ధి భాస్కరచాత్రు వతిశుభగాత్రు | నెట్లన చూచితే నీరసనాభ |
 కనులెల్ల దివికి నా నుడి తోకింప | నతుల రజశ్శోణితాంగుం డైనాఁడు
 లియా నీ మనఁ బ్రాణంబు వానియును | వెలయు మొగంబున విలసిల్లు నాఁడు
 గ శరచాపముల్ వదలనివాడు | కురువృద్ధుండగు బాహ్లికుని గనుంగొంటు |

సైంధవు కళేబరముఁ జూచి గాంధారి దుఃఖించుట

కి శప్పుని నెఱవంగె దలంచి | బలభేదిసూనుండు బలువిడిఁ బొదువ
 కయ కుగ్యోధనాగి భూవతులు | తారడ్డపడగ నుద్ధత భుజాబలిమి (1)
 ద్రౌపదేయ సైంధవుఁడు కబంధ | కలితుండై యున్నాఁడు, శాంతేయు లెఱచి
 ద్రౌపదిబట్టి తొడిఁ బడఁ బోవ | “బుల్లిదంబునఁ జంపఁ గొడిగా దితఁడు
 దుస్సలకు భర్త మన్నింపవలయు | ననుమాన మింకేల?” యని గయతోడఁ
 గాఁడు, సంగ్రామ రంగమున | నేచి చంపిరి నేఁడు ఇభరాజవరద |
 కి కామిన్య మివాటికిఁ బోయె! | నేటికిఁ జింతింప నిగి దైవగృతము
 పునమున పగలేనియట్లు | తెలియక యటునిటు తిరుగుచున్నదియు
 తెగ నభి ముఖమున నడంచి | జలజప్త తాత్తి, దుస్సల గనుంగొంటు |
 కి వాగుండు చేసిన ప్రతిస | వలనుగా వేగుల నాగినే నెఱిగి
 కి బతికి దుస్సల చెప్పివట్టి | విరివైనబుద్ధులు వినుము శ్రీకృష్ణ |
 కంబుగోపల కీర్తి మెనట్టి | విజయు ప్రతిజ్ఞకు విను కమడ్డమెద్ది |
 కి నైవ్యంపుఁగోట్ల కి నమ్మకుము, | గురుం డర్దురుని మాండుకొనఁడు నిక్కంబు,
 న 2 మిద్ది (3) 3 బల్లిదండై (4) 4 దీన 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

సమరంబు నీకు నసాధ్యంబు, వేగ | యమతనూజుడు గాచు ¹నటకును బామ్ము,
నామాట వినఁగదే! నాథ, సర్వజ్ఞ, | భామినీ పాంచాల, భానువ్రతాప |
శరణాగతార్తరక్షణ ధూరీణుండు | కరుణ గల్గినవాఁడు గాంభీర్య జలధి,
ధర్మతనూజుండు ధర్మాత్ముఁ డతుల | నిర్మలవిజ్ఞాని నృపచక్రవర్తి
మఱివిగాయని మన్నింపఁగలఁడు | అటలేనిధక్తితో నని పలుమాటలు
దెప్పినబుద్ధులు చెవిఁ బెట్టవైతి! | విప్పట వింక సేసేమిసేయుదును!
పరికింప నానోముఫల మిట్టిదయ్యె! | ధరణి విశ్వస్తగాఁ నలఁచి యీ పాండు
ధరణీశతనయులు దయఁగూలి యకట! | దురములోఁ గూల్చిరే దుర్దామశౌర్య!”
ఁనిపాండుసూనుల నటదూఱఁదొడఁగె, | గనుఁగొంటే దుస్సల కంజదళాక్ష!

శల్యుని కభేదరము గాంచి గాంధారి దురపిల్లుట

మొగిఁ గపోలము నేలమోవ బోరగిల | వగచెడి పడియున్నచాఁ డుత్తముండు
పూని యంబాలికాపుత్ర సూనులకు | మేనమామయ్యును మెఱసి రారాజుఁ
జేపట్టి శౌర్యసుస్థితి విలసిల్లి | ప్రాపుగాఁ గర్ణ సారథ్యంబుచేసి
కర్ణ శల్యంబులుగాఁ బల్కినట్టి | యర్ణ వగంభీరుఁ డదె మద్రవిభుఁడు
మఱవక యిటువంటి మహివలినాల్కు | యుఱక కాకులు తినుచున్నవి శృష్ట!
భగదత్తుఁ జూచితే | ప్రాగ్జ్యోతిషేశు | మగఁటిమిగల మహామహు శౌర్యధుర్యు
బలమునఁ దనపాటి పార్థివులలరె! | కలితయశోరాశి కారుణ్యజలధి
భూరిశ్రవుని జూడు వుండరీకాక్ష! | వారకగ్రద్దలు వానిపై యునరె” *
అనియిట్లు వేర్వేఱ నఖిలభూవిభుల | వనజాక్షి గాంధారి వారిజాక్షునకుఁ
జూపుచు నందంద శోకంబునిగుడఁ | గోపించి శ్రీకృష్ణుఁ గుత్సితవృత్తి

గాంధారి శ్రీకృష్ణునకు శాపంబొసఁగుట

వరఁగ వీరల కడ్డపడక యారీతి | నరసి చ పించితి వక్కటాతగునె!
నిన్నేమిచేసిరి నిఖిలకౌరవులు! | పన్నగాధిపతల్పు భావింపవైతి!
అన్నదమ్ములలోన నటపదివేలు | ఎన్నికఁ గలహంబు లిలవచ్చుఁదోవు
అతిముఱి వారలేమైనఁగానిమ్ము, | అటలేకమనక నీవాజిలోపలను

1 నట పోనిమ్ము (క) * భీష్మదులఁగూర్చి చెప్పు విషయ మిట లుప్తము

విదితముగాఁ గాఁగి పేయాల కీతఁ | చెదరకపట్టి చంపించితి గాన

* నానిల * ముప్పదియారూపయేట | భవదీయపుత్రులుఁ జాత్రులుసఖులు
భ్రాతృలు జ్ఞాతులు బంధువర్గములు | శ్రావణిగా నన్యోన్య కలహంబుచేసి
మడియుంగలలచ ను మాధవ, విశుము, | ఎడపకనీవు దిక్కువ్వగులేక
ధరఁగూర్చి డెవు, తగుబుంగలను | గురుభామి కులరీతిఁ గుందంగలగు.”

అని శ పుష్ప వానివిధి యుపును | ఘనముగా గాంధారిఁ గనుఁగొని పలికె.
“వసుమ్మగఁ ధూ, యిట్లుకోపించి | భీమంబుగాఁబల్కఁ బేర్చితోడగునె !

తెలియవు మున్నగాదె యాగవులకుఁ | గలదుశాపము, మునిగణచర్యుఁ డొసఁగ
సరివిమోఁ జ్ఞాత చరణ మిట్లు | నిరతిఁ జేసెతి విందు నీ కేమిగూడె !

చలముతో యగువంశ జాతులకెపుడుఁ | గలదు ౩ నాశము, వారిఁ గదనరంగమున
మద ౩ మెత్తి సురలును మార్కొనలేరు | అదికారంబుగా నన్యోన్యహతుల
మడియుట నక్కంబు మచ్చరంబేల ! | కడు పేగిరపడంగ గాంధారి !” యనిన
పలుకులెంతయుపిని పొందుచందనులు | కలగొన దేహముల్ కంపించుచుండ
సవనలో బ్రకృతియాస వోకార్చి | తివిగి యేతెంచి యత్యంతఃకుఃఖమున
సచటఁబూర్చి డె, సయ్యంబకేయఁడు | మచగిత్తుడగు ధర్మనూన కిట్లనియె

“ధర్మతనూభ, ధర్మస్వరూప, | నిర్మలవిజ్ఞాన, నీతి ప్రసిద్ధ,
లీలఁ నర్చినవారి లెక్క యంతయును | నీలోన నాకు నీ వెఱిఁగింపు ” మనిన

“వినును ౪ శిలనాథ, విన్నవించెదను, | ఎనయంగ నిప్పు డేనెఱిఁగినవారు
ధారుణిలోన నుత్తర వివతులు | కోరి ముప్పదియారుకోసులు మఱియు
నికు ౫ వేయక, ఇక్కడి మూఁగ | యిరువదినాల్గు వే లిన్నూటఁబదియుఁ
దె ౩ ౮ చెప్పిన ధృతరాష్ట్రు డనియె | “పొగడంగ నేగతి పొందంగఁ గలరు
వీర లాతెఱఁగెల్ల వివరింపు” మనిన | నామాధ విస్ఫూర్తి నాతఁ డిట్లనియె
“చెఱి శరాన్ని ప్రేల్చినవారు దివికిఁ | జలమునఁ బోయి యచ్చరలు సేవింపఁ
ర్యాజ్య కర్మములయి యాఖండలునకుఁ | బూజ్యులై యుండురు భూలోకనాథ !

* ‘నేడదిగ ముప్పదాఱగునేడైన యద్దినమున ’ అని రిక్కన 1 జర్వణచర్మిల (౪)
౧ శాపము ౩ మేది (చ) ౪ భూపాలకా ర వినిపింపు (చ)

పొందుగా శస్త్రాస్త్రములు తమ్ముఁ డ | నందండ భింబడినట్టి భూపతులు
 పొగడ గుహ్యక లోకమునకేగి సౌఖ్య | మగణితంబుగఁ గాంచి యతిశయిల్లుదురు
 స్వామికార్యార్థమై చచ్చినవారు | ఆ మహేంద్రసమానులగుచు ¹ నుండుదురు
 విదితంబుగా నెట్టినిధున నైన | గదనరంగంబునఁ గ యముల్ విగీచి
 వెలసినధన్యులు విశ్వసన్నుతులు | కలిత గాంభీర్యులు ఘనపుణ్యనిధులు ”
 అనవిని ధృతరాష్ట్రుడనె “ స గాథులకు | ననఘ ! యుగాధుల కన్ని కార్యములు
 సేయంగవచ్చునే! చెప్పవే! ” యనినఁ | బ్రాచీన - లిళె నచ్చండ బ్రాగజాను
 “ నరనాథ, నిఖిలజంబులు వీర | లరుచుమీఱఁగ నాహితాగ్ను ల ” ట్లనుచు
 జెప్పి పురోహితు శేష సమానుఁ | దప్పక ధౌమ్యునిఁ దగ నిరీక్షించి
 సరవితో విదురసంఘము యుత్పులను | బరికించి యాట్లను “ భరతవంశ్యులకుఁ
 దలఁగకనాథ యుక్తము & అంగఱకుఁ | గలఁగక యిన్ని సంస్కరముల్ సేయుఁ ”
 డని యానతిచ్చిన యంతట వారు | ఎరిఁబూని సాములుల్ బ్రాహ్మణుల్ చదివి
 పనివడి ఋగ్యజుఃసరనంబు ² సేయ | మనుకొని రారాజు మొదటఁ గలు
 వారికి నన్ని పాపావృత్తి నీయ | భూరితరంబు గాఁ బొగలుప్పతిల్లఁ
 బనిగొని బ్రహ్మాండ భాడయంతయును | ఘనమైన మంటలు గప్ప నాలోన
 యమతనూజాతుండు అంధభూమతినిఁ | గ్రమమొప్ప ముదలఁ గదలింగి తాను
 పెనుకొని సతులతో పేగంబై కదలి | చని గంగలోపల స్నానంబు చేసి
 పొసఁగఁ దలోదకంబులు ఎోయునంతఁ | గనుగంది వృథయును గన్నీరుగ్రమ్మ
 నల్లంత నెలుఁగెత్తి హఠిర ! యనుచు | నెల్లవారును విని నిట్లని ఎలికె

కర్ణుడు తన కొడుకని మంతి ధర్మజున కెఱిగించుట

“ ధర్మనందన, విను తరణితనూజుఁ | డర్మలి మీకును సగ్రజం, డతఁడు
 కరమొప్ప నాకు భాస్కరుని యశమున | సరవితోఁ బుట్టిన సత్యసంధుండు
 పోయి తిలోదకంబులు పేగ, ” ననుచు | నామెడ సంతయు నతని జన్మంబు
 వినరింప నంతయు నిని ధర్మజుండు | జెవులు గూడినియల్లు చేన్దలు దక్కి
 ఘన శోకమునఁ బొంగి కన్నీరువించి, | “ యినకోటి నయతేజ! యినతనూజాత!

1. గుండురసము 2. మెలయ (చ)

యెనయ నీన్పుత్రాంశ మెఱుంగలేనైతి ।

1 పాంశ ౧ చు యుగాఁ బరికించి కొలిచి । యుండలేనైతిగా యుగ్మకోనిన్ను ।”

అని ధర్మజుడు గుండ ననిలనందనడు । ఘనుడైన విజయుండుఁ పలుఁ గౌఁచాలి

కన్నీగు దొరఁగ గగ్గద కరులగుచు । విన్ననై తలపొంచి వెలవెల నగుచుఁ

దల్లిసి దూఱుచు ధరఁ బొరిలుచుచు ।

“హ భాగ నగన । హకులోద్ధార । హ భుజబలశూర । యద్ధిగంభీర ।

నిశ్శృద పకోద । నీతిపనఁగ । నశ్యసంధుడ । వై న సంహారకార ।”

యని ఎ గు శోకింప, అంత ధర్మజుడు । కనఁగొని తల్లితోఁ గలుచు ననియె .

“అనిల బంధునుఁ ఘోరవాంఛనును । గొనకొని మిగల మాతొక న నెవ్వడోఁపు,

పనివో నై దేవా పౌండ్రాధిపతులు । అనశంబు నెవ్వని కరగా పుల్లెరి,

ఎరిగంగ నెవ్వని బలశౌర్యములకు । నరునడి మనసేన లొదుఁగుచునుండు,

అట్టి మూర్ఖుండఁబ నగ్నిఁ గొంఁగునటు । లెట్టుదాఁగితివమ్మ । యేమి నేయి దును ।

1 పాంశునిమాటుగఁ బరికించి నిన్ను । నిండు వేడుకఁ గొల్చి నీపంపుచేసి

వెలఁగఁగ నెరియు మేదినిలోన । వెలయుంగ నాచి లి విధియాయె నిట్లు

ఁబుఁగఁగ కచ్చునె । యేమి నేయి దును । కలుకటి నృపమాతి కాల్పనా యకట ।

క్షతిలోనఁ కీర్తనపూజ్యైకై న వాక్య । మతులితంబుగఁ జెప్పు నాహ్వా యమండు

అట వంటవా ని నే నా వావభూమిఁ । డటుకునఁ జంపుమో ధనగాశ్వ, నీచ్ర

నెలేఁగంబున్నను ని మఖంధర్మ । నటియుఁజూడ నేనంచుఁ బల్కితిని

భ్రాతృభూతికి నను బంధుభూతికి ను । మాతృభూతికి మాను మఱి పితృభూతి

మును గరువభం న మెగిఁ జేసివట్టి । భున కల్మషుండ, నాకతమునఁ గూలె

పగంగ శనిఁబు గాపఁబుచేసి । ధరలోన నున్నాడ జైవమా యనుచు

హా గ్రామ కర, హకులోద్ధార, । హావార్ధిగంభీర, హా కురుధీర,

పోయితే రాధేయ, పుణ్యపథేయ, । పోయితే భానుఁ, పోయితే యకట ,

నీ నయావిధంబు నీనిక్రమంబు । నీ చ నచాతురి నీ ప్రతాపంబు

కొలఁది భారకునైనఁ గొనియాడ వశమె । ౨౦

విపక్షప్రదీపుడవు

అని యని చుకొంప నా గాయునుటఁడు । ననిమిషేశ్వరపుత్త్రిఁ డట మాద్రిసుకులు

జెఱుగఁది పు పుత్రే ాధి గడవంగ । ధరిణిలోపల రాదు తథ్య మెంతయును

ఇట్టిసృతాంతంబు లెఱుగక యుటక । పట్టిపోరితి మింత పాపంబు గలచె ।

అని వాచుకోకింప (అదిగా మాలము)

2 పాత్రాగ (౩)

050, 100
550, 3

శ్రీశర్వము, ద్వితీయాశ్వాసము

30

నభిమన్యుడు ప్రాపదేయుడు | సగవీరో దురమునఁ జచ్చినయపుడు
దుఃఖము గాదు, ఇంక నేటి గ్రదుకు! | వంతమై ¹మాటికి వగవంగ వలసె ”
పలుతెఱుగుల యమతనూభవుడు | పువించి ఎనవించి భానుసూనునకు
ప్రదానంబు ²లొనరించునంత, | నదలక వాయుజ గావుల్ కవలు
దొడక దొడకంబులు పోసి, రంత | మనలక ధృతరాష్ట్ర మండలేశ్వరుడు
య నుదకప్రదానంబు చేసె. | గూనక మిటియు ధర్మజుడు దుఃఖించి
త్రువలన సౌభాత్రమ్ము పొసంగె | బ్రవిమలమతి వాని భార్యలఁ బిలిచి
పుగా బహువిధంబుల గారవించి | వెలగుఁ గర్ణునిక్కిఁగా వివిధ ³పుష్పములు
చి విప్రసంఘమ్ముల నెల్ల | రావించి దానముల్ రమణతోఁజేసె. ”
యిల్లు జనమేజయ క్షి తీసునకు | ముని చెప్పెనచిచ్చెచ్చి మోచించి మునులు
ఘోష, తరువాత నైన నృత్యంత | మనుష్యుఁ జెప్పినే” యని యకుగుటయు,
ద్య, సర్వేశ, నీరజగాధ, | పరమేశ, పరమాత్మ, భక్తమందార,
రాజశయన, గోపాలక, శార్దూ, | మణిపక్ష, కేశవ, మాధవ, కృష్ణ,
హాని పౌద్గేహకలిత సందోహ | విమతప్రకాశ, శ్రీ వేంకటాధీశ,
శంకర, జగత్పావనమూర్తి, | ముక్తిప్రదాను, మ్రొక్కెదనీక,
వేంకటాచల ధీశ్వర దివ్య | పదపద్మ మకరంద పానద్విరేఫ
నాతుకూఠ తిమ్మార్య తనూజ | సుకణాధ్య సోమచ సుకపిండవర్ణ
మా శ్రీశర్వ రమణ కావ్యమున | నువితమై యాశ్వాసమొప్పి రెండవది.

31185

ANNEX

30 TİMİAŞ POLİTİKASI 1000 1918
Atıfkerim Gökçüoğlu

[9 Volumes Reg 115/]

[Nach Volume Re 15/-]

(C) CRITICISM

3. KAVITHIWAATHIYAVIONHARAMU - by
 Mr C Ramalinga Reddy M A (Guntab) Hon
 IIT (Andhra) Vice Chancellor Andhra
 University Waltair (Rs 3-0-0)

(D) ORLYMAR

5. YAITAPARANA PARAJALAMU by V
Parana and Jambhik Pandit Univer
College of Arts (Rn 8-0-0)

(1) LEE RAUPE

Dr. H. V. R. Srinivasan, Lecturer
in Chemistry, Government College, Bangalore
has submitted a paper on "The Chemistry of the
Alkaloids" to the Indian Chemical Association
for presentation at the 10th Annual Conference
to be held at Bangalore in 1954.

"HISTORY OF THE SECRET LITERATURE"
A NEW EDITION (1970) by
 an author formerly President
 Society of History (Routledge)

U. S. DEPARTMENT OF THE ARMY, MEDICAL DEPARTMENT
 1. TITLE: 1. TYPHOID FEVER (IN CHILDREN) by
 2. AUTHOR: SAUNDERS, RUTH M. (1893-)

1. THE WORK OF THE HON. THE CHIEF JUSTICE
OF THE SUPREME COURT OF INDIA
IN THE YEAR 1960. (Rs. 6.0.0)

ALL INFORMATION CONTAINED HEREIN
IS UNCLASSIFIED DATE 08-08-2001 BY 60322
AUTHORITY 50 USC 3024

Written by the late Ranganathaiah
 in 1911 by Vetal Prabhakara Swami
 (Hw 7.11.0)

FORWARD THREATS Vol 1 Edited
by John P. ... (Re 10 0 0)

FOR YOUR REFERENCE	Vol. 11	Page 6
Exhibit number: A	(1)	(1)

[illegible]

11 and 12. Complaint of the Director
of the Department of the Interior (11 and 12)

(F) PHILOSOPHY

No 9 ANDHRA MIMAMSA NYAYA MU
VARI--(IN TAMILUGU)--A TRIALISE ON
MIMAMSA DARSHANA--by K Gopalakrishna
M A L I formerly Lecturer in Ori
Languages, Government Arts College R
mundry (Rs 1--

(G) SCIENCE

No 14 **VIŠVARUPAM**—(dealing with the
sacred Universe) written in popular Telugu
by Kondayya M Sc Chemistry Departn
Punarn Hindu University Benares (Rs

No 20 TILUO EQUIVATINIS OF TICHN
PUMS IN PHYSICS—by A. Balankewarz
B Sc (Hons) formerly Department of Phy
J V D College of Science and Technology
(Rs 0—13- 0) (Inclusive of Pos

No 39 A Text Book on Trigonometry (In Tel
by K Rumpachari M A B L M R Col
Vizianagaram (Rs 1-0

No. 31. "LEAF BOOK ON ZOOLOGY (in Telugu)"
by R. V. Subbaya M. A. Annamalai University
Annamalainagar (Rs. 5-8)

III SANSKRIT

(A) VYAKHARANA (Grammar)

No 6 CHITRA RAHITA—A COMMENTARY
HARIDRAHITA; LAGHUBHARANA—
I Hall Sanskrit—Edited with notes by Mahamah
padhyaya Kulaprapurna Tata Subbaraya Sas
Maharajah's Sanskrit College Vizianagaram
(Rs 3—0—)

No 96 Guruprasadam and Guruprasadasesha
 Edited by Mahamahopadhyaya Kalaprapur
 Tata Subhaya Sastri and Poli Venkataswa
 Sastri Part I (Rs 7-8-
 do do Part II (Rs 10-0-

(B) NYAYA

No 1 SANCAMI SWAHARODUM—ON JAGAD
HAB SIDDHANTALAKSHMANAM—by G Sang
murya Sastri (Re 0—12—)

(C) VEDANTA

No. 1. Vivaranaprāmāya Saṅgraha (Sanskrit text) Edited by Śrī Suryanarayana Sastri M. B. Sc. B.A. LL. B. and Prof. Saileswar Sastry M. Litt. B. Phil. (Rs 7-8-0)

42 Copies of the above publications can be had from the Printer at 27.